

หนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๐ : มหาธีรราชานุสรณ์

๘๐ ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสมอภาคทางการศึกษา
พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

Equity for Educational Opportunity
Excellence Forever

๘๐ ปี แห่งการสถาปนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

80th Year Celebration of
Chulalongkorn University
Establishment

(สยามมณีฉันทน์ ๘)

ลูวาระวันพระปัญจมา-
สยามชาติราชภูริบิคร
เสด็จล่องลู่สรวงสวรรค์
เสวยพระสุขนිරทุกขณะ-
คะเนนนำและจำหนัด
มิใช่จะน้อยจะคล้อยจะนาน
ก็สิ่งพิเศษพระเดชพระคุณ
จะแคล้วครະโลละไปกะปี
ณ ทุกสถานลีช่านลีซาบ
ประจักษ์จะจริงเพราะสิงหทัย
บเลือนบลิ้มและปลื้มมหัส
คะเนิง ณ ธรรมกัตถัญญา
ณ ที่นิยมบรมรูป
ดุสิตนิवासพระราชฐาน
สพริบสพริ่งประดั่งประดา
ถวายสการ ณ วารสวรรค์-
(ภุชงคประยาตฉันทน์ ๑๒)

ฉะนั้นสรรพพระนิสิต
มหาวิทยาลัย
เฉลิมสมบรมรา-
พระเริ่มตั้งกระทั้งความ
ละล้วนปีติมีจิต
เสมือนกันกะบรรดา
กระทำพวงผูกพรณ
ก็นำไปประดิษฐาน
โอะ! ขององค์พระทรงสิง
พระจูงโปรดประโมทนั้แปร
และรับคารวาสี-
ประสาทพรบวรคล
จะใฝ่ฝีกจะศึกษา
ประสิทธิ์สมนิยมของ
ณ สิบไปจะได้เป็น
ผดุงชาติพระศาสน์ดัง

ธิดาขมหาปิยาดิศร
พสกนิกรภักษัตริย์บดี
สถิตสันตทิพย์วิถี
รโศก ณ ศรีสุเทพสถาน
ลี, วิสวัสสะเศษประมาณ
จะเนิ่นนกาลอดีตก็ดี
พระเกียรติบุญเวยบารมี
กะเดือนคติฉะนั้นใจ
เซาะซึ้งและอาบและเอิบกะใจ
เสมอสมัยมิโคลมิลลา
นิพัทธ์ประพัทธเจตนา
ประกอบกะการวาธิการ
ประหนึ่งสถูปเสถียรณลาน-
ก็มาสมานสมัคฉันทน์
ประชุมประชาศிரากิวันท์
คตพระปัญจมาอิโท

และเหล่านิสิตาใน
แกลงชานชานนาม
ชนามากิไธยตาม
ลูสำเร็จเจริญมา
ประกอบกิจจบูซา
พสกท้าวประเทองงาน
พิจิตรสรรพะทั้นการ
ถวายด้วยฤดีแล
สวรรค์ซึ่งเกษมแล
พระทิพย์จักบุญญาณยล
รพาทพลีกุศลผล
ลูแต่ข้าพระบาทมอง
ณ วิชชาอะไรปอง
ประเทศซึ่งคะเนิงหวัง
ประโยชน์เช่นกะกำลัง
ประสงค์รัฐบาลเทอญ

ข้าพระพุทธเจ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายชิต บุรทัต-แต่ง

(จากหนังสือ 'มหาวิทยาลัย' เล่มที่ ๑๑ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๗๖)

พระทรงเป็นศรีศักดิ์อักษรศาสตร์
เป็นศรีชาติเป็นศรีศิลป์แผ่นดินสยาม
พระเกียรติก้องเลื่องลือระบือนาม
ประกาศความเป็นปราชญ์ไทยให้โลกรู้

เพราะทรงเห็นแก่บ้านเมืองเป็นต้นเหตุ
เพราะทรงเป็นประชาธิปไตย
ไม่อาจทนทอดพระเนตรประชชาติ
เล่นพวกฟ้องใช้ผองชนจนราศี
“ข้าพเจ้าเต็มใจจะสละอำนาจ
แต่ไม่ยอมให้อำนาจกลุ่มพวกใด
อนิจจาราชาผู้อภัพ
ไม่อาจทอดพระกายลงเมืองมารดร
ราตรีประดับดาวพร่างพราวฟ้า
น้ำพระทัยใสเย็นเช่นโพยม

เพราะทรงหวังให้ประเทศเติบโตใหญ่
เพราะทรงปกปักษ์ชาวไทยให้อยู่ดี
ถูกอำนาจอธรรมยำกดขี่
พระจึงเต็มพระทัยที่จะจากไป
ซึ่งแต่เดิมเป็นสิทธิขาดยอมมอบให้
เพื่อจะใช้โดยไม่ฟังเสียงราษฎร”
ต้องนิราศร้างลาลับทรงพักผ่อน
ไม่มีแม่แตรงอนสังข์ประโคม
คลื่นกระแทบฝั่งไม่สร้างชายังถาโถม
เปรียบดวงโคมส่องสว่างกลางใจไทย

พระคือพระโพธิสัตว์ขจัดทุกข์
พระเป็นหยาดน้ำฟ้าพาชื่นใจ
ดั่งดาวเลื่อนเดือนดับกลับมัวหมอง
นาที่นั้นโลกทั้งโลกก็ไศกตรม

คราบ้านเมืองร้อนเร่าลูกกราวเพลิงไหม้
อวตารเพื่อมองไทยได้ชื่นชม
แผ่นดินสยามน้ำตานองด้วยชื่นชม
สำสัตว์ร้องร่ำระงมด้วยอาลัย

พระเสโทหนึ่งหยดที่รดหลัง
เป็นกำลังแผ่นดินสิ้นทุกข์เข็ญ
เพ็ญพระยศเพิ่มพูนปฐนเดือนเพ็ญ
ราษฎร์ร่วมเย็นได้ร่มพระบารมี

สารานุกรมऐลล

คำऐลลนี่คองเป็นคำऐลลที่ค่อนข้างยาวอยู่สักหน้อย เพราะมีเรื่องราวที่คองการจะให้ทราบอยู่มากและมีควม จำเป็นที่จะคองกล่าวถึงยั้ง

กว่าหนังสือเล่มนี้จะออกมาสู่สายตาสาธารณชน ก็ ผ่านขั้นตอนกระบวนการและใช้เวลามากพอสมควร โดยเริ่ม งานราวเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๙ และมาแล้วเสร็จเกือบ กลางเดือนมีนาคม เป็นหนังสือมหาวิทยาลัยฉบับ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๐ : ๘๐ ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังที่ท่านเห็นอยู่ คองคองขออธิบายถึงความเป็นมาและเนื้อหาให้ทราบดังนี้

โดยปกติแผนกสารานุกรม องค์การบริหารสโมสร นิสิตจุฬาลงกรณ์ (แต่ก่อนเป็น สารานุกรม สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์) จะจัดทำหนังสือมหาวิทยาลัย หรือเรียกเต็มๆ ว่าหนังสือ 'จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย' ปีละหลายฉบับ แต่จะมีอยู่ ๒ ฉบับที่ออกเป็นหลักคือหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม : ปิยมหาราชานุสรณ์ และหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๑ มกราคม : มหาธีรราชานุสรณ์ คองเนื่องกันมาทุกปี แต่คองมาในระยะ หลังกลับเหลือเพียง ๒ เล่มคือ หนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม : ปิยมหาราชานุสรณ์เท่านั้น ซ้ำร้ายมีบางช่วง หนังสือมหาวิทยาลัยหายไปเลยนับสิบปี เมื่อผู้เขียนลองค้น หนังสือมหาวิทยาลัยฉบับเก่าๆ ดูทั้งที่หอประวัติจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยและที่หอสมุดกลางสถาบันวิทยบริการ พบ หนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๑ มกราคม : มหาธีรราชานุสรณ์เล่มล่าสุดตีพิมพ์ราวปี พ.ศ. ๒๕๙๐ กว่าๆ ส่วนหนึ่ง อาจเป็นเพราะไม่มีต้นฉบับเก็บไว้ก็เป็นได้ แต่ก็เกิดความ รู้สึกว่าหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๑ มกราคม : มหาธีรราชานุสรณ์ ถูกทอดทิ้งมานานแล้ว ซึ่งอันที่จริงหนังสือดังกล่าว เป็นเครื่องเชิดชูพระเกียรติและพระมหากรุณาธิคุณในพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ที่มี ต่อปวงชนชาวไทยและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย สมควรที่จะได้รับการรื้อฟื้นจัดทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่อง แสดงกตัญญูตดเวทิตาธรรม ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวาย แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์พระผู้พระ ราชทานสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อนำความดังกล่าวมาปรึกษา อ.สวัสดิ์ จงกล

อาจารย์เห็นควรวาน่าจะจัดทำ ผู้เขียนเลยเกิดฮิด หาเรื่อง ใส่ตัวทำขึ้น ทั้งๆ ที่ไม่มีควมรู้และควมสามารถเพียงพอ จับต้นชนปลายไม่ถูกว่าจะเริ่มอย่างไรดี จึงปรึกษากับอาจารย์ หลายๆ ท่าน เช่น อาจารย์อารดา กิระนันท์ ที่เรือนไทย จุฬาลงกรณ์ อ.ชงทอง จันทรางศุ ที่คณะนิติศาสตร์ จนได้ควม คิดมาพอสมควรที่จะจัดทำหนังสือเล่มนี้

เนื่องจากได้รับความกรุณาจากอาจารย์และพี่เก่า หลายท่านเป็นอย่างดี เช่น พี่ประยอม ชองทอง อาจารย์ชัยมิตร แสงกระจ่าง อาจารย์อำพล สุวรรณธาดา ผ.ศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร ซึ่งทั้ง ๕ ท่านมีส่วนช่วยเหลือเป็นอันมากจนทำให้ หนังสือเล่มนี้ "สำเร็จลุล่วงมาได้ เป็น "น้ำใจนึ่งที่สืชมฟู" ที่ผู้เขียนคองขอขอยกย่องนับถือ และยึดเป็นแบบอย่างที่ดีของ การเสียสละให้แก่กันสัตรีุ่นน้องรุ่นต่อๆ ไป

ปัญหาหนักอกอีกประการหนึ่งคือเรื่องงบประมาณ ที่ไม่เพียงพอ ซึ่งท้ายที่สุดก็ได้รับความอนุเคราะห์จากทาง สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์ จำนวน สองแสนบาท ทำให้หนังสือ เล่มนี้มาอยู่ในมือท่าน

หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยน้ำใจของชาวจุฬาลงกรณ์ ที่ตัวผู้ เขียนเองโดยลำพังไม่มีปัญญาจะทำได้ คองสารภาพตรงๆ แม้ว่าผู้บริหารบางท่านอาจพูดจาที่ไม่น่าพูดออกมาเช่น นัก เขียนจุฬาลงกรณ์ จะมีอะไรถึง ๘๐ คน เลือกมาที่ตั้งๆ สัก ๑๐ คนก็พอ ไม่ทราบว่าจะท่านทำไม่ถึงได้ถูกกฎหมายปัญหาแห่ง สถาบันของตน และสถาบันในพระนามได้ถึงขนาดนี้

จุฬาลงกรณ์ สร้างคนมีคุณภาพมีคุณค่าสู่สังคมมากมาย ละก็แค่ักเขียนปีละคน ๘๐ ปีก็แปดสิบคน มีหรือที่จุฬาลงกรณ์ จะทำไม่ได้ และเมื่อศึกษาจริงๆ มีนักเขียนชาวจุฬาลงกรณ์ ร่วม หลายร้อยคน คำพูดนี้ของผู้บริหารท่านดังกล่าว ทำให้ผู้ เขียนผิดหวังมากจึงคองเอามาเขียนตรงๆ อย่างนี้ให้ทราบ ทั่วกัน

ในคองกันเนี้ยท่านนั้นได้พยายามจัดแบ่งออกเป็นส่วนๆ ทั้งหมด ๔ ส่วนใหญ่ด้วยกันคือ ส่วนแรกเป็นส่วนพระราช ประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนที่สองคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับอักษรศาสตร์ ส่วนที่สามคือ ๘๐ ปีจุฬาลงกรณ์ ๘๐ ปีปลายปากกาจากจตุรี ซึ่งมี

ความจำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมขึ้นมาแยกต่างหากโดยเฉพาะ ส่วนที่สี่คือ ย้อนรอยเวลาจุฬาลงกรณ์

สำหรับที่ต้องอธิบาย ถึงส่วนของ ๘๐ ปี จุฬฯ ๘๐ปลายปากกาจามจรีโดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นส่วนที่ค่อนข้างมีเนื้อหา มีปัญหาบ้าง และมีส่วนย่อยอีกถึง ๖ ส่วน คือ จุดไฟความคิด พิณจสังคม ชื่นชมวรรณศิลป์ แผ่นดินสีชมพู เขตชีววัฒนธรรม ลำนำชีวิต ตามลำดับ

เหตุที่เกิดความคิดในการทำหนังสือส่วนนี้ขึ้นมา ก็เนื่องจากเห็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือสุดดีพระเกียรติคุณแห่งองค์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า จอมปราชญ์ด้านอักษรศาสตร์ของไทยประการหนึ่ง และปีนี้เป็นปี ครบรอบการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประการหนึ่ง รวมความได้ว่า ๘๐ ปีแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีส่วนสร้างคนคุณภาพในด้านอักษรศาสตร์ เป็นนักประพันธ์หรือนักเขียนอยู่เป็นจำนวนมาก มากกว่า ๘๐ คนที่ได้นำมาระบุไว้ในชื่อส่วนเสียอีก สมดังพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าที่ว่า

“ขอปางปราชญ์เชื้อ	ชาวไทย
ถ้วนทั่วจงมีใจ	ดุจข้า
วิชาจะไว้ใน	สยามรัฐ
ทั้งบัดนี้มัดหน้า	อย่าให้สูญพงศ์”

นับว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับสนองพระราชปณิธานนี้ได้ส่วนหนึ่ง โดยการสร้างนักเขียน กวี นักอักษรศาสตร์ เป็นจำนวนมาก

ในด้านการศึกษาเรื่องเพื่อนำมาลงในหนังสือเล่มนี้ก็ได้อาศัยพี่เก่าและอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ให้ความช่วยเหลือ แต่การแบ่งส่วนเนื้อหาเป็นความคิดของสาราณียกร อาจไม่ลงตัวนัก เพราะแต่ละท่านย่อมเขียนต่างกรรมต่างวาระ แต่ก็พยายามที่สุดที่จะจัดหมวดหมู่ให้สอดคล้องกันโดยยึดตามชั้นงามเป็นหลักก่อนอื่นใด

อนึ่ง ทางสาราณียกรต้องขอกราบขอร้องมา ณ ที่นี้ด้วยว่า อาจมีหลายๆ ท่านที่ทางสาราณียกรดกหล่นรายชื่อ และผลงานไปและบางท่านก็อาจจะนำผลงานมาลงพิมพ์ทั้งๆ ที่ยังมีได้ขออนุญาตเนื่องจากความกระชั้นชิดด้านเวลาและความขาดแคลนข้อมูลในการติดต่อ แต่จะได้พยายามติดต่อและมอบหนังสือนี้ให้ในภายหลัง

เนื่องจากการทำหนังสือเล่มนี้ ทางสาราณียกรได้รับความประทับใจในด้านการหาข้อมูล ส่วนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหอวิชา วุฒานุสรณ์เป็นอันมาก จนเกิดความรู้สึกบางประการว่า ในเมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยในพระนามแห่งมหाराชพระองค์นั้น สมควรที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์ พระราชนิพนธ์ ฯลฯ อย่างเป็นทางการและจัดแสดงในรูปแบบต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง (Wax Museum) หรือใช้ multimedia เข้ามาเสริมได้และตั้งชื่อสถานที่นี้ว่า หอเปียมหาราชานุสรณ์ ก็จะเป็นการดีมีใช้น้อย

จาก และข้อจำกัดต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สาราณียกรได้พยายามแก้ไขให้ลุล่วงไป แต่อาจมีข้อผิดพลาดบางประการอยู่ ซึ่งต้องขอกราบอภัย นักเขียน นิสิตเก่า และท่านผู้งานทุกๆ ท่าน

แผนกสาราณียกร องค์การบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
๑๗ มีนาคม ๒๕๔๐

รายชื่อผู้จัดทำหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๖
มีนาคม ๒๕๔๐

นายศรัทธย์ เลิศรักษะมงคล
นางสาวสุภาพันธุ์ แซ่หลี่
นางสาวอังคณา บุญศักดิ์
นายอานนท์ ศักดิ์วีระวิชัย
นายยุทธนา เสริมสุข
นายเชมิกา วิชัยคำมาตย์
นางสาวสุวิมล พิพิธรังสี
นายภรณ์ โอภาสจรัสสิกิจ
นายวรพงศ์ ช่อไม้ทอง
นางสาวเฉลิมขวัญ วิเชียรเขต
นายธาดา ราชกิจ
นางสาวนันทนา ตั้งวินิจ

สารบัญ

พระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชา มุขี มนุสสุสาน

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต.....๑๙

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พลเอก พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา).....๑๑

๑๑ พุทธจักายน

วราชาติ มีชูบท.....๑๗

พระราชปณิธานในการปกครองแผ่นดิน

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....๑๙

การลงทุนทางวัฒนธรรม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชัยอนันต์ สมุทวณิช.....๒๐

พระมงกุฎเกล้าฯ กับผู้หญิง

ลาวัญญ์ โชติามระ.....๒๔

พระปรีชาด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ร.ศ.ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์.....๒๗

รายงานพระอาการประชวรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มหาดเล็กห้องพระบรรทมและเวรพยาบาล.....๓๓

พระราชพิธีกรรม

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....๔๕

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับอักษรศาสตร์

พระมหาธีรราชเจ้ากับหนังสือไทย

ลาวัญญ์ โชติามระ.....๔๙

วิธีเขียนหนังสือไทย, พระราชดำริ

ทิพย์สุเนตร อนันมบุตร.....๕๒

“เมืองใดไม่มีทหาร เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า”

กลอนนี้ไม่ใช่พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บัว ศจีเสวี.....๕๘

เรื่อง นากพระโขนงที่สอง

นายแก้ว นายขวัญ.....๖๒

ย่าเหล

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....๖๙

เวนิสวานิช

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....๗๐

มัทนะพาธา	
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๗๑
เครื่องหมายแห่งไตรรงค์	
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๗๒
วิศวะกรรมา	
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๗๓
Two Kinds of Friends (From the Siamese)	
King Vajiravudh.....	๗๔
๘๐ ปีจุฬาราชวิทยาลัย ๘๐ปลายปากกาจากจุรี	
จุดไฟความคิด.....	๗๗
นักเขียนในฐานะผู้ประกอบศิลปะ	
ศ.ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ.....	๗๘
วรรณคดีและประชาชาติ	
ศ.ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์.....	๘๓
ชีวิตคือกายกับใจและโลกสัมพันธ์กัน	
ศ.ดร.ระวี ภาวิไล.....	๘๘
จะศึกษาสังคมไทยอย่างไร	
รศ.ดร. นัศรทิพย์ นาดสุภา.....	๙๐
ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม	
ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ.....	๙๓
การสืบทอดและปรับปรนวัฒนธรรมให้สมสมัย	
ศ.ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง.....	๙๙
ต้นเหตุแห่งความยากจนขั้นแค้นของคนส่วนใหญ่	
ศ.นพ.ประเวศ วะสี.....	๑๐๕
ความล้าลึกของ “หน้าเนา” ในหนังไทย*	
นิธิ เอียวศรีวงศ์.....	๑๐๙
จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย	
ธีรยุทธ บุญมี.....	๑๑๖
พินิจสัง คม.....	๑๒๑
พินมมหาย	
ลาว คำหอม.....	๑๒๒
ผีกินคน-คนกินผี	
รมย์ รติวัน.....	๑๒๕
ผู้อยู่เหนือนายอำเภอ	
บุญโชค เจียมวิริยะ.....	๑๒๘
เที่ยงที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕	
ประมวล ไกมารัตต์.....	๑๓๕

อวตาร	
ทิดก้อน อินคำ.....	๑๓๕
พ่อยังไม่ถึงบ้าน	
อัคนี หฤทัย.....	๑๓๖
มัน	
ปิยพันธ์ จัมปาสุด.....	๑๓๘
ทะเลร่ำ ลมโศก	
อัศศิริ ธรรมโชติ.....	๑๓๙
อาเพศกำสรวล	
วินทร์เสียววาริน.....	๑๔๓
ไพรหม่น	
ชัยชน โลว์เจริญกุล.....	๑๔๙
ชื่นชมวรรณศิลป์.....	๑๕๕
ดื่มซับชิมไหว ไปกับกวีนิพนธ์	
ชลธิรา สัตยาวัฒนา.....	๑๕๖
ขอบฟ้าขลิบทอง	
อุชเชนี.....	๑๖๔
โลกในอุดมการณ์	
ศ. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ.....	๑๖๕
ความฝันอันสูงสุด	
ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค.....	๑๖๗
เปิบข้าว	
จิตร ภูมิศักดิ์.....	๑๖๘
ณ ยามสายัณห์	
สุगर ผลชีวิน.....	๑๖๙
ทุกข์สุขอยู่ที่ใจ	
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (รุ่งฤดี).....	๑๗๐
กราบแม่ในวันแม่	
ประยอม ชองทอง.....	๑๗๕
ข้าววัน	
มะเนาะ ยูเด็น.....	๑๗๕
เทว-มนุษย์สงคราม	
โกวิท สัตถ์ลายัน.....	๑๗๕
ฝนซาฟ้าสูง	
อร อักษรา.....	๑๗๖
ป่า	
สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์.....	๑๗๙

เศรษฐี	
จิระนันท์ พิตรปรีชา.....	๑๘๐
เพลงชาติ	
นภลัย สุวรรณธาดา (ฤกษ์ชนะ).....	๑๘๑
ให้แก่คนหนุ่มสาว	
กรวิก.....	๑๘๒
จุดจบของมนุษย์	
เกษรรงค์ วังแก้ว.....	๑๘๓
แม่ธารามหานที	
ชมจันทร์.....	๑๘๔
กวี-ตั้งสายน้ำ	
โกศล กลมกล่อม.....	๑๘๕
หยดหมึก หยดชีวิต	
วิภาพ คัญทัพ.....	๑๘๖
แผ่นดินแห่งความไม่กลัว	
ราช รั้งรอง.....	๑๘๗
กระท่อมไม้สัก	
ภักดิ์.....	๑๙๐
คีย์เศษความฝัน	
อัญชัญ.....	๑๙๒
อยากขีดเส้นความฝันของตัวเอง	
สมจัญ.....	๑๙๔
แผ่นดินสี่ชมพู	๑๙๖
มหาจุฬาลงกรณ์	
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา.....	๑๙๗
โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์	
ร.ศ. นพ. พูนพิศ อมาตยกุล.....	๒๐๐
เรื่อง ของน้ำใจ	
ศ. คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร.....	๒๐๒
อุดมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
สมศรี สุกุมลนันทน์.....	๒๐๗
ปากกาพา (ให้เป็น) ไป	
วสิษฐ เดชกุญชร.....	๒๑๖
อักษรศาสตร์ชาติจุฬา	
ศาสตราจารย์ (พิเศษ) เรืองอุไร กุศลาลัย.....	๒๒๑
สถาปัตยกรรมหลังเสาธง	
แสงอรุณ รัตกสิกร.....	๒๒๘

โรคพบใหม่	
นายตำรา ณ เมืองใต้.....	๒๓๒
สัญญา	
จินตนา ปิ่นเฉลียว (ภักดีชายแดน).....	๒๓๕
รอยตราและยาใจ	
สมหมาย พิมพ์สมาน.....	๒๓๖
หัวใจชมพู	
ช่อม บัญจพวรรค์.....	๒๓๗
นิทานสามนาที	
สุนนอมร.....	๒๔๐
ลูกของแม่	
ว.วินิจฉัยกุล.....	๒๔๓
เชิดชูวัฒนธรรม.....	๒๔๗
เส้นเรขาคณิตและคตินิยมในสถาปัตยกรรม	
ศ.พล.ต.สมภพ ภิรมย์ ร.น.....	๒๔๘
ครุฑจับนาค	
ท.กล้วยไม้ ณ อยุธยา.....	๒๔๙
เพลงเทพทอง	
เอนก นาวิกมูล.....	๒๕๓
วลัยบาทที่ผิดคู่	
ศ.ดร. ศักดิ์ศรี แยมันตดา.....	๒๕๘
จดหมายจากเมืองไทย	
ไพบด้น.....	๒๗๔
คำคมของผู้เฒ่า	
จิตรา ก้อนันทเกียรติ.....	๒๗๘
ลำนำชีวิต.....	๒๘๑
ถ้าหากเอ็งทำได้ตามนี้เอ็งดีกว่าสมภารสิบองค์ในวัดบางอนรวมกัน	
วิลาศ มณีวัต.....	๒๘๒
เลื่อนชั้น	
ศุภร บุนนาค.....	๒๘๔
ชรอยกรรม	
ส. คุปตาภา.....	๒๙๑
เหนือแผ่นดินทอง	
จุลลดา ภักดีภูมินทร์.....	๒๙๕
เหล่า	
ปกรณ ปิ่นเฉลียว.....	๓๐๐
นวนิยายของ “แม่หงค์”	
นิตยา นาฏยะสุนทร.....	๓๐๕

ไอ้จุนหนีโรงเรียน

อาจินต์ ปัญจพรรค.....๓๑๑

เมื่อแม่มีหนูทุก

ดวงใจ.....๓๑๓

ชัยชนะ

เหลืองฝ้ายคำ.....๓๑๘

รู้จักกับหนูแหวน

ศรราว.....๓๒๒

เรียกมันว่าความสุข

สิริมา อภิจาริน.....๓๒๔

ผู้สืบทอด

ณัฐ ศาสตร์ส่องวิทย์.....๓๒๖

เมื่ออักษรทำแบงค์

“รัศมีดาราร”.....๓๒๖

ลายสือขอม

มณีนยา.....๓๓๕

ชื่อนั้นสำคัญไฉน

“ศุภักษร”.....๓๓๘

ย้อนรอยเวลาจุฬาลงกรณ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี.....๓๔๕

พระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ถาวรที่ไม่มีเวลาเสื่อมสูญ

สวัสดิ์ จงกล.....๓๕๐

เมืองมหาวิทยาลัย

ครูเทพ.....๓๕๓

วันสำคัญของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.มรว. สุนนชาติ สวัสดิ์กุล.....๓๕๓

๘๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร. บุญรอด บิณฑสันท์.....๓๕๗

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ

ราชา มุขี มนุสฺसान์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ

วันที่ ๑ มกราคมนี้เป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงสร้างมหาวิทยาลัยที่รักของเรานี้ เราจึงรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ด้วยความเคารพกตัญญูกตเวทียอย่างสูงสุด

เมื่อข้าพเจ้าได้รับคำชักชวนจากสาราณียกร ของสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ช่วยเขียนบทความลงในหนังสือ "มหาวิทยาลัย" ที่จะออกในวันที่ ๑ มกราคมเป็นทำนองอนุสรณ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้าก็รู้สึกเต็มใจ เพราะเห็นเป็นการสมควรแล้ว ที่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะถือเอาโอกาสนี้แสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน

เพราะแท้ที่จริงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นเป็นผู้ที่ได้พระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัยนี้โดยตรง เพราะเป็นผู้ทรงตกลงให้สร้างมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์โดยใช้เงินที่เหลือจากพระราชราษฎรอุทิศถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถสร้างอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ในโอกาสที่ฉลองรัชสมัยอันถึงขีดสุดกว่าพระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์แห่งประเทศสยามนั้น

ความจงรักภักดีอันคณะสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอยู่แต่พระราชาริบัติของเรานั้น ข้าพเจ้าได้เคยสังเกตเห็นด้วยความชื่นชมยินดีเสมอมา เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นอาการอันปลุกฝังสามัคคีให้แก่ชาติไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ในภายหน้า ด้วยสมาชิกเหล่านี้ในไม่ช้าก็จะออกไปประกอบการอาชีพตามอัธยาศัยของตนและจะออกไปตั้งตัวเป็นพลเมืองของชาติ เมื่อพลเมืองผู้ได้รับการศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีเยี่ยมในเมืองไทยมาเป็นผู้ร่วมใจกันยกย่องพระราชาริบัติ เช่นนี้ ทำอย่างไรเสียก็ต้องได้ผลดีสำหรับชาติ

ในสมัยโบราณ ใคร ๆ ทุกคนย่อมจะมีภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เพราะอุดมคติของชาติเป็นดังนั้น นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้มีอำนาจเหนือชีวิต คนจนเรียกกันว่า เจ้าชีวิตและท่านยังเป็นผู้มีอำนาจเหนือทรัพย์สินเงินทอง เพราะที่ดินเมืองไทยทั้งหมดกฎหมายเก่าถือว่าเป็นของพระราชาราช หากท่านอนุญาตให้ราษฎรทำมาหากิน จึงเรียกท่านว่าเจ้าแผ่นดิน

แต่บัดนี้กฎหมายเป็นใหญ่กว่าพระราชาริบัติ อำนาจเหนือชีวิตหรือทรัพย์สินของคนย่อมไม่มีแก่ท่านแล้ว ถึงกระนั้นท่านก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับประสาทสวัสดิภาพแก่ชาติอยู่ดี เพราะเหตุว่า ชาติจะดำรงอยู่ยั่งยืนได้ก็ด้วยอาศัยสามัคคีธรรม จำจะต้องมีผู้ประสานน้ำใจคนได้ทั่วไป เปรียบในบ้านหนึ่งๆ ถึงแม้พ่อบ้านจะมอบการปกครองบ้านให้ลูกๆ ช่วยกันดูแลแต่ถ้าลูกๆ ไม่มีความรักใคร่นับถือยำเกรงพ่อบ้านแล้ว บ้านนั้นย่อมขาดระเบียบ ใครนึกจะทำอะไร

หน้าพระราชหฤทัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

โดย พลเอก พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ประชวรพระโรคปอดอักเสบ แพทย์หลวงถวายคำแนะนำให้เสด็จประพาสทะเล และประทับตากอากาศทะเลสัก ๒ เดือน สมัยนั้นยังไม่รู้จักคำว่าตากอากาศทะเล จะหาที่ประทับที่ไหนใกล้ทะเลก็ยากเต็มที มีแต่บังกาสีที่พักของ Sir Ernest Sataw อัครราชทูตอังกฤษ ที่เกาะสีชังอยู่หลังเดียว จึงยืมเขาจัดเป็นที่ประทับ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บิดาของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นราชองครักษ์ประจำพระองค์ ตามเสด็จไปด้วย ทูลกระหม่อมโต"ขอประทานยืมข้าพเจ้าจากสมเด็จพระเชษฐา" ให้เป็นมหาดเล็กตามเสด็จออกไปด้วยคนหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสสนองพระเดชพระคุณเฉพาะพระองค์เป็นครั้งแรกในครั้งนั้น ท่านมีพระชันษา ๗ ขวบและข้าพเจ้า มีอายุได้ ๑๐ ขวบ

พระราชอัธยาศัยของล้นเกล้าล้นกระหม่อมเมื่อทรงพระเยาว์นั้น หนึ่งๆ ชрімๆ ไม่ชนเหมือนเด็กในวัยเดียวกัน รู้สึกว่าทรงมีความสุขเป็นสมบัติประจำพระองค์มาแต่ปฐมวัยทีเดียว

ในกระบวนเสด็จครั้งนั้น มีเรือเวลาตรีเป็นเรือพระที่นั่ง พระยาชลยุทธ (ริเชอลิเออ) Richelieur เป็นผู้บังคับการ เรืออุบลเป็นเรือพระที่นั่งรอง มีข้าราชการตามเสด็จหลายคน ที่จำได้ก็มีพระยาสมุทราช (สิน), ท่านบิดาข้าพเจ้า ไปในตำแหน่งราชองครักษ์, นายจ่ายง ภายหลังเป็นพระยาพิพิธฯ (ชม สุวรรณทัต) ไปในตำแหน่งหัวหน้ามหาดเล็ก กับเจ้านายเล็กๆ อีกสองสามองค์ จะเป็นใครบ้างก็จำไม่ได้ ทูลกระหม่อมกับเจ้านายประทับที่บังกาสีของอัครราชทูตอังกฤษ ท่านบิดาข้าพเจ้ากับนายจ่ายงและข้าพเจ้า อยู่ที่ศาลาวัดเกาะ ส่วนข้าราชการคนอื่นๆ นั้นพักในเรือบ้าง ตามบ้านบ้าง แล้วแต่จะหาที่พักได้

ตลอดเวลาที่ประทับพักผ่อนที่สีชัง ได้มีการประพาสทะเลโดยเรือพระที่นั่งแทบทุกวัน ประพาสชลบุรี, อ่างหิน, บางพระและพุน้ำร้อน, บางปลาสร้อย, เกาะคราม และเกาะอื่นๆ คือชนบทฝั่งตะวันออก ที่ไปมาจากเกาะสีชังได้ในวันเดียว แทบทุกแห่ง ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จทุกแห่ง แต่ไม่มีความสุขเลยเพราะเมาคลื่นและเมาทุกวันไม่รู้จักเคยกับทะเลเสียเลย

ระหว่างประพาสชายทะเลครั้งนั้น มีเรื่องจำได้ตามประสาเด็กอยู่เรื่องหนึ่งคือ เมื่อวันเสด็จประพาสบางปลาสร้อย ที่บางปลาสร้อยมีชายหาดเป็นเลนยื่นออกไปในทะเลไกลมาก แม้เรือกระเชียงก็เข้าเทียบไม่ได้ ชาวบ้านจึงต้องทำ

๑ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

๒ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

สะพานยื่นออกมาไกล แต่สะพานนั้นทำกันอย่างขอไปที ไม่มีความแข็งแรง พวกเราตัวเล็กก็ตามเสด็จกันไปได้ แต่พอถึงคราวพระยาสมุทรฯ กับพระยาชลยุทธฯ ขึ้นไปบ้าง สะพานท่อน้ำหนักไม่ได้ก็หักครืนลงไป เจ้าคุณทั้งสองลงไป พังพาบอยู่ในเลน เป็นเรื่องขันสำหรับเด็กๆ เพราะเจ้าคุณสมุทรฯ ท่านเป็นคนอ้วนอย่างเกินขนาด ส่วนเจ้าคุณชลยุทธฯ นั้นเป็นฝรั่งก็มิว่างใหญ่เป็นธรรมดา การเห็นคนอ้วนเกินขนาด กับฝรั่งตกลงไปในเลนนั้น เป็นของขันสำหรับเด็กจนเห็นติดตาอยู่ทุกวันนี้ เจ้าคุณขึ้นมาได้โดยมีเสื้อผ้าเต็มไปด้วยโคลน จึงต้องไปซื้อผ้าถุงใหม่ในตลาด การที่เจ้าคุณชลยุทธฯ ทุ่งผ้าพื้นนั้นเป็นครั้งแรกในชีวิตที่เราได้เห็นฝรั่งทุ่งผ้า และเป็นธรรมดา คนที่ไม่เคยทุ่งผ้าโจงกระเบนนั้นเมื่อไปทุ่งเข้าก็ตั้งรุ่มร่าม ปุกปุย และเพิ่มความขบขันขึ้นไปอีก ข้าพเจ้าจำได้ว่าวันนั้น ลั่นกล้อลั่นกระหม่อมได้ทรงพระสรวลมาก เพราะคนไทยอ้วนตกโคลน กับฝรั่งทุ่งผ้าโจงกระเบน

เมื่อเสด็จกลับกรุงเทพฯ นั้น ทรงมีพระสุขภาพสมบูรณ์ จนเห็นกันว่าอากาศเกาะสีชังดีนัก และเนื่องจากเหตุนี้เองพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังเป็นที่ประทับสำราญพระราชอิริยาบถขึ้นที่เกาะสีชังนั้นในปีต่อมา

สำหรับตัวข้าพเจ้านั้น ตั้งแต่ได้ไปตามเสด็จคราวนั้น ก็รู้สึกว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธได้ทรงพระกรุณาและสนิสนมยิ่งขึ้น จนจะไม่ถวายคืนสมเด็จพระเชษฐาข้าพเจ้าออกจะตกอยู่ในสภาพเป็นข้าสอเจ้าบ่าวสองนายในขณะนั้น แต่โดยเหตุที่ต้องไปเรียนหนังสือ การเฝ้าหนักไม่เป็นการประจำทุกๆ วัน เวลาเข้าเฝ้าก็เฝ้าด้วยกันทั้งสองพระองค์ จึงไม่เป็นการน่าเกลียดอย่างไร

ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีโสกันต์เขาไกรลาส สำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ และสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร

ต่อมาบิดาข้าพเจ้าป่วยเป็นโรคไส้ตันถึงแก่กรรม เมื่อข้าพเจ้ามีอายุได้ ๑๒ ปี หลังจากที่ได้รับพระราชทานเพลิงศพบิดาข้าพเจ้าและทำบุญอุทิศตามประเพณีแล้ว มารดาของข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีรับสั่งเป็นใจความว่า ทรงเสียดายบิดาของข้าพเจ้ามาก เพราะได้ทรงเลี้ยงดูมาแต่เล็กแต่น้อย เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ทุกอย่าง ก็มาด่วนตายเสียแต่ยังหนุ่ม ไม่นานได้ทรงชุบเลี้ยงให้ถึงขนาด จึงได้ทรงพระราชดำริไว้ว่า จะขอเอาลูกชายคนใหญ่คือ ตัวข้าพเจ้าไป

เลี้ยงแทน จึงทรงขอส่งข้าพเจ้าไปศึกษายังประเทศยุโรป ตั้งได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ข้าจะเลี้ยงมันแทนพ่อของมัน”

ในระหว่างเตรียมตัวที่จะออกไปยุโรปนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกไปทรงผนวช ณ วัดบวรนิเวศ ข้าพเจ้าก็ตามเสด็จไปอยู่ที่วัดโดยมาก เพราะการเรียนตอนนี้ออกจะทอดทิ้ง ด้วยเห็นว่าอีกไม่ช้าก็จะไปเมืองนอก ตอนนี้ การติดต่อสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธน้อยลงไป เพราะไปอยู่เสียที่วัดโดยมาก ทั้งเป็นเวลาเตรียมตัวที่จะออกเดินทางไปยุโรปแล้วด้วย

ก่อนวันออกเดินทาง ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกราบถวายบังคมลา แล้วไปกราบทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชที่วัดบวรนิเวศวิหาร และไปเฝ้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ที่ไหนก็จำไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนที่ถูกกำหนดให้ไปศึกษา ณ ประเทศฝรั่งเศส

หลังจากเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ แล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธได้เสด็จไปทรงศึกษายังประเทศอังกฤษ มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ ยังไม่ได้ทรงกรม ตามเสด็จออกไปด้วย เมื่อเสด็จผ่านปารีส ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้า และได้รับความยินดีเพิ่มขึ้น โดยได้เห็นเพื่อนนักเรียนแก่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบตามเสด็จออกไป เป็นเพื่อนเรียนด้วยคนหนึ่ง คือ ม.ร.ว.สิทธิ (พล.ท. พระยาวิฑูรย์วงศ์ภูมิไกร) ต่อมาไม่ช้าข้าพเจ้าก็ได้ทราบข่าวที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเต็มตื่นด้วยศอกาคูรว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้ประชวรพระโรคได้อักเสบสวรโรคเสียแล้ว ได้ทราบข่าวต่อมาว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สืบสนองพระองค์สมเด็จพระเชษฐาต่อไป ในกรณีนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมจรรยาคุณมนตรี เมื่อยังเป็นพระยาเสมอใจราช เป็นผู้เชิญพระบรมราชโองการ (เข้าใจว่าพร้อมด้วยพระสุพรรณบัตร) ออกไปพระราชทานยังกรุงลอนดอน ให้บรรดามหาดเล็กของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชพระองค์ก่อน โอนไปสังกัดขึ้นเป็นมหาดเล็กสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระองค์ใหม่ สืบต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้โอนสังกัดเป็นมหาดเล็กของลั่นกล้อลั่นกระหม่อมแต่นั้นมา

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช นั้น ได้ทำกันที่สถานทูตกรุงลอนดอน ๒๓ แอชเป็นเพลส

เห็นจะเป็นในกลาง ร.ศ. ๑๑๓ คณะราชทูตกับนักเรียนไทยในยุโรปทุกคนได้ไปร่วมในพิธีนี้ที่กรุงลอนดอน มีพระยามหาโยธา (นกแก้ว คชเสนี) เป็นราชทูต ที่กรุงปารีสมีพระเจ้าห้องยาเธอพระองค์เจ้าวิวัฒนา (พล.ต.กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์) เป็นราชทูต, และที่กรุงเบอร์ลิน มี พ.ต. พระยาไกรโกษา (ทัด สิงหเสนี) เป็นราชทูต ข้าราชการสถานทูตทั้งสามพร้อมทั้งคณะ ได้ไปชุมนุมกันที่กรุงลอนดอนอย่างคับคั่ง

พระราชพิธีนั้นจะมีอะไรบ้างก็จำไม่ได้ จำได้แต่ว่าได้มีการเลี้ยงอาหารค่ำแบ่งเขตเป็นการใหญ่ สำหรับคนไทยทั้งหมด จำนวนคนประมาณสัก ๖๐-๗๐ คนเห็นจะได้เสร็จการเลี้ยงแล้ว ได้มีการกล่าวถวายพระพรโดยพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ (กรมพระสวัสดิวัตน์ วิศิษฐ์), พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนาฯ (พล.ต.กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์), พระยามหาโยธา และพระยาไกรโกษา ในนามข้าราชการสถานทูต คนไทย และนักเรียนไทยในความปกครองของท่าน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมีพระราชดำรัสตอบพอสมควรแล้ว เป็นอันเสร็จพิธี ต่อจากนั้นก็มีการสนทนาปราศรัยกัน เล่นดนตรีและร้องเพลงกันบ้าง รุ่งขึ้นได้มีการฉายพระรูปร่วมกับคนไทยที่ไปในงานนั้นทุกคน แล้วข้าพเจ้าก็ต้องทูลลากลับกรุงปารีสด้วยความเสียใจที่ไม่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิดฐานข้ากับเจ้าอย่างที่แล้วมา ทางสถานทูตเขาถือว่าข้าพเจ้าเป็นนักเรียน ไม่ได้มอบหน้าที่อะไรให้ทำในฐานะเป็นมหาดเล็กเลย

ขณะนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงพระเจริญขึ้นมากแล้ว ต่อคนทั่วไปนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชคงเป็นเจ้านายที่รับสั่งน้อยตามเคย แต่สำหรับผู้ที่ทรงคุ้นเคยนั้น เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แม้กระนั้นเมื่อได้จากกันไปนาน ๆ ก็มักจะไม่มีใครมีเรื่องรับสั่ง เป็นที่รู้จัก เพราะฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราที่จะหาเรื่องขึ้นก่อน แล้วก็ไปด้วยกันเป็นปีเป็นชุล่ย

ทุกครั้งที่เสด็จพระพาสปารีสราวปีละครั้ง ครั้งละเดือนบ้าง ๖ สัปดาห์บ้าง ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้าในเวลาว่างการเรียน และบางครั้งก็ได้ตามเสด็จประพาสในที่ต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะตามคติในยุโรปในเวลานั้นเจ้านายทุกพระองค์จะต้องทรงรู้ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งถือกันว่าเป็นภาษาสำคัญสำหรับกรทูต

เพื่อยอนุโลมตามคติที่กล่าวนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจึงต้องเสด็จไปปารีส เพื่อหาความชำนาญในภาษาฝรั่งเศส ตามคราวที่โรงเรียนในอังกฤษปิดเทอมสอน ข้ากับเจ้าจึงได้มีโอกาสติดต่อกันอีก แต่เป็นการติดต่อกันเอง ไม่ใช่ด้วยความส่งเสริมของสถานทูต

ใน ค.ศ. ๑๘๘๖ เดือนมิถุนายน ข้าพเจ้าสอบตก

ภาษาอังกฤษ จึงข้ามไปหาความชำนาญในประเทศอังกฤษ เมื่อไปถึงสถานทูตเป็นเวลาสมควรเหมาะ ที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชประทับอยู่ที่นั่น หลังจากที่ได้ไปรายงานตัวต่อท่านอัครราชทูต คือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาพระเสด็จแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้าทันที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชประทับอยู่ในห้องสูบบุหรี่ มี พ.อ.พระยาราชวัลลภานุสิต ต่อมาได้เป็น พล.ต.เจ้าพระยาราชสุภุมิตร กับ ม.ร.ว.สิทธิ (พล.ท.พระยาวิชิตรวงศ์วุฒิไกร) อยู่ในห้องนั้นด้วย คุยกันจนถึงเวลาอาหารค่ำ หลังอาหารทำแล้วทรงพระกรุณาพาศึกษาไปเที่ยวชมนครลอนดอน ในคืนวันนั้นเราไปเที่ยวกันที่เอลสคอร์ต โดยข้าพเจ้าเป็นแขกของท่าน เรากลับถึงสถานทูตราวสองยาม เลยลงไปด้อมข้าวต้มเลี้ยงกันในครัว ต่อจากนั้นก็ฟังนิทานของเจ้าคุณราชวัลลภภาพหิ้วรอกันห้องคัตทองแข็งอยู่จนสามยามกว่า

ในระหว่างที่ข้าพเจ้าเรียนอยู่ในชั้นเตรียมอุดมศึกษาเพื่อจะเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกนั้น ท่านอัครราชทูตพระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) เห็นว่าไม่เหมาะที่จะให้ข้าพเจ้าอยู่ปารีสหรือแม้ในประเทศฝรั่งเศสต่อไป จึงส่งข้าพเจ้าไปเรียนต่อและเตรียมเข้าโรงเรียนนายร้อยที่กรุงบรัสเซลนครหลวงแห่งประเทศเบลเยียม

ในขณะเดียวกันนั้น หรือจะผิดกันก็ไม่กี่เดือน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช กับ ม.ร.ว.สิทธิ ก็สอบเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบกอังกฤษได้เหมือนกัน ได้ทรงเข้าศึกษาวิชาทหารอยู่ที่แซนด์เฮิสท์ จึงนับว่าล้นเกล้าล้นกระหม่อมกับข้าพเจ้าเป็นทหารรุ่นเดียวกัน แต่ท่านได้ออกเป็นนายทหารก่อนประมาณ ๘-๙ เดือน เพราะนายทหารในกรมของท่านคือกรมทหารราบเบาเดอแฮม (Durham) นั้น ได้ไปตายเสียในแอฟริกาได้ในคราวสงครามทราณสวาเวลมาก ท่านต้องออกเป็นนายทหารก่อนกำหนด โดยได้ทรงรับอาสาจะไปช่วยเขารบด้วย แต่ก็เป็นธรรมดาที่รัฐบาลอังกฤษจะให้เจ้านายชั้นสมเด็จพระยุพราชออกไปเสี่ยงสละพระชนม์ชีพนั้นไม่ได้โดยเอง ได้ทรงรับความขอบคุณจากรัฐบาลอังกฤษในเรื่องนี้

ก่อนเสด็จกลับเมืองไทย ได้เสด็จไปทอดพระเนตรเยี่ยมต่าง ๆ ของประเทศเบลเยียม ซึ่งในขณะนั้นถือกันว่าเป็นป้อมที่ทันสมัยที่สุดในยุโรป ข้าพเจ้าไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะถวายเลี้ยงส่งเสด็จ จึงจะพระราชทานเลี้ยงลาข้าพเจ้า มีรับสั่งให้คุณสิทธิไปตามตัวข้าพเจ้า แต่วันนั้นเป็นวันสำคัญที่ข้าพเจ้านัดกับผู้หญิงไว้คนหนึ่งกำลังเข้าค่ายเข้าเข็มอยู่ ถ้าพลาดไปก็อาจเสียการ ข้าพเจ้าจึงบอกคุณสิทธิไปตามความจริง ให้ขอพระราชทานเลื่อนไปเป็นวันรุ่งขึ้นเถิด คุณสิทธิจะไปกราบทูลว่าอะไรข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ แต่ตกลงให้เลื่อนไปพระราชทาน

เลี้ยงในวันรุ่งขึ้น ขณะนั้นข้าพเจ้าไม่ได้รู้สึกที่ท่านเป็นสมเด็จพระยุพราชที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ของข้าพเจ้า มีความรู้สึกอยู่อย่างเดียวแต่ว่าท่านเป็นเจ้านายที่รักผู้เต็มไปด้วยพระกรุณาธิคุณต่อตัวข้าพเจ้าทั้งท่านก็เป็นหนุ่มเช่นเดียวกับข้าพเจ้า ท่านคงจะเห็นใจเพราะเมื่อข้าพเจ้าไปเฝ้าในวันรุ่งขึ้นนั้น ไม่ได้ทรงกริ้วกราดหรือต่อว่าต่อขานประการใดเลย

ในโต๊ะเสวยคืนวันนั้นได้รับสั่งเล่าถึงที่ได้ไปทอดพระเนตรเห็นมาให้ข้าพเจ้าฟัง มีอยู่ตอนหนึ่งซึ่งจับใจข้าพเจ้าอยู่จนบัดนี้ คือ เมื่อทรงกล่าวถึงป้อมเมืองลิเอซ ถึงสะพานและช่องทางที่ข้าศึกอาจยกเข้ามา ได้ทรงทำนายไว้ว่าเยอรมันจะต้องยกเข้ามาทางนั้น ได้รับสั่งเรื่องนี้กับข้าพเจ้าใน ค.ศ. ๑๙๐๑ และใน ค.ศ. ๑๙๑๔ คือ ๑๓ ปีภายหลัง กองทัพเยอรมันก็ได้โจมตีลิเอซตามทางที่ได้ทรงทำนายไว้จริง ๆ เป็นพยานว่าล้นเกล้าฯ ของข้าพเจ้าได้ทรงเห็นกาลไกลทางยุทธศาสตร์ ตั้งแต่ยังทรงพระยศทหารเป็นนายร้อยตรีสำเร็จการศึกษามาใหม่ ๆ เป็นการแสดงให้เห็นว่า นอกจากทรงสามารถสอบไล่ตามหลักสูตรแล้วยังทรงสามารถเข้าพระทัยหลักสำคัญแห่งตำรับพิชัยสงครามสมที่จะได้ทรงเป็นมิ่งขวัญและจอมทัพสยามต่อไป

เมื่อเสด็จนิวัตพระนครแล้ว ข้าพเจ้าได้อุเรียนต่อไปอีกเกือบ ๓ ปี จึงได้กลับเมืองไทย แล้วข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้าที่วังสราญรมย์ ข้าพเจ้ารู้สึกตัวเหมือนเป็นคนหน้าใหม่ แล้วข้าพเจ้าก็ต้องไปราชการทัพเงี้ยวในบิ๋นนั้นเอง แล้วก็ได้เป็นข้าหลวงไปฝึกปืนเขตแดนกับอินโดจีนฝรั่งเศส ต่อจากนั้นก็ได้เป็นผู้แทนประเทศสยามในการชุมนุมครั้งที่ ๒ แห่งกรุงเฮก ค.ศ. ๑๙๐๗ เป็นอันต้องห่างเหินกันโดยทางหน้าที่ราชการถึงปีกว่า ต่อเมื่อกลับจากกรุงเฮกแล้วจึงได้เฝ้า ถ้ามีเรื่องที่ต้องทรงใช้สอยส่วนพระองค์ และได้รับสั่งให้หาไปทรงใช้สอยบ้าง

ในตอนต้นที่ได้เสด็จเสวยราชสมบัตินั้น ข้าพเจ้ายังกุมเชิงคูดูว่าท่านจะลืมหัดเข้าหรือไม่ เป็นความคิดในแง่อกุศลซึ่งข้าพเจ้าสารภาพ ต่อมาเหตุการณ์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ข้าพเจ้าระแวงผิดและไม่เป็นยุติธรรมต่อท่านเลย เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากท่านเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถและทรงพระคุณธรรมอย่างยอดเยี่ยมดังที่เราทราบอยู่ด้วยกันแล้วสำหรับตัวข้าพเจ้า โดยเฉพาะท่านยังเป็นทั้งเจ้าข้าวดวงแกงร้อน เป็นทั้งพ่อเป็นทั้งเพื่อนด้วยกันพร้อม

ในวันแรกที่พระราชทานเข็มข้าหลวงเดิมั้น ในกรมยุทธนาธิการ ซึ่งบัดนี้เป็นกระทรวงกลาโหม มีผู้ที่ได้รับพระราชทาน ๒ ท่าน คือ พล.ต.พระยาสิงหเสนีย์ ผู้เคยเป็น

อัครราชทูตอยู่ที่กรุงลอนดอนและถวายการพยาบาลเมื่อคราวทรงพระประชวรต้องผ่าพระนาภี กับ พล.ต.พระยาพิชัยสงคราม คือ ม.ร.ว.สิทธิที่กล่าวถึงข้างต้น ระหว่างนี้เป็นเวลาที่ข้าพเจ้าคอยดูท่านดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าไม่ได้เข้าไปเฝ้าด้วยจงใจไม่เข้าไป เมื่อเห็นเจ้าคุณทั้ง ๒ ได้พระราชทานเข็มข้าหลวงเดิมซึ่งที่จริงท่านก็สมควรจะได้ แต่ข้าพเจ้าไม่ได้กล้าเลยเข้าใจว่า ได้ถูกลืมหัดแล้วจริง ๆ แต่พอรุ่งขึ้นก็ได้รับหนังสือจากหลวงบริหรวราชรัฐ (พระยาบุรี) ราชเลขานุการในพระองค์ ให้ไปรับพระราชทานเข็มข้าหลวงเดิม ซึ่งเป็นการแสดงว่าข้าพเจ้าได้เป็นคนแล้วพอที่ได้มีความระแวงเจ้านายของตัวเองและคอยจับผิดท่านอย่างไม่เป็นธรรม แต่นั้นมา ข้าพเจ้าก็ได้กลับเข้าเฝ้าแทนเป็นที่สนิทชิดเชื้อทุกครั้งที่มีโอกาสอำนวยจนตลอดรัชกาล

มีผู้สงสัยกันว่า ผู้ที่ทรงพระมหากุณาเช่นข้าพเจ้าถึงได้รับพระราชทานรัตนวราภรณ์และเครื่องประดับส่วนพระองค์ทุกอย่างเช่นนี้ เหตุใดจึงมิได้รับพระราชทานเงินและบ้านที่อยู่ ซึ่งข้าราชการที่ห่างเหินกว่าข้าพเจ้ามากมายก็ได้รับพระราชทานกัน หรือจะมีใครกีดกัน? ขอตอบแก่ความสงสัยเสียทีเดียวว่า ไม่มีใครกีดกัน มีแต่ผู้จะคอยสนับสนุน ทั้งพระองค์ท่านเองก็ได้ทรงแย้มเปิดทางให้พอพระราชทานในระหว่างเวลาที่ข้าพเจ้าออกไปในงานพระราชสงคราม ณ ทวีปยุโรป แต่เวลานั้นข้าพเจ้าขอพระราชทานไม่ได้เพราะกลัวว่าเช่นนั้นข้าพเจ้าก็จะกลายเป็นผู้รับจ้างไปฝากคน ขาดเกียรติของการรับอาสา ขาดเกียรติของผู้พร้อมที่จะทอดกายลงไปรับคมอาวุธของข้าศึกและถวายชีวิตเป็นราชพลี ข้าพเจ้าก็ตัวอยู่เสมอว่าเป็นทหารเอกของล้นเกล้าฯ ล้นกระหม่อม จึงต้องรักเกียรติมากกว่าทรัพย์สินสมบัติอันควรมีควรได้จากพระมหากุณาธิคุณ

ครั้นเสร็จงานพระราชสงครามแล้ว ก็ได้เคยคิดอยู่เหมือนกันว่าจะขอพระราชทานกับเขาบ้าง แต่เมื่อได้เห็นพระราชทานคนโน้นคนนี้ ผู้ที่ขอพระราชทานขึ้นไปทุกคน จนต้องผ่อนพระราชทานเป็นเดือน ๆ ดูประหนึ่งว่าท่านเป็นลูกหนี้ของเขาเหล่านั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็หมดกำลังใจที่จะขอพระราชทาน เพราะเห็นว่าจะเป็นภาระแยงเอาความสุขสำราญส่วนพระองค์ท่านมาเป็นของตัว ไม่ชอบด้วยการปฏิบัติของผู้จงรักภักดีอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าเห็นว่าคุณความเคารพรักในพระองค์ท่านด้วยน้ำใจสุจริต ไม่หวังอะไรเป็นเครื่องตอบแทนนั้นแหละ เป็นความเคารพรักอันประเสริฐ นอกจากนั้นข้าพเจ้ามีอายุมากกว่าท่าน ข้าพเจ้าควรจะเป็นผู้ตายก่อน ยังมีพระองค์อยู่ตราบใด ถ้าข้าพเจ้าต้องภัยได้ทุกซีกก็เชื่ออยู่เสมอว่าจะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ข้าพเจ้าไม่เคยนึกเลยว่าท่านจะทรงตั้งข้าผู้ภักดีของท่านไว้ให้

อยู่ในความระทมทุกข์แต่ผู้เดียว

เมื่อเสร็จจากงานพระราชสงคราม ก่อนจะกลับจากยุโรป ข้าพเจ้าได้มีความรู้สึกอยู่ว่า มันมีอะไรไม่ดีสำหรับตัวข้าพเจ้าอยู่ในกระทรวงกลาโหม ทำให้ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะรับราชการอยู่ต่อไปไม่ได้ ความสงสัยนั้นได้ปรากฏขึ้นเป็นความจริง วันที่ข้าพเจ้ากลับถึงพระนครพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคงเบียดด้วยพระมหากษัตริย์คุณตามเคย ได้โปรดเกล้าให้จัดรถพระที่นั่งม้าเทียบ ๔ สารถีสวมเสื้อแดงเต็มยศไปรับข้าพเจ้าจากท่าราชวรดิษฐ์ถึงหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง แล้วไปส่งถึงกระทรวงกลาโหมสองข้างทางมีประชาชนคอยต้อนรับอย่างคับคั่ง ได้รับพระราชทานพระราชสัมพัสดุโดยทรงสวมกอดข้าพเจ้าต่อหน้าแถวทหาร ยังให้เกิดความปลาบปลื้มและความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอย่างสุดซึ้ง แต่พอหันหน้าพระที่นั่งข้าพเจ้าจะเข้าไปนั่งใกล้นายทหารผู้ใหญ่คนใดเขาก็หนี ซึ่งเป็นการแสดงว่าข้าพเจ้าเป็นที่รังเกียจของเขาโดยไม่รู้สึกตัวว่าได้ทำอะไรให้เขา เพราะไม่เคยมีสาเหตุอะไรกับใครเลย นอกจากความเห็นในทางเทคนิคของยุทธวิธีซึ่งแย้งกับผู้ใหญ่ในขณะนั้น และซึ่งงานมหาสงครามได้มาแสดงว่าข้าพเจ้าเป็นฝ่ายถูก นอกจากนั้นก็อาจมีความริษยาที่เกิดขึ้นจากการที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯเลือกให้ข้าพเจ้าได้เป็นผู้ออกไปเป็นหัวหน้าในราชการสำคัญครั้งนั้น

ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงที่จะลาออกจากราชการทหารได้ทำหนังสือลาออกไปแล้วเสร็จแล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าในทึร์โฐฐานเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลาออกจากราชการในฐานะที่ข้าพเจ้าถือว่าท่านเป็นพ่อ ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวหาฟ้องร้องใคร ได้กราบบังคมทูลเพียงว่า ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าจะฉลองพระเดชพระคุณในราชการทหารไม่ได้เสียแล้วขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลาออก เยี่ยงลูกผู้ที่จะต้องได้รับอนุญาตจากบิดา สำหรับทำอะไรที่สำคัญและเด็ดขาดในชีวิตของตน แต่รับสั่งว่าเมื่อรับราชการทหารไม่ได้ ก็ให้ทรงย้ายไปให้เป็นสมุหเทศาภิบาล ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นเกล้าฯ ในวันรุ่งขึ้นข้าพเจ้าก็ได้รับสายพระหัตถ์เลขว่าเป็นส่วนพระองค์ว่า ตอนนี้มีสำเนาสายพระราชหัตถ์เลขได้ทรงตกลงกับเจ้าพระยาสุรสีห์แล้วที่จะให้ข้าพเจ้าออกไปเป็นสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้รับคำสั่งตามทางราชการในเร็ว ๆ วันนี้แล้วข้าพเจ้าก็ได้รับคำสั่งนั้นใน ๓ วันต่อมา

งานชิ้นสำคัญที่เป็นเกียรติประวัติที่ข้าพเจ้าได้ฉลองพระเดชพระคุณร่วมกับท่านโดยตรงก็คืองานพระราช

สงคราม ณ ทวีปยุโรปซึ่งข้าพเจ้าได้รับเกียรติโดยได้พระราชทานความไว้วางพระราชหฤทัยให้เป็นผู้นำทหารไทยออกไปช่วยราชสัมพันธมิตร ผู้ทำสงครามเพื่อธรรมานภาพและมนุษยธรรมครั้งนั้น ไม่มีเสนาบดีคนใดที่เห็นด้วยกับพระบรมราชโบายเพราะขณะนั้นฝ่ายเยอรมันกำลังได้เปรียบและกำลังจะเข้าโจมตีทางด้านฝรั่งเศสอย่างขนานใหญ่ ต้องทรงตัดสินพระทัยอย่างเด็ดขาด และทรงชี้ขาดลงไปว่าจะต้องเข้าทำสงครามข้างฝ่ายที่เป็นธรรม เพื่อรักษาธรรมผู้ที่ไม่กล้าลงทุนทำอะไรนั้นย่อมไม่ได้อะไร ผู้ไม่รักษาเกียรติย่อมไร้เกียรติ เกียรติและเสรีภาพของมนุษย์กำลังถูกคุกคามไทยต้องเข้าช่วยรักษาไว้ให้จงได้ มิฉะนั้นก็ตายเสียดีกว่าเพราะคนหรือชาติที่ไร้เกียรตินั้นไม่ควรดำรงชีวิตอยู่ให้หนักโลก

ผลแห่งงานพระราชสงครามครั้งนั้นย่อมทราบแล้ว แต่ผลที่ประเทศสยามได้รับ และที่เราภูมิใจกันอยู่ทุกวันนี้นั้น ยังไม่ทราบกันโดยมาก จึงขอเสนอว่าสิ่งนั้นคือ อานาจศาล และการขึ้นภาษีอากร ซึ่งเราปรารถนามานานแล้ว ทางมหาประเทศได้เริ่มยอมรับการเจรจาทางการทูตกับเราด้วยเรื่องนี้ และรับหลักการต่อเมื่อเสร็จสงครามแล้ว เจ้าหน้าที่การทูตของกระทรวงต่างประเทศเป็นผู้ได้รับเกียรติแห่งการทำสัญญาในต่อมา แต่ถ้าไม่ได้อาศัยพระบรมราชโบายอันเด็ดขาดกล้าหาญและถ้าไม่มีกองทหารอาสาออกไปช่วยเขาในสมรภูมิมณฑลพื้นทวีปยุโรปแล้ว เราจะได้เอกราชทางศาลดังที่เราได้อยู่เวลานี้แหละหรือ? ผลแห่งพระบรมราชโบายนี้ชาวเรายังรู้กันน้อยไปยิ่งพูดถึงกันน้อยไป

ตามปกติ ข้าพเจ้าไม่ใคร่จะเข้าไปเฝ้าในทึร์โฐฐานต่อมานะ คิดถึงท่านเต็มทีจึงจะได้เข้าไปเฝ้าสักครั้ง แต่ทุกครั้งที่ได้เข้าไปเฝ้า ก็ได้รับความชื่นใจกลับออกมา

ระหว่างที่ทรงพระประชวรหนักนั้น ข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปคอยเฝ้าฟังพระอาการอยู่ในพระบรมมหาราชวังจนตึก ๆ ทุก ๆ จนถึงวันสวรรคต ซึ่งวันนั้นข้าพเจ้าคอยฟังอยู่แต่บายข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงความอาลัยของข้าพเจ้า เพราะยอมเป็นของธรรมดา แต่มีความรู้สึกขึ้นอย่างหนึ่งว่า ข้าพเจ้าจะเป็นผู้หมกตบตาแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ความรักระหว่างล้นเกล้าล้นกระหม่อมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับข้าพเจ้านั้นเป็นความรักระหว่างเจ้ากับข้าผู้กตัญญู ผู้ซึ่งได้มีความคุ้นเคยกันมาแต่พอจำความได้ เป็นความรักซึ่งเกิดขึ้นด้วยความสุจริตใจ ไม่มีความเห็นแก่ตัว หรือความหวังผลตอบแทนแต่อย่างใด แต่เป็นความรักจรมธรรมชาตินะ

หลักศีลธรรมอันดีอย่างเดียวกัน

เมื่อพูดถึงพระเดชแล้ว คนโดยมากที่อยู่ห่าง
เบื้องพระยุคลบาท น่าจะเข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขาดพระสมบัตินี้ไป แต่ที่จริงนั้น
สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมไม่ได้ขาดพระเดช แต่หากมิได้ใช้
พระเดชอย่างฟุ่มเฟือยพรำพรื่อต่างหาก

ในการปกครองไพร่ฟ้าประชาชนของพระ
องค์นั้น ได้ทรงถือคติว่า ให้เขาทำถวายเป็นความรัก
ด้วยความจงรักภักดี ไม่ใช่ให้เขาทำถวายเป็นความกลัว

สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมทรงเป็นจอมปราชญ์
พระองค์ทรงตระหนักพระราชหฤทัยว่า ความรักเป็นสิ่ง
ประเสริฐที่จะเป็นทางนำพระบรมเดชาณาภพมาถวายเป็น
ความวัฒนาถาวร จึงทรงแม่พระเดชไปในทางสร้าง
ความจงรักภักดี ไม่ทรงยินดีต่อการแสดงอำนาจด้วยการสร้าง
ความกลัวซึ่งจะไม่ใช่เป็นการยินยอมคงอยู่ได้ แต่เมื่อถึงคราวจำเป็น
ต้องแสดงความตกลงพระราชหฤทัยอย่างเด็ดขาดเมื่อใด สิ้นเกล้า
สิ้นกระหม่อมก็ได้แสดงออกมาให้ปรากฏได้ เยี่ยงวีระกษัตริย์
ที่แท้จริง ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างที่จะเห็นได้อย่างเด่นชัด คือ
เมื่อคราวประกาศสงครามกับประเทศท่ามกลางยุโรป
ซึ่งในที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่และเสนาบดีทุกท่าน
ไม่มีใครเห็นด้วยในพระราชดำริ เพราะสัมพันธมิตรกำลังเข้าที่
คับขัน และรัสเซียกำลังเปลี่ยนการปกครอง ถ้ารัสเซียต้อง
ออกไปจากสงคราม โดยอริราชวงศ์โรมานอฟต้องออกจาก
ราชบัลลังก์เยอรมันและแอสเทรีย สูงการก็จะถอนกำลังจาก
ด้านตะวันออกไปทำการรบทางยุโรปด้านตะวันตกได้ตั้งร้อย
กองพล สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมได้ตกลงพระราชหฤทัยอย่าง
เด็ดขาดประกาศสงครามเข้าข้างสัมพันธมิตร ได้ทรงถือ
พระราชอาญาสิทธิ์แห่งการเป็นกษัตริย์ ในระบอบสมบูรณาญา
สิทธิราชย์ ได้ทรงฝืนมติคณะเสนาบดีและบรมวงศานุวงศ์
ผู้ใหญ่แล้วเราก็ได้เห็นทหารไทยไม่ทำสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่กับ
ราชสัมพันธมิตรอย่างมีสง่า และในที่สุดฝ่ายเราก็ได้ชัยชนะ

ซึ่งยังผลให้พวกเราได้รับอยู่ทุกวันนี้คือ เอกราชทางศาล
และอธิปไตยอันสมบูรณ์ นี่ก็คือ ผลแห่งพระเดชของสิ้น
เกล้าสิ้นกระหม่อม ซึ่งพวกเราโดยมากไม่ได้ทราบหรือ
ไม่ได้คำนึงถึง

สำหรับตัวข้าพเจ้านั้น ขอประกาศเสียทีเดียวว่า
ข้าพเจ้ากลัวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาก
ท่านเป็นมนุษย์คนเดียวและเป็นสิ่งเดียวที่ข้าพเจ้ากลัวในโลกนี้
บางที่ท่านผู้อ่านจะสงสัยว่า ก็ข้าพเจ้าเป็นมหาดเล็กข้าหลวง
เดิม เป็นราชองครักษ์ และเป็นผู้ที่อยู่ในข่ายพระมหากษัตริย์
ริคุณ มีความสนิทสนมกับท่านเป็นที่สุดแต่เล็กแต่น้อย ทำไม
จึงกลัว

ข้าพเจ้ากลัวไม่ใช่กลัวว่าจะถูกลงพระราชาอาญา
หรือถูกขับไล่อิสระ ข้าพเจ้าเป็นข้าผู้มาไม่ตายขยไม่ขาด
ข้าพเจ้าเชื่อเสมอว่าถ้าข้าพเจ้ามิได้ทำความชั่วขึ้นเองแล้ว
ท่านจะไม่ทรงทอดทิ้งข้าพเจ้าเลย แต่ที่ข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้า
กลัวท่านนั้น เพราะท่านได้กำเอาความรักของข้าพเจ้าไว้ได้
โดยสิ้นเชิง ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงอะไรจะคิดอะไรในทางที่จะ
ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยไม่ได้ เพราะกลัวว่าท่านจะเสีย
พระราชหฤทัย ได้พระราชทานพระมหากษัตริย์และความไว้วาง
พระราชหฤทัยในตัวข้าพเจ้า ผู้ไม่เป็นผู้สมควรได้รับ

เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่จะทำให้เป็นที่ขุ่นหมองถึง
เบื้องพระยุคลบาทแล้ว สิ่งนั้นข้าพเจ้าก็ต้องงดเว้น และ
ความกลัวนี้เอง ได้เป็นปัจจัยให้ข้าพเจ้านำปัญหาแต่คุณงาม
ความดี ให้เป็นที่สัพพระราชอัธยาศัยมาแต่หนุ่มจนแก่
และผลที่ข้าพเจ้าได้รับก็คือ พระเดชของสิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อม
ของข้าพเจ้าได้มีส่วนสำคัญในการสร้างตัวของข้าพเจ้าดังที่แลเห็น
อยู่ทุกวันนี้

สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมจะทรงสถิตย์อยู่ ณ
สถานพิมานใดก็ตาม ข้าพพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นข้าเก่าผู้กักตุน
พระราชทานความจงรักภักดีและความอาลัยรักอย่างสุดซึ่ง
ถวายมาพร้อมกับน้ำตาของทหาร ผู้ไม่เคยร้องไห้กับใคร

๑๑ พฤศจิกายน

วราชาติ มีชูบท

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ในรัชกาลที่ ๖

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน เป็นวันที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน จ.ศ. ๑๒๓๐ (พ.ศ. ๒๔๑๑) เป็นวันบรมราชาภิเษกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) เป็นวันบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชสมณศักดิ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน จึงเป็นวันฉัตรมงคลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งสองรัชกาล

นอกจากนั้น เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาพระฤกษ์สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่พระราชวังดุสิต (พระที่นั่งองค์นี้ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) และวันเดียวกันนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารองค์ประธานกรรมการเรียไ้เงินอาณัติประชาราษฎร์เพื่อเฉลิมพระขวัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์พลกนิกรชาวสยาม น้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปทรงม้าแด่องค์สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้าของปวงชนชาวไทย ณ ลานพระราชวังดุสิต

อนึ่งเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ประเทศเยอรมันและออสเตรีย - ฮังการี ได้ประกาศยอมสงบศึก จึงนับได้ว่าประเทศสยามมีชัยชนะในการมหายุทธสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในวันดังกล่าวและในท้ายที่สุดแห่งพระชนม์ชีพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มพระประสูติ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ และได้เสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ เวลา ๑.๔๕ น.

โปสการ์ดที่มีพระฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง -- พระราชบิดาและพระราชมารดา

พระราชหัตถเลขานี้เป็นพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ Mr. Wemyss พระสหายสนิทชาวอังกฤษหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชชนกนาถเสด็จสวรรคต

เป็นพระราชหัตถเลขาที่บรรยายความในพระราชหฤทัยในช่วงนั้น และแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานที่แท้จริงในการปกครองบ้านเมือง

พระราชปณิธานในการปกครองแผ่นดิน ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

25th November, 1910

Dear Mr. Wemyss

Many thanks for your kind letter of condolence, and also for your good wishes to myself.

I cannot tell you how great a blow in this loss of King, Father, and Friend to me. For some time I could hardly realise it all. But a man in my position is not allowed to dwell long above his sorrows, for mere is work to be done and many affairs to arrange, which perhaps is really a blowing in a way, how that I have stuffed into my Beloved Father's place. I hope to prove a worthy successor, although that will not be an easy task. It is not easy to follow a great man, and the difficulties as multiplies when that man happens to have been a great King also. However, I shall do my best, and a man cannot do more than that. My life is at the disposal of my people. In name, I am their King, but in fact, I am their servant.

Please give my kind regards to the Family.

Yours Sincerely
Vajiravudh.R.

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวณิช จบจากจุฬาราชวิทยาลัยและมาเรียนต่อที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ อยู่ ๑ ปีก่อนได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ จนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกและกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และย้ายมาเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัย

การลงทุนทางวัฒนธรรม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช

ทุนวัฒนธรรม (Cultural capital) กับการลงทุนทางวัฒนธรรมมีความหมายต่างกัน ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับการเติบโตของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและให้บริการที่มีมิติทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะสินค้าและบริการเหล่านี้มีการฝังตัวของวัฒนธรรม (ริงสวอร์ท ธนะพรพันธุ์, ๒๕๓๙)

การลงทุนทางวัฒนธรรม มีความหมายกว้างไกลไปกว่าแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เพราะการลงทุนทางวัฒนธรรมไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมเสมอไป และอาจเกิดขึ้นก่อนการเติบโตของอุตสาหกรรมก็ได้ การลงทุนทางวัฒนธรรมไม่จำเป็นจะต้องเน้นการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนด้วยราคาที่กำหนดโดยกลไกตลาด แต่เป็นการผลิตบริการที่รัฐและผู้มีอำนาจรัฐดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับความพยายามที่จะฉีกบ่อนความคิด ความเชื่อ คุณค่าเพื่อกล่อมเกลாதั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน

เนื่องจากการลงทุนทางวัฒนธรรมมีเป้าหมายต่างไปจากการผลิตสินค้าและบริการเพื่อหวังผลกำไร และไม่เกี่ยวกับการมีราคาแลกเปลี่ยนตามกลไกตลาด การลงทุนทางวัฒนธรรมจึงมักจะถูกมองว่าเป็นการใช้จ่ายมากกว่าการลงทุน

ที่สำคัญก็คือ มักจะถูกมองว่าเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่มีผลทางเศรษฐกิจ จึงได้รับการตีค่าทางคุณประโยชน์โดยอาศัยข้อพิจารณาทางเศรษฐกิจ แต่เพียงด้านเดียว โดยทั่วไปแล้วมักจะถูกการวินิจฉัยเชิงคุณค่าว่านอกจากจะไม่ใช้การผลิตที่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังเป็นรายจ่ายที่ “ฟุ่มเฟือย” อีกด้วย

ในที่นี่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า การลงทุนทางวัฒนธรรมนั้นมิใช่รายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย หากมีความจำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้การพัฒนาเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีลักษณะรอบด้านเป็นองค์รวม การลงทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญยิ่งต่อรัฐที่กำลังแปรเปลี่ยนเป็นรัฐประชาชาติ โดยมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยวัฒนธรรม (culture) มาสมานชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ต่างๆ ซึ่งอยู่ในดินแดนที่รัฐมีอำนาจอธิปไตย

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมกับเชื้อชาติขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐว่าจะแบ่งแยกวัฒนธรรมกับเชื้อชาติอย่างเด็ดขาดหรือจะใช้นโยบายวัฒนธรรมใหญ่โดยรวม วัฒนธรรมย่อยของชนชาติต่างๆ เข้ามาอยู่ได้ร่วมเพียงกัน

ในกรณีที่ต้องการใช้นโยบายวัฒนธรรม รัฐก็จะต้องมีการลงทุนเพื่อกล่อมเกล่าเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนให้เกิดจิตสำนึกร่วม

การผลิตจิตสำนึกร่วมจึงเป็นการลงทุนทางวัฒนธรรม โดยรายจ่าย

ของรัฐที่ใช้เพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หากมีผลตอบแทนทางการเมือง และผลตอบแทนทางการสร้างรากฐานของสังคมที่มีความแตกต่างแต่ไม่แตกแยก

โดยทั่วไปแล้วกลุ่มทางสังคมทุกกลุ่มต่างต้องเผชิญกับกระบวนการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา โดยยอมเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่กลุ่มตน ยึดถือมาเป็นเวลานานในระดับหนึ่ง กลุ่มทางสังคมทุกกลุ่มต่างอยู่ในบริบท ที่กลุ่มต้องเชื่อมโยงความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มกับความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าเครือข่ายของความหมายสัญลักษณ์, กฎเกณฑ์, ธรรมเนียมประเพณี และคุณค่าทั้งปวงต่างประกอบขึ้นเป็นระบบที่มีโครงสร้าง ซึ่งแต่ละกลุ่มจะต้องเชื่อมโยงด้วยในชีวิตประจำวัน

จีนเป็นวัฒนธรรมใหญ่ที่มีระบบความคิดความเชื่อหลัก ซึ่งกลุ่มต่างๆ ภายในสังคมสามารถเชื่อมโยงได้ เช่น จีนมีลัทธิขงจื้อ ซึ่งมีหนังสือห้าเล่ม (The Five Classics) ให้อำงอิงถือเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจน หนังสือห้าเล่มนี้เชื่อกันว่าเป็นไปตามวิถีของโลก ซึ่งอยู่ภายใต้อาณัติของสวรรค์ โลกเป็นเอกภาพที่มีความกลมกลืนกันเป็นชุมชน ดังนั้นชนชั้นปกครองจึงปรารถนาที่จะให้ชนชาติต่างๆ ยอมรับความเหนือกว่าของวัฒนธรรมของตน จีนจึงใช้แนวคิดวัฒนธรรมเหนือชนชาติไม่แยกวัฒนธรรมจากชนชาติ

ฝ่ายตะวันตก มีกรอบความคิดคนละแนว โดยแยกวัฒนธรรมกับชนชาติอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงเกิดการแยกตัวของชนชาติต่างๆ ออกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อยโดยชนชาติแต่ละชนชาติไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำทางวัฒนธรรมของชนชาติอื่น ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์ก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งยุโรปเกิดสงครามเพราะความพยายามของชนชาติหนึ่งในการครอบงำชนชาติอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา

อนึ่งในกรณีที่มีการรวมตัวของชนชาติต่างๆ อยู่ภายใต้ร่มธงเดียวกัน เช่น กรณีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนั้น การรวมตัวกันก็ใช้เงื่อนไขของความเป็นอิสระของชนชาติเป็นสำคัญ โดยรัฐบาลสหพันธ์ถูกจำกัดอำนาจด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ของสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ ต่อกับรัชกาลที่ ๖ นั้นอยู่ในสภาวะที่รัฐบาลเลือกใช้นโยบายวัฒนธรรมใหญ่เหนือชนชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการลงทุนทางวัฒนธรรมและการลงทุนทางวัฒนธรรมนี้เป็นรายจ่ายซึ่งอยู่ใน “งบประมาณพระองค์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สยามในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างรัฐก่อนการสร้างชาติ เพราะต้องเผชิญกับปัญหาการทำลายด้านอาณาเขตของอำนาจอธิปไตยจึงมีการสร้างกลไกของรัฐและการใช้จ่ายในทางการสร้างทางคมนาคมเพื่อใช้ในการควบคุมอาณาเขตเป็นด้านหลัก โดยมีการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนด้านการศึกษาอย่างมาก กล่าวคือ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๕๓ งบประมาณด้านการศึกษาามีเพียงร้อยละ ๑.๖-๒.๙ เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันงบประมาณในการป้องกันประเทศในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มีร้อยละ ๒๓.๑๘ และงบประมาณของกระทรวงมหาดไทยมีร้อยละ ๒๖.๕

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ มีการกู้เงินมาลงทุนด้วยการขายพันธบัตรที่อังกฤษเป็นเงิน ๑ ล้านปอนด์ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ มีเงินกู้ ๓ ล้านปอนด์ และใน พ.ศ. ๒๔๕๑ มีเงินกู้อีก ๔ ล้านปอนด์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ เงินเดือนของข้าราชการคิดเป็นร้อยละ ๔๑.๓๑ ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกำลังคนภาครัฐ และการขยายตัวของภาครัฐ ดังนั้นก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะขึ้นครองราชย์ สยามได้เผชิญกับปัญหาสองด้านควบคู่กันไปอยู่แล้ว คือปัญหาการกู้เงินจำนวนมาก และปัญหาคนล้นงาน (สมภพ มานะรังสรรค์, ๒๕๓๖)

ในขณะที่เมื่อสิ้นสมัยรัชกาลที่ ๕ ในปี ๒๔๕๓ มีการตัดถนนต่างๆ เพิ่มขึ้นในกรุงเทพฯ ถึง ๑๑๐ สาย แต่มีโรงเรียนเพียง ๓๑๑๕ โรง รับนักเรียนได้ ๘๓,๘๖๖ คน คิดเป็นประมาณร้อยละ ๑ ของจำนวนประชากรทั้งหมด (สมภพ มานะรังสรรค์, ๒๕๓๖)

รายจ่ายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนทางวัฒนธรรม หรือเป็นรายจ่ายทางวัฒนธรรม ซึ่งมาเสริมงบประมาณด้านการศึกษา ซึ่งนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา มีไม่เกินร้อยละ ๓ ของงบประมาณรายจ่ายของรัฐ

รายจ่ายทางการศึกษานี้เป็นรายจ่ายของกระทรวงธรรมการ ซึ่งดูแลการศึกษาและการศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเผชิญกับปัญหาคนละเมิดกบฏที่เคยมีมาในสมัยก่อน ปัญหาในสมัย พ.ศ. ๒๔๕๓ มา มีมิติทางวัฒนธรรม เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจีน และตุรกี เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท้าทายความคิด ความเชื่อ มีการท้าทาย ความชอบธรรมของระบอบเก่า และความเหนือกว่าของอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีต่อรากฐานเดิมทางวัฒนธรรม

การทำหายทางวัฒนธรรมของตะวันตกแปรเปลี่ยนจากการครอบงำทางศาสนา การเผยแพร่ศาสนาไปเป็นการแพร่ขยายของคติใหม่เกี่ยวกับรากฐานของความชอบธรรม

ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมใหญ่ของผู้ปกครองก็ยังมีได้หยั่งรากลึก ความจำเป็นในการลงทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นการกิจสำคัญของรัฐบาลยุคนั้น เพราะแต่เดิมรัฐไม่เคยมีรายจ่ายทางวัฒนธรรม เนื่องจากสถาบันทางศาสนาและการทำบุญของราษฎรได้ช่วยจรรโลงศาสนาและวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ตลอดมา

การแยกสถาบันสงฆ์ออกจากระบบการศึกษา โดยมีระบบโรงเรียนสมัยใหม่ และมีกรม กอง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีเงินเดือนประจำทำให้รัฐต้องมีรายจ่ายทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังน้อยเมื่อเทียบกับรายจ่ายทางเศรษฐกิจด้านอื่นๆ

ควรระลึกไว้ว่า ก่อนที่รัฐจะมีการสร้างรัฐและองค์กรของรัฐนั้น รายจ่ายทางศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรมได้รับการอุดหนุนโดยชุมชน แต่เมื่อมีการจัดองค์กรของรัฐตามแบบตะวันตก รายจ่ายทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้ถูกนำมาไว้ในสมการการจัดสรรงบประมาณของทางราชการ นอกจากนั้นองค์กรของรัฐที่รองรับกิจกรรมด้านการป้องกันประเทศ การรักษาความสงบภายใน การคมนาคม ฯลฯ ก็แข่งขันแย่งชิงงบประมาณกันจนเหลือไว้กิจกรรมด้านวัฒนธรรมน้อยมาก

ที่สำคัญก็คือ ระบบคิดของข้าราชการยุคนี้ไม่เห็นว่าการกิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ในขอบเขตงานของรัฐ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาองค์กรทางวัฒนธรรมขึ้น เพื่อรองรับการลงทุนทางวัฒนธรรม เช่น กรมมหรสพ และมีเงินเดือนให้แก่ศิลปินสาขาต่างๆ อีกทั้งยังทรงสร้างโรงเรียนขึ้นแห่งวัด (โรงเรียนมหาดเล็กหลวง) และทรงริเริ่มดำเนินกิจการทางวัฒนธรรมอีกมากมายโดยใช้งบประมาณของ

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ งบประมาณพระอภัยมณีร้อยละ ๓๕ ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด แต่ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓-

๒๔๖๘ งบประมาณพระอภัย มณีร้อยละ ๑๒.๖ ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ในขณะที่งบประมาณด้านการศึกษา มีเพียงร้อยละ ๒

ดังนั้นหากรวมงบการศึกษาร้อยละ ๒ และงบส่วนพระอภัยมณีร้อยละ ๑๒ แล้ว อาจกล่าวได้ว่า งบด้านวัฒนธรรม มีประมาณร้อยละ ๑๔ ต่อปี เพราะงบส่วนพระอภัยมณีได้ใช้จ่ายไปในการผลิตวัฒนธรรม “ไทยสากล” เกือบทั้งสิ้น

รายจ่ายทางวัฒนธรรมซึ่งคนเห็นว่าเป็นการเล่นโยนและควรเป็นการฟุ่มเฟือยเหล่านี้ เป็นการสร้างรากฐานของสยามใหม่ และเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรักษาประเทศ รักษาดินแดน สร้างความเจริญทางวัตถุในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มีการรักษาชาติ สร้างจิตวิญญาณของชาติ

การผลิตทางวัฒนธรรมกระทำโดยพระองค์เอง ทรงทำราชการด้านการศึกษาและวัฒนธรรมทรงพระราชนิพนธ์ บทละคร ๑๘๗ บท มีพระราชดำรัส ๒๒๕๙ เรื่อง มีนิพนธ์และเรื่องขานหัว ๑๕๙ เรื่อง บทความ ๓๑๖ บท ร้อยกรอง ๑๕๑ ชิ้น และสารคดี ๑๙๔ เรื่อง มีการกำหนดสำเนาหน้าเด็กและสตรีพระราชทานนามสกุล เปลี่ยนชื่อเมือง พระราชทานชื่อถนน ทรงสนับสนุนให้มีการตั้งสโมสร สมาคม หอสมุด โรงเรียน เพาะช่าง สวนสาธารณะ และธนาคารออมสิน

ในรัชกาลนี้มีการนำเอาแนวความคิดเรื่อง “ความเป็นชาติ” เป็นครั้งแรก โดยพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเป็นชาติโดยแท้จริง” และให้ชื่อคิดที่สำคัญเกี่ยวกับความเป็นชาติใน “เมืองไทยจะสิ่งเกิด”

ดังนั้นการใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมจึงไม่ควรถูกอ้างเป็น “รายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย” เพราะผลที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงทุกวันนี้ นับว่าคุ้มค่า การใช้จ่ายด้านวัฒนธรรมจึงเป็นการลงทุนเพื่อพิจารณาในเงื่อนไขของการมีนโยบายทางวัฒนธรรมที่ไม่แยกวัฒนธรรมออกจาก “เชื้อชาติ”

พระมงกุฎเกล้าฯ กับผู้หญิง

ลาวัญญ์ โชตามระ

ตั้งแต่สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ พร้อมกับประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์ และได้มีพระมหากษัตริย์ทรงปกครองประเทศเรื่อยมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่หนึ่งมาจนถึงรัชกาลที่ห้าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนแต่ทรงมีพระมเหสีเทวีและพระสนม พระองค์ละมาก ๆ ทั้งนั้น และทรงมีมาก่อนที่จะทรงได้รับราชสมบัติทั้งนั้นด้วย แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ นั้นทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวที่ยังทรงเป็นโสดอยู่ และแม้ว่าเวลาในรัชกาลของพระองค์จะได้ล่วงเลยไปหลายปี ทั้งพระญาติพระวงศ์และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ ก็ไม่เคยได้รู้ว่าพระองค์จะมีพระมเหสีเลยนอกจากนั้นพระราชอนุชาทุกพระองค์ที่ร่วมพระชนนี ก็ได้ทรงมีพระชายาและหม่อมกันไปหมดแล้วด้วย

ในระยะที่พระองค์ได้เสด็จเสวยราชสมบัติ ได้เพียง ๕ ปี ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗ก็ได้มีประกาศของกองทัพบกและพระราชสำนักว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการบังคับให้ข้าราชการทุกคนในหน่วยราชการที่ขึ้นต่อกองทัพบกและพระราชสำนักจดทะเบียนภรรยา คือให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลก่อนจะมีภรรยาและจะต้องบอกอย่างละเอียดว่าหญิงที่ตนจะกระทำการสมรสด้วยนั้นเป็นใคร เป็นลูกเต้าเหล่าใคร พ่อแม่ทำอะไร บ้านช่องอยู่ที่ไหน และเมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วจึงจะแต่งงานกับหญิงนั้นได้ หากไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตแล้วยังฝ่าฝืนไปแต่งงานกับหญิงนั้น หรือแม้เพียงพาหญิงนั้นมาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา ก็ถือว่ามีความผิด ต้องได้รับโทษซึ่งมีกำหนดอยู่ ๑๐ ชั้น สุดแต่ความหนักเบาแห่งความผิด ถ้าสถานเบาที่สุดก็เพียงภาคทัณฑ์ แต่ถ้าเป็นโทษสถานหนักก็มีตั้งแต่ขัง จำขัง คือทั้งจองจำและขัง พักราชการ คัดออกจากราชการและถอดจากยศบรรดาศักดิ์

ยิ่งกว่านั้น องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอง ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “โคลนติดล้อ” กล่าวถึงเหตุที่ขัดขวางมิให้เมืองไทยได้เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรจะเป็นไปนั้นว่ามีอยู่หลายประการ ประการหนึ่งนั้นก็คือการมีเมียมากโดยไม่ให้ความอุปการะแก่เมียนั้นๆ เท่าที่สมควร พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ และการที่พระองค์ได้ทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลาสามปี ทำให้คนไทยเริ่มคิดว่าพระองค์คงจะทรงประพฤติ “แบบฝรั่ง” ในด้านคู่ครอง คือจะทรงมีพระมเหสีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๖๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุได้ ๔๐ พรรษา คนไทยจึงได้ข่าวว่าพระเจ้าอยู่หัวของเขาได้ทรงหมั้นกับม.จ.หญิงวัลลาเทวี วรวรรณ และต่อจากนั้นก็โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา

ขึ้นเป็นพระวรวงศ์ัญญาภาน พระองค์เจ้าวัลลภาเทวีในพระราชพิธีฉัตรมงคล วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๖๓

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์เห่เรือสมัยใหม่ลงในหนังสือสมุทรสารเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๗ แสดงถึงทิวทัศน์ที่พระองค์ทรงมีต่อ “ผู้หญิง” ไว้ดังนี้

นารีที่คมสัน	ต่างชั้นแข่งแต่งยวนชาย
ผ้าม่วงสีช่วงโชติ	เหลืองแดงโรจน์สีหลากหลาย
เสื้อแพรแลดอกกลาย	ผ้าแพรห่มล้วนสมสวย
หน้าवलนวลแต่น้อย	แซมช้อยสมกับผมมวย
อาการเอนอ่อนแซมด้วย	แวววิบวิบพอจับตา
ดูใครไม่ขึ้นจิต	เท่ามิ่งมิตรวนิดา
ดูกลางทางจับตา	ชายดาร์กชกตาชม
ตาดำขำแก้วพี่	พอสมดีกับสีผม
ฟันขาวดูราวชม	แก้วมุกดาหน่ายนดี
หนังสือฤาเจ้ารู้	พอควรอยู่แก่สตรี
ประเสริฐเลิศนารี	เจ้าไม่ทิ้งสิ่งที่ควร
กิจการในบ้านช่อง	เจ้าข้าของสิ้นทั้งมวล
ทุกสิ่งยอดหญิงล้วน	จะขยันหมั่นทำงาน
ไม่เหมือนหญิงบางคน	สาละวันไม่เข้าการ
ม้วยม่งแต่งสาร	จนลืมงานการบ้านเรือน
ลำแดงแต่วิชา	หนังสือบ้างจนแซเขื่อน
ยุ่งหนักชกพันเพื่อน	ฟุ้งสร้านไปจนไร้มัว
น้องพี่ลีลลาด	แสนสามารถในการคว่ำ
ช่างชวนและชวนยั่ว	ให้พี่ชิมลิ้มอาหาร

แม้ว่าคนไทยสมัยนั้นจะเข้าใจว่าองค์เจ้าชีวิตของพวกเขาจะมีพระมเหสีเพียงพระองค์เดียว แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏขึ้นในระยะหลังจากที่ได้ทรงหมั้นแล้วหาได้เป็นไปตามนั้นไม่ จากปี พ.ศ. ๒๔๖๓ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๘ อันเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระมเหสีและพระสนมรวมทั้งสิ้นห้าท่าน

หลังจากที่ทรงหมั้นกับพระวรวงศ์ัญญาได้เพียงสามเดือนก็ทรงถอนหมั้นด้วยเหตุที่พระราชอัธยาศัยไม่ตรงกัน ต่อจากนั้นก็ได้ทรงหมั้นกับหม่อมเจ้าหญิงลักษมีลาวัณ วร-วรรณ และได้ทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๖๔ และต่อมาในเดือนกันยายนปีเดียวกันนั้น ก็โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ นั้นเอง ก็ได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งคุณเป็รื่อง สุจริตกุล ขึ้นเป็นพระสุจริตสุดา พระสนมเอก

และใกล้ชิดเคียงกันนั้นก็โปรดเกล้าฯ ให้คุณประไพ สุจริตกุล ขึ้นเป็นพระอินทราณี ที่พระสนมเอก เช่นกัน

ทั้งคุณเป็รื่อง และคุณประไพ เป็นธิดาพระยาพิเชต พิเศษพิไสยวินิจฉัยโกศล (ปลื้ม สุจริตกุล) กับท่านผู้หญิงกิมไล้ และต่อมาท่านเจ้าคุณพิเชตฯ ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา มีราชทินนามว่า สุธรรมมนตรี

ในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๖๕ นั้น ได้มีประกาศพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ ขึ้นเป็นพระนางเธอลักษมีลาวัณ พระอินทราณี พระสนมเอก ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระอินทศัศดิ์ศรี พระมเหสีทรงฐานันดรศักดิ์ในพระราชวงศ์ ซึ่งถ้าจะเรียกตามภาษาสามัญก็แปลว่าได้ยกขึ้นเป็นเจ้า และต่อมาก็ทรงได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าอินทศัศดิ์ศรี พระบรมราชินี

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ตลอดจนแหลมมลายูใน พ.ศ. ๒๔๖๔ นั้น ได้มี “นางใน” ตามเสด็จไปด้วยท่านหนึ่งคือเจ้าจอมสุวัฒนาซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระนางเจ้าสุวัฒนา พระวรวงศ์เธอ ในวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔ นับเป็นเจ้าจอมคนเดียวในรัชกาลนี้ และก็เป็นท่านเดียวที่มีพระหอนกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระราชธิดาคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภภาพัดเจนวดี ซึ่งประสูติในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ ก่อนหน้าสมเด็จพระชนกชนนาถเสด็จสวรรคตเพียงวันเดียว

แม้ว่าจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทย แต่ก็ทรงได้รับการศึกษาจากยุโรปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดที่จะให้ผู้หญิงไทยเป็นแบบที่เข้ากับฝรั่งก็ได้ เข้ากับไทยก็ดี ทรงแสดงพระราชนิมิตว่า สตรีไทยควรจะได้ผมยาวเกล้าผมยาวแทนไว้ผมตัดตามแบบเก่า แล้วนุ่งผ้าขึ้นแทนนุ่งผ้าโจงกระเบน ส่วนการใช้อาภรณ์ประดับกายสตรี ซึ่งคนไทยสมัยก่อนนิยมแต่งแบบ “เอาเครื่องเพชรพอกเอาเครื่องทองพัน” นั้น พระองค์โปรดให้สตรีแต่งเครื่องเพชรทองเพียงขนาด “แวววิบ ๆ พอจับตา” เท่านั้น เคยมีพระราชดำรัสต่อเสนาบดีบรรดาศักดิ์ชั้นคุณหญิงท่านหนึ่งว่า “ดูทองเดินได้” เพราะคุณหญิงผู้นั้นแต่งกายพริบพริบไปด้วยเครื่องเพชรเครื่องทองพร้อม และอีกครั้งหนึ่งได้ตรัสต่อเจ้านายฝ่ายในพระองค์หนึ่งว่า “เหมือนต้นคริสต์มีส” เพราะเจ้านายองค์นั้นทรงประดับเครื่องเพชรเสียแพรวพราวราวกับต้นไม้นางานตรุษฝรั่งกระนั้น และจากนั้นมาศัพท์ว่า “ต้นคริสต์มีส” ก็เลยเป็นศัพท์ที่ใช้ก่อนและผู้หญิงที่แต่งเครื่องเพชรแบบประเดประดับนั้น

กับนารีที่พระองค์ทรงเสนาหา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสิ่งซึ่งเป็นอนุสรณ์แห่งความรักที่พระองค์ทรงมีต่อนารีแต่ละท่าน และของพระราชทานนั้นยังคงยืนยงอยู่จนทุกวันนี้ เพราะของพระราชทานนั้นแม้จะมีราคาเพียงเล็กน้อย แต่ค่านับสูงนักในความรู้สึกของผู้รับ นั่นคือพระราชนิพนธ์ต่างๆ ซึ่งทรงอุทิศพระราชทานนารีที่เป็นยอดเสนาหาของพระองค์

กะอีนั่งสือ จะมีคำสักเพียงไหน

ค่าของหนังสือไม่ได้อยู่ที่ราคาหน้าปก หรือราคา ที่ซื้อขายกันตามท้องตลาด แต่ค่านับอยู่ที่การที่ผู้เขียนอุทิศให้ เป็นธรรมดาอยู่อย่างหนึ่ง ที่คนเราย่อมปรารถนา จะทำอะไรให้แก่บุคคลที่เรารัก ซึ่งเราถือว่าผู้นั้นเป็นกำลังใจ ให้เราทำสิ่งนั้น นักดนตรีอาจแต่งเพลงอุทิศให้คนที่ตนรัก จิตรกรอาจวาดภาพชิ้นเอกแห่งฝีมือ โดยมีคนที่เขารักเป็น แรงใจให้เขา ทุ่มเทความประณีตให้แก่ภาพนั้นอย่างเต็มที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงเป็นปราชญ์ทางอักษรศาสตร์ ทรงสามารถทางการประพันธ์ ดังนั้นจึงทรงพระราชนิพนธ์ หนังสือ อุทิศพระราชทานนารีที่พระองค์ทรงเสนาหา

หน้าแรกของพระราชนิพนธ์รับทละครเรื่องตฤณตลามีเขียนไว้ว่า

คำอุทิศ

นาฎกะทอนนั้นฉันมีจิต

ขออุทิศแด่มิ่งมารศรี

ผู้เป็นยอดเสนาหาจอมนารี

วัลลภาเทวีคู่ชีวิต

๕ ล ๕

ในการพระราชทานพระสุพรรณบัตร เสด็จพระยศ พระราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักขณีย์ลาวัณย์ ขึ้นเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ ในเดือนกันยายน ๒๔๖๔ นั้น ได้ทรงพระราชนิพนธ์ อาเศียรพาทสดุดี เป็นคำฉันท์ต่างๆ เริ่มแต่คำนำสการพระวัดิน

ไตรไหว้เทพเจ้าต่างๆ ถวายบังคมพระบรมราชบุรพการีแล้วก็ ทรงกล่าวถึงความที่พระองค์ทรงผูกพันในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์นั้น ซึ่งบุญได้ส่งให้พระองค์เจ้าลักขณีย์ลาวัณย์ทรงมี กำเนิดในพระราชวงศ์จักรีทางพระชนก และชนนี ทรงกล่าว ชมพระองค์เจ้าลักขณีย์ ๕ ว่า

แต่วันสรวมแหวนแทนองค์ แทมนิ้วอนงค์

และเป็นคู่หมั้นกันมา

บเคยมิขัดอัธยา

๕ ล ๕

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีทรงมีพระ พระชนมาบุตรยี่สิบเอ็ดพรรษา ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง ลิลิตนราลัยสิบปางพระราชทาน โดยทรงมีโคลงอุทิศว่า

เรื่องน้าแดงให้

ราชินี

อินทรศักดิ์ศศิ

นึ่งมโธง

๕ ล ๕

และแม้แต่พระราชนิพนธ์รับทละครเรื่อง “มัทนะ พาธา” ซึ่งไม่มีปรากฏว่าทรงพระราชนิพนธ์อุทิศพระราชทาน ท่านผู้ใดก็ตาม แต่ก็เป็นที่เข้าใจว่าเรื่องนี้เป็นอนุสรณ์แห่งความ เสนหา ทรงมีต่อพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี พระมเหสี องค์สุดท้ายของพระองค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ สวรรคตไปแล้วถึงสี่สิบปีเต็ม แต่ทว่าหลายต่อหลายสิ่งที่ พระองค์ได้แสดงพระราชนิยมไว้ในเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงยังคง ยืนยงอยู่จนบัดนี้ การแต่งกายของสตรีที่ดี หรือพระราชบัญญัติ คำนำหน้านามสตรีที่ดียังเป็นหลักเป็นแนวทางสำหรับการจะ ประพฤติให้ถูกแบบถูกแผนอยู่เสมอโดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ หลายเรื่องซึ่งทรงอุทิศพระราชทาน “ผู้หญิง” ของพระองค์นั้น เป็นหนังสือที่จับใจอย่างยิ่ง และก็ยังเป็นที่ยกย่องอยู่เสมอของ นักอ่านหนังสือผู้รู้จักคุณค่าของหนังสือ

ร.ศ.ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์
จบจากคณะครุศาสตร์จุฬาฯและไปศึกษา
ต่อระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเพิตส์เบิร์ก
สหรัฐอเมริกา เคยดำรงตำแหน่งคณบดี
คณะครุศาสตร์จุฬาฯ ๒ สมัย

พระปรีชาด้านการศึกษาของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ร.ศ.ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์

ด้วยภูมิหลังอันเทียบพร้อมทั้งด้านการศึกษา การเตรียมพระองค์เป็นกษัตริย์ด้วยระยะเวลาที่นานเพียงพอ การเสด็จประพาสและทอดพระเนตรความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรม รวมถึงสภาพการณ์ของบ้านเมืองที่ถูกคุกคามจากจักรวรรดินิยม เป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาญาณล้ำเลิศยิ่งในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปตามลำดับดังนี้

๑. พระปรีชาญาณด้านแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากที่ได้ทรงวางรากฐานการศึกษาแบบแผนใหม่ที่เป็นระบบขึ้นมาในบ้านเมืองแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสานต่อและขยายการจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไปยิ่งขึ้น พระราชกรณียกิจพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษาได้แสดงถึงแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาของพระองค์ท่านหลายประการ คือ

๑.๑ การประสานสัมพันธ์การศึกษาในโรงเรียนกับการพัฒนาชุมชน การศึกษาคือเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ทุกคนในชาติจึงควรร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาการศึกษาของชาติอันจะส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นและตระหนักในคุณค่าความสำคัญข้อนี้ จึงทรงเผยแพร่กระตุนเตือนให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการศึกษาอยู่เสมอ ดังในพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

...การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญอย่างยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่ง

ความเจริญของชาติบ้านเมืองผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นก็ชื่อว่า

อุดหนุนชาติบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะบำรุงการศึกษาของ

บ้านเมืองเราอยู่เสมอ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา

ประเทศใดปราศจากการศึกษาประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน...

เพราะทรงตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของการศึกษาที่มีต่อชีวิต และสังคมตลอดจนความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสนับสนุนส่งเสริมให้กิจการจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไป โดยทรงสานต่อแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระบรมชนกนาถในการจัดการศึกษาให้มีแบบแผนเป็นระบบนั่นคือ จัดตั้งโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรงสอดแทรกแนวคิดพื้นฐานด้านการศึกษาของพระองค์เองลงไปในในการจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้น

แนวคิดในการประสานสัมพันธ์การศึกษาในโรงเรียนกับการพัฒนาชุมชน

ของพระองค์ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ทรงพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นในรัชสมัยของพระองค์

โรงเรียนแรกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นคือโรงเรียนยุพราชในพระราชวังสราญรมย์ ครั้นยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ โดยทรงพระราชดำริให้ข้าหลวงรุ่นเยาว์ที่ยังมิได้เรียนหนังสือเข้าเรียน และโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกองเลขานุการส่วนพระองค์เป็นผู้ดูแลกับการสอน ทรงจ้างครูพิเศษมาสอนเพิ่มเติม และทรงพระกรุณาสอนเองในชั่วโมงพิเศษ ทรงเน้นความรู้ด้านหลักภาษาไทยและกิริยามารยาทความประพฤติของนักเรียนทุกคน

แนวคิดพื้นฐานของพระองค์ปรากฏชัดเจนยิ่งเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ โดยโปรดฯ ให้มีลักษณะเป็นโรงเรียนกินนอนแบบ Public School ของอังกฤษ ซึ่งนอกจากจะสอนวิชาสามัญทั่วไปแล้วยังมีการอบรมศีลธรรมจรรยา มารยาท และฝึกนิสัยให้เด็กเป็นผู้มีความดีงามมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รัก หมู่ รักคณะ เป็นสุภาพบุรุษ และสามารถเลี้ยงตัวด้วยสัมมาชีพ โรงเรียนมหาดเล็กหลวงนี้ได้ทรงวางรูปแบบการจัดโดยแบ่งออกเป็นคณะ มีผู้บังคับการและเจ้าคณะเป็นครูผู้ปกครอง มีสภากรรณการกลางเป็นผู้ดำเนินงาน

ต่อมาได้ทรงรับโอนโรงเรียนราชวิทยาลัยซึ่งตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ สังกัดกระทรวงยุติธรรม มาสังกัดอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ให้เป็นโรงเรียนกินนอนสำหรับอบรม และให้การศึกษากับบุตรข้าราชการและบุตรพ่อค้าวาณิช คณบดี เป็นโรงเรียนที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งว่า “คิงส์คอลเลจ” พระองค์ได้เอาพระทัยใส่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่งทั้งในทางด้านการศึกษา การกีฬา การอบรมบ่มนิสัย

นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนทหารกระบี่หลวง หรือโรงเรียนพรานหลวงขึ้นในกรมมหรสพและเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์อีกแห่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติทางด้านศิลปะทางโขน ละคร และดนตรีปี่พาทย์ กำหนดให้นักเรียนวิชาสามัญในตอนเช้าและฝึกวิชาศิลปะ ละคร ปี่พาทย์เครื่องสายฝรั่งในตอนบ่าย

จากแนวพระราชดำริในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และพระราชกรณียกิจต่างๆ ทางการจัดการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ประสานสัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ในด้านต่างๆ คือ

๑.๑.๑ ด้านวิชาการ ทรงมุ่งให้โรงเรียนเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งปรากฏผลดังในรายงานกรมบังคับกรมพลศึกษา พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ เกี่ยวกับโรงเรียนราชวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗ ตอนหนึ่งว่า ...ทางด้านวิชาการ ได้อำนวยความสะดวกให้วิชาความรู้เข้าถึงขนาดเป็นที่นิยมยกย่องในอารยประเทศ เฉพาะมหาวิทยาลัยในยุโรปได้ยอมรับนับถือว่า ความรู้ของนักเรียนผู้จบหลักสูตรโรงเรียนราชวิทยาลัยอยู่ในขั้นมาตรฐานอนุญาตให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของเขาได้โดยไม่ต้องสอบ “แมตริกิวเลชัน” ซึ่งไม่มีโรงเรียนใด ใดในประเทศไทยเคยได้รับเกียรติเช่นนี้...

๑.๑.๒ ด้านสังคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเฉพาะความรู้และสติปัญญานั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ทรงมีพระราชดำริว่า “...คนถึงจะมีวิชาเป็นบัณฑิตแล้วพิเศษปานใดก็ตาม ถ้าไม่เป็นผู้ที่ประพฤติดีสมาจารีอยู่แล้วจะหวังให้ได้รับความไว้วางใจแห่งอาณาประชาราษฎร์ได้ไม่...”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการอบรมสั่งสอนความประพฤติเป็นพิเศษ เพราะการปลูกฝังคนให้มีความเข้าใจถึงประโยชน์แห่งกิจการต่างๆ เพื่อให้ชาติมีความมั่นคงนั้นจะต้อง “...ฝึกหัด คัดสอนไม่เสียแต่เด็กๆ เพราะเมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้วเป็นการยากที่จะฝึกสอนกันได้เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนเราจะดัดให้เป็นอย่างไรก็ได้...” นอกจากนี้พระองค์ไม่ทรงต้องการให้เยาวชนของชาติมีลักษณะเป็น “ตำราเรียนที่เดินได้” แต่ทรงต้องการที่จะให้เป็น “สุภาพบุรุษชื่อสัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี” ด้วย ฉะนั้นจึงทรงวางหลักการของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนตัวอย่างว่าจะต้อง “สร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็ง และสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจเตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่างๆ ซึ่งจะมีมากในอนาคต”

๑.๑.๓ ด้านศิลปวัฒนธรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยที่จะทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ เนื่องจากทรงเกรงว่าจะสูญสิ้นไปเสียดังในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีใจความว่าทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงฝึกหัดโขนเพราะ “ถ้าจะตั้งเสียข้าก็จะเสียตายเพราะวิชานี้มีคนจะสูญอยู่แล้ว” ต่อมาทรงตั้งกรมมหรสพขึ้นเป็นกรมในพระบรมราชูปถัมภ์ แล้วทรงตั้งโรงเรียนพรานหลวงในพระ

บรมราชูปถัมภ์ขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี สำหรับเยาวชนเป็นการผลิตศิลปินด้านนี้ขณะเดียวกันก็มีการสอนวิชาสามัญแบบโรงเรียนอื่นๆ ด้วย นับว่าได้ทรงประสานศิลปวัฒนธรรมเข้ากับการสอนในระบบโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังทรงสนับสนุนการศึกษาด้านศิลปหัตถกรรม โดยทรงพระราชทานนามโรงเรียนที่กระทรวงธรรมการได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสอนทางศิลปหัตถกรรมในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ว่าโรงเรียนเพาะช่าง

๑.๑.๔ ด้านพลศึกษา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนไทยมีพลานามัยสมบูรณ์ มีระเบียบวินัย อดทน มีความสามัคคีในหมู่คณะ จึงโปรดให้ตั้งสโมสรกีฬา และให้มีการเล่นกีฬาตามแบบยุโรปอย่างแพร่หลายและจริงจัง ในโรงเรียนต่างๆ โดยเฉพาะในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา เช่น สร้างห้องพละสำหรับนักเรียน และในตอนบ่ายนักเรียนทุกคนจะต้องเลือกเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง มีกายบริหาร เทนนิส วอลเลย์ เป็นต้น มีการจัดแข่งขันกีฬาประจำปีของโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนตามแบบอย่างพับลิกสกูล (Public School) ของอังกฤษ

๑.๑.๕ ด้านอาชีพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงมุ่งแต่เพียงจัดการศึกษาเพื่อให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้นแต่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้วิชาชีพ เช่น การกลสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรมด้วย เพราะประเทศชาติจำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำในสาขาต่างๆ “ไม่ใช่มุ่งเข้ารับราชการอย่างเดียว” จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยกรรมขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ในปีต่อมาโปรดให้ตั้งโรงเรียนเพาะช่างตามด้วยกาวจัดตั้งการฝึกหัดครูกลสิกรรมชั้นประถม ใน พ.ศ. ๒๔๖๐ และเพื่อจูงใจเยาวชนของชาติให้สนใจด้านวิชาชีพแทนความนิยมในอาชีพข้าราชการได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดงานแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียนขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๕๕

ดังนั้น แนวคิดพื้นฐานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเน้นไปในด้านการประสานสัมพันธ์การศึกษาในโรงเรียนเข้ากับการพัฒนาคนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความรู้สติปัญญา ความประพฤติ กิริยามารยาท ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และอาชีพ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๑.๒ การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ พระราชกรณียกิจหลายประการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญในรัชสมัยของ

พระองค์ก็แสดงให้เห็นถึงแนวคิดพื้นฐานด้านการให้การศึกษา และให้ความเข้าใจแก่ราษฎรของพระองค์ด้วย การให้เรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและฝึกปฏิบัติจริง ดังกิจกรรมต่างๆ ที่โปรดฯ ให้มีขึ้นเพื่อให้ประชาชนราษฎรได้เรียนรู้ในเรื่องต่อไปนี้

๑.๒.๑ การเรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดตั้งกองเสือป่าขึ้น ด้วยมูลเหตุที่ว่า

“...ด้วยมีพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพลเมืองบางคนทั้งที่เป็นข้าราชการ และมีได้เป็นข้าราชการ มีความปรารถนาจะได้รับการฝึกหัดอย่างทหารแต่ยังมีได้มีโอกาสฝึกหัดเพราะติดหน้าที่ราชการเสียบ้าง หรือ เพราะติดธุระอย่างอื่นเสียบ้าง การฝึกหัดเป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่หลายอย่างที่เป็นข้อใหญ่ข้อสำคัญก็คือ กระทำให้บุคคลซึ่งได้รับการฝึกกันเช่นเป็นราษฎรดี...”

ดังนั้น จึงทรงพระราชดำริจัดตั้งกองเสือป่าอาสาสมัครขึ้น โดยโปรดฯ ให้รับสมัครผู้ที่จะเป็นเสือป่ามีการฝึกหัดวิชาเสือป่าและขี่ม้าให้ชำนาญแคล่วคล่อง มีการถือหน้าเสือป่า และพระราชทานธงประจำตัวแก่นายกอง และนายหมู่เสือป่า มีการแสดงตำแหน่งเสือป่าอันเป็นการแสดงตำแหน่งวีรชนของชาติไทย และมีการซ้อมรบเสือป่า รวมพลเสือป่าเพื่อฝึกเดินทางไกลเป็นประจำ...

๑.๒.๒ การเรียนรู้ประชาธิปไตย สถานการณ์จำลองอย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้น คือ “ดุสิตธานี” อันเป็นเมืองจำลองที่ทรงจัดขึ้นเพื่อสอนการจัดบ้านเมืองและระบอบประชาธิปไตยแบบมีพรรคการเมือง มีรัฐธรรมนูญการปกครอง มีคณะโบว์สีน้ำเงินเป็นฝ่ายจัดตั้ง คณะนคราภิบาล และคณะโบว์สีแดงเป็นฝ่ายค้าน และมีการเลือกตั้งผู้แทนทวยนาครหลายครั้ง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาเปิดศาลากลางเมืองดุสิตธานี ในวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “วิธีดำเนินการในธานีนี้เล็กๆ ของเราเป็นเช่นไร ก็ตั้งใจไว้ว่าจะให้ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน”

๑.๓ การเรียนรู้จากการให้ข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสนับสนุนกิจการของหนังสือพิมพ์ซึ่งได้วิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวได้ว่ากิจการหนังสือพิมพ์ไทยได้เจริญก้าวหน้าสูงสุดกว่ายุค

ใด ๆ ที่ผ่านมา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเล็งเห็นช่องทางที่จะให้การศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนโดยผ่านทางหนังสือพิมพ์ เนื่องจากรัชสมัยของพระองค์มีผู้ได้รับการศึกษามากขึ้นมีผู้รู้และสนใจข่าวสารมากขึ้น และต้องการเผยแพร่วิทยาการและความคิดใหม่ๆ โดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง

๑.๔ การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์นี้มีมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ทรงริเริ่มให้ตั้งโรงเรียนในพระบรมมหาราชวังขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ และโรงเรียนอื่นๆ จนถึงโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรที่วัดมเหยงคณ์พาราม และการตั้งโรงเรียนหลวงก็แพร่หลายออกไปถึงส่วนภูมิภาค

หลังจากนั้นได้มีประกาศตั้งกรมศึกษาธิการในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ และตั้งกระทรวงธรรมการใน พ.ศ. ๒๔๓๕ การประกาศตั้งโรงเรียนมูลศึกษาในวัดทั้งที่กรุงเทพฯ และหัวเมืองนับเป็นการขยายการศึกษาที่มีแบบแผนครั้งสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสานต่อการขยายการศึกษาให้กว้างขวางออกไปทั่วพระราชอาณาจักร โปรดฯ ให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาให้เด็กที่อายุครบเกณฑ์ที่เข้าโรงเรียนเขียนหนังสือได้ อ่านหนังสือออก แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เช่น โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนพาณิชยกรรม โรงเรียนนางพยาบาล และโรงเรียนข้าราชการพลเรือนหรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ทรงวางหลักสูตรวิธีฐานาระดับสูง

แนวคิดพื้นฐานด้านการจัดการศึกษาของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อทวยราษฎร์ทุกคนอย่างแท้จริง

๒. พระปรีชาญาณด้านการดำเนินการจัดการบริหารและการวางแผนการศึกษา เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นเถลิงพระราชสมบัติแล้วได้ทรงริบเร่งดำเนินการด้านการศึกษาโดยทางมีแนวทางในการดำเนินการตามลำดับดังนี้

๒.๑ การเปลี่ยนแปลงนโยบายบริหารการศึกษาของชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้เปลี่ยนแปลงระเบียบราชการ ในกระทรวงธรรมการใหม่หมด โดยให้แบ่งงานออกเป็น ๕ กรม หัวหน้ากรมเรียกว่า เจ้ากรม และกรมต่างๆ หลังจากได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงแล้ว ๕ กรม นั่นคือ กรมกลาง กรมสังฆการี กรมธรรมการ กรมราชบัณฑิต และกรมศึกษาธิการ ซึ่งแต่ละกรมจะมีอำนาจ

หน้าที่และความรับผิดชอบต่างกันออกไป

ต่อมาทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกรออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการและยกขึ้นเป็นเสนาบดีที่ปรึกษา พร้อมกันนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ขณะยังเป็นที่พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เป็นผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ และได้มีการเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้บริหารงานสำคัญๆ เฉพาะกรมศึกษาธิการ คือแต่งตั้งให้พระวรวงศ์วิศาล (วันศยามานนท์ ภายหลังเป็นพระยาไพศาล ศิลปศาสตร์) เป็นเจ้ากรมศึกษาธิการ

ส่วนเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้นได้เลื่อนขึ้นเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ และในปีนี้เองมีงานสำคัญที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้จัดให้มีแกว่งการศึกษาอย่างหนึ่ง นั่นคือ การแสดงศิลปหัตถกรรมขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบเป็นครั้งแรก อันนับเป็นการส่งเสริมการศึกษาอาชีพของราษฎร การปรับเปลี่ยนระเบียบราชการ และผู้บริหารการศึกษาของชาติครั้งนั้นนับว่าได้ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปโดยสะดวกและราบรื่นยิ่งขึ้น

๒.๒ การขยายงานการศึกษาของชาติ การขยายการศึกษาที่ดำเนินการในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏเด่นชัดอันดับแรก คือ การประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ของเสนาบดีกระทรวงนครบาล (เจ้าพระยายมราช) เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ในมณฑลกรุงเทพฯ

ต่อมาในวันที่ ๑๐ เมษายน ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในหน้าที่ของกระทรวงธรรมการและกระทรวงนครบาลที่ประชุมได้ตกลงวางระเบียบการจัดการศึกษาสำหรับประเทศสยาม” ขึ้น ซึ่งแบ่งหน้าที่ของกระทรวงต่างๆ ดังนี้ คือให้กระทรวงธรรมการรับผิดชอบโรงเรียนรัฐบาล วางหลักสูตรและระเบียบต่างๆ ตรวจสอบการสอนให้เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบและความประสงค์ของบ้านเมือง กระทรวงซึ่งปกครองท้องที่ คือ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาลมีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียนประชาบาล ชักนำเด็กให้เข้าเรียน หาครูสอน หาเงินเลี้ยงโรงเรียน รวมถึงจัดการให้ได้มีที่เล่าเรียนเพียงพอแก่จำนวนเด็กที่อายุสมควรเข้าเล่าเรียน ทั้งชายและหญิงทั่วทุกตำบล

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๗ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้นำ “ร่างพระราชบัญญัติลักษณะบังคับเด็กให้เล่าเรียน พุทธศักราช ๒๔๕๗” พูลเกล้าฯ ถวาย

เพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมาย ในร่างฉบับนี้ได้กล่าวถึงการเกณฑ์เด็กเข้าเรียน การยกเว้น และการกำหนดอายุในเกณฑ์บังคับไว้ด้วย แต่ความพยายามในการจะออกกฎหมายครั้งนี้ต้องล้มเลิกไปเนื่องจากเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้คัดค้านว่าไม่สามารถจัดหาเงินได้เพียงพอตามต้องการได้

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พุทธศักราช ๒๔๖๑ เพื่อจัดวางระเบียบการปกครองของโรงเรียนราษฎร์ที่วราษอาณาจักรให้รัดกุมชำระร้อยละของกฎหมายโรงเรียนราษฎร์ให้เป็นระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลได้ทั่วถึง

เมื่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ก็ได้พยายามอย่างยิ่งให้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาดังกล่าวในรายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ว่า

“การศึกษาสำหรับประเทศสยามยังล้าหลังอยู่มาก จึงจำต้องจัดการศึกษาให้เทียบส่วนพอสมควรกับนานาประเทศที่เจริญ การรื้อต่อไปเป็นผืนแน และจะให้ผลเป็นการเสียหายในภายหน้า ทั้งจะเป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งยุคหน้าจะโทษยุคนี้ว่าปล่อยปละละเลยไว้...การมีโรงเรียนตัวอย่างของรัฐเพียงประปรายก็เปรียบเสมือนดอกไม้ในสวนลายแห่งผืนผ้า ส่วนที่จะให้เป็นสวนลายเต็มผืนผ้า ต้องสำเร็จได้ด้วยการศึกษาประชาบาล...”

ความพยายามในการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษามิใช่อุปสรรคแต่ด้านการเงินเท่านั้น แต่ยังมีผู้คัดค้านในประเด็นที่ว่า การบังคับให้เด็กมาโรงเรียนจะทำให้ผู้ปกครองขาดแรงงานเด็กในการทำมาหากิน พระภิกษุสามเณรไม่มีเด็กไว้รับใช้ตามประเพณีที่มีแต่โบราณ และความกลัวที่ว่า จะเก็บเงินค่าศึกษาพลีจากรัฐไม่เพียงพอ จะดำเนินการอย่างไรก็ตามเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ดำเนินการฟันฝ่าอุปสรรคจนกระทั่งได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ การร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับนี้ได้จัดทำอย่างรอบคอบยิ่ง โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งหัวข้อร่างขึ้นให้อุปราชและสมุหเทศาภิบาลทุกมณฑลพิจารณาเพื่อออกความเห็นในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่จัดการศึกษาโดยทั่วกัน พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกนี้ได้ประกาศเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ และใช้เป็นกฎหมายได้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคมในปีเดียวกัน

๒.๓ การให้ราษฎรทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง

เห็นว่า การจัดการศึกษาไม่ควรตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการแต่ฝ่ายเดียวพลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนอุดหนุนการศึกษา จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการเก็บเงินศึกษาพลี โดยกำหนดชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ ๑๔-๖๐ ปีเสียเงินบำรุงการศึกษาปีละไม่ต่ำกว่า ๑ บาท และไม่เกิน ๓ บาท ผู้ที่ได้รับการยกเว้นได้แก่ พระภิกษุ ตำรวจ ทหาร บาดหลวง และผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้ ซึ่งการเก็บเงินศึกษาพลีนี้ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน การศึกษาของลูกหลานเป็นหน้าที่ที่ประชาชนต้องทำนุบำรุงควบคุม (นำเสียดายที่มีการประกาศยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีในปี พ.ศ. ๒๔๗๓)

๓. พระปรีชาญาณด้านการจัดกิจกรรมการศึกษา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการศึกษามากมายหลายประการตลอดรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งพระราชกรณียกิจเหล่านั้นต่างเป็นกิจกรรมที่เกื้อหนุนส่งเสริมการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้าทั้งสิ้น เป็นลำดับต่อไปนี้

๓.๑ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา กิจกรรมทางการศึกษาอันก่อให้เกิดผลประโยชน์ยิ่งต่อวงการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ และพระราชทานนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกนาถ

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภาอันเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงทางกฎหมายขึ้นในประเทศไทย

๓.๒ การส่งเสริมให้มีแหล่งวิทยาการของชุมชน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดแหล่งวิทยาการที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนหลายแหล่ง นอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

กิจกรรมแรกที่ทรงดำเนินการครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช คือ การตั้งทวีปัญญาสไมสรชนโดยทรงมีพระราชประสงค์เพื่อส่งเสริมความสามัคคี เพิ่มพูนความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นับว่าเป็นสถานที่ที่นับเป็นแหล่งวิชาการได้เช่นกัน

แหล่งวิทยาการที่สำคัญยิ่งสำหรับชุมชนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญและส่งเสริมอย่างจริงจังคือ หอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งทรงรับเป็นสภานายกมาตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศ

เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงเสด็จประทับเป็นประธานในที่ประชุมกรรมการ ปรึกษาการต่างๆ ซึ่งสมควรจัดให้หอสมุดสำหรับพระนครเป็นศูนย์กลางสำหรับชาติบ้านเมือง

คัดย่อจากรายงานวิจัย "ปรัชญาทฤษฎีสยาม" ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพนักเรียน
ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
สมัยแรกเริ่มแรก

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญและส่งเสริมอย่างจริงจังคือ หอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งทรงรับเป็นสภานายกมาตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศ

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเสด็จประทับเป็นประธาน

เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงเสด็จประทับเป็นประธานในที่ประชุมกรรมการ ปรึกษาการต่างๆ ซึ่งสมควรจัดให้หอสมุดสำหรับพระนครเป็นศูนย์กลางสำหรับชาติบ้านเมือง

รายงานพระอาการประชวร

ของ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

โดย

มหาดเล็กห้องพระบรรทมและเวรพยาบาล

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๖๘
เวลา ๔.๔๕ ก.ท.

เสด็จเข้าห้องพระบังคน ในขณะที่ลงพระบังคนได้เริ่มทรงพระกรรสะ (ไอ) และทรงพระอาเจียนและปวดพระนาภี เลยไม่ลงพระบังคนเพราะปวดพระนาภีมากขึ้น เสด็จเข้าที่พระบรรทม จึงได้ไปตามพระยาคำรงฯ มาตรวจพระอาการ ได้ถวายพระโอสถไซดามีน ๑ เม็ด พระอาการก็ยังไม่ทรงทุเลา ต่อมายิ่งทวีความปวดพระนาภีมากขึ้น พระยาคำรงได้ถวายมอร์ฟีนฉีดครั้งตลอด ๑/๑๒ ค่อยระงับพระอาการปวดเล็กน้อย บรรทมหลับๆ ตื่นๆ ประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง พักได้ปวดพระนาภีอีก และทรงพระอาเจียนหลายครั้ง พระนาภีที่รื้อยฝาดแข็งมาก รู้สึกกระวนกระวายยิ่งขึ้น พระยาวิรัช พระยาคำรง พระยาแพทย์ ได้ประชุมตกลงสูบมีเยื่อพระบังคนเล็กน้อย พระอาการยังไม่ทุเลา ต่อมาพระยาอัศวินฯ และหมอได้มาตรวจอีก ตกกลางคืนมอร์ฟีนอีก ๑ หลอด ๑/๖ ต่อมาก็บรรทมหลับและระงับความปวด ต่อมาประมาณ ๒ ชั่วโมง พระอาการที่พระนาภีดีขึ้น และหายแข็ง บรรทมหลับตลอดเวลา ตื่นขึ้นทรงพระอาเจียน ๒-๓ ครั้ง ต่อมาบรรทมหลับเรื่อยมา ตื่นขึ้นรู้สึกพระคอแห้ง ได้เสวยพระสุธารส หมอได้ตกลงถวายพระโอสถเกี่ยวกับรักษาลำไส้ ๑ ครั้ง บรรทมหลับ จนเวลา ๔.๓๐ ล.ท. จึงได้ลงพระบังคนหนักได้ และต่อมาพระอาการก็ทรงสบายขึ้นตลอดมา ในวันนี้ไม่ได้เสวยพระกระยาหารอย่างใดเลย ตอนกลางคืนลงพระบังคนหนักอีก ๒ ครั้ง แล้วบรรทมหลับเป็นปกติ ไม่ปวดพระนาภีอีก รุ่งขึ้นวันที่ ๑๓ เข้าพระอาการคงเป็นอยู่ตามเดิม เสวยพระโอสถทุก ๆ ๓ นาฬิกา เวลา ๑๓ น. เสวยแป้ง

ได้ ๑ กาแก้ว ครั้นเวลา ๑๔ น. คณะนายแพทย์ได้เข้าเฝ้าตรวจพระอาการ มีปวดพระนาภีเล็กน้อย และมีอาการไข้ ปรอทขึ้น ๑๐๒ ซีฟร ๑๒๘ ตูบ

๒.๓๐-๔.๓๐ ก.ท.

ได้ถวายพระโอสถทุก ๓ ชั่วโมง พักเวลา ๓.๐๐ ก.ท. พระอาการทรงบนว่าร้อน พระองค์ร้อนจัด ซีฟรนับได้ ๑๑๘ ตูบต่อ ๑ นาที พระโลหิตฉีดแรงเต็มเส้นหายใจ ๓๐ ครั้งใน ๑ นาที ระยะสั้นแต่เสมอกันดี บรรทมหลับสนิท ๔.๓๐-๖.๓๐ ก.ท.

ลงพระบังคนหนักเวลา ๔.๓๕ ก.ท. ไม่มีเยื่อพระบังคน เป็นแต่ทรงผายมาก พระบังคนเบามากเท่าธรรมดา ต่อมาบรรทมหลับ บรรทมตื่น ๖.๐๐ ก.ท. เสวยพระสุธารส ตรวจซีฟรได้ ๑๑๕ ตูบใน ๑ นาที พระนาภีสั้นเป็นบางเวลา ๖.๓๐-๘.๓๐ ก.ท.

บรรทมหลับสนิท ได้ถวายพระโอสถ (ทุก ๓ น.) เมื่อเวลา ๗.๐๐ ก.ท. เสวยแล้วบรรทมหลับ ลืมพระเนตร ๑ ครั้ง ๗.๕๐ ก.ท. เวลา ๘.๑๐ ก.ท. ตื่นบรรทม เสวยพระสุธารส ตรวจซีฟรได้ ๑๑๒ ตูบต่อ ๑ นาที หายใจ ๓๐ ครั้งใน ๑ นาที พระองค์ปรกติ แต่ที่พระบาทยังร้อนอยู่บ้าง พระนาภีสั้น ๓-๔ ครั้ง

๘.๓๐-๑๐.๓๐ ก.ท.

ระหว่างนี้บรรทมตื่นบ่อยๆ เนื่องจากจะลงพระบังคนหนักเวลา ๘.๕๕ จึงได้ลงพระบังคนหนัก ๑ ครั้ง เสด็จกลับเข้าที่ บรรทมหลับสนิท ตรวจซีฟรได้ ๑๑๔ ตูบ ใน ๑ นาที ทรงหายใจ ๓๔ ครั้งใน ๑ นาที เวลา ๑๐.๐๐ ก.ท. ได้ถวายพระโอสถทุก ๓ ชั่วโมง พัก ๑ ครั้ง แล้วบรรทมหลับต่อมา

ลืมนพระเนตร ๑ ครั้ง

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

๑๐.๓๐-๑๒.๓๐ ก.ท.

ตั้งแต่รับเวรบรรทมหลับสนิทตลอดเวลา ตื่นพระบรรทม พลิกพระองค์เวลา ๑๑.๓๐ ก.ท. ได้ตรวจชีพจรเต้น ๑๒๒ ตบใน ๑ นาที ทรงหายใจ ๓๒ ครั้งใน ๑ นาที พระพักตร์แจ่มใสดี ความร้อนที่พระองค์ปรกติ การหายใจยาวเสมอกันดี ตอนนั้นบรรทมตื่น ๒ ครั้ง ได้เสวยพระสุธารส ๑ ครั้ง

๑๒.๓๐-๑๔.๓๐

ตั้งแต่รับเวรบรรทมหลับสนิท ตื่นบรรทมบ่าย ๑ นาฬิกา ถวายพระโอสถตามเวลา เจ้าคุณแพทย์ถวายปรอทตรวจได้ ๑๐๒ ชีพจรเต้น ๑๒๗ ต่อ ๑ นาที เวลาบ่ายโมง เจ้าคุณอนิรุทธถวายแป้งเสวยได้ประมาณ ๑ กานแก้วเต็มๆ มีพระอาการทรงพระกระระสับบ้างเล็กน้อย ตามพระฉวีค่อนข้างร้อน พระนาภีล้นบ้างนานๆ ครั้ง เวลา ๑๔.๐๐ น. บรรทมตื่น พระนางมาเฝ้า เจ้าคุณแพทย์ตรวจชีพจรได้ ๑๒๘ ตบต่อ ๑ นาที ทรงปวดพระนาภีเล็กน้อย คณะนายแพทย์เข้าเฝ้า

๑๔.๓๐-๑๖.๓๐

เวลา ๑๔.๔๕ น. ลงพระบงคนเบาแล้วเจ้าคุณแพทย์เชิญไปตรวจ

๑๖.๓๐-๑๘.๓๐

เวลาห้าค่ำได้ลงพระบงคนหนัก ๑ ครั้ง

๖.๓๐-๘.๓๐

เวลา ๖.๓๐ ล.ท. ได้เสวยแป้งเปียกประมาณก่อน กานแก้วแล้วบรรทมหลับ ตื่นพระบรรทมทูลกระหม่อมสุโขทัย มาเฝ้า รู้สึกฟางพระเนตร ลงพระบงคนหนัก ๑ ครั้ง เวลา ๗.๑๕ ล.ท. มีพระบงคนมีนน้ำนิดหน่อย พระบงคนเบาตามธรรมดา มีทรงพระอาเจียนเป็นเสมหะ ๒-๓ ครั้ง รู้สึกอ่อนเพลียมาก หมอได้มาตรวจสองปรอท ๙๙ บรรทมหลับ ทรงหายใจ ๓๓ ครั้งใน ๑ นาที ชีพจร ๑๒๒ ตบใน ๑ นาที

๘.๓๐-๑๐.๓๐

ในระหว่างนี้บรรทมไม่โล่งสนิท มีอาการกระสับกระส่ายพลิกพระองค์บ่อย และทรงอ้วก ๒-๓ ครั้ง หมอได้ตรวจว่าพระบงคนเบาไม่มีเลย เป็นด้วยไตไม่ทำงาน เวลา ๙.๓๐ ล.ท. ได้เสวยแป้งเปียกกับนมสด ๒ อีก

๑๐.๓๐-๑๒.๓๐

พระอาการดีขึ้นเรื่อยๆ เวลาสี่พระเนตรลอยขึ้นเบื้องบน ทรงจำหน้าใครไม่ได้ กราบทูลอะไรไม่ทรงได้ยิน ไม่รับสิ่งอะไร

๑๐.๓๐ ล.ท.

ได้ถวายพระโอสถขับพระบงคนเบา เวลา ๑๐.๓๐ ล.ท. แต่ไม่มีพระอาการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

๑๑.๓๐ ล.ท.

พระยาดำรงฉินยาขับพระบงคนเบา

๑๒.๐๐ ล.ท.

ถวายแป้งเปียกผสมกับนมสด เสวยได้ ๖ อีก แล้วลงพระบงคนเบาครึ่งโง่ขาว พระเนตรดีขึ้น และทรงรู้สึกพระองค์ดีขึ้น แต่ยังมีพระอาการพลิกไปมาบ่อยๆ ทรงพระอาเจียน (อ้วก) แต่ไม่มีอะไรออกมา

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

๑ ก.ท.

พระยาดำรงได้ตรวจชีพจรได้ ๑๐๘ ต่อ ๑ นาที ความร้อนในพระองค์ ๓๘.๒ ดีกรี (เซ็นติเกรด) เมื่อตรวจแล้ว ได้ถวายพระสุธารสผสมกับบรน์ตี ๔ อีก

๒ ก.ท.

บรรทมไม่ค่อยหลับ ทรงพระกระระสับแล้วเลยจะทรงพระอาเจียน (อ้วก) เสวยแป้งเปียกผสมกับนมสดอีก ๒ อีก ตู้อ่อยรับสั่งได้มากขึ้น รู้สึกกระหายพระสุธารสบ่อยๆ หัวใจเต้น ๓๓ ครั้งใน ๑ นาที

๒.๓๐ ก.ท.

ได้ถวายพระโอสถขับพระบงคนเบา ๑ ครั้ง

๓.๐๐ ก.ท.

มีพระอาการกระวนกระวาย พลิกพระองค์บ่อยมาก บรรทมหลับพักหนึ่งไม่ถึง ๑๐ นาที

๔.๐๐ ก.ท.

คณะหม่อมมาตรวจได้ให้ยาทาพระนาภี ๑ ครั้ง สำหรับระงับการอักเสบภายนอก

๔.๓๐ ก.ท.

ระหว่างนี้บรรทมหลับได้บ้างเป็นพักๆ การพลิกพระองค์กลับไปกลับมาบ่อยๆ ทำให้ระบมพระนาภีมากขึ้น ถ้าเราไม่พลิก ท่านก็พยายามจะพลิกเอง ทุกๆ ครั้งที่พลิกพระองค์มีเจ็บตรงพระนาภีเสมอ ตรงพระนาภีก็รู้สึกแข็งมากขึ้น มีแก๊สมากและไม่ค่อยผายพระวาโยเสียด้วย

๕.๐๐ ก.ท.

ได้ทรงผายลมยาว ๑ ครั้ง ได้ทาน้ำมันสนที่พระนาภี ๑ ครั้ง บรรทมหลับ

๕.๒๕ ก.ท.

เสวยแป้งได้ประมาณ ๔ ช้อนกาแฟครึ่ง

๕.๓๐ ก.ท.

ได้ทรงผายลมยาว ๑ ครั้ง จะทำให้พระนาภีที่แข็ง
หย่อนลง

๖.๐๐ ก.ท.

ได้ทาน้ำมันสนที่พระนาภีอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงพลิก
ตะแคงทางซ้าย ทรงผายพระวาโยยาวอีกครั้งหนึ่ง กลิ่นไม่สู้
เหม็นนัก ทรงรู้สึกพระองค์ดีขึ้นมาก ได้ทูลถามว่าจะทรงลง
พระบังคนเบาหรือ รับสั่งตอบอย่างชัดเจนว่า ยัง ภายหลัง
ที่ได้ทรงผายพระวาตะแล้วทั้ง ๒ ครั้ง บรรทมหลับสนิทได้นาน
พักละประมาณครึ่งชั่วโมง

๖.๑๕ ก.ท.

ลงพระบังคนเบาครั้งโททอง (ใบเล็ก) ได้มี
นายแพทย์เมนเดลสันกับพระอภัยมณีตรวจพบ พระยาวิบูลย์
อายุรเวท พระวรสุทนต์ ตรวจเห็นพร้อมกันว่า เป็นโรคหัวใจรั่ว
นิดหน่อย

๓.๒๐ ก.ท.

นายแพทย์ได้ถวายสุบน้ำเกลือ ๖๒๕ ซี.ซี.

๘.๓๐

นายแพทย์เมนเดลสันวัดปรี่เซอร์ เครื่องวัดขึ้น

๑๓๘

๙.๐๐

เสวยน้ำแข็งและกาแฟ ในระหว่างนี้แพทย์ได้ถวาย
ผ้าขนหนูชุบน้ำร้อนคลุมพระองค์ และรู้สึกปวดพระบังคน
หนัก แต่ยังไม่ออก เวลาคลุมผ้าชุบน้ำร้อน พระเสโทออก
มาก รับสั่งได้มาก เนื่องจากความเมื่อยและร้อน

๑๑.๐๐

รู้สึกปวดพระบังคนอีก ๘ ล้วก็สงบ ไม่บรรทมไม่ค่อย
หลับสนิท พลิกพระองค์บ่อย ๆ เสวยน้ำแข็งนิดหน่อย พระยา
ดำรงสุบน้ำเกลือ ๖๐๐ ซี.ซี.

๑๓.๒๕

หม่อมบัว พระยาวิบูลย์กับพระยาวิรัชเข้าตรวจพระ
อาการ ลมปรอทที่รักแร้ได้ ๓๘.๒ ซีพจรเดิน ๑๒๔
เที่ยงวัน

พระยาวิบูลย์ถวายสายยางช่วยให้ทรงผาย เพราะ
เวลาให้พระนาภีกลับพองแข็งขึ้น เกือบเท่ากับเริ่มพระชวร
วันแรก และมีพระอาการออกน้อยๆ ในเวลาที่บรรทมหงาย
เว้นขึ้นว่าต้องบรรทมตะแคงหรือโยน และถึงพลิกพระองค์
บ่อยๆ ตามเลย ในระหว่างนี้บรรทมไม่หลับเลย

๑๕.๑๐

เนื่องจากถวายกลยงยาง เลยลงพระบังคนหนักและ

พระบังคนเบา

๑๓.๑๕

เสวยน้ำแข็งอีก

๑๔.๐๐

พระยาวิบูลย์กับพระยาอัศวิน พระยาแพทย์ได้เข้า
มาตรวจพระอาการ สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้ามาเฝ้าฟังพระ
อาการ พระนาภีตั้งเมื่อลงพระบังคนโดยสวนแล้วรู้สึกว่ามีบุลง
พระอาการคงกระชับกระสายพลิกไปพลิกมาอยู่ การพลิก
พระองค์ครั้งใดก็คงเจ็บพระนาภีเสมอ อาการทรงพระกระระ
แล้วเลยจะทรงพระอาเจียน (ฮัก) ก็คงมีอยู่อย่างเดิม นับว่า
พระอาการทั้งสิ้นยังคงทรงอยู่

๑๔.๔๐

เสวยแป้ง

๑๔.๔๕

พระยานรรัตนถวายแป้งกับนมประมาณ ๒ ช้อน
โต๊ะ เมื่อถวายสักประเดี๋ยวลงพระบังคนเบาประมาณ ๘
ช้อนโต๊ะ สีแดง กลิ่นธรรมดา

๑๕.๓๐

คณะแพทย์ได้สูบเพื่อให้พระบังคนหนักเสร็จแล้ว
ได้ถวายน้ำเกลือเพื่อบำรุงพระกำลัง ๕๐๐ ซี.ซี. และได้ถวาย
แป้งด้วย เสวยได้ประมาณ ๔ ช้อนกาแฟ ปรอท ๑๐๐.๗

๑๖.๔๕

รับสั่งว่าปวดพระนาภี ได้ไปตามแพทย์มาตรวจ
พระอาการ ในเวลานี้พระอาการดีขึ้นกว่าเมื่อเช้า

๑๗.๑๕

รับสั่งว่าปวดพระนาภี ไปบอกแพทย์ฯ ได้ฉีดพระ
โอสถบำรุงพระเหตุภัยและแก้ปวด ๑ ครั้ง (มอร์ฟีน ๑/๑๒
สตริกนิน ๕.๐๐)

๑๗.๓๘

เสวยแป้งประมาณครึ่งกาแก้วเศษ ได้ตรวจดูพระ
ชีวหา มีฝ้าขาว

๑๘.๒๐

บรรทมหลับสนิทดี มิได้ทรงพลิกพระองค์เลย
คณะแพทย์เข้ามาตรวจพระอาการต้องกลับไป ตื่นบรรทม ๑
ทุ่ม ๒๕ นาที รวมเป็นเวลาบรรทมได้ ๑ ชั่วโมงกับ ๕ นาที
ตื่นขึ้นเสวยพระสุธารส ตรวจชีพจร ๑๒๒

๒๐.๑๐

เริ่มบรรทมหลับ ตื่นบรรทม ๒๑.๐๕ คิดเวลา
บรรทม ๕๕ นาทีเต็ม ตื่นพระบรรทมแล้วเสวยพระสุธารสและ
น้ำแข็ง รับสั่งว่า "เสวยน้ำแข็งเย็นดี" ในระหว่างที่บรรทมหลับ

พระนาสิกส์เกือบตลอดเวลา แต่พระกำลังดีขึ้นนิดหน่อย ต่อมา
บรรทมไม่ใคร่หลับ พลิกพระองค์บ่อยๆ

๒.๐๐

ถวายแป้ง เสวยได้ประมาณเศษหนึ่งส่วนสามของ
กาน้ำ แล้วพระยาวิบูลมาเฝ้าตรวจพระอาการวัดปรอทๆ ขึ้น
๓๘° ซี. = F ๑๐๐°.๔

๒๓.๑๐

แพทย์มาตรวจ รับสั่งว่าคันพระนาสิกเจ้าคุณแพทย์
ถวายน้ำคาบอิลิกจุ่มสำลียอนพระนาสิก

๒๔.๓๔

ลงพระบังคนเบาเกือบเต็มโกนากองค์เล็ก สีดล้วย
น้ำชาค่อนข้างแก่ พระนาสิกคันมากขึ้น ออกรู้สึกทรงรำคาญ
พระยาแพทย์ได้ตรวจดูมูลพระนาสิก ได้ออกมา ๑ ก้อน
พระกำลังดูค่อยดีขึ้น ยกพระชานู (เข้า) ได้เอง พระสติ
"Sense" ก็ดีขึ้น

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๖๘

๑.๐๐

พระยาวิบูลตรวจพระอาการ วัดปรอทๆ ขึ้น ๓๘°
ซี = ๙๙°.๔ F พระอาการดีขึ้นเล็กน้อย ใช้พระกำลังพลิก
พระองค์ได้บ้าง

๑.๕๐

พระยาแพทย์ล้างพระนาสิกด้วยน้ำโบริซิก เพราะ
รู้สึกคันและเหม็นในพระนาสิก ในช่องพระนาสิกข้างซ้ายเป็น
แผล เนื่องจากมีมูลพระนาสิกแข็งรั้งอยู่ แกะออกมาได้ก้อนหนึ่ง
๒.๑๕

พระยาวิบูลพระยาแพทย์ถวายสายยางเพื่อช่วย
ให้ทรงผาย มีลมออกสองสามปุด รับสั่งว่า "ดี" พระเนตร
พระกรรม ค่อยดีขึ้น รับสั่งอะไรได้ชัดเจน แต่ยังไม่ค่อยมี
พระสุรเสียง

๒.๓๕

ถวายแป้งกับนมประมาณ ๑ ช้อนโต๊ะ น้ำข้าวต้ม ๒
ช้อน น้ำแข็ง ๒ ก้อนเล็กๆ

๓.๐๐

ลงพระบังคนเบาประมาณ ๑/๕ ของโกนเล็ก
สีเหลืองค่อนข้างแก่

๓.๓๐

ทรงผายพระวาตะ ๒ ครั้ง ดังและยาว ลงพระบัง
คนเบาประมาณ ๒๐ ซี.ซี. สีเหลืองค่อนข้างแก่ กลิ่นธรรมดา
และเสวยน้ำข้าวต้มประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ รู้สึกว่าทรงรำคาญ
อะไรอย่างหนึ่งซึ่งไม่ทรงทราบว่าจะรับสั่งอย่างไรจึงจะถูก

รับสั่งว่า "มันโคมลอยๆ"

๔.๑๕

หมอบัวมาเฝ้าถามพระอาการ ทรงรับสั่งว่า "บอก
ไม่ถูก อัจฉริยะจริง ๆ"

๔.๕๕

เปลี่ยนพระที่บรรทมเพราะองค์เก่าสปริงอ่อน ต่อ
มาเวลา ๕.๑๕ นาที เจ้าคุณแพทย์ล้างพระนาสิกด้วยน้ำโบริค
ในขณะนั้นทรงรู้สึกพระองค์ว่า ผู้ที่นั่งพยาบาลอยู่นั้นว่าเป็นคน
ไม่เลือนเหมือนอย่างแรกประจวบ และรับสั่งก็ขัดถ้อยคำดี
แล้วเสวยลูกกวาดแก่พระศอแห่ง รับสั่งว่า หวานนัก เลยต้อง
เอาออก แล้วถวายน้ำข้าวต้มครึ่งกาน้ำ

๕.๕๐

ทรงผายใจนาทีละ ๒๕ ตูบ ซีพจร ๑๒๘ ตูบต่อ ๑
นาที พระอาการต่างๆ ทรงสบายขึ้น เสวยพระสุธารสน้ำข้าวต้ม
๒ ช้อนโต๊ะ

๖.๐๐

ตื่นพระบรรทมเสวยพระสุธารสน้ำข้าวต้ม เสวย
แล้วประมาณ ๑๐ นาที บรรทมหลับอีก

๖.๑๕

ตื่นบรรทม รับสั่งภาษาอังกฤษกับหมอบัว ดูพูด
ถูกต้องดี รับสั่งเป็นภาษาอังกฤษว่า รู้สึกค่อยยังชั่วขึ้น

๖.๓๐

หมอบัววัดปรอทขึ้น ๓๘° ซี. ซีพจร ๑๑๘

๖.๕๕

เสวยแป้งกับนมได้ประมาณ ๓ ช้อนโต๊ะ พระอาการ
สำหรับเวลานั้นนับว่าดีขึ้นเรื่อยๆ ทรงยิ้มได้บ้างแล้วบางครั้ง
บางครั้งในเวลาที่ยังรับสั่ง

๗.๓๕

ลงพระบังคนเบาสีเหลืองแก่ ๑๘๐ ซี.ซี.

๗.๕๕

ทรงผายพระวาตะ ๑ ครั้ง พระเนตรดีขึ้นมาก

๘.๐๐

ทรงผายพระวาตะ ๓ ครั้งติดๆ กัน พระยาตำรับ
จับซีพจรได้ ๑๑๕ ตูบ และรับสั่งว่า ผายพระวาตะออกมาแล้ว
สบายมาก

๘.๑๕

ทรงเสวยน้ำข้าวต้มประมาณ ๓ ช้อนโต๊ะ

๘.๓๐

พระยาอัครินกับพระยาวิรัชเข้ามาตรวจพระอาการ
จับซีพจร ๑๒๐ ตูบ

๙.๑๒

พระยาวิรัชเข้ามาตรวจพระอาการและวัดปรอทขึ้น ๓๗ ดีกรีกับ ๕ ซีดเซนติเกรด ซีฟจร ๑๑๖ ตูบ และรับสั่งว่าปวดและเมื่อยพระองค์. ลักษณะของก้อนที่บวมแดงข้างขวาพระนาภีวันนี้ค่อยจางลงกว่าวานนี้มาก

๙.๓๕

ทรงผายพระวาโย ๑ ครั้ง ท่านถาวรมงคลเสด็จมาเฝ้า

๙.๕๕

เสวยแป้งกับนมครึ่งกาแก้ว

๑๐.๐๐

พระยาวิรัชเข้ามาเฝ้าพระนาภี และบอกว่าไม่เป็นอะไร ซีฟจร ๑๑๒ ตูบ

๑๐.๓๐

ลงพระบังคนเบา ๑ ครั้ง

๑๐.๕๐

ผายพระวาโย ๑ ครั้ง

๑๑.๑๘

รับสั่งว่าจะลงพระบังคนหนัก แต่กลายเป็นผายพระวาโย ๑ ครั้ง ยาวมาก โดยไม่ติดขัดอะไรจนหมดไปสิ้น

๑๑.๔๕

พระยาดำรงฯ พระยาวิบูลย์ฯ พระยาแพทย์ มาเอาหลอดยางสวนพระวาโยออกพอสมควร แล้วจึงได้สวนซาลิน (Saline ๐.๗๕) ๕๐๐ ซี.ซี. กับเอาแอลกอฮอล์อย่างดีเช็ดตามทีบรรทมหลับ

๑๒.๒๕

ลงพระบังคนเบาสีค่อนข้างเหลืองแก่ ๗๐ ซี.ซี. และลงพระบังคนหนักพอประมาณ

๑๓.๓๕

ลงพระบังคนหนักพอประมาณ, แล้วเลยเสวยนมกับไข่ไก่ประมาณ ๓ ช้อนโต๊ะ

๑๔.๑๐

พระยาวิบูลย์ฯ ได้ตรวจปรอทได้ ๓๘.๒ ซี. เป็น F

๑๐๐.๗

๑๕.๐๐

เสวยน้ำข้าวตังประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ

๑๕.๑๐

บรรทมหลับประมาณ ๑๐ นาที แล้วตื่น รู้สึกว่าบรรทมไม่สบายคือมักเลื่อนพระองค์ขึ้นสูงเสมอ

๑๕.๓๐

ลงพระบังคนเบา ๑๒๐ ซี.ซี.

๑๖.๐๐

รับสั่งว่าจะลงพระบังคนหนัก แต่กลายเป็นผายพระวาโยไป และต่อมาเวลา ๑๖.๒๐ น. ทรงผายพระวาโย ในขณะนี้แพทย์ได้ฉีดน้ำเกลืออีก ๗๐๐ ซี.ซี. ตรวจซีฟจร ๑๑๐ ตูบ ปรอท ๓๘.๕ ซี. ใช้สายสอด มีพระวาโยออกในเวลานี้ ม.จ. ถาวรมงคล ได้มาตรวจพระอาการ

๑๖.๑๐

ถ่ายพระบังคนหนักออกเป็นน้ำ กลิ่นเหม็นกว่าธรรมดา สีเหลือง

๑๗.๔๒

ถ่ายพระบังคนหนักออกเป็นน้ำ กลิ่นเหม็นกว่าธรรมดามาก คราวที่แล้วสีดำมากกว่าเหลือง

๑๘.๐๐

ตื่นบรรทม เสวยนมกับไข่ไก่ได้ประมาณ ๖ ช้อนโต๊ะ

๑๘.๑๕

สังเกตดูตามพระปฤษฎางค์มีจุดแดงขึ้น ๕ จุด พระเพลาช้างขวา ๑ จุด (จุดแดงคล้ายไฟแดง)

๑๙.๑๕

ลงพระบังคนเบาประมาณ ๑/๔ นิ้วของกรวยแก้ว (๒๐๐ ซี.ซี.)

๑๙.๓๕

ลงพระบังคนหนักออกเป็นน้ำเล็กน้อย มีลมเจือด้วย เสวยนมกับไข่ไก่และน้ำข้าวตังอีก ประมาณทั้งน้ำและน้ำนมรวมราว ๑ กาแก้ว

๒๐.๐๐

เสวยพระสุธารสน้ำข้าวตังประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ

๒๐.๔๐

ทรงผายพระวาโย ๒ ครั้ง ยาวๆ พระบังคนหนัก เล็ดตามออกมาด้วย

๒๑.๑๗

ทรงพระบังคนเบา ๑๐๐ ซี.ซี. สีน้ำชาค่อนข้างแก่

๒๑.๓๐

พระยาอัศวินฯ พระยาวิบูลย์ฯ พระยาดำรงฯ เข้าเฝ้าตรวจพระอาการ ซีฟจร ๑๑๖ หายใจ ๓๐ เสียงของการหายใจ ครั้งแรกฟังอ่อน พระสติดีขึ้น กำลังดีขึ้น แต่พระนาภียังทรงอยู่

๒๑.๕๐

ลงพระบังคนหนัก

๒๒.๐๐	พระยาตำราญถวายพระโอรสกาลอล (Calol)	๘.๑๕	ปรอท ๓๘.๖ และใช้น้ำอุ่นเช็ดพระพักตร์
๒๓.๐๐	ถวายนมสดกับไข่ไก่ได้ประมาณ ๕ ช้อนโต๊ะ รับสั่งว่าไม่ใคร่จะอร่อย กราบทูลว่าห่มเขาประสงคฺจะให้ เสวยน้ำมาก ๆ รับสั่งว่า “ก็ถูกแล้วนี่”	๙.๐๐	ลงพระบังคนหนักสีเหลืองเป็นน้ำในเวลาเดียวกัน พระยาอัศวินมาตรวจพระอาการ ปรอท ๓๘.๒ ซีพีจอร์ ๑๐๕
๒๔.๐๐	ลงพระบังคน ๑๔๐ ซี.ซี.	๙.๑๕	พระยาวิรัชตรวจพระซีพีจอร์เต็ม ๑๐๖ ตูบต่อ ๑ นาที ลงพระบังคนเบา ๘๐ ซี.ซี.
๐๐.๓๕	ลงพระบังคนหนักเป็นก้อนออกมา ๒ ก้อน	๙.๔๕	ถวายนมสดกับไข่ไก่เสวยได้ ๔ ช้อนโต๊ะ เสวยแล้วบรรทมหลับสนิท
๑.๔๕	ลงพระบังคนเบา ๘๐ ซี.ซี.	๑๐.๓๕	ลงพระบังคนหนักค่อนข้างข้น พระยาวิรัช, พระยาวิบูลย์ ตรวจปรอท ๑๐๒ หายใจ ๓๔ ตูบ
๒.๑๐	พระยาแพทย์ถวายปรอท ๓๘.๔ ซี.	๑๐.๕๕	ลงพระบังคนหนัก ๑ ครั้ง กลิ่นค่อนข้างเหม็นจัด พระสติดีขึ้น ทรงรับสั่งได้ตามธรรมดา
๓.๒๐	พระยาวิรัช ถวายปรอท F ๘๙.๔ ทรงผายพระวาโย ๑ ครั้ง พระกระเสเสียงเวลารับสั่งแจ่มใสขึ้นมาก	๑๑.๑๕	รับสั่งว่าจะลงพระบังคนหนัก ผายพระวาตะ ๒ ครั้ง เลยไม่ได้ลง
๓.๕๕	ลงพระบังคนเบา ๑ ครั้ง ดวงใต้ ๑๐๐ ซี.ซี. สีจางลงกว่าวันก่อน	๑๑.๔๐	ตื่นพระบรรทม พระนางมาเฝ้า ทรงรับสั่งด้วยเป็น ปรกติ
๔.๑๐	พระยาอัศวินใช้เครื่องฟังตรวจพระอาการ ว่าหัวใจ เต้นดีมาก รับสั่งว่าจะลงพระบังคนหนักแล้วไม่มี ๒-๓ ครั้ง	๑๓.๐๐	วัดปรอทใต้ ๓๘.๑ ซี ซีพีจอร์ ๑๐๘ ตูบ แพทย์ได้ตั้ง พระโอสถน้ำ (Solution of Soda-Bicarbonate) แก่พระบังคน เบา มีแก๊สมาก ได้ถวายให้ทรงเสวย ๑ กาแก้ว
๔.๒๐ ถึง ๕.๒๐	บรรทมหลับได้พักละนาน ๆ	๑๔.๐๐	พระยาตำราญ, พระยาแพทย์ มาตรวจพระอาการ สวนพระวาตะออก สูบน้ำเกลือ ๒๕๐ ซี.ซี. วัดความร้อน ๓๘.๓ ซี ซีพีจอร์ ๑๐๘ ตูบ
วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๖๘		๑๕.๒๕	เสวยพระสุธารสข้าวตัง ๑/๔ กาแก้ว
๕.๕๐	พระยาวิบูลย์ กับพระยาอัศวินมาตรวจพระอาการ ทรงผายพระวาโย ๒ ครั้ง	๑๗.๐๐	เสวยนมสดกับไข่ไก่ ๖ ช้อนโต๊ะ ลงพระบังคนเบา ๑๑๐ ซี.ซี. พระยาอัศวินได้มาตรวจพระอาการ วัดความร้อน ๓๗.๕ ซี. ซีพีจอร์ ๑๐๕.
๖.๒๐	พระยานรรัตน์ล้างพระนาสิก	๑๗.๒๕	ทรงผายพระวาตะ เลยลงพระบังคนหนักพอสมควร สีเหลืองเป็นน้ำ ได้เอาน้ำร้อนผสมไอเดอโคโลนเช็ดพระองค์
๗.๐๐	เสวยนมกับไข่ไก่ ๘ ช้อนโต๊ะ		
๗.๒๐	พระยาอัศวินฯ กับพระยาวิบูลย์ ถวายฉีดยาเกลือ (๗๐๐)		
๗.๓๕	ลงพระบังคนเบาสีเหลืองแก่จำนวน ๑๘๐ ในเวลา เดียวกันนี้ถึงพระบังคนหนัก		
๗.๔๐			

๑๘.๓๐

เสวยพระโอสถขับพระบังคนเบาผสมน้ำแข็ง
ก่อนกาแก้ว

๒๐.๐

ลงพระบังคนเบา ๑๘๐ ซี.ซี.

๒๑.๐๐

เสวยนมกับไข่ไก่ครึ่งกาแก้ว หมอมাত্রตรวจพระ
อาการ วัดความร้อน ๓๘ ซี.ซี. ทรงหายใจ ๒๘ ครั้ง ซีฟจร
๑๑๔ ตูบ เสวยพระโอสถขับพระบังคนเบาครึ่งกาแก้ว

๒๑.๑๕

ลงพระบังคนเบา ๒๕ ซี.ซี.

๒๒.๔๐

ลงพระบังคนหนักมีพระวาตะออกมาก พระบังคน
หนักเหลวสีเหลือง เสวยพระโอสถขับพระบังคนเบา ๑/๓
กาแก้ว

๒๓.๕๐

เสวยพระโอสถขับพระบังคนเบา ลงพระบังคนเบา
๑๖๐ ซี.ซี.

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

๒๔.๑๕

ตรวจปรอท ๓๘.๗ ซี.

๒๔.๔๒

เสวยพระโอสถขับพระบังคนเบาครึ่งกาแก้ว

๑.๑๕

ลงพระบังคนเบาสีน้ำชา ๙๐ซี.ซี. ต่อมาเสวยนมกับ
ไข่ไก่ ๗ ช้อนโต๊ะ ทรงรับสั่งกับเจ้าคุณรามและเจ้าคุณอนิรุทธ
เหมือนอย่างเวลาปกติ การเสวยตอนนี้นับว่าผิดเวลา แต่ทรง
รับสั่งว่าหิว และได้ถามพระยาวิรัชดูแล้ว บอกว่าเสวยได้จึง
ได้ถวาย

๒.๑๐

ลงพระบังคนเบาสีน้ำชาไม่สู้แก่นัก ๖๐ ซี. ตรวจ
ปรอท ๓๘.๓ ซี. ผายพระวาตะ ๑ ครั้ง

๒.๒๔

รับสั่งว่าออกจะปวดพระนาภี เจ้าคุณวิรัชกับ
เจ้าคุณแพทย์มาตรวจพระอาการ

๓.๒๐

ลงพระบังคนหนักเหลวสีปกติ (เหลือง)

๔.๐๐

รับสั่งว่าออกจะปวดพระนาภี เจ้าคุณวิรัช พระยาวิบูลย์
พระยาแพทย์มาตรวจพระอาการอีก ตรวจปรอทและหัวใจ

ดีตลอด ซีฟจร ๑๐๒ ปรอท ๓๘.๘ ซี. พระยาวิรัชสั่งให้หยุด
เสวยน้ำโซดาไปคาบอเนตชั่วคราว เพราะพระบังคนเบา
เปลี่ยนเป็นต่างเล็กน้อย

๔.๓๐

ลงพระบังคนเบาสีน้ำธรรมดา ๑๔๐ ซี.ซี.

๔.๔๕

เสวยน้ำพระกระยาตัม ๗ ช้อนโต๊ะ พระอาการ
ที่ปวดพระนาภีสงบลง การบรรทมรู้สึกว่าหลับสนิทดีเรื่อยมา
จน ๕ นาฬิกา ๔๕ นาที มิได้มีพระอาการกระวนกระวาย
อย่างใด

๖.๒๐

ลงพระบังคนเบาสีค่อนข้างเหลือง ทรงผายพระ
วาตะ ๑ ครั้ง แล้วเสวยลงพระบังคนหนักเป็นน้ำ กลิ่นเหม็นกว่า
ธรรมดา วันนี้นำทรงรับสั่งกับเจ้าคุณอนิรุทธอย่างพระอาการ
ปกติ สังเกตดูพระอาการรู้สึกแจ่มใสดีมาก

๗.๔๐

ปรอท ๔๘.๖ ซีฟจร ๑๐๔ ตูบ

๘.๓๐

เสวยนมกับไข่ ๑ กาแก้ว

๙.๐๐

ลงพระบังคนหนักออกพอสมควร มีผายพระวาตะ
๒-๓ ครั้ง กลิ่นเหม็น ทรงประทับหม้อ

๙.๑๕

พระยาวิบูลย์ตรวจพระอาการ ปรอท ๓๘ ซี. ซีฟจร

๑๐๔

๑๐.๑๐

นายแพทย์เมนเดลสัน เฮนสัน พระยาอัศวิน
ม.จ.ถาวร พระยาแพทย์ มาตรวจพระอาการ

๑๐.๔๕

ลงพระบังคนหนักออกพอสมควร กลิ่นเหม็นตาม
ธรรมดา ทรงประทับหม้อ

๑๑.๔๐

แพทย์ได้ถวายสายยางสอดทางพระทวารหนัก
มีอากาศออกมาก เมื่อเสร็จการเอาอากาศออกแล้วได้ใช้
น้ำเกลือ ๕๓๐ ซี.ซี. สอนเข้าทางพระทวารหนัก(พระยาดำรงฯ
กับพระยาวิรัช, พระยาแพทย์)

๑๒.๒๐

ลงพระบังคนหนัก มีเยื่อพระบังคนเล็กน้อย
นอกนั้นเป็นน้ำเกลือทั้งสิ้น

๑๓.๑๕

รู้สึกทรงอยากจะรับสั่ง โปรดเกล้าฯ ให้ตามข้าราชการที่เฝ้าเวลาทรงไฟเข้าเฝ้า (ไม่ได้เข้า)

๑๔.๓๐

เสวยนมกับไข่ไก่หมดประมาณ ๑ กาแก้ว

๑๕.๑๕

สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้าได้เสด็จมาเฝ้าทรงรับสั่ง ได้ดีอย่างปรกติ

๑๗.๐๐

ทรงพระบังคนเบา ๑๕๐ ชี.ซี. สีน้ำชาธรรมดา. ทรงพระบังคนหนักเป็นพระบังคนเหลวและมีกลิ่นจัด สีเหลืองเทาๆ และทรงพระบังคนเบาด้วยอีก ๑๐๐ ชี.ซี. สีน้ำชาธรรมดา

๑๗.๓๐

พระยาอัศวินมาตรวจพระอาการปรอท ๓๗.๕ ชี.

๑๘.๐๐

เสวยนมกับไข่ ๑.๓ แก้ว

๑๘.๕๕

เจ้าคุณดำรงฯ มาถวายสบูยงเอาพระวาทะออก สังเกตดูพระวาทะออกง่าย แล้วถวายสบูน้ำเกลือ ๖๐๐ ชี.ซี. ปรอท ๓๘.๓ ชี. พระอาการเป็นปรกติดีอยู่ตั้งพระทัยจะบรรทมหลับ ชี.พจร ๑๐๐ แล้วเลยลงพระบังคนหนักและพระบังคนเบา ๑๐๐ ชี.ซี. ส่วนพระบังคนหนักที่ออกมาเป็นน้ำเกลือและเป็นก้อนนิดหน่อย

๒๑.๐๐

ลงพระบังคนหนักสีเหลืองเป็นมูลโคนิดหน่อย พระบังคนเบา ๑๐๐ ชี.ซี. สีน้ำใส และเป็นน้ำชาอ่อน

๒๑.๔๐

พระยาอัศวินตรวจพระชีพจร ทรงเต้นนาทีละ ๕๖ ตบ

๒๒.๐๐

เสวยนมกับไข่ แบ่งกับนม รวม ๒ อย่าง ๑ กาแก้ว และ Solution Sodabicarbonat อีก ๑ กาแก้ว

๒๓.๐๐

ลงพระบังคนหนักออกนิดหน่อย สีเหลืองเป็นน้ำ กลิ่นเหม็นกว่าธรรมดา พระบังคนเบาสีน้ำชาอ่อน ๑๑๐ ชี.ซี.

๒๔.๐๐

เสวยนมกับแบ่งก่อนกาแก้ว

วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๖๘

๐๐.๒๐

ลงพระบังคนหนัก สีเหลืองเกือบธรรมดาและเหลว

พระบังคนเบาสีเหลืองอ่อน ๗๐ ชี.ซี.

๑.๐๐

พระยาวิรัชฯ กับพระยาแพทย์มาตรวจพระอาการ วัดปรอท ๓๘.๓ ชี.ซี. ชี.พจร ๑๐๔. หายใจ ๒๔ ต่อ ๑ นาที.

๒.๓๕

ลงพระบังคนเบาสีน้ำชาอ่อนจำนวน ๑๕๐ ชี.ซี.

๔.๒๐

ลงพระบังคนเบาสีเหลืองอ่อน ๑๕๐ ชี.ซี.

๔.๔๕

เสวยลูกกวาด ๑ เม็ด

๕.๐๐

พระยาอัศวินมาตรวจพระอาการ ถ้ามถึงพระนาภี. รับสั่งว่ายังปวดนิดหน่อยเท่านั้น

๕.๒๐

พระยาอัศวินกับพระยาวิบูลย์มาตรวจพระอาการ ปรอท ๓๘ ชี. ชี.พจร ๑๐๔

๗.๓๐

พระยาดำรงกับพระยาวิบูลย์ถวายสบูน้ำเกลือ ๕๐๐ ชี. วัดปรอทได้ ๑๐๐.๔ ฟ. ชี.พจร ๑๐๐

๗.๔๕

เสวยนมสดเปล่าๆ

๘.๐๐

ลงพระบังคนหนัก มีเยื่อพระบังคนเล็กน้อย นอกนั้นเป็นน้ำเกลือทั้งสิ้น กลิ่นพระบังคนและสีเป็นธรรมดา

๘.๒๐

เสวยลูกกวาด ๑ เม็ด

๘.๓๐

เริ่มบรรทม สักครู่หนึ่งบรรทมหลับอย่างสนิท เวลา ๙.๕๕ ตื่นพระบรรทมแล้วเสวยพระสุธารสน้ำข้าวตัง สองสามองค์

๑๐.๑๕

ตื่นพระบรรทมแล้วเสวยพระโอรสแก้วพระบังคนเบา คณะนายแพทย์มีหม่อมเจ้าถาวรฯ, พระยาอัศวินฯ, พระอัปภินฯ, หมอเมนเดลสัน, หมอเฮนสัน เข้ามาตรวจพระอาการ ปรอทขึ้น ๓๘.๘ ชี. พระชีพจร ๑๐๘ เจ้าคุณธรรมาเข้ามาเฝ้า ทรงรับสั่งถึงพระอาการ ในขณะนั้นพระยาดำรงฯ พระยาวิรัชฯ หมอเมนเดลสัน กลับเข้ามาตรวจพระนาภีอีก ลงความเห็นว่ ประชวรพระยอดที่พระนาภี

๑๑.๐๐

ทรงเสวยน้ำส้มเขียวหวานคั้น เสวยหมด ๑ กาแก้ว

- ๑๑.๒๗
ลงพระบังคนเบา ๘๐ ซี.ซี.
- ๑๑.๕๕
ลงพระบังคนเบา ๑๐๐ ซี.ซี. และลงพระบังคนหนักด้วย เป็นน้ำเจือกับอุจจาระ
- ๑๒.๒๕
พระยาตำราฯ เริ่มใช้ผ้าชุบน้ำร้อนประคบที่ก้นพระนาภี
- ๑๓.๓๐
วัดปรอทขึ้น ๓๘.๕ ซี. ซีฟจร ๑๐๔
- ๑๔.๑๕
ลงพระบังคนหนักออกมานิดหน่อย และมีพระราชดำรัสว่ารู้สึกทรงสบาย แต่เวลาประทับรู้สึกจะประชวรพระวายุพระองค์ร้อนจัด, ถวายน้ำร้อนอุ่นๆ ผสมโอติโคโลนเซ็ดพระหัตถ์และพระบาท
- ๑๒.๒๕ ถึง ๑๔.๒๔
ถวายผ้าชุบน้ำร้อนปิดพระนาภี รวม ๙ ครั้ง
- ๑๕.๓๕
เริ่มทรงพระบรรทมหลับ ตื่นพระบรรทมเวลา ๑๖.๓๐ น. บรรทมได้สนิทดี คิดเวลาบรรทมในระยะนี้ ๕๕ นาที เวลาตื่นเสวยพระสุธารสน้ำข้าวตัง แล้วบรรทมต่อไปอีกนิดหน่อย
- ๑๖.๕๐
คณะนายแพทย์ มี ม.จ.ถาวรมงคลวงศ์, พระยาตำราฯ แพทย์คุณ, พระยาอัศวินอำนวยการเวชหมอมณฑลสัน เข้ามาตรวจพระอาการ, วัดปรอทขึ้น ๑๐๑ ฟ. พระยาตำราฯ แพทย์คุณเปลี่ยนผ้าคลุมพระนาภี
- ๑๗.๑๕
เสวยนมสด ๑ กาแก้ว แล้วเลื่อนพระองค์ให้สูงขึ้น เนื่องจากรู้สึกเมื่อยพระอังกา
- ๑๘.๐๐
ลงพระบังคนเบาสีเหลืองอ่อน น้ำหนัก ๑๖๐ ซี.ซี.
- ๑๘.๒๐
พระยาอัศวินอำนวยการเวชกับพระยาวิบูลย์เวช มาตรวจพระอาการ เอาผ้าขนหนูชุบน้ำร้อนปิดที่พระนาภี ตรงที่บวม
- ๑๘.๓๐
พระยาอัศวินอำนวยการเวชถวายปรอทได้ ๓๙.๘ เซนติเกรด ๑๐๓.๔ ฟ. ซีฟจร ๑๑๐
- ๑๙.๐๐
พระยาวิบูลย์เวชเอาสายยางมาสูบลมเอาพระ
- วาตะออก
- ๑๙.๑๕
หมอมณฑลสันมาตรวจพระอาการ หายใจ ๓๖ ครั้ง รับสั่งว่าไม่รู้สึกเจ็บที่พระนาภี
- ๒๐.๕
บรรทมหลับได้ ๑๕ นาทีแล้วตื่น
- ๒๐.๕๐
ลงพระบังคนเบา ๑๕๐ ซี.ซี. สีเหลืองอ่อน
- ๒๑.๒๐
ลงพระบังคนหนักเป็นมูลโค พระบังคนเบา ๓๐ ซี.ซี. ปรอท ๑๐๓.๒ ฟ. ซีฟจร ๑๑๒
- ๒๒.๕๐
ตรวจปรอท ๓๙ ซี. ซีฟจร ๑๑๐ หายใจ ๓๒
- ๒๒.๕๕
พระยาตำราฯ แพทย์คุณถวายมอร์ฟีนฉีด ขนาด ๑/๒๒ เกรนกับสตริกนิน ๑ มิลลิกรัม ผสมกัน วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๖๘
- ปรอท ๓๘.๗ ซี. ซีฟจร ๑๐๖ เมื่อถวายฉีดมอร์ฟีนแล้ว บรรทมหลับตั้งแต่นั้นมา บรรทมตื่นเมื่อ ๒ นาฬิกา ก่อนเที่ยง
- ๒.๑๐
พระยาวิรัชเวชกิจ มาตรวจพระอาการ ปรอท ๓๗.๘ ซี. พระบังคนเบาสีน้ำตาลอ่อน ๒๐๐ ซี.ซี. ซีฟจร ๑๐๐
- ๒.๒๕
บรรทมหลับ บรรทมหลับตั้งแต่ ๘.๒๕ น. ตื่น ๙.๓๐ น. หลับ ๑ ชั่วโมง
- ๔.๐๐
ตื่นเสวยพระสุธารสแล้วบรรทมหลับต่อไปอีก
- ๔.๒๐
บรรทมตื่น เสวยพระสุธารสแล้วบรรทมหลับต่อไปอีก
- ๖.๑๐
แพทย์มาตรวจพระอาการ ปรอท ๓๙.๕ ซี. ซีฟจร ลงพระบังคนเบา ๑๗๐ ซี.ซี.
- ๖.๒๕
ใช้สายยางสอดทางพระทวารหนักเพื่อให้พระวาตะออก มีพระวาตะออกมาทางสายยางมาก
- ๗.๑๕
เสวยนมกับน้ำชา ๑ กาแก้ว น้ำส้มคั้น ๑ กาแก้ว

๘.๔๐

บรรทมหลับ

๙.๓๕

ตื่นบรรทม เสวยพระสุธารส บรรทมหลับได้ ๕๕

นาที

๑๐.๑๘

ตื่นบรรทม คณะหม่อมมาตรตรวจพระอาการเมนเดลสัน หม่อมเจ้าถาวรมงคล พระอภัยมณีตราพาธพิศาล พระยาอัครวิ
นอำนวยเวช หมอเฮนสัน Blood Pressure 120

๑๐.๔๕

พระยาวิบูลย์อายุรเวช วัดปรอท ๓๘.๓ ซี.

๑๐.๕๐

ลงพระบังคนเบา ๒๐๐ ซี.ซี.

๑๑.๒๐

เริ่มบรรทม ตื่นเที่ยง เสวยพระสุธารสนิดหน่อย
แล้วบรรทมหลับต่ออีก

๑๒.๔๐

ตื่นบรรทม และวัดปรอทขึ้น ๓๙.๓ ซี.

๑๓.๑๐

ตื่นบรรทม เสวยน้ำแข็งก้อนเล็กๆ หนึ่งก้อน

๑๓.๓๐

ทรงพระบังคนเบา ๑๘๐ ซี.ซี. หายใจ ๓๒. ซีพจร

๑๐๘

๑๔.๓๐

เสวยไข่ไก่ต้ม ๑ ฟอง ขนมปังปิ้งครึ่งแผ่น
น้ำส้มคั้นครึ่งกาแก้ว

๑๔.๔๐

ลงพระบังคนหนักเป็นก้อนมากกว่าน้ำ ลงพระบัง
คนเบา

๑๕.๕๕

พระยาดำรงแพทยาคณ หมอเมนเดลสัน ลงมือ
ผ่าพระยอดที่พระนาภี มีพระบุพโพ (น้ำหนอง) ออกมา
ประมาณ ๑ ถ้วยตะไล การได้เป็นไปโดยเรียบร้อย ฉีดมอร์ฟีน
gr. ๑/๒ กับสติกันิน ๐.๐๑ ก่อนลงมือทำการผ่าตัดได้ฉีด
โนวาเคน ๒ เปอร์เซนต์ กับแอดเตรินนารินรวมทั้งหมด ๕
หลอด เพื่อป้องกันความเจ็บ

๑๖.๓๕

พระยาดำรงแพทยาคณ วัดปรอทฯ ขึ้น ๓๙.๒ ซี.
ซีพจร ๑๑๒

๑๙.๐๐

พระยาอัครวิณอำนวยเวช พระยาดำรงแพทยาคณ
เข้าตรวจพระอาการ ได้ซีพจร ๑๑๐ ตั้งแต่ได้ทำการเจาะ
เสร็จแล้ว ทรงบรรทมหลับสนิท มีตื่นบรรทมบ้าง แล้วก็บรรทม
หลับไปอีก หายใจ ๒๒ ต่อ ๑ นาที รวมเวลาหลับ ๓ ชั่วโมงเศษ
ตั้งแต่ทำการเจาะแล้ว

๒๐.๐๐

เจ้าคุณแพทย์พงศาวดารพรอทขึ้น ๑๐๒
ฟาเรนไฮท์ ซีพจร ๑๑๐

๒๐.๔๘

พระยาอัครวิณอำนวยเวชถวายปรอท ๑๐๒.๑
ฟาเรนไฮท์ ในขณะที่เดียวกันหมอเมนเดลสันมาตรวจแผลและ
เปลี่ยนผ้าพัน ยังมีหนองไหลตามท่ออย่างบ้างเล็กน้อย

๒๒.๕๐

พระยาดำรงแพทยาคณถวายสายยางสูบเอาพระ
บังคนเบาออก ๓๗๐ ซี.ซี. เพราะลงพระบังคนเองไม่ออก
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๘

๐๐.๔๑

ลงพระบังคนเบา ๙๐ ซี.ซี. แล้วเสวยนมวัวผสมกับ
น้ำชาประมาณ ๖ ช้อนโต๊ะ พระยาวิรัชเวชกิจได้ตรวจแล้วว่า
ไม่มีน้ำตาล

๐๐.๕๐

พระยาวิรัชเวชกิจตรวจพระอาการ ปรอท ๑๐๑
๑/๒ ซีพจร ๑๑๐

๓.๐๐

บรรทมตื่น เสวยน้ำยาอุทัยครึ่งกาแก้ว ทรงผาย
พระวาตะ ๕ ครั้ง

๗.๐๐

ตื่นพระบรรทม ลงพระบังคนเบา ๓๒๐ ซี.ซี.

๗.๓๕

ตื่นพระบรรทม เช็ดตามพระองค์ เสวยนมกับน้ำชา
๑ กาแก้ว พระสุธารส ๒ ช้อนโต๊ะ

๗.๕๕

พระยาดำรงแพทยาคณกับนายแพทย์เมนเดลสัน
เข้ามาชำระบาดแผล มีพระบุพโพติดสำลีประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ
กลั่นเหม็น

๙.๐๐

จะลงพระบังคนหนัก แต่ทรงผายและลงพระบังคน
เบา ๑๙๐ ซี.ซี.

- ๑๐.๐๐ เริ่มบรรทมหลับ ระหว่างบรรทม ทรงผาย ๒-๓ ครั้ง
- ๑๑.๑๐ ตื่นพระบรรทม เสวยพระสุธารสอุทัยประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ แล้วบรรทมต่อไปอีก
- ๑๑.๓๐ ตื่นพระบรรทม เสวยพระโอสถน้ำโซดาไปคาบอเนต ๒ ช้อนโต๊ะ น้ำส้มคั้นครึ่งกาแก้ว แล้วบรรทมหลับต่อไปอีก
- ๑๒.๒๕ ตื่นพระบรรทม เสวยพระสุธารสอุทัยอีกเล็กน้อย คณะนายแพทย์มีหม่อมเจ้าถาวรมงคลวงศ์, พระยาดำรง-แพทยาคณ, พระยาอัครวิณอำนาจเวช, พระยาวิรัชเวชกิจ, พระยาแพทย์พงศา, นายแพทย์เมนเดลสัน, เฮนสัน, พระวรวงศ์เธอโรสได้เข้ามาตรวจพระอาการ ปรอทขึ้น ๓๗.๕ ซี. พระชีพจร ๑๐๒
- ๑๓.๓๐ เสวยพระโอสถโซดาไปคาบอเนต ๒ ช้อนโต๊ะ และลงพระบังคนเบา ๒๖๐ ซี.ซี. ทรงบ่นว่าหิว แต่ยังมีได้ถวาย พระอาหารอย่างไร เพราะนายแพทย์ไม่ต้องประสงค้ให้ เสวยมาก
- ๑๓.๕๕ เริ่มบรรทมหลับต่อไปอีก
- ๑๔.๑๑ ตื่นพระบรรทม นายแพทย์เมนเดลสันกับพระยาดำรง แพทยาคณเข้ามาชำระแผลและเปลี่ยนผ้าพันพระนาภี พระยาอัครวิณอำนาจเวช พระยาวิรัชเวชกิจ พระวรวงศ์เธอโรส ได้เข้ามาอยู่ด้วย ปรอทขึ้น ๑๐๑.๔ ฟาเรนไฮท์ มีพระบุพโพ ติดผ้าไม่มากนัก กลิ่นเหม็น
- ๑๔.๓๐ เสวยไข่ไก่ ๑ ฟอง ขนมปังครึ่งแผ่น น้ำชาค่อน กาแก้ว
- ๑๕.๑๐ เริ่มบรรทมต่อไป
- ๑๕.๓๕ เสวยน้ำส้มเกลี้ยงคั้นครึ่งกาแก้ว และพระสุธารส อุทัยใส่น้ำแข็งประมาณครึ่งกาแก้ว แล้วเสวยพระโอสถดซดา ไปคาบอเนต ๒ ช้อนโต๊ะ ในระหว่างนี้บรรทมหลับไม่สนิท รับ สั่งว่าแสบที่แผล
- ๑๗.๓๐ จะลงพระบังคนหนัก ทรงแต่ผายเท่านั้น และลง พระบังคนเบา ๒๒๐ ซี.ซี. วัดปรอทขึ้น ๑๐๑.๓ ฟาเรนไฮท์
- ๑๘.๐๐ เสวยพระกระยาตมกับไก่เป็ยครึ่งถ้วย แล้วพระยา อัครวิณอำนาจเวชกับหม่อมเฮนสันมาตรวจพระอาการ ปรอท ๑๐๐.๓ ซี.ฟจร ๑๐๐
- ๒๐.๑๕ ลงพระบังคนเบา ๑๘๐ ซี.ซี. สีน้ำชาอ่อน และลง พระบังคนหนักประมาณ ๒ ถ้วยตะไล เป็นเสมหะ
- ๒๑.๒๐ หม่อมเมนเดลสันเปลี่ยนสำลีปิดแผลกับคณะแพทย์ ปรอท ๑๐๐.๓ ซี.ฟจร ๙๔
- ๒๒.๐๐ เจ้าคุณอัครวิณอำนาจเวชถวายพระโอสถชื่อ Calol หนึ่งช้อนโต๊ะ ทำให้ลำไส้ลื่น
- ๒๒.๔๕ พระยาดำรงแพทยาคณถวายพระโอสถมอร์ฟีน กับสตริกนิน และลงพระบังคนเบา ๑๖๐ ซี.ซี. Specific grav- ity 1012 none Gt. acid. วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๘
- ๑.๐๐ ลงพระบังคนเบาสีน้ำชาอ่อน ๑๐๐ ซี.ซี.
- ๔.๐๐ ตื่นพระบรรทม เสวยพระสุธารสแล้วลงพระบังคน เบา ๒๕๐ ซี.ซี. รู้สึกหนาว ต้องหุ้ดถวายอยู่งานพัด วัดความ ร้อนได้ ๓๘.๑ ซี. ซี.ฟจร ๙๗
- ๖.๑๕ พระยาอัครวิณอำนาจเวชมาตรวจชีพจร ๑๐๖ ลง พระบังคนเบาประมาณ ๑๖๐ ซี.ซี. ปรอทขึ้น ๓๙.๒ ซี. และถวายพระโอสถ Shulphate de sparseine a 0, 020 c.c.
- ๖.๓๐ เสวยนมกับน้ำชาปนกับ ๑ กาแก้ว
- ๗.๑๓ เสวยพระโอสถคาลอล ๑ ช้อนโต๊ะ
- ๗.๔๕ พระยาอัครวิณอำนาจเวช นายแพทย์เฮนสัน พระยาวิบูลย์อายุรเวช ได้เข้ามาตรวจพระอาการ
- ๘.๑๕ นายแพทย์เมนเดลสัน พระยาดำรงแพทยาคณได้

มาเปลี่ยนผ้าปิดแผล วัดปรอทได้ ๑๐๑.๓ ฟาเรนไฮท์
พระชีพจร ๑๐๐. Blood pressure ๑๒๐.

๘.๕๕

เสวยไขไก่ ๑ ฟอง ขนมน้ำ ๑/๒ ช้อน นม ๑/๒

กาแก้ว

๙.๕๕

ลงพระบังคนเบา ๑๘๐ ซี.ซี.

๑๐.๐๐

เริ่มบรรทม

๑๐.๓๐

ตื่นพระบรรทม เสวยโซดาไบคาบอเนต ๒ ช้อนโต๊ะ
พระสุธารสครึ่งกาแก้ว แล้วหอมพระยาวิบูลย์อายุรเวช, เชนสัน
มาเฝ้าตรวจชีพจร ๙๘

๑๑.๕๕

ตื่นพระบรรทม ลงพระบังคนเบา ๑๒๐ ซี.ซี.

นายแพทย์ตรวจพระอาการ ปรอท ๓๘.๒ ซี. พระชีพจร ๑๐๐.

๑๒.๐๐

Sparseine 0, 20 c.c. (พระยาอัศวินอำนาจเวช

ถวาย)

๑๒.๑๐

เริ่มบรรทมหลับสนิทเสวยลูกกวาด ๑ เม็ด

๑๓.๕๕

ปรอท ๑๐๐.๑ ฟาเรนไฮท์ ชีพจร ๑๐๐. (พระยา

แพทย์พงศา)

๑๔.๐๐

พระยาดำรงแพทยาคณ ฉีดน้ำเกลือปนกับสบู่

๗๕๐ ซี.ซี.

๑๔.๓๐

ลงพระบังคนหนัก มีเชื้อพระบังคนไม่มากนัก
สีเหลืองปนดำ กลิ่นจัด เสร็จแล้วพระยาอัศวินอำนาจเวช,
หมอเชนสัน เข้ามาตรวจพระราชหทัยประเทศ

๑๔.๕๕

พระยาดำรงแพทยาคณ หมอเมเนเดลสัน ชำระแผล
มีหนองบ้าง กลิ่นจัด

๑๕.๑๕

เสวยคัสตาต ๓ องค์กรับสั่งว่าหวานจัด นมวัว ๑/๒

กา

๑๕.๓๐

ลงพระบังคนเบา ๑๘๐ ซี.ซี. แล้วเลยลงพระบังคน
หนัก ไม่มาก สีเหลือง เสร็จแล้วเริ่มบรรทมอีก

๑๖.๕๕

ตื่นพระบรรทม รวมเวลาบรรทม ๑ ชั่วโมงเศษ
บรรทมได้สนิทดี เสวยคัสตาตได้ ๑ ถ้วย

๑๗.๒๐

ลงพระบังคนเบา ๑๖๐ ซี.ซี. และพระบังคนหนัก
ติดลำสันิดน้อย

(เอกสารค้นได้จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเพียงเท่านั้น)

พระราชพิธีกรรม ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับที่พระราชวังพญาไท มีผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท คือ มหาเสวกเอกเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล ณ กรุงเทพฯ) เสนาบดีกระทรวงวัง ๑ จางวางเอก และนายพลโท พระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล.เฟื้อ ฟุ้งบุญ ณ กรุงเทพฯ) ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กและสมุหราชองครักษ์ ๑ จางวางโท พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.พิน ฟุ้งบุญ ณ กรุงเทพฯ) อธิบดีกรมมหาดเล็ก ๑ จางวางโท พระยาสุจริตธำรง (โต สุจริตกุล) อธิบดีกรมชาวที่ ๑ จางวางตรี พระยาราชสาส์นโสภณ (สอาด ชูโต) ราชเลขานุการในพระองค์ ๑ มีพระราชดำรัสว่า

เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ จึงขอสั่งข้อความไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าข้าพเจ้าสวรรคตลง ณ แห่งหนึ่งแห่งใด นอกจากในพระบรมมหาราชวัง ให้เชิญพระบรมศพโดยเจียบๆ เข้าไปยังพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ให้จัดการสรงน้ำพระบรมศพในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แล้วจึงให้เชิญไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๒. ในเวลาที่ตั้งพระบรมศพที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และในเวลาอื่นๆ ต่อนี้ไปตลอด ห้ามมิให้มีนางร้องไห้ ถ้าผู้ใดรักใคร่ข้าพเจ้าจริง ปรารถนาจะร้องไห้ก็ให้ร้องจริงๆ เกิดอย่าร้องละครเล่นเลย

๓. ในงานทำบุญ ๗ วัน ทุกๆ ๗ วัน ไปจนถึงงานพระเมรุขอให้หมิ่นตพระซึ่งข้าพเจ้าได้เคยขอบพามาเทศน์ อย่าให้หมิ่นตตามยศ และนอกนั้นก็ให้หมิ่นตพระเปรียญที่มีทำทางจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาต่อไป

๔. งานพระเมรุขอให้กำหนดภายหลังวันสวรรคตเร็ววันที่สุดที่จะทำได้ ถ้าจะทำได้ภายในฤดูแล้งแห่งปีสวรรคตแล้วก็ยิ่งดี เพราะการไว้พระบรมศพนานๆ เป็นการเปลืองเปล่าๆ

๕. ในการทำบุญ ๗ วันเมื่อไว้พระบรมศพก็ดี และในงานพระเมรุก็ดี ขอให้จัดการทำพิธีงเด็ก ถ้าไม่มีใครศรัทธาทำให้ข้าพเจ้า ก็ขอให้ทายาทของข้าพเจ้าหาพรตอานัมนิกาย จินนิกาย มาทำให้ข้าพเจ้า

๖. ส่วนงานพระเมรุขอให้รวบรัดตัดกำหนดการลงให้น้อย คือตัวพระเมรุให้ปลูกตรงถาวรวัตถุ ใช้ถาวรวัตถุ นั้นเองเป็นพลับพลาทรงธรรม

๗. ก่อนที่จะยกพระบรมศพไปสู่พระเมรุ ให้มีงานศราทธพรดที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทวันเดียว

๘. ญาติวงศ์ของข้าพเจ้า และข้าราชการกระทรวงทบวงต่างๆ ถ้ามีความปรารถนาจะทำบุญให้ข้าพเจ้า ก็ให้ทำเสียให้เสร็จในขณะที่ตั้งพระบรมศพอยู่ก่อนงานพระเมรุ ส่วนงานพระเมรุ ขอให้เป็นงานหลวงอย่างเดียว

๙. สังเกตขอให้จัดของที่จะเป็นประโยชน์สำหรับพระสงฆ์ที่จะได้รับไป และให้เลือกพระสงฆ์ที่จะได้สังเคนั้น ให้เลือกพระสงฆ์ที่จะใช้สังเคจริง จะไม่เอาไปขาย

๑๐. ส่วนของแจกขอให้เลือกเป็นหนังสือ ๒ อย่างอย่างหนึ่งเนื่องด้วยกิจการที่ข้าพเจ้าได้ทำเป็นประโยชน์มาแล้วแก่แผ่นดิน อีกอย่างหนึ่งขอให้เป็นหนังสือที่จะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา

๑๑. ในการแห่พระบรมศพตั้งแต่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปถึงวัดพระเชตุพนให้ใช้พระยานมาศตามประเพณี จากวัดพระเชตุพนไปพระเมรุ ขอให้จัดแต่งรถปืนใหญ่เป็นรถพระบรมศพ เพราะข้าพเจ้าเป็นทหารอยากรจะใคร่เดินทางระยะที่สั้นน้ออย่างทหาร

๑๒. ในกระบวนแห่นี้ นอกจากทหาร ขอให้จัดมีเสื่อป่าและลูกเสื่อเข้ามาสมทบกระบวนด้วย และขอให้นักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้เข้ากระบวนด้วย

๑๓. การโยงไปรย ขอให้งดไม่ต้องมีทุกระยะ และประคองพระโกศ ขอให้ใช้เจ้าหน้าที่กรมภูษามาลา

๑๔. การอ่านพระอภิธรรมนำพระบรมศพ ถ้าสิ้นสมเด็จพระมหาสมณกรรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ไปแล้ว ขอให้นิมนต์พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว.พระชิน) วัดบวรนิเวศ หรือพระราชสุธี (อุปไม) วัดราชาธิวาส แต่ถ้าแม่ท่านทั้ง ๒ นี้จะนำไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งแล้ว จึงให้นิมนต์พระราชาคณะผู้ทรงสมณศักดิ์สูงกว่ารูปใดๆ ในคณะธรรมยุติกนิกาย

๑๕. ในการถวายพระเพลิง เมื่อเตรพาทหารบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบแล้ว ขอให้รวมแตรสั้นเป่าเพลงสัญญาณนอน

๑๖. ส่วนงานพระบรมอัฐิ ขอให้ทำตามระเบียบที่เคยทำมาแล้วเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

๑๗. พระอังคาร ขอให้บรรจุใต้ฐานพระพุทธรูปชินสีห์ในวัดบวรนิเวศวิหารส่วน ๑ อีกส่วนหนึ่ง ขอให้กันเอาไว้ไปบรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ที่พระปฐมเจดีย์ในโอกาสอันเหมาะสมซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ

พระบรมราชโองการนี้ ได้กระทำไว้เป็น ๓ ฉบับ ความต้องกันพระราชทานให้เสนาบดีกระทรวงวังรักษาไว้ฉบับ ๑ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กรักษาไว้ฉบับ ๑ ราชเลขาธิการรักษาไว้ฉบับ ๑ และทรงกำชับเจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ นี้ให้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินที่จะได้เสด็จขึ้นเสวยราชย์ สืบสันตติวงศ์เพื่อให้ทรงทราบพระราชประสงค์นี้โดยตลอดถ้วนดี

(พระบรมนามาภิไธย) รม. วชิราวุธ ป.ร.

ได้ตรวจถูกต้องกับต้นฉบับเดิมแล้ว

(ลงชื่อ) พระยาราชสาส์นโสภณ

แห่พระบรมศพบนรถปืนใหญ่เวียนพระเมรุมาศตามที่ทรงมีพระบรมราชโองการในพระราชพินัยกรรมว่าต้องพระราชประสงค์จะเดินทางระยะสุดท้ายอย่างทหาร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

กับ

อักษรศาสตร์

ลาวัญญ์ โชตามระ นักเขียน
ชาวอักษรศาสตร์ (เสียชีวิตแล้ว) มี
ผลงานเขียนทั้งเรื่องสั้น และสารคดี
เช่น เพชรประดับ, ในรั้วในวังและ
เล่าเรื่องของไทย

พระมหาธีรราชเจ้า กับหนังสือไทย

ลาวัญญ์ โชตามระ

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ทรงได้รับ
สมัญญานามว่าพระมหาธีรราชเจ้า เนื่องจากพระปรีชาสามารถของพระองค์ใน
ด้านอักษรศาสตร์ นอกไปจากพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมากมาย ทั้งงานด้าน
ร้อยแก้วและร้อยกรองแล้ว พระองค์ยังทรงสนพระทัยในกิจการต่างๆ อันเกี่ยว
กับหนังสือไทยและภาษาไทยอีกเป็นอันมากประการด้วย

เยี่ยงพระราชโอรสทั้งหลายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชาต่างประเทศเป็นเวลาร่วมสิบปี แต่
ก็ไม่ปรากฏว่าทรงละเอียดภาษาไทยทั้งการอ่านและการเขียนเหมือนอย่าง
คนในสมัยปัจจุบันนี้ บางคนที่เป็นต่างประเทศเพียงปีครึ่งปี ก็มีอาการพูด
ภาษาไทยไม่ได้ชัดเจนเสียแล้ว

พระองค์ไม่โปรดการพูดภาษาไทยด้วยคำต่างประเทศ จึงโปรดเกล้า
ให้บัญญัติศัพท์ต่างๆ เป็นภาษาไทยขึ้นไม่น้อย คำศัพท์ต่างๆ เหล่านั้น ไม่ใช่
คำที่ฟังแล้วต้องแปลไทยเป็นไทย มีบางคำที่ดัดแปลงมาจากภาษาต่างประเทศ
แต่เมื่อเป็นคำไทยแล้วก็ไม่ฟังชัดหูแต่ประการใด เช่นคำว่า ยูนิฟอร์ม อันหมายถึง
เครื่องแบบแต่งกายนั้น โปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า "อยู่ในฟอรุม" และแม้แต่คำ
ว่า บรรณาธิการก็เป็นคำที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ แทนคำว่าเอดิเตอร์
ซึ่งสมัยก่อนใช้เรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

แม้ว่าพระองค์จะทรงรู้ภาษาต่างประเทศขนาดทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง
ต่างๆ ด้วยภาษาต่างประเทศได้ดี แต่ก็โปรดใช้ภาษาไทยด้วยสำนวนไทย ไม่
โปรดภาษาไทยที่เขียนเยิ่นเย้อแต่ไม่มีใจความ ถ้าเป็นร้อยแก้วก็ต้องเขียนภาษา
ที่อ่านง่าย เข้าใจสะดวก ถ้าเป็นร้อยกรองก็ต้องประกอบไปด้วยถ้อยคำและ
สำนวนที่ไพเราะ ทรงติพวกที่เขียนหนังสือไทยไม่ให้คนไทยอ่านเข้าใจนี้ว่า
เป็นพวกสมัยข้าง พวกใช้ดบัง ได้ทรงพระราชนิพนธ์ต่อพระที่นั่งหนังสือสมัย
ใหม่ไว้ในบทเห่เรือยุคใหม่ ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือสมุทรสาร อันเป็นหนังสือของ
ราชนาวิสมาคมแห่งกรุงสยามไว้ดังนี้

อ่านๆ รำคาญชื่อ
 อย่างเราไม่เข้าใจ
 ภาษาสมัยใหม่
 อ่านนักชกวิงเวียน
 แบบเก๋เขวภาษา
 อ่านเบื่อเหลือกำลัง
 อ่านไปไม่ได้เรื่อง
 แต่งกันแสนฝันเฟือ
 โอ้วว่าภาษาไทย
 คนไทยไหลล้นกลายเป็น
 หนังสือฤทธานั่งอ่าน
 ยิ่งอ่านดลฤดี
 ลองหามาอ่านใหม่
 สมมตบทละคร
 พุทโธโธใจหาย
 จบหมดบทกลอนไทย
 ทั้งมวลล้วนเหลวแหลก
 เรื่อยเปื่อยเลี้ยวรุงรัง

แบบหนังสือสมัยใหม่
 ภาษาไทยเขาไม่เขียน
 ของถูกใจพวกนักเรียน
 เขาช่างเพียรจริงจัง
 สมมุติว่าแบบฝรั่ง
 ฟังไม่ได้คลื่นไส้เหลือ
 ชักชวนเคื่องเครื่องให้เบื่อ
 อย่างภาษาบ้านน้ำลาย
 ช่างกระไรจวนฉิบหาย
 เป็นโซัดบ้านน้ำบดสี
 แก่รำคาญได้สักที
 เลยต้องขว้างกลางสาคร
 พระเอนได้เป็นบทกลอน
 ขึ้นชื่อเสียงเฉยวังไว
 เราเคราะห์ร้ายนี้กระไร
 ไม่เป็นสาระยามัง
 ทุกแพนกอัจฉริยะ
 ทั้งถ้อยคำซ้ำหายบาย

ผู้ที่เคยเห็นลายพระหัตถ์เลขาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ย่อมจะเห็นพ้องว่างามเป็นระเบียบ และอ่านง่าย พระองค์โปรดให้คนเขียนลายมือชัดเจนอ่านง่าย แม้จะไม่งดงามแต่ก็ให้ชัดเจน ตัว ก. ค. ด. ถ. จะต้องเขียนให้ชัด เครื่องหมายการ์นต์ และไม้หันอากาศ จะต้องเขียนให้แตกต่างกัน ไม่โปรดทอดพระเนตรลายเขียนที่อ่านยาก ถึงกับประกาศพระราชนิยมไว้ว่าถ้าใครเซ็นชื่อแล้วอ่านไม่ออก ก็ให้อ่านชื่อนั้นว่านายหมา

พระองค์ทรงพระราชดำริเห็นว่า หนังสือไทยเรา เป็นหนังสือที่เรียนและเขียนอ่านให้ถูกต้องได้ยากเกินกว่าที่ควร หนังสือใดที่เรียนเขียนอ่านได้ยากย่อมจะเป็นของทำให้ผู้ใช้เสียเปรียบแก่ผู้ที่มีอักษรไว้อย่างที่เรียนเขียนอ่านได้ง่าย จึงทรงคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยพระราชประสงค์จะให้เขียนอ่านได้ง่ายยิ่งขึ้น และได้พระราชทานกระแสพระราชดำริเรื่อง “วิธีใหม่สำหรับใช้สระและหนังสือไทย” ให้แก่สามัคยาจารย์สมาคม อันเป็นแหล่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตครูบาอาจารย์ ได้ตรวจดู สามัคยาจารย์สมาคมได้นำลงพิมพ์ในหนังสือ วิทยากรยัเล่ม ๑๗ ตอน ๑๑ วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐

โดยเสนาบดีกระทรวงธรรมการประกาศเป็นใจความว่า มีพระราชประสงค์ให้ครูอาจารย์และผู้อื่นทั่วไปที่สนใจเรื่องเช่นนี้ ตรวจดู และพระราชทานบรมราชานุญาตไว้ว่า ผู้ใดมีความเห็นอย่างไร ให้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นได้ ให้ส่งผ่านเสนาบดีกระทรวงธรรมการเพื่อประกอบพระราชดำริ

กระแสรับพระราชดำริเรื่อง “วิธีใหม่ สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย” นี้มี “อาร์มภะ” ไว้ดังนี้

“วิธีเขียนหนังสือไทยเราตามที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ ที่จริงยังเป็นการลำบากอยู่มาก จริงอยู่คนไทยเราเองไม่ใคร่จะรู้สึกเพราะเป็นด้วยชินเท่านั้นเอง แต่ชาวต่างประเทศที่เรียนหนังสือไทยมักจะรู้สึกว่ายากมาก ลองพิจารณาดูว่าที่ยากเช่นนี้เพราะเหตุใด ก็พอได้เค้าอยู่บ้าง ดังได้สรุปเป็นหัวข้อพอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

๑. วิธีเขียนสระของเรา ซึ่งเขียนไว้ในที่ต่างๆ กัน ข้างหลังบ้าง, ข้างหน้าบ้าง, ข้างล่างบ้าง, ทำให้ผู้เรียนใหม่ ฉงน

๒. สระผสมของเรา ผสมเอาตามใจโดยมิได้คำนึงถึงสำเนียงจริงๆ เพราะฉะนั้น เป็นอันต้องจำเอาคือๆ เป็น

อย่างอาณัติสัญญาณเท่านั้นเอง, เป็นต้นว่า “เอ” กับ “อ” กับตัว “อ” ถ้าลองออกเสียงกลั้วกันดูตามตัวสระนั้นๆ ก็หาเป็น “เอือ” ไม่, แต่เราบัญญัติเอาไว้เป็น “เอือ” จึงเป็น “เอือ” อีกประการ ๑ เสียงก็อ่านออกมาเป็นเสียงเดียว แต่มีสระแยกย้ายกันอยู่ทั้งข้างหน้า, ข้างบน, และแถมตัว “อ” ซึ่งเป็นอัมสระไว้ข้างหลังอีก, ทำให้ยุ่งเหยิงยากที่จะเข้าใจได้

๓. ตัวพยัญชนะเปล่าไม่มีสระกำกับอยู่เลย เราก็อ่านออกสำเนียงได้ และสำเนียงที่ออกนั้นก็ไม่ได้ด้วยซ้ำว่า จะเป็น “อ” หรือ “ออ” เช่น “ปฐม” เราอ่านว่า “ปะ-ฐุม” แต่ที่ “บตี” เราหาอ่านว่า “บะ-ตี” ไม่, โพลไปอ่านว่า “บอ-ตี”, ดังนี้ เป็นต้น ย่อมจะทำให้เป็นข้อฉงนได้ไม่น้อยเหมือนกัน

๔. วิธีใช้พยัญชนะกลั้วของเรา ก็ยากแก่ผู้เรียนเป็นอันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุ ๒ ประการคือ.....

อวรมะที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ยังมีอีกมาก ตลอดจนเหตุผลต่างๆ ในพระบรมราชาธิบาย พระราชดำรินี้ปรากฏว่าไม่มีผู้เห็นพ้องด้วยนัก ดังนั้น แม้พระองค์จะทรงอยู่ในฐานะสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็หาทรงใช้พระราชอำนาจที่ทรงมีอยู่เหนือกฎหมายบังคับให้ราษฎรปฏิรูปการเขียนสระของไทยตามพระราชดำริแต่ประการใดไม่ อย่างไรก็ตามผู้ที่ได้อ่านกระแสพระราชดำรินี้โดยละเอียดแล้ว ก็ย่อมสรรเสริญพระปรีชาญาณของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าของคนไทย ได้ทรงแสดง

นำพระทัยของพระองค์ที่มีต่อหนังสือและอักษรศาสตร์ ให้ปรากฏในพระราชดำรัสตอบ ในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดหอพระสมุดสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ซึ่งตอนหนึ่งในพระราชดำรัสข้อความดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้ามีน้ำใจรักใคร่ในวรรณคดีและกิจการอันเนื่องด้วยหอพระสมุด เพราะรู้สึกว่าเป็นสง่าอันสำคัญ และเป็นหลักฐานความเจริญรุ่งเรือง อันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย ที่เป็นคนไทย ขาดใจไม่มีหนังสือ ไม่มีตำนานนับว่าเป็นเหมือนคนป่า ไทยเรานั้นเป็นชาติมีหนังสือ มีตำนาน แต่หากกระจัดกระจายไม่ได้รวมอยู่แห่งเดียวกัน ชาวต่างประเทศบางคนจึงถึงแก่เคยเอ่ยว่า ชาติไทยไม่มีหนังสือ ไม่มีตำนาน ข้อนี้เป็นข้อที่ข้าพเจ้าและท่านทั้งหลายโดยมากรู้สึกเจ็บใจมานานแล้ว เพราะไม่พอที่จะให้ใช้ได้เลย เหตุนี้จึงได้พยายามจัดตั้งหอพระสมุดขึ้นเป็นหลักฐานให้แลเห็นเป็นพยานปรากฏเพื่อชาวต่างประเทศที่มีอยู่แล้วในกรุงสยามก็ดี หรือที่จะมาใหม่ก็ดีได้แลเห็นเป็นพยานหลักฐานว่า กรุงสยามไม่ใช่เมืองป่า ได้เจริญมาแล้วมีหนังสือและตำนานอยู่แล้วเป็นอันมากสมควรแก่ที่เจริญแล้วทุกประการ”

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรียกได้ว่าเป็นยุคที่อักษรศาสตร์เจริญเฟื่องฟูยิ่งเพราะนอกจากองค์พระประมุขจะทรงเป็นปราชญ์ทางอักษรศาสตร์แล้วยังทรงสนพระทัยในหนังสือไทยด้วยการต่างๆ ที่จะให้หนังสือไทยเจริญอยู่ด้วย

วิเศษณ์	ฮาโหมกั โวยะ สปริยา พิวักมคะกอลอ์ กะตี ซอกทงออบเอะว่าจรมดิเอร์	มาจา:วอ สปริยคีรี, บมิ วนัง วิเวงพิพัก; กิระยอมลัมคิวกัก, กิมิ วตัจจลือยตวม,
นิพนธ์	อู๋ฮา สปริยคีรี สปริยา สิริวิญญะ เสี สปริยคะ	อจา:เอร์ สปริยคะ สิริ:เทวะไปภพปริง...
ผู้แต่ง	รักสิริวิญญะ กิ สปริยคะ รักสิริวิญญะ กิ สปริยคะ	อวิ:ไทยยัง นัจจิก? ชยะไปต สปริยคะ?
ผู้แต่ง	ทิวัก และ พิวัก อจา:รัก ทิวัก สปริยคะ ทิวัก พิวัก	และบพอจขบที่ไว้ไว้ ดูจาซอจขบที่ไว้ไว้?
ผู้แต่ง	กวมริกคะ เทียจรมระทอ อวมริกคะ ทอจรมระทอ	เอหา: มิอคะ:จลอ:เค็ลย, ถคะทอ:เอหา:เค็ลยคลอ?
ผู้แต่ง	อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ	บมิตลขบ นะรีพอ? มา:จา:เอร์ มิ พอสิ!
ผู้แต่ง	อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ	มา:จา:เอร์ มิ พอสิ! มิ:จา:ไปต กัก:สิริ:เอะ:
ผู้แต่ง	อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ อ้อไอ้:วระ:ไรหะ มะ:คะ:ทอ	มา:จา:เอร์ มิ พอสิ! มิ:จา:ไปต กัก:สิริ:เอะ:

[ว สปริย:คีรี, พ.ศ.]

ทุกวันนี้การพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ในภาษาไทย ยังเป็นปัญหาอยู่มาก เนื่องจากอักษรวิธีของภาษาไทยที่ไม่แน่นอน มีหลายสถาบันพยายามจัดทำอรรถาภิธาน (Treasurus) แต่ก็ยังช่วยอะไรไม่ได้มากนักลองอ่านบทความนี้ดูแล้วจะรู้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระญาณทัศนะที่กว้างไกลเกินสมัยเพียงใด
.....สาราณียกร

วิธีเขียนหนังสือไทย, พระราชดำริ

ทิพย์สุนทร อนุมบุตร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า หนังสือไทยตามแบบที่ใช้อยู่จนถึงรัชสมัยของพระองค์นั้นเป็นหนังสือที่อ่าน เขียน และเรียนได้ยากกว่าที่ควร เป็นการเสียเปรียบภาษาอื่นที่ผู้เขียนสามารถ เขียน อ่านได้ง่ายกว่า* พระองค์จึงทรงคิดวิธีใหม่ในการเขียนหนังสือ ไทยเพื่อให้เรียน เขียน อ่านได้สะดวกขึ้น โดยทรงอธิบายเหตุผลและรายละเอียดในการเขียนหนังสือไทยตามแบบใหม่ไว้เป็นลายพระราชหัตถ์เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ พระที่นั่งภาณุมาศจรัญ ในพระบรมมหาราชวัง

ปัญหาจากการเขียนหนังสือไทยตามวิธีเดิม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเรื่องการเขียนหนังสือไทยตามแบบที่ใช้อยู่ในเวลานั้นว่า เป็นเรื่องลำบากเกินสมควรโดยเฉพาะแก่ชาวต่างประเทศที่ใครจะเรียนหนังสือไทย ด้วยไม่มีความเคยชินเหมือนคนไทยที่ไม่รู้สึกถึงความลำบากเหล่านั้น สาเหตุต่างๆ มีดังต่อไปนี้คือ

๑. วิธีเขียนสระอยู่ในที่ต่างๆ กัน ทั้งข้างหน้า ข้างหลัง ข้างล่าง และข้างบน

๒. สระผสมของไทยผสมตามใจโดยไม่คำนึงถึงสำเนียงจริง เป็นเหตุให้ต้องใช้แต่ความจำเท่านั้น ทั้งการเขียนสระผสมอ่านออกเสียงเพียงเสียงเดียว แต่มีสระแยกย้ายอยู่ทั้งข้างหน้า ข้างบน และข้างหลัง เช่น อือ เป็นต้น

๓. ตัวพยัญชนะเปล่าไม่มีสระกำกับก็อ่านออกเสียง ได้ และเสียงที่ออกก็ต่างกันไม่แน่นอน เช่น ปฐม (ปะ-ถม) บดี (บอ-ดี) เป็นต้น

๔. การเขียนอ่านพยัญชนะ ๒ ตัวที่ใช้สระเดียวกันมีปัญหาไม่ทราบว่าเป็นใดจะอ่านเป็นอักษรควบกล้ำ หรือเป็นอักษรนำ หรือพยัญชนะตัวที่ ๒ จะกล้ำกับตัวที่ ๑ หรือจะเป็นตัวสะกด ต้องใช้เพียงความจำประการเดียว

การเขียนหนังสือที่เว้นเฉพาะวรรคตอนแต่ไม่เว้นระยะระหว่างคำดังภาษาตะวันตก ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่มีความรู้ชำนาญในการอ่านแบ่งคำผิดพลาดได้

* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาธิบายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย (พระนคร : ไทยเซคม, ๒๔๙๓), หน้า ๑.

พระราชดำริเรื่องการแบ่งระยะและวรรคตอน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำให้เขียนหนังสือเว้นระยะระหว่างคำทุกคำตามแบบหนังสือตะวันตก ทั้งคนไทยก็เคยชินมาบ้างแล้วกับการเขียนภาษาบาลีที่เว้นระยะระหว่างคำ เช่น ในหนังสือสวดมนต์ และ เทศน์มหาชาติ เป็นต้น อนึ่ง หากเขียนภาษาไทยโดยเว้นระยะระหว่างคำแล้วก็ควรยกเลิกการแบ่งวรรคตอนแต่ใช้เครื่องหมายแบ่งวรรคตอนซึ่งเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ยมาลากุล) "ได้คิดชื่อเครื่องหมายแบ่งวรรคตอนและแต่งคำอธิบายวิธีใช้ไว้"

เมื่อเปลี่ยนวิธีเว้นระยะระหว่างคำแล้ววิธีเขียนร้อยกรองจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำให้เขียนบทละครบทและไม่วั้นช่องว่างในกลางบท เพราะได้เขียนบทละครบทดังกล่าวแล้ว ทั้งยังมีเครื่องหมายวรรคตอนกำกับด้วย จึงไม่เป็นผลให้ความหมายเสียไป

ตัวอย่าง

๑ เพื่อน กิม, ลีนี ทูมพิง แลว แทนอ หงี,
เท ง่วง, หลนพ หมีหมี มาก ไต่;
เพื่อน ตาม, ก่อง แทน บัก อาศม,
'นุ ๒๓, ๒๔ ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒.

พระราชดำริเรื่องวิธีใช้สระอย่างใหม่

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำให้เขียนสระไว้ในบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ดังที่เคยเขียนมาแล้วในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทั้งสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประดิษฐ์อักษรอริยเกะขึ้นใช้ในหมู่พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดให้เขียนสระตามหลังพยัญชนะตามแบบภาษาตะวันตก ซึ่งเป็นความสะดวกแต่ไม่แพร่หลาย เพราะตัวพยัญชนะในหนังสืออริยเกะเป็นตัวใหม่ทั้งหมดไม่คล้ายกับตัวอักษรไทยที่ชินตาแล้ว เพื่อปรับ ปรับให้ผู้ใช้ภาษาไทยมีความสะดวกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเห็นสมควรให้เขียนสระบรรทัดเดียวกับพยัญชนะโดยตามหลังพยัญชนะตัวพยัญชนะคงรูปตามเดิมทั้งสิ้น ส่วนรูปสระให้เป็นไปอย่างที่เคยใช้กันมากที่สุดที่จะใช้ได้ ที่จะเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมที่จะเขียนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะให้ดูเรียบร้อย และเพื่อใช้เป็นสระนำโดยไม่ต้องมีตัว "อ" ประกอบ กับเพื่อใช้เขียนสระผสม

ตัวสระแบบใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดขึ้นมีทั้งแบบตัวพิมพ์และตัวเขียนที่มีมาหลายทาง คือ

* ตั้งแต่ครั้งเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ อธิบดีกรมศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ)

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมหัวข้อเรื่อง เครื่องหมายวรรคตอน, พระราชดำริในการเขียนหนังสือไทย

* ในสมัยของพระยาสิทธิไทรเป็นต้นมา กลับเขียนสระคนละบรรทัดกับพยัญชนะเพราะผู้หนังสือในเวลานั้นส่วนใหญ่เป็นนักบวช และเคยชินกับการใช้หนังสือขอมจึงไม่ยอมใช้หนังสือไทยเขียนคัมภีร์และหนังสือเทศน์ต่างๆ

ที่มา	สระแบบเดิม	สระแบบใหม่	
		ตัวพิมพ์	ตัวเขียน
๑. ปรับปรุงจากสระเดิม ได้แก่	า	๗	๗
	ะ	๘	๘
	๑๑	๙	๙
ยกเลิก "ไ"	๗	๘	๘
	๑	๕	๕
	๑๗	๗๘	๗๙
	ำ	ำ	ำ
	เฝย	๑๗	๑๗
	เฝอ	๑๗	๑๗
	เวอ	๕	๕
	ออ	อ	อ
	๑๑๕	๑๕	๑๕
	อ	๑๗	๑๗
๒. นำมาจากสระของพ่อคุณ รามคำแหงมหาราช ได้แก่	๑	๑	๑
	๑	๑	๑
	๑	๑	๑
๓. เปลี่ยนแปลงจากแบบของ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้แก่	๑	๑	๑
๔. นำมาจากสระอริยกะ ได้แก่	๑	๑	๑
๕. นำมาจากสระขอม ได้แก่	๑	๑	๑
	๑	๑	๑

ส่วนวิธีใช้สระนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติไว้สรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. สระทั้งหมดรวมทั้งสระผสมให้เขียนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ และความหลังพยัญชนะ
๒. ถ้ามีพยัญชนะมากกว่า ๑ ตัวนำหน้าสระใด ให้ออกเสียงพยัญชนะกลั้วกันและตามสำเนียงสระ ถ้าจะไม่ออกเสียงกลั้วต้องมีสระแทรกระหว่างพยัญชนะ เช่น

ปรัสมัท ปรกอบ ดัง ใ้ พรี รเณลล.

(ปราสาทประกอบด้วยข้อฟ้าปราลี)

๓. วิสัญชนิ (๖) ไม่ใช่เป็นสระ “อะ” คงใช้เพียงให้สำเนียงสระอื่นเข้าเท่านั้น
๔. เลิกใช้ไม้หันอากาศ (~) เพราะใช้สระอะ (๑) แทนทั่วไปได้
๕. นิคะหิต เมื่อประกอบกับ “สระอา” ออกเสียงเป็น “อ่า” และใช้เป็นสระตามเท่านั้น เมื่อเขียนภาษาบาลีหรือสันสกฤตหากอยู่ลำพังออกเสียงเป็น “อั้ง” ถ้าประกอบสระอื่นออกเสียงเป็น อิง อุง ฯลฯ
๖. อัฒสระ หรือตัวพยัญชนะที่ใช้เป็นสระหรือประกอบกับสระในบางคราวนั้น มีกำหนดใช้ดังต่อไปนี้ คือ
 - ๖.๑ ฤ ฤฤ ฤ ฤฤ คงใช้ตามเดิม
 - ๖.๒ ใ ใช้เป็นสระ “ออ” เมื่อมีพยัญชนะอื่นสะกดออกสำเนียง “โอ” สันส่วนที่เคยใช้เป็นพยัญชนะในที่อื่นๆ ไม่มีที่ใช้แล้วเพราะได้ใช้ตัวสระที่ออกสำเนียงนั้นๆ แทน
 - ๖.๓ ตั ว ใ ใช้เป็นตัวสะกดประกอบสระต่างๆ ออกสำเนียงตามสระนั้นประสมกับตั ใ และ ใ ตามลำดับ เว้นแต่สระ “เอีย” ไม่ใช่ตั “ย” ประกอบและสระ “อัว” ไม่ใช่ตั “ว” ประกอบ

พระราชดำริเรื่องพยัญชนะ

๑. พยัญชนะจะอ่านออกเสียงได้เมื่อมีสระกำกับ
๒. พยัญชนะที่ไม่ต้องการออกเสียง ให้ใช้เครื่องหมาย ๒ กรณีคือ
 - ๒.๑ ใช้ไม้ทัณฑฆาฏ (ˆ) ฆ่าเมื่อเป็นตัว
 - ๒.๒ ใช้เครื่องหมายฆาฏะประกาศ (.) จุดไว้ภายใต้ตัวอักษรที่เป็นตัวนำทำให้เสียงอักษรกลาง และอักษรต่ำสูงขึ้น กับจุดไว้ใต้ตัวอักษรที่มีอยู่ระหว่างสระกับตัวสะกด แต่มิได้ออกเสียง เช่น

สามารถ (สามารถ) **นพเสาสุน.** (ราชาสาสน) **อุยง** (อุยง)

หญ (หญ) เป็นต้น

๓. ตัว “ณ” โดยลำพังที่เคยใช้ และออกเสียงเป็น “ณะ” ให้คงใช้ได้ตามเดิมโดยไม่ต้องเติมสระอะ “ ๑ ”
๔. “บ” และ “ก” ให้คงใช้และออกเสียงได้ตามเดิม
๕. ตัว “รร” (“ร” หัน) ให้คงใช้ออกเสียง “อัน” ได้ตามเดิม
๖. พยัญชนะที่มีตัว “ร” สะกดโดยไม่มีสระให้คงอ่านออกสำเนียง “ออน” ได้ตามเดิม เพราะใกล้เคียงมูลเดิมมากกว่าที่จะเติมตัว “อ” ลงไประหว่างกลาง เช่น

วกร (วกร) **ฤตร** (ฤตร) **นคร** (นคร) เป็นต้น

๗. พยัญชนะบางตัวที่ใช้ประกอบอยู่ในคำที่มาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตและที่ออกเสียง “อ” ได้โดยมิได้มีตัว “อ” ประกอบ ให้มีเครื่องหมาย “เป็ยยาลย่อ” (◌◌) ไว้หลังตัวที่จะให้ออกเสียงเป็น “อ” ได้เพื่อแสดงว่า ณ ที่นั้นควรจะมิสระแต่ตกไป เช่น

ภรณกฎ (กรกฎ) **มรรณเณ** (มรณะ) **ขรรณหาร** (บริหาร) เป็นต้น

๘. พยัญชนะ ๒ ตัวติดกัน เป็นตัวออกเสียงตัวหนึ่ง และเป็นตัวสะกดอีกตัวหนึ่ง ถ้าใช้สำหรับเขียนคำภาษาไทยให้คงออกสำเนียง “โอ” สั้นได้ตามเดิม และไม่ต้องออกสำเนียงตัวสะกดอีกด้วย แต่ถ้าจะให้ออกสำเนียงตัวสะกดอีกให้มีเครื่องหมายเป็ยยาลย่อไว้ข้างหลังพยัญชนะตัวหน้า เช่น

พระ ปุริยมเจตตพย (พระประฐมมะเจตีย์) **ศุณหนกร.** (ชนะนิก) เป็นต้น

๙. เมื่อใช้อักษรไทยเขียนภาษาต่างประเทศทั้งภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาตะวันตก ให้ใช้เครื่องหมายอนุสวาระ (◌◌) เพื่อบอกให้ทราบว่าอักษรใดต้องอ่านเสียงกล่ากับอีกตัวหนึ่ง ถ้ากล่าเพียง ๒ ตัวให้วางอนุสวาระเหนือตัวที่ ๑ ถ้ากล่า ๓ ตัว ให้วางอนุสวาระเหนือตัวที่ ๒ เช่น

คัลเช (Club) สตรีตม (Stream) ศาสตร์ (ศาสตร์) เป็นต้น

ส่วนการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ให้คงไว้ตามเดิม

ผลดีจากการใช้วิธีใหม่สำหรับเขียนสระและพยัญชนะไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชี้แจงถึงผลดีจากการเปลี่ยนแปลงวิธีเขียนสระ และพยัญชนะไทยดังกล่าวข้างต้น ว่าไม่เป็นการสะดวกเฉพาะการเขียนหนังสือ ไทยโดยเฉพาะชาวต่างประเทศที่ใครเรียนภาษาไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นเหตุให้เขียนศัพท์ หรือนามบุคคลที่เป็นภาษาตะวันตก และปะปนอยู่ในสาขาวิชาใหม่ๆ ที่เพิ่งเป็นที่แพร่หลาย เช่น วิทยาศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ได้ถูกต้องยิ่งกว่าแบบเก่า ทั้งยังทำให้อ่านภาษาบาลีได้ถูกต้องเพราะใช้วิธีอ่านเช่นเดียวกัน อันจะส่งผลดีแก่ผู้สนใจศึกษาด้านพุทธศาสนาให้เข้าใจได้โดยง่าย ไม่ท้อถอยเหมือนดังที่ต้องเรียนหนังสือขอมก่อนจึงจะอ่านได้เหมือนที่แล้วมา

อนึ่ง หากเขียนภาษาสันสกฤตด้วยสระ และอักษรไทยตามวิธีที่บัญญัติใหม่ก็จะเขียนได้อย่างถูกต้อง เรียบร้อย และงดงาม โดยไม่ต้องมีเครื่องหมายวรรณยุกต์และสระรุงรัง ซับซ้อนเหมือนแต่ก่อน

การดำเนินการเพื่อเผยแพร่พระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้ที่มีความสนใจในเรื่อง “วิธีใหม่สำหรับใช้สระและหนังสือไทย” ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นได้โดยผ่านเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ทั้งนี้ พระองค์ได้พระราชทานเรื่องดังกล่าวลงเผยแพร่ในหนังสือวิทยากรย์ เล่มที่ ๑๗ ตอน ๑๑ วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ นอกจากนั้นยังได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมศักดิ์มนตรี (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในการ

ขอรับกระแสพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระดำรงราชานุภาพ (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) ในฐานะนายกวรรณคดีสโมสรขอให้ทรงนัดประชุมกรรมการพิจารณา ปรีक्षाกันเสนอความเห็น ประกอบพระราชดำริ กับทั้งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบฉันทะให้พระยาธรรมศักดิ์มนตรีเลือกบุคคลอื่นๆ ที่สมควร รับเชิญเป็นพิเศษให้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็น^๔

หลังจากการดำเนินการต่างๆ เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นดังกล่าวแล้วข้างต้นปรากฏว่าการสนับสนุนไม่แพร่หลายเท่าที่ ควรด้วยเหตุที่เคยชินกับการเขียนแบบเก่าพระบรมราชาบาย เรื่อง “วิธีใหม่สำหรับใช้สระและหนังสือไทย” จึงระงับไป^๕

จากวชิราวุธานุสรณ์สาร

“ร่างลายพระราชหัตถ์ถึง พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

“สัมภาษณ์ ขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคกริก), ๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๓.

บรรณานุกรม

ธรรมศักดิ์มนตรี, พระยา, หนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องวิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๐.

บุญ อินทร์ทรัพย์, “พระราชนิยมเกี่ยวกับการใช้เครื่อง หมายถึงวรรคตอนในการเขียนหนังสือไทยในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” (อัตชีวประวัติ)

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ร่างลายพระราชหัตถ์ถึงพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๐.

พระบรมราชาธิบายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัววิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย. พระนคร : ไทยเชชม, ๒๔๙๓. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาเกษมบัณฑิตนิพัทธ์พงศ์ (ล้วน คชนันท์) ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓).

สัมภาษณ์

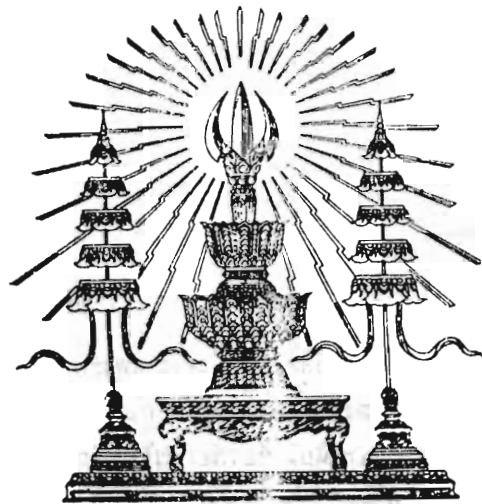
มหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคกริก), ขุนตำรวจเอก พระ. สัมภาษณ์, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๓.

“เมืองใดไม่มีทหาร เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า”
 กลอนนี้ไม่ใช่พระราชนิพนธ์
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

โดย บัว ศจิเสวี

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ผมเป็นผู้จัดทำ “มานวสาร” ซึ่งเป็นวารสารรายเดือนของชุมนุมนักเรียนเก่าในพระบรมราชูปถัมภ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องที่ลงใน “มานวสาร” ถ้าเรื่องใดมีที่ว่างท้ายเรื่อง ผมก็ค้นหาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือพระราชนิพนธ์ของรัชกาลอื่น เลือกที่ไพเราะและมีความหมายสั้นๆ พอติดกับหน้ากระดาษ มาลงไว้ท้ายเรื่องที่ว่างนั้น ผมทำอย่างนี้เป็นประจำ ขอยกตัวอย่างหน้า ๒๖ ของ “มานวสาร” เดือนเมษายน ๒๕๒๕ ซึ่งมีข้อความดังนี้

มานวสาร

“อันว่าผู้มั่นอยู่ในทางธรรม
 เหมือนมีเครื่องคุ้มกันกายอุ่น
 เพราะธรรมานิสงส์คงค้ำจุน
 บำรุงบุญบารบบาปมลายๆ

พระราชนิพนธ์ ร. ๖ จากพระเกียรติตรถ

ต่อมาอีกประมาณครึ่งปีผมพบหนังสือชื่อ “สามมุข” ซึ่งออกโดยคณะกรรมการจัดทำสามมุข.... อันประกอบด้วย ท่านผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน และยุวพุทธิกสมาคมชลบุรีใน พระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าของ มีข้อความดังนี้

เมืองใดไร้ธรรม

เมืองใด-ไม่มีทหาร
เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า
เมืองใด-ไร้จอมภรา
เมืองนั้นไม่ช้าอัจน
เมืองใด-ไม่มีพานิชเลิศ
เมืองนั้นย่อมเกิดขัดสน
เมืองใด-ไร้ศิลปโสภณ
เมืองนั้นไม่พ้นเสื่อมทราม
เมืองใด-ไม่มีกวีแก้ว
เมืองนั้นไม่แคล้วคนหยาม
เมืองใด-ไร้นาริงาม
เมืองนั้นสิ้นความภูมิใจ
เมืองใด-ไม่มีดนตรีเลิศ
เมืองนั้นไม่เฟริศพิสมัย
เมืองใด-ไร้ธรรมอำไพ
เมืองนั้นบรรลัยแน่เอย

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖

ผมเห็นว่าเป็น “พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖” ข้อความก็กะทัดรัดดี ผมจึงลอกเอาลงใน “มานวสาร” ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๕ ท้ายหน้า ๔๙ และลงท้ายไว้ว่า “พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖” ตามต้นฉบับเดิมโดยมิได้ปรึกษาหารือถามไถ่ใครทั้งสิ้น เพราะตัวหนังสือและหลักฐานชัดเจนอยู่แล้ว

ครั้นพอ “มานวสาร” ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๕ ออกถึงมือสมาชิก คุณถนัด นาวานุเคราะห์ นักเรียนเก่ามหาดเล็กหลวงเลขประจำตัว ๖๔ อายุ ๘๔ เห็นเข้าก็ต่อว่าผมทันทีว่า

“คุณไปเอามาจากไหนว่ากลอนนั้นเป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖”

ผมก็เปิดหนังสือ “สามมุข” เล่มนั้นให้ดู แล้วเรียนว่า ผมพบอย่างนี้แหละครับ ผมจึงนำลง

คุณถนัด นาวานุเคราะห์ ซึ่งเป็นกรรมการค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวร่วมคณะเดียวกับผม และเป็นที่ปรึกษาของ “มานวสาร” ด้วย ยืนยันว่า

“กลอนนี้ไม่ใช่พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๖ แน่نون”

แต่เมื่อคุณถนัดยังไม่สามารถหาหลักฐานมาลบล้างหนังสือเล่มนั้นได้ คุณถนัดจึงเอาหนังสือ “สามมุข” เล่มนั้นไปจากผมว่าจะเอาไปตีบทตันตอที่แท้จริงแล้วก็หายเงียบไป

พอผมถูกคุณถนัด นาวานุเคราะห์ ท้วงเช่นนั้น ผมก็เอากลอนนั้นมาอ่านดูอีกหลายๆ เที้ยว ผมซักจะมีความรู้สึกเหมือนคุณถนัด นาวานุเคราะห์ ว่า เห็นจะไม่ใช่พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะทั้ง “ความ” และ “ลีลากลอน” ไม่ถึงขั้น แต่ผมก็ไม่ทราบจะทำอย่างไร เพราะหัดที่ที่ไม่มีท่านผู้อ่าน “มานวสาร” ทักท้วง หรือต่อว่าอะไรผมอีก เรื่องก็เงียบไป

เวลาได้ล่วงไปอีก ๒ ปี เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ นี้เอง สถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ ออกรายการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีพิธีกร ๑ ท่าน ออกมาแนะนำและซักถามผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน คือ คุณทองต่อ กล้วยไม้ เอยุธยา และคุณพิชัย วาสนาสง ซึ่งทั้ง ๒ ท่านนี้เป็นนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อรายการซักถามเรื่องเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ฯลฯ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจบลง ก็มีนักศึกษาในกลุ่มหนึ่ง ทั้งชายและหญิงประมาณ ๑๒ คน กับนักเขียนโน ๑ คน ออกมาร้องเพลง ฉายอักษรว่าเพลง “เมืองกังวล” ขึ้นต้นด้วยข้อความว่า

เมืองใดไร้สิ่งอันพึงมี

ย่อมเสื่อมศักดิ์ศรีไร้คุณค่า

พระมหาธีรราชเจ้าจอมปรีชญา

ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่าน่ากังวล

แล้วก็ต่อด้วยเนื้อร้องจากหนังสือ “สามมุข” ไปจนจบ

นอกจากนี้แล้ว ยังปรากฏว่าเพลงนี้ได้แพร่หลายอีกหลายแห่งหลายทาง ซึ่งจะอ่านได้จาก “สรุปกรซุมนุม” โดย ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ประธานกรซุมนุมสมาชิกรักเรียนเก่าในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งรับประทาน

อาหารกันที่โรงแรมราชศุภมิตร เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๒๗ ซึ่งปรากฏรายละเอียดอยู่ใน “มานวสาร” ฉบับธันวาคม ๒๕๒๗ แล้ว

เมื่อเป็นเช่นนี้ ชพนช ม.ล. ปิ่น มาลากุล จึงเกิดความกังวล และพยายามหาผู้เขียนกลอนนี้ทุกวิถีทาง จนกระทั่งทราบเข้ามาว่าผู้เขียนเนื้อร้องเพลงนี้ ชื่อคุณถนอม อัครเศรณี ผมจึงเรียนกับ ชพนช ม.ล. ปิ่น มาลากุล ว่า ถ้า

คุณถนอม อัครเศรณี เป็นผู้เขียนจริง ผมก็รู้จักดี เพราะเป็นเพื่อนนักเรียนโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยามาด้วยกัน ผมจึงรับอาสาโทรศัพท์ไปพูดกับคุณถนอม อัครเศรณี คุณถนอม อัครเศรณี รับว่าเป็นผู้เขียนกลอนนี้จริง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ และแนะนำให้ผมอ่านจากหนังสือพิมพ์ “สยามรัฐ” ฉบับวันเสาร์ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ ผมจึงขอนำข้อความบางตอนจากหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นมาลงไว้ดังต่อไปนี้

ในระยะเวลาที่ผมเริ่มต้นไปคลุกคลีกับเพื่อนๆ ที่นสพ. ประชาธิปไตย ถนนบำรุงเมือง ราว พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้มีพรรคพวกจาก อบ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ซึ่งผมกับเพื่อนๆ ไปเที่ยวตอนสุดสัปดาห์เป็นครั้งคราวจนคุ้นเคยกัน ได้มาติดต่อผมและ อุทธรณ์ พลกุล ให้ช่วยเขียนเรื่องให้คนละเรื่องเขาจะนำไปลงพิมพ์ในหนังสือของ ร.ร. ประจำอำเภอ ผมก็เขียนบทกลอนเรื่อง “หัวใจเมือง” โดยใช้นามปากกา “อัครรักษ์” ให้ไป ส่วนอุทธรณ์ เขียนเรื่องอะไรให้ไปผมจำไม่ได้

บทกลอนที่ผมแต่งนั้นมีเนื้อความว่าดังนี้

หัวใจเมือง

กลอน ๖

- เมืองใดไม่มีทหารหาญ
- เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า
- เมืองใดไร้จอมพารา
- เมืองนั้นไม่ช้าอัปจน
- เมืองใดไม่มีพนิชเลิศ
- เมืองนั้นย่อมเกิดขัดสน
- เมืองใดไร้ศิลป์โสภณ
- เมืองนั้นไม่พ้นเสื่อมทรม
- เมืองใดไม่มีกวีแก้ว
- เมืองนั้นไม่แคล้วคนหยาม
- เมืองใดไร้นารีงาม
- เมืองนั้นสิ้นความภูมิใจ
- เมืองใดไม่มีดนตรีเลิศ
- เมืองนั้นไม่เฟริศพิสมัย
- เมืองใดไร้ธรรมอำไพ
- เมืองนั้นบรรลีย์แน่เอย

ต่อมาอีกไม่นานนัก ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงานนิทรรศการเกี่ยวกับหนังสือและผลงานของนักเขียน ผมได้รับการติดต่อให้ส่งผลงานด้วย ๑ ชิ้น โดยขอให้เขียนด้วยลายมือของตนเอง

ผมเห็นว่าบทกลอนเรื่อง “หัวใจเมือง” ที่ส่งไปลงพิมพ์ในหนังสือของ ร.ร. ประจำอำเภอบ้านโป่งนั้น ยังไม่เป็นที่แพร่หลายพอและอีกอย่างบทกลอนเรื่องนี้ก็สั้นๆ ดี ไม่ต้องเขียนมาก จึงลงมือเขียนส่งให้ผู้ที่มาติดต่อไป ตามคำขอโดยใช้นามปากกาเดิม

ในคอลัมน์ “ภาษาสวรรค์” ของ “เจ้าพระยา” รายสัปดาห์นี้เอง ได้มีบทกลอนเรื่อง “หัวใจเมือง” โดย “อัครรักษ์” ลงพิมพ์ในฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓

และต่อมาอีก “หัวใจเมือง” ได้ลงพิมพ์ใน นสพ. สายกลาง หรือ นสพ. อะไรไม่แน่ใจ เพราะเด็กผู้ตัดบทกวีของผมปิดสมุด ตัดแต่เพียงบทกลอน ส่วนชื่อ นสพ. และวันเดือนปี ไม่ได้ตัดปิดไว้ด้วยคราวนี้ใช้ชื่อจริง-ถนอม อัครเศรณี

ครั้นมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๐ เห็นจะได้ อยู่ๆ โดยไม่คาดหมายผมต้องตกใจมากเพราะได้ยินเพลงนี้ออกอากาศ ทางสถานีโทรทัศน์ และสถานีวิทยุทหารลั่นไปหมด ที่ตกใจมากก็คือคำร้องของเพลงนี้ขึ้นต้นว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคติสอนใจไว้ว่า “เมืองใดไม่มีทหาร เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า เมืองใดไร้จอมพารา เมืองนั้นไม่ช้าอัปจน...” คำเนินเนื้อร้องตามบทกลอน “หัวใจเมือง” ของผมเรื่อยมาจนจบวรรคสุดท้าย “เมืองใดไร้ธรรมอำไพ เมืองนั้นบรรลีย์แน่เอย”

อิงอรเพื่อนรัก คิดดูเอาเองก็แล้วกันว่า ถ้า

เพื่อนฝูงเป็นตัวผมบ้างจะรู้สึกอย่างไร ผมไม่จับใช้ตายก็เป็นบุญแล้ว ผมมีได้นิ่งนอนใจเลยรีบโทรศัพท์ติดต่อแจ้งให้อาร์แจ้วทราบและขอให้แก้ไขความเข้าใจของประชาชนคนฟังเสียให้ถูกต้อง อาร์แจ้วก็รับว่าจะเขียนชี้แจงในหนังสือ “ฟ้าเมืองไทย” ให้พร้อมทั้งปรารภว่าไม่รู้เทพเพลงนี้ไปออกอากาศได้อย่างไร ผม ก็บอกให้อาร์แจ้วทำหนังสือแจ้งให้สถานีโทรทัศน์ และสถานีวิทยุแห่งนั้นๆ ทราบความจริงเสียแต่ต้นๆ มือ จะเป็นผลมากขึ้น อาร์แจ้วก็รับคำ

ต่อมาปีแล้วปีเล่า ผมก็ยังได้ยินเพลงนี้เป็นครั้งคราว แต่ในระยะหลังๆ มักจะได้ยินเฉพาะคำร้องที่เป็นบทกลอนของผม มาไม่สบายใจหนักก็เมื่อเช้าวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นวาระคล้ายวันสวรรคตของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผมได้ยินจากรายการสยามานุสติ ซึ่งประชาชนรับฟังมาก ยกบทกลอนระบุว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคติเตือนใจไว้ดังนี้ ครั้นแล้วอ่านบทกลอนดังกล่าวของผมตั้งแต่ต้นจนจบ

ผมจึงได้รู้ว่า การแก้ไขความเข้าใจผิดพลาดของมหาชนในเรื่องนี้ อาร์แจ้วยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ ผมจึงชวนให้อาร์แจ้วมาที่บ้านบ้าง โทรศัพท์ติดต่อบ้าง เร่งเร้าให้อาร์แจ้ว จัดการแก้ไขเรื่องนี้เสียให้ได้ผลสมบูรณ์จริงๆ อาร์แจ้วก็พยายามมีได้ม้วนึงเฉย มาปี ๒๕๒๗ นี้เห็นจะได้ผลโดยแท้จริง เพราะไม่ได้เห็นหรือได้ยินการระบุผิดพลาดเช่นที่ผ่านมาแล้วอีกจึงต้องขอขอบคุณอาร์แจ้วไว้ในที่นี้ด้วย

เพื่อนฝูงคิดดูเถิด บทกลอนของผมนั้นเปรียบได้เพียงเศษธุลีเป็นละอองธุลีพระบาทของบทพระราชนิพนธ์ในองค์ท่าน เมื่อมีเหตุการณ์ทำให้ประชาชนเกิดความสำคัญผิดพลาดเช่นนี้ ชื่นเพิกเฉยต่อไปมีเท่ากับว่าผมปล่อยให้วราศีเกิดแปดเปื้อนแก่บทพระราชนิพนธ์ในพระองค์ท่านด้วยความมึนงงงวุ่นเช่นนั้นละหรือ?

ช่วยชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจความเป็นจริงโดยถูกต้องด้วยเถิด “อิงอร” เพื่อนรักจะเป็นบุญคุณเท่าที่เปรียบมิได้

รักและสุจริตใจ

ถนอม อัครเศรษฐี

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

สยามรัฐ

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

เรื่องนางนาคพระโขนงที่
ว่า โด่งดังและเป็นเรื่องจริงนั้น
เรามาลองอ่านเรื่องสั้นพระราช
นิพนธ์ รัชกาลที่ ๖ ดู แล้วจะรู้ว่า
สนุกและให้แง่คิดแค่ไหน เรื่อง
ชุดนิทานนายอินนี่ เป็นเรื่องสืบ
สวนแบบเชอร์ล็อกโฮม
.....สารานุกรม

เรื่อง นาคพระโขนงที่สอง

นายแก้ว นายขวัญ

ท่านทั้งหลาย บางทีจะได้ทราบบ้าง บางท่านว่า เมื่อไม่สู้มานานักแล้ว เกิดมีเรื่องประหลาดเกิดขึ้นเรื่องหนึ่ง แต่เพราะเป็นข่าวลือกันนอกๆ ไม่ได้ลงหนังสือพิมพ์ จึงทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คงจะมีอยู่หลายท่านที่ไม่ได้ทราบเรื่องนี้เลยหรือทราบแล้วลืมเสีย เพราะฉะนั้น ถ้าข้าพเจ้าจะเล่าซ้ำอีก คงจะไม่เป็นการขัดข้องอันใด อีกประการหนึ่งข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า มีคนน้อยคนที่ทราบเรื่องราวตลอดการที่เกิดขึ้นนางนาคพระโขนงขึ้นใหม่อีกคนหนึ่ง แลปีศาจนั้นดูเพียงใดบางทีจะมีผู้ทราบอยู่หลายคน แต่ที่ทราบว่าจะทำไมปีศาจนั้นจึงสงบไปนั้น คงจะไม่มีกี่คน ตัวข้าพเจ้าเป็นผู้ทราบเรื่องราวตลอดผู้หนึ่ง เพราะฉะนั้น จะขอเล่าให้ท่านฟังดังต่อไปนี้

เมื่อสองสามปีมาแล้วนี้มีข่าวเล่าลือกันขึ้นว่าเกิดมีปีศาจขึ้นใหม่ที่พระโขนงบางปากก็กล่าวว่ ปีศาจนี้คือตัวนางนาคที่ขึ้นชื่อลือนามมานานแล้วนั้นกลับมาเที่ยวหลอกหลอนคนใหม่ บางปากก็กล่าวว่ เป็นปีศาจใหม่ชื่อนางเหมือนกัน แต่ภายหลังได้ความว่ ปีศาจนี้มีผู้เห็นตามที่ใกล้บ้านพันโชติ กำนันพันโชตินั้นเป็นคนมีเงินอยู่บ้าง มีภรรยาชื่อนาง ภรรยา นั้นถึงแก่กรรมลงได้แล้วประมาณปีเศษ มีบุตรชายอยู่สองคน พันโชติมีความคิดจะหาภรรยาใหม่ แต่ไม่มีหญิงใดกล้าเป็นภรรยาพันโชติ โดยเหตุที่ทราบข่าวอยู่แล้วว่า มีปีศาจบ้านนั้นนาคภรรยาเก่าของพันโชตินั้นคนในแคว้นนั้นทราบอยู่ทั่วว่ เมื่อเวลาที่มีชีวิตอยู่นั้นเป็นผู้หึงมาก และเมื่อจะถึงแก่กรรมได้กล่าวไว้ว่าถ้าผู้มีภรรยาใหม่จะเป็นปีศาจมาหลอกเพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจึงลงใจเห็นกันหมดว่ ปีศาจนั้นคงจะเป็นปีศาจของนางแน่ ปีศาจนั้นทำประโยชน์ให้แก่พันโชติมาก เวลากลางคืนมีผู้คนเห็นเที่ยวเดินอยู่ริมคอกกระบือของพันโชติเนื่องๆ และครั้งหนึ่งเมื่อมีผู้ร้ายมาลักกระบือ ปีศาจนั้นก็ได้กระทำให้ผู้ร้ายนั้นต้องหนีไป เพราะได้ยินเสียงร้องอึ้งขึ้นที่ริมคอก แลช่วยตักน้ำให้พันโชติเต็มๆ ตุ่มทุกคืน

ในเวลานั้นผู้ที่ทราบเรื่องแล้ว มีอยู่สองพวก พวกหนึ่งเชื่อว่เป็นปีศาจจริง อีกพวกหนึ่งไม่ออกความเห็นเลยฟังแล้วก็นิ่งไป มีคนอยู่คนเดียวที่ข้าพเจ้าทราบแน่วว่ ไม่อยู่ในจำพวกทั้งสอง ซึ่งกล่าวแล้วนั้น คือมิตรของข้าพเจ้าผู้หนึ่ง ซึ่งในที่นี้ข้าพเจ้าจะเรียกว่ นายทองอิน นายทองอินนี้เป็นคนมีสติปัญญาไหวพริบมาก ทั้งมีความรู้ดีด้วย ซึ่งทำให้ผู้รู้จักเขาประหลาดใจมากกว่า ไม่ทำราชการกระทรวงหนึ่งกระทรวงใดเลย อีกประการหนึ่งมีผู้ไม่ทราบอยู่โดยมากว่ นายทองอินทำการหาเลี้ยงชีพอย่างไร เขาไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้เป็นหมอความ และดูเหมือนไม่ทำอะไรเลย แต่ก็มิบ้านอยู่สบายและมีเงินใช้พอเสมอข้าพเจ้าขอขยายความลับในข้อนี้ให้ท่านฟัง (ข้าพเจ้าได้รับอนุญาต จากนายทองอินแล้วให้ขยาย)

นายทองอินนั้นทำการคล้ายพลตระเวน คือเป็นผู้สืบข่าวต่างๆ โดยทางเงิบๆ บรรดาพวกนักเลงสำคัญๆ นายทองอินไม่รู้จักตัวนั้นน้อย แต่นักเลงเหล่านั้น ไม่ใคร่จะรู้จักนายทองอิน เพราะเขาชำนาญในการปลอมตน ข้าพเจ้าเองได้เคยเห็นเขาปลอมตนหลายครั้ง จึงรู้ว่า ปลอมดีอย่างไรถ้าลงเขาได้ปลอมตนแล้วเป็นไปไม่มีผิดจริงเลย เขาได้เคยช่วยราชการกองตระเวนลับมาหลายครั้งแล้ว ครั้งหนึ่งเขาปลอมเป็นญวนเข้าไปในบ้านญวนสามเสน เพื่อจับผู้ต้มสุราเถื่อนพวกญวนไม่ได้สงสัยเลย ถ้าพลตระเวนไม่ขาดนัดเสียครั้งนั้น ก็คงจะจับผู้ต้มสุราเถื่อนได้หลายคน อีกครั้งหนึ่งเขาปลอมเป็นจีนเข้าไปในที่ประชุมอั้งยี่ ณ สำเพ็ง ได้ความสำคัญๆ มาให้กองตระเวนมาก แต่ที่ข้าพเจ้ากล่าวทั้งสองเรื่องนี่ถึงสำคัญน่าฟังก็จริง แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องปีศาจพระโขนง เพราะฉะนั้นต้องงดไว้ที

พอข้าพเจ้าได้ยินเรื่องนางนากพระโขนงที่เกิดขึ้นใหม่นั้น ข้าพเจ้าก็ไปหานายทองอิน แต่พอนั่งลงยังไม่ทันได้เอ่ยขึ้น นายทองอินก็ชิงพูดขึ้น

“จริง! จริง! ฉันไม่เชื่อว่าผีเหมือนกันแล อะไรจะมาทำได้อย่างนั้น”

ข้าพเจ้ายิ้มแล้วพูดว่า “แหม! ทายใจแม่นยำจริง ฉันตั้งใจมากจะเล่าเรื่องอีนาทพระโขนงที่เกิดขึ้นใหม่นี้ให้แกฟังทีเดียว”

นายทองอินตอบว่า “ฉันทายใจแก่ถูกนะซี ฉันจึงชิงพูดขึ้นเสียก่อน”

ข้าพเจ้าหัวเราะ แล้วถามว่า “ก็ถ้ามันไม่ใช่ผี มันเป็นอย่างไรเล่า”

“มันก็คนนะซี พ่อวัด”

“ก็อายคนนั้น มันมีความประสงค์อะไรล่ะ”

“นี่แหละฉันยังไม่ได้สืบสวนให้ถ้วนถี่ จะบอกแก่เห็นจะยังไม่ได้ แต่มีของแน่อยู่อย่างเดียวคือ เจ้าคนที่ทำผีหลอกนั้น ไม่ได้ประสงค์ขโมยพันโชติ”

“ทำไมแกถึงรู้เล่า”

นายทองอินแลดูหน้าข้าพเจ้าแล้วยิ้มแลถอนใจใหญ่

“พ่อวัดนี้ เมื่อไหร่แกถึงจะรู้จักฉันดีเสียสักทีหนออีก ฉันจะไปรู้อย่างไรได้ นอกจากฟังตามคนเขาพูดกัน แก่คงรู้ในเรื่องนี้ เท่ากับฉันเหมือนกัน แต่ไม่ได้ตรึตรองเท่านั้นเอง คิดดูเถอะ เจ้าผีนี้มีผู้เห็นมาหลายวันแล้ว เห็นอยู่ใกล้ๆ บ้านพันโชติเสมอ ตามที่เล่ากันนั้น ตัวพันโชติเองก็เชื่อว่าเป็นผีของเมียแก่ที่ตาย คนอื่นก็เชื่อเช่นนั้นทุกคน ก็ถ้าเจ้าคนที่ทำหลอกนั้นมันตั้งใจขโมยพันโชติมันมิขโมยเสียนานแล้วหรือ

เพราะคนคงไม่คิดจับ มันกลัวผีกันเสียหมด แล้วครั้งหนึ่งมีคนจะไปขโมยกระบือ เจ้าผีนั้นยังร้องเอะอะขึ้นจนอายขโมยต้องหนีไป

“ก็ถ้าเจ้าขโมยนั้น จะทำลอบบายแกล้งร้องขึ้นเสียเอง ทีหนึ่งก่อน สำหรับให้พันโชติวางใจว่ามีผีเฝ้ากระบือจะได้ไม่รักษาให้กวตขึ้นเช่นนี้ไม่ได้หรือ”

นายทองอิน พยักหน้า ยิ้ม แล้วตอบว่า

“เออ! ถูก! เออใช้ความคิดบางอย่างนี้ถึงจะดี ตัวฉันนี้ ถ้าไม่มีผู้เฝ้าไว้บ้างก็จะเลยเชือดตัว แลความฉลาดของตัวจนเกินไป บางทีจะทำให้เสียการได้ ที่พ่อวัดทักขึ้นครั้งนี้ถูกทีเดียว อ้ายขโมยมันอาจจะแกล้งทำลอบบายได้ แต่ว่ามีอยู่อย่างหนึ่งคือ คือตั้งแต่เจ้าผีได้ไสขโมยไปแล้ว ยังไม่มีใครคิดขโมยกระบือของพันโชติอีกเลย การก็หลายวันมาแล้วเกือบครึ่งเดือนได้ เพราะฉะนั้น ฉันคิดว่าน่ากลัวจะไม่ไสขโมยเสียแล้ว” ข้าพเจ้าจึงถามขึ้นว่า “ก็พวกไปลิตเขาว่ากระไรกันเล่า แกรู้ไหม”

นายทองอินตอบว่า “ฉันสืบดูแล้ว ได้ความว่า คุณฝรั่ง เจ้ากรมท่านไม่เห็นมีเหตุสำคัญ พอที่ท่านจะใช้สมองของท่าน อีกประการหนึ่ง เวลานี้ท่านกำลังมีธุระมาก ทหารหมื่นประมาณท่านรำไป ประเดี๋ยวคิดจะแต่งท่าน ประเดี๋ยวคิดปล้นโรงพยาบาลพลตระเวน ประเดี๋ยวยิงกับพลตระเวนไอ้ย อ้ายทหารละ หมู่นี้มันช่างวุ่นเสียจริงๆ มันช่างไม่รู้จักกลัวเกรงได้เท่ากรุณาเจ้าเลย”

ข้าพเจ้าได้ฟังนึกหัวเราะไม่ได้ เพราะทราบดีอยู่แล้วว่า นายทองอินไม่ชอบท่านเจ้ากรมกองตระเวนเพียงเท่าใดแต่ข้าพเจ้าแกล้งพูดขึ้นว่า “ถึงอย่างนั้นก็เถอะ ถ้าแกเห็นเป็นการสำคัญจริงๆ แกควรจะไปตักเตือนท่านปลัดกรมให้นำความขึ้นเสนอท่านกรมลงดูสักทีดูหรือว่ากรมกองตระเวนจะมีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้”

นายทองอินหัวเราะเป็นที่เยาะๆ แล้วตอบว่า

“จะต้องไปบอกไปเล่าเขาให้เสียเวลาทำไม ฉันก็รู้แล้วท่านเจ้ากรมจะว่ากระไร ท่านเจ้าประคุณคงนั่งเคาะโต๊ะก๊กๆ อยู่สักครู่หนึ่ง แล้วพูดเหมือนได้เล็งทิพยเนตรสอดส่องเห็นตลอดแล้วว่า ไม่มีคนอื่นจะอายพวกทหารคิดทำร้ายพลตระเวน พอให้เป็นตัวแมงใสยูนีฟอมก็แล้วกันมันจะเดินอยู่ไหนๆ ก็ให้ จับมันเขาคนหนึ่งก็แล้ว แล้วยุทธานเขาก็ชำระกันเองแหละ เมื่ออายนั้นพิรุณก็เคราะห์ของมัน ถ้าเขาปล่อยมันๆ ไม่มีความผิดก็แล้วไป เราจับสงสัยต่างหาก แบบสำคัญของพลตระเวนมีอยู่อย่างหนึ่ง คือถ้าเกิดเหตุอะไรขึ้นจับทหารไว้ก่อนเป็นดี ถ้าพลอาจทำไม่มีทหารอยู่ใกล้ๆ ก็ทพ

เจ็กเสียสองสามคน พอเป็นขวัญมือ”

ข้าพเจ้าจึงถามว่า “ก็ถ้าอย่างนั้น แกจะทำอะไรเล่า แกจะนั่งเสีย ไม่ทำอะไรเลยหรือ”

นายทองอินนั่งตรงอยู่ประเดี้ยวหนึ่ง แล้วตอบว่า “ถ้าจะไปโดยจริง เรื่องนี้ไม่เกี่ยวข้องกับตัวฉัน แต่เวลานี้ว่างงานอยู่ จึงไปบางพระโขงไปสืบกินเล่นสนุกๆ ก็ได้ แกจะไปด้วยหรือ”

ข้าพเจ้าก็รับโดยทันทีเพราะข้าพเจ้าได้เคยไปกับนายทองอินแล้วบางครั้งในเวลาเขาไปสืบการต่างๆ แลบางทีก็ได้ช่วยเขาบ้างตามสติกำลังของข้าพเจ้า แต่อย่างไรๆ ก็ดี นายทองอินเป็นเชื่อได้ว่า ข้าพเจ้าไม่เป็นคนปากพล่อยสิ่งใดเขายังไม่อนุญาตให้ขยายเป็นไม่ขยายเป็นอันขาด เพราะฉะนั้น นายทองอินจึงเรียกข้าพเจ้าไปเป็นเพื่อนเนื่องๆ

พอได้ตกลงกันว่าจะไปบางพระโขงแล้ว รุ่งขึ้น นายทองอินกับข้าพเจ้าก็พากันขึ้นรถไฟเข้าไป เมื่อถึงบางพระโขงแล้ว นายทองอินก็ยังหาตรงไปบ้านพันโชติไม่ แต่ไปเที่ยวสนทนากับชาวบ้าน ในเรื่องนี้มาก สังเกตดูคนตามเหล่านั้นเชื่อแน่นว่า เป็นปีศาจของนากภรรยาพันโชติทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้าย การที่สืบสวนตามชาวบ้านนั้นก็ไม่ได้เรื่องราวอะไรมากมายขึ้นไปกว่าที่เคยทราบอยู่แล้วมีอยู่อย่างหนึ่งซึ่งตัวข้าพเจ้าเองไม่เห็นเป็นข้อสำคัญคือ

เพื่อนบ้านของพันโชติผู้หนึ่งชื่อ นายเปรมกล่าวว่า ครั้งหนึ่งนายโชติ ได้รับความเสียหาย ในการที่มาครั้งนี้ ไม่มีความประสงค์อย่างอื่น นอกจากจะทำประโยชน์ให้พันโชติเพราะฉะนั้น พันโชติและบุตร พันโชติทั้ง 2 คน ไม่ต้องเกรงกลัวอะไรเลย คงจะไม่ทำร้ายคนทั้งสามนี้ แต่ถ้าพันโชติคิดมีภรรยาใหม่ คงได้เห็นดีกัน ในท้ายหนังสือที่ลงนาม “นากภรรยา”

นายทองอินเมื่อได้ฟังนายเปรมเล่าเช่นนั้นแสดงกิริยาให้ข้าพเจ้าเห็นได้ว่าเขาเห็นเรื่องนี้เป็นข้อสำคัญอย่างหนึ่งเขาถามนายเปรมว่า “หนังสือฉบับนั้นแกได้เห็นหรือเปล่า”

นายเปรมตอบว่า “ได้เห็น”

“แกจาลายมือได้หรือ”

“ผมจำไม่ได้ขอรับ”

“ก็แกได้รู้จักนากหรือเปล่า”

“รู้จักขอรับ ผมไปหาพันโชติอยู่บ่อยๆ”

“แกรู้หรือไม่ว่านากนั้น เขียนหนังสือเป็นหรือไม่เป็น”

“ผมไม่แน่ แต่เข้าใจว่าเขียนไม่เป็น ผมไม่เคยเห็นเขาเขียนเลย”

“คนในบ้านพันโชติ ใครเขียนหนังสือเป็นบ้าง?”

“ตัวพันโชติเองเขาก็เขียนได้บ้างนิดหน่อย แต่เขามักอาศัยพ่อชม”

“พ่อชมนะ ใคร?”

“พ่อชมคือลูกคนใหญ่พันโชติขอรับ”

“อ้อ ก็ลายมือในหนังสือที่นั่น เหมือนลายมือพ่อชมไหม?”

นายเปรมนึกประเดี้ยวหนึ่ง แล้วตอบว่า

“ผมไม่ได้ ตั้งใจสังเกต”

“ก็มีใครเขียนหนังสือได้อีกบ้างไหม?”

“พ่อชื่นน้องพ่อชมเขาก็เขียนได้บ้างนิดหน่อยขอรับ”

“แกรู้ไหมว่าหนังสือที่นั่นพันโชติยังเก็บไว้หรือเปล่า?”

“ผมไม่ทราบ”

“เออ เจ้าชมนะ อายุเท่าไร?”

“เห็นจะได้สัก ๑๕-๑๖ ขอรับ พ่อชื่นอ่อนกว่าพ่อชม ๒ ปี”

“ในเรื่องที่พันโชติจะมีเมียใหม่นั้น เจ้าลูก ๒ คนว่ากระไรบ้าง?”

“ผมได้ยินพ่อชมพูดว่า ไม่อยากให้พ่อมีเมียใหม่ เขากลัวเรื่องทรัพย์สมบัติขอรับ เมื่อวานคืนนี้เอง เขายังพูดกับเจ้าปริก ลูกกระผมว่า เขาดีใจนักที่แม่มาหลอกอย่างนี้ผู้หญิงจะได้กลัว ไม่อาจมาเป็นเมียพ่อ แล้วก็ชวนเจ้าปริกให้ไปคุยผู้ด้วยกันขอรับ”

“เมื่อชวนกันนะ เวลาไร แกจำได้ไหม?”

“เวลาพลบค่ำขอรับ แต่เจ้าปริก ก็ไม่ได้ไปทันที พ่อชมเขามองว่า แล้วเขาจะมารับ พ่อตอนกลางคืน เมื่อผมจะเข้าไปนอน เจ้าสองคนจึงพากันไป”

“แล้วเมื่อไร ถึงได้กลับ”

“ดีกขอรับ ผมไม่ทราบแน่ๆ ก็ทุ่มก็โมง”

“เจ้าปริกเคยไปกับเจ้าชมหลายหนหรือ?”

“ที่ผมทราบเห็นมีอยู่สัก ๒ หนหรือ ๓ หน แต่จะไปด้วยกันอีกก็หนแน่ ผมก็ไม่ทราบ เจ้าปริกของกระผมนี้ ผมบ่บ่ๆ อยู่ว่า น่ากลัวจะเสียคน ดูชอบเที่ยวกลางคืนนัก ผมสงสัยว่าจะไปติดผู้หญิงที่ไหนเป็นแน่ แต่ถ้าเพียงเท่านั้น ผมก็ไม่ว่าผมกลัวมันจะไปคบเพื่อนฝูงเสเพล จะพลอยให้ความเสียหายมาถึงกระผมด้วย”

นายทองอินพยักหน้า แล้วก็สนทนากับนายเปรมเรื่องอื่นๆ ต่อไปอีกตามสมควร พอไม่ให้เกิดสงสัย แล้วก็ลุกลงจากเรือน เมื่อออกนอกรั้วบ้านนายเปรมแล้ว นายทองอินยิ้มแล้วพูดว่า

“พ่อวัด.....ท่าทางเห็นจะชอบกลนาเราคิดอ่านไป
หาตาพันโชติเองเห็นจะดี”

เดินไปไม่ช้านัก ก็ถึงบ้านพันโชติ ก่อนเข้าไปหา
ตัวเจ้าของบ้าน นายทองอินเที่ยวเดินดูตามข้างนอกเสีย
ก่อนจนรอบ ที่นั้นก็ไม่มีอะไรมากนัก มีเรือนฝากระดานสอง
หลังรั้วกันสามด้าน รั้วนั้นจรดถนน หลังเรือนมีคูแต่ไม่มีรั้ว
ต่อคูออกไปเป็นทุ่งนา มีโรงนาอยู่ปลายเขตของพันโชติโรง
หนึ่ง บ่าวของพันโชติอาศัยอยู่ เมื่อตรวจออกบ้านเสร็จแล้ว
จึงพากันเข้าไปในบ้านนายทองอินตรงขึ้นไปขอน้ำรับประทาน
พันโชติก็เชิญนายทองอินกับข้าพเจ้าขึ้นไปบนเรือน ยกเขียน
หมากออกมาตั้งให้แล้ว ก็เข้าไปเพื่อหาน้ำมาให้รับประทาน
นายทองอินมองดูรอบๆ ตัวสักครู่หนึ่ง แล้วพูดกับข้าพเจ้าว่า

“ยังไงพ่อวัด บ้านแกก็สบายดอกนะ”

ข้าพเจ้าพยักหน้า นายทองอินถามข้าพเจ้าว่า

“แกเห็นอะไรประหลาดในนี้บ้างไหม?”

ข้าพเจ้ารับว่า ข้าพเจ้าไม่เห็น นายทองอินยิ้ม แล้ว
ก็ชี้มือไปทางมุมห้องที่นั่งกันอยู่ ในเวลานั้น ข้าพเจ้าแลตาม
ไปจึงเห็นกระทรงสองสามกระทรง มีของกินแลขนม กับก้าน
รูปปักอยู่ด้วย ข้าพเจ้ากำลังจะถามนายทองอินว่า แปลว่า
อะไรกัน พอเวลานั้นพันโชติกับนายชมบุตรก็ออกมา นาย
ทองอินก็สนทนากับพันโชติเรื่องไร่นาแลอื่นๆ แล้วค่อยๆ
ชักมาถึงเรื่องปีศาจสังเกตหน้าพันโชติออกเบือในเรื่องนี้มาก
เมื่อถามอะไรแกก็ตอบไปโดยขัดไม่ได้ แลเมื่อแรกแกก็ไม่ได้อะไร
ซึ่งเรายังไม่ทราบเลย จนนายทองอินแกว่นเวียน
ไปมาหนักเข้าจึงได้ความต่อไปอีก คำตามคำตอบในครั้งนั้น
ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้ถนัด แต่เขียนลงไปอย่างใกล้ที่สุด ได้ดังนี้

นายทองอิน “คนในบ้านแกมีกี่คน”

พันโชติ “มีผมกับบุตรสองคน”

ทองอิน “บ่าวมีกี่คน”

พันโชติ “แต่แรกมีสองสามคน เดียวนี้มีเหลือแต่
คนครัวคนเดียว”

ทองอิน “ทำไมถึงอย่างนั้นล่ะ”

พันโชติ “ตั้งแต่เกิด-นี้แหละขอรับ”

ทองอิน “อ้อ บ่าวมันกลัวผีหรือ”

พันโชติ “ขอรับ มันหนีไปอยู่กับท่านสมภารเสีย
หมดขอรับ ผมก็ชี้แจงไปตามมันมา เจ้าลูกผมเขาก็ช่วยๆ
อยู่มั่งดอกขอรับ ไม่ลำบากอะไร”

ทองอิน “ก็ผีช่วยแกทำงานจริงหรือ”

พันโชติ “น้ำผมไม่ต้องตักเองเลยขอรับ หมู่นี้พอ
เข้าเป็นมีเต็มตุ่มอยู่เสมอขอรับ อีกอย่างหนึ่ง เดียวนี้ไม่ต้อง

ร้อนใจเรื่องควายเลยขอรับ เป็นไม่มีใครกล้าใกล้คอกเที่ยว”

ทองอิน “ผีนั่นมีคนเห็นมากหรือ”

พันโชติ “เห็นกันหลายคนแล้วขอรับ เมื่อวานขึ้น
นี้พระท่านมาสดมนต์ เมื่อกลับไปวัดท่านก็ได้ยินเสียง
แกรกราก”

ทองอิน “ได้ยินที่ไหน”

พันโชติ “ที่ต้นมะขามหลังเรือนขอรับ ผมก็ได้ยิน
อ้ายลูกผมมันก็ได้ยินทั้งสองคนและขอรับ อ้ายชมลูกคน
ใหญ่ผมมันวิ่งออกไปดูก็ไม่เห็นมีอะไร แต่โพลไปเขยาคอก
ควายอยู่ขอรับผม ตามออกไปดูที่นั่นก็ไม่เห็นมีใคร เห็นแต่
เป็นเงาๆ หายวาบไป”

ทองอิน “เออ แล้วยังไรต่อไป”

พันโชติ “คืนนั้นเองแหละขอรับ อ้ายชมไปปลุกผม
ขึ้นเอากระดาษส่งให้แผ่นหนึ่ง ผมคลี่ออกดูเห็นเป็นหนังสือ
ถึงผม เช่นชื่อเมียผมที่ตาย”

ทองอิน “เจ้าชมได้บอกหรือเปล่าว่า มันได้หนังสือ
มาจากไหน”

พันโชติ “มันบอกว่า มันนอนอยู่ แต่ยังไม่หลับ
เสียงดี กรอกแกรกที่หลังคาน แล้วหนังสือนี้ก็ตกลงมาข้างที่
นอน ขอรับ”

พันโชติ “อ้อ แล้วยังมีอีกขอรับ วันหนึ่งก่อนข้าง
ดึกแล้ว ผมได้ยินเสียงกรอกแกรกข้างหลังเรือน ผมก็ลุกไป
เยี่ยมหน้าต่างดู เห็นผู้หญิงห่มผ้าคาดคอกกำลังจ้วงตักน้ำใน
คูดูที่เดียวขอรับ ผมเห็นว่าได้การแน่ ผมก็ค่อยๆ ย่องออก
จากห้องลงบันไดย่องไปหลังเรือน เห็นผู้หญิงกำลังเดินหัว
ปักตักน้ำมาที่ตุ่ม ผมก็เดินตรงเข้าไปหา ยังไม่ทันถึงเลยขอ
รับ หญิงนั้นหลบหายเข้าไปใต้ถุนเรือน ผมตามเข้าไปไม่
เห็นอะไร แต่เข้าไปไม่ทันถึงไหน ผมได้ยินเสียงพิลิกแกกๆ
ขอรับเสียงฮือๆ ชอบกล แต่ไม่ได้อยู่ใกล้ๆ เสียงเหมือนอยู่
ข้างคูออกไปอีกที่ ผมก็ออกจากใต้ถุน ดูตรงออกไปเห็นเป็น
ผู้หญิงเดินออกไปทางคอกควาย แล้วก็หายไป ผมยังยืน
ตลิ่งอยู่ พอมีใครมาจับแขนผมเข้าสะคั่งโหยงไปทั้งตัวเที่ยว
นึกว่าผีมาจับ แต่กลายเป็นเจ้าชมไปขอรับ มันบอกผมว่า
มันลงมาคิดจะจับผีเหมือนกันแหละขอรับ”

ทองอิน “แกได้สังเกตหรือเปล่าว่าผู้หญิงสองคน
นั้นแต่งตัวเหมือนกันหรือไม่เหมือนกัน”

พันโชติ “เหมือนกันขอรับ ผมจำได้แม่นเที่ยวห่ม
ผ้าสีแกกๆ เกือบดำ ห่มผ้าสีนวล เหมือนกันไม่มีผิดเที่ยวขอรับ
ไม่เชื่อถามอ้ายชมดูซิขอรับ”

ทองอิน “แกเชื่อแน่ว่าได้เห็นผีหรือ”

พันโชติ “ขอรับ อะไรคนจะไปอยู่ใต้สองแห่งพร้อมกัน ดูไม่มี”

ทองอิน “ก็ถ้าคนๆ เดียวมันจะข้ามคูไปให้แก่เห็นเป็นสองครั้งไม่ได้หรือ”

พันโชติ “ไม่ได้แน่ขอรับ ทางข้ามที่ใกล้ที่สุดก็ทางสะพานไม้ลำเดียว ถ้าข้ามผมก็คงเห็น เพราะจะต้องผ่านผมถึงจะไปที่สะพานได้ จริงดอกขอรับ ถ้ามันจะอ้อมไปเข้าทางถนนก็ได้ แต่นี่มันไม่ทันเป็นแน่ พอมันหายแวบไปทางนี้มันก็ไปตรงฮือๆ อยู่ปากข้างโน้นแล้วนี่ขอรับ”

ทองอิน “ชอบกล ชอบกล”

ทองอิน “แกกับลูกไม่ได้นอนด้วยกันดอกหรือ”

พันโชติ “เปล่าขอรับ ผมนอนห้องกลาง ลูกสองคนนอนห้องใน ข้างหลัง”

ทองอิน “ก็ห้องนอนนี้ไม่มีใครนอนหรือ”

พันโชติ “เมื่อแรกบ่าวมันนอนขอรับ เดียวนี้ไม่มีใครนอน”

ทองอิน “แกเชื่อหรือว่า ผีเมียแกมาอยู่จริงๆ”

พันโชติ “นี่แหละขอรับ ผมก็ไม่อยากเชื่อ ท่านสมภารท่านว่าไม่ควรเชื่อ เพราะผีไม่มี แต่มันก็มีชอบกลอยู่ มันทำอะไรหลายอย่างที่ไม่น่าเชื่อว่าคุณจะทำได้”

ทองอิน “คืออะไรเป็นตัวอย่าง”

พันโชติ “ในหนังสือนั่น มีสิ่งให้หาของไว้ให้กินขอรับ ผมก็จัดหาวางไว้แล้วให้บ่าวผมสองคนนอนขวางประตูไว้รุ่งขึ้นเช้าของกินนั้นเป็นรอยได้และต้องแล้วแท้ๆ เทียวขอรับ ผมไม่ปดนายหรือ ผมซักถามอ้ายบ่าวดูว่ารู้สึกมีคนเข้ามาในห้องหรือเปล่า มันบอกว่าไม่รู้สึก อ้ายสองคนนั้น มันนอนขวางประตูอยู่เทียวขอรับ ถ้าใครเข้ามาคงต้องรู้สึก เพราะมันเป็นคนนอนไวทั้งสองคน พอถูกเข้ายังติดๆ กัน สองหรือสามคืน ก็หนีเทียวขอรับ

ทองอิน “อ้อ ก็ชอบกลอยู่”

พันโชติ “ชอบกลจริงขอรับ นายเห็นยังงี้ ผมจะทำอย่างไรดี ถึงจะพ้นทุกข์ได้ พระกนิมณฑ์มาสวดมาประนํามนต์แล้ว หมอผีก็เอามาแล้ว ไม่เห็นมันไป”

ทองอิน “ถ้าอย่างนั้น บางทีเพื่อนฉันคนนี้จะช่วยแกได้ เขามีความรู้ในทางผีสังเวทดาอยู่มังนะ”

ข้าพเจ้าไม่ทันรู้ตัวเมื่อถูกชดว่าเป็นหมอปี่ศาจเฉยๆ เช่นนั้น ก็ตั้งท่าจะเถียง แต่แลเห็นหน้านายทองอิน จึงเข้าใจว่า เขาอยากให้ข้าพเจ้ารับเอาตามเขาว่า ข้าพเจ้าก็ทำยั้งเฉย พันโชติแสดงกิริยาท่าทางยินดี ยกมือไหว้ข้าพเจ้าแล้วพูดว่า

“ถ้านายโปรดได้จะดีมากเทียวขอรับ ถ้านายจะต้องประสงค์อะไรบอกผม ผมจะได้ไปหามาให้

ข้าพเจ้าออกอึดอัดใจ นึกไม่ออกว่า จะตอบพันโชติว่าอะไร ในเวลานั้นก็นึกไม่ออกว่า ธรรมดาหมอปี่ศาจต้องใช้อะไรบ้าง ในการพิธีไล่ปี่ศาจ นึกออกก็องนายทองอินว่ามาแกลังทำเพื่อนกันเสียเช่นนี้ จริงอยู่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นนายทองอินทำอะไรประหลาดๆ หลายครั้งแล้ว แต่ยังไม่เคยเห็นทำอะไรเปล่าๆ เลย เคยมีเหตุเสมอ แต่ครั้งนี้ข้าพเจ้าตรงไม่ออกเลย ว่าทำไม นายทองอินจึงไปบอกพันโชติว่าข้าพเจ้าเป็นหมอปี่ศาจ เมื่อไม่ทราบความประสงค์ของนายทองอินเลยเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็หมกมุ่นอยู่ที่จะทำประการใด

ข้าพเจ้าจึงนั่งตรงอยู่ว่าจะตอบพันโชติอย่างไรดี นายทองอินเห็นข้าพเจ้าอึดอัดเต็มทีเช่นนั้น จึงชิงพูดขึ้นว่า

“ก็พ่อวัดทำเหมือนครั้งไล่ผีบ้านฉันก็แล้วกัน ลองดูบ้างบางที่จะสำเร็จครั้งนั้นแกเรียกเอาน้ำกลางแม่น้ำจอกหนึ่งเทียนขี้ผึ้งขอจากพระเล่มหนึ่ง สายสิญจน์กลุ่มหนึ่ง ญาคาก้ามือหนึ่งดูเหมือนเท่านั้นไม่ใช่หรือ”

ข้าพเจ้าตอบว่า “เท่านั้นก็พอ”

พันโชติจึงกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้นผมรีบหามาให้นายได้ง่ายๆ เทียว จะซื้ออยู่ที่น้ำกลางแม่น้ำนั้นแหละขอรับ น้ำที่คลองไม่ได้หรือขอรับ”

ข้าพเจ้าแลดูตายนายทองอินแล้ว ก็เข้าใจจึงตอบว่า “ไม่ได้น้ำต้องตักกลางแม่น้ำ ถึงจะขลัง ยิ่งดักน้ำหน้าวัดยิ่งดี”

พันโชติก็ไม่ว่า จะไปหาของซึ่งนายทองอินกล่าวว่าข้าพเจ้าอยากได้นั้น บุตรแก่ทั้งสองคน แกใช้ให้ไปขอเทียนกับสายสิญจน์จากท่านสมภาร ส่วนตัวแกเองนั้นลงไปตักน้ำกลางแม่น้ำ ตามนายทองอินว่า สังเกตดูท่าทางพันโชตินั้นยินดีมาก ที่จะพ้นทุกข์ไม่ต้องถูกปี่ศาจรบกวน แต่นายชมบุตรนั้น สังเกตตามสีหน้าเห็นได้ว่า มีกลัวปนอวดเก่งอยู่พอเท่าๆ กัน

เมื่อพันโชติกับบุตรลงเรือไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงถามนายทองอินว่า

“นี่แกเล่นตลกอะไรฉันยังไม่เข้าใจมาเกณฑ์ให้ฉันเป็นหมอปี่หมอสางทำไม”

นายทองอินหัวเราะแล้วตอบว่า “แกแหละมันคอยจะไม่เข้าใจเสียเสมอแหละ ฉันใช้ตาพันโชติกับลูกแกไปเสียสำหรับเราจะได้มีเวลาตรวจในเรือนแกสักหน่อยมาเถอะอย่าเสียเวลาเลย”

ว่าแล้วก็พากันเข้าไปตรวจในเรือนในนั้นมีห้องรวม

๕ ห้อง ห้องใหญ่ที่สุดก็คือห้องนี้ ตอนที่เข้าไปเป็นห้องที่พันโซตินอน ข้างหลังพันโซตินอน เป็นห้องไว้ของ ในเข้าไปอีกมีอีกสองห้อง คือห้องนอนบุตรสองคนห้องหนึ่ง กับห้องนากภรรยาพันโซติอยู่ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ห้องหนึ่งห้องนี้กับห้องเก็บของตรงกันปิดลั่นกุญแจ ทั้งสองห้อง ห้องบุตรนั้นตรงกับห้องพันโซติ เข้าออกต้องผ่านห้องพันโซติเมื่อนายทองอินเห็นเช่นนี้ ก็พูดเป็นเชิงบ่นๆ ว่า ไม่ได้ออกทางนี้แน่ ข้าพเจ้าถามว่า ใครไม่ได้ออก นายทองอินหาตอบว่าอะไรไม่ เดินตรงรี่เข้าไปในห้องบุตรตรวจดูรอบแล้ว ก็มองไปทางหน้าต่างมองอยู่สักครึ่งหนึ่งก็หัวเราะซิกๆ แลพูดว่า “แกงอยู่ๆ พ่อวัดมาอุอะไรนี่หน่อยเถอะ”

ข้าพเจ้าชะงักออกไปนอกหน้าต่าง ก็เห็นของประหลาดจริง ข้างนอกหน้าต่างมีไม้ทำเป็นเพิงต่ออยู่ตลอดพอดคนเดินได้ นายทองอินหัวเราะอีกแล้วถามข้าพเจ้า

“ยังไร แก่มีความคิดอย่างไรบ้าง”

ข้าพเจ้าตอบว่า “ฉันยังแลไม่เห็น”

นายทองอินยิ้มแล้วว่า “นั่นแหละทางผีเดินละพ่อวัดผีเดินออกจากห้องนี้ไปกินเครื่องเช่นในห้องนั้นยังไล่ละนี่อ้ายขมมันพอใช้จริง ฉันเองยังนึกเสียแทบตาย ว่ามันไปขยำเครื่องเช่นยังไร ไม่ให้พันโซติกับเจ้าบ่าวสองคนรู้ได้”

พอข้าพเจ้าได้ยินนายทองอินพูดดังนี้ ก็เข้าใจแลเห็นจริง ด้วยว่าเจ้าขมนั้นเองเป็นผี “แต่ก็ยังไม่เข้าใจแท้ในเรื่องผู้หญิงที่พันโซติ เห็นอยู่ ๒ แห่งนั้น ข้าพเจ้าถามนายทองอินว่า เขาจะอธิบายเรื่องนั้นอย่างไร นายทองอินตอบว่า แก่คำคำตอบตาเปรมไม่ได้หรือ เจ้าปริก ลูกแกหมู่นี้หายไปบ่อยๆ จำไม่ได้หรือข้าพเจ้าก็เข้าใจแจ่มแจ้งทีเดียวครั้งนี้ ส่วนนายทองอินนั้นกรุ้มกรุ้มมาก เมื่อเวลาเดินกลับออกมาห้องนี้เขาพูดว่า พ่อวัดคราวนี้แหละแก จะได้ชื่อเสียงเป็นหมอผีสำคัญละ ตั้งแต่คืนนี้ไปผีเป็นไม่หลอกพันโซติอีกละ

นั่งคอยกันอยู่ในห้องนั้นนาน กว่าพันโซติกับบุตรจะกลับ พอได้ของต่างๆ มาพร้อมแล้ว ข้าพเจ้ากับนายทองอินก็ตั้งพิธิวงสายสิญจน์แลน้ำมันต์ บ่นพึมพำไปตามที่พอเสร็จพิธิแล้ว ข้าพเจ้าก็พูดกับพันโซติ (ตามที่นายทองอินสอนไว้) ว่าคืนนี้ขอให้ฉันกับเพื่อนอยู่ในห้องนี้ ตัวแกเองกับลูกไม่ต้องวุ่นวายอะไร แลถ้าได้ยินเสียงอะไรก็อย่าออกจากห้องแกเป็นอันขาด นอนนิ่งเฉยเสียทีเดียว มาเถอะมารคน้ำมันต์เสียทั้งสามคนแหละพันโซติกับบุตรก็เข้ามารับน้ำมันต์เสียทั้งสามคน พอรับประทานข้าวปลากันเสร็จแล้วข้าพเจ้าก็ไล่พันโซติกับบุตรให้ไปนอนเสียแล้วนายทองอินก็พูดกับข้าพเจ้าว่า

“ฉันจะลงไปคอยอยู่ใต้ถุนริมโถงน้ำ แยกคอยอยู่บนนี้จนได้ยินเสียงตักน้ำ พอตักน้ำแกต้องไปที่เดียว เจ้าผีพอรู้ว่าแกลงไปคงหนีเข้าใต้ถุน เจ้าพวกฟองฟากข้างโน้นพอเห็นจะเสียก็คงครางขึ้น แก่ต้องทำเป็นตกใจเสียวไป แล้วแกเดินให้ใกล้เข้าไปทุกที พอถึงสะพานแกวิ่งตื้อทีเดียวจับเจ้าผีฟากโน้นให้ได้ เจ้าผีฟากนี่ปล่อยไว้ให้ฉันเถอะ”

ข้าพเจ้าคัดค้านขึ้นว่า “อ้ายเรื่องไม้ท่อนเดียวนี้ฉันไต่ไม่ได้เร็ววะ กว่าฉันจะไต่ข้ามไปได้ เจ้าผีก็จะมีเสียนี้”

นายทองอินตอบว่า “แกอย่าทุกข์เลย ฉันจะจัดการให้แกข้ามสบายทีเดียว”

เวลานั้นยังหัวค่ำอยู่เพราะฉะนั้นนายทองอินกับข้าพเจ้าสนทนากันเสียก่อน จนเวลาซึ่งกะว่าพันโซติพอจะหลับแล้ว นายทองอินจึงลงไป ก่อนจะลงไปนั้น นายทองอินปิดหน้าต่างห้องหนึ่ง ซึ่งอยู่ข้างเดียวกับหน้าต่างห้องเจ้าขมนั้น เพื่อกันไม่ให้ปีศาจถูกต้องของเครื่องเช่นได้ ข้าพเจ้านั่งคอยอยู่นาน รู้สึกอวกงวงนอนหนักหลังตา พอนี้ๆ อยู่ว่า น่ากลัวจะไม่สำเร็จประสงค์ก็ได้ยินเสียงเทน้ำซำๆ ข้าพเจ้าไม่รังรอเลย รับลงเรือไปทางโถงน้ำ ผู้หญิงแต่งตัวอย่างที่พันโซติเล่ากำลังหิ้วบิบน้ำเดินมาจากคูข้าพเจ้าเดินตรงเข้าไป ผู้หญิงนั้นพอเห็นข้าพเจ้าก็ทิ้งบิบริบเดินหนีเข้าไปใต้ถุนเรือนทันใดนั้นข้าพเจ้าได้ยินเสียงคราง ฮือๆ อยู่ทางฟากโน้นของคุณแลอีกประเดี๋ยวนึง ก็เห็นผู้หญิงรูปร่างคล้ายกับคนที่ข้าพเจ้าเห็นอยู่ เมื่อสักครู่หนึ่งก่อนนั้น ทั้งแต่งตัวก็เหมือนกันไม่มีผิด ข้าพเจ้าต้องรับว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้รับแน่นอนแล้วว่า เป็นคนข้าพเจ้าก็คงจะเชื่อว่าได้เห็นปีศาจแล้วครั้งนั้น แต่เพราะทราบอยู่แล้วว่าเป็นคนข้าพเจ้าจึงไม่รอช้ารีบวิ่งข้ามสะพาน (นายทองอินได้จัดการหากระดานไปทอดไว้แล้วสามแผ่น) กวดเจ้าปีศาจนั้นทีเดียวส่วนเจ้าปีศาจนั้น โดยเหตุที่ประมาทว่า ข้าพเจ้าจะไม่กล้าไล่ไป จึงไม่ได้ออกวิ่งเต็มฝีเท้า จนข้าพเจ้าไปเกือบถึงตัวแล้ว เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจับได้โดยง่าย ข้าพเจ้าก็จูงข้ามสะพานกลับเข้ามาพบนายทองอินนั่งอยู่ริมโถงน้ำกับผู้หญิงอีกคนหนึ่งผู้หญิงนั้นพอข้าพเจ้าเข้าไปมองดูใกล้ก็จำหน้าได้ คือเจ้าขมนั่นเอง นายทองอินหัวเราะแล้วพูดว่า

“ได้ทั้งสองตัวซิไหนเอาตัวของแกมาดูหน้าทีเอ็งเป็นลูกนายเปรมไม่ใช่หรือ”

นางผู้หญิงของข้าพเจ้าก็รับว่า ดนเป็นลูกนายเปรมแล้วตนชื่อปริก นายทองอินพยักหน้า แล้วก็ชวนกันไปบนห้องนี้ด้วยกันทั้ง ๔ คน แล้วนายทองอินก็ชักเจ้าขมตั้งต่อไปนี้

ทองอิน “ทำไมเจ้าถึงคิดทำผีหลอกพ่อ”

ชม “ผมอยากกินขนม”

ทองอิน “ทำไมจะขอพ่อเขากินไม่ได้ฤา”

ชม “ก็ได้ แต่อยากสนุกด้วย”

ทองอิน “พูดกันจริงๆ นะ ถ้าอยากแต่จะเล่นสนุก
ทำไมต้องพากเพียรทำเพิงสำหรับเดินนอกหน้าต่างแล้ว
ทำไมถึงจะต้องหาผู้ช่วยด้วย ตอบกันจริงๆ นะ”

ชม “ผมไม่อยากให้พ่อแกมีเมียใหม่ขอรับ เป็น
ความสัตย์จริงแท้ๆ ที่เดียวขอรับ”

ทองอิน “เออ ถ้าเจ้าบอกกันเสียดีๆ ก็แล้วกัน ฉัน
ก็เห็นใจหรอก นี่แนมาสัญญากันเสียเถอะ ฉันสัญญาจะไม่
บอกพ่อเจ้าว่า เจ้าทำหลอกแก แต่เจ้าต้องทำสัญญาว่าเจ้า
จะไม่ทำผีหลอกพ่ออีกต่อไป”

ชม “ชมสัญญาขอรับ”

ทองอิน “ถ้าเจ้าทำผีหลอกอีกเมื่อไร ฉันจะบอก
พ่อให้ทราบความจริง เข้าใจนะ”

ชม “ผมสัญญาขอรับ”

ทองอิน “เจ้าปริกก็เหมือนกัน ถ้าเจ้าทำหลอก
พันโชติอีก ฉันจะต้องฟ้องนายเปรม ถ้าไม่ทำก็ไม่ฟ้อง เข้า
ใจนะ”

ปริก “เข้าใจขอรับ ผมสัญญาตามนายว่า ขอรับ”

ทองอิน “เออดีละ ปริกเจ้าไปบ้านเสียเถอะ ชมเจ้า
ก็ไปนอนเสีย”

เด็กทั้งสองให้วันายทองอินกับข้าพเจ้า แล้วก็ต่าง
คนต่างไปนอน ส่วนนายทองอินกับข้าพเจ้าก็เสียดายพัน
โชตินอนอยู่จนรุ่งเช้า จึงกลับ

ตั้งแต่คืนนั้นมา พันโชติก็ได้ถูกปีศาจภรรยา
รบกวนอีกต่อไป ข้าพเจ้าคอยฟังอยู่ว่า แกจะมีภรรยาใหม่หรือ
ไม่ก็ได้ความว่า ยังไม่มีจนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นหวังใจว่าคน
ในบ้านนั้นอยู่กันเป็นผาสูกั่วกัน ส่วนตัวข้าพเจ้าก็ยังมีชื่อ
เสียงเป็นหมอปีศาจพิเศษอยู่

ยาแหล

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนุสาวรีย์นี้เตือนจิต
 โอ้อาลัยใจจู่อยู่ไม่วาย
 ยากที่ใครเขาจะเห็นหัวอกกู
 เขาดูแต่เปลือกนอกแห่งกายา
 เพื่อนเป็นมิตรชิดกูอยู่เป็นนิตย์
 ทุกทิวาราตรีไม่มีไกล
 ช่างจงรักภักดีไม่มีหย่อน
 ถึงยามกินเคยกินกับกูปกลาง
 อันตัวเพื่อนเหมือนมนุษย์สุจริต
 แต่เมื่อใครรู้ความในใจ
 ให้ออกกูดูเพื่อนอยู่หลังหลัง
 กูเปลอเปลอกก็ระเงื่อเมื่อเพื่อนมา
 อันความตายเป็นธรรมดาโลก
 นี้เพื่อนตายเพราะผู้ร้ายมันมุ่งปอง
 เพื่อนมอดม้วยด้วยมือทุรชน
 เป็นคนจริงหรือจะปราศซึ่งปรานี
 มันยังเพื่อนเหมือนกูปลอยถูกด้วย
 จะหาเพื่อนเหมือนเจ้าที่ไหนมา
 เมื่อยามมีชีวิตสนิทใจ
 ด้วยอำนาจจงรักภักดีนั้น
 ถึงจะมีหมาอื่นมาแทนที่
 ที่ไหนเล่าจะสนิทและชิดชม
 ถึงแม้จะไม่มีรูปนี้ไว้
 แต่รูปนี้ไว้เป็นพยานรัก
 เพื่อนเปนเยี่ยงอย่างมิตรสนิทยิ่ง
 แม้นคนใดเปนได้อย่างเพื่อนนี้

ให้กูดิรำพึงถึงสหาย
 กูเจ็บคล้ายครตักดีปักกูรา
 เพราะเขาดูเพื่อนเห็นแต่เป็นหมา
 ไม่เห็นลึกตริกตราถึงดวงใจ
 จะหามิตรเหมือนเจ้าที่ไหนได้
 กูไปไหนเจ้าเคยเป็นเพื่อนทาง
 จะนั่งนอนยืนเดินไม่เห็นห่าง
 ถึงยามนอนนอนข้างไม้ห่างไกล
 จะผิตอยู่แต่เพียงพูดไม่ได้
 ก็มองดูรู้ได้ในดวงตา
 เพื่อนมาพลัดพรากไปไม่เห็นหน้า
 เสียงกุกกักก็ผวาตั้งตามอง
 กูอยากตัดความโศกกลมหมอง
 เอาเป็นจ้องสังหารผลาญชีวิต
 เอารูปคนสวมใส่คลุมใจมี
 นี้รากษสอภัยปรีชาเมตตา
 แทบจะม้วยชีวังสิ้นสังขาร
 ข้าอุราอาลัยไม่วายวัน
 ยามบรรลัยลับสว่างใจสิ้น
 ขอให้เพื่อนขึ้นสวรรค์สำราญรมย์
 กูก็รักเพื่อนนี้เป็นปฐม
 ที่ไหนเล่าจะนิยมเท่าเพื่อนรัก
 รูปเพื่อนฝังดวงใจกูตระหนัก
 ให้ประจักษ์แก่คนผู้ไมตรี
 ภัคดีจริงต่อกูอยู่เต็มที
 ก็ควรนับว่าดีที่สุดเอย

เวนิสวานิช

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อันว่าความกรุณาปราณี
 หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ
 เป็นสิ่งดีสองชั้น; พลันปลื้มใจ
 เป็นกำลังเลิศพลังอื่นทั้งสิ้น:
 ประดุจทรงวราภรณ์สุนทรสวัสดิ์
 พระแสงทรงดำรงซึ่งอาชญา
 ประดับพระวรเดชวิเศษฤทธิ์
 แต่การุณยธรรมสุนทร
 เสถียรในเหตุภัยพระราชา,
 และราชาเทียมเทพอมฤต
 ฉะนั้นยิว, แม้อ้างยุติธรรมมา
 ในกระแสนแห่งยุติธรรมมา

จะมีใครบังคับก็หาไม่,
 จากปากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน:
 แห่งผู้ให้และผู้รับสมถวิล:
 เจ้าแผ่นดินผู้ทรงพระกรุณา,
 เรื่องจรัสยิ่งมกุฏสุดสง่า;
 เหนือประชาพสกนิกร,
 ที่สถิตอานุกาฬสโมสร;
 งามงอนกว่าพระแสงอันแรงฤทธิ์;
 เป็นคุณของเทวาผู้มหิทธิ
 ยามบพิตรเผยแผ่พระกรุณา
 จงกำหนดจดจำไว้ด้วยว่า
 ยากจะหาความเกษมเปรมใจ

มัทนะพาธา

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความรักเหมือนโรคา
ไมยินและไม่ยล
ความรักเหมือนโคถึก
ก็โลดจากคอกไป
ถึงหากจะผูกไว้
ยิ่งห้ามก็ยิ่งคลั่ง

บันดาลตาให้มีมล
อุปเสศคະใด ๆ
กำลังศึกฉิขังไว้,
บ่ ยอมอยู่ ณ ที่ขัง;
ก็ตั้งไปด้วยกำลัง,
บ่ หลวลคิดถึงเจ็บกาย

Madanabadha

King Rama VI

Love's like sickness, that makes men's eyes misty.
Neither knowing nor seeing obstacles.
Love's like a lusty bull which, if confined,
Leaps from the pen and will not be kept in,
And e'en when tied, would strongly strain its bond;
Violent in restrain, it fears no hurt.

เครื่องหมายแห่งไตรรงค์

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขอรำรำพรรณบรรยาย	ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด	
ชาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์	หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคุ้มจิตไทย	
แดงคือโลหิตเราไชรั	ซึ่งยอมสละได้
เพื่อรักษาชาติศาสนา	
น้ำเงินคือสีโสภา	อันจอมประชา
ธโปรดเปนของส่วนองค์	
จัตริวเข้าเปนไตรรงค์	จึงเปนสีธง
ที่รักแห่งเราชาวไทย	
ทหารอวดารนำไป	ยังยุทธวิชัย
วิชาติก็ชูเกียรติสยาม	

วิศวะกรรมา

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อันชาติใดไร้ช่างชำนาญศิลป์
ใครใครเห็นไม่เป็นที่จำเริญตา
ศิลปกรรมน่าใจให้สร้างโตก
จำเริญตาพาใจให้สบาย
แม้ผู้ใดไม่นิยมชมสิ่งงาม
เพราะขาดเครื่องระงับดับรำคาญ

เหมือนนารินไร้โถมบรโอมสง่า
เขาจะพากันเขี้ยให้อับอาย
ช่วยบรรเทาทุกขในโลกให้เหือดหาย
อีกร่างกายก็จะพลอยสุขสราญ
เมื่อถึงยามเคร้าอราน่าสงสาร
โอสถใดจะสมานซึ่งดวงใจ

Two Kinds of Friends (From the Siamese)

King Vajiravudh

Those friends in feasts only;

Send them away!

You'll find such easily

On any day!

But those who stand ever

Firmly by you

And forsake you never

There are too few!

So learn to know who are

Those "friends" so sweet;

(Those knaves who only care

For bread and meat!)

And learn likewise to know

Those friends who will,

Though you've fallen, bestow

Their friendship still!

Oxford-January 1901

Poetical Jottings

๘๐ ป็จุฬาร ๘๐ ปลารปากรกาจามจूर

จุดไฟความคิด

ศ.ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (กฤษณ) เกิดที่วังบ้านหม้อ จบจาก โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ เข้าศึกษาต่อคณะอักษรศาสตร์ แล้ว รับราชการเป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และโยกย้ายไปดำรงตำแหน่งอื่นๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ อีกหลายตำแหน่ง ต่อมาย้ายมารับราชการใน ม.ศิลปากร เป็นผู้ริเริ่มงาน วิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทย ผลงานเด่นๆ มีจำนวนมาก เช่น แว่นวรรณกรรม, หัวเลี้ยวแห่งวรรณคดีไทย, ทิวศิษย์พิเศษ, ตีอกเตอร์ลูกทุ่ง, เรื่องของช่างพลายมลคลผู้อภัพ, ความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตของข้าพเจ้า (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นักเขียนในฐานะผู้ประกอบการศิลปะ

ศ.ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ข้าพเจ้าได้รับคำขอร้องให้เขียนบทความเกี่ยวกับวรรณกรรมสักบทหนึ่งเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน โดยขอให้ส่งต้นฉบับให้ถึงมือผู้ขอในวันที่ ๒๗ เดือนเดียวกัน ระหว่างนั้นข้าพเจ้ามีข้อผูกพันที่จะทำงานต่างๆ เกือบเต็มหมดทุกวันแล้วแต่ก็ไม่อยากปฏิเสธคำขอร้องของผู้ที่ข้าพเจ้าชอบพอ และนับถือ บทความนี้จึงเป็นบทความเพื่อแสดงไมตรีจิต และยอมจะขาดคุณภาพที่ควรจะมี ยิ่งกว่านั้น ในสมัยที่บ้านเมืองมีความเดือดร้อนขุนเคืองระบอบอยู่ทั่วไปเช่นนี้ เรื่องที่เกี่ยวกับศิลปะเช่นการเขียนการประพันธ์ อาจเรียกว่าเป็นสิ่งสำรวยฟุ่มเฟือยก็ได้ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าถือพุทธภานิชิตว่า อดีตก็ล่วงไปแล้วอนาคตก็จะวิตถถึงนักไม่ได้ ปัจจุบันนั้นสำคัญที่สุด มีอะไรที่อยู่ในความสามารถของเราที่จะไปได้ ที่ไม่เป็นการก่อความเดือดร้อนแก่ตัวเองหรือผู้อื่น ก็จงทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดไปก่อน

ข้าพเจ้าขอเริ่มบทความนี้ด้วยกวีวจนะของอังคาร กัลยาณพงศ์ ดังต่อไปนี้

โลกนี้มีอยู่ด้วยมณี	เดียวนา
ทรายและสิ่งอื่นมี	ส่วนสร้าง
ปวงชาติตุ่่ากลางดี	ดุษฎภาพ
ภาคจักรพาลมิร้าง	ด้วยน้ำแรงไหน

ข้าพเจ้าตีความบทนี้ว่า โลกมนุษย์ของเรานี้ไม่ได้อยู่ด้วยสารเฉพาะชนิดหนึ่งชนิดใด ธรรมชาติมีธาตุต่างๆ (สมมุติ) เรียกว่า ต่ำกลางดี เป็นดุลยแห่งกันและกัน ส่วนต่างๆ ของจักรวาลย่อมอุดมด้วย น้ำแรง (พลัง) ต่างๆ ได้เหมาะสมแก่กันและกัน หรืออีกนัยหนึ่งไม่มีธาตุเฉพาะชนิดไหน จะทำให้ดุลย์ของธรรมชาติเสีย (ร้าง) ไป หรือทำให้มีร้าง (ตีขึ้น) ด้วย ตัวของธาตุนั้นเอง

ภพนี้มีไช้หล้า	หงส์ทอง เดียวเลย
กาก็เจ้าของครอง	ชีพด้วย
เมาสมมุติจองหอง	หีนชาติ
น้ำมิตรแล้งโลกม้วย	หมดสิ้นสุขสานต์

ความของโคลงบทนี้ในสองบรรทัดแรกซ้ำกับความของโคลงบทที่ยกมากล่าวไว้แล้วต่อจากนั้นก็ย้ำสำคัญว่า คนที่หลงสมมุติต่างๆ นั้นเป็นหีนชาติคือคนต่ำหรือแคบ หรือโง่ และย้ำในข้อสำคัญคือ น้ำมิตรหรือไมตรีจิตนั้นแหละที่ขาดไม่ได้ ถ้าขาดเสียแล้วโลกก็เท่ากับสิ้นสุด ความหวังที่จะมีสุขหรือความสงบย่อมมีไม่ได้

เมื่อรวมความแล้ว ข้าพเจ้าได้รับความคิดเห็นที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นความจริงที่จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ครอบงำที่มนุษย์เป็นมนุษย์อยู่ คือโมตริจิตเป็นสิ่งสำคัญ และการหลงสมมุติต่างๆ เป็นความโง่งมมาย

ข้าพเจ้าจึงขอกกล่าวต่อไปว่า การแต่งหนังสือ นั้นก็มีการแต่งดีและการแต่งไม่ดี แต่การแต่งดีนั้นสำหรับใครในสายตาของใคร และดีหรือไม่ดีนั้นดีในกาลหรือเทศไหน

ปัจจุบันนี้มีความตื่นตัวในหมู่คนไทยที่สนใจกับหนังสือ ในเรื่องที่ว่า 'วรรณคดี' ชนิดไหน มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์อย่างไร และ 'วรรณคดี' ที่ใครแต่ง ควรเป็นแบบเรียน หรือเป็นหนังสือที่นักเรียนในสมัยนี้ควรเรียนหรือไม่เรียน

การถกเถียงกันในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอกกล่าวกับนักเขียนว่า ขอให้ฟังด้วยใจอุเบกขา ไม่บังคับวิสัยคติวิสัย นักเขียนหรือนักแต่งหนังสือนั้น เป็นไปตามธรรมชาติสร้างสรรค์มาให้ เป็น จะเรียกว่าเป็นบุญหรือเป็นกรรมก็ตามที่ แต่ผู้ที่เกิดมาเป็นผู้แต่งหนังสือนั้น ไม่สามารถทำตามคำเรียกร้องของคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดได้เสมอไป นักเขียนบางคนก็แต่งหนังสือได้ดี ตามทรรศนะของคนกลุ่มหนึ่ง บางคนก็ดีสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง จะเลือกเอาตามความปรารถนาของผู้เขียนหรือผู้อ่านได้น้อยเต็มที ถ้าจะยกเอาจิตรกรรมมาเทียบ จะเห็นได้ง่าย จะให้สมเด็จพระปรมานุชิตกลายเป็น ประยูรจรรยาวงศ์ ไม่ได้ และกลับกันก็ไม่ได้ สมเด็จพระปรมานุชิตนั้น ข้าพเจ้าทราบด้วยความแน่ใจว่า ท่านทรงยกย่องนักเขียนการ์ตูนนัก ท่านยอมรับทีเดียวว่า ท่านทำไม่ได้ ข้าพเจ้าว่า ประยูร จรรยาวงศ์ ก็คงยอมรับว่า จะเขียนวายุภักษ์ซึ่งใช้เป็นตราของกระทรวงการคลังในปัจจุบันนี้ก็คงไม่ได้ หรือออกแบบพระเมรุก็คงไม่ได้ และคงไม่อยากจะออกหรือที่จะเขียน

ในบรรดาผู้สนใจกับหนังสือในปัจจุบันนี้ มีผู้ที่กล่าวถ้อยคำที่สับสนปะปนกันไปหลายด้านหลายมุมพร้อมๆ กัน เช่น กล่าวเรื่องการเมือง การศึกษา ประโยชน์ของหนังสือปะปนกับศิลปะการประพันธ์ แต่ที่จริงในการพิจารณาคุณค่าของหนังสือหรือวรรณกรรม (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า งานเขียน งานประพันธ์ เพราะงานบางชิ้นก็เป็นงานเล็กไม่ถึงเป็นเล่มหนังสือ และคำ หนังสือในภาษาไทยก็มีความหมายไม่แน่นอน) เราต้องพิจารณาที่ละด้าน งานเขียนชิ้นหนึ่งอาจมีประโยชน์แก่สังคม ในการให้ความรู้ ความเข้าใจของทวยราษฎร์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทำมาหากิน หรือเรื่องความอยุติธรรมในบ้านเมือง แต่ไม่ดีในด้านศิลปะ

อีกชิ้นหนึ่งดังตามครบถ้วนในด้านศิลปะ แต่ไม่มีประโยชน์ตามที่กล่าวแล้ว ชิ้นหนึ่งอาจดีทั้งสองประการ แต่ไม่เหมาะที่จะให้นักเรียนใช้เป็นหนังสือเรียน ตามปรกติของงานเขียนที่จะให้เด็กทุกด้าน ย่อมจะหาไม่ค่อยได้ จะต้องการให้นักเรียนอ่านวรรณกรรมชิ้นไหนเล่มไหนก็ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ และนักเขียนจะเขียนให้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทุกประการไม่ได้เพราะนักเขียนไม่ได้สรรสร้างมาสำหรับอำนาจประโยชน์หลายๆ ด้านพร้อมกัน แท้จริงตามปรกติของงานประพันธ์ งานที่มีศิลปะสูง มักจะไม่ให้ประโยชน์ที่เห็นได้ง่ายๆ ชัดๆ จะให้ประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีการศึกษากันอย่างจริงจัง และประโยชน์มักเป็นไปในด้านคุณค่าถาวรของมนุษยชาติ เหนือสังคมหนึ่งสังคมใด และเหนือกาลสมัยอีกด้วย

ข้าพเจ้าใคร่ขอกกล่าวเสียในขณะนี้เลยทีเดียวว่า ในด้านการศึกษา นั้น ถ้าจะมีการกำหนดหนังสือหรือแบบเรียนวิชาวรรณคดี หรือวิชาอ่านหนังสือไทย ตามที่ได้เคยมาวิชาการหนังสือก็ดี วิชาวรรณคดีไทยก็ดี จะไม่มีทางก้าวหน้าไปได้เลย เพราะวิธีการที่ได้ใช้มาขัดกับธรรมชาติของพัฒนาการมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับสมรรถภาพการอ่านและการเรียนวิชาวรรณคดี ซึ่งเป็นศิลปะ จะเป็นผลดีแก่นักเรียนจำนวนน้อยที่บังเอิญมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับหนังสือหรืองานประพันธ์ที่กำหนดให้เท่านั้น ท่านที่ได้รับความสำเร็จมาเมื่อสมัยท่านเป็นนักเรียน ในการอ่านและการเรียนวิชาวรรณคดี ควรรับทราบว่าเป็นส่วนยกเว้นมิใช่ส่วนทั่วไป

นักเรียนไม่ว่าจะประกอบงานเขียนงานประพันธ์ด้วยมาตรฐาน ต่ำหรือกลาง หรือดีก็ตาม ย่อมหนีไม่พ้นผู้ประกอบศิลปะ ศิลปะอาจหยาบอาจประณีต แต่ก็หนีศิลปะไม่พ้นและโดยมาก นักเขียนจะเลือกเขียนอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ค่อยได้ มีบางคนทีอาจฝืนธรรมชาติของตนเองได้เป็นครั้งคราว หรือบางคนมีความสามารถหลายด้าน แต่โดยมากคนเขียนเรื่องตลกไปกฮาาก็จะเขียนหนังสือชนิดนั้น คนมีอารมณ์ขันที่เคยแยบยลก็เขียนไปตามอารมณ์ขันนั้น คนที่ชอบฝันก็จะเขียนหนังสือพาฝัน คนที่ต้องการอ่านมากก็จะเขียนหนังสือก็จะเขียนหนังสือชนิดที่คนจำนวนมากนิยมอ่าน นักเขียนบางคนสามารถเขียนให้นักอ่านในจำนวนจำกัด ซึ่งมีลักษณะพิเศษเช่นนี้ บางคนถนัดร้อยแก้ว บางคนถนัดกาพย์กลอน บางคนชอบทำแบบหวัดๆ ลวกๆ บางคนชอบทำด้วยความบรรจง

ที่ว่านักเขียนประกอบศิลปะนั้นก็คือ นักเขียนหรือ

นักแต่งหนังสือทุกคนย่อมเริ่มด้วยการใช้ความคิด เมื่อเกิด
 ชักคิดนี่ในสมอง บางอย่างแจ่มชัด บางอย่างก็มัวๆ นักเขียน
 ก็จัดอันดับความสำคัญของข้อคิดเหล่านั้น การจัดอันดับก็
 เช่นเดียวกัน อาจจัดอย่างเลื่อนราวแม่แก่ตัวเอง หรือจัดได้
 เป็นภาพแจ่มชัด ไม่ว่าจะเป็นสารคดีหรือบันเทิงคดีนักเขียน
 จะต้องทำให้เกิดโครงเรื่องหรือเค้าเรื่อง (ซึ่งเปรียบเทียบ
 เป็นผ้ง ของเรื่อง) แล้วนักเขียนก็ต้องคิดหาเนื้อเรื่อง ใส่
 ในโครงหรือเค้า จึงเกิดเป็นเรื่องขึ้นมาได้ เมื่อได้เรื่องซึ่ง
 ประกอบด้วยโครงและเนื้อแล้วนักเขียนจะต้องหาเครื่องประดับ
 ที่เหมาะสมแก่ลักษณะของงานเขียน เครื่องประดับนี้นักเขียน
 บางคนก็จะใช้เฉพาะที่ตนเองชอบโดยไม่คำนึงถึงผู้อ่าน นัก
 เขียนบางคนคำนึงถึงผู้อ่าน ใครจะให้ชอบใจในงานเขียนของ
 ตนมาก ก็จะเลือกเครื่องประดับที่คิดว่าจะเป็นที่พอใจผู้อ่าน
 เหล่านั้น เครื่องประดับย่อมแตกต่างกัน ถ้าเป็นนวนิยายก็
 อาจเลือกฉาก เลือกคำพูดของตัวละคร เลือกหาภาษิตต่างๆ
 ที่ใครจะใช้ ถ้าเป็นสารคดี ก็จะต้องเลือกหาตัวอย่างที่ประกอบ
 ความคิดเห็นให้ผู้อ่านเข้าใจความมุ่งหมายของนักเขียนชัดเจน
 ถ้อยคำสำนวนเป็นเครื่องประดับที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ขึ้นกับ
 รสนิยมของนักเขียนแต่ละคน บางคนชอบใช้สำนวนซ้ำๆ
 ดาดๆ บางคนจะพลิกแพลงให้เป็นเครื่องประดับที่จับหูจับใจ
 บางครั้งเรื่องไม่มีคุณภาพอยู่ในตัวเองเลย แต่เครื่องประดับ
 แพรวพรามาก งานเขียนชิ้นนั้นก็เป็ศิลปะที่งดงามได้
 งานเขียนบางชิ้นมีคุณภาพในทางอื่น เช่นมีข้อคิดดีๆ ใหม่ๆ
 แต่ถ้อยคำสำนวนขรุขระเดิมๆ ทำให้ผู้อ่านรำคาญ จนมอง
 เข้าไปไม่เห็นแก่นของสาร หรือแนวความคิดเลย ไม่เกิดการ
 สื่อสารระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน งานเขียนนี้เหมือนกับ
 ศิลปกรรมทั่วไป อาจเปรียบกับพระพุทธรูปปฏิมาองค์หนึ่ง กับ
 เทวรูปองค์หนึ่ง ผู้ดูแลรู้แก่ใจว่า พระพุทธรูปมีคุณค่ามาก
 กว่าเทวรูป แต่ผิวพรรณและวัสดุที่ใช้ปั้นสลักพระพุทธรูปไม่
 น่าชมเท่ากับเทวรูป ผู้ดูแลก็ตัดสินใจซื้อเทวรูปไปดูไปชมแต่
 เปรียบกับอีกนัยหนึ่ง เทวรูปเป็นศิลปกรรมที่งามมาก แต่ผู้
 ดูแลไม่มีความรู้เกี่ยวกับเทวรูปนั้นเลย ก็อาจเลือกเอาพระพุทธรูป
 ที่ประกอบขึ้นด้วยฝีมือเลว เพราะอย่างน้อยก็ไปตั้งบูชาได้

เปรียบนักเขียนได้อีกทางหนึ่งก็คือ เป็นผู้ผลิต ผู้
 อ่านเป็นฝ่ายบริโภค มีคนกลางคือสำนักพิมพ์ บางคราว
 ผลิตกรรมมีคุณภาพ แต่คนกลางไปทำให้เสียก็ได้ เหมือน
 คนขายที่ไม่สนใจพรมน้ำ ผักก็ไม่น่ากิน สำนักพิมพ์อาจ
 พิมพ์หนังสือด้วยกระดาษเลว หรือใช้ปกไม่น่าดู และพิมพ์
 ผิดจนเสียเรื่องเสียความ ผู้ผลิตในกรณีนี้ได้แต่ทำตาปริบๆ
 ไม่มีทางจะแก้ไขสถานการณ์ โดยมากนักเขียนไม่มีทุนพอที่

จะเป็นคนกลางให้ตนเอง ถ้าเป็นประเทศตะวันตก ผู้ที่เขียน
 เองพิมพ์เอง เขาถือว่าหมดหนทางแล้ว คือไม่มีสำนักพิมพ์
 ไหนเขาเห็นคุณค่าพอที่จะพิมพ์ให้ แต่ในประเทศไทยยังไม่
 ถึงกันเช่นนั้น อย่างไรก็ตามนักเขียนยังมีโอกาสน้อยที่จะ
 พิมพ์หนังสือที่ตนเองแต่ง ธรรมชาติของตลาดหนังสือบังคับ
 ให้นักเขียนต้องพึ่งคนกลางเช่นเดียวกับผู้ผลิตทั่วไป กว่าจะ
 ตั้งสหกรณ์พิมพ์หนังสือของนักเขียนเองก็จะไปอีกหลาย
 ศตวรรษ

จะพิมพ์เองหรือพึ่งคนกลางพิมพ์ นักเขียนก็หนี
 จากฐานะผู้ประกอบการไปไม่พ้นและจะหนีสภาวะอีกอัน
 หนึ่งก็ไม่พ้น คือนักเขียนต้องมีความสุจริตแก่ตนเอง นัก
 เขียนอาจหลอกใครๆ ก็ได้แต่ไม่ควรหลอกตนเองเป็นอันขาด
 มีนักเขียนไทยบางคนยอมรับว่า เขาแต่งหนังสือด้วยเจตนา
 จะให้ถูกใจคนอ่านจำนวนมาก แล้วมีนักอ่านบางคนแสดง
 ความผิดหวังต่อนักเขียนเหล่านั้น ฝ่ายข้าพเจ้ายินดีและรู้สึก
 นับถือนักเขียน การที่เรามีอาชีพสุจริตและมีความสุจริตแก่
 ตนเอง เป็นทางเดียวที่จะดำรงชีวิตได้ ถ้าเราแต่งหนังสือ
 เพื่อจะหาคนอ่านจำนวนมากหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เอา
 ใจตลาด แต่เราบอกว่าเราแต่งหนังสือเพื่อพัฒนาบ้านเมือง
 หรือคำจูนศีลธรรม หรือเพื่อศิลปะการประพันธ์ไม่เข้าเราก็
 จะเสียตลาด เพราะการหลอกคนอื่นนั้น มีข้าพเจ้าหลอกตัวเอง
 ไปด้วย แทนที่จะดูว่าตลาดเคลื่อนย้ายไปทางใด เราก็คง
 แต่งอย่างเดิม ในเมื่อตลาดได้เปลี่ยนวิธีการแต่งของเราแล้ว
 การแต่งหนังสือเพื่อให้คนอ่านจำนวนมากนั้น ไม่ใช่สิ่งน่าอาย
 เป็นสมรรถภาพที่คนหลายคนอิจฉา แต่ทำตามไม่ได้ ทั้งนี้
 ข้าพเจ้าไม่ได้หมายความว่า นักเขียนทุกคนควรจับตามองดู
 ตลาด ผู้ที่ไม่สามารถไม่ควรพยายาม ควรพิจารณาว่าตนมี
 สมรรถภาพสำหรับนักอ่านประเภทใดก็ควรเขียนตามสมรรถ
 ภาพที่ธรรมชาติสร้างสรรค์มาให้ตน คนบางคนแต่งหนังสือ
 ได้หลายแบบดังที่กล่าวมาแล้ว มีนักเขียนบางคนแต่ง
 หนังสือสารคดีได้ยอดเยี่ยม แต่แต่งนวนิยายไม่น่าอ่านเลย
 นักเขียนชนิดนั้นไม่ควรกระวนกระวายที่จะเขียนนวนิยาย

การที่แต่งหนังสือที่ถูกใจคนอ่านจำนวนมาก และ
 ในขณะเดียวกันอ่านวยประโยชน์ในการพัฒนาสังคม หรือ
 สอนจริยธรรม เป็นงานยากมาก มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่ชอบ
 หนังสือเรียน ถ้าเขาจะเรียนเขาก็ตรงเข้าหาตำรา มนุษย์
 จำนวนหนึ่งพอใจเฉพาะหนังสืออ่านเพลินโดยไม่ใช้สมอง
 และมีมนุษย์ประเภทต่างๆ อีกหลายประเภท นักเขียนไม่
 ควรวิตกกังวลว่าหนังสือที่ตัวเองแต่งจะเข้าประเภทใด ตาม
 ประกตินี้หนังสือที่นักเขียนแสดงใจจริง จะมีคุณค่าด้วยตัวของ

มันเอง นอกจากคนที่ไม่ใช่ นักเขียน แต่แต่งหนังสือเพราะอยากมีชื่อเป็นนักเขียนผู้ที่เป็นเช่นนั้นว่าเป็นผู้มีเคราะห์กรรมประจำชะตากำเนิดแท้จริงนักเขียนไม่ใช่ผู้วิเศษกว่านักอื่นเลย ถ้าเป็นนักคำฝีมือนิด ก็น่าพอใจ หรือเป็นครู เป็นแพทย์ เป็นทนายความ ล้วนแต่เป็นไปโดยธรรมชาติสรรสร้างให้เป็นทั้งนั้น ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ หมายถึงนักเขียนที่มีธรรมชาติเป็นนักเขียน คนที่เป็นเช่นนั้นจำเป็นต้องสุจริตแก่ตนเอง

ในฐานะเป็นผู้ประกอบศิลปะ นักเขียนมีฐานะเป็นมนุษย์ไปพร้อมกันย่อมต้องมีอิโอดตบปะ สิ่งใดที่รู้สึกกายรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ควรฝืนใจทำ ไม่จำเป็นต้องตามสมัย นักเขียนที่ตามสมัย เข้าใจว่าไม่ทำเช่นนั้นเช่นนั้นเป็นคนล้าสมัย จะรักษาฐานะผู้ประกอบศิลปะไปได้ไม่นาน เป็นต้นว่า นักเขียนกระดาษที่ทิ้งพรณาจากที่แสดงกามรส เมื่อกระดาษก็ควรหลีกเลียง กามรสเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ก็จริงอยู่ แต่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ก็มีได้ฝึกไปอยู่ในสิ่งนี้สิ่งเดียว ฝึกไปอยู่กับความพอใจอีกหลายประเภท คนที่เกิดมาเป็นนายบริหารริบศนั้นไม่มีก็คน การคบขู้สัว หรือเรื่องกามวิปริต นักอ่านจำนวนมากไม่สนใจ มีสิ่งต่างๆ ในชีวิตที่มนุษย์อาจใช้เป็นวัสดุของการประพันธ์อีกมากมาย การเขียนเรื่องกามรสต้องแสดงความรู้ให้ถึงขั้นเชิง ถ้าขาดความรู้และขาดสุนทรียภาพงานเขียนก็จะกลายเป็นหนังสือลามกไป หรือมิฉะนั้นก็เป็นงานเขียนก๊อๆ ไม่มีความคม หรือ ความขำ อย่างใดเลย

ไม่จำเป็นที่นักเขียนจะต้องทำตามสมัยไม่ว่าในเรื่องใด มีอยู่สมัยหนึ่งมีความนิยมเจ้า นักเขียนนวนิยายหลายคนใช้ตัวละครเป็นเจ้า ซึ่งไม่จำเป็นแก่โครงเรื่องหรือเนื้อเรื่องถ้าหากจะแสดงความเลื่อมล้ำทางฐานะของตัวละคร อาจใช้ลูกชายลูกสาวเศรษฐีหรือลูกอภิชาติหรือนายพลก็จะได้ผลเท่ากัน แต่นักเขียนใช้เจ้าเพื่อตามสมัย คนจำพวกหนึ่งย่อมมีกิเลสไปตามสิ่งเร้าและสภาวะแวดล้อมของจำพวกของตน เจ้าก็มีกิเลสของคนจำพวกหนึ่ง ผู้ที่รู้จักเจ้าแต่ผิวเผินย่อมไม่รู้จักกิเลสของเจ้าเจ้าของประเทศไทยนั้นมีตระกูลเดียวเมื่อใช้คำว่าเจ้าก็หมายถึงคนในตระกูลนั้น เมื่อคนในตระกูลนั้นแสดงกิเลสที่ไม่เป็นของตระกูลนั้น ก็ไม่ยุติธรรมแก่ตระกูลและไม่ให้ความรู้ที่แท้จริงแก่คนอ่าน ถ้าจะใช้ตัวละครที่เป็นเจ้า ควรสมมุติตระกูลให้เจ้าของคั้นองคั้นนี้ เพื่อความยุติธรรมแก่ตระกูลของเจ้า และเพื่อผู้อ่านจะได้รับทราบว่าเป็นการสมมุติ

ตถกมาระยะนี้ เกิดมีความนิยมชาวชนบท หรือที่เรียกว่า มวลชน (แท้จริงคำมวลชน ควรหมายถึงคนที่

มวลในประเทศ ไม่ควรจะกีดก้องที่ อาชีพหรือฐานะ) มีนักเขียนบางคนพยายามใช้ตัวละครที่เป็นกสิกรในชนบท นักเขียนไม่คุ้นกับกสิกร (หรือเกษตรกร) ก็ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ชาวชนบท เพราะนักเขียนมักจะใช้สำนวนภาษาของนักเขียนนั่นเองให้เป็นคำพูดของชาวชนบท จะเห็นบ่อยๆ ว่าชาวชนบทที่มีการศึกษาน้อยๆ พูดเป็นความเรียงยาวๆ จะใช้ถ้อยคำที่เป็นศัพท์วิชาการด้วยซ้ำ ซึ่งยอมทำให้คนอ่านที่รู้จักชาวชนบทแลเห็นได้ง่ายว่านักเขียนไม่คุ้นเคยกับคนประเภทนั้น และไม่ยุติธรรมแก่ชาวชนบท เพราะมักทำให้ผู้อ่านไม่ให้ความเห็นอกเห็นใจตามที่ควร ทั้งนี้ก็เพราะนักเขียนกระทำให้ไปเพื่อตามสมัย ไม่ใช่ด้วยความสนใจอันแท้จริงของนักเขียน การกระทำตามๆ กันในวงการประพันธ์ ทำให้งานเขียนงานประพันธ์มีลักษณะชวนเบื่อไปด้วยกันหมด เหมือนกับเราไปในงานรื่นเริงแห่งหนึ่งพบผู้หญิงทั้งสาวทั้งกลางทั้งแก่ แต่งตัวเข้าสมัยเดียวกัน ไม่เป็นที่นามองน่าชมไปด้วยกันทั้งนั้น

นักเขียนไม่ควรกังวลในเรื่องที่ว่า งานเขียนของตนจะเป็นวรรณคดีในสมัยต่อไปหรือไม่ หรือจะเป็นงานที่มีอายุยืนนานหรือทันสมัยไปในเร็ววัน นักเขียนที่สุจริตใจจะเขียนให้ผู้อ่านที่สนใจงานชนิดที่ตนแต่งได้ดี ตามความถนัดของตน เมื่อมีสารที่จะส่งให้แก่คนจำพวกหนึ่งจำพวกใด ก็พยายามส่งสารให้คนจำพวกนั้น มีสารบางอย่างเหมาะที่จะส่งโดยอาศัยรูปแบบอันหนึ่ง เช่นส่งในรูปแบบของนิราศ บางอย่างเหมาะแก่นวนิยาย นักเขียนที่ไม่ชำนาญการส่งสารในรูปแบบใด ไม่ควรฝืนรูปแบบ และไม่จำเป็นต้องส่งสารนั้นอาศัยให้คนอื่นส่งแทนก็ได้ ความคิดความเห็นของคนเรา บางคราวเราเห็นว่าจำเป็นที่จะให้คนรู้ แต่พอรอเวลาไปเล็กน้อยความจำเป็นนั้นก็หมดไป ในฐานะผู้ประกอบศิลปะ นักเขียนจะฝืนกฎธรรมชาติไปไม่ได้ นักเขียนจะประกอบศิลปะเฉพาะตามที่ตนถนัดเท่านั้น ผู้ประกอบศิลปะทุกชนิดตกอยู่ในภาวะนี้ร่วมกัน อารมณ์บางชนิดจะส่งทอดได้โดยอาศัยดนตรี อารมณ์บางอย่างส่งได้แต่โดยอาศัยจิตรกรรม หรือปฏิมากรรม หรือทางใดทางหนึ่งที่เหมาะแก่ลักษณะของสารนั้น งานเขียนงานประพันธ์ซับซ้อนกว่าศิลปะอย่างอื่นก็โดยที่อาจส่งสารที่เป็นความคิดเห็นและอารมณ์ผสมกันในขณะเดียวกัน ด้วยเหตุที่งานเขียนเป็นศิลปะซับซ้อน ผู้ที่เป็นนักเขียนยิ่งฝืนธรรมชาติไม่ได้ แต่ทั้งนี้ ตั้งได้กล่าวแล้วมีคนบางคน โดยธรรมชาติไม่ใช่ นักเขียน แต่พยายามทำการเขียนการประพันธ์ และไม่คำนึงถึงว่างานที่สำเร็จรูปจะมีคุณภาพหรือไม่อย่างไร ถ้ามีคนยืนยันว่าเป็นนักเขียนก็

เป็นที่พอใจนักเขียนที่เป็นนักเขียนโดยธรรมชาติสร้างสรรค์ จะไม่เอาใจใส่กับวินิจัยของผู้อื่น นักเขียนจะมีความรู้สึกของตนเองว่างานที่เกิดขึ้นนั้น เกิดออกมาจาก 'น้ำแรง' ของตนเองหรือไม่ตามที่แสดงไว้ในบทกวีข้างต้น

ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น มิได้หมายความว่า ผู้ที่เป็นนักเขียนไม่ควรพะวงในการที่จะทำให้งานของตนเป็นงานที่งดงาม หรือมีประโยชน์เพียงแต่ทำให้มีความสุจริตแก่ตนเอง ความสุจริตมีประโยชน์ในตัวของตัวเอง และความพยายามเต็มที่ตามความถนัดของตนก็มีคุณค่าในตัวของตัวเอง เป็นที่น่าเสียใจที่มนุษย์จำนวนมากมักเอาใจใส่กับคำวิจารณ์ หรือคำประกาศชมเชย หรือรางวัลขององค์กรนั้น หรือสมาคมนี้ คำประกาศหรือรางวัลเป็นเพียงเครื่องกระตุ้นให้เกิดความสนใจในกิจการชนิดหนึ่งๆ ความเห็นของผู้ตัดสินของสมาคมใดหรือองค์กรใดหาใช่เป็นเครื่องตัดสินอันแท้จริงของศิลปะนั้นๆ ไม่ บางคราวผู้ตัดสินไม่มีคุณวุฒิพอที่จะตัดสินก็มี หรือผู้ตัดสินยังอยู่ในวงแคบก็มี คำวิจารณ์นั้นมีประโยชน์ในด้านที่ว่าทำให้ผู้ประกอบศิลปะหันมาพิจารณาของตนมากขึ้น และเมื่อพิจารณาแล้วอาจพบข้อบกพร่องหรือข้อภาคภูมิใจยิ่งขึ้น และทำให้คนจำนวนมากหันเข้าถึงศิลปะ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ นักเขียนควรสนใจหาความรู้ การเขียนข้อความที่ไม่ถูกต้องเป็นการเผยแพร่ความไม่จริง เข้าในข่ายการหลอกลวง แม้โดยไม่จงใจก็อยู่ในฐานะประมาทเลินเล่อ ผู้ประกอบศิลปะเป็นผู้แสดงออกถึงอย่างไรก็ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะ นักเขียนมีหน้าที่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องประกอบกรณีกิจต่อผู้อ่านทั่วไป นอกจากนี้ความรู้ที่ต้องนักเขียนควรคำนึงถึงคุณภาพของศิลปะของตน (ตามความถนัดดังที่ได้กล่าวแล้ว) มีทางใดจะขัดเกลาให้ศิลปะของตนงดงามขึ้นก็ควรทำ โดยไม่ต้องพะวงถึงการวินิจัยของคนพวกใดกลุ่มใด นอกจากผู้ที่ไฝ่กับงานของตนด้วยใจจริง

ก่อนที่จะจบ ขอกล่าวถึงงานประพันธ์ในด้านของการศึกษาอีกเล็กน้อยเพราะมีผู้สนใจถามมา เป็นที่น่าเสียใจที่จะต้องกล่าวว่า วิชาการอ่านหนังสือในโรงเรียนไทยเราไม่มีการสอนเป็นทางการ วิชาการอ่านหนังสือ หมายถึงการสอนให้นักเรียนรู้จักกับงานเขียนมากที่สุดที่จะมากได้ให้อ่านด้วยความพิถีพิถะระหัดมาควรแก่หนังสือ หนังสือบางประเภทเป็นหนังสือสำหรับอ่านเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์นักเรียนควรเลือกอ่านโดยใช้หลักการอย่างไรบ้าง อ่านหนังสือประเภทนั้นประเภทนี้ อ่านอย่างไร ควรศึกษาวิเคราะห์มากน้อยเพียงใด ควรใช้วิจารณญาณอย่างไร ในโรงเรียนไทย เรากำหนดหนังสือเล่มนั้นเรื่องนี้ ให้นักเรียนชั้นนั้นชั้นนั้นอ่าน ให้อ่านเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองเล็ก เมืองใหญ่ มาจากครอบครัวชนิดไหน พื้นเพอย่างไร มีนิสัยในการอ่านมาอย่างไร ที่เรียกว่าวรรณคดี เราไม่สอนให้เห็นเป็นศิลปะ มักกวัดขั้นให้ท่องจำศัพท์หรือเนื้อเรื่องแม้ที่ไม่สำคัญไม่ได้ชี้ให้เห็นวิธีการประกอบเรื่องจัดลำดับเนื้อเรื่องหรือสุนทรียภาพ เรามักใช้หนังสือที่เราเรียกว่า วรรณคดี เป็นแบบเรียนในรูปคดีศาสตร์ (วิชาว่าด้วยที่มาของศัพท์) หรือวิชาศีลธรรมชั้นสามัญ และมักใช้หนังสือที่ลึกลับซึ่งเกินวัย และเกินพื้นเพของนักเรียนในปัจจุบันส่วนมาก โดยขาดอุปกรณ์การสอนและโดยขาดกลวิธีการสอนที่แยบยลแท้จริงนักเรียนควรอ่านหนังสือทุกชนิดไม่จำกัดว่าเป็นวรรณคดีหรือไม่ ในเมื่อมีการสอนให้อ่านหนังสือ ก็ย่อมสอนให้อ่านวรรณคดีไปด้วยเป็นเงาตามตัว หลีกเสี่ยงไม่พ้นเพราะวรรณคดีเป็นหนังสือที่น่าอ่านควรอ่าน แต่นักเรียนควรได้รับการสอนให้รู้ว่า หนังสือประเภทไหนไม่ควรอ่าน หรือควรอ่านแต่น้อยด้วย ควรใช้ดุลยพินิจในการอ่านอย่างไร วิชาการอ่านหนังสือมีกลวิธีสอนที่ละเมียดละไม ต้องฝึกอบรมครูก่อนโดยใช้เวลาพอสมควร ในบทความนี้ มิได้เจตนาจะสอนวิชาครู จึงขอยุติไว้เพียงเท่านี้

จาก วารสารปากไก่ ฉบับวรรณกรรมวิพากษ์ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ในวาระวันนักเขียน ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๕

ศ.ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์
เรียนคณะอักษรศาสตร์ แต่ไม่ทันจบ
ได้รับทุนกระทรวงศึกษาธิการไป
ศึกษาที่อังกฤษและฝรั่งเศสตามลำดับ
ได้รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า
ฯ เป็นราชบัณฑิต มีผลงานเขียนและ
งานแปลจำนวนมาก เช่น วรรณคดี
และวรรณคดีวิจารณ์, อับราฮัม ลิน
คอล์น, พจนานุกรม ไทย-อังกฤษ
และอังกฤษ-ไทย, เรียนภาษาอังก
ฤษนอกตำรา, คนไทยกับภาษาอังก
ฤษ, มาตามโบวารี, เผ่าผจญทะเล,
คาร์เมน

วรรณคดีและประชาชาติ

ศ.ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์

ตามความนิยมในทางกฎหมาย ประชาชาติ คือ หมู่ชนที่อยู่ใน
อาณาเขตเดียวกันมีภาษาและขนบธรรมเนียมอย่างเดียวกัน และอยู่ใต้ระบอบ
การปกครองเดียวกัน ฯลฯ แต่ในบรรดาลักษณะต่างๆ ที่บ่งถึงความเป็นชาติ
เดียวกันนั้น จะมีลักษณะใดที่เราใจที่ผูกพันใจคนยิ่งกว่าวรรณคดีเป็นไม่มี การ
อยู่ในดินแดนเดียวกันและอยู่ใต้กฎหมายเดียวกัน ไม่ได้ทำให้ชาวต่างประเทศ
กลายเป็นเจ้าของประเทศไปได้เลยเป็นความจริงที่ว่า ภาษา การกินอยู่ และ
ขนบธรรมเนียม อาจทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ชาวต่างประเทศที่
พูดภาษาไทยได้ ที่มาตั้งรกรากมีครอบครัวอยู่ในแผ่นดินไทย เคยชินกับ
ขนบธรรมเนียมและความเป็นอยู่ของคนไทยได้ อาจ จะเข้าใจและหวังดีต่อประ
ชาชาติไทยมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน คนไทยที่ย้ายมาแต่ไปตั้งรกรากอยู่ใน
ต่างประเทศหรือมีภรรยาเป็นชาวต่างประเทศแม้เพียงพูดภาษาต่างประเทศได้ดี
ก็ย่อมมีความเห็นอกเห็นใจชาติเจ้าของภาษานั้นดีขึ้น ภาษาจึงเป็นเรื่อง
เพิ่มพูนบุคลิกลักษณะ และเป็นเครื่องผูกไมตรีจิตระหว่งนานาชาติอย่างสำคัญ
แต่ดังกล่าวแล้วไม่มีสิ่งใดที่ผูกพันคนให้สำนึกถึงความเป็นชาติเดียวกันยิ่งกว่า
วรรณคดี ชาวต่างประเทศที่โอนสัญชาติมาเป็นไทยจะไม่ซาบซ่านใจว่าเป็นคน
ไทยที่แท้จริง จนกว่าจะได้เห็นความงามความไพเราะและออกกรสูในวรรณคดี
ของเราเสียก่อน ทั้งนี้ เป็นด้วยวรรณคดี เป็นการสำแดงตัวของประชาชาติ
อย่างแท้จริง ข้อนี้นักประวัติศาสตร์ย่อมรู้ดี เพราะนักประวัติ ศาสตร์ ที่แท้จริง
ย่อมอาศัยวรรณคดีเป็นต้นว่า หากภาพย์เรื่องประโลมโลก คำกลอน (romance)
และบทละคร เป็นอุปกรณ์ สำคัญในอันที่จะค้นคว้าหาความจริงที่เกี่ยวกับสมัย
ต่างๆ ในประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์สมัยกลางในยุโรปจำต้องรู้ภาพย์ที่
เกี่ยวกับชาร์ลเลอมาญและขุนพลของท่าน เรื่องประโลมโลกของ Chrétien de
Troyes และเรื่องสุนัขจิ้งจอก Renart เพื่อหยั่งรู้ถึงความเป็นไปของสังคม และ
ชีวิตจิตใจของชาวยุโรปในสมัยนั้น นอกจากภาพย์ที่แสดงกษัตริย์ นิหารของ
ชาร์ลเลอมาญและขุนพลของมหाराชองค์ นั้น เราทราบอุดมคติของนักรบสมัย
นั้นว่า จงรักภักดีต่อแม่ทัพนายกอง และบูชาความสัตย์และความกล้าหาญเพียงไร
จากเรื่องของ Chrétien de Troyes เรารู้ความเป็นไปของคนชั้นสูงและ
อุดมคติของพวกอัศวินในสมัยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ลงมา แต่ถ้าจะอนุมาน
ภาพของสมัยกลางในยุโรปจากเรื่องราวที่กล่าวมานี้เท่านั้นยังไม่เพียงพอ
เพราะภาพย์ที่เกี่ยวกับชาร์ลเลอมาญก็ตี ที่เกี่ยวกับราชาอาเธอร์ก็ตี เรื่อง
ประโลมโลกของ Chrétien de Troyes ก็ตี เผยให้เห็นแต่ชีวิตของคนชั้นสูงคน
ชั้นหัวหน้าหรือผู้นำ โดยไม่พะวงถึงชีวิตของคนชั้นกลางและชั้นต่ำ ชีวิตของคน

สองจำพวกหลังนี้ เราจะได้ระแคะระคายก็ต่อเมื่อเราได้อ่านเรื่องชนิด Boman de Renart และนิทาน Fabliaux วรรณคดียุโรปเหล่านี้ให้ร่องรอยเพื่อประกอบการสันนิษฐานชีวิตจิตใจของชาวยุโรปอันใด วรรณคดีไทย เช่น ขุนช้างขุนแผน ก็ช่วยให้เราศึกษาชีวิตจิตใจของบรรพบุรุษของเราแจ่มแจ้งและบริบูรณ์ขึ้นฉนั้น

เนื่องจากวรรณคดีคือการสำแดงตัวของวิญญาณแห่งประชาชาติอันแท้จริง วรรณคดีจึงเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นถ่องแท้ว่าใครมีความรู้สึกเกี่ยวกับชาติแรงเพียงไร บุคคลที่อ่านวรรณคดี เช่น ขุนช้างขุนแผน หรือ พระอภัยมณี ด้วยความซาบซึ้งจนเคลิบเคลิ้มไปกับบทบาทของตัวละครต่างๆ ในเรื่องนั้น รัก หึง เคียดแค้นไปกับขุนแผน วิดกแทนเมื่อขุนแผนทำการล่อแหลมและดูวาม สงสารเห็นใจนางวันทองตอนที่นางสงสาร หมั้นไส้ตอนที่นางวันทองพะวงถึงความสมบูรณ์พูนสุขเมื่ออยู่กับขุนช้างเกินไปสักหน่อย นอกจากนั้นซาบซึ้งไปในความไพเราะของภาษาไทย และภาคภูมิใจในความงามของขนบธรรมเนียมของชาติ ปีติยินดีว่าเรามีวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ดังที่ปรากฏอยู่ในประเพณีการเกิด การแต่งงาน การทำบุญ ฯลฯ บุคคลที่อ่านวรรณคดีอย่างนี้ จึงนับว่ามีความรู้สึกเกี่ยวกับชาติอย่างแท้จริง และวรรณคดีที่มีลักษณะเช่นนี้จึงนับเป็นวรรณคดีที่จัดอยู่ในชั้นเยี่ยม ลักษณะวรรณคดีชั้นเยี่ยมจะต้องแสดงทั้งบุคลิกลักษณะของผู้แต่ง ลักษณะพิเศษประจำชาติ และลักษณะที่เป็นจริงในมนุษย์ทั่วไป วรรณคดีที่แสดงบุคลิกลักษณะของผู้แต่งแต่อย่างเดียว จะกลายเป็นวรรณคดีวิฤตการไปไม่เป็นที่นิยมของผู้อ่าน เพราะผู้อ่านไม่สามารถเข้าใจความคิดความอ่าน ซึ่งไม่มีส่วนคล้ายคลึงกับของตนเลย วรรณคดีไม่ใช้การแสดงบุคลิกลักษณะของผู้แต่งแต่อย่างเดียว หากเป็นการติดต่อถ่ายทอดความคิดความเห็นความรู้สึกระหว่างกวีและผู้อ่านด้วย ผู้แต่งจำต้องระลึกถึงข้อนี้ไว้เสมอทั้งในการใช้ถ้อยคำสำนวน ทั้งในการเลือกเฟ้นความคิดความเห็นที่จะเผยออกมา ในการใช้ถ้อยคำสำนวนจำเป็นจะต้องพยายามใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจ จะโลกโหมพิศดารอย่างไรก็ต้องอยู่ในขอบเขตความชัดเจนชีวิต (experience) ของผู้อ่าน มิฉะนั้นก็จะเป็นการตบมือข้างเดียวไป ในส่วนการเลือกคิดความเห็นที่จะแสดงออกมาเล่าจริงอยู่กวีต้องมุ่งแสดงโลกทัศน์ของตน ตนเห็นชีวิตเป็นอย่างไรก็ว่าไปอย่างนั้น แต่ว่าสิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของตคนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ผู้อื่นเข้าใจด้วย คือเป็นสิ่งที่ไม่ออกนอกกรอบเหตุผลและความคิดนึกของมนุษย์ กวีอาจจะแสดงความคิดความรู้สึกชนิดที่เคยเกิดกับตัวผู้อ่านเองแต่อยู่ในสภาพคลุมเครือ ไม่ชัดเจน

แจ่มใสไปว่าอะไรแน่ หรืออาจเผยความรู้สึกชนิดที่ผู้อ่านไม่ได้ยินได้ฟังได้พบได้เห็นมาแต่ก่อน แต่อย่างไรก็ดี ต้องเป็นความรู้สึกชนิดที่เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะอุทานว่าเป็นจริงและเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง หลักของวรรณคดีแบบคลาสสิกคือพยายามแสดงลักษณะทั่วไปของมนุษย์ที่เป็นจริงในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทุกกาลสมัย ส่วนหลักของวรรณคดีแบบโรแมนติกคือพยายามแสดงลักษณะเฉพาะประจำตัวกวีผู้แต่ง ทั้งสองหลักนี้ต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนอยู่ และต่างก็ให้คุณเป็นเอกประการ ในอันที่ทำให้เกิดวรรณคดีชั้นเอกที่แต่งตามหลักเหล่านี้หลายเรื่อง ผลร้ายอยู่ที่ว่าถือหลักหนึ่งหลักใดอย่างเถรตรงเกินไป การถือหลักคลาสสิกเคร่งเกินไปทำให้หนีพันธ์ที่แต่งขึ้นกร่อย เพราะตัวละครเป็นธรรมดาสามัญชนเกินไปเหมือนคนที่มืออยู่ตาชเดือน เช่น เป็นคนตระหนี่ก็ตระหนี่ไปอย่างเดียว ไม่เหมือนตัวฮาร์ปากง คนตระหนี่ของมอลิแอร์ในเรื่อง L'Avare ซึ่งไม่ใช่ตระหนี่อย่างเดียว แต่เป็นคนตระหนี่ ที่รู้จักรักผู้หญิงและใจลอยด้วยความที่ผูกพันอยู่กับเงิน หรือคนตระหนี่ของบัลซัคในเรื่อง Eugénie Grandet ซึ่งนอกจากตระหนี่อย่างอุกฤษฏ์แล้ว ยังเป็นนักการค้าที่มีไหวพริบหาตัวจับยาก เป็นนักถ่วงโอกาสอย่างเยี่ยม และเป็นเจ้าภาษีดเสียด้วย ส่วนผลร้ายของการถือหลักโรแมนติกเกินไปนั้น เราได้อธิบายมาข้างต้นแล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำอีก วรรณคดีที่ดีจำจะต้องประสานหลักทั้งสองนี้เข้าด้วยกัน คือให้แสดงลักษณะพิเศษของกวี แต่เป็นลักษณะที่ไม่อยู่นอกขอบเขตความชัดเจนชีวิตของผู้อื่น แต่วรรณคดีใดที่ประกอบด้วยลักษณะเช่นนี้แล้วก็ยังไม่พอ จำต้องมีลักษณะที่ ๓ เข้ามาผสมอยู่ด้วยจึงจะเข้าเกณฑ์ วรรณคดีชั้นเยี่ยม ลักษณะที่ ๓ นี้คือลักษณะประจำชาติ วรรณคดีชั้นเยี่ยมจะต้องเหมือนสัมบางมดหรือทุเรียนบางขุนนนท์ ซึ่งที่จริงเป็นผลไม้ชนิดเดียวกับที่มีในหลายประเทศทางแถบตะวันออกนี้แต่เป็นผลไม้ที่ไม่เหมือนกับที่เกิดขึ้นที่อื่นคือมีกลิ่นรสพิเศษ ซึ่งได้มาจากดินฟ้าอากาศในตำบลนั้นๆ ผลไม้ชนิดนี้เป็นที่นิยมฉนั้นใด วรรณคดีที่มีลักษณะพิเศษประจำชาติ ซึ่งเกิดจากดินฟ้าอากาศ นิสัยใจคอ และธรรมเนียมประเพณีของชาติ ก็ย่อมเป็นที่นิยมและสมควรได้รับการยกย่องอย่างยิ่งฉนั้น วรรณคดีที่มีลักษณะเช่นนี้จัดว่าทำประมววรรณคดีของโลกและความรู้ของมนุษยชาติให้หลากหลายขึ้นด้วยการนำสิ่งที่ไม่พ้องไม่เข้ากับใครเข้ามา รวมชุมนุมด้วยดังนี้

อันความคิดที่ว่าวรรณคดีเป็นการสำแดงตนของวิญญาณแห่งชาตินั้น เป็นความคิดที่มีผู้เฉลยตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว แต่ผู้ที่มาคุมเข้มเป็นทฤษฎีเป็นคนแรกใน

ประวัติศาสตร์คติก็คือ มาตามเดอ สตาเอล ผู้เขียนหนังสือชื่อวรรณคดี (De la Littérature) เมื่อ ค.ศ. ๑๘๐๐ มาตามเดอ สตาเอล กล่าวว่านิพนธ์ของนักประพันธ์ชาติเดียวกันมักมีลักษณะร่วมกันอยู่นั้นคือ ลักษณะและขนบธรรมเนียมที่นักประพันธ์เหล่านั้นมีส่วนร่วม ต่อมานักวิจารณ์อีกหลายคน เช่น วิลแมง และแซงต์-เบอฟ ได้เห็นพ้องกับ มาตาม เดอ สตาเอล และได้นำความคิดนี้ไปขยายและอภิปรายกว้างขวางออกไป แซงต์-เบอฟ ได้นำเอาความคิดนี้เป็นหลักวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีหลักวิจารณ์ของนักวิจารณ์ลือนามผู้นี้ได้สร้างขึ้นอย่างสุขุมและระมัดระวังตามวิธีของวิทยาศาสตร์แท้ ๆ มิใช่ทฤษฎีหลวมๆ ปรากฏจากข้อพิสูจน์และอุทาหรณ์ที่ตัวอย่างของมาตาม เดอ สตาเอล ในการวิจารณ์นิพนธ์ใด แซงต์-เบอฟ ได้พยายามค้นคว้าหาความจริงที่เกี่ยวกับชีวประวัติของนักประพันธ์นั้นเสียก่อน เป็นต้นว่า บิดามารดาที่เกิด การศึกษา ครอบงำอาจารย์ หนังสือที่เคยอ่าน เคยเรียน บ้านเมืองที่เคยท่องเที่ยวไปชม อาชีพ ฯลฯ แต่พอมาถึงนักวิจารณ์คนหนึ่งเข้าคือ แดน ความคิดนี้ความคิดนี้ยิ่งถูกนำไปใช้ราวกับเป็นกฎวิทยาศาสตร์ทีเดียว แดนได้วางหลักไว้ว่าศิลปะทั้งหลายรวมทั้งวรรณคดีด้วยย่อมมีลักษณะคล้ายตามสถานที่ เวลา และเชื้อชาติของผู้แต่ง กฎของแดนก็มีมูลความจริงและสามารถนำไปใช้ในกรณีทั่ว ๆ ไป แต่ไม่ เป็นความจริงเสมอไป เพราะวรรณคดีเกิดขึ้นจากปัญหาความคิดมนุษย์ ซึ่งเป็นของเปลี่ยนแปลงได้ไม่ตายตัว เพราะฉะนั้น จะเอากฎที่บังคับสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสัตว์เดียรัจฉานมาใช้กับวรรณคดีหาได้ไม่

ในประวัติศาสตร์มีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่หลายยุคหลายคร่าวว่า วรรณคดีเป็นเครื่องทำให้สำนึกถึงความ เป็นชาติ ประเทศอดกลีเฟิ่งขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศตามนัยแห่ง การเมืองเมื่อราวแปดสิบบปีมานี้เองแต่ชาวอิตาลีมีความรู้สึกเป็นชาติเดียวกันมานานแล้ว เพราะอิทธิพลวรรณคดี และภาษาเป็นข้อสำคัญ ก่อนที่จินตกริเอกดันเต จะใช้ ภาษาถิ่นทัสกัน (Tuscan) ในการประพันธ์ ภาษาละติน เป็นภาษากลางของชาวอิตาลี แต่เมื่อดันเตได้ชี้ให้เห็น ความอ่อนหวานละมุนละม่อมของภาษาทัสกัน ด้วยการนำ ภาษาขึ้นมาใช้แต่ง The Divine comedy และด้วยการ สรรเสริญภาษาไว้ในที่ต่าง ๆ เช่น ในหนังสือ (De Vulgari Eloquentia) เป็นต้น กวีอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงในครั้งนั้น เช่น เพตราคและบอคคาซิโอ ก็เห็นจริงตามและเจริญรอยโดยนำเอาภาษาทัสกันซึ่งแต่ก่อนมีศักดิ์เป็นเพียงภาษาถิ่นมาใช้ แต่งกาพย์กลอนและนิทานต่างๆ ทำให้ภาษาทัสกันและ วรรณคดีที่แต่งเป็นภาษานี้เป็นที่นิยมแพร่หลายขึ้นทุกที่

จนในที่สุดได้รับการยกย่องเป็นภาษากลาง เมื่อภาษานี้เป็น ภาษากลางแล้ว วรรณคดีในภาษานี้ก็กลายเป็นวรรณคดี ของชาวอิตาลีกันไป ถึงแม้ชาวอิตาลีแยกภาคต่างๆ จะ ยังไม่มีการรวมกันเป็นปึกแผ่นในครั้งนั้นก็ยังมีความรู้สึกวางๆ ว่าเป็นคนมีเลือดเนื้อเดียวกัน เพราะมีบทประพันธ์ของตนเด เพตราค และบอคคาซิโอ เป็นสื่อสำคัญ ดังนี้

เท่าที่กล่าวมาแล้วเป็นการพยายามชี้ให้เห็นว่า วรรณคดีเป็นเครื่องสนับสนุนความรักชาติให้แน่นแฟ้นตูด ตีมีขึ้นเพียงไร ต่อไปนี้เราจะกล่าวถึงปรากฏการณ์ตรงกันข้าม คือพูดถึงอิทธิพลที่ความรักชาติมีต่อวรรณคดี ถ้าเราพิจารณา ดูในประวัติศาสตร์จะเห็นมีปรากฏบ่อยๆ ว่า เมื่อใดชนชาติ หนึ่งเกิดความรู้สึกรักชาติ ความรู้สึกนี้ย่อมมีผลกระทบ กระเทือนไปถึงวรรณคดีด้วย และเมื่อมาร้อยกรองเข้ารูป วรรณคดีแล้ว เราจะเห็นว่าความรักชาตินั้นแรงกล้ายิ่งขึ้น และมีอิทธิพลมากขึ้น ทั้งมีเหตุผลโน้มน้าวใจยิ่งขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะวรรณคดีเป็นรูปสำเร็จของภาษา เป็นภาษาที่ร้อย กรองไว้อย่างดีที่สุดแล้ว จึงเป็นที่ซาบซึ้งใจคนมากกว่าใบ ปลิวโฆษณาหรือปาฐกถาส่งเสริมให้รักชาติโดยตรง ในเรื่อง นี้ขอยกอุทาหรณ์มาสักเรื่องหนึ่ง

ความรุ่งโรจน์ของวรรณคดีอิตาลีสร้างขึ้นด้วย ภาษาพื้นเมืองนี้เอง เป็นที่ชวนให้ชาติใกล้เคียงอิจฉาอยาก จะทำตามบ้าง ชาติฝรั่งเศสเป็นชาติหนึ่งที่พยายามปรับปรุง ภาษาและวรรณคดีตามแบบอย่างของชาวอิตาลี ใน ค.ศ. ๒๕๔๙ กวีคือ เบลเลย์ ซึ่งอยู่ในกลุ่มกวีที่เรียกว่า La Pléiade (Pléiade เป็นชื่อหมู่ดาวที่มี ๗ ดวง กวีกลุ่ม Pleiade ก็มี ๗ คนเท่าจำนวนดาวนี้ คือ รองซาร์ด ดือ เบลเลย์ โจเดล ปองตุส เดอติยาร์ด เบลโล โดราท์ และดีอิมังส์) ได้เขียน หนังสือชื่อ Défense et Illustration de la Langue Française โดยความแนะนำและความสนับสนุนของเพื่อนคู่หูคือรองซาร์ด หนังสือเล่มนี้สำคัญมากในประวัติศาสตร์วรรณคดีฝรั่งเศสและประวัติ วรรณคดีสากล เพราะเป็นหนังสือที่แสดงความภาคภูมิใจใน ภาษาและวรรณคดีของชาติเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับชาติอื่น ความจริงคือ เบลเลย์ ก็ได้ความคิดที่จะเชิดชูวรรณกรรม และภาษาของชาติมาจากชาวอิตาลี เป็นต้นว่า กวีดันเต และนักปราชญ์ในศตวรรษที่ ๑๕ ชื่อสเปโรน สเปโรนี ผู้เขียน หนังสือเชิดชูภาษาอิตาลี อย่างไรก็ดี แม้ว่าดีอิมังส์ จะได้ความคิดนี้มาจากชาวชาติอื่น แต่อารมณ์อันร้อนแรงที่ ปรากฏอยู่ในหนังสือของเขาแสดงว่าความคิดนี้กรุ่นอยู่ในจิตใจ ของเขามานานแล้ว หากไม่สบโอกาสและไม่มีการกระตุ้น เตือนใจที่แรงพองจนมาพบหนังสือชาวอิตาลีเหล่านั้น ซึ่ง เป็นเครื่องกระตุ้นให้เขาจับปากกาแสดงความรู้สึกอันร้อนแรง

ของเขา หนังสือของ ดือ เบลเลย์ ยกย่องภาษาฝรั่งเศสว่าเป็นภาษาที่เหมาะสมสำหรับแสดงความคิดและความรู้สึกได้เป็นอย่างดีไม่แพ้ภาษากรีกหรือละตินอันเป็นที่นิยมกันอยู่ในเวลานั้น ภาษาฝรั่งเศสเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาโบราณทั้งสองนั้นแล้วเป็นภาษาใหม่อ่อนอาวุโสก็จริงแต่ไม่ใช่ภาษาป่าเถื่อน ถ้าได้รับการประคบประหงมอุ้มชูก็จะมีคุณลักษณะสูงเท่าเทียมภาษากรีกและละตินได้เป็นแน่ ดือ เบลเลย์ ประณามพวกที่ทอดทิ้งภาษาของชาติอย่างแรงว่าเป็นคนที่ทรยศต่อชาติอย่างน่าอับอายที่สุด เขาเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นด้วยความรักชาติอย่างรุนแรงเป็นความรักชาติซึ่งมีความน้อย เนื้อต่ำใจเป็นสมมุติฐาน เขาได้นำเอาวรรณคดีฝรั่งเศสที่ล้าหลัง ไปได้เปรียบเทียบกับวรรณคดีอิตาลีซึ่งรุ่งโรจน์โชติช่วงอย่างยิ่ง การเปรียบเทียบนี้ทำให้เขาน้อยใจในการที่ภาษาฝรั่งเศสซึ่งมีคุณภาพดีเสมอกับภาษาอิตาลีเหมือนกันต้องตกอับเพราะขาดการทำนุบำรุงและการเชิดชูอย่างเดียว เท่านั้น

ในประวัติวรรณคดีเยอรมันก็มีตัวอย่างความรักชาติที่สำแดงตนออกมาทางวรรณคดีมากมายด้วยกัน ในที่นี้เราจะไม่พูดถึงความรักชาติในกรณีที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉินเช่นสงครามเป็นเหตุ เพราะถ้าจะพูดถึงความรักชาติชนิดนั้นแล้วอาจพูดได้ว่ามีดาษดื่นในวรรณคดีทุกชาติทุกภาษา เมื่อบ้านเมืองอยู่ในฐานะคับขัน ย่อมมีกวีแสดงความรักชาติของตนออกมาเป็นบทกลอนปลุกใจทหารของชาติให้สู้รบอย่างกล้าแข็งและบำรุงขวัญพลเมืองที่อยู่แนวหลัง วรรณคดีไทยเรามีพระร่วง หัวใจนักรบ และเรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดงของรัชกาลที่ ๑ วรรณคดีเยอรมันมีบทกลอนที่แต่งปลุกใจในสมัยประเทศเยอรมันถูกขับไปเสียนกรีซาทัพไปย่ายี่ การที่พวกมัวร์ถูกไล่ออกจากประเทศสเปนและพวกกรีกทำสงคราม กอบกู้อิสรภาพของตนก็ทำให้เกิดบทกลอนรักชาติมากมาย แต่ในที่นี้เราจะพูดเฉพาะความรักชาติที่อุบัติขึ้นจากการเปรียบเทียบวัฒนธรรมของประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่ง วรรณคดีเยอรมันในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๘ ได้ถูกอิทธิพลแบบศิลปะคลาสสิกของฝรั่งเศสครอบงำอย่างเต็มที่ นักประพันธ์เอกของสมัยนั้น คือ กอดเซตและวีลันด์ เป็นผู้ที่ยกย่องวรรณคดีฝรั่งเศสแบบคลาสสิกซึ่งฝืนนิสัยใจคอของชาวเยอรมันอย่างยิ่ง พระมหากษัตริย์เยอรมันในเวลานั้น คือ พระเจ้าเฟรเดอริกมหาราช ก็ทรงนิยมวรรณคดีและวัฒนธรรม ของฝรั่งเศส พระองค์เองรับสั่งว่า ไม่สันทัดในภาษาเยอรมันซึ่งเป็นภาษาของชาติที่ทรงปกครองอยู่ แต่ส่วนภาษาฝรั่งเศสกลับรับสั่งได้อย่างคล่อง เรียงความพระราชนิพนธ์เรื่องวรรณคดีเยอรมันได้แสดงออกมาเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั้งหลายว่า ไม่เข้าพระทัยในลักษณะของชาติเยอรมันนี้และวรรณคดีเยอรมันเสียเลย ความโปรดปรานของวัฒนธรรมฝรั่งเศสได้ทำให้ราชสำนักที่

พอสดัมกลายเป็นราชสำนักฝรั่งเศสไป เพราะผู้ที่เฝ้าแหวดูอยู่ ณ ที่นั้น ล้วนแต่เป็นนักปราชญ์และจินตกรี่ฝรั่งเศสทั้งนั้น เช่น วอลแตร์ และโมแปร์ดูยส์ เป็นต้น แต่ความนิยมวัฒนธรรมของต่างชาติออกหน้าออกตา และการถอดแบบต่างประเทศไปทั้งต้นเช่นนี้ย่อมเป็นการฝืนนิสัยของชาวเยอรมัน ฉะนั้น ต่อมาจึงเกิดมีปฏิการะขึ้นเป็นธรรมดา ผู้ที่มีส่วนทำให้เกิดปฏิการะขึ้นคือ เลชซิงและวิงเกลมันน์ แต่ทั้งสองคนนี้จะแทนที่จะสนับสนุนให้เปลี่ยนจากนิยมฝรั่งเศสมาเป็นนิยมเยอรมัน กลับส่งเสริมให้นิยมแบบศิลปะของชนชาติอื่นอีกคือ แบบศิลปะกรีกโบราณ ในหนังสือ Hamburgische Dramaturgie ซึ่งว่าด้วยนาฏศิลป์ เลชซิงได้ยกย่องนาฏศิลป์ของกรีกโบราณ เช่น บทละครของซอโฟคลีส และได้อภิปรายทฤษฎีของอริสโตเติลที่ว่าด้วยละครอย่างละเอียด อันที่จริงในหนังสือเล่มนี้ เลชซิง ก็ได้เชิดชูละครของเชกสเปียร์ไว้เหมือนกัน แต่ความหลงใหลในศิลปะคลาสสิกของกรีกยังคง เขามีให้เห็นลักษณะพิเศษของละครเชกสเปียร์ ซึ่งเป็นละครที่แตกต่างกับละครกรีกอย่างฟ้ากับดินทีเดียว เลชซิงคิดว่าเชกสเปียร์ก็ประพันธ์ตามกฎของละครกรีกที่อริสโตเติลวางไว้ ละครเชกสเปียร์ก็ไม่ผิดอะไรกับละครของซอโฟคลีสมากนัก ผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการปลุกชาตินิยมในวรรณคดีเยอรมันเป็นคนแรก ก็คือ แฮร์เดอร์ ครูของมหากวีเกอเตอะ เมื่อครั้งที่เกอเตอะยังศึกษาอยู่ที่เมืองสตราสบูร์ก แฮร์เดอร์มีความเห็นว่า วรรณคดีเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และจากนิสัยของชนชาตินั้นๆ เพราะฉะนั้น วรรณคดีจึงเลียนแบบกันไม่ได้ วรรณคดีฝรั่งเศส ก็เป็นการแสดงจิตใจของฝรั่งเศส วรรณคดีอิตาลีก็เป็น การแสดงจิตใจของชาวอิตาลี เพราะฉะนั้นชาวเยอรมันที่มีจิตใจผิดกับชาวฝรั่งเศส ชาวกรีก ชาวอิตาลี จะไปเอาอย่างชาวต่างประเทศเหล่านั้นโดยปราศจากวิจารณ์ญาณไม่ได้ ถ้าขึ้นจะเลียนแบบชาวต่างชาติให้ได้ ผลที่ได้ก็คือวรรณคดีที่เป็นของเทียมที่หลอกกันอยู่เหมือนเอาขวานิกรมาใส่ช่องสีข้าว หรือเอาฝรั่งผิวขาวมาเขียนคิ้วย้อมผมให้เป็นสีดำสนิท ตามความคิดของแฮร์เดอร์ วรรณคดีที่ควรจะเป็นแบบอย่างของชาวเยอรมันได้ก็คือ วรรณคดีบางประเภทของชาวอังกฤษ เช่นบทละครของเชกสเปียร์ และโคลงของจินตกรวีออสเซียน ทั้งนี้เพราะบทประพันธ์เหล่านี้มีลักษณะคล่องจองกับอุปนิสัย ใจคอของชาวเยอรมันอยู่แล้ว เนื่องจากชาวอังกฤษและชาวเยอรมันสืบเนื่องมาจากชาติพันธุ์อันเดียวกัน และมีที่อยู่สิ่งแวดล้อมตามภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะฟื้นฟูวรรณคดีเยอรมันไปใช้ การเลียนแบบเชกสเปียร์หรือออสเซียน ถึงแม้ว่านักประพันธ์เหล่านี้จะสำแดงลักษณะคล้ายคลึงกับชาวเยอรมันก็เป็นชาว

ต่างประเทศ ข้อสำคัญที่สุดคือการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและศิลปะดั้งเดิมของชาติ สถาปัตยกรรมแบบโกธิคกับมหาวิหารเมืองสตราสบูร์ก เป็นตัวอย่างอันรุ่งโรจน์อยู่ที่ดี โคลงกลอนเก่าๆ ที่มีมาแต่ครั้งโบราณและกลายเป็นของพื้นเมือง และไม่ประจักษ์นามผู้แต่งที่เรียกกันว่า Volkslied ก็ดี ล้วนเป็นเครื่องทำให้รำลึกถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของชนชาติที่ไม่ต่ำต้อยน้อยหน้าชาติอื่น Deutscher Art und Kunst (ค.ศ. ๑๗๗๓) และมีคนอื่นซึ่งต่อมากลายเป็นนักเขียนมีชื่อเสียงร่วมมืออยู่ด้วย คือยูสตุส เมอเซอร์ และเกอเตอะ

อิทธิพลของแฮร์เดอร์และกวีอื่นๆ เช่น คลอพสโตค ได้ทำให้เกิดยุคทองมาขึ้นในวรรณคดีเยอรมันที่เรียกว่า Sturm und Drang ซึ่งเป็นยุคแห่งเสรีภาพในการประพันธ์และการนึกคิดเต็มที่ ในยุคนี้วรรณคดีเยอรมันได้แสดงตนเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง เลิกกังวลถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งนักประพันธ์กรีก ละตินและฝรั่งเศสได้วางไว้ กฎเกณฑ์เหล่านี้ที่แรกก็เป็นเครื่องนำทางในการประพันธ์ได้ดี แต่ต่อมาเป็นเรื่องถ่วงและเป็นพันธนาการที่รัดรั้งกวีแน่นเข้าทุกทีจนเกือบไหวตัวไม่ได้อยู่แล้ว นากจากแสดงตัวว่าเป็นอิสระต่อกฎเกณฑ์ในการประพันธ์แล้ว กวีในยุคนี้ยังแสดงตัวว่าเป็นอิสระในอันที่จะแสดงความคิดเห็นที่อันอันอยู่ในใจมานานแล้วออกมาเสียทีหนึ่ง บทประพันธ์ที่สำคัญที่สุดในยุคนี้ก็คือ Gotz von Berlichingen ของจินตกวีเกอเตอะ เรื่องหัวขโมย (Die Räuber) ของซิลเลอร์ และกลอน (ballad) ของบ็อร์เกอร์ เช่น Lenore ยุค Sturm und Drang นี้ได้แสดงให้เห็นว่ากวีเยอรมันเกิดขึ้นมีความสำนึกชาติขึ้นแล้วอย่างแรงกล้าถึงแม้ว่าวรรณคดียุคนี้จะหาที่จัดได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีได้ยากก็ตาม ก็ต้องนับว่าวรรณคดียุคนี้เป็นรากฐานแห่งวรรณคดีชาติอย่างแท้จริง แต่ต่อไปชาวเยอรมันพากันรู้สึกว้าสิ่งที่เป็นของตนถึงแม้จะยังด้อยกว่าของต่างประเทศ ก็ควรจะยกย่องส่งเสริม หลังจากยุคนี้แล้วชาวเยอรมันเลิกเขียนละครแบบฝรั่งเศสคือแบบคอร์ด็อนและราซีน และเลิกแต่งปกกรรมแบบลาฟงแต่น้อยๆ เด็ดขาด

เนื่องจากวรรณคดีและชาติมีความสัมพันธ์กันสนิทโดยนัยที่ว่าวรรณคดีทำให้เกิดความสำนึกชาติซาบซึ้งและแน่นแฟ้นขึ้น และความสำนึกชาติมีความกระทบกระเทือนไปถึงวรรณคดีด้วยดังกล่าแล้ว วรรณคดีจึงเป็นสิ่งที่ควรทำนุบำรุงอย่างยิ่ง พ่อขุนรามคำแหงนอกจากสร้างอักษรไทย

แล้วคงจะทรงประพันธ์ หรือโปรดให้มีการประพันธ์วรรณคดีไว้เป็นอันมาก วรรณคดีเหล่านั้นหากหายสูญไปเสีย มาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชภาพกอลนไทยได้เฟื่องฟูขึ้นเพราะมหาราชองค์นี้ใฝ่พระทัยฟื้นฟูเป็นการใหญ่ ชะรอยจะทรงพระราชดำริว่า ถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาธุระจัดการ เล่าเรียนและวางแผนในทาง “วรรณคดีก็จะเสียเปรียบฝรั่งเศส” พระนารายณ์คงตระหนักพระทัยเป็นอย่างดีว่า ภาพกอลนเป็นของสำหรับชาติ เป็นสิ่งที่แสดงจิตใจและวัฒนธรรม ของชาติดีกว่าอะไรทั้งหมด วรรณคดีเป็นเสมือนพยานหลักฐานว่าชนชาติมีความเป็นอยู่ มีความคิดเห็นเป็นอย่างไร ดีกว่าประวัติศาสตร์เสียอีก เพราะประวัติศาสตร์ได้แต่บันทึกเหตุการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนวรรณคดีแสดงอำนาจสำคัญที่อยู่ในจิตใจของประชาชน อันเป็นสมมุติฐานของเหตุการณ์ที่ปรากฏออกมาภายนอก ถ้าปราศจากหลักฐานสำคัญของความเป็นชาติคือวรรณคดี ชาติอาจถูกกลืนไปที่ละเล็กละน้อยจนกลายเป็นชาติอื่นไปเพราะไม่มีหลักจะยึดถือว่าตนมีลักษณะที่แท้จริงเป็นอย่างไร สมัยปัจจุบันนี้ ความเป็นอยู่ภายนอกของมนุษย์ใกล้เคียงกันมาก ด้วยอำนาจวิทยาศาสตร์และอิทธิพลชีวิตของชาวตะวันตกในประเทศแถบตะวันออกนี้ต่างก็มีความเป็นอยู่ การครองชีพ เครื่องมือเครื่องใช้เป็นแบบเดียวกัน มีรถไฟ รางรถยนต์ วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ ฯลฯ เหมือนกันหมด เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวตะวันตกจะไม่สามารถบอกได้ว่าไทย จีน ญี่ปุ่น พม่า และเขมร ผิดกันตรงไหน ทั้งนี้เพราะความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมของชาวตะวันออกสมัยใหม่ถูกอิทธิพลตะวันตกทำให้คล้ายคลึงกันเข้าทุกที โดยที่ชาตินั้นๆ ไม่รู้ตัวเลย ความเจริญแบบวิทยาศาสตร์มีคุณอนันต์ ให้ความสะดวกสบายแก่เรา เป็นเอกประการ เพราะฉะนั้นการที่จะละโทษความเจริญแบบวิทยาศาสตร์และเครื่องใช้ไม่สอยที่วิทยาศาสตร์ประดิษฐ์ขึ้น ว่าทำให้เสียความสำนึกชาติของเราลดน้อยลงไปนั้นไม่ถูก ความคิดที่จะทำลายเครื่องจักรทอผ้า ปั่นฝ้าย แล้วมานั่งปั่นฝ้ายด้วยมืออย่างเก่านั้นเป็นการถอยหลังเข้าคลองแลบั่นทอนความเจริญของมนุษย์โดยใช่เหตุ ตรงกันข้ามเราควรส่งเสริมความเจริญแบบวิทยาศาสตร์ให้ก้าวหน้าต่อไปอีก เป็นการย่นศาสนาพระศรีอาริย์ให้เร็วเข้า ข้อสำคัญในขณะนี้ที่เราทำนุบำรุงความเจริญแบบวิทยาศาสตร์ เราจะต้องไม่ลืมที่จะทะนุถนอมสิ่งที่เป็นหลักแห่งการสำนึกของเราคือวรรณคดี

ตัดตอนจาก วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์, บริษัท โรเนพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช : ๒๕๓๑.

ศ.ดร. ระวี ภาวิไล (ผู้อำนวยการธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) จบจากคณะวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่ประเทศออสเตรเลีย เป็นอาจารย์ภาควิชาฟิสิกส์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานเขียนส่วนใหญ่เป็นงานด้านศาสนาปรัชญา และวิทยาศาสตร์นอกจากนี้ยังแปลบทกวีของคาร์ล ยิบรานอีกเป็นจำนวนมาก

ชีวิตคือกายกับใจและโลก สัมพันธ์กัน

ศ.ดร. ระวี ภาวิไล

คราวนี้เราจะทำความเข้าใจขั้นต้น
ในเรื่องของชีวิต...
ชีวิตเป็นอย่างไร ?

ชีวิตคือการมีตนและมีโลก
สัมพันธ์กัน

การปรากฏของชีวิต
ต้องมีทั้งตนและโลก
มีแต่ตนไม่มีโลกด้วยนั้น เป็นไปไม่ได้

เพราะแม้ตนปรากฏขึ้นในความว่างเปล่า
ความว่างเปล่านั้นก็เป็นสภาพอันหนึ่งของโลก

สำหรับชีวิตมนุษย์แต่ละคนนั้น
โลกมีสรรพสิ่งหลากหลาย รวมทั้งคนอื่น ๆ ด้วย
อนึ่ง ทั้งตนและโลกก็ได้อยู่โดดเดี่ยว
แต่อยู่อย่างมีความสัมพันธ์สนิทต่อกัน
และแท้ที่จริงนั้น
ตนและโลกนับว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เราพิจารณาต่อไปว่า
สิ่งที่ถูกยึดถือเป็นตัวตนมนุษย์นั้น
เป็นอย่างไร
ผู้คนทั่วไปถือเอาว่ากายที่มีใจครองนี้คือตัวตน
ตัวตนก็คือกายกับใจที่สัมพันธ์กัน
ดังนั้นชีวิตก็คือกายกับใจและโลกสัมพันธ์กัน
เพื่อจะเข้าใจชีวิต
เราจึงควรพิจารณากายกับใจ

กายคือผิวหนังห่อหุ้มเลือดเนื้อและโครงกระดูก
 หล่อเลี้ยงด้วยลมหายใจเข้าออก
 เป็นจุลจักรวาลแห่งจุลชีวินเหลือคณานับ
 ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์สอดคล้องกัน
 และสัมพันธ์สืบเนื่องกับมหจักรวาลแห่งโลกธาตุ
 สร้างขึ้นจากอนุปรมาณูชนิดเดียวกัน
 กับที่ประกอบขึ้นเป็นโลก ดวงอาทิตย์ ดวงดาว และเอกภพ

แร่ธาตุทั้งหลายคูกกันดำรงอยู่ และดำเนินไปในร่างกาย
 ตามกฎแห่งธรรมชาติทางวัตถุ
 อันเดียวกันกับที่ควบคุมการดำรงอยู่และดำเนินไป
 ของแร่ธาตุทั้งหลายในมหจักรวาลแห่งสารวัตถุ
 และเมื่อชีวิตสิ้นสุดลงนั้น
 แร่ธาตุแห่งร่างกายที่เคยยึดถือเป็นตัวตนส่วนหนึ่ง
 ก็กลับคืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโลกธาตุอีก

ใจนั้นคือธรรมชาติที่รับรู้ความมีอยู่ของกาย
 และรับรู้ความมีอยู่ของโลก
 กับทั้งควบคุมพฤติกรรมของกายที่ใจนั้นสัมพันธ์อยู่
 ถ้าไม่มีใจรับรู้
 โลกจะมีหรือไม่ กายจะมีหรือไม่ ก็ไม่มีความหมาย
 และกายที่ไม่มีใจครอบครองควบคุมนั้น
 ก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์มีชีวิต
 เพราะชีวิตมนุษย์นั้น
 มีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน
 ขอให้กำหนดความข้อนีให้ชัดเจน

จาก เฟงฟินิจเรื่องชีวิต

รศ.ดร. จักรทิพย์ นากสุภา
จบ รัฐศาสตรบัณฑิต แล้วไปศึกษาต่อ
ที่สหรัฐอเมริกาแต่กลับมาเป็นอาจารย์
คณะเศรษฐศาสตร์เคยดำรงตำแหน่ง
คณบดีมีบทความวิชาการตีพิมพ์อยู่
มากมาย ล่าสุดได้รับเลือกเป็น เมธี
วิจัยอาวุโส ส.ก.ว.

จะศึกษาสังคมไทยอย่างไร

รศ.ดร. จักรทิพย์ นากสุภา

เกริ่นนำ

“เป็นหน้าที่ของประชาคมชาวคริสต์ทั้งหลายที่ต้องวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริงของประเทศของตนอย่างเป็นภาวะวิสัย พยายามเข้าใจโดยอาศัยแสงสว่างแห่งพระ วรณะของพระวรสาร และอาศัยคำสอนทางสังคมของพระศาสนจักร เพื่อหาหลักเกณฑ์ในการไตร่ตรองกฎแห่งการวินิจฉัย และแนวทางเพื่อการปฏิบัติ” เมื่อเลือกหาและวิเคราะห์แล้วก็ให้ “อุทิศตนให้กับแนวทางที่เห็นว่าเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม...โดยอาศัยความช่วยเหลือของพระจิตเจ้า” และ “จะไม่เป็นการถูกต้องหากจะใช้พระวรสารเป็นเครื่องมือเพื่อยังประโยชน์บางประการสำหรับเรื่องทางโลกโดยละเอียดลักษณะอันเป็นสากลและนิรันดร์ของสารนั้น ข้อความที่คัดมานี้เป็นส่วนหนึ่งของสมณสาร Octogesima Adveniens ที่ได้ทำการศึกษากันในวันนี้ ซึ่งค่อนข้างจะชี้ชัดว่าหลังจากได้พบแนวทางวิเคราะห์ ตามภาวะวิสัยและลงมือแก้ไขปัญหาทางโลกในแต่ละท้องถิ่นซึ่งทุกคนมีสิทธิ์ที่จะทำแล้ว เราจะต้องไม่หยุดอยู่เพียงแค่นั้น จะต้องมุ่งสู่ลักษณะอันเป็นสากลและนิรันดร์ด้วย ประเด็นสำคัญอยู่ที่เราจะวิเคราะห์อย่างไรจึงจะสามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

จากประสบการณ์การศึกษาสังคมไทยมากกว่า ๑๐ ปี โดยอาศัยการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งเริ่มที่องจุดหมายเหตุแห่งชาติและต่อมาภายหลังได้ออกตรวจข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ในชนบท ผมใคร่ขอแบ่งปันข้อสรุปของผมในการศึกษาเพื่อให้เข้าใจสภาพที่เป็นจริงในแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะสังคมไทย (อาจใช้กับสังคมอื่นด้วยก็ได้ แต่ต้องมีการปรับบ้าง) ๔ ประการด้วยกัน

๑. ศึกษาโครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ ในสังคม

ในการทำความเข้าใจสังคม แรกทีเดียวจะต้องเข้าใจโครงสร้างของสังคมก่อนเช่นเดียวกับเมื่อต้องการศึกษากันก็ต้องดูโครงสร้างเสียก่อนจึงจะรู้ว่า เป็นบ้าน เพราะถ้าเอาโครงออกก็ไม่เป็นบ้านอีกต่อไป กล่าวคือต้องเห็นโครงเสีย ก่อนจึงเอารายละเอียดใส่เข้าไป ทั้งนี้เพราะโครงเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจเรื่องกว้างๆ ก่อน ทั้งนี้ในการศึกษาสังคมจะต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ที่เป็นโครงก่อน นั่นคือความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ ในสังคม เช่น สถาบันทางด้านรัฐ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า โครงเป็นเซ็ท (SET) ของความสัมพันธ์ เพราะฉะนั้นถ้าศึกษาสถาบันเดียวก็ทำให้รู้เรื่องเดียว ไม่สามารถรู้หรือเข้าใจถึงสถาบันอื่นๆ ได้ (เช่น

ในการศึกษาไมโครโฟนอาจมีความสำคัญน้อยกว่าการศึกษาเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีของไมโครโฟนตัวนี้กับเครื่องขยายเสียง)

เนื่องจากโครงสร้างเป็นสิ่งสำคัญตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้ในการทำความเข้าใจสังคมจึงควรจะเริ่มจากการเข้าใจโครงสร้างของความสัมพันธ์ ของสถาบันสำคัญ ๆ ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจในเรื่องการผลิต สถาบันทางด้านการปกครอง สถาบันทางด้านความคิด วัฒนธรรม นอกจากนี้ในการศึกษาจะต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ให้ดีกว่ามันมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรบ้าง เช่นเมื่อศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องโยงเข้ากับโครงของสังคมใหญ่ ซึ่งจะพบว่าเรื่องที่ศึกษามีผลกระทบต่อความสัมพันธ์หรือระบบอื่นๆ ขณะเดียวกันระบบอื่นก็สามารถกระทบเรื่องที่ศึกษาได้เช่นกัน การศึกษาโครงสร้างหรือการศึกษาระบบมีความสำคัญเพราะความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละส่วนที่มีต่อกันมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคุณสมบัติเฉพาะของแต่ละส่วน ฉะนั้นการอธิบายสังคมเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งอาจจะทำให้เกิดภาพที่ผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนได้

นอกจากนั้น ยังมีความสัมพันธ์อีกชนิดหนึ่ง ที่นอกเหนือไปจากโครงสร้างนี้ นั่นก็คือความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ความสัมพันธ์นี้บอกอะไรเกี่ยวกับสังคมได้มากมาย เพราะแต่ละชนชั้นจะมีรูปแบบหรือลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกัน มีวิถีชีวิตและบทบาทในสังคมไม่แตกต่างกัน ดังนั้นถ้ามีการจัดกลุ่มเป็นชนชาติต่างๆ จะทำให้ตัวแปรในการศึกษาลดลง แม้ว่าจะไม่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีได้ แต่การเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นก็เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะละเลย

๒. เข้าใจสังคมอย่างเป็นกระบวนการ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการศึกษาสังคมคือการมองสังคมในแง่เป็นกระบวนการ (Process) สังคมกว่าที่จะพัฒนาการมาจนถึงทุกวันนี้จะต้องมีต้นกำเนิดหรือที่มา ที่ทำให้สังคม ชนชั้นหรือสถาบันต่างๆ เป็นอย่างนี้ ในการอธิบายสังคมจะต้องรู้พัฒนาการของมัน ตัวอย่างเช่น ปัญหาชวานาภาคกลางไม่มีที่ดินถ้ามองในแง่ตัวเลขทางสถิติเป็นเรื่องแบนๆ คือไม่มีที่ดิน ไม่สามารถรู้อะไรได้มากไปกว่านั้น แต่ถ้าศึกษาประวัติศาสตร์การถือครองที่ดินก็จะทำให้รู้ว่า เป็นเพราะระบบเจ้าขุนมูลนายของไทยหรือระบบศักดินาในสมัยก่อนที่ใช้วิธีมอบที่ดินให้กับคนที่มีตำแหน่งราชการ ต่อมา ก็จะพัฒนาเป็นเรื่องของพวกพ่อค้านายทุนที่ไ้เงินกู้ที่เรียก

ดอกเบี้ยราคาสูงมาก ทำให้ชวานาเสียที่ดินมาเป็นลำดับ สิ่งเหล่านี้มิใช่เพิ่งเกิดขึ้นแต่เกิดมานานแล้วและส่งผลให้ชวานาไม่มีที่ดินมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาลักษณะเช่นนี้จะทำให้เข้าใจว่าปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อ มีความสัมพันธ์กับประวัติการเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ ของกลุ่มคนในภาคกลางของไทย

การศึกษาย่างเป็นกระบวนการจึงมีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้เข้าใจความเป็นมาและสามารถทำนาย และกำหนดความเป็นไปในอนาคตได้ระดับหนึ่ง เช่นในการช่วยเหลือคนยากจน การเข้าใจกระบวนการของปัญหาของเขาเป็นสิ่งจำเป็น มิใช่สนใจเพียงแต่สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะจะทำให้อธิบายอะไรได้จำกัด ทั้งนี้ต้องไม่ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ (Phenomena) จนละเลยสิ่งที่อยู่ข้างหลังที่มีความสำคัญมากกว่า การศึกษาลักษณะเช่นนี้ นอกจากจะทำให้สามารถทำนายอนาคตได้แล้วยังทำให้การศึกษาสังคมไม่เป็นแบบอนุรักษณ์จนเกินไป เนื่องจากเกิดการตระหนักว่าสรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงมิได้หยุดอยู่กับที่หรือเป็นเพียงจุดๆ หนึ่ง

นอกจากนั้น พระคัมภีร์ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของ การนำเสนอประวัติศาสตร์ตั้งแต่ดั้งเดิมอย่างเป็นทางการ เริ่มตั้งแต่การสร้างโลก สร้างชาวยิว จนถึงการบังเกิดของพระเยซู และต่อไปในเรื่องของการไถ่กู้ การมีโลกที่สมบูรณ์ ซึ่งนับว่าเป็น Historical Approach คือทำให้เห็นภาพของโครงสร้างของระบบจิตและมนุษย์อย่างสมบูรณ์

๓. ความขัดแย้ง...ธรรมชาติที่มักถูกละเลย

องค์ประกอบของสังคมมีทั้งส่วนที่มีความกลมกลืน และส่วนที่เป็นความขัดแย้ง เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ ความขัดแย้งก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นกัน เพราะว่ามีมนุษย์คู่แรกได้ทำบาป มนุษย์ได้สูญเสียความสมบูรณ์ไปจึงจำต้องสร้างความสมบูรณ์ใหม่ขึ้นมาทดแทน ซึ่งพระเยซูก็ได้มาช่วยกระทำภารกิจนั้นไปได้มากพอสมควรแล้ว แต่ก็เห็นหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องสร้างความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ด้วย ความสมบูรณ์ในตัวมนุษย์นี้เองก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ดังนั้นในการศึกษาเข้าใจสังคม ถ้าศึกษาแต่ด้านความกลมกลืนซึ่งเป็นการศึกษาสังคมเพียงด้านเดียว ก็จะทำให้ไม่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้

จากเอกสารของการประชุมสภาพระสังฆราชแห่ง

เอเชียและสภาพระสังฆราชเพื่อการพัฒนา มีหลายตอนที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าในสังคมเอเชียยังมีความขัดแย้ง ความไม่สมบูรณ์ ความยากจน การเอาวัดเอาเปรียบกันอยู่มาก เอกสารฉบับนั้นยังได้บอกอีกว่า เป็นภาระของชาวคริสต์ที่มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ที่จะช่วยเหลือให้บรรเทาเบาบางลง ดังนั้นถ้าจะมีการปฏิบัติตาม Mission นี้ เวลาพิจารณาสังคมจะต้องไม่ละเลยความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งในสังคมด้อยพัฒนาสิ่งนี้เป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากเกิดขึ้นมากกว่าในสังคมที่พัฒนาแล้ว หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ของชาวคริสต์ที่จะต้องเหนื่อย เหนื่อยกว่าชาวคริสต์ในประเทศที่พัฒนาแล้ว

สิ่งที่จำเป็นในการวิเคราะห์สังคมก็คือ การไม่สามารถละเลยเรื่องของความขัดแย้งเพราะเป็นเรื่องธรรมดาๆ ในสังคมซึ่งพบมากในสังคมของประเทศโลกที่ ๓ และในขณะเดียวกันก็หมายถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ๆ และความก้าวหน้าใหม่ๆ ทางสังคม รวมทั้งหมายถึงการที่คนกลุ่มใหม่จะขึ้นมา มีสิทธิ์มีเสียงในสังคมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนชั้นกลางหรือชาวบ้านธรรมดาๆ ก็ตาม

๔. วิเคราะห์สังคมโดยใช้แง่มุมการมองของชาวบ้าน

ประเด็นสุดท้ายที่น่าพิจารณาได้มาจากประสบการณ์ส่วนตัวในการได้มีโอกาสศึกษาในต่างจังหวัดและพูดคุยกับชาวบ้าน โดยทั่วไปมักจะมีการใช้แง่มุมทางวิชาการมองสังคมโดยพยายามมองอย่างเป็นกลาง พยายามที่จะมองจากทุกแง่ทุกมุมจากทุกกลุ่มในสังคมหรือดูจากแง่มุมของคนในหลายๆ ชั้น ซึ่งจะทำให้ภาพของสังคมแตกต่างกันไปบ้าง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ อาจจะต่างกันหรือไม่ก็น่าหนักไม่เท่ากัน แต่จากประสบการณ์ในการพูดคุยกับชาวบ้านได้แบ่ง

ปันออกมาเป็นสิ่งใหม่ที่มีคุณค่าที่ไม่เคยได้รับการบอกเล่าในเชิงวิชาการมาก่อน ดูเหมือนว่าการมองจากแง่มุมของชาวบ้านได้หายไปจากวงการวิชาการไทย หายไปจากการวิเคราะห์สังคมไทย หลักของวิชาการก็คือการสร้างดุลยภาพในการพิจารณาแง่มุมต่างๆ

การมองจากแง่มุมของชาวบ้าน ศึกษาความต้องการ อารมณ์ ความรู้สึก และความปรารถนาของชาวบ้าน จะทำให้ภาพของสังคมไทยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดดุลยภาพมากขึ้น ซึ่งแม้แต่ในพระสมณสาส์นก็ยังมีตอนที่บอกว่า “ถ้าเรารู้แล้วก็น่าจะเอาความปรารถนา ความรักที่จะช่วยเหลือ ความรักเพื่อนมนุษย์ที่เป็นหัวใจของศาสนาคริสต์ใส่เข้าไปในวัฒนธรรมและความรู้สึกของชาวบ้านด้วย” ฉะนั้น การศึกษาสังคมไทยจากแง่มุมของชาวบ้านหมายถึงการเอาความรู้ที่ได้จากชาวบ้านร้อยกรองกลับคืนให้ชาวบ้าน เนื่องจากข้อมูลหรือสิ่งที่ได้มาจากชาวบ้านอาจจะไม่ปะติดปะต่อกัน (อาจจะต่อในความคิดของเขา) แต่ถ้ามีการจัดความสัมพันธ์ให้ดี ทำให้เป็นระบบระเบียบก็จะสามารถใช้เป็นข้อมูลในการเข้าใจสังคม โดยการมองจากท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาสังคมในลักษณะเช่นนี้ หมายถึงการที่จะทำให้นักธรรมดาเกิดการผสมกลมกลืน และด้วยความสัมพันธ์ของผู้ศึกษาและของสังคม ทำให้เป็นพลังของการปลดปล่อย การปลดปล่อยในหลายความหมาย ตั้งแต่ความหมายสังคมธรรมดาไปจนถึงปลดปล่อยในความหมายของศาสนา การมองสังคมแก่ชาวบ้านมิใช่เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงผลกระทบทางด้าน การเปลี่ยนแปลงของสังคมอีกด้วย การศึกษาดังกล่าวจะเกี่ยวพันไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางวัตถุและจิตใจชาวบ้าน

จาก วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๒๕๓๘.

ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ เข้าเรียนที่คณะอักษรศาสตร์จุฬาฯ ได้เพียงปีเดียวก็ได้รับทุนการศึกษาไปเรียนต่อต่างประเทศจนจบปริญญาเอก ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลงานวิชาการที่เผยแพร่ตีพิมพ์แล้วมีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นบทความด้านวรรณกรรม, วรรณกรรมวิจารณ์ และวรรณคดีเปรียบเทียบ เช่น ทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ เป็นต้น

ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ

ก่อนอื่นข้าพเจ้าต้องขอเรียนชี้แจงว่า ในการบรรยายวันนี้ข้าพเจ้าใคร่ขอเปลี่ยนแปลงหัวข้อให้แตกต่างไปจากหัวข้อเดิม ซึ่งทางกรมสามัญศึกษาได้กำหนดไว้ จึงจะขอให้หัวข้อเรื่องว่า “ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม” การที่จะให้คำแนะนำแก่ท่านผู้ฟังเกี่ยวกับรากฐานของวัฒนธรรมและสังคมนั้นผู้บรรยายควรจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลานานปี ข้าพเจ้าไม่อยู่ในฐานะเช่นนั้น จึงเพียงแต่จะให้ข้อสังเกตบางประการซึ่งมิใช่เป็นหลักของวิชาการศึกษาโดยตรง ข้าพเจ้ามาพูดในวันนี้ในฐานะของผู้ขอความรู้มากกว่าผู้ให้ความรู้ และเพียงแต่จะตั้งคำถามบางข้อซึ่งข้าพเจ้าอาจจะไม่อยู่ในฐานะที่จะให้คำตอบที่แจ่มชัดได้ และขอให้เป็นที่หน้าที่ของท่านผู้ฟังที่จะเก็บปัญหาเหล่านี้ไปขบคิดด้วยตนเอง

ในการบรรยายครั้งนี้ข้าพเจ้าใคร่ขอเน้นปัญหาซึ่งข้าพเจ้าเองและเพื่อนร่วมงานอีกมากมายหลายท่านคิดเหมือนกันว่า เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของสังคมไทยในปัจจุบันคือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทย ข้าพเจ้าจะหยิบยกตัวอย่างบางประการซึ่งเราๆ ท่านๆ ได้เห็นอยู่เป็นนิจ และจากตัวอย่างเหล่านี้ ข้าพเจ้าจะพยายามหาหลักใหญ่ๆ ซึ่งอาจจะนับได้ว่าเป็นหลักของสังคมในบ้านเราปัจจุบัน ตัวอย่างที่จะให้เป็นตัวอย่างทางด้านศิลปะเสียมาก เพราะข้าพเจ้าถือว่าอิทธิพลที่ศิลปะมีต่อสังคมนั้นเป็นอิทธิพลที่ลึกซึ้ง แม้ว่าเราอาจจะไม่ค่อยได้ใส่ใจความสำคัญนั้น

ก่อนอื่นข้าพเจ้า ขอพูดถึงปัญหาเกี่ยวกับอารยธรรม ต่างชาติ เมื่อเรามองดูตัวอย่างในประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นตัวอย่างจากประวัติศาสตร์ไทยหรือประวัติศาสตร์ต่างประเทศ เราจะเห็นได้ว่า การที่ชาติหนึ่งชาติใดซึ่งมีอารยธรรมอันสูงส่งจะไปมีอิทธิพลกับชาติอื่นๆ นั้นนับได้ว่าเป็นปกติวิสัยศิลปะของชาติเราเองไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม หรือนาฏกรรม ซึ่งเรารู้จักกันอยู่ทุกวันนี้ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียเสียมิใช่น้อยเช่นเดียวกับยุโรป นับแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ เป็นต้นมา อิทธิพลของอารยธรรมกรีกและโรมันโบราณ นับได้ว่าเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมตะวันตก แต่บัดนั้นเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติที่มีวิวัฒนาการร่วมกันมา ถ้าเรา

*“รากฐานของสังคมและวัฒนธรรมที่ควรคำนึงถึงในการจัดการศึกษา”

พิจารณาตุลย์สังคมปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าในที่ใดก็ตาม อิทธิพลของโลกตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของอเมริกา ซึ่งนับว่าเป็นเจ้าโลกในทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งซึ่งไม่มีชาติใดในย่านของเราจะหลีกเลี่ยงไปได้ เรามักจะได้ยินคำกล่าวหาของท่านทั้งหลายที่รักวัฒนธรรมไทยอย่างสุดซึ้งว่า วิธีการดำเนินชีวิตของอเมริกันเข้ามาทำให้คนไทยไม่เป็นไทย ทั้งนี้และทั้งนั้นเรามักจะอนุโลมเอาว่าความคิดส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้ให้ หาได้ตกอยู่กับผู้รับอิทธิพลเหล่านี้ไม่ ข้าพเจ้าใคร่ขอตั้งข้อคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์แบบนี้เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงแล้วหรือ

การที่ชาติหนึ่งชาติใดรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามานั้นมิได้หมายความว่า เป็นการเสียหายต่อวัฒนธรรมของชาติของตนเสมอไป เราควรจะสำนึกอยู่เสมอไปเราเป็นหนี้บุญคุณของโลกตะวันตกอยู่มากเหมือนกัน เช่น ในเรื่องความสะดวกสบายในทางวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมก็ดี หรือในทางอาคารสถานที่ก็ดี ปัญหาสำหรับผู้รับขึ้นอยู่กับเหตุที่เราได้เลือกเฟ้นสิ่งต่างๆ ที่มาจากประเทศนอกโดยชอบด้วยเหตุผลหรือไม่ประการใด วัฒนธรรมที่เข้ามาในประเทศที่มีเคยตกอยู่ในอำนาจจักรวรรดินิยมใดๆ นั้น โอกาสที่จะเลือกเฟ้นจึงมีอยู่มาก คนไทยเราได้ใช้สิทธินี้หรือไม่ ข้าพเจ้าจะยกตัวอย่างซึ่งบุคคลบางจำพวกอาจจะไม่เห็นเลยว่าเป็นอันตรายต่อสังคมบ้านเราหรือไม่ ขอให้ท่านลองฟังดนตรีที่ข้าพเจ้าจะเปิดให้ฟังดูเสียก่อน (ผู้บรรยายเปิดเพลง Dynamite ซึ่ง Cliff Richard เป็นผู้ร้องบรรเลงโดยวงดนตรี The Shadows แล้วบรรยายต่อ)

อันที่จริงเพลงที่ข้าพเจ้าเปิดให้ฟัง แม้ว่าคนร้องจะเป็นอังกฤษ แต่อิทธิพลดั้งเดิมมาจากอีกฝั่งหนึ่งของมหาสมุทรแอตแลนติก ขอให้ท่านดูซิว่า อิทธิพลอเมริกันมีต่อโลกทั่วไปมากเพียงไหน เมื่อฝรั่งเขารับอิทธิพลซึ่งกันและกันได้อย่างง่ายดาย มีความจำเป็นอะไรหรือไม่ที่เราจะต้องรับถ่ายทอดดนตรีจำพวกนี้เข้ามาด้วย อันที่จริงศิลปะอันสูงส่งของยุโรปได้ไปมีอิทธิพลในประเทศอเมริกาอย่างมากมาย ท่านที่สนใจดนตรีอย่างมากมาย วงดนตรีคลาสสิกของอเมริกันบางวงเป็นวงดนตรีชั้นนำของโลกตะวันตก ดีกว่าวงดนตรีคลาสสิกส่วนใหญ่ในยุโรปเองเสียอีก เมื่อฝรั่งเขาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน เขาแลกเปลี่ยนกันในขอบข่ายที่กว้างขวางมาก แต่คนไทยเรานั้นรับมาเฉพาะของที่ง่าย ๆ ที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานโดยไม่ต้องใช้ความสามารถทางด้านศิลปะ ข้าพเจ้าหมายถึงศิลปะของผู้เล่นและผู้ฟังดนตรีที่เราได้ฟังไปเมื่อสักครู่นี้กระตุนเตือนความรู้สึกเกี่ยวกับจังหวะ

และความรู้สึกแบบคึกคะนอง การเล่นและการร้องก็ไม่ต้องใช้ความพยายามอะไรมากนักอะไรซึ่งเป็นของง่ายเราก็คับได้ง่าย

เมื่อหวนคิดกับมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีส่วนส่งเสริมดนตรีตะวันตกชนิดเล็กคือ ดนตรีคลาสสิก ความตั้งใจที่จะให้คนไทยได้รู้จักสิ่งที่ดีงามของโลกตะวันตกนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ แต่ผลที่ได้มีน้อยมากเพราะเราตั้งความมุ่งหวังไว้สูงเกินไป เช่นเดียวกับละครแปลของเชกสเปียร์ ซึ่งเรามักคับให้เรียนกันในชั้นมัธยม ผลที่ได้ก็มีไม่มากนักเช่นเดียวกัน แต่ว่าพยายามแล้วล้มเหลวก็ยังคงคิดว่าไม่พยายามเลย นักดนตรีที่เคยได้รับการฝึกฝนอยู่ในกรมมหรสพหลวงในสมัยนั้นก็ได้รับความรู้เบื้องต้นบางประการเกี่ยวกับดนตรีสากลที่จะใช้เป็นเครื่องนำทางไปสร้างสรรคศิลปะชนิดใหม่ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นศิลปะขอยิม (derivative art) ที่สามารถจะนำเข้ากับความต้องการในทางอารมณ์ของคนไทยได้ ข้าพเจ้าต้องการย้ำว่าศิลปะที่ข้าพเจ้าเรียกว่าศิลปะขอยิมนั้นมีจำเป็นจะเป็นศิลปะซึ่งไร้ค่าเสมอไป เพราะมิได้เกิดในผืนแผ่นดินของบ้านเกิดเมืองนอนของตน จริ่งอยู่ศิลปะเหล่านี้จะเป็นไทยก็ไม่ใช่เทศก็ไม่ใช่ แต่ถือได้ว่าเป็นประเภทของศิลปะซึ่งเกิดขึ้นใหม่ภายใต้อิทธิพลตะวันตก ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ตัวอย่างเพลงไทยสากลสักหนึ่งเพลง ซึ่งข้าพเจ้าถือว่าจัดอยู่ในจำพวกซึ่งเรียกว่า “คลาสสิก” ของเพลงไทยสากล ความนิยมชมชอบก็เห็นจะอยู่ในระหว่าง ๑๕-๒๐ ปี (ผู้บรรยายเปิดเพลง “ดอกจันทน์กะพ้อร่วง” ทำนองของเอื้อสุนทรสนาน คำร้องของแก้ว อัจฉริยะกุล ขับร้องโดยฉันทนา โมรากุลบรรเลงโดยวงดนตรีสุนทราภรณ์)

ถ้าจะมองกันในแง่ของนักวิชาการดนตรี การประสานเสียงก็นับได้ว่าไม่วิจิตรพิศดารนัก การเล่นเครื่องนักดนตรีก็จัดอยู่ในระดับที่เรียกว่าพอใช้ ฝีมือ violin ถ้าไปสอบประกาศนียบัตรการดนตรีในตะวันตกก็อาจไม่ผ่านแต่ trumpet เพียงบ้างเล็กน้อย คนร้องเสียงค่อนข้างจะแกว่ง แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเราไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ก็คือ เพลงนี้ทั้งทำนองและเนื้อร้องมีอะไรบางอย่างที่เป็นไทยๆ ที่จะสามารถจะประทับใจผู้ฟังที่เป็นไทยได้ โดยเฉพาะเนื้อร้องนั้นผู้ประพันธ์ใช้ความพยายามที่จะให้งานจำพวกกวีนิพนธ์ความเปรียบที่ใช้นี้ก็นับได้ว่าเป็นความเปรียบที่สามารถบรรยายออกมาได้อย่างไพเราะ แม้ว่าในตอนสุดท้ายอาจจะล้ำสมัยไปแล้วบ้าง แต่ก็ก็นับได้ว่าเข้ากับหลักประเพณีไทยซึ่งถือกันมาตั้งแต่โบราณกาล ประเพณีแบบนี้ ข้าพเจ้าเชื่อ

ว่าคนตะวันตกหรือคนไทยซึ่งมีหัวตะวันตกอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าขัน ปัญหาเมื่ออยู่่าศิลปะประเภทเพลงไทยสากลนี้จะรักษารูปของตัวที่เป็นไทยๆ ไปได้สักเท่าไร อิทธิพลของคนตรีสมัยใหม่ที่มาจากโลกตะวันตกทำให้เพลงสากลของเราแปรรูปไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่เรื่องของการแปรรูปนี้ก็มิใช่เป็นหลักการที่ผิดโดยไม่มีเงื่อนไข เพลงไทยสากลบางเพลงที่ใช้หลักการของดนตรีสากล แต่ขออิมทำนองมาจากเพลงไทยเดิม ก็มีเชื่อว่าจะทำให้ต้นฉบับเสื่อมเสียเสมอไปก็หาไม่ แต่ความเคารพที่เรามีต่อศิลปะดั้งเดิมของชาติควรจะเป็นหลักการอันหนึ่งซึ่งศิลปินไทยควรจะต้องคำนึงไว้ ความเห็นของข้าพเจ้าอาจจะไม่ตรงกับความเห็นของท่านผู้ฟัง การที่วงดนตรีจำพวก “ชาโดว์” (Shadows) เอาเพลงลาวเจริญศรีมาเล่นก็ตีราฟไฟฟ้าเสียงที่ออกมาผิดแผกไปจากความไพเราะและนุ่มนวลของต้นฉบับเดิมไปมาก ดูราวกับเป็นการดูหมิ่นศิลปะเดิมของเรา ซึ่งนักดนตรีสมัยใหม่นี้ไม่ใคร่เข้าใจเท่าไรนัก ถ้าท่านไปรับประทานอาหารกลางวันในภัตตาคารที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งแถวสีลม จะมีนักร้องหญิงผู้หนึ่งออกมาขับร้องเพลงลาวครวญ พร้อมทั้งเอาผ้าเช็ดหน้าชุบน้ำมาบิด ทำประหนึ่งว่าได้ชุบน้ำตาของตนจนโชกแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าของเหล่านี้ขับขึ้นแต่เพียงชั่วครู่ชั่วยาม ลูกค้าย่อมมากก็คงจะไม่เข้าใจว่าต้นฉบับเดิมของเพลงลาวครวญนั้นมีความซาบซึ้งเพียงใดแค่ไหน และวรรณกรรมที่เป็นต้นเรื่องนั้น เป็นวรรณกรรมที่สูงส่งเพียงไร สังคมของเราในปัจจุบันห่างไกลวัฒนธรรมดั้งเดิมพอที่จะหัวเราะเยาะสิ่งที่บูยาตตายของเรารับว่าซาบซึ้งกินใจ (ทั้งนี้มิได้หมายความว่าศิลปะล้อเลียนที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า parody ไม่มีความหมายเลย แต่ parody ที่ดีนั้นต้องใช้ความสามารถในทางการประพันธ์ที่จะเปลี่ยนแปลงของเดิมให้กลายเป็นสิ่งที่ตลกขบขันได้)

ข้อที่พวกเรานักศึกษาพึงคำนึงถึงก็คือ ปัญหาที่ว่าเราจะทำให้ของเก่ากับของใหม่เข้ากันได้อย่างไร ข้าพเจ้ามิใช่เป็นคนเห็นของเก่าดีกว่าของใหม่เสียหมด แต่ของเก่าที่เราได้เลือกเฟ้นแล้วควรจะนับได้ว่าเป็นมาตรฐานที่ควรจะต้องถือได้บ้างอาจจะมิใช่ผู้สงสัยอยากทราบว่าจะอะไรคือมาตรฐาน และใครเป็นผู้กำหนดมาตรฐาน ข้าพเจ้าคิดว่า เวลาคือมาตรฐาน ความนิยมต่อศิลปะอันหนึ่งซึ่งเป็นความนิยมที่สืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานไม่ว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

จะเป็นฉันใด ไม่ว่าเมืองหลวงจะพินาศล่มจมไปแล้วก็แห่งชาติไทยมิใช่เป็นชาติที่ไร้ศิลปะเหล่านี้ ถ้าท่านคิดไปถึงทางยุโรป เยอรมันนี่เป็นชาติที่สร้างความพินาศให้โลกไว้อย่างมากมาย แต่เคยมีใครคิดบ้างหรือไม่ที่จะเอาเหตุผลทางการเมืองเข้ามาลบล้าง ความดีเด่นของศิลปินเยอรมันบางคนซึ่งทั่วโลกยกย่องแล้วว่าเป็นยอดศิลปินแม้แต่ชนชาติยิวก็มีรังเกียจที่จะเล่นดนตรีของ Beethoven

เมื่อหันมาดูสังคมบ้านเราจะเห็นได้ว่าโอกาสที่เราๆ ท่านๆ จะได้มาชื่นชมกับศิลปะเก่าๆ ที่เป็นสมบัติของชาติ นั้นมีน้อยมาก เรามักจะโทษเยาวชนสมัยนี้ว่าหันไปสนใจกับของใหม่ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของการบินเหิงแบบง่ายๆ มากกว่าจะมาสนใจกับศิลปะที่แท้จริงไม่ว่าของไทยและเทศ ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่ารสนิยมเป็นของที่เกิดขึ้นเองในแต่ละบุคคล รสนิยมเป็นสิ่งที่ปลูกฝังได้ ถ้าเราให้โอกาสแก่เยาวชนของเราที่จะได้เรียนรู้ของเก่าๆ ที่ดีงาม ก็ไม่แนเสมอไปว่าเยาวชนส่วนมากจะไม่ให้ความสนใจแก่สิ่งเหล่านี้เลย ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือพิมพ์อังกฤษฉบับหนึ่งในราว ๕-๖ ปีมาแล้ว Kenneth Tynan (๑๙๒๙-๑๙๘๐) นักวิจารณ์ละครซึ่งมีชื่อเสียงมากของหนังสือพิมพ์ The Observer เคยปรารภไว้ว่า ในกรุงลอนดอนขณะนั้นมีโรงละครอยู่ราว ๓๒ โรง เล่นละครร่วมสมัย (contemporary) เสียราว ๓๐ เรื่อง มีละครเก่าๆ แสดงอยู่ในขณะนั้นเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น เขาปรารภว่า “ข้าพเจ้านิยมของใหม่ แต่ฉันจะชกจะเลอะกันเสียแล้ว” (I'm all for modernity, but this is ridiculous.) ปัญหาเรื่องของเก่ากับของใหม่นี้มิใช่ปัญหาที่บ้านเราเท่านั้นที่ต้องเผชิญ ภาพยนตร์สารคดีเยอรมัน ที่ข้าพเจ้านำมาฉายให้ดูหลังจากการบรรยายนี้ก็แสดงให้เห็นแต่แง่ที่ดีของสังคมเยอรมันที่สามารถจะรักษาของเก่าไว้ในสังคมปัจจุบันได้ แต่นักการศึกษาของเขาเองพูดอยู่เสมอว่า เด็กนักเรียนวัยรุ่นของเราขณะนี้นิยมใจพวก Beatles มากกว่า Beethoven แต่เขายังไม่ยอมแพ้ พยายามทุกวิถีทางที่จะให้โอกาสแก่เยาวชนให้รู้จักของเก่าที่ดีงามให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เรามีหนทางที่จะแก้ไขสภาพการณ์เช่นนี้ได้อย่างไร ข้าพเจ้าไม่เชื่อนักว่าการแก้ปัญหาตามแบบของประเทศสังคมนิยม คือให้รัฐเข้ามาบงการในทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะทุกอย่างที่เป็นผลดีต่อบ้านเมืองเรา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นเป็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะที่จะ

* ภาพยนตร์บรรยายประวัติของวงดนตรีเยอรมันที่มีชื่อเสียงคือ Bamberg Symphony Orchestra

วินิจฉัยได้ว่าอะไรเป็นผลดีต่อบ้านเมืองเราหรือไม่ อารยธรรมตะวันตกบางส่วนซึ่งถ้าเราพิจารณาเห็นแล้วอย่างชัดเจนว่าเป็นของที่จะอำนวยประโยชน์แก่เรา ไม่ว่าจะในทางวัตถุหรือทางจิตใจ ก็ไม่ต้องมีเหตุผลอะไรที่เราจะต้องไปต่อต้านตัวอย่างเช่น ถ้าหากนักเรียนบางคนเกิดสนใจวรรณกรรมของเชกสเปียร์มากกว่าสุนทรภู่ ก็ไม่ใช่เรื่องที่เราจะต้องไปกล่าวโทษว่าไม่รักชาติ สมบัติของแต่ละชาติบางอย่างมีคุณค่าเหนือไปจากขอบข่ายของเชื้อชาติตนจนสามารถที่จะเรียกได้ว่าเป็นสมบัติของโลกได้เรารู้หรือไม่ว่าสมบัติเหล่านี้อยู่ที่ไหน

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะบรรยายถึงปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันตก คือเรื่องการศึกษาต่อในต่างประเทศนั้น ข้าพเจ้าใคร่ขอตั้งข้อสังเกตไว้ข้อหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับการรับวัฒนธรรมตะวันตกในประเทศไทย เพราะเหตุใดเมื่อมีคนไทยจำนวนมากหลายได้ไปอยู่ในประเทศตะวันตกนานๆ ได้ไปรับไปเรียนวิชาเฉพาะต่างๆ กันมา เหตุใดบุคคลเหล่านี้จึงมิได้ช่วยให้คำแนะนำแก่เพื่อนร่วมชาติของเราในเรื่องวัฒนธรรมที่ดงามของประเทศตะวันตก ความจริงเราก็ไม่ได้เป็นฝ่ายผิดเสียทั้งนั้น เพราะสังคมของโลกตะวันตกเองนั้นก็มิได้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเองโดยถูกต้องเสมอไป เราไปจากต่างถิ่นก็มักจะเห็นดีเห็นงามด้วยกับสิ่งที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยมิต้องลงทุนลงแรงจนเกินไปนัก แต่เมื่อเรามองดูอีกแง่หนึ่ง การที่เรามาจากประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไป เราเสียอีกน่าจะอยู่ในฐานะที่มีโอกาสมองสังคมของเขาด้วยความเป็นกลาง แต่การที่การศึกษาและการอบรมในบ้านเรามีได้ให้หลักฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติที่แน่นแฟ้นพอที่จะให้คนไทยเหล่านั้นสามารถดำรงความเป็นตัวของตัวเองได้ อิทธิพลฝรั่งจึงเข้ามาครอบงำอย่างง่ายดาย ยิ่งทุกวันนี้โลกตะวันตกและโลกตะวันออกได้มีการติดต่อใกล้ชิดกันมากขึ้น คนไทยที่เคยได้รับอิทธิพลชนิดฉาบฉวยอยู่มาบ้างแล้ว ก็ยังมีโอกาสได้สนุกสนานกับของที่ตนเองเคยชอบอยู่แล้วมากขึ้น เราๆ ท่านๆ คงจะทราบกันดีอยู่แล้วว่า หลักประเพณีไทยก็ดี หลักพุทธศาสนาก็ดี เป็นปัจจัยที่สามารถจะสร้างสังคมไทยที่ก้าวขึ้นขึ้นมาได้ นักการศึกษาสามารถที่จะทำอะไรได้บ้างที่จะใช้หลักการเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ หลักการเหล่านี้เราไม่จำเป็นที่จะหยาบยืมมาจากโลกตะวันตก

สำหรับการศึกษาวิชาเฉพาะในระดับสูงนั้น เราจำเป็นที่จะต้องพึ่งโลกตะวันตกอยู่มาก และผลที่จะได้จากวิชาเฉพาะคงจะเป็นผลได้มากกว่าผลเสีย แต่เรามีข้อขาด

เรียนวิชาการจากเขาเท่านั้น เรามักจะรับระบบชีวิตและระบบสังคมของเขามาด้วยโดยที่รู้ตัวหรือไม่ก็ตาม อาจเป็นการดีอยู่ หากนักศึกษาของเราสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบสังคมของเขาได้ในระยะที่ศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั้น แต่เมื่อกลับมาสู่บ้านเกิดเมืองนอนของตนแล้ว สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมของตนอีกครั้งหนึ่งได้หรือไม่ เรามักจะให้ความชื่นชมซึ่งอาจจะเป็นความชื่นชมที่ผิดๆ กับผู้ที่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศนานๆ ประหนึ่งว่าเขาได้ไปชุบตัวมาในอารยธรรมที่เจริญกว่าบ้านเรา เขาเหล่านั้นก็มักจะสวมรอยฉายโอกาสจากความเชื่อถือของคนไทยแบบนี้ การไปอยู่เมืองนอกมา ๑๕ ปี ราวกับว่าเป็นปริญญาบัตรที่มีค่าสูงกว่าปริญญาบัตรใดๆ ที่สถาบันไทยหรือเทศจะให้ได้ หน่วยงานราชการบางแห่งของประเทศเราให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่จบเพียงมัธยมปีที่ ๓ ในสมัยก่อน เพื่อที่จะได้ไปศึกษาในต่างประเทศนานๆ และเข้าใจความเป็นอยู่และความคิดของฝรั่ง เพื่อที่จะได้กลับมาเป็นกำลังของประเทศต่อไปเราควรจะถามตัวเองว่า ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นรู้จักบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองดีพอแล้วหรือ

จริงอยู่ความเชี่ยวชาญในทางภาษาต่างประเทศจะต้องใช้เวลาฝึกฝนในประเทศนั้นๆ เป็นระยะแรมปี แต่เรามักจะเข้าใจผิดไปว่า ความเชี่ยวชาญในทางภาษาเป็นคุณสมบัติอันเลิศแล้วที่เราได้จากต่างประเทศ ความรู้ในบางแขนงวิชา เช่น โรคเมืองร้อน หรือกฎหมายไทย หรือวรรณคดีไทย หรือประวัติศาสตร์ไทย เราไม่จำเป็นต้องพึ่งพาฝรั่งเสมอไป ปัญหาที่สำคัญมีอยู่ว่าเราควรส่งคนในระดับไหนไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ความรู้ในทางวิชาเฉพาะเป็นของที่เราเรียนกันได้ แม้แต่ในประเทศของเรา ถ้าหากปรับปรุงการสอนให้ดีเราก็อาจที่จะผลิตผู้ที่มีความสามารถเท่าเทียมกับในต่างประเทศได้บ้าง แต่ของบางอย่างมิใช่เป็นของที่ครูบาอาจารย์สอนให้ในชั้นเรียน เป็นของที่เราจะเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ จากความสัมพันธ์กับอารยธรรมอื่น ถ้าเราไม่รู้ว่าบ้านเรามีความต้องการแบบไหนเราก็ไม่สามารถที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าการส่งคนไปศึกษาในต่างประเทศตั้งแต่เล็กๆ จะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติบ้านเมืองเราในปัจจุบัน ความสิ้นเปลืองก็มีมากอยู่ จะมีเป็นกวีดีกว่าหรือ ถ้าหากเราสามารถที่จะเลือกเฟ้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงในประเทศแล้ว ซึ่งมีความสามารถในวิชาพรและบุคลิกภาพอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีประโยชน์ต่อสังคม ส่งไปเรียนวิชาเฉพาะที่มีความจำเป็นสำหรับบ้านเมืองเราในต่างประเทศ อาจจะ

การลงทุนที่ได้กำไรมากที่สุด เราควรจะรู้จักบ้านเราให้ดีเสียก่อนก่อนที่จะไปรู้จักกับบ้านเมืองอื่น บทบาทของการศึกษาในประเทศไทยในการเตรียมคนเหล่านั้นจึงมีอยู่มาก

ข้าพเจ้าได้เน้นแล้วถึงการเลือก การเลือกเรียนวิชาในประเทศที่จะให้ผลดีต่อบ้านเมืองเราก็นับว่าสำคัญอยู่ มีบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยไทยที่ไปทำคุณูปกตทางภาษาวรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ไทยในยุโรปและอเมริกาเป็นจำนวนไม่น้อยนัก ถ้าดูเผินๆ ก็ราวกับว่านักอักษรศาสตร์เหล่านี้เพียงแต่ต้องการกระดาษแผ่นหนึ่งที่เรียกว่าปริญญาเอก ซึ่งมหาวิทยาลัยไทยไม่สามารถที่จะให้ได้ แต่ถ้าจะดูกันให้ลึกซึ้ง หลักการในการวิจัย หลักวิชาสำคัญๆ ในทางประวัติศาสตร์หลักของวรรณคดีวิจารณ์และของภาษาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยุโรปสอนให้เราได้ ซึ่งเราจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อวิชาการบ้านเราได้ ความรู้ในระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับวรรณคดียุโรปหรือประวัติศาสตร์สากลเสียอีกที่นับว่าไม่มีผลโดยตรง ต่อการศึกษาในประเทศไทย นอกเสียจากจะเป็นเครื่องชักจูงให้คนไทยได้รู้ได้เห็นถึงสิ่งที่ตั้งงามของโลกตะวันตกบ้าง แต่เท่าที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วข้างต้น สมบัติบางชิ้นมิใช่เป็นสมบัติของแต่ละชาติแต่เป็นสมบัติของโลก สิ่งใดที่เป็นสิ่งที่สูงส่งโน้มน้าวจิตใจให้คิดไปในทางที่ตั้งงามก็ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ

เมื่อได้กล่าวถึงคนไทยในต่างประเทศแล้ว ควรจะกล่าวถึงชาวต่างประเทศในประเทศไทยเสียบ้าง ในด้านวิชาการและเทคนิค เราจำเป็นต้องพึ่งชาวต่างประเทศนับแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งกับไทยในสมัยก่อนนั้นในฐานะนายจ้างและลูกจ้างเสียมิใช่น้อย เรามีกิจการบางอย่างซึ่งเราไม่มีความรู้ความสามารถที่จะทำด้วยตนเองได้ เราจึงจำเป็นต้องจ้างชาวต่างประเทศ ความจงรักภักดีของชาวต่างประเทศบางคนที่มีต่อประเทศเราเป็นที่ประจักษ์ต่อคนไทยส่วนมาก บางคนได้รับยศถาบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เขาภาคภูมิใจ ชาวต่างประเทศในปัจจุบันตัวหากไม่มากับอาวุธสมัยใหม่หรือมาค้าขายหาผลประโยชน์ก็มาพร้อมกับเงินช่วยเหลือหรือเงินกู้ที่ให้กับประเทศเรา ข้อที่น่าพิศวงก็คือว่าคนไทยในปัจจุบันที่มีความรู้ความสามารถดีเลิศในทางวิชาการแขนงต่างๆ บางคนมีความรู้ความสามารถดีกว่าชาวต่างประเทศที่มีรากเหง้าเหล่านี้เสียอีก กลับยอมให้ชาวต่างประเทศเป็นผู้บังคับ คนไทยควรทำอะไรมากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย คำแนะนำของชาวต่างประเทศเหล่านี้มิใช่จะใช้จะถูกต้องเสมอไป เพราะหลักวิชาการต่างๆ ถ้าจะใช้โดยมิ

ได้คำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่และสภาพสังคมของประเทศนั้นๆ แล้ว ก็หาจะมีผลตามที่ต้องการไม่ ผู้เชี่ยวชาญของไทยเราควรจะอยู่ในฐานะที่เป็นผู้นำและขอความช่วยเหลือจากนายทุนและผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้เป็นบางครั้งบางคราว เราสามารถที่จะนำเขาได้ก็เพราะเรารู้ว่าปัญหาต่างๆ ของบ้านเมืองเราคืออะไร ถ้าเขามาให้คำแนะนำว่าควรจะเอาเครื่องบินบินไปรอบๆ ประเทศเพื่อส่งโทรทัศนศึกษาไปในท้องถิ่นต่างๆ เราก็ควรดูสภาพบ้านเมืองเราเสียก่อนว่าเราพร้อมหรือยังที่จะลงทุนแบบนี้ ปัญหาเฉพาะหน้าที่ว่า นักเรียนของเราในท้องถิ่นที่กั้นดารยังต้องนั่งกับพื้นเพราะไม่มีโต๊ะและม้าเรียน หรือปัญหาที่ว่าเราไม่มีทุนรอนที่จะซื้อเครื่องรับโทรทัศนแจกจ่ายไปตามโรงเรียนต่างๆ ได้ น่าจะเป็นปัญหาที่เราจะต้องแก้เสียก่อน ก่อนที่จะเอาเครื่องบินมาบินส่งโทรทัศน

ชาวต่างประเทศที่มาอยู่ในประเทศไทยที่พยายามทำตัวให้เข้ากับสภาวะของบ้านเมืองเราก็มียู่มาก บางคนอยู่ในท้องถิ่นที่กั้นดาร เล่าเรียนภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในขณะเดียวกันก็นำความรู้และวิชาการจากโลกตะวันตกถ่ายทอดให้เป็นประโยชน์ต่อเราได้ แต่ชาวต่างประเทศบางส่วนก็มีได้พยายามเข้าใจถึงระบบสังคมบ้านเรา และพยายามสร้างอาณาจักรเล็กๆ ของเขาขึ้นมา ซึ่งเราเองก็มิควรจะตำหนิเขา แต่มีคนไทยบางพวกที่หลงว่าวัฒนธรรมตะวันตกเป็นของดี เข้าร่วมเป็นสมาชิกสมทบกับอาณาจักรเล็กๆ ของชาวต่างประเทศนี้ด้วย บางคนถึงกับลงทุนลงแรงเป็นผู้นำในการหาสวัสดิการและการบันเทิงต่างๆ ตามแบบแผนตะวันตกให้กับชาวต่างประเทศกลุ่มนี้เสียอีก ถ้าเป็นงานอดิเรกก็ไม่เห็นว่าเป็นข้อเสียหายอะไร แต่คนไทยบางคนถึงกับลืมนหน้าที่ที่ตัวมีอยู่ในสังคมไทย ใช้เวลาส่วนมากไปร่วมสร้างอาณาจักรตะวันตกเล็กๆ เหล่านั้นเสีย การกระทำเช่นนี้จะถือว่าเป็นการใช้ความรู้ที่เล่าเรียนมาจากต่างประเทศให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองได้หรือไม่

อันที่จริงปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสังคมที่ข้าพเจ้านำมากล่าวในวันนี้ก็นับได้ว่าเป็นเพียงแต่ปัญหาผิวเผิน ข้าพเจ้าได้เน้นไปถึงความสำคัญของปัญหาการรับวัฒนธรรมตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่ ก็เพราะข้าพเจ้าคิดว่าเป็นปัญหาที่คนส่วนมากในขณะนี้สนใจเป็นพิเศษ ถ้ามีหลักการใดที่จะทำให้สังคมเสื่อมโทรมลงได้ก็เห็นจะเป็น หลักจริยธรรม มิใช่เป็นหลักของศิลปะหรือวัฒนธรรมแต่ฝ่ายเดียว ถ้าหากลูกหลานของเราที่ชอบดูหนังเจมส์บอนด์ หรือเล่นกีตาร์ไฟฟ้าเพลงที่ร่าร้อนยังสามารถที่จะประพุดติดนให้อยู่ในขอบข่ายของศีลธรรมที่ตั้งงาม

ข้าพเจ้าก็เห็นว่าเราไม่ควรไปประณามเขาเสียเรื่อยไป ปัญหาข้อใหญ่ที่ข้าพเจ้าต้องยอมรับว่าไม่สามารถที่จะให้คำตอบที่แน่นอนได้ก็คือว่า อิทธิพลตะวันตกเป็นภัยต่อศีลธรรมอันดีงามของบ้านเมืองเราหรือไม่ เรารู้ได้แน่นอนหรือไม่ว่าสังคมของเราเองในสมัยก่อนที่จะตกไปอยู่ใต้อิทธิพลตะวันตกนั้นเป็นสังคมที่เลิศแล้วด้วยจริยธรรม

บทบาทของนักการศึกษาในสังคมนั้นมีอยู่เป็นอนุภาคประการ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราสามารถที่จะส่งสอนกุลบุตรกุลธิดาของเราได้อย่างไรให้เป็นคนที่อยู่ในขอบข่ายของศีลธรรม ให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว ให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นควรจะเป็นไปในรูปใด คนฝรั่งเศสที่ลงทัณฑ์พระเจ้าหลุยส์ที่สิบหกก็นับว่าเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น แต่การกระทำที่รุนแรงเช่นนั้นถูกต้องแล้วหรือ สำหรับประสบการณ์ของข้าพเจ้าเองนั้นข้าพเจ้าต้องขอยอมรับว่าวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมที่ข้าพเจ้าได้เล่าเรียนในสมัยเป็นนักเรียนนั้น เป็นการอบรมแบบท่องจำมากกว่า มิได้เน้นถึงคุณค่าของทางปฏิบัติและผลดีที่จะมีต่อสังคมเลย สภาวิชาการใน

โรงเรียนบ้านเราสมัยนี้จะดีขึ้นหรือไม่เพียงไรข้าพเจ้าไม่ทราบก่อนจะจบข้าพเจ้าอยากจะยกข้อความสั้นๆ ที่คัดมาจากหนังสือเรื่อง Du Contrat Social ของนักเขียนฝรั่งเศสที่พวกเรารู้จักกันดีคือ Jean Jacques Rousseau หลังจากทีรูสโซได้บรรยายถึงคุณงามความดีนานาประการของลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตยไปอย่างยืดยาวแล้ว ก็ทวนกลับไปคิดว่า ความคิดอันสูงส่งของเขาอาจจะไม่มีใครปฏิบัติได้ “ก็เห็นจะมีแต่พวกเทวดานั่นเองที่จะปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ลัทธิการปกครองที่ดีเลิศเช่นนี้ไม่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ปุถุชน”

มีบางอารมณ์ที่ข้าพเจ้าอยากจะเข้ากับรูสโซเมื่อมามองดูสภาพของสังคมทั้งไทยและเทศที่ได้เห็นมา แต่เมื่อคิดดูอีกครั้ง ข้าพเจ้าเห็นว่ารูสโซไม่มีลักษณะที่จะเป็นนักการศึกษาที่ดีได้ เพราะยอมรับความพ่ายแพ้อย่างง่ายดาย จนเกินไปนักการศึกษาควรจะต้องอดมคดที่สูงส่งเอาไว้ ส่วนการปฏิบัติได้เพียงใดนั้นเป็นอีกปัญหาหนึ่ง ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราได้พยายามจนสุดความสามารถแล้วหรือๆ ไม่

จากทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์; สำนักพิมพ์ผู้จัดการ : ๒๕๓๘

“S’il y avait un peuple de dieux, il se gouvernerait démocratiquement. Un gouvernement si parfait ne convient pas à des hommes.” (Du Contrat Social, Chap. IV)

ศ.ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง
จบจากคณะอักษรศาสตร์ ได้รับทุนไป
ศึกษาต่างประเทศที่สหรัฐอเมริกา
กลับมารับราชการในกระทรวง
ศึกษาธิการจนได้ตำแหน่งอธิบดีกรม
วิชาการ เป็นนักวิชาการ นักคิดที่
มีชื่อเสียงและทวนกระแสสังคมผล
งานรวมเล่มได้แก่ คู่มือฯ ฯลฯ

การสืบทอดและปรับปรุง วัฒนธรรมให้ทันสมัย

ศ.ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง

๑

ประเทศชาติบ้านเมืองของเราทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการคบหาสมาคมกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างๆ กัน แน่นนอนเรามีความมั่งคั่ง มีความหลากหลายในทางวัฒนธรรม หากพิจารณาจากชีวิตประจำวัน ในกรุงเทพมหานครและทั่วประเทศ จะพบว่า มีความคึกคัก มีชีวิตชีวา มีความหลากหลาย ขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้ง มีปัญหา มีอุปสรรค ทั้งใหม่และเก่ามากมาย วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพิ่มความรวดเร็ว รุนแรง และฉับพลัน ให้ความเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมจนเป็นที่น่าสังเกตว่าคนส่วนใหญ่เลือกไม่ถูก

ในภาวะเช่นนี้ จำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องวิเคราะห์ความเป็นจริงเพื่อเข้าใจตัวเรา วิถีชีวิตของเราในบริบททางสังคมใหม่ที่เรากำลังติดต่อกับสัมพันธ์กับโลกภายนอก ถ้าสามารถเข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจปัญหาเข้าใจแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลง ก็ย่อมจะเป็นการสะดวกในการกำหนดอนาคตของการพัฒนาวัฒนธรรมในประเทศไทย

ขณะเดียวกันก็น่าจะเป็นความสะดวกในการพัฒนาประเทศทุกแห่งทุกมุมบนพื้นฐาน รกรากทางวัฒนธรรม ที่เป็นของเราเองด้วย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้ หรือวิเคราะห์ความเป็นไปทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน จะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักรากฐานของอดีต ที่ส่งผลถึงปัจจุบันและเมื่อทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบันแล้ว เราก็จะต้องวิเคราะห์เพื่อเตรียมการก้าวเดินไปสู่อนาคต

โดยในระยะนี้ก็จะเห็นได้ชัดว่า เพียงอีกไม่กี่ปีข้างหน้า คือ เพียง ๑๑ ปี เราก็จะขึ้นสู่อายุทองของศตวรรษที่ ๒๑ ของโลกแล้ว เป็นที่แน่ชัดว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอีกมากมายในช่วง ๑๑ ปีข้างหน้า

ปมปัญหาก็คือ เราจะมีความสามารถในการปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ด้วย ความผาสุก และเจริญก้าวหน้า ทั้งในส่วนบุคคลและประเทศชาติในส่วนรวมได้หรือไม่

เพื่อให้เข้าใจทั้งในอดีตและอนาคตตามระยะดังกล่าวแล้ว ก็ต้องเริ่มพิจารณาว่า รกราก พื้นเพทางวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง

ในข้อนี้ใครจะขออ้างถึง วลีใหม่ที่ศาสตราจารย์คุณหมอบระเวศระสี ใช้อธิบายวัฒนธรรมไทยว่าเป็น “พุทธเกษตร” ซึ่งมีความหมายว่า เราเป็นสังคมเกษตรกรรมเพื่อการดำรงอยู่คือ วัฒนธรรมปลูกข้าว และมีพุทธศาสนา

เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจผสมกลมกลืนกันไปกับวิถีชีวิตของคนปลูกข้าว เราเป็นเช่นนี้มากกว่า ๑,๐๐๐ ปี

ช่วงเวลาในอดีตหรือช่วงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เรามีการปรับตัว มีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ค่อยๆ สร้างสรรค์ ขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมไทยของปู่ย่าตายายของเรา กล่าวคือในโลกทัศน์ ชีวทัศน์ และทางจิตใจเรารับศาสนาธรรม คือพุทธศาสนาจากอินเดีย ขณะเดียวกันโดย ชาติพันธุ์และความใกล้ชิดของวิถีชีวิต ทำมาค้าขายและการติดต่อสื่อสารเราก็ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมจีน

พูดง่าย ๆ ก็คือ หลายศตวรรษอย่างต่อเนื่อง เราเป็นแหล่งที่พบกันระหว่างวัฒนธรรมแม่บท ๒ วัฒนธรรมได้แก่ วัฒนธรรมจากอินเดีย และจีนบนพื้นฐานชาติพันธุ์ ที่เป็นของเราเองคือความเป็นคนไทยผู้ครองพื้นที่อยู่ในสุวรรณภูมิ เป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานนับ ๑,๐๐๐ ปี การผสมกลมกลืนวัฒนธรรม ๒ กระแสใหญ่ คือ จีนและอินเดีย เข้ากับพื้นฐานเดิมกับของเราซึ่งมีภูมิอากาศเป็นเขตร้อน มนุษย์ปรับตัวผสมกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยไม่ต้องใช้ความพยายามต่อสู้มากเกินไปเมื่อเทียบกับประเทศในเขตหนาว ทำให้วัฒนธรรมพุทธเกษตรของเราค่อยๆ วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมไทยที่สุขสบาย ผ่อนปรน เรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงตามกฎธรรมชาติ มีการยอมรับในหลักอนิจจัง ชีวดีไม่รีบร้อน ไม่เร่งรัด มีการปรองดอง มีขันติธรรม แม้จะมีศึกสงคราม มีระบบการปกครองที่เป็นอำนาจนิยมโดยมีพระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์กลาง

โดยเหตุที่เรามีที่ดินอุดมสมบูรณ์ กว้างใหญ่ไพศาล พลเมืองน้อยชีวิตโดยทั่วไปจึงสามารถหาประโยชน์สุขจากผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ได้มากมาย ประกอบกับมีธรรมะจากพุทธศาสนา ที่กลม่อเกล่าจิตใจคนส่วนใหญ่ให้เป็นผู้ที่เข้าถึงกฎธรรมชาติ ทั้งที่เป็นธรรมชาติรอบตัวและธรรมชาติของคน

กล่าวคือเข้าใจกฎการเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เข้าใจถึงความเรียบง่าย อันนำมาซึ่งความสงบสุขและเข้าใจถึงความไม่ยึดมั่นถือมั่น รู้จักผ่อนปรน ปรองดอง ผสมกลมกลืน แก้ไขความขัดแย้งต่างๆ ด้วยความราบรื่น ไม่ประมาท วัฒนธรรมไทยโดยกาลเวลาหลายศตวรรษ มีความต่อเนื่องสืบสายกันมาตลอดเช่นนี้ จึงเป็นวัฒนธรรมที่ได้ชื่อว่า มีความสงบสุขมีความร่มเย็นเป็นสุข และสามารถสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการต่างๆ โดยมีอารยธรรมจากอินเดีย และจีนเป็นครู แต่ก็สามารถสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เป็นลักษณะเฉพาะของเราเองตลอดมา นอกจากแบบอย่างทางวัฒนธรรมดั้งที่ได้วิเคราะห์สังเขปข้างต้นแล้ว ก็ได้เกิดความสามารถ

บางประการขึ้นแก่คนไทยเรา

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงพระราชทานภาพได้ทรงอธิบายไว้ว่า เป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของคนไทยในการปรับตัว ๓ ประการได้ทรงอธิบายว่าคนไทยเป็นคนรักอิสระเสรี มีขันติธรรมหรือปราศจากอหิงสา และรู้จักประสานประโยชน์ นี่คือคุณลักษณะเฉพาะถ้าได้ศึกษาวิจัยทั้งปัจจุบันและอนาคตอย่างต่อเนื่องเราจะบอกได้ว่า คุณสมบัตินี้ยังคงอยู่หรือได้แปรเปลี่ยนไปแล้วประการใด

บนพื้นฐานวัฒนธรรมพุทธเกษตรดังกล่าวมานี้ อยู่ๆ เราก็ต้องพบกับแรงกระแทกจากภายนอกอย่างรุนแรง ในสมัยที่มีการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก ผลปรากฏว่าในขณะที่ประเทศเอเชียได้สูญเสียเอกราชอธิปไตยเกือบหมด ก็มีประเทศที่สามารถดำรงเอกราชอธิปไตยไว้ได้เพียง ๒ ประเทศ คือ ไทยและญี่ปุ่น ซึ่งในประวัติศาสตร์ไม่ใช่โชคดีหรือความบังเอิญ แต่เป็นเพราะความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว และมองการณ์ไกลของบรรพบุรุษของเราโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำ

อย่างไรก็ตามแม้เราจะสามารถดำรงเอกราชไว้ได้ เราก็เข้ายุคที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมตะวันตกอย่างมากมาย จนบางครั้งดูเหมือนหนึ่งเราได้หันเหทิศทางไปสู่ความเป็นตะวันตกอย่างน่ากลัว แต่ก็อีกแหละคนไทยก็มีความสามารถปรับตัวเล่นได้ ๒ บท ในขณะเดียวกัน คือเมื่อสัมผัสกับโลกภายนอกเราก็เล่นกับฝรั่งได้อย่างเคียงบ่าเคียงไหล่ แต่ในหมู่เราเอง เราก็กินอยู่และประพฤติอย่างคนตะวันออกแบบไทยๆ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมคนปลูกข้าวที่นับถือพุทธศาสนาไม่เปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม ต่อเนื่องจากความสามารถในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมตะวันตกเพื่อความอยู่รอดและผสมกลมกลืนกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่แผ่ขยายไปทั่วโลก คลื่นลูกใหม่ที่มีความรุนแรงมากในปัจจุบันคือการแผ่ขยายไปทั่วโลก คลื่นลูกใหม่ที่มีความรุนแรงมากในปัจจุบัน คือการแผ่ขยายของเทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่ และเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี อันจะนำเข้าไปสู่อนาคตที่เป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร (Information Age) เราจะสามารถดำรงรักษาปรับเปลี่ยนพัฒนาวัฒนธรรมไทยทั้งจิตใจ วัตถุและวิถีชีวิตของเราได้อย่างราบรื่นหรือไม่อย่างไร การปรับตัวให้สมสมัยอาจจะกระทำไต่ยากกว่าที่แล้วๆ มา เพราะมีข้อจำกัดมาก มีข้อมูลข่าวสารมากมายท่วมท้น ที่จะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและมีอำนาจอิทธิพลจากภายนอก

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศรษฐกิจทุนนิยมเข้ามาครอบงำอย่างรุนแรงใช้เพียงแต่การช่วงชิงระหว่างค่าย ทุน

นิยมกับสังคมนิยมเท่านั้น แต่ผลประโยชน์ร่วมของบริษัทยักษ์ใหญ่ข้ามชาติ หรือระหว่างอภิมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่เป็นแรงบีบบังคับอย่างเร่งรัดให้เราจำต้องศึกษาเข้าใจอำนาจอิทธิพลเหล่านี้เป็นอย่างดี เราจะสามารถปรับตัวได้สำเร็จหรือไม่ ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยตัวของเราเอง และก้าวไปข้างหน้าได้สมสมัยหรือไม่ เป็นสิ่งที่เราต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งบนฐานของประสบการณ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เราอยู่เดิมบวกกับความไวต่อการเข้าถึงกระแสอิทธิพลใหม่ๆ ดังกล่าวแล้ว

ในกรณีนี้มีตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่า เรามีศักยภาพที่จะทำได้สำเร็จอยู่เหมือนกัน ดังจะเห็นได้ว่าในทศวรรษที่แล้วมา มีการช่วงชิงอำนาจกันอย่างรุนแรงระหว่างลัทธิสังคมนิยมกับทุนนิยมเสรี ประเทศไทยเป็นหน้าด่านของการต่อสู้การช่วงชิงทางการเมืองดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบททางภาคอีสานและภาคใต้ จนบางครั้งเราไม่แน่ใจว่าเราจะอยู่ค่ายไหนกันแน่

ตัวอย่างการต่อสู้ระหว่างแนวความคิดสังคมนิยมและทุนนิยม ในภาคอีสาน แต่ท้ายที่สุดสิ่งที่ปรากฏก็คือคนไทยในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนไทยในภาคอีสาน เข้าถึงปัญหาชีวิต เข้าถึงสัจธรรม และสามารถปรับตัวดำรงอยู่ได้สามารถเลือกสรรคิแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นเพของเขาเองได้ โดยเป็นอิสระจากการอยู่ค่ายหนึ่งค่ายใด แต่มีได้หมายความว่าเราจะอยู่อย่างมีความสุขและดำรงรักษาวัฒนธรรมไว้ได้ในรูปแบบเดิมตลอดไป เพียงแต่เรายังเป็นตัวของเราเองอยู่ และสามารถพิสูจน์ได้ว่าเราสามารถประสานประโยชน์เรายังรักอิสระเสรี และเรามีขันติธรรมอย่างสูงจนประคองตัวให้คนเราอยู่ได้ปลอดภัย ตามที่เห็นกันอยู่ นี่คือนักศึกษาและภูมิใจเป็นอย่างดี

ขณะเดียวกันก็มีได้หมายความว่าเราจะทำสำเร็จเสมอไป เรายังมีปัญหาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการถูกครอบงำด้วยค่านิยมของสังคมนิยมใหม่ที่รุนแรงคือวัตถุนิยม บริโภคนิยม พาณิชยกรรมและอำนาจนิยม ซึ่งเป็นวิบากกรรมที่ยังต้องต่อสู้ในความหมายของ Cultural Reproduction หรือการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมเพื่อปรับตนให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ล่าสุดทางการพัฒนาประเทศของเราเป็นที่กล่าวขวัญทั้งในและจรจรายไปยังต่างประเทศว่า เศรษฐกิจไทยกำลังเปลี่ยนโฉมหน้าจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICS) การโหมกระพือข้อมูลเรื่องนี้ทางสื่อมวลชนให้ติดไปได้ว่าควรเป็นประเทศอุตสาหกรรมของเรา เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมเสียจริงๆ เพราะ NICS จะนำความมั่งมี

ศรีสุขความไพบลูย์ สิ่งดีสิ่งงามทั้งหลายมาสู่เรา จึงขอตั้งคำถามไว้ในที่นี้ว่า เราจะมีความสุขจริงหรือเมื่อเราเป็น NICS เราจะมีความมั่งมีศรีสุข ที่เป็นศักดิ์ศรีสักซึ่ง ร่มเย็น เป็นสุข หนานับถือจริงหรือ คนของเราหาเงินได้มากขึ้น แต่แน่ใจหรือว่าทุกคนจะมั่งมีศรีสุข ก็เห็นกันอยู่ว่าการกระจายรายได้ คนมั่งมีก็มีคนมีเหลือล้น คนจนก็จนเข็ญใจ คนที่มีความคับแค้นทางจิตใจบวกกับความยากได้ทางวัตถุก็ยังมียู่มาก

รัฐบาลที่แล้วๆ มาได้มองเห็นช่องว่างส่วนนี้ก็ได้พยายามที่จะพัฒนาชนบทอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ชนบทล้าหลัง ๓๘ จังหวัด และกระทำต่อเนื่องมาหลายปีแล้ว แต่ก็ยังไม่แน่เลยว่าจะชนะสงครามความยากจนได้โดยง่ายหรือจะสามารถกระจายความมั่งมีศรีสุขออกไปให้ประชาชนได้รับผลกันอย่างเสมอหน้า

ในทางตรงกันข้ามเรามองเห็นมากขึ้นเป็นลำดับว่ามีปัญหาแทรกซ้อนเกิดขึ้นมากมาย คนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นในภาคชนบทก็เป็นหนี้มากขึ้น เพราะมีความต้องการทางวัตถุความสะดวกสบายต่างๆ มากยิ่งขึ้น จนเกิดคำล้อเลียนว่า "รสนิยมสูงกว่ารายได้" ประชาชนถูกกระพือกิเลสตัดหน้าด้วยแรงโฆษณาสินค้าให้ยอยากได้ไปเสียทุกอย่างเกินกำลังที่จะหาได้ (โดยสุจริต) ย้อนกลับมาดูในเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครก็จะพบว่าในเมืองมีคนมั่งคั่งระดับโลก มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดูเสมือนหนึ่งอยู่กันคนละภูมิภาคคนละภพเกินคนทั่วไป เขาจะสามารถเจรจาเข้าใจกับคนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกันในมหานครใดก็แล้ว ลอนดอน นิวยอร์ก ฮอลลีวูด เขาจะมีข้อมูลมากมาย มีความสามารถ มีกลไก และมีเล่ห์กลในการเอาเปรียบคนที่ด้อยความสามารถและฐานะต่ำกว่าอย่างมากมาย หากมองในด้านทุกขสุขเราจะพบว่าที่มั่งคั่งเหล่านั้น เป็นโรคประสาทมากขึ้น เป็นโรคกระแะ โรคกระเพาะ ต่อสู้ช่วงชิงให้ได้มาซึ่งอำนาจและทรัพย์ เมื่อได้มาแล้วก็เปรียบเสมือนคนที่ขี่หลังเสือก้าวลงก็ไม่ได้ ถ้าก้าวลงก็แปลว่าถดถอยหรือแพ้ ต้องกัดฟันอยู่บนหลังเสือ รักษาฐานอำนาจต่อไป ไม่มีวันสิ้นสุด

คำถามที่เราควรจะต้องถามตัวเองทั้งคนมีและคนจนก็คือ มีใครมีความสุขบ้างในท่ามกลางความก้าวหน้าที่ทางเศรษฐกิจในอัตราความเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลือกระฉ่อน ไปว่าดีที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง ความสามารถในการแสวงหาความสุขอย่างเรียบง่ายกับจิตใจที่สงบเย็นกำลังจะเหือดหายไปจากผืนแผ่นดินไทยกระนั้นหรือ หากเราดูให้รอบคอบ เราจะพบว่าคนไทยมีความสับสนในวิถีชีวิตของตนเอง กระทั่งกระหอบหวั่นไหว ช่วงชิง อัจฉริยา โกรธแค้น ไม่มีความสุขมากขึ้นทุกที

อย่างไรก็ดี คงไม่ยุติธรรมนักถ้าจะพิจารณาว่าคนในเมืองและในชนบท มีความสับสน เป็นบ้ำเป็นหลังกันไปหมดแล้ว อันที่จริงก็มีคนที่สติปัญญาไตร่ตรองรอบคอบ และเป็นแบบอย่างของการปรับตัวทางวัฒนธรรมได้อย่างน่านับถือ กล่าวคือ ยังมีคนจำนวนมากที่ไม่โลภโมโทสัน สงบเย็นไม่ลึงโลดในวัตถุนิยมจนเกินงาม ดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางหรือหลัก มัชฌิมาปฏิปทาให้รู้จักผ่อนปรน รู้จักให้อภัย รู้จักทำใจให้เป็นปกติ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงความสับสนทั้งปวง คนเหล่านี้แม้จะมีอยู่เป็นจำนวนน้อยแต่ก็มีอยู่ในระดับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ นักวิชาการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระประมุขอันเป็นที่เคารพสักการะสูงสุดของเราเป็นแบบอย่าง que แสดงถึงอัจฉริยภาพในการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สัมพันธ์และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีเป็นของตัวเอง พร้อมกันนั้นก็เลือกเฟ้นวัฒนธรรมดั้งเดิมของเราเข้ามาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประยุกต์ให้เหมาะสมกับความจำเป็นใหม่ๆ ได้ด้วย ไม่ว่าจะทางวัตถุ และทางจิตใจ ในทางพระพุทธศาสนาที่มีพระที่มีคุณธรรมและปฏิบัติเป็นผู้อยู่ชี้นำสังคมไทยในทางที่เป็นบุญให้สติแก่สังคมเป็นอยู่อย่าง ยิ่ง เช่น ท่านพุทธทาส พระเทพเวที ท่านอาจารย์ชา ท่านอาจารย์เทศก์ ท่านอาจารย์มหาบัว และอีกมากมายหลายท่านในระดับชาวบ้าน เราก็มักมีผู้ใหญ่วิบูลย์ มีครูตา ฒ ล่ำปาง มีครูประทีป อึ้งทรงธรรม และอีกหลายคนทีพอใจที่จะเป็นฝ่ายนิรนาม ในส่วนของผู้มีความรู้และเล่นบทบาท เราก็มีปูชนียบุคคล อย่างศาสตราจารย์ ป่วย อึ้งภากรณ์ และคนดีนิรนามมิใช่น้อยในราชการและภาคเอกชน

คนทั้งหลายเหล่านี้เป็นพลังเงียบ ที่จะสามารถนำความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ได้ถ้าเรารู้จักมอง ศึกษาท่านเหล่านี้ให้ละเอียดลึกซึ้งในเรื่องสติปัญญาความสามารถและผลงานของท่าน ทั้งนี้รวมไปถึงศิลปินแห่งชาติอีกหลายท่านที่ได้รับการประกาศนามไปแล้ว จึงเห็นได้ว่า เราคงไม่อับจนเสียทีเดียวนัก เรายังมีตัวอย่างของคนที่มีความสามารถถ่วงดุลอย่างเหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ภารกิจที่นำพิจารณาเป็นอย่างยิ่งก็คือ ปัญหาที่มีอยู่มาก ความสับสนทางวัฒนธรรมมีอยู่มาก วิกฤตการณ์ก็มีหลายเรื่อง อาทิเช่น ลูกชาวบ้านในชนบทต้องขายตัวเป็นโสเภณีหลายแสนคน การทุจริตประพฤติมิชอบทั้งในวงราชการและนอกราชการเป็นโรคร้ายที่บั่นทอนความสุขของคนส่วนใหญ่อยู่มาก เป็นต้น ในมิติทางวัฒนธรรมเราควรจะหยิบยกเรื่องใดขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญให้ความเอาใจใส่

เป็นอันดับต้นๆ จะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง น่าจะต้องหยิบยืมปัญหาหรือวิกฤตการณ์ที่มีผลกระทบกว้างไกลต่อการพัฒนาคน การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม

สิ่งเหล่านี้ควรหยิบขึ้นมาพิจารณา และหาทางที่จะแก้ไขให้ดีที่สุดต่อไปตามความสามารถของเรา

ในบทนี้จึงขอเสนอวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมและหรือปัญหาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรีบด่วนบางประการดังนี้

๑. ความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมของชาวชนบทบางแห่งกำลังขยายกว้างขึ้นในเรื่องยอมให้ลูกสาวเป็นโสเภณี เพราะได้ผลตอบแทนเป็นเงินเข้ามาแก้ปัญหาการดำรงชีวิตของเขาได้ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นได้อย่างไรคงจะต้องวิจัยก่อนอย่างลึกซึ้ง

๒. คนส่วนใหญ่ทั้งชนบทและในเมืองที่เสียเปรียบในฐานะเศรษฐกิจและสังคม เป็นคนที่สับสนในทางวัฒนธรรมเป็นคนหลงทางไม่รู้จะไปทางไหน ไม่รู้จะยึดถืออะไร ศาสนธรรมก็ไม่เข้าใจ วิถีชีวิตพุทธเกษตรก็ละทิ้งมา กลับไปก็ไม่ได้ การศึกษาก็มีไม่มาก ได้แต่ขายแรงงานหรือประกอบอาชีพทั้งสุจริตและทุจริตเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น คนเหล่านี้จะมีอะไรมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนเหล่านี้จะรู้จักความสุขแท้ไม่ใช่ความสุขเทียมแค่นั้นอย่างไร คนเหล่านี้จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็วได้ด้วยดีหรือไม่ พื้นฐานทางการศึกษาและจิตใจ ตลอดจนความสามารถการประกอบอาชีพมีอยู่อย่างไร เป็นต้นทุน เขาจะต้องเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขาในแนวทางที่เขาไม่รู้จักดีพอได้เหมาะสมอย่างไร เป็นปัญหาของคนส่วนใหญ่ที่จะต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบ

๓. ในเขตพื้นที่ชนบท รวมไปถึงพื้นที่ชายแดนที่อยู่บนภูเขา ยังมีทั้งคนไทยและชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จนสูญเสียความภาคภูมิใจในพื้นฐานทางวัฒนธรรมของเขาเอง ลึกไปกว่านั้นในหมู่บ้านคนจน คนในชนบทกันเอง ยังมีการเอารัดเอาเปรียบกันเองทางเศรษฐกิจ แทรกซ้อนซ้อนเงื่อนอยู่เป็นอันมาก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนฮ่อชาวเขาเผ่าอีก้อ มูเซอ แม้ว กะเหรี่ยง ฯลฯ ก็เป็นไปในลักษณะที่ขาดความยุติธรรมเสมอภาค อำนาจรัฐก็เข้าไปจัดการให้ไม่ได้ถนัดนัก

ทำอย่างไรจึงจะยกศักดิ์ศรีภูมิปัญญา ความเชื่อมั่นในตัวเอง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและการจัดการกับชีวิตของเขาเหล่านี้ให้เป็นไปด้วยความราบรื่น เคียงบ่า

เคียงไหล่กับสังคมส่วนใหญ่ได้เป็นปัญหาที่กระทบกระเทือนความมั่นคงเท่าๆ กับความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของเขา

๔. เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แร่ธาตุ ทรัพยากรในดินสินในน้ำ เราได้ใช้ทรัพยากรอย่างล้างผลาญจนทำให้ระบบนิเวศวิทยาเสียดุลไปเป็นอันมาก มีมลพิษ มีความขาดแคลนวัตถุดิบที่เคยอุดมสมบูรณ์ มีการเสียเนื้อที่ป่าที่ทำให้ระบบนิเวศวิทยาเปลี่ยนแปลงไปสิ่งเหล่านี้ดูเผินๆ ไม่น่าจะเกี่ยวกับวัฒนธรรม แต่ดูให้ลึกเราจะพบว่า เป็นปัญหาของวัฒนธรรมโดยแท้

กล่าวคือ เราไปรับเอาค่านิยมที่มนุษย์จะต้องเอาเปรียบธรรมชาติเพราะเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ได้เปล่า จะต้องรีบไขว่คว้าเข้ามาปรนเปรอความสุขของมนุษย์โดยมีความโลภและความเห็นแก่ตัวเป็นเหตุปัจจัยสำคัญ ในอดีตที่สอนให้เราอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว เพราะเมื่อตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ ก็ได้เปลี่ยนไปมากแล้ว เป็นการสะสมไว้กินได้หลายชั่วคน ความเปลี่ยนแปลงค่านิยม เช่นนี้เป็นการสนองเศรษฐกิจ ทุนิยม พาณิชยกรรมและวัตถุนิยมอย่างบ้าคลั่งและทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนไม่มีอย่างมากมายก่อให้เกิดความคับแค้นทางจิตใจ ความอิจฉาริษยา ความโกรธแค้น และการต่อสู้ด้วยเล่ห์กลต่างๆ เป็นอันมาก

สิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมมากเท่าๆ กับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม ควรจะต้องศึกษาหาความเข้าใจและหาทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้คนส่วนใหญ่คลายความทุกข์ มีความสุขมากขึ้นตามสมควร ในขั้นแรกก็คงต้องพึงการวิจัยค้นคว้าและการกำหนดนโยบายทิศทางที่เหมาะสมต่อไปเป็นลำดับ

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมที่น่าจะต้องได้รับการพิจารณาให้ความสำคัญอย่างยิ่งแท้ที่จริงยังมีปัญหาและวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมอีกมากมายที่จะต้องพิจารณา

เราควรจะต้องมองปัญหาเหล่านี้ให้กว้างลึกซึ่ง ให้เห็นองค์รวมและความสัมพันธ์ของปัญหาเป็นส่วนย่อยให้กระจ่างชัดเจนนยิ่งขึ้นจึงจะเป็นฐานสำคัญในการแก้ปัญหาและการปรับแนวทางให้เหมาะสมต่อไปได้

๓

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพอเป็นสังเขปนั้นทำให้เห็นว่าเรามีภารกิจในการพิจารณาวัฒนธรรมให้เหมาะสมแก่บริบททางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงที่เร่งรีบในปัจจุบันเป็นอันมาก

คำถามก็คือเราจะจับตรงไหนเป็นจุดเริ่มต้น เราจะกำหนดยุทธศาสตร์อย่างไรจึงจะดีที่สุด เรื่องนี้คงจะต้องประมวลความเห็นจากผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้มีปัญญา จำนวนมาก เพื่อเป็นมูลและฐานความคิด แก่ปัญหาให้ได้อย่างเหมาะสม และก้าวไปข้างหน้าได้อย่างไม่ผิดพลาด

อย่างไรก็ดี ในทัศนะส่วนตัวของผู้เขียนที่มีความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมือง ในฐานะเป็นเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติใคร่ขอเสนอประเด็นเพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ภารกิจของเราให้ดีขึ้นดังนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดและโดยธรรมดาไม่ว่ายุคใดสมัยใด จะเป็นการต่อสู้เพื่อปรับปรนวัฒนธรรมให้เข้ากับปัญหาความจำเป็นใหม่ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคนิควิทยาที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รัฐหรือหน่วยราชการหาใช่เจ้าของวัฒนธรรม หรือผู้กำหนดวัฒนธรรมไม่ แต่ขณะเดียวกันรัฐหรือราชการก็ไม่อาจปฏิเสธ ความรับผิดชอบได้ว่าจะต้องส่งเสริมดูแลทุกวิถีทาง ให้การพัฒนาวัฒนธรรมเป็นไปถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานที่มีอยู่เดิม และเหมาะสมกับความจำเป็นใหม่ๆ ในปัจจุบันและอนาคต

ในกรณีนี้ก็จำเป็นต้องปรับบทบาทของราชการเสียใหม่ ให้เป็นผู้มีหูตากว้างไกล รับผิดชอบทางวัฒนธรรม ทางเศรษฐกิจสังคมเทคนิควิทยาและทางอื่นๆ อย่างมีเอกภาพ ได้รับความต้องการ รับผิดชอบประชาชนอย่างถ่องแท้ และปรับบทบาทให้สามารถเป็นผู้นำร่องส่งเสริมประสานประโยชน์ และเฝ้าระวัง ขออนุญาตใช้ภาษาอังกฤษว่าจะต้องเป็น Catalyst, Animator และ Watchdog สรุปว่าเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการปรับปรนวัฒนธรรมมากกว่าจะเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรม

๒. ในเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพลังเจียบที่ได้สูญเสียความมั่นใจทางวัฒนธรรมที่เป็นรกรากของเขาไปมากแล้ว ราชการต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะยกศักดิ์ศรีการนับถือภูมิปัญญาชาวบ้านให้กลับคืนมา แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจำเป็นต้องกลับไปสู่ความเป็นอนุรักษนิยมอยู่อย่างเก่าในบริบทเก่าก็หาไม่ได้ เพียงแต่ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงภูมิปัญญาและขีดความสามารถของชาวบ้านที่สามารถปรับตัวปรับค่านิยมและพฤติกรรมจนมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมให้ได้ดีมาโดยตลอดให้เกิดความมั่นใจ เกิดสติปัญญาความสามารถที่จะเดินก้าวไปข้างหน้าสู่ออนาคตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

๓. ควรจะต้องให้การศึกษ เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ปรับปรุงและพัฒนาวัฒนธรรม อันที่จริง การกิจหลักของการศึกษา มีอะไรอื่นแต่การศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั่นเอง (Cultural Transmission)

อย่างไรก็ดี ในการใช้การศึกษาเป็นมรรคไปสู่ผลดังกล่าวนี้ การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่ให้ความรู้ ความคิดที่จะให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ต้องให้คุณธรรม ศีลธรรมเพื่อเป็นสติเหนี่ยวรั้ง มิให้ผู้มีความรู้เอาเปรียบผู้ไม่มี มิให้ผู้มีคุณอำนาจ และมีความสามารถผลาญทรัพยากรธรรมชาติ มาบำรุงบำเรอความสุขตัวเองเกินขอบเขตและเพื่อให้ผู้มีปัญญาทั้งหลายเข้าใจความเป็นมนุษย์ เข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้ผสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพของสังคมอย่างเหมาะสมพร้อมกันนั้น ก็ให้เข้าถึงศิลปะอันเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ เพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้มีสุนทรีย์ภาพสมแก่ความเป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว การใช้การศึกษาเพื่อสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงมีรายละเอียดเนื้อหาสาระและวิธีการเป็นอันมาก

๔. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ควรจะท่าอย่างมีดุลยภาพระหว่างความเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเหมาะสมในทางวัฒนธรรมและศีลธรรม ไม่ควรที่เราจะพัฒนาประเทศเอาอย่างประเทศเจริญแล้วทางวัตถุอย่างไม่มีลิมิตลุ่มตาเพียงเพื่อได้ชื่อว่าเป็น NICS หรือ NAICS มีเงินมีทองใช้มากขึ้นเพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเครื่องประกันว่า เราเจริญแล้วเราจะมีความสุข เราควรจะต้องถ่วงดุลด้วยการพิทักษ์ ความยุติธรรมในสังคม สร้างบรรยากาศสร้างกำลังคน ความสามารถในทางศิลปะและวัฒนธรรม เคียงบ่าเคียงไหล่กับการสร้างคนในด้านเศรษฐกิจและในทางเทคนิควิทยา

เราได้เห็นตัวอย่างการเสียดุลของหลายๆ ประเทศมาแล้วที่ไม่ทำให้คนในบ้านเมืองนั้นเป็นสุขไปได้เลย เช่น สหภาพโซเวียต พม่า เกาหลี สิงคโปร์ ฯลฯ ถ้าใครจะบอกว่าคุณคนในประเทศเหล่านี้มีศรีสุข และมีความสุข ก็ขอให้ไตร่ตรองให้รอบคอบและมองให้ซึ่งเป็นจริงเช่นนั้นหรือไม่ แล้วประเทศเหล่านี้ได้เสียดุลแห่งความเป็นมนุษย์

ไปแล้วเพียงใด เขารู้สึกตัวและกำลังปรับแก้ไขอย่างไร ก็ขอให้ลองอ่านหนังสือใหม่เล่มหนึ่งได้คือเรื่องเปรูสตรอยก้า เขียนโดยผู้นำใหม่ของรัสเซีย คือ มิคาเอล กอร์บาชอฟ แต่ที่ผู้เขียนเห็นว่าตรงกับปัญหาของเมืองไทยเรามากที่สุดและเป็นทั้งการวิเคราะห์การให้สติ

และการชี้ทางรอดที่เหมาะสมที่สุดก็คือ ป่าธูกกา พิเศษของพระเจ้าพระเจ้าคุณ พระเทพเวที ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ในงานฉลองครบรอบร้อยปีพระยาอนุমানราชชน เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ แล้วนำแนวคิดข้อสังเกตต่างๆ เหล่านี้มาใช้เป็นบทเรียนในการพัฒนาประเทศของเรา เพื่อให้เกิดดุลยภาพความเหมาะสมทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

๕. สุดท้าย บทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรจะเป็นอย่างไรในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายเพื่อสร้างดุลยภาพดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติว่าโดยขนาดของหน่วยงานก็มีขนาดเล็กแต่นั้นมิใช่ปัญหา เราน่าจะเป็นหน่วยงานเล็กที่มีสติปัญญาความรู้ มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง และมีขีดความสามารถที่จะประสานประโยชน์ โนมิน่าวเอาพลังของประชาชนสถาบันเอกชน สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานราชการต่างๆ มาร่วมมือกันพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมต่อไป

ในการที่จะทำให้ภารกิจของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุจุดหมายปลายทางที่พึงประสงค์ จุดเริ่มต้นก็คือเราจะต้องทำความเข้าใจให้ต้องแท้ในบทบาทของเรา เราต้องร่วมมือกันพัฒนาตนเองในการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจให้ถูกต้องและที่สำคัญยิ่งคือ ผู้ทำงานด้านนี้ต้องใจกว้าง มีโลกทัศน์พร้อมที่จะร่วมมือกับประชาชนด้วยความนอบน้อมถ่อมตน แต่ด้วยความเชื่อมั่นในความถูกต้องของภารกิจเพื่อชาติบ้านเมือง สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่อุดมคติ

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสามัญธรรมตาของเรา นั่นเอง เราจึงควรร่วมมือร่วมใจกันทำสิ่งที่ป็นธรรมดาให้กลายเป็นกำลังและฐานในการทำงานให้สำเร็จต่อไป ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จาก *คุรุวาทะ สำนักพิมพ์ มติชน* ๒๕๓๒.

ศ.นพ. ประเวศ วะสี จบจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เข้าศึกษาต่อที่คณะวิทยาศาสตร์จุฬาฯ ก่อนข้ามฟากไปเรียนต่อที่ศิริราช เมื่อสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานทุนภูมิพลไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลงานเขียนส่วนใหญ่เป็นบทความทางด้านสังคม เช่น พุทธธรรมกับสังคม บนเส้นทางชีวิต, ไปดูลานบาดอร์ ฯลฯ ปัจจุบัน ช่วยเหลืองานขององค์การเอกชนหลายองค์การ และเป็นกรรมการสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นเหตุแห่งความยากจนขั้นแค้น ของคนส่วนใหญ่

ศ.นพ. ประเวศ วะสี

ฉากข่าวหนังสือพิมพ์

มีผู้พบชายคนหนึ่งนอนตายอยู่หน้าพระประธานในโบสถ์วัดแถวบางซื่อตามตัวมีรอยฉีก เห็นใจว่าป่วยตาย มีบัตรไปตรวจโรคที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

จากการพบอื่นๆ บ่งว่าชายผู้นี้เป็นคนบ้านนอก เข้า มาทำงานในกรุงเทพฯป่วยเป็นไข้ มีฝิ่นตามตัว ไปตรวจที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งไม่ทันเวลา คงรู้สึกไม่สบายมาก จะกลับบ้านที่ต่างจังหวัด กลับไม่ทันหรือไม่มีเงินกลับ เข้าไปไหว้พระประธานในโบสถ์แล้วเลยสิ้นใจอยู่ที่นั่นเองอย่างอนาถา ไม่มีใครรู้ใครเห็น

แบบนี้ก็เช่นเดียวกับเรื่องเคราะห์ร้ายของคนซึ่งมีลงหนังสือพิมพ์เป็นประจำตาชด้น จนอ่านแล้วก็อ่านผ่านๆ ไปเพราะความด้านชิน แต่ถ้าหยุดคิดดูมันสะท้อนให้เห็นอะไรต่อมิอะไรในสังคมมากมาย

ชนบทยากแค้นแสนเข็ญ อยู่ก็ไม่มียอะไรจะกิน คนก็หลังไหลเข้ามากรุงเทพฯ

มาเป็นกรรมกร

มาขับแท็กซี่

มาเป็นคนใช้

มาเป็นโสเภณี

ฯลฯ

เหล่านี้ *ประเวศ* เป็นสภาพบ้านแตก ใครที่เคยเป็นคนบ้านนอกก็ คงจะทราบบ้างจริงนั้นคนเราอยากอยู่บ้าน ใกล้พ่อแม่ ลูกเมีย ญาติพี่น้อง การที่ต้องพลัดพรากมาอยู่สถานะต่างๆ กระจัดกระจายนั้นเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง

ประกาศ หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ นั้นถึงจะมีตีกรามบ้านช่องโก้หรู มีรถยนต์มี ฯลฯ แต่คนพวกหนึ่งอยู่ด้วยความยากแค้น ไม่ได้มีปัจจัยสี่ครบถ้วนแต่อย่างใด ต้องเที่ยวซุกหัวนอนตามที่ต่างๆ เจ็บไข้ได้ป่วยแล้วการเยียวยาเป็นไม่ได้ยาก เพราะไม่มีทรัพย์สิน ทุนยกย. ค่ารักษาแพงมาก

คนบ้านนอกที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ นั้นว่าแห้ว อยู่แล้ว เมื่อตอนเงินป่วยถึงว่าเข้เข้ภักขึ้น เขาจะเดินทางกลับบ้านที่บ้านนอก กลับไปหาความอบอุ่นจากพ่อแม่ พี่น้อง จะตายก็ขอให้ตายที่บ้าน

พูดถึงเรื่องหยุดยั้งแพง ทำให้คิดถึงหญิงคนหนึ่งจากชุมชนพระเป็นโรคหัวใจร้าย ไปตรวจที่โรงพยาบาลชุมชนพระแต่ละ ครั้งเสียค่ายา ๑๕๐ บาท นี่ขนาดเป็นโรงพยาบาลของรัฐ

๑๘๐ บาท นั้นแพงมากสำหรับคนจน
แกเลยขายนาที่มีอยู่ทั้งหมด ๒๕ ไร่ เอาเงินมา
เป็นค่ายา

เงินก็หมดไปอีกแล้ว แต่หัวใจรั้วยังอยู่ จะให้แกทำ
อย่างไรต่อไปชีวิตช่างจนตรอกจริงๆ

ประเทศไทยนั้นไช้ยาเป็นมูลค่าปีละประมาณ
๑๐,๐๐๐ ล้านบาท เกือบทั้งหมดเป็นยาที่สั่งเข้ามาจากต่าง
ประเทศ ถึงแม้จะมีโรงงานยาประมาณ ๑๕๐ โรงในประเทศไทย
แต่ส่วนใหญ่เป็นการนำตัวยามาจากต่างประเทศมาทำเป็น
เม็ด หรือบรรจุขวด

นี่เป็นเหตุอย่างหนึ่งของการสูญเสียเงินตราให้ต่าง
ประเทศ และยาแพง

มีคนคิดตั้งโรงงานทำยาเองในประเทศไทยแต่ที่กลัว
ที่สุดก็คือกลัว ต่างชาติจะทุ่มทุน คือทุ่มเหยาชนิดนั้นๆ
มาขายจำนวนมากด้วยราคาถูก จนกระทั่งโรงงานในประ
เทศเจ๊ง

ที่ต่างชาติทำได้อย่างนั้นเพราะเขามีทุนมากกว่า
ฉะนั้นการที่ผู้มีทุนมากทำอันตรายต่อผู้มีทุนน้อยนั้น
มิได้เกิดเฉพาะในประเทศ แต่ต่างชาติก็ทุ่มทุนเข้ามา
ทำลายกิจการในประเทศได้ และทำกันตลอดเวลา

จึงได้กล่าวว่าชีวิตความเป็นไปของมนุษย์นั้นไม่ได้
ดีชั่วเฉพาะการกระทำของตัวเอง แต่ขึ้นกับความเป็นไปในชาติ
และระหว่างชาติด้วยอย่างมาก

เมื่อหลายปีมาแล้วเราไปทำงานพัฒนาสาธารณสุข
ที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยเห็นความยาก
จนของชาวนา คุณหมอฟัลลภ โพธิพฤกษ์ ซึ่งเคยเป็น
อาจารย์อยู่ภาควิชาภูมิศาสตร์ ศิริราช มีความเห็นว่า
ถ้าชาวนาใช้เทคนิคที่ถูกต้อง นาหนึ่งไร่จะได้ข้าว ๒๐๐ ถึง

แต่ละครอบครัวมีนา ๒ ไร่ ก็พอกินแล้ว

ปลูกข้าวเสีย ๑ ไร่ แต่ละครอบครัวกินข้าวประมาณ
๑๖๐ ถึง ๒๐๐ ก็พอกิน

อีก ๑ ไร่ ปลูกผัก เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ไก่กินไว้ขาย

ถ้าได้อย่างนี้จริงก็จะทำให้แต่ละบ้านพึ่งตนเองได้
ยังชีวิตและชุมชนให้เป็นปกติ ผู้คนมากขึ้น แต่ที่ดินทำกิน
เท่าเดิม ถ้ามีวิธีอะไรที่จะทำให้ใช้ที่ดินแต่น้อยแล้วพอกิน ก็
ต้องเป็นเรื่องที่ควรสนใจอย่างยิ่ง

คุณหมอฟัลลภบอกว่าต้องการเงินช่วยบ้านละหนึ่ง
หมื่นบาท จะลองกันดู ๒ ครอบครัวก่อน ผมไปหาเงินมาให้
หมอฟัลลภสองหมื่นบาท หมื่นบาทจากเพื่อนหมอ อีกหนึ่ง

หมื่นบาทจากองค์การกุศล

ปรากฏว่าเรียบร้อย

ครับ ชาตุนหมดทั้งสองบ้าน!

การที่ชาวนาจะได้กำไรนั้นยากมากในสภาวะอย่าง
ปัจจุบัน

อะไรที่ต้องซื้อ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง อาหารสัตว์ ละคร
แพงมาก เพราะมาจากต่างประเทศ และหรือเอากำไรกัน
หลายต่อ

อะไรที่ต้องขาย ก็ถูกกดราคา และไม่มีทางเลือก
เพราะพ่อค้าผูกขาดการตลาดไว้

ตกลงชาวนาถูกอัดก็อปปี้อยู่ระหว่าง ซื้อแพง ขาย
ถูก ทำอะไรๆ ก็เจ๊งหมด

แล้วมันก็อยู่ชนบทไม่ได้ จึงต้องเข้ามาเป็นอะไรๆ
ในกรุงดังที่กล่าวมาแต่ต้น เขาจนไม่ใช่เขาขี้เกียจ แต่เรื่อง
ราวมันสลับซับซ้อนอย่างนี้แหละ

เมื่อสัก ๓ ปีก่อนลือกันกระฉ่อนโรงพยาบาลศิริราชว่า
หมอประเวศจะซื้อภักดาการเจ้าพระยา ทำโรงพยาบาล!
หมอ ถ้ารวยขนาดนั้นยกให้ “หมอชาวบ้าน” หมด
เลย

เรื่องมันมีมูลอยู่ว่า คุณแสวงเจ้าของภักดาการเจ้า
พระยาที่อยู่ใกล้ๆ สีแยกพระปิ่นเกล้า ประสบการชาตุน
จึงคิดจะขายกิจการ มีบุคคลคนหนึ่งมีทั้งแพทย์และไม่ใช่
แพทย์คิดว่าจะซื้อไปทำโรงพยาบาลดีไหม เขาปรึกษาผมด้วย
แล้วมีคนไปปล่อยข่าวว่าผมจะซื้อภักดาการเจ้าพระยา !

คุณแสวงเล่าว่าตอนนั้นติดหนี้ธนาคารอยู่หลายสิบล้าน
ไปกู้เขามาสร้างอาคารภักดาการเจ้าพระยา ทั้งๆ ที่
“เจ้าพระยา” ขายดีบขายดีก็ยังชาตุนเพราะ “สู้ออกเบียด
ไม่ไหว”

โรงพิมพ์กรุงสยามมีคนมาพิมพ์หนังสือเยอะเยอะ
ไปหมด แต่ถูกยึดกิจการเพราะ “สู้ออกเบียดไม่ไหว”

เห็นบริษัทสร้างบ้านขาย ขายดีบขายดี ถามว่า “มี
รายแยะหรือ”

“ดอกเบียดเอาไปกินหมดครับ” เขาต้องไปกู้
ธนาคารมาลงทุนซื้อที่และสร้างบ้าน

เมื่อดอกเบียดแพง อะไรๆ ก็แพงไปด้วย

ค่าตึกแถวก็แพงขึ้น

ค่าตัดผม ทำผมก็แพงขึ้น

ค่ากะปิ น้ำปลา ก็แพงขึ้น

ฯลฯ

เอ๊ะ ถ้ารัฐบาลควบคุมให้อัตราดอกเบี้ยมันถูก ๆ ไม่ได้หรือ อะไรๆ มันจะได้ถูกลง

ผู้รู้หัวเราะ บอกว่า “ไม่ได้หรอก ถ้าอัตราดอกเบี้ยในประเทศต่ำคนก็จะลักลอบนำเงินออกนอกประเทศไปฝากต่างประเทศเพราะอัตราดอกเบี้ยต่างประเทศสูง”

ตกลงการที่ต่างประเทศให้อัตราดอกเบี้ยสูงมันก็กระทบถึงปากท้องของคนไทยด้วย

เห็นไหมครับ ผมได้เรียนให้ทราบตั้งแต่ตอนก่อนๆ แล้วว่า การที่คนไทยเราเป็นอย่างไรๆ นั้น มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับเฉพาะความเป็นไปในสังคมของเราเท่านั้น แต่มันเกี่ยวข้องกับต่างชาติด้วย

ต่างชาติโก่งราคายา

ต่างชาติทุ่มทุนเข้ามาทำลายนอุตสาหกรรมในประเทศ

ต่างชาติกดราคาสินค้าขายออกของเรา

ต่างชาติขึ้นราคาคอเบียร์

ต่างชาติขึ้นราคาน้ำมัน

ต่างชาติขึ้นราคาปุ๋ย

ต่างชาติ ฯลฯ

ล้วนแต่มีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงทั้งสิ้น เพราะชีวิตเราต้องพึ่งต่างชาติมากเกินไป และต่างชาติมีอิทธิพลต่อเรามากเกินไป เพราะประเทศเราเป็นเมืองเปิด

เปิดให้ใครมาทำอะไรกับเราก็ได้ วังนั้นเกาะ

บางประเทศจึงแก้ไขปัญหาด้วยการปิดประเทศ

นั่นคือปิดกั้นอิทธิพลจากต่างชาติ

เป็นอันว่าประเทศต่างๆ นั้นมีอิทธิพลต่อกัน มิได้ต่างคนต่างอยู่

มหาอำนาจนั้นพยายามสร้างอิทธิพลของตนให้ครอบงำ หรือครอบคลุมประเทศต่างๆ ในโลกให้ได้มากที่สุด สมัยก่อนก็ยึดครองเอาเป็นเมืองขึ้นตั้งอ้อๆ ที่เรียกว่าจักรวรรดินิยม ดังได้กล่าวในตอนที่แล้ว

สมัยหลังนี้ จักรวรรดินิยม หรือการครอบงำเอาผลประโยชน์จากประเทศอื่น ทำกันในรูปอื่น เช่น ผูกมิตรให้ความช่วยเหลือทางอาวุธ ให้ทุนไปศึกษา ส่งสายลับเข้ามายังปฏิบัติการ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อครองอิทธิพลในประเทศนั้นๆ โดยเอาประโยชน์ 3 ประการ

- เอาวัตถุดิบจากประเทศเหล่านั้นด้วยราคาถูก
- ขายสินค้าทั้งของจำเป็นและไม่จำเป็นด้วยราคาซึ่งตนเองกำหนด

● ทำให้คนในประเทศนั้นคิดในแนวทางของประเทศมหาอำนาจ (ล้างสมอง) ทำให้ความผูกขาดสองประการแรกไว้ให้นานที่สุด

ทุกข์ของประเทศไทยจึงเกิดเพราะการผลักดันของเหตุปัจจัย ทั้งจากในชาติและต่างชาติ ดังนี้

ต่างประเทศมีทุนมากและเทคโนโลยีสูง

สามารถสูบเอาวัตถุดิบ เช่น อาหารและแร่ธาตุต่างๆ จากประเทศไทยไปด้วยราคาถูก

รวมทั้งสูบเอาทุนไปด้วย (ให้ดอกเบี้ยสูง) เพื่อเพิ่มอำนาจทุนต่างชาติ

รวมทั้งสูบคนเก่งๆ ไปด้วย เพราะเขารวยกว่า

พ่อค้าคนกลางตกที่นั่งเป็นนายหน้า

สินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขายด้วยราคาแพงผ่านนายหน้าในประเทศไทย (คนกลาง)

สินค้าฟุ่มเฟือย เช่น รถยนต์ ตู้เย็น ทีวี คนพวกหนึ่งเสพ

ชาวไร่ชาวนา ใช้ปุ๋ยแพง ยาแพง อย่างอื่นๆ แพง จึงเปรียบเสมือน สังคมมีเครื่องสูบอันใหญ่ ที่สูบ

ทรัพยากรต่างๆ จนเหือดแห้งจากทั่วประเทศ เอาไปกินไปใช้กันในหมู่คนรวย และเอาไปทำประโยชน์ให้ต่างชาติ

สินค้าต่างๆ ที่จำเป็นราคาแพง คนจนทั่วไปเป็นผู้แบกรับภาระคนกลางรวยทั้งขึ้นทั้งล่อง ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนจึง

ต่างกว้างออกอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย

เมื่อชนบทถูกสูบจนเหือดแห้ง คนก็อยู่ไม่ได้ เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ เป็นกรรมกร เป็นคนใช้ เป็นโสเภณี เป็นผู้ร้าย อยู่สลัม เสร็จแล้วก็เกิดทุกข์กันทั้งในกรุงและชนบท

นี่คือสมุทัยแห่งทุกข์

หากชาวพุทธมองไม่เห็นสมุทัยเหล่านี้ เพียงแต่กล่าวว่า “ถ้าจิตใจดีเสียอย่างทุกอย่างดีเอง” หรือเห็นคน

ขยันแต่จนก็บอกว่าชาติก่อนทำไม่ดีที่คนชี้แจงแต่รวยก็บอกว่าเพราะชาติก่อนทำดี ดั่งนี้อยู่แล้วไซร้ย่อมแก้ทุกข์

ของสังคมไทยไม่ได้ เพราะผิดหลักพุทธศาสนาที่ไม่เข้าใจทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ของสังคม

ที่แล้วว่า ระบบการเมือง เศรษฐกิจ ราชการ การศึกษา สถาบันทางพระศาสนา และกลไกอื่นๆ ในสังคม

เป็นส่วนใหญ่ ยังยึดมั่นถือมั่นที่จะทำให้สมุทัยแห่งทุกข์ดำรงอยู่เรื่อยไป ประเทศไทยจึงลำบาก

ทั้งนี้เพราะ

พระพุทธเจ้าสอนว่า สัพเพ ธัมมา นาลัง อภินเว

สายะ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เพราะสภาพเป็นอนิจจตา (เปลี่ยนแปลง)

เมื่อยึดมั่นถือมั่น ย่อมนำไปสู่ สิลัพพตปราคาส (การยึดมั่นในข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่ตรงต่อธรรมะหรือเหตุผล หรือการแก้ปัญหา)

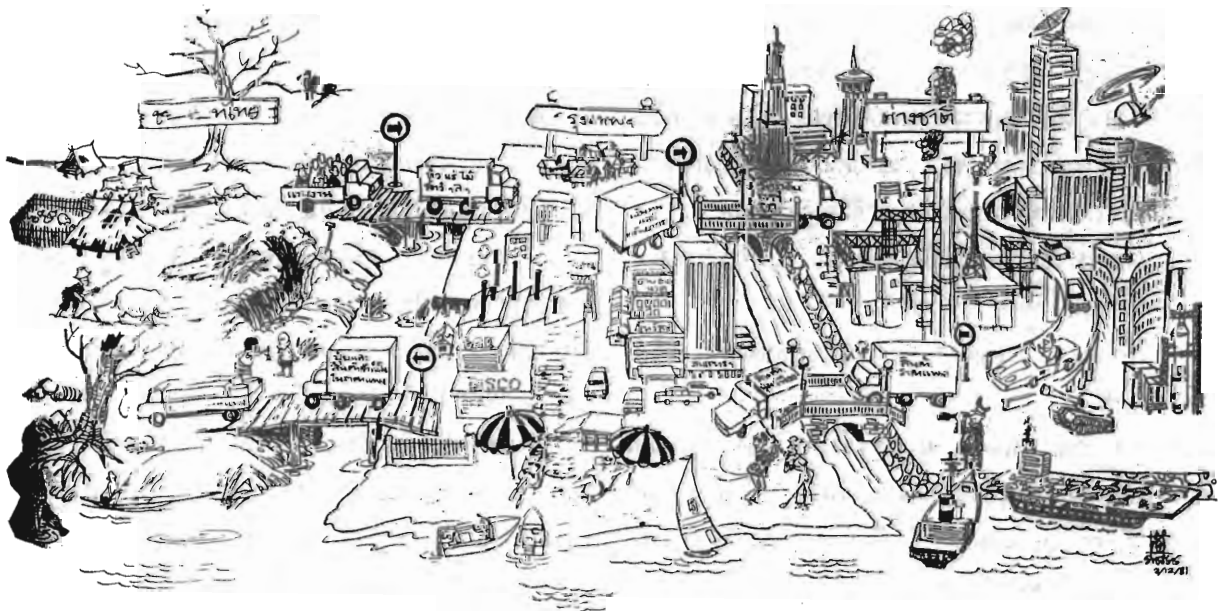
ซิลัพพตปราคาสจึงนำไปสู่ความเสียหายของหมู่คณะ หรือของชุมชนหรือสังคม มากขึ้นๆ จนส่วนรวมเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป

ในหนังสือ พุทธธรรม* โดยพระศรีวิสุทธิโมลี มีความตอนหนึ่งว่า

“....การยึดติดแน่นในซิลัพพตปราคาสเป็นสาเหตุสำคัญให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงขึ้นที่เรียกว่า การปฏิวัติทางสังคม และตัวมันเองต้องสิ้นสุดลงด้วยการเปลี่ยนแปลงแบบนี้ในยุคสมัยต่างๆที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์อารยธรรมของมนุษย์”

จาก พุทธธรรมกับสังคม ; สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน : มปพ.

วิถีแห่งความสุขจากงานที่รักและคนรักที่รัก

ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จบจากคณะอักษรศาสตร์จุฬาฯ เป็นนักประวัติศาสตร์และนักวิจารณ์สังคมชื่อดัง มีผลงานจำนวนมาก เช่น "โซน, การบาวน้ำเน่าและหนังไทย" "ปากไก่และใบเรือ" "การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี"

ความล้าลึก ของ “น้ำเน่า” ในหนังไทย*

นิธิ เอียวศรีวงศ์

การแสดงทั้งหลายนั้นที่จริงแล้วเป็นสื่อกลางเพื่อบอกอะไรบางอย่างทั้งสิ้น และเพราะเหตุที่เป็นสื่อกลางนั้นเอง จึงทำให้เกิดข้อจำกัดในตัวเอง ตรงที่ว่าอะไรบางอย่างที่จะบอก นั้นจะสามารถบอกได้ชัดเจนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวสื่อกลางนั้นอยู่อย่างมาก แทนที่จะขึ้นกับความสามารถของผู้บอก

ความคิดเช่นนี้เป็นของฝรั่งคนหนึ่งที่มีชื่อเสียงเกี่ยว กับเรื่องของแนวคิดการสื่อสารมวลชน ชื่อ นายมาร์แชล แม็กลูฮัน ฝรั่งคนนั้นบอกว่า บรรดาสื่อกลางของการสื่อสารทั้งหลายนั้น มันมิได้เป็นของกลางๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับข่าวสารที่มันเป็นผู้สื่อเลย เพราะหัวใจของการสื่อสารนั้นอยู่ที่ข่าวสารถึงผู้รับได้ และการที่ข่าวสารจะถึงผู้รับได้นั้น เจ้าตัวสื่อกลางเป็นผู้กำหนด ไม่ใช่ผู้บอกเป็นผู้กำหนด เนื่องจากในตัวสื่อกลางแต่ละอย่างนั้นต่างก็มี “ข่าวสาร” ของตัวเอง จะบอกอยู่แล้วทั้งสิ้น ถ้าข่าวสารของผู้บอกไม่ตรงกับข่าวสารของสื่อกลาง ถึงจะบอกอย่างไรมันก็ไม่ “ดัง” ผ่านสื่อกลางนั้นไปได้ และผู้รับก็จะรับเอา “ข่าวสาร” ผิดไปจากที่ผู้บอกตั้งใจ เพราะผู้รับไปรับเอา “ข่าวสาร” ของสื่อกลาง แทนที่จะรับเอา “ข่าวสาร” ของผู้บอก เขาจึงสรุปแนวคิดของเขาไว้สั้นๆ และเป็นที่ยุติกันว่า “สื่อกลางคือตัวข่าวสาร”

เมื่อพิจารณาในแง่นี้เราต้องมองตัวสื่อกลางให้กว้างกว่าโทรทัศน์วิทยุ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ฯลฯ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวสื่อกลางเท่านั้น เราไม่เคยดูโทรทัศน์เฉยๆ แต่เราดูโทรทัศน์ในห้องหนึ่ง นอนเอกเขนก นุ่งผ้าขาวม้าตัวเดียวคุยกับลูกและแย่งขนมลูกกินไปด้วย ทั้งหมดนี้คือโทรทัศน์ หรือสื่อกลางที่เรียกว่าโทรทัศน์

กล่าวโดยสรุป สภาวะแวดล้อมของสื่อกลางต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสื่อกลางด้วยในแง่ที่สื่อกลางแต่ละอย่างจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมาก และจะเห็นได้ชัดขึ้นว่าสื่อกลางแต่ละอย่างก็มี “ข่าวสาร” ของตนเองจะบอกอยู่อย่างมากมายเช่นกัน ตัวอย่างที่หายากๆ แต่เห็นได้ชัดเจนก็ เช่น เราจะบอกให้ประชาชนที่ยากเข็ญประหัตถ์ภายในอาคารระดับดินทองไม่ได้ เพราะข่าว

*บทความนี้ได้ความคิดมาจาก A.L. Becker "Journey through the Night, Notes on Burmese Traditional Theatre, *The Drama Review*, XVI 3, 1971:83-87 ซึ่งข้าพเจ้าได้แปลไว้ใน "เดินข้ามคืน : บันทึกเกี่ยวกับการละครแบบโบราณของชาติ" ในวารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๔) : ๘-๑๖

สารของเราจะ “ดัง” ไปไม่ถึงเขาเป็นอันขาด

เมื่อกล่าวว่าการแสดงทั้งหลายเป็นสื่อกลาง ก็ต้องพิจารณาด้วยว่าการแสดงนั้นกระทำขึ้นในสภาวะแวดล้อมอะไร และพยายามจะบอกอะไร “ข่าวสาร” ที่การแสดงบอกนั้นสามารถใช้สื่อกลางนั้นๆ ได้หรือไม่ และตัวการแสดงซึ่งเป็นสื่อกลางนั้นบังคับให้ “ข่าวสาร” เป็นไปในลักษณะใดจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม การแสดงทั้งหลายพยายามจะบอกแก่ผู้รับว่าโลกเป็นอย่างไร และเราควรปฏิบัติต่อโลกหรือสิ่งที่อยู่นอกตัวเรา (นับตั้งแต่สังคมธรรมชาติรอบตัวไปจนถึงนิพพาน) อย่างไร

ทั้งหมดนี้เป็นความคิดอันหนึ่งต้องฝากไว้ตรงนี้ก็ก่อน เราจะหวนกลับมาพูดถึงมันอีกข้างหน้า

หนังไทยก็คือ “หนัง” ของ “ไทย”

ภาพยนตร์หรือหนังเป็นสื่อกลางที่เกิดใหม่ในโลก ไม่ใช่แต่เพียงในเมืองไทยเท่านั้น แต่หมายถึงที่อื่นๆ ทั่วไป ด้วย การทดลองใช้สื่อกลางนี้เพียงนำข่าวสารหลากหลายชนิดบังคับกันอยู่ตลอดเวลา บางครั้งก็ประสบความสำเร็จ และทำให้ได้พบว่าสื่อกลางประเภทนี้มีความสามารถเพิ่มขึ้นจากที่เคยมีอยู่แล้วอย่างไร บางครั้งก็ประสบความสำเร็จและทำให้รู้ว่าสื่อกลางนี้ ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือนำข่าวสารประเภทนั้นๆ ได้

การทดลองมิได้จำกัดอยู่ว่าทำกันแต่ในต่างประเทศ แม้ในเมืองไทยเราเองก็ต้องยอมรับว่ามีกรทดลองทั้งที่สำเร็จและล้มเหลวตลอดมา

ทางด้านเทคนิควิทยานั้น ไม่มีปัญหาเลยว่าหนังไทยได้รับอิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะหนังอเมริกัน แม้แต่เรื่องฉายฟิล์ม ฯลฯ ก็เป็นสิ่งที่คิดค้นกันขึ้นในวัฒนธรรมอื่นทั้งสิ้น แต่การเข้ามาของหนังในเมืองไทยนั้นเกิดขึ้นในยุคสมัยที่ศิลปะการแสดงทุกด้านของประชาชนกำลังคลี่คลายขยายตัวอย่างรวดเร็วกว้างขวาง ลีเก จำอวด ลำตัด หนังตะลุง ละครร้อง ฯลฯ ก่อรูปหรือขยายความนิยมในระยะเวลานั้นก่อนหน้าการเข้ามาของหนัง

การรับเทคนิควิทยาของการแสดงจากภายนอกมิใช่เป็นของใหม่ในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทย ต้นกำเนิดการแสดงหลายอย่างของไทยก็เป็นสิ่งที่มีมาจากต่างประเทศได้รับการแสดงเหล่านั้นถูกดัดแปลงให้สามารถนำข่าวสารเกี่ยวกับ “โลก” ที่คนไทยอยากถ่ายทอดแก่กันมาสู่ผู้รับได้ และทำให้เกิดลักษณะเฉพาะตัวที่เราเรียกกันว่าแบบ “ไทยๆ” ขึ้น

ภาพยนตร์หรือหนังก็เป็นเทคนิคใหม่ของการแสดง

ซึ่ง เหมาะแก่สมัยแห่งความกระตือรือร้นที่จะพัฒนา การแสดงของไทยจะรับไปเช่นกัน รับไปเพื่อใช้สื่อข่าวสารอะไร ในขณะที่ยังไม่มีความรู้แน่ชัดว่าหนังจะสื่อข่าวสารอะไรดี (และจนปัจจุบันเรายังรู้ไม่หมดว่าหนังจะสื่อข่าวสารอะไรได้ดีบ้างคู่ข้างต้น) จึงเป็นธรรมดาที่หนังจะถูกใช้สื่อข่าวสารเกี่ยวกับ “โลก” ที่คนไทยรู้จักเคยชิน ดังที่ได้ถูกเสนอในการแสดงอื่นๆ ของไทยมาแล้ว เป็นสื่อกลางประเภทใหม่สำหรับสื่อข่าวสารเก่าๆ อย่างที่สื่อกลางประเภทใหม่อื่นๆ เช่น ลิเก ละครร้อง หนังตะลุง ฯลฯ ได้ถูกใช้มาแล้ว

ถ้าเราพิจารณาภาพยนตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการการแสดงของประชาชนไทยเช่นนี้ เราจะเห็นความสืบเนื่องของหนังไทยกับการแสดงอื่นๆ ของประชาชน ไทยอย่างมาก แม้แต่คำที่เรียกว่า “หนัง” นั้นก็เป็นการยืมเอาคำเทคนิคการแสดงอีกอย่างหนึ่งซึ่งขาดความนิยมไปแล้ว (คือหนังใหญ่) ในวัฒนธรรมไทยมาเรียกสะท้อนความคิดที่เห็นภาพยนตร์เป็นสิ่งเชื่อมต่อของการแสดงแบบ “โบราณ” ของไทยอื่นๆ ได้อย่างดี

ต้องพิจารณา “น้ำเน่า”

ในปัจจุบัน คนชั้นสูงที่มีการศึกษาจำนวนหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลไม่น้อยเพราะเป็นผู้ทำงานในวงการหนังสือพิมพ์รู้สึกขัดใจอย่างรุนแรงต่อความเชื่อมต่อของหนังไทยกับศิลปะการแสดงแบบเก่าของไทยอย่างมาก ถึงกับเรียกลักษณะเด่นหลายอย่างในหนังไทยปัจจุบันว่า “น้ำเน่า” (เข้าใจว่า จะมีความหมายของการไม่ไหลเวียนอยู่นิ่งเหมือนน้ำที่ถูกขังจนเน่า หรือพุทง่ายๆ ก็คือ ความไม่เปลี่ยนแปลง ปนอยู่ในคำว่า “น้ำเน่า” นี้ด้วย)

เป็นที่น่าอัศจรรย์ว่า ลักษณะ “น้ำเน่า” เหล่านี้เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับ “ข่าวสาร” ที่การแสดงแบบโบราณของไทยเป็นสื่อกลางนำไปให้ผู้ชมอย่างมาก และควรพิจารณาลักษณะ ‘น้ำเน่า’ เหล่านี้อย่างละเอียด

คนดูและผู้แสดง

ในการแสดงของโลกตะวันตกนั้น จุดมุ่งหมายสำคัญคือการสร้างโลกขึ้นอีกโลกหนึ่งซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคนดู เป็นโลกที่เลี้ยงตัวเองได้ด้วยตัวเองกล่าวคือมีชีวิตของมันเอง เช่น มีนางเอกซึ่งอาจจะฆ่าตัวตายก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความอวลยอวรณ์ของผู้ดูเลยคนที่นางเอกต้องคำนึงถึงล้วนแต่มีชีวิตในโลกละครทั้งสิ้น คนดูจึงไม่มีอยู่เลย คณะละครที่ดีตามอุดมคติจะเล่นได้เหมือนกันในเวลาที่มิได้มีผู้ดูเพียง ๑๐ คน

กับรอบที่มีผู้ดูแน่นขนัด มารยาทการแสดงแบบตะวันตกก็คือ ผู้ดูต้องพยายามซ่อนการมีอยู่ของตนเองไว้ จะไม่ส่งเสียงดัง จะไม่ลุกขึ้นเดินเหินในระหว่างการแสดง ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้การมีอยู่ของตนเองไปแทรกแซงโลกสมมติบนเวที ซึ่งไม่ยอมรับการมีอยู่ของผู้ดูเอาเลย

การแสดงของไทยมิได้มีคตินี้แต่เป็นไปในทำนองตรงกันข้ามทีเดียว คนดูเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการแสดง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงก็ได้ คนดูเป็นผู้กำหนดการแสดงด้วยซ้ำว่า พระเอกควรจะออกหรือยัง (เพราะถ้าออกช้านักก็อาจจะเอาสิ่งของขว้างขึ้นไปบนเวทีก็ได้) คนดูจะให้กำลังใจพระเอกในการต่อสู้กับเหล่าร้าย ด้วยการส่งเสียงสนับสนุนหรือแซ่ซึกหักกระดูกตัวโกง การกระทำเหล่านี้ของคนดูมิได้ขัดขวางการแสดงบนเวที แต่ผู้แสดงที่มีความสามารถเองเสียอีกที่จะต้องดึงคนดูให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดง

กลอนลิเกที่เรียกเสียงเฮจากคนดูได้มากคือกลอนที่พระเอกกลับมาร้องจับคนดูที่ใส่เสื้อแดงทัดดอกไม้เหลืองคนนั้น ไม่มีนักพากย์หนึ่งตระกูลที่เก่งคนไหนจะสามารถเฉยเมยต่อเหตุการณ์ที่ผิดปกติซึ่งเกิดขึ้นนอกจากการแสดงได้จำเป็นต้องนำเข้ามาสอดอยู่ในบทพากย์ให้ฉับไว แหลมคม คมคาย หรือขำขัน

“เวที” ของการแสดงแบบไทยจึงมิได้จำกัดอยู่แคบ ๆ แบบฝรั่งแต่หมายรวมถึงทั้งหมดที่ปรากฏอยู่กับตาผู้แสดงและผู้ดู หรืออาจจะรวมทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในความรู้ของผู้ดูก็ได้ การพูดถึงคติทฤษฏีที่อื้อฉาวในวงการราชการในการแสดงเรื่องรามเกียรติ์จึงไม่ใช่เป็นความหยาบของศิลปะการแสดง แต่เป็นส่วนที่จำเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะการแสดงแบบไทย

ประสบการณ์ของการดูการแสดงแบบไทยจึงแตกต่างจากฝรั่งอย่างมาก เราไม่ไปซุกตัวอยู่ในความมืดเพื่อชมโลกสมมติบนเวทีแคบ ๆ เบื้องหน้า แต่เราไปร่วมมหรกรรมการแสดงที่ผู้แสดงก็เป็นส่วนหนึ่ง เรายังเป็นส่วนหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นส่วนหนึ่ง (ไม่ว่าเราจะอยู่ที่นั่นด้วยหรือไม่) หมู่บ้านเราก็เป็นส่วนหนึ่ง โลกที่เรารู้จักหรือน่าจะรู้จักก็เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงด้วย เมื่อคนดูสำคัญต่อการแสดงอย่างนี้ เราจึงไม่ “ไป” ดูละคร แต่เราเรียกละครมาแสดงให้เราดูที่บ้านหรือที่หมู่บ้านของเรา (หรือเมืองเล็กๆของเรา) เราแต่งตัวตามสบายของเรา ออบน้ำออบท่าหลังจากเสร็จงานในไร่นาในยามเย็น แล้วก็จูงลูกจูงหลานไม่ว่าจะเลิกทำไร่ของเราไปดูละครโดยที่เราไม่หวังเลยว่ามันจะไปร้อง

กวนใครในเวลาทีละครกำลังเล่นบางที่เราอาจพบเพื่อนของเราที่นั่นซึ่งอาจเดินไปซื้ออ้อยควั่นมากินไปคุยกันในระหว่างดูคนโสดอาจมุ่งไปจับคนอื่นหรือให้คนอื่นจับพร้อมกับการไปดูละคร

ประเด็นสำคัญในสภาวะการดูการแสดงละครของไทยก็คือคนดูมีเสรีภาพอย่างสูง ไม่ถูกบีบบังคับจากการแสดง จะดูเมื่อใด เลิกดูเมื่อใด ทำอะไรในระหว่างแสดงก็ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะคนดูเป็น “เจ้าบ้าน” ที่รับผู้แสดงซึ่งเป็น “แขก” ให้มาแสดงให้เราดูในบ้านของคนดู

อีกประเด็นหนึ่งก็คือคนดูและผู้แสดงไม่ได้ถูกตัดขาดจากกันเลยแต่สื่อสารคมนาคมถึงกันอยู่ตลอดเวลาของการแสดง ในสภาพเช่นนี้บทที่ตายตัวในการแสดงจึงเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะบทที่ตายตัว (เช่นการแสดงของฝรั่งหรือการแสดงของราชสำนักไทยในบางตอน) ตัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงและคนดูออกจากกันโดยเด็ดขาด วรรณศิลป์ ของการแสดงอยู่ที่ปฏิภาณมิใช่อยู่ที่ความสละสลวยกินใจที่กรีซุ่มเขียนอยู่เบื้องหลัง

ส่วนหนึ่งของ “น้ำเน่า” ในหนังไทย และถูกโจมตีจากนักวิจารณ์ที่มีการศึกษาแผนตะวันตกอย่างมากก็เกิดจากการขาดบทพากย์ที่แน่นอน ในสมัยหนึ่งเกือบทั้งเรื่องจะไม่มีบทพากย์อะไรเลยมาในภายหลังบทของตัวตลก และตัวประกอบย่อยๆ อีกมากก็ยังอาศัย “ปฏิภาณ” ของผู้กำกับหรือผู้แสดง

หนังไทยไม่พยายามตัดขาดจากคนดู แม้ว่าการสนทนาสองทางคือทั้งจากผู้แสดงและคนดูอย่างลึกไม่สามารถทำได้อีกแล้วในภาพยนตร์ แต่หนังไทยก็ยังรักษา “การสนทนา” ไว้ทางเดียว โดยให้ผู้แสดงพูดกับคนดูด้วยวิธีต่างๆ เขาค่อนขอตักมัลลือเลียนแพชั่น หรือสั่งสอนศีลธรรมโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องเกี่ยวกับท้องเรื่อง

ในสมัยหนึ่งนักพากย์หนึ่งคือศิลปินที่สำคัญยิ่งในศิลปะหนังไทย เพราะทำให้การสนทนานี้ใหม่และทันเหตุการณ์อยู่เสมอแต่นักวิจารณ์ซึ่งเคยชินแต่กับศิลปะการแสดงของฝรั่งก็เห็นว่า การพากย์เป็นตัวขวางกั้นการแสดงออกของผู้แสดง ซึ่งทำให้โลกสมมติบนจอหนังขาดความสมจริง แต่หัวใจของการแสดงของไทยมิใช่ความสมจริง เพราะจะสนใจทำไมกับความสมจริงบนเวที (หรือบนจอ) มันเป็นส่วนเดียวของการแสดงทั้งหมด และแท้ที่จริงแล้ว คนดูจะดูก็ดูอยู่เสมอด้วยซ้ำว่าสิ่งที่อยู่บนเวทีเป็นของสมมติ

เพียงเมื่อประมาณ ๓๐ ปีมานี้ “วิกหนัง” ตามชนบทมิได้เป็นสถาบันที่แสดงออกถึงความบันเทิงใหม่

ของชุมชน ในอำเภอที่ข้าพเจ้าเติบโตมา วิกหนึ่งเป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้กระดานเฉพาะด้านหน้าเท่านั้น ส่วนที่แท้จริงของโรง ก็คือโรงสังกะสี หนึ่งก็ฉายเฉพาะในเวลากลางคืน อันเป็นเวลาเดียวที่คนทั้งชุมชนนั้นว่าง หน้าโรงหนึ่งก็คือที่มีไฟสว่าง และเป็นทีสโมสรของคนที่จะดูหนัง หรือเพียงแต่หย่อนใจด้วยการเตร่อยู่หน้าโรง มีคนขายผลไม้ตอง ไอติม พุทราควน ปลาหมึกย่าง ฯลฯ ซึ่งบริการทั้งแก่ผู้มาดูและคนอื่นซึ่งเพียงมาเฝ้าเพื่อจับกลุ่มคุยกัน พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้คือฉากที่ขาดไม่ได้ของการแสดงไทย เขาปรากฏตัวในที่มีมีการแสดงทุกแห่ง ในงานวัด ช้างบ้านเศรษฐีที่วาลิเกมาเล่นงานฉลองบวชนาค และไม่เคยไกลจากวงลำตัด ทั้งสภาพของโรงและ “ฉาก” ที่ประกอบการฉายหนังเหล่านี้ทำให้หนังเป็นผู้มาเยี่ยมชุมชนของเรา คนดูทุกคนเคยชินกับ “การแสดง” เสียยิ่งกว่าผู้แสดงหนัง ไม่มีใครมาโรงหนังด้วยการแต่งการหรูหรา ชาวประมงนั่งกางเกงจิ้นย้อมมะเกลือ ตัวที่จะสวมไปทำงานพรุ่งนี้ ชาวบ้านนั่งผ้าถุงผืนที่จะนั่งนอนคืนนั้น เช่นเดียวกับการแสดงแบบเก่าอื่นๆ คนมาร่วมชมกรรมการแสดงที่ตนเองมีบทบาทอยู่ด้วย ในบ้านของตนเอง มีโซ่มาดูโลกอีกโลกหนึ่งซึ่งถูกสมมติขึ้นและตัดขาดไปจากโลกที่เป็นของจริงของตนเองไปโดยสิ้นเชิง

การดูหนังจึงเริ่มขึ้นตั้งแต่หน้าโรง มีโซ่แต่เพียงบนจอเท่านั้น

ยิ่งในชนบทที่ห่างไกลมากๆ ซึ่งมีหนังบางแปลงไปฉายเพียงปีละไม่กี่ครั้ง การดูหนังยังเป็นอุบัติเหตุทางสังคมที่สำคัญยิ่งของชุมชนขึ้นไปอีก

ตัวละคร : พระเจ้าในหนังไทย

ตัวละครเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งถูกนักวิจารณ์โจมตีมากที่สุด ในหนังไทย ทั้งนี้เพราะตัวละครในหนังไทยละเมิดกฎเกณฑ์อันศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงของฝรั่ง นั้นได้แก่การตัดโลกบนจอหนังให้ขาดจากโลกคนดู ตัวละครในหนังไทยจะไม่ปล่อยให้เป็นเช่นนั้น นอกจากนั้นตัวละครในหนังไทยยังทำหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสำคัญอย่างยิ่ง แต่ขัดกฎเกณฑ์การแสดงฝรั่งอีกเช่นกัน คือทำลายล้างความเป็นจริงบนเวทีหรือบนจอเสีย และเตือนคนดูให้สำนึกในความเป็นจริงระดับอื่นๆ ซึ่งมีได้ปรากฏบน เวทีหรือบนจอ ตัวละครจึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความล้าหลังต่างๆ ของหนังไทยโดยนักวิจารณ์ซึ่งคิดอย่างฝรั่งมาก เราต้องพิจารณาบทบาทของตัวละครในการแสดงของหนังไทยให้ชัดเจน

ในด้านแรกนั้น ตัวละครทำหน้าที่สนทนา กับคนดู

ได้สะดวกที่สุด ตัวตลกในการแสดงของไทยมักมิได้เป็นตัวแสดงที่สำคัญแก่ท้องเรื่อง กล่าวคือ การกระทำของเขาไม่มีผลกระทบต่อท้องเรื่องอย่างหนึ่งอย่างใด เขาจึงเป็นผู้ที่มีอิสรภาพมากที่สุดที่จะสื่อสารกับคนดูและเพราะอิสระที่เขา มีมากนี้เอง เขาจึงสามารถทำหน้าที่แทนคนดูเพื่อวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวละครอื่นๆ ได้อีกด้วย เขามีอิสรภาพที่จะวิจารณ์แม้การกระทำของตัวเอง ในยามที่พระเอกคร่ำครวญถึงความรักอันยิ่งใหญ่ที่มีต่อนางเอก ตัวตลกมีสิทธิ์ที่จะเอาความรักอันยิ่งใหญ่ นั้นมาล้อเลียนเป็นของน่าขำได้ เพราะทุกอย่างในโลกนี้ถ้ามองจากผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยก็มีมุมที่น่าขำทั้งนั้น ในแง่นี้ตัวตลกจึงทำหน้าที่อย่างที่สองไปพร้อมกัน ได้แก่ การเตือนคนดูให้สำนึกในความเป็นจริงอีกระดับหนึ่ง คือระดับที่อยู่พ้นจากโลกสมมติบนเวที

ความรักอันยิ่งใหญ่ของพระเอกในความเป็นจริงบนเวทีเป็นสิ่งที่น่าคร่ำครวญปริเวทนาการ แต่ในความเป็นจริงอีกระดับหนึ่งซึ่งรวมคนดูไว้ด้วย ความรักนั้นก็เป็นที่น่าขำได้ คนดูจะไม่รู้สึกติดตึ่มกับโลกสมมติบนเวที แต่จะมีสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่ายังมีโลกที่เป็นจริงอยู่รอบตัวอีกระดับหนึ่ง

ในโฆษณา บางทีตัวตลกอาจตั้งข้อสังเกตกับเครื่องบินที่ผ่านมาในฉากที่ตึกเคียดที่สุดของการแสดงคือฉากรบระหว่างอินทรีชิดกับหนุมาน การกระทำเช่นนี้มีโซ่เป็นตลกที่ขาดรสนิมอันดี แต่เป็นการกระทำที่ตั้งใจจะเตือนคนดูให้เคลื่อนกลับไปกลับมาระหว่างความจริงสองระดับนี้อยู่เสมอ ในแง่นี้ตัวตลกจึงเป็นเจ้าหน้าที่คอยผันแปรโลกให้แก่คนดูอยู่ตลอดเวลา เดียวสมมติเดียวจริงสับสนจนมีนขาไประหว่างความจริงและสมมติ

ควรกล่าวด้วยว่าในหนังชวานั้นตัวตลกคืออวดารของพระเจ้าหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวตลกคือพระเจ้านั่นเอง ชูศรี ล้อต๊อก สมพงษ์ ดอกดิน ฯลฯ ซึ่งเป็นคนใช้ของพระเอก นางเอก อาจจะตัดออกไปจากหนังเสียเลยก็ได้ เพราะคนเหล่านี้ไม่เคยทำให้เกิดอะไรในท้องเรื่องของหนัง แต่คนเหล่านี้ “สนทนา” กับคนดูมากกว่าตัวละครทุกตัว เขาคือคนที่ใช้ปฏิภาณในการแสดงเพราะเป็นพวกที่ไม่มีบทบาทตัว เขาเป็นคนคอยบอกคนดูว่าหนังคือหนังและชีวิตคือชีวิต แต่แล้วก็ผกผันให้คนดูงงงว่าหนังคือชีวิตและชีวิตคือหนัง เขาพินอบพิเทากับนายต่อหน้าเพราะนั่นคือความเป็นจริงในหนัง ครั้นลับหลังเขาก็ล้อเลียนแม้ว่านายของเขาจะเป็นตัวเอกก็ตาม เพราะนั่นคือชีวิตจริง

คนเหล่านี้เป็นพระเจ้าในหนังไทยอย่างที่ว่า “ฤาษี”

ซึ่งเป็นทนายของนาฏกรรมไทย อาจเป็นตัวตลกอีกตัว
หนึ่งในการแสดงแต่เป็นสิ่งที่กราบไหว้นอกเวที

ความจริงทางจิต

ยังมีความเป็นจริงอีกระดับหนึ่งในการแสดงของไทย
ซึ่งควรกล่าวถึงไว้ด้วย นั่นได้แก่ความเป็นจริงระดับปรมัตถ์
หรือความเป็นจริงในทางจิต

นางสีดานั้นเมื่ออยู่ในป่า เป็นลูกเลี้ยงพระฤๅษี ก็
หาได้แต่งตัวกระรุงกระริงแต่อย่างใด ยังคงทรงชฎาแววาม
อย่างที่จะมาเป็นชายาของพระรามในภายหลัง ทั้งนี้มีใช้ว่า
คนไทยไม่สำนึกในการสร้างความรู้สึกในทางละคร แต่เพราะ
นางสีดาเป็นอวตารของพระเจ้าเป็นหญิงที่จงรักภักดีต่อสามี
เป็นยอด เป็นผู้ดีพร้อมซึ่งความดี จิตอันสูงของนางสะท้อน
ออกมาในรูปรูปกาย คนดูหมายรู้งถึงสภาพจิตของนางได้ทางรูป
กายที่ปรากฏ ไม่จำเป็นต้องสัมผัสกับสภาวะทางกายซึ่งเป็น
ของชั่วคราว ในทำนองเดียวกันกับความดีย่องได้รับสิ่ง
ดีตอบสนอง คนดีย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างที่ตัวเองซึ่ง
เป็นคนดีทั้งหลายจะบรรลุความสำเร็จและผาสุกในตอนจบ
และคนดูทุกคนก็รู้อยู่แล้วว่าจะเป็นอย่างนั้น

การแสดงของไทยจึงเตือนคนดูให้สำนึกในความ
เป็นจริงระดับนี้ไปพร้อมกันกับความเป็นจริงอีกสองระดับที่
ได้กล่าวแล้ว

นักวิจารณ์อาจไม่พอใจที่ทำไมนางเอกในหนังไทย
ซึ่งเป็นเด็กสลัมจึงต้องแต่งตัวดีเช่นนั้น แต่แท้ที่จริงแล้วหนัง
ไทยกำลังบอกคนดูถึงความเป็นจริงในระดับจิตใจของนางเอก
และแน่นอนว่าทั้งนางเอกและพระเอกต้องเป็นคนงาม เรา
อาจหมายผู้ร้ายจากท่าทางและหน้าตาของเขาในหนังไทยได้
นี่ก็เป็นความเป็นจริงในระดับจิตใจอีกอย่างหนึ่งเหมือนกัน

“แก้วกลางสลัม” อาจจะไม่สวยอย่างนั้นในโลกที่
เป็นจริง ซึ่งคนดูก็ไม่ควรลืมห่วงเพราะถูกเตือนให้รำลึกถึงเกือบ
ตลอดเรื่องด้วยกลวิธีต่างๆ อยู่แล้ว แต่แก้วกลางสลัม ที่ดี
อย่างนั้น กล่าวหาอย่างนั้น ชื่อตรงอย่างนั้น ก็ต้องสวย
อย่างนั้น อันเป็นการปรากฏทางกายที่สะท้อนสภาวะของจิต
มากกว่าความเป็นจริงทางรูปรูปกายเฉยๆ

เมื่อเราผูกพันความเป็นจริงสามระดับนี้ไว้ด้วยกันใน
การแสดงการมองหาความสมจริงจึงเป็นสิ่งที่ผิดฝาผิดตัวไป
หมด เพราะการแสดงเช่นนี้ไม่ต้องการเสนอความสมจริงเพียง
อย่างเดียวแบบฝรั่ง คือความสมจริงในโลกสมมติของการ
แสดงนั้น การที่พระเอกโลกซึ่งเพิ่งลาพระอาจารย์ออกมาจาก
ป่าจะผูกพันกับมือถือติดมาด้วยก็ไม่เป็นเรื่องประหลาดอันใด

ซ้ำยังเหมาะเจาะดีเสียอีกที่จะให้คนดูสำนึกถึงความเป็นจริง
ได้อย่างน้อยก็สองระดับ คือในโลกสมมติของโลกและในโลก
ที่เป็นจริงรอบตัว การที่หนังไทยเรื่องหนึ่งให้พระเอกหัก
แขนขาผู้ร้าย แล้วต่อมาอีกฉากหนึ่งผู้ร้ายใช้มือขวายิงพวก
พระเอกในขณะที่เข้าเฟือกมือซ้ายไว้ จึงมิใช่เกิดจากความ
ไม่พิถีพิถันในการสร้างหนัง แต่เกิดจากการคลาดเคลื่อนไม่
ตรงกันของความเข้าใจว่าอะไรคือหนังระหว่างผู้สร้างและ
นักวิจารณ์

ในการแสดงของฝรั่งก็มีความพยายามจะเสนอความ
เป็นจริงหลายระดับเช่นกัน แต่ความเป็นจริงระดับอื่นๆ ใน
การแสดงของฝรั่งนั้นจะแฝงไว้ในท้องเรื่อง จาก ที่ทำของผู้
แสดง คำสนทนาของตัวละคร ดนตรี โดยไม่ให้กระทบ
ความเป็นจริงระดับโลกสมมติที่ปรากฏบนเวทีเลย เป็นสิ่งที่
คนดูไปคิดเห็นเองเมื่อเสร็จการแสดงแล้ว ในกรณีเช่นนี้เรา
จึงมีสิทธิ์จะมองหาความเป็นจริงของการแสดงได้ แต่หนัง
ไทยมิได้ลอกเลียนการแสดงของฝรั่ง หนังไทยเพียงแต่รับ
เอาเทคนิควิทยาการของการสร้างหนังแบบฝรั่งเพื่อมาบรรจุ
แบบไทยไว้เท่านั้น

ปรัชญาจาก “น้ำเน่า”

ใน “น้ำเน่า” หลายต่อหลายอย่างของหนังไทยนั้น
มีความลึกล้ำแฝงอยู่ ทั้งในแง่ที่ตีบทอดจารีตอันยาวนาน
ของประชาชนไทย และในแง่ที่ผุดงแนวความคิดเกี่ยวกับโลกและ
ชีวิตที่อาศัย “ปัญญาและความรัก” ของคนหลายชั่วคนปรุง
แต่งสร้างสรรค์ขึ้น

ปัญหา “น้ำเน่า” ของหนังไทยก็เหมือนกัน หรือยิ่ง
กว่าการแสดงแบบเก่าของไทยอื่นๆ กล่าวคือแก่นของการ
แสดงไม่เปลี่ยนแปลง มิใช่เพราะขาดคุณค่าในตัวของมันเอง
ไม่ การแสดงแบบเก่าทั้งหลายในฐานะที่เป็นสื่อกลาง ย่อม
ถ่ายทอดข่าวสารของตนเองทั้งสิ้น ข่าวสารที่การแสดงเหล่านี้
นี้ถ่ายทอดคือข่าวสารของโลกที่หยุดนิ่งกับที่ของชาวนา ใน
สังคมเก่า โลกที่วิทยาศาสตร์และเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์
เอื้อมไปไม่ถึง ไม่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลก มนุษย์เป็น
แค่เพียงสัตว์อย่างหนึ่งซึ่งร่วมชะตากรรมกับผี ปีศาจ ไปจน
ถึงเวทดา เวียนว่ายตายเกิดในวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตทั้งที่รา
มองเห็นและไม่เห็น มีชีวิตที่อาราคาดหมายได้ในทุกจังหวะ
ของฤดูไถพรวนกล้า ปักดำ และเก็บเกี่ยว จะพอใจหรือไม่
พอใจชีวิตนั้นไม่เคยเป็นปัญหาที่สำคัญ การแสดงในความ
หมายที่กว้างแบบไทย (คือมิได้หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นบนเวที
เท่านั้น) สลายตัวลงไปเรื่อยๆ จะถูกเก็บรักษาไว้ก็เป็นเพียง

ของในพิพิธภัณฑ์ เพราะไม่มีการแสดงชนิดนี้เกิดขึ้นได้นอก
ออกไปจากสภาพแวดล้อมของสังคม

การแสดงลำตัดที่แท้จริงจะทำทางโทรทัศน์ไม่ได้
สิ่งที่โทรทัศน์เก็บรักษาไว้คือซากที่ขาดลมหายใจของลำตัด
เท่านั้น

ชีวิตในสังคมไทยแบบเก่ากำลังสลายตัวไป (ควร
จะเป็นเช่นนี้หรือไม่เป็นคนละประเด็น) หนังไทยซึ่งสร้างขึ้น
จากจารีตของการแสดง ซึ่งเกิดและเติบโตในชีวิตในสังคม
ไทยแบบนั้นก็กำลังจะต้องประสบปัญหาอย่างเดียวกับการ
แสดงแบบเก่าอื่นๆ

ความไม่เปลี่ยนแปลงของการแสดงแบบไทยหรือ
ความอยู่นิ่งของสังคมไทยเท่านั้น จะเห็นได้ดีในเนื้อเรื่องของ
การแสดงต่างๆ ตัวละครในการแสดงอาจเปลี่ยนแปลงไปต่างๆ
นานา แต่สังคมในละครหรือลิเกไม่เคยเปลี่ยนแปลง จุดจบ
ของเนื้อเรื่องต่างๆ คือการกลับมาหาจุดเริ่มต้นที่เป็นความสงบ
หลังจากผจญภัยมา ๑๔ ปี พระรามก็กลับไปสู่สถานะเก่า
การต้อนรับจากประชาชนแบบเก่า และความสงบแบบเก่า
อย่างที่พระรามเคยรู้จักมาแต่ต้น เช่นเดียวกับพระเวสสันดร
อิเหนา สังข์ทอง ฯลฯ คนเหล่านี้อาจจะแก่ลง มีเมียมากขึ้น
รบเก่งขึ้น ฯลฯ แต่ในที่สุดโลกก็เหมือนเดิม เป็นอย่างที่มีมัน
เคยเป็นมาช้านานตาปี

หนังบู๊ก็มักจะเริ่มมีความสงบของชุมชน และถูก
รังควานด้วยความโลภและความเหี้ยมโหดของคนร้าย พระ
เอกและพรรคพวกเข้ามาตั้งเอาสภาพสงบสันติกลับมาสู่ชุม
ชนนั้นใหม่ เมื่อตอนพระเอกนางเอกซึ่งอาจเป็นลูกสาวของ
ผู้ร้ายกอดกันในตอนจบนั้น เขากอดกันในสภาพของโลกที่
เหมือนกับตอนต้นเรื่อง

ในสมัยหนึ่งเมื่อคนส่วนใหญ่ไม่คิดฝันว่าสังคมควร
เปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องเช่นนี้ก็เป็นที่น่าอภิมรย์ แต่มาใน
บัดนี้เมื่อมีคนจำนวนมากขึ้น (แม้มิใช่ส่วนใหญ่ก็ตาม) รู้สึกว่า
สังคมควรที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่ เนื้อเรื่องเช่นนี้จึง
ก่อให้เกิดความอึดอัด และกลวิธีที่จะคอยนำคนดูให้เคลื่อนที่
ไปมาในความจริงสามระดับที่กล่าวมาแล้วก็กลายเป็นสิ่งที่
น่าเหยียดหยาม เพราะในความเป็นจริงรอบตัวนั้นคนดีถูก
รังแก คนพาลเป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา เพียงเท่านั้นก็ยังไม่สู้
กระไร เพราะเชื่อว่าสังคมไทยโบราณจะมีความเป็นธรรมนัก
ก็หาไม่ได้ แต่ว่าคนดูเหล่านี้เห็นว่าสังคมเช่นนี้อาจเปลี่ยน
แปลงเสียได้ นิสิตที่ทำให้ “ชาวสาร” ของหนังไทยและการ
แสดงแบบเก่าหมดความหมายเพราะ “รับ” ไม่ได้มากขึ้น
อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ “น้ำเน่า” ยังสามารถส่งชาวสาร

นั้นแก่คนส่วนใหญ่ได้และคนที่ไม่พอใจ “น้ำเน่า” ก็เป็น
เพียงคนส่วนน้อยเท่านั้น

ข้อโต้แย้งของนักสร้างหนังไทย ถูกกล่าวหาว่าเป็น
“น้ำเน่า” ที่คunningที่สุดก็คือ หนังของเขามีคนดูมากกว่าหนัง
ของ “คลื่นลูกใหม่” และนี่เป็นความจริง ความสำเร็จอันนี้
อยู่ที่ว่าหนังไทยเหล่านี้ทอดทิ้งลักษณะน้ำเน่าอันล้าลึกของ
การแสดงแบบเก่าไปไม่มากจนเกินไป ที่สำคัญหนังไทย
เหล่านี้เก็บรักษาความอยู่นิ่งของสังคมเอาไว้ในท้องเรื่องอย่าง
เหนียวแน่น

การเปรียบเทียบหนังไทยที่ได้รับการยกย่องให้พ้น
จาก “น้ำเน่า” จำนวนหนึ่ง จะช่วยให้ตัวอย่างที่กระจางขึ้น

ตัวอย่างหนังไทย

หนังไทยเรื่อง *ครูบ้านนอก* นั้นประสบความสำเร็จ
อย่างน่าอัศจรรย์แต่เมื่อวิเคราะห์หลังไปแล้ว การที่คนดูสามารถ
รับ *ครูบ้านนอก* ได้อย่างดีก็เพราะ *ครูบ้านนอก* ยืนยันในข่าว
สารแบบเก่าที่ว่า แล้วในที่สุดสังคมก็อยู่อย่างเดิม แม้ว่าพระ
เอกจะถูกฆ่าตาย แต่ทรชนคนพาลก็ถูกปราบปราม กฎหมาย
บ้านเมืองยังศักดิ์สิทธิ์แม้ว่าจะเผอเรอไปบ้างก็แต่เพียง
ครั้งคราว

ความแห้งแล้งและการถูกทอดทิ้งของอีสานนั้นอาจ
จะแก้ไขได้เพียงด้วยจิตใจที่เข้มแข็งของคนมีการศึกษาอย่าง
เดียวกับที่พระเอกลิเกไปเรียนที่ศิปาโมกข์กลับมาช่วยทุกข์
ลูกสาวพระเจ้าแผ่นดินที่หนีภัยไปอยู่ในกลอง

หนังไทยเรื่อง *หนองหมาว้อ* ซึ่งน่าจะประสบความสำเร็จ
สำเร็จอย่างดีโดยอาศัยตามรอย *ครูบ้านนอก* กลับล้มเหลว
ไม่เป็นท่า ทั้งนี้เพราะ *หนองหมาว้อ* พุดถึงปัญหาที่ใหญ่กว่า
ครูบ้านนอก มากนัก คือการเอารัดเอาเปรียบของชาวนา
หนองหมาว้อ ทำให้คนดูรู้สึกว่าการที่เขารู้จักต้องเปลี่ยนแปลง
อีกมาก ก่อนที่ความปกติสุขจะกลับมาใหม่ เมื่อหนังจบลง
การเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงยังไม่ได้เริ่มขึ้นด้วยซ้ำในขณะที่
หนัง *ครูบ้านนอก* จบลง โลกได้กลับมาอยู่ในที่เก่าอีกแล้ว

คำอธิบายเช่นนี้ใช้ได้กับเรื่อง *ทองพูน โคกโพ*
เช่นกัน หนังเรื่องนี้น่าจะประสบความสำเร็จยิ่งกว่านี้อีกมาก
เราคงจำกันได้ถึงโปสเตอร์ของหนังเรื่องนี้ตามสี่แยกใหญ่ๆ
ของกรุงเทพฯ ท่ามกลางบรรยากาศของเผด็จการที่โง่เขลา
ของ พ.ศ. นั้น รูปประจักษ์เต็มขั้นที่ถูกมีอมตเท็จของผู้หญิง
(ใช้เป็นสัญลักษณ์) จำนวนหนึ่งปิดตา ปิดปาก ปิดหู เห็น
จะเป็นโปสเตอร์โฆษณาหนังไทยที่ดีที่สุดเท่าที่เคยทำกันมา
แต่ในแง่ของพาณิชย์ศิลป์ โปสเตอร์นี้เป็นโปสเตอร์ “กบฏ”

และการกบฏคือความเปลี่ยนแปลง ดูเหมือนคนจะคาดถึง ความเปลี่ยนแปลงได้ตั้งแต่มิได้ดูหนัง โปสเตอร์นี้ดึงคน จำนวนหนึ่งให้ไปดูแต่ก็ยังผลักคนอีกจำนวนหนึ่งให้ไม่ให้ออกไปดูด้วย

ในท้องเรื่องเอง *ทองพูน โคกโพย* ส่งข่าวสารของความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ในตอนจบของเรื่อง ตำรวจที่มาจับพระเอกส่งสายดาอย่างรู้ทันกันกับผู้ร้าย หัวหน้าแก๊งลึกรด แต่เมื่อเขาจูงพระเอกออกมาสิ่งที่เขาทำคือยื่นบุหรี่ให้ทองพูนสูบ “ข่าวสาร” สำคัญของเรื่องเห็นจะอยู่ตรงนี้ คือความเหลวแหลกของสังคมไทยอยู่ที่ระบบ ตำรวจคนนั้นซึ่งเลวเพราะไปร่วมมือกับคนร้ายแท้ที่จริงก็เป็นเหยื่อของระบบเช่นกัน ในฐานะบุคคลเขาคือคนธรรมดาที่มีเมตตา รักความเป็นธรรมเหมือนคนอื่น ๆ แต่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่เลวร้าย เขาเต็มใจ ไร้ความเป็นธรรม คนดูรู้สึกว่ามีเมื่อจบหนังเรื่องนี้แล้วโลกของตนจะเปลี่ยนแปลง

เปรียบเทียบ *ทองพูน โคกโพย* กับ *คนภูเขา* จะเห็นได้ว่าตรงกันข้าม ตำรวจของคนภูเขาคือผู้ที่นำเอาโลกเก่าของคนดูกลับมาใหม่โดยการโยนกุญแจให้แก่พระเอก และปล่อยพระเอกนางเอกกลับไปสู่โลกเก่าที่สันติสุขเหมือนเมื่อตอนเริ่มเรื่อง

หนังเรื่อง *คนภูเขา* ก็เป็นหนังที่ประสบความสำเร็จอย่างดีอีกเช่นกัน นำเสียดยที่หนังเรื่อง *ทองปาน* ไม่ได้ฉายในที่สาธารณะ และไม่อาจเอามาทดสอบทฤษฎีนี้ได้

หนังที่ล้มเหลวอย่างไม่เป็นทำอีกเรื่องหนึ่งคือ *น้ำค้างหยดเดียว* “ข่าวสาร” ของหนังเรื่องนี้คือความเปลี่ยนแปลงในสังคมอีกเช่นกัน เพราะไม่มีคนดูคนใดที่จะทนพอใจสังคมที่เห็นแก่ตัว ไร้ความปรานีกันเองและโสมมเช่นนั้นได้ คนดูจากที่นั่งในตอนจบด้วยภาพหลอนว่าในเมืองของเราที่มีน้ำค้างหยดเดียวอีกมากมาย บริสุทธิ์ ใสสะอาด และมีคุณค่าต่อโลก แต่ระเหยไปกลับความร้อนและความโสโครกของกรุงเทพฯ อย่างที่ไม่เคยมีใครสังเกตเห็นด้วยซ้ำ และสังคม

ไม่ควรจะหยุดนิ่งเหมือนเก่าเช่นนี้ตลอดไป

“หนัง” ทำอะไรได้บ้าง

แม้ว่าลักษณะที่ถูกประณามว่า “น้ำเน่า” จะครองตลาดได้ต่อไป แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าหนังไทยจะไม่ประสบปัญหาอย่างที่การแสดงแบบเก่าอย่างอื่น ๆ ของไทยได้ประสบมาและกำลังประสบอยู่วิหิงตามขนบที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นโรงหนัง มีคนจำนวนมากขึ้นที่ไม่ได้มีอาชีพเหมือนคนอื่น ๆ ในชุมชนของตน และมีเวลาว่างไม่ตรงกัน เริ่มคิดอะไรที่ไม่เหมือนกัน

กล่าวโดยสรุป มีคนจำนวนมากขึ้นที่ออกจากโลกที่หยุดนิ่งกับที่ไปสู่โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีคนจำนวนมากขึ้นที่ไม่เคยดูลิเกและไม่อาจรับ “ข่าวสาร” จากหนังไทยแบบ “น้ำเน่า” ได้อีกต่อไป ในเวลานี้ยังมีจำนวนน้อย แต่ภาวะการณ์ต่างๆ จะทำให้คนเหล่านี้มีจำนวนมากขึ้นไปเรื่อยๆ ผู้สร้างหนังไทยต้องเริ่มคิดออกจากจารีตของการแสดงแบบเก่าหรืออย่างน้อยก็ต้องเริ่มปรับปรุงจารีตเหล่านั้น จะปรับปรุงอย่างไร หรือจะออกมาสู่อะไร

ดังที่กล่าวแล้วว่าภาพยนตร์เป็นสื่อกลางที่ค่อนข้างใหม่ ศักยภาพของสื่อกลางชนิดนี้ในการนำข่าวสารไปสู่ผู้รับ มีกว้างขวางลึกซึ้งเพียงใด ถึงไม่มีใครหยังได้หมด ฮอลลีวูดเป็นแต่เพียงกรณีกรั้นของการทดลองการใช้สื่อกลางประเภทนี้ มิได้เป็นบรมครูที่เจเนจบ

ปัญหาของนักสร้างหนังไทยนั้นอยู่ที่ว่าจะใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อกลางสำหรับข่าวสารแบบไทย ที่เหมาะแก่ไทยสำหรับคนไทยได้อย่างไร วิธีที่ใช้แบบทำกันมากำลังจะต้องตายลง มิใช่เพราะมันไม่มีคุณภาพ แต่เพราะมันหมดสมัยของมันไปเรื่อยๆ

คำตอบสำเร็จรูปให้แก่ักสร้างหนังคงไม่มีนอกจากความกล้าหาญและความรอบรู้ กล้าหาญที่จะทดลองกับทั้งของเก่าและของใหม่ รอบรู้ด้วยความกระหายใคร่เรียนรู้ว่าหนังทำอะไรได้บ้าง

จาก โชน, *คาราบาว, น้ำเน่าและหนังไทย*, สำนักพิมพ์มติชน : ๒๕๓๘

ธีรยุทธ บุญมี นิสิตคณะ
วิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยอดีตผู้นำนัก
ศึกษายุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
ปัจจุบัน สอนหนังสือที่มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็น
นักคิด-นักปรัชญาสังคมคน
สำคัญ

จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย

ธีรยุทธ บุญมี

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ แม้ไม่สามารถถือเป็นจุดสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของทหาร แต่อาจถือเป็นจุดเริ่มต้นของจุดจบบทบาททางการเมืองทหารในสังคมไทย

ขณะเดียวกันเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ของโลก คือการเกิดระเบียบทางการเมืองใหม่เพราะมหาอำนาจโซเวียตล่มสลาย การปรับตัวของชีวเศรษฐกิจต่างๆ ขนาดใหญ่พร้อมๆ กับการเกิดกระบวนการโลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) ซึ่งระบบข่าวสารสมัยใหม่ได้ทำให้ทั้งโลกเป็นเสมือนหน่วยสังคมเล็ก ๆ หน่วยเดียวกัน

ผู้เขียนมีความเห็นว่าในช่วง ๔-๕ ปี ข้างหน้า อาจจะตั้งแต่ ๒๕๓๖-๒๕๔๐ ถือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญยิ่งของสังคมไทย เป็นช่วงที่เราจะต้องเผชิญปัญหาใหม่ๆ ของยุคสมัยทำนองเดียวกับการเปลี่ยนผ่านที่วิกฤตและเข้มข้นช่วงรัชสมัยพระเจ้าอลองพญาเจ้าอยู่หัว

ซึ่งก็คือเป็นการเปลี่ยนจากยุคสมัยหนึ่งมาเป็นอีกยุคสมัยหนึ่งเช่นกัน คือจากสังคมก่อนทันสมัย (pre-modern) เพื่อจะก้าวเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ (modern society)

ในปัจจุบัน เราสัมผัสเรารู้สึกได้ถึง การเปลี่ยนผ่านอันนี้ แต่สังคมไทยยังไม่มีญาณทัศน์ (vision) ที่จะมองเห็นได้ว่าสังคมไทยในอีกยุคสมัยจะเปลี่ยนเป็นสังคมแบบไหน จะเป็นแบบสังคมตะวันตกสังคมอุตสาหกรรม?

จะเป็นสังคมที่ความคิดเผด็จการสูญพันธุ์แล้ว หรือประชาธิปไตยจะยังล้มลุกคลุกคลานอยู่?

จะเป็นสังคมที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง?

จะเป็นสังคมที่ผู้คนพึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา?

นี่เป็นสิ่งที่เราไม่อาจมองเห็นได้ชัดจากจุดปัจจุบัน บทความนี้ตั้งใจจะเริ่มต้นมองภาพเหล่านี้ในโอกาสขึ้นพุทธศักราชใหม่ ๒๕๓๖ ซึ่งอาจถือเป็นจุดเริ่มต้นของช่วงเปลี่ยนผ่านอันสำคัญนี้

ขณะเดียวกันก็จะวิเคราะห์ปัญหาเฉพาะหน้าบางอย่างที่อยู่ในความสนใจของสถานการณ์ปัจจุบันด้วย เช่น ปัญหาเสถียรภาพการเมือง ปัญหาความรุนแรง เป็นต้น

ความรุนแรงในการเมืองไทย

ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไม่นาน มีผู้คนจำนวนมากที่วิตกกังวลว่า อาจเกิดมีเหตุการณ์รุนแรงถึงขั้นนองเลือดขึ้นอีกเช่นเดียวกับการเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ผู้เขียนก็กังวลกับปัญหานี้อย่างมาก จนกระทั่งถึงปัจจุบันจึงพอจะกล่าวได้อย่างมั่นใจว่า ความรุนแรงถึงขั้นนองเลือดคงจะไม่เกิดขึ้นอีกแล้ว หรือมีโอกาสน้อยมากที่จะเกิดซ้ำอีก ด้วยเหตุผลดังนี้คือ

(๑) ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม มีการแตกแยกทางอุดมการณ์เป็น “ซ้าย” กับ “ขวา” เป็น “สังคมนิยม” กับ “อนุรักษนิยม” จนเป็นเหตุให้ความขัดแย้งขยายตัวจนถึงขั้นการนองเลือด แต่ในปัจจุบันไม่มีความแตกแยกทางอุดมการณ์ ประชาชนส่วนใหญ่รวมทั้งระดับชาวบ้านมีความต้องการไปในทิศทางเดียวกัน คือ “ระบอบประชาธิปไตย”

(๒) โดยปกติหลังจากเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรง สังคมจะอยู่ในภาวะผันผวนแปรปรวนมากเป็นพิเศษ ถ้าจะเปรียบเทียบก็เหมือนกับว่าในช่วงพฤษภาคมสังคมได้สร้างพลังงานขึ้นมาเป็นปริมาณมหาศาลเพื่อทำลายโครงสร้างเก่า คือโครงสร้างอำนาจของ รสช. แต่เมื่อได้ทำลายโครงสร้างเก่าลงไปแล้วก็ยังมีพลังงานหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก

พลังงานที่ตกค้างจากช่วงวิกฤตการณ์มักมีลักษณะรุนแรง ดัดสันผิวดุกชวตีได้ง่าย รวมทั้งมีลักษณะวิตกวิจารณ์ค่อนข้างมาก

ซึ่งพลังงานนี้ส่งผลให้เกิดแรงกดดันจนผู้นำ รสช. ต้องหลุดพ้นจากวงจรอำนาจในกองทัพไปและเป็นเหตุผลอธิบายได้ว่า เหตุใดพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวพฤษภาฯ แท้ๆ จึงต้องถูกวิพากษ์โจมตี

ทั้งนี้ก็เพราะ ลักษณะแข็งกร้าวและเรียกร้องสังคมในจังหวะที่ไม่เหมาะสมจึงถูกพลังงานนี้เหวี่ยงกลับเข้ากระหนาบจนได้

เช่นเดียวกับนายกฯ ชวน หลีกภัย ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมได้ ก็ต้องเจอปัญหาการเสื่อมศรัทธาและการวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน

แต่เมื่อพ้นจาก ๓ เหตุการณ์ใหญ่ๆ ข้างต้นก็กล่าวได้ว่า พลังงานนี้ได้ถูกใช้จนลดระดับไปอย่างมากแล้ว

(๓) ในทางมานุษยวิทยาถือว่า พลังงานตกค้างนี้อาจถูกผันให้เป็นพลังที่ดี เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นความเข้าใจที่ดีได้ ถ้าหากได้ผ่านพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ซึ่งเป็นวัตถุหรือบุคคลที่เหมาะสม ในสังคมไทยผู้ที่มีฐานะเป็นสัญลักษณ์ก่อให้เกิดสภาวะเช่นนี้ได้มีอยู่เพียงผู้เดียวคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งน่าจะเป็นโชคดีของคนไทยที่พระองค์ท่านได้มีพระราชดำรัสสองครั้งสองคราคือ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและในการชุมนุมลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศว่า

“แต่ประเทศไทยได้อาศัยหลักของความเห็นอกเห็นใจกันช่วยกัน ก็ยังคงอยู่ได้ และเชื่อว่าไม่น่าจะเกิดวิกฤตการณ์อย่างที่เกิดกล่าวในโลกนี้...

ดังนั้นจะทำให้ประเทศไทยยังคงอยู่ได้ไม่เหมือนทวีปหรือประเทศดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่า เขาไม่รู้จักเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอย่างรุนแรง คือความไม่รู้จึกันนั้นรุนแรงมากจนกระทั่งมีการฆ่าฟันกัน และนอกจากการฆ่าฟันกันก็ปล่อยให้ประชาชนล้มตาย มิใช่ด้วยอาวุธ แต่ด้วยความหิวโหย ถ้าไม่ระวังดีๆ เขาคงจะล้มตายเป็นจำนวนล้าน ที่ตายไปแล้วเป็นจำนวนแสน สิ่งเหล่านั้นควรจะเตือนใจคนไทยว่า ถ้าขาดความสามัคคี ความยังคิด และความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ก็เกิดเหตุการณ์ดังนั้น บางประเทศก็แตกสลายเป็นเสี่ยงๆ แต่ละส่วนของประเทศก็ใช้อาวุธประหัตประหารล้มตายกันเป็นพันเป็นหมื่นทุกส่วนของโลก ฉะนั้น ถ้าหากว่าเราสามารถที่จะระลึกถึงความเอื้อเฟื้อที่ควรจะมี หรือความเมตตาการุณซึ่งกันและกัน เพียงแค่นั้น ก็จะทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากสถานการณ์ดังที่เราไม่ปรารถนาทุกคน”

จากปัจจัย ๓ ประการข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า เหตุการณ์รุนแรงถึงขั้นนองเลือดสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์พฤษภาฯ จะไม่เกิดซ้ำขึ้นอีก ซึ่งก็จะช่วยให้สังคมไทยได้มีความสบายใจในประเด็นนี้ได้บ้าง

สำหรับปัญหาความรุนแรงที่ยังหลงเหลืออยู่ เช่นการก่อวินาศกรรมจากกลุ่มที่สูญเสียอำนาจ เคยมีมาก่อนเช่นกันหลังการล้มเหลวของการรัฐประหาร ๑ เมษายน ๒๕๒๔ แต่ไม่ร้ายแรงเท่าช่วงนี้

ผู้เขียนเคยวิเคราะห์มาก่อนว่านี่เป็นผลของวัฒนธรรมอุปถัมภ์ ซึ่งผู้คนที่ถือพรรคถือพวกรุนแรง แต่ปัญหาไม่ควรขยายร้ายแรงกว่านี้ เพราะเป็นปัญหาของคนเฉพาะกลุ่ม ไม่ใช่ปัญหาขัดแย้งเชื้อชาติหรือศาสนาเช่นในบางประเทศ สังคมส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยและจะคัดค้านประณามขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุด ถ้าผู้นำรัฐบาลและกองทัพตั้งใจกำกับดูแลจริงๆ ก็จะไม่คลี่คลายและหมดไปในที่สุด

ปัญหาการรัฐประหาร

การเลือกตั้งในเกาหลีใต้และไต้หวันเมื่อต้นเดือนธันวาคม ๒๕๓๕ ที่ผ่านมามีท่ามกลางความสนใจของประชาคมโลก เป็นดัชนีชี้ให้เห็นทิศทางที่กระแสโลกเคลื่อนตัวไปสู่ประชาธิปไตยอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

และน่าจะเป็นอีกเหตุผลที่ชี้ให้ทหารไทยได้เห็นว่

การรัฐประหารเพื่อฟื้นเผด็จการเป็นสิ่งที่ขาดเหตุผลอย่างสิ้นเชิง

การผลักดันให้เกิดลักษณะกึ่งเผด็จการคือผู้นำทหารมาเป็นนายกรัฐมนตรีก็ฝืนมติของประชาชนที่แสดงให้เห็นแล้วในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

นอกจากนี้ ฐานอำนาจของผู้นำทหารที่ติดยึดความคิดเก่าก็ผันแปรไปมากแล้ว การรัฐประหารจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีทหารบางส่วนที่ต้องการทำขาดกรรมประเทศไทยโดยเจตนาเท่านั้น แต่ก็จะไม่สำเร็จ

ดังนั้น สังคมควรวางใจได้ว่าในช่วงอนาคตอันใกล้คืออย่างน้อย ๓-๕ ปีขึ้นไปจะยังไม่มีปัญหาการเกิดเผด็จการขึ้นมาอีก

เสถียรภาพการเมืองไทย

ถ้าหากการเมืองไทยไม่มีความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต ไม่มีการรัฐประหารในอนาคตอันใกล้ ปัญหาที่ยังมีอยู่สำหรับการเมืองไทยจะปั่นป่วนวุ่นวาย หรือมีเสถียรภาพและระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงขึ้นเรื่อยๆ หรือไม่

ในการวิเคราะห์เสถียรภาพระบบการเมือง จำเป็นต้องจำแนกให้ต่างไปจากเสถียรภาพของรัฐบาล

เพราะรัฐบาลบางประเทศมีอายุสั้นๆ แต่ระบบการเมืองก็ยังมีมั่นคงได้ เพราะฉะนั้นรัฐบาลชวนจะสั้นหรือยาวก็ไม่ส่งผลต่อเสถียรภาพของประชาธิปไตยไทยมากนัก

ในทฤษฎีของผู้เขียน ในอนาคตข้างหน้าระบบการเมืองไทยจะมีลักษณะซึกเกี่ยวข้องสลับกันจัดตั้งรัฐบาลระหว่างพรรคการเมืองที่มีคุณภาพ (ที่จะอนุโลมให้อยู่ในกลุ่มคือประชาธิปไตย พลังธรรม เอกภาพ และส่วนน้อยที่ปะปนอยู่ในพรรคอื่นๆ) กับพรรคการเมืองระบบอุปถัมภ์ (ซึ่งได้แก่ส่วนของพรรคฝ่ายค้านปัจจุบัน)

พรรคการเมืองคุณภาพมีลักษณะเป็นตัวแทนชนชั้นกลางกับกลุ่มธุรกิจที่เน้นความเป็นอาชีพ (professionalism) และการแข่งขันเสรี ส่วนพรรคการเมืองระบบอุปถัมภ์มีรากฐานมาจากการซื้อเสียงให้อำนาจผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในชนบทเป็นหลัก

จุดที่ผู้ต้องการเห็นการเมืองไทยมีคุณภาพต้องทำใจก็คือประชากรส่วนใหญ่ของบ้านเรายังอยู่ในชนบท ซึ่งเต็มไปด้วยระบบอุปถัมภ์และอิทธิพล พรรคการเมืองคุณภาพจึงมีขนาดเล็กกว่าและฐานอำนาจน้อยกว่าพรรคการเมืองอุปถัมภ์อยู่มาก

การจัดตั้งรัฐบาลชวน ๑ ขึ้นมาได้ถือเป็นกรณี

พิเศษที่มาจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเท่านั้น

ในอนาคตโอกาสในการจัดตั้งรัฐบาลจึงจะยังเป็นของกลุ่มพรรคที่ขาดคุณภาพมากกว่าพรรคการเมืองคุณภาพ

ในทางทฤษฎีความมั่นคงของระบบพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชนชั้นกลางและชนชั้นล่างต้องการประชาธิปไตยร่วมกัน พันธมิตรระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่างเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตยที่จะทำให้เกิดการดุลอำนาจกับทหารหรือข้าราชการประจำได้ ในเมืองไทยกล่าวได้ว่าชนชั้นกลางมีความเข้มแข็งและตื่นตัวทางการเมืองมากแล้วจึงเหลืออยู่แต่การทำให้ชาวบ้านในชนบทตื่นตัวขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าที่เป็นอยู่

ระบบการจับมือเป็นพันธมิตรระหว่างชนชั้นดังกล่าวมีอยู่หลายแบบทั้งที่มีคุณภาพและด้อยคุณภาพ ในประเทศตะวันตกจะมีลักษณะที่เป็นคุณภาพ เพราะเกษตรกรรมมีความตื่นตัวทางการเมืองมายาวนานโมเดลอาจจะเป็นการจับมือระหว่างชนชั้นนำทางธุรกิจกับชาวนาเป็นพรรคแนวอนุรักษ์นิยม ในขณะที่ชนชั้นกลางจับมือกับกรรมกรเป็นพรรคแรงงานหรือพรรคโซเซียลเดโมแครต ทำให้เกิดระบบสองพรรคใหญ่ขึ้น

ในบางประเทศเช่น อินเดีย ญี่ปุ่น พันธมิตรดังกล่าวจะมีลักษณะที่ด้อยคุณภาพกว่า ประชาธิปไตยในอินเดียมันคงได้นานเพราะชนชั้นนำทางธุรกิจและชนชั้นกลางของอินเดีย ซึ่งเป็นแกนของพรรคคองเกรสสามารถสร้างพันธมิตรกับชาวนาโดยผ่านเจ้าที่ดินในรัฐต่างๆ พรรคคองเกรสจึงเป็นพรรคใหญ่ที่ครองอำนาจในการเมืองอินเดียมาตลอด

เช่นเดียวกับกับพรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่นมีอำนาจมาตลอดก็เพราะการทำพันธมิตรกับชาวนาญี่ปุ่นด้วยการคุ้มครองราคาข้าวในประเทศ โดยการสั่งห้ามนำเข้าข้าวจากต่างประเทศไทยเด็ดขาดลักษณะการเมืองอินเดียและญี่ปุ่นจึงมีลักษณะที่ชนชั้นนำทางธุรกิจกำหนดความเป็นไปทางการเมืองฝ่ายเดียว มีลักษณะแตกแยก ขัดแย้ง และคอร์รัปชันโกงกินอยู่มาก

การซื้อเสียง การใช้อิทธิพลกับการให้อำนาจแก่ชาวบ้านของพรรคการเมืองไทย ก็คือการสร้างพันธมิตรกับชาวนาในลักษณะหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่เพียงไว้คุณภาพ หากยังคิดทำนองคลองธรรมและเป็นสาเหตุนำไปสู่การรัฐประหารของฝ่ายทหารดังที่นักวิชาการต่างๆ ได้วิเคราะห์กันไว้เป็นประจำ

หนทางแก้ปัญหาการเมืองและปัญหาอื่นๆ ในทิศทางที่ถูกต้องสำหรับปัจจุบันนั้นต้องมุ่งไปสู่ชนบท คือการแก้ปัญหาโครงสร้างในชนบท ด้วยการกระจายอำนาจใน ๓ มิติ คือ

- (1) การกระจายอำนาจในการปกครองตัวเอง
- (2) การกระจายอำนาจในทางเศรษฐกิจ
- (3) การกระจายอำนาจทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่

การกระจายอำนาจด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การกระจายอำนาจด้านความรู้และสติปัญญา และการกระจายอำนาจด้านข่าวสารต่างๆ ไปสู่ภูมิภาคให้กว้างขวางมากขึ้น

ถ้าประชาชนในชนบทตื่นตัว พวกเขา ก็จะเป็นพันธมิตรกับชนชั้นกลางได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ใช่แบบพึ่งพา ซึ่งจะทำให้การเมืองไทยเป็นการเมืองที่มีคุณภาพและเป็นสร้างรากฐานระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพอย่างแท้จริง

ผู้เขียนเห็นว่าพรรคร่วมรัฐบาลควรมองปัญหาให้ชัดเจน และมุ่งมั่นจะพัฒนาประชาธิปไตยในมิติเหล่านี้ให้ได้ แม้จะถูกคัดค้านจากพรรคฝ่ายค้านหรือข้าราชการประจำ เพราะสาเหตุที่แท้จริงของการคัดค้าน ก็คือผลประโยชน์ของกลุ่มเหล่านี้มากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ

ทิศทางการเมืองไทย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าอนาคต ๔-๕ ปีข้างหน้าจะเป็นจุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยของสังคมไทย เพราะเป็นจุดบรรจบของการเปลี่ยนผ่านใหญ่ๆ ทุกด้าน ด้านการเมืองเราผ่านเหตุการณ์พฤษภาทมิฬซึ่งอาจช่วยทำให้ประเทศก้าวเป็นประชาธิปไตยที่สงบสุขมากยิ่งขึ้น

ด้านสังคมเราอาจมีความเท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้น หากดำเนินการกระจายอำนาจในมิติต่างๆ อย่างจริงจังและด้านเศรษฐกิจเราสามารถจะพัฒนาเป็นประเทศนิคส์เต็มตัวได้

สังคมไทยจะเผชิญปัญหาชุดใหม่ๆ ซึ่งต่างจากปัญหาของยุคที่ผ่านมามาอย่างสิ้นเชิง ปัญหาชุดเก่าของเราคือ การรัฐประหาร การต่อพัฒนาทางการเมือง ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกภายในรุนแรงรวมทั้งปัญหาความยากจนและปัญหาสังคม ปัญหาเหล่านี้บางเรื่องเป็นต้นตอที่ทำให้สังคมต้องเสียพลังงาน ความคิด ความวิตกกังวลที่ไม่เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แต่อย่างใด

ทิศทางของปัญหาในอนาคตเปลี่ยนพุ่งไปข้างนอกมากกว่า นั่นคือการรวมทิศทางการเมืองในระยะเปลี่ยนการเมืองใหม่ของโลก ขณะเดียวกันก็ต้องปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้ทันกับการปรับทิศทางใหญ่ๆ ทางเศรษฐกิจ

ซึ่งดำเนินไปอย่างขนานใหญ่ในโลกทั้งทวีปอเมริกา ยุโรป ยุโรปตะวันออก จีน เป็นต้น ปัญหาความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมภายในจะยังคงมีอยู่เพราะเป็นปัญหาที่ต้องใช้เวลายาวนานมาแก้ปัญหา ทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการเชื่อมโยงของข่าวสารในโลก ก็เป็นอีกปัญหาใหญ่ที่เราต้องปรับตัว

กระแสของโลกสมัยใหม่นั้นเป็นกระแสของการแข่งขันอย่างเข้มข้นทุกๆ ด้าน เป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมไทยจะใช้วิธีแก้ปัญหาชนิดวันต่อวันอย่างที่เคยทำมาไม่ได้แล้ว เพราะจะเท่ากับว่าถูกรังประเทศให้ถอยหลังเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ อนาคตข้างหน้า จึงเป็นช่วงที่ท้าทายและทดสอบคนไทยมากกว่าช่วงไหนๆ ในอดีต เป็นช่วงที่ท้าทายไม่แพ้ในสมัย ร.๕ ที่พระปรีชาญาณ (ญาณทัศน์) ของพระองค์ทำให้คนไทยพ้นวิกฤตไม่ต้องตกเป็นประเทศอาณานิคม

ในปัจจุบันสังคมไทยก็ต้องการญาณทัศน์หรือ VISION ที่จะคาดการณ์หนทางข้างหน้าได้อย่างถูกต้องและจะต้องมี VISION ที่มีลักษณะเป็นแนวคิดหรือยุทธศาสตร์ของประเทศในระดับโลก (global strategy) มากขึ้น

ผู้เขียนคิดว่ามีคนไทยจำนวนมากที่ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและจังหวะทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญนี้ แต่คนส่วนใหญ่ยังไม่มั่นใจว่าสังคมไทยจะก้าวผ่านพ้นช่วงนี้ไปด้วยดีได้หรือไม่

ในทางการเมือง พวกเขาไม่มั่นใจว่าผู้นำรัฐบาลจะมีความมุ่งมั่นที่จะกระจายอำนาจในทุกมิติเพื่อให้ชนบทได้เป็นฐานสำคัญของประชาธิปไตย และไม่มั่นใจว่าผู้นำการเมืองไทยปัจจุบันจะมีความสามารถเช่นเดียวกับในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือมีสายตายาวไกล เป็นผู้นำความคิดและอุดมคติให้กับประชาชนได้หรือไม่ ขณะที่เรากำลังอเมริกาเป็นสังคมที่มี Vision เช่นเดียวกับยุโรปที่ได้สร้าง Vision ของหน่วยเศรษฐกิจร่วมให้กับโลกในเอเชีย เกาหลีใต้ ได้ทุกวันก็มีความมุ่งมั่นเป็นทิศทางเดียวกันที่จะเติบโตในทางเศรษฐกิจผู้นำสังคมนิยม Vision ของ "การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สอง" เป็นต้น

ในทางเศรษฐกิจ แม้จะเป็นที่ยอมรับว่าเศรษฐกิจไทยมีพื้นฐานดี กลุ่มธุรกิจชั้นนำและภาคธนาคารไทยมีความสามารถ แต่พวกเขายังเป็นชนชั้นเกิดใหม่ที่ขาดรากทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เน้นปรัชญาการเติบโตและพวกเขาก็เติบโตอย่างรวดเร็วเกินไป จนกลายเป็นธุรกิจระดับภูมิภาคหรือบริษัทข้ามชาติ ผู้คนจึงไม่ค่อยมั่นใจในความยุติธรรมที่พวกเขาจะให้กับชาวบ้านที่ด้อยโอกาส และความผูกพันที่พวกเขาจะมีต่อสังคมที่ยังเต็มไปด้วยปัญหา

นานาประการ ในอีกแง่หนึ่งกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของไทย มีลักษณะเป็นทุนการเงิน (เทคโนโลยีขนาดใหญ่ก็เชี่ยวชาญด้านการเงิน) ที่ไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนอุตสาหกรรมเหมือน เช่นในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ หรือไต้หวัน การเชื่อมต่อภาคเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรมและการเงินในโครงสร้างเศรษฐกิจไทยจึงยังไม่ดีพอและให้ความรู้สึกที่ยังไม่มั่นคงนัก

ยังมีปัจจัยทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องเหนียวรั้งสำคัญคือ การมองโลกในแง่ร้ายของคนไทย เพราะที่ผ่านมาผู้นำการเมืองไทยเกือบไม่เคยทำสิ่งที่ตัวเองสร้างความหวังให้กับประชาชนเป็นจริงได้เลย ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีความหวังว่าบ้านเมืองจะเป็นศิวิไลซ์มีความรุ่งเรืองทางภาษาและวัฒนธรรมแต่ก็ไม่ปรากฏเป็นจริง ในช่วง ๒๔๗๕ คณะราษฎรสัญญาว่าจะแก้ปัญหาความทุกข์ทรมายากไร้ทางเศรษฐกิจของประชาชน และสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา แต่ก็ไม่บรรลุผล

ยิ่งคณะทหารซึ่งปกครองประเทศติดต่อกันมาสามสี่สิบปีในช่วงหลังยิ่งไม่มีปรัชญาคุณใดๆ ปรากฏให้เห็น เพราะทหารเป็นอาชีพที่เน้นสโลแกน คำขวัญ หรืออุดมการณ์ที่ว่างเปล่า จอมพลป.เป็นตัวอย่างด้านลบที่ชัดเจนที่สุดในการนำเสนอแต่คำขวัญและรูปแบบที่ไร้สาระเช่นการสวมหมวกหรือการเลิกกินหมาก เป็นต้น

เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ก็มีความหวังอย่างสูงว่า บ้านเมืองจะเป็นประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตยก็ยังไม่เกิดและสังคมก็ยังคงต้องผ่านเหตุการณ์ผันผวนอีกไม่หยุดหย่อน

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนไทยมองโลกในแง่ร้าย ไม่เชื่อมั่นว่าระบบที่ดีหรือบุคคลที่ดีจะมีอยู่จริง หรือรักษาความดีไว้ได้นานและยังทำให้คนไทยไม่มองอะไรที่ยาวนานเป็นสิบๆ ปี กล่าวคือขาดทรรศนะเชิงประวัติศาสตร์ (historical perspective) ลักษณะเช่นนี้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งที่สังคมจะสร้าง Vision ขึ้นมาได้

ยังมีปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ควรมองเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ คือ เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า

ประเทศมหาอำนาจอุตสาหกรรม เช่น อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สวิสเซอร์แลนด์ที่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติฝรั่งเศสและวัฒนธรรมโปรเตสแตนต์ ซึ่งมีการปฏิรูปความเชื่อดั้งเดิมมีประเพณีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อตรวจสอบความคิดอยู่ตลอดเวลา

ขณะที่ประเทศที่มีวัฒนธรรมคาทอลิก ยังยึดติดกับความเชื่อดั้งเดิมมากเกินไป เช่น สเปน อิตาลี ประเทศละตินอเมริกา ฟิลิปปินส์ ล้าหลังในทางเศรษฐกิจมากกว่า

ขณะเดียวกันประเทศแถบเอเชียที่พัฒนาเศรษฐกิจได้ดี เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฮองกง ไต้หวัน สิงคโปร์ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมถือลัทธิขงจื้อที่ทำให้เกิดระเบียบวินัยในกลุ่มและครอบครัวสูง (ลัทธิขงจื้อในกรณีของญี่ปุ่น) รวมทั้งนับถือพุทธศาสนาหายาน ซึ่งเชื่อว่าในคนแต่ละคนมีธาตุของพุทธะอยู่ทุกคน

จึงเป็นวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชน ไม่ว่าจะบ้านหรือคนมีสกุลมีความเชื่อมั่นและพัฒนาตนเองขึ้นมาได้ ขณะที่พุทธศาสนาหินยาน ซึ่งเชื่อไปคนละแบบคือ ถือว่าการสะสมกรรมดีเน้นเวลายาวนานหลายภพหลายชาติจึงจะมีโอกาสบรรลุสุนิพพาน *ไม่ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เน้นความพยายามของปัจเจกชนในภาวะปัจจุบัน ทั้งยังทำให้เกิดวัฒนธรรมการพึ่งพาผู้มีอำนาจบารมีอีกด้วย* ประเทศในกลุ่มวัฒนธรรมนี้ เช่น พม่า ลาว เขมร ไทย มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจน้อยกว่าพวกกลุ่มแรก

ในฐานะนักมานุษยวิทยา ผู้เขียนมองว่าปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญแต่จะถือเป็นเด็ดขาดตายตัวไม่ได้เพราะประเทศไทยก็พัฒนาเศรษฐกิจก้าวล้ำกว่าประเทศในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันไปอย่างมาก แต่เป็นเรื่องที่ต้องพึงพิจารณาเช่นกัน

จุดหักเหหรือจุดวิกฤตในทางการเมือง อาจมีได้หลายครั้งหลายหนในสังคมหนึ่งๆ แต่จุดเปลี่ยนของยุคสมัยนั้นเป็นเวลายาวนาน อาจจะเป็นร้อยๆ ปี จึงจะเกิดขึ้นสักครั้งหนึ่ง

จากที่วิเคราะห์มา เรามีเงื่อนไขที่ดีทั้งในทางการเมือง และพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกก็เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยและเปิดโอกาสที่ดีทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง แก่เราถ้าหากคนไทยเรามีสปิริตเพื่อตอบรับการท้าทายแห่งยุคสมัยนี้ โดยต้องทิ้งแคววัฒนธรรมที่ทำให้เรามองโลกในแง่ร้าย ขาดความมุ่งมั่นเฉื่อยชาต่อทั้งความดีความงาม เราก้อาจก้าวข้ามไปสู่อีกยุคสมัยหนึ่งของสังคมเราได้ แต่ถ้าเราล้มเหลวต่อการท้าทายแห่งยุคสมัยนี้ แรงเฉื่อยของโครงสร้างเก่าก็จะเหนียวรั้งสังคมให้เชื่องช้า สะเปะสะปะไร้ทิศทาง กลายเป็นประเทศที่มีโอกาสแต่ต้องตกขบวนรถแข่งขั้นทางประวัติศาสตร์ ตกอยู่ในสภาพที่ล้าหลังทางสังคม เศรษฐกิจและจิตใจ เช่น ฟิลิปปินส์ ตุรกี ปากีสถาน ยูโกสลาเวีย เป็นต้น

และจะยังคงเป็นประเทศที่เผชิญกับปัญหาชุดเก่าที่ได้บันทึกอนิจจังวิญญานของคนไทยมาร่วมศตวรรษแล้วอย่างเช่นเดิม

พินิจสังคม

ลาว คำหอม เป็นนามปากกาของคำสิงห์ ศรีนอก เจ้าของผลงานเรื่องสั้นอมตะ “ฟ้าปกัน” เป็นนักเขียน, นักหนังสือพิมพ์จากที่ราบสูง เรียนวิชาการหนังสือพิมพ์ที่จุฬาฯ เคยลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศสวีเดน เพราะสภาพทางการเมืองไทยบางยุคสมัย ปัจจุบันเป็นนักเขียนอิสระและชาวไร่ที่ปากช่อง

พินพมหาย

ลาว คำหอม

ตอนแรกเมื่อถูกถามทักด้วยเสียงซุ่มๆ “ทำไมไม่ตามบ้าง ว่าพินพางมันหายไปไหน” ข้าพเจ้าอึ้งอยู่เป็นนานไม่รู้จะตอบออกไปอย่างไรทั้งที่ความจริงตนเองได้สังเกตความวิปริตบิดเบี้ยวบนใบหน้าเขียว ๆ ของเขาตั้งแต่แวบแรกแล้ว เมื่อถูกถามอย่างกระทันหัน สมองก็คิดไม่ทัน ไม่รู้จะทักทายและโยงความเข้าหากันได้อย่างไรจึงจะคงความปกติ ไม่พลอยซ้ำความซ้ำใจของเขาอีก ความจริงข้าพเจ้าได้เคยแว่วๆ มาก่อนแล้ว ถึงเคราะห์กรรมของเขา แต่เป็นการรู้มาอย่างผิวเผินและสับสนชนิดเรียกกันว่า “พูดกันต่อๆ มา” จะถือเป็นแน่นอนอะไรไม่ได้ ชาวแรก ๆ ที่ได้ ฟังมานั้น บอกว่าเขาถูกยิงตาย ต่อมากลายเป็นถูกยิงปางตาย แต่ไม่ตาย จนเมื่อได้พบกันและได้ฟังเรื่องราวจากปากของเขาเอง จึงได้รู้ว่า แท้ที่จริงนั้นเขาเพียงแต่ถูกตบ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของการปล้นสดมภ์รายอื่น ๆ การที่สูญเสียชีวิตไปเพียงสองร้อยเศษๆ ปีนพกเก่าๆ กระบอกร หนึ่งกับพินพางอีกสี่สี่ ก็ควรจะถือ ได้ว่าเป็นเรื่องเล็ก อย่างที่พูดกันด้วยสำนวนนักเลงๆ ว่า ขอกันกินยังมากกว่า แต่ก็นั่นแหละ อันความคิดว่ามันเป็นเรื่องเล็กนั้นก็ดูเหมือนจะเป็นเพียงความรู้สึกของข้าพเจ้า ผู้ซึ่งไม่ได้สูญเสียเงินสองร้อยบาท ปีนเก่าๆ และพินสี่สี่ ส่วนเขาผู้นั้นแล้ว จากสีหน้าอิดโรยและหมองคล้ำด้วยภัยความเสียงประหลาดๆ ที่พรั่งพรูอ้อออกมาทางช่องปาก อันพิกลพิการดูจะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง และหลังจากฟังคำบ่นพอสมควรแล้ว ข้าพเจ้าจึงเริ่มออกความเห็น (แก่ตัว) ขึ้นบ้าง “ก็มีปิ่นอยู่ทั้งที่ ทำไมยอมให้มันตบเอาง่ายๆ”

ข้าพเจ้าพูดยังไม่ทันขาดคำ สุ่มเสียงและสีหน้าที่ค่อยสงบจนเป็นปกติ เมื่อสักครู่กลับเบี้ยวมึงขึ้นมาอีก ดวงตาที่ยังลึกในโหนกแก้มพุ่งแววสวนออกมาวาววาบและเข้มนคม

“อ้ายที่อุดสำหรับชื่อหามา ก็เพราะคิดอย่างนั้นแหละ คิดว่ามีไว้เพื่อสู้โจรสู้ขโมย แต่คุณเอ๋ย ในบ้านทุกวันนี้มันสับสนเหลือ ดูไม่ออกบอกไม่ดูจว่า ใครเป็นคนร้าย ใครเป็นคนดี ออกไปอยู่สักเดือนเดอะแล้วจะรู้เอง ยิงบ้านป่าอย่างเรา ใครต่อใครดูหากันห่วยโยยยิ่งนัก จนแทบจะกล่าวได้ว่า แต่ละอาทิตย์แต่ละเดือน ต้องบั้นหน้ายิ้มกันไม่ต้องหุบปาก เหมือนคนบ้า ยิ้มรับใบหน้าที่ยิ้มรำเข้าไปหาไปตามทุกซอกทุกซอญถึงในกันคิ้ว ไปทำความคุ้นเคย ไปถามไถ่เรื่องทำมาหากิน ลาม ถามและถาม บ้างก็จากตำบล บ้างก็ไปจากอำเภอ จากจังหวัด จากเมืองหลวง และจากโลกที่ไม่เคยได้ยินชื่อ แต่ละคนแต่ละท่านถูกต่างจะพินยิ้ม ผีกับสีหน้ามาจากครุเดียวกัน ก็เมื่อคนดีท่านยิ้มได้คนร้ายมันก็ทำเป็นแล้วปิ่นเป็นที่ไหนมันจะมีประโยชน์...”

“บ้ายวันนั้น (วันที่พินหาย) ก็มันแหละเดินเรียงหน้ายิ้มแป้นเข้าประตูบ้านมา คนหนึ่งเดินตรงมาที่ๆ เรา กำลังโกยขี้แกลบออกจากใต้ตุ่มยุง อีกคนเดินเลยไปทางเล้าหมูที่ๆ เมียและลูกชายเล็กๆ กำลังเทถังร่ำลงไปในรางสามคนยืนออดที่หน้ากะไดเรือน เราเงยหน้าขึ้นยิ้ม ยังไม่ทันเต็มปากก็พอดีถูกจี๋หมับเข้าที่เอว พลางออกคำสั่งให้วางจอบ...”

“แล้วก็จังหวะนี้เอง ไอ้สามตัวที่ยืนออดอยู่หน้ากะไดก็กรูกันขึ้นบ้าน เข้าคู้ยค้นหาทรัพย์สินที่พวกมันอยากได้ เหตุการณ์นี้ทำให้เราจิ้งงังไปครู่ใหญ่ พอหายตะลึงความแค้นก็ประดังขึ้น ภาพโหดๆ ของไอ้สามตัวบนเรือนค่อยๆ มัวลงเพราะน้ำตามันเริ่มทะเล็ก จึงพูดขึ้น “ก็เมื่อก่อนแก๊งกล้าถึงปานนี้ จะมารังแกอะไรกับคนหาเข้ากินถั่วอย่างผมทำไมไม่ไปปล้นเขาพวกที่รวยล้นเหลือ”

“ใคร!”

“ก็พวกเศรษฐีนายเงิน ที่นั่งรถพริตพรวด และเดินโย้พุงอยู่ใน...” เราพูดไม่ทันขาดคำมัน ก็วัดด้ามปืนฉับเข้าที่ปากและตะคอก “ช่างบอกดีนัก” แรงตบจากด้ามปืนทำให้เราล้มลงไปอยู่แทบปลายตีนของมัน พร้อมกับฟันสี่ซี่หลุดลงไปติดอยู่ในลำคอ”

“ไปแจ้งความบ้านเมืองเขาหรือเปล่า”

“ไป”

“แล้วไง ท่านว่าอย่างไร”

“ก็ไม่ว่าอะไร ท่านก็รับแจ้งความไว้”

“เล่าเรื่องให้เขาฟังละเอียดไหม”

“เล่า เล่าละเอียด อ้อ! แต่ก็ไม่ได้บอกหรอกว่าเราพูดกับพวกนั้นอย่างไร ก่อนที่จะถูกมันตบเอา”

“ทำไม”

“ก็อย่างที่บอกแล้วนั่นไง ในยามลับสนไม่รู้ใครเป็นคนดี ใครเป็นคนร้ายนี่ ชะดิชะร้ายฟันส่วนที่เหลืออาจหายไปอีกทั้งแถบก็ได้”

จากรวมเรื่องสั้นชุด กำแพง, สำนักพิมพ์ ปุณชน : ๒๕๑๙

“รมย์ รัตวิวัน” เป็นนามปากกา
ของ ทวี เกตะวันดี เรียนวิชาการ
หนังสือพิมพ์จุฬาลงกรณ์ เคยเป็นนายก
สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยหลาย
สมัย ถึงแก่กรรมแล้ว

ฝึกินคน - คนกินผี

รมย์ รัตวิวัน

เมื่อโชคชะตาหยุดยั้ง โศกนาฏกรรมก็มักจะเกิดขึ้นแก่สัตว์เมือง และ
ยิ่งสัตว์เมืองนั้นอยู่ในห้วงของความโง่งมมลาย โศกนาฏกรรมนั้นก็ยิ่งเติมไปด้วย
ความบัดซบมากขึ้น

อย่างเรื่องนี้.....

จากปากนี้สู่ปากโน้น และยิ่งกระซิบกระซาบกันเท่าใดเรื่องของมันก็
ย่อมดังขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่ชั่วคืนชั่ววันทุกครู่ในหมู่บ้านทุ่งสีหมากที่รู้จักกันทั่ว
ว่า ผู้ใหญ่วันผิตหวังเรื่องขอซื้อที่นา ๖ ไร่ของสองพี่น้องเป็นหนที่สาม

“ใจมันแข็งดีจริง....”

“ก็ที่ออกดีจริง.....หมดหน้าข้าวก็ลงปอทำได้อีก นาของมันมีปุง
(หนองน้ำ) อยู่ตรงกลางของดินพอดี”

“ทั้งหมดที่ดีที่สุดมันก็ของเจ้าดินกับนั่งดัดนี้แหละกำพร้าทั้งพ่อแม่ แต่
มันขยันทำกินทั้งพี่ทั้งน้อง”

“คิดหรือว่ามีผู้ใหญ่วันจะยอมแพ้ง่ายๆ”

“นั่นแหละสิ.....”

และเสียงสุดท้ายจากปากของผู้ใหญ่วันเอง

“ใครมันจะขัดขวางประสงค์ของกูได้ก็ให้มันรู้ไปคอยดูก็แล้วกัน....”

เอ๋ยชื่อถึงผู้ใหญ่วัน ทุกครู่เวียนในหมู่บ้านของทุ่งสีหมาก ถ้าเสียงได้
ก็จะเสียงเสีย แก่ไม่ใช่จะเป็นเพียงแต่ “นาย” ปกครองหมู่บ้านเท่านั้น แต่แก
แทบจะเป็น “นาย” เหนือชีวิตคนทั้งหมู่บ้านอีกด้วยปีไหนข้าวกล้านดีก็พอรอดตัว
แต่ปีไหนแล้งก็หมายความว่าหนี้สินจะต้องพอกพูนขึ้นเหมือนดินพอกหางหมู
ผู้ใหญ่วันฉลาดพอที่จะคุมเศรษฐกิจ ของหมู่บ้านไว้ในมือของแก ด้วยการตั้งโรง
ขายของต่าง ๆ ขึ้น บริเวณหน้าบ้านของแก ของจีปาณะนับตั้งแต่เข็มเย็บผ้า ลวด
ตะปู้ มีด พร้า จอบ เสียม เสื้อผ้า น้ำมันก๊าด และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือเกลือ ทุก
อย่างจะหาได้จากโรงขายของของแกแห่งเดียวโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางที่ต้อง
นอนค้างถึง ๒ คืนกว่าจะเข้าไปซื้อในตลาดอำเภอ ต่อมาแกก็ขยายวงกว้างรับ
ซื้อข้างและปอแต่ผู้เดียวอีก โดยไม่ต้องรอเจ็ดงจากอำเภอมากว่าซื้อคนใน
หมู่บ้านรู้สึกสะดักขึ้นเป็นอันมาก ยิ่งไปกว่านั้นผู้ใหญ่วันยังใจกว้างไม่ต้องซื้อ
หาด้วยเงินสดก็ได้ แต่เอาไว้หักเมื่อเวลาตกข้าวหรือเก็บเกี่ยวแล้ว บัญชีของแก
ไม่เคยมีอะไรตกหล่นแม้แต่ข้าวเปลือกสักทะนาน

แกยังทำยิ่งกว่านั้น ต่อมาแกขยายโรงขายของตั้งหม้อน้ำขายกาแฟ
และขายเหล้าเพิ่มขึ้นอีก บ้านของผู้ใหญ่วันจึงเป็นที่พบปะของคอกางฟตอนเซ้า
และเป็นที่เฮฮาของคอสุราในดอนเียน กลางคืนก็สว่างไสวด้วยตะเกียงเจ้าพายุ
ที่มีเพียงดวงเดียว

กับพวก พ้องกลุ่มใหญ่พากันไปเยี่ยมเยียนนั่งดัดมันถึงบ้านไดหน้าบ้าน

และสิ่งที่ทุกคนต้องจ้งงอยู่กับที่ก็คือ ประตูเรือนนั่งดัดเปิดผางออกพร้อมกับเสียงปิ่นลั่นขึ้นนัดหนึ่งร่างของนั่งดัดยื่นถือปิ่นจ้งก้า หน้าตาซุบผอมผมเผ่าเป็นกระเซิงบอกอาการเจ็บป่วยอย่างเห็นได้ชัด

“ซินเหยียบกระไดบ้านกุชั้นเดียวเป็นตายเหมือนหมา ไม่เชื่อก็ลอง....!”

เสียงเข้มประกาศออกมาอย่างชัดถ้อยชัดคำ ผู้ใหญ่วันหน้าถอดสี ลุงเพี้ยแทรกตัวหลุดออกไปอยู่ข้างหลัง

“ดัด...เอ็งเข้าใจผิด ข้าตั้งใจจะมาเยี่ยมเอ็งจริงๆ ไม่ได้คิดเป็นอื่น เอ็งอยู่ตัวคนเดียวอย่างงี้ เจ็บไข้ได้ป่วยมันต้องดูแลกันมั้ง คนลูกบ้านเดียวกัน”

“ช่างข้า” ดัดสวนเสียงออกมาทันควัน “ชีวิตใครชีวิตมัน ข้าไม่ประสงค์ให้ใครมาเอื้อเฟื้อโดยเฉพาะผู้ใหญ่....”

“เอ็งคิดเป็นอื่นไปเสียแล้ว” เสียงผู้ใหญ่วันอ่อยๆ

“ข้าคิดของข้ามากแล้ว และคิดถูกเสียด้วยว่าพี่ดินตายเพราะใคร..ข้ารู้ว่าพี่ดินตายเพราะใคร” ดัดกระแทกเสียงเกือบเป็นตะโกนในประโยคท้าย

“ดัด...เอ็งเห็นจะเพื่อเสียแล้ว ให้ข้าขึ้นไปดูอาการหน่อยเถอะ....”

“อย่างนะ....” ดัดขยับปิ่นในมือ ปรกกายดาววเหมือนนางเสือดาวเลียแผลที่เจ็บ “ออกไปให้พ้นบ้านข้า...ไปเดี๋ยวนี้ ถึงข้าจะตายก็ไม่ต้องการให้มือของผู้ใหญ่มาแตะศพข้าเป็นอันขาด บอกกล่าวให้ก็ได้ถ้าข้าตายไปแล้ววิญญาณของข้าก็จะอยู่กับที่นาของข้าสืบไป แก่ไม่มีวันเป็นเจ้าของมันได้หรอก”

ประตูเรือนปิดใส่หน้าดั่งบัง ผู้ใหญ่วันหันกลับบอกกับพวกพ้องด้วยสีหน้าเจื่อนๆ ว่า

“มันเป็นเอาமாகเสียแล้ว ถึงขั้นเพ้อ”

“แล้วจะทำยังไงล่ะ?” เสียงหนึ่งถามขึ้น ผู้ใหญ่วันมีสีหน้าครุ่นคิด

“กลับไปคิดกันดูก่อน..ต้องหาทางช่วยนั่งดัดมันเอาบุญ”

ว่าแล้วก็ก้าวนำหน้าออกไป

เวลาผ่านไปอย่างเงียบเชียบได้ ๒ วัน พอวันที่สามข่าวก็แซ่ดไปทั่วหมู่บ้าน ว่าผีปอบเข้ากินนั่งดัด ถึงเพ้อคลั่ง โรงกาแพของผู้ใหญ่วันมีคนมาชุมนุมกันมากหน้า ลุงเพี้ยปากกล้าโพงเด่นผางอยู่กลางวง

“ข้าสังเกตุอยู่แล้วตั้งแต่วันที่ไปเยี่ยมมันกับพี่ผู้ใหญ่ท่าทางมันชอบกล”

“ชอบกลยังไง?” เสียงแซงอย่างใคร่รู้

ลุงเพี้ยกรอกเหล้าเข้าปากอีกอีกหนึ่ง

“ตาของมัน..ดูซี พุดแล้วชนลุกชนชั้น” ลุงเพี้ยยกท่อนแขนเหี่ยวๆ ของแกชูขึ้น ซึ่งทุกคนก็ไม่เห็น มีอะไรผิดปกติ แล้วแกรีบหอดมือไขว้หลัง “ตาของมันหาแวไม่ แล้วยังชอบหลบตาตลอดเวลาด้วย พวกเอ็งก็รู้ อยู่แล้วว่าผีปอบเข้ากินใคร มันไม่กล้าสบตาใครๆ ในตอนกลางวัน มีแต่กลางคืนเท่านั้น จะคอยออกเดินท่อมๆ ออกหากิน ใครมีเด็กมีเล็กย่อออกมาเพ่นพ่านนะโว้ย ใครๆ ก็รู้ว่าผีปอบมันชอบกินตับไตไส้พุงเด็กๆ หาหนทางป้องกันไว้เสีย”

“ดูแต่ตาจะรู้ได้ยังไงว่าผีปอบเข้าไปอยู่ในท้องมันหรือลุงเพี้ย” เด็กรุ่นหนุ่มคนหนึ่งถามขึ้นอย่างไม่สิ้นสงสัย

“อ้าย...” ลุงเพี้ยร้องลั่นอย่างมีภูมิ ข้าไม่ดูเพียงแค่นั้นหรอกเว้ย ไอ้เซียด ผิวของมันซัดๆ เหมือนไก่เป็นห้าตายแล้วยังท่าทางงกๆ เงินๆ อีกด้วย เวลามันโกรธตาของมันยังกะตาเสือ ฮุย...พุดแล้วชนลุกชูอีกแล้ว ยัง..ยังอีกเวลามันโกรธตัวของมันสั้นแล้วมันยังเพ้ออีกด้วยว่า มันจะถอดวิญญาณของมันออกเผ่าทุ่งของมันไม่ให้ใครกล้ากรายเข้าไป หากใครไม่เชื่อมันจะหักคอเสีย ข้าบอกพวกสูเอาบุญ คำเตือนอย่าได้ผ่านไปใกล้ทุ่งของมัน”

หลายคนฮือฮา บ้างก็เห็นคล้อย บ้างก็ยังล้งเล ลุงเพี้ยกรอกเหล้าเข้าไปอีกหลายอีก

“แล้วจะทำยังไง?” เสียงหนึ่งถามขึ้นลอยๆ

“ไม่ต้องทำอะไรหรอก พี่ผู้ใหญ่เข้าไปรับหม้ออาจารย์ไล่ผีที่หนองสะแกแล้ว บ่ายนี้คงมาถึงหรอก ขึ้นปล่อยไว้อีก ๒-๓ วัน พอผีมันแก่เต็มที่ได้ยวออกอาละวาดจะฉิบหายกันใหญ่ พี่ผู้ใหญ่กลัวลูกบ้านจะเดือดร้อนถึงต้องลงทุนไปตามหม้ออาจารย์ด้วยตัวเอง บ่ายนี้ค่อยดูก็แล้วกัน เขาว่าท่านเก่งนัก พับผ้า..กุอยากให้พระอาทิตย์ชักรถออกวิ่งให้มันถึงบ่ายเร็วๆ เสียที...เอาเหล้ามาอีกเว้ย ผู้ใหญ่สั่งให้ข้าเลี้ยงพวกสูเต็มที่”

แล้วบ้ายอันเงิบเหงาก็ย่างเข้ามาสู่หมู่บ้านทุ่งสีหมาก ตะวันเปรี้ยงยังคงส่องแสงสดใสของมันกราดอยู่ทั่วลมจะพัดให้กิ่งไม้ไหวสากนิตก็ยังไม่มี

รอบบริเวณเรือนหลังเล็กของนั่งดัดเงียบสงบเหมือนปราศจากสิ่งที่มีชีวิต นอกจากไก่ ๔-๕ ตัว คู้หาเมล็ดข้าวเปลือกที่หล่นอยู่ใกล้ๆ มอง (ครกกระต๋องสำหรับตำข้าว) แล้วทุกอย่างไม่มีอะไรเคลื่อนไหว ประตูด้านหน้าบังสนิท

และบันไดก็ถูกชักขึ้นไปไว้บนนอกชานเรือน

จิตใจต่อมาเสียงโกลาหลก็ดังขึ้นบริเวณหน้าบ้าน ผู้ใหญ่วันเดินนำหอมอาจารย์ ใส่เสื้อคอกลมขาว และมีผ้าสไบเฉียงสีขาวยาวพาดไหล่มีพวงลูกประคำห้อยคอและย่ามสะพาย ลุงเพี้ยเดินอุ้มบาตรน้ำมันต์ตามมาติดๆ ถัดไปเป็นลูกบ้านกลุ่มใหญ่ ผู้ใหญ่วันมีบัญชาให้ลูกบ้านคนหนึ่งชักบันไดลง แล้วตัวเองก็ก้าวฉับนำหน้าขึ้นไป ตามด้วยหอมอาจารย์ ลุงเพี้ยและลูกบ้าน ๔-๕ คน

เหงื่อหลายเม็ดผุดขึ้นบนหน้าผากของผู้ใหญ่วัน ขณะแก่อ้อมมือไปผลักบานประตูให้เปิดออก ภายในห้องสลัวเพราะแสงสว่างสาดเข้าไปแต่น้อย ผู้ใหญ่วันขยับมือกุมสิ่งที่ตุงอยู่ที่บันได แล้วเดินนำหน้าเข้าไป

ติดนอนซุกอยู่กลางห้องเหมือนกองผ้าชีวรี่ ร่างสัน สะท้าน ส่งเสียงครางอือๆ อยู่ตลอดเวลา

“นี่แหละครับ อาจารย์ นอนแช่วมาหลายวันแล้ว” ผู้ใหญ่วันหันไปบอกหอมอาจารย์ เสียงของผู้ใหญ่วันปลุกให้ตัดสินใจตื่น และพอเห็นว่าเป็นใครก็พยายามผงกหัวขึ้นแต่ไม่สำเร็จ เพราะเรี่ยวแรงถูกพิษของมาลาเรียปลิดไปเสียหมดแล้ว แม้แต่มือ จะเอื้อมไปแตะเป็นที่ซุกอยู่ใต้หมอนก็ทำไม่สำเร็จ ดัดทำได้แต่อย่างเดียวเท่านั้น คือความแค้นอาฆาตเปล่งประกาย ออกมาทางนัยน์ตาอย่างเห็นได้ชัด

“เข้ากินจนแก่แล้ว คุณนัยน์ตาซีเขียวปัด” ลุงเพี้ยกระซิบอาจารย์ใส่ผี อาจารย์พยักหน้ารับทึ่งหงักปลดย่ามออกจากไหล่ล้วงแซ่หวายออกมา แล้วก้าวเข้าไปใกล้ร่างของดัด

“มีง...มีง จะทำอะไรกู” เสียงของดัดดังลอดไรฟันออกมาพอดำยีน

“ทำเป็นไม่รู้จักรูหรือ..อยู่เขาเขียวกับพ่อปู่ดีจ ไม่ชอบ หาเรื่องมาให้กูเขียนเจ็บตัวจนได้” อาจารย์แสบเย้ยหยันแซ่หวายขึ้นพนมร่ายมนต์พึมพำ

“มีง....ไอ้พวกผี..มีงนั่นแหละเป็นผีจะมากินกู” เสียงดัดกระเส้าออกมาอีก

“ปากแข็ง...อีเวร...” อาจารย์ตวาดเสียงก้องขยับแซ่ในมือ “ออกไปเดี๋ยวนี้ละ หาไม่กูจะเขียนให้ยับ จะออกหรือไม่ออกหา?”

“มีงไอ้พวกผีจะมากินกู” ดัดพึมพำย้ำ นัยน์ตาเบิ่งจ้องอยู่ที่หน้าผู้ใหญ่วันไม่กะพริบ

ควับ...เสียงแซ่หวายกระทบร่างดัดสะตุ้งอย่างเจ็บปวด

“มีงทนได้ทนไป กูจะเขียนให้ยับ” อาจารย์ตะโกนพร้อมกับหวดแซ่ลงบนร่างของหญิงผู้เคราะห์ร้ายครั้งแล้วครั้งเล่า อย่างไม่ยังมีมือสลับกับการพนมน้ำมันต์จากบาตรจนโซกร่างแล้วเขียนซ้ำอีก พร้อมกับด่าอย่างเกรี้ยวกราด ดัดสะท้านด้วยแรงหอบ

“มีง...พวกผีมากินกูต่างหาก” ดัดพูดคำสุดท้าย ก่อนเปลือกตาจะปิดลง และแน่นิ่งไป

“ออกแล้ว...” อาจารย์ตะโกนอย่างยินดี “ทำหัวแข็งมันจะสู้ฤทธิ์กูได้ยังไงวะ รู้จักรูน้อยไปเสียแล้วอีเวร..เสร็จเรื่องแล้วไปกันเถอะท่านผู้ใหญ่”

ผู้ใหญ่วันยิ้มแฉ่งอย่างปลอดโปร่งขณะก้าวลงบันไดชั้นสุดท้าย

จากนราลัย : อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นรา พงศนิรันดร์

บุญโชค เจียมวิริยะ เป็นนามปากกาของ คมสัน ศุภลักษณ์ ศึกษากร จบรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ เป็นนายอำเภอมาหลายปี จนเกิดปัญหาขัดแย้งในทางราชการ จึงออกมาเป็นนักเขียนอิสระ ผลงานเด่นคือ “นายอำเภอปฏิวัติ” ส่วนผลงานอื่นๆ ได้แก่ ผাগไว้กับความหลัง, มหาตไทยมาเฟีย, ลูกหม่อมมหาตไทย, เทพบุตรมหาตไทย, ใต้เงาอดีต, เจ้ามุข

ผู้อยู่เหนือนายอำเภอ

บุญโชค เจียมวิริยะ

ต่อมาไม่นาน ผมก็มีโอกาสเดินทางเข้ามาราชการกรมอีกครั้ง

การเป็นข้าราชการภูธรนี้มันแสนที่จะต้องเป็นเบี้ยล่างพวกนครบาล เขาทั้งชั้นทั้งล่อง ไม่ว่าเราจะมาหาเขาในกรุงเทพฯ หรือว่าเขาจะออกไปหาเราตามหัวเมือง ข้าราชการ ภูธรก็ต้องเป็นเจ้ามือเลี้ยงดูปู่เสื่อเขาทั้งนั้น คล้ายๆ กับว่าพวกภูธรนี้จะมีรายได้พิเศษอะไรมากมายกว่าพวกที่อยู่ใน กรมยังงั้นแหละ

พอเลิกงานเย็นวันนั้น พวกเพื่อน ๆ ทั้งที่ทำงานอยู่ตามแผนกตามกอง และที่เป็นเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ในโรงเรียนปลัดอำเภอ นายอำเภอ ก็พากันยก ขบวนแห่มารออยู่พร้อมที่ภัตตาคารแถวศาลเจ้าพ่อเสือ

ขณะนั้น ภัตตาคารยังอยู่ในสภาพของความเงียบสงบเหมือนคนเพียง จะตื่นนอน ยังไม่มีมนุษย์ชี้เหล่าเจ้าสำราญ คนไหนหรือกลุ่มคณะไหนโผล่เข้ามา มีแต่พวกเราเจ้าข้ากลุ่มเดียวเท่านั้น

“เจ้ามือทำไมมาช้านักละโว้ย?” เจ้าเพื่อนที่อยู่กองฝึกรบมรธองทัก “ปล่อยให้รออยู่ได้ตั้งสองสามก๊ก ยิ่งไม่มีสตางค์อยู่ด้วย เล่นเอาชักจะหายใจไม่ทั่วท้องแน่ะ แบบนี้เห็นจะต้องทับกันให้หนักกริ๊งพวก?” ประโยคหลังชะโงกมาถามเจ้าพวกที่ตามหลังผมมาอีกสองสามคน

“นั่นนะซี ต้องเอาให้หนัก นี่พวกอ้าวต้องคุมตัวแจเลยนะนี่ ม่ายนั้นมันหนีเปิดไปถึงไหนๆ แล้ว” แนะ, ฟังพูดเข้าซี

“เหอะวะ พวกลื้อจะเอาไงก็เอากันวันนี้” ผมว่าอย่างคนปลงตก “อ้าวเข้ามานี่ ก็ตั้งใจมาส่งส่วยพวกลื้ออยู่แล้ว”

“เออ ไฉนมันดี” เจ้าอีกคนแกล้งพูดยิ้มๆ “มันรู้ตัวว่ามาพบเจ้านาย อยู่บ้านนอกไม่มีที่จะใช้เงิน นานๆ เข้ามาที ก็เลยหอบมาเลี้ยงนาย เอาเลยโว้ย พวกเรา”

“เฮ้ย ระเบิดโว้ย รีบมาจ่ายค่าแท็กซี่ซะดีๆ พ่อลื้อ มาแล้ว” เสียงร้องเรียกดังมาจากข้างหลัง

ผมหันกลับไปมอง ก็พบเจ้าเพื่อนอีกห้าคนกำลังพากันตะเกียกตะกาย ลงจากแท็กซี่ ผมต้องเดินย้อนกลับไปจ่ายให้มันตามบัญชีฯ พร้อมกับถามอย่าง งงๆ ว่า

“นี่พวกลื้อรู้ได้ยังไงกันวะนี่?”

“อ้าว เศรษฐีภูธรมาทั้งที่นี้หว่า” เจ้าคนเดิมหน้าทะเล่เล่นคารม “ใครไม่รู้ก็แยะนะซี”

“อย่าทำเป็นงงไปหน่อยเลยว้า” เจ้าอีกคนทำท่าคล้ายรำคาญ “ก็ไฉน หัดนั่นแหละ มันเป็นศูนย์กลางโทรศัพท์กระจายข่าวแองไปทั่ว”

“หน้อย ไอ้หยัด” ผมหันมาทำหน้ายักษ์ “ลื้อนี่ชอบจัดงานนอกสั่งเสียเรื่อย แหกตาดูซิ แต่ละตัวที่ลื้อเชิญมันมา ล้วนแต่ไอ้พวกคอกเหล็กคอกทองแดงทั้งนั้น ไอ้ยี่เยวนี้ไอ้ไม่ตรรกใจเย็นละวะ”

“เฮ้ย อย่าเพิ่งใจเสาะติดนไปก่อนไซ้ ไหนลื้อเอากะเป่าตั้งคี่ให้ไอ้หยัดมันถือไว้ให้ก็ได้รับรองมีเท่าไหร่อายเท่า นั้น”

“ไอ้...” ผมได้แต่แยกเขี้ยวยิงฟันขณะถูกเจ้าพวกผีปอบพากันรุมหลังไปทางประตูห้องแอร์

“อ้าวเฮ้ยนี่พวกลื้อจะพาไอ้ไปนรกชั้นไหนกันวะ?” ผมร้องเอะอะไม่เป็นภาษา

“เข้าห้องแอร์ซิวะ” เจ้าคนหนึ่งบอก “ปกติพวกอ้าวก็กินอยู่กันแต่ข้างนอก แต่วันนี้เศรษฐกิจบ้านนอกหลุดเข้ามา มันก็ต้องว่าห้องแอร์กันให้สมเกียรติดิหน้อย”

ดูเอาเถิด นี่แหละฐานะของข้าราชการภูธรในสายตาและความรู้สึกของข้าราชการนครบาลละ

หลังจากนั่งตอกเหล้ากันเต็มแปล้ คุยกันถึงชีวิต ครั้งยังเรียนหนังสืออยู่ด้วยกันบ้าง กล่าวขวัญถึงเพื่อนคนโน้นคนนี้บ้าง ว่ากันไปตามตึกกริพอท่วมๆ แล้ว ผมก็ชวนคุยเรื่องนายอำเภอรวมพลเพื่อจะลงหยั่งท่าที่จากเพื่อนๆ บางคนเป็นการสลับฉาก

“ก็เห็นบางคนที่เขาเป็นเพื่อนสนิทกับนายอำเภอคนนี้พูดว่านี่แล้วจะไปไม่รอด กลับจากนอกขับรถสปอร์ตมัสแตงฟูฟ่า เจ้านายเขาหมั้นไส้กันทั้งนั้น” เจ้าเพื่อนซึ่งเพิ่งย้ายจากโคราชเข้ามาอยู่กองวิชาการกล่าว

แต่อีกคนก็แก้ต่างให้ทันควัน

“พูดให้เสียนะซี ไอ้รถมัสแตงสับปะรังเคदनนี้อายุมันร่วมสิบปีแล้วโว้ย ที่อเมริการาคาก็ไม่เกินสามหมื่นบาทถึงในเมืองไทยตอนนี้รถเก่าๆ อยู่ในสภาพนี้ ประกาศขายเพียงสามหมื่นก็ไม่มีใครมอง อ้าวเคยถาม แกบอกว่าจะจำเป็นต้องซื้อใช้สำหรับขับข้ามภูเขาไปเรียน ที่โน่นบริการรถเมล์มันไม่สะดวก ไม่ได้วิ่งทั้งวันทั้งคืนและไม่มาบ่อยๆ เหมือนบ้านเรา มันวิ่งมาชั่วโมงละคันเท่านั้น ผู้ดูแลนักเรียนไทยกับ ก.พ. เขาก็พิจารณาอนุญาต แถมยังตั้งให้แกเป็นหัวหน้านักเรียนไทยในเมืองนั้นอีกด้วย ก็ไอ้คนอื่นในกรมเราที่มันทุจริตคอร์รัปชัน ไปขี่เก๋งบีเอ็มดับเบิลวี่มั่ง เพี้ยดมั่ง เบนซ์มั่ง ราคาตั้งร่วมแสน ซ้ายยังเอาไปสร้างบ้านสร้างคฤหาสน์ ผากธนาคารอีกเป็นต้นทำไม่ไม่พูดถึงกันมั่ง นายอำเภอคนนี้อ้วเคยร่วมงานกับแกสมัยอยู่กองฝึกเป็นคนชื่อตรง มีน้ำใจกับเพื่อนฝูงลูกน้องดีมาก อย่างคราวหนึ่งไปต่างจังหวัดด้วยกัน

อ้วเกิดถึงแตกขึ้นมาแกยังถอดสร้อยแกะพระออกเก็บไว้ให้ อ้วเอาไปขาย”

“เออ ไอ้เรื่องน้ำใจนายอำเภอคนนี่ที่โรงเรียนนายอำเภอก็เห็นมีเด็กๆ มันพูดถึงกัน อย่างเด็กมันจะแต่งงานก็ช่วยจ่ายค่าชุดสากลให้ เจ้าเด็กไฟโรจน์กับทวีมันรักใคร่ของมันมาก ขนาดรู้ว่าเขาจะเปิดสอบชั้นเอกมันก็ช่วยกันจัดรวบรวมเอกสารที่เขาถึงข้อสอบกัน ส่งไปให้เป็นปึกๆ” เจ้าเพื่อนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่โรงเรียนนายอำเภอที่ชอบเห็นอกเห็นใจคนอื่นกล่าวออกความเห็น “อีตอนมีเรื่องจะถูกตั้งกรรมการสอบสวนนี่ซี อ้วฟังเรื่องนายอำเภอคนนี่ทุกวันจนแก้วหู่จะฟัง ตอนแรกก็นายอำเภอเมืองจังหวัดนั้น มีจดหมายเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ มาให้ผู้ใหญ่ลูกพี่เขาทราบ ผู้ใหญ่คนนั้นบังเอิญเป็นคู่ปรับเก่าของนายอำเภอรวมพลชนิดขมึ้นกับปูนกันมาก่อนชะด้วย ก็เลยตื่นเต้นตึกตึกใจที่ยาวตระเวนพูดให้ใครต่อใครแม้แต่ในห้องเรียนฟังกันยกใหญ่ หลังจากนั้นอีกไม่นาน อ้วก็ได้ฟังนายอำเภอเมืองมาพูดอีกที่ตอนประชุมสัมมนานายอำเภอรุ่นนี้ที่โรงเรียน”

“แล้วนายอำเภอรวมพลล่ะพูดว่ายังไงมั่ง รุ่นเดียวกันไม่ใช่หรอ?” ผมสอดถาม

“ไม่ได้มาร่วมสัมมนาคราวนั้นหรอก ผู้ว่าฯ แจ่งขัดข้องมาว่า กำลังปฏิบัติหน้าที่ ผบ. ที่หมายสำคัญอยู่ทางฝั่งโขงโน่น”

“นายอำเภอเมืองพูดถึงนายอำเภอรวมพลว่าไงมั่ง?” ผมถามอีก

“ก็ว่าแย่มากนะซี เมาเหล้าแล้วชอบเบ่งใช้อำนาจ แม้แต่กับช่างภาพถ่ายบัตรประชาชนที่ส่งไปช่วยงาน ก็ยังดวดคำสั่งให้ออกมาจากห้องน้ำซ้าไม่รู้จักผู้บังคับบัญชาตัวเอง สู้ขอเมียหรือแต่งงานก็เอาฝ่ายอื่นเขามาเป็นเจ้าภาพวันเกิด เรื่องก็เมาเหล้ายิงปืนกลางตลาดอวดศักดิ์ดา สั่งให้ลูกน้องยิงปืนเป็นดับๆ เตะ อส.กำลังเข้าเวร จับราษฎรไปขัง ทำให้ศิษย์เก่าของโรงเรียนต้องพากันอับอายขายหน้าเขาไปหมดทั้งจังหวัด”

“แล้วคนฟังว่าไงมั่งวะ”

“ก็พากันเป็นเตี๊อดเป็นแค้นไปหมดนะซี”

ทุกคนต่างเงิบงัน นานทีเดียวเจ้าเพื่อนผู้มีบุญวาสนาได้เป็นหน้าห้องท่านอธิบดีจึงเอ่ยขึ้นว่า

“อ้วอยู่หน้าห้องก็ได้ยินได้ฟังอะไรมาอยู่เหมือนกัน นายอำเภอคนนี่รู้สึกท่านอธิบดีจะไม่ชอบซีหน้า เห็นท่านสวดว่าไม่ทิ้งนีสัย ให้ไปอยู่ที่ไหนๆ ก็เหมือนเดิม ไร้ๆ ท่านไม่เลี้ยงไว้แน่ ระหว่างกำลังมีเรื่องก็มีนายทหารหัวหน้าฝ่าย

ปจว. ของ กอ.ปค. สวนรีนฯ กับผู้ช่วยถือหนังสือมาพบท่าน อธิบติบอกว่า กอ.ปค.อยากขอตัวนายอำเภอรวมพลไปช่วยราชการยืนยันว่าเคยร่วมงานกันมาเห็นฝีมือแข็งซัดๆ เขียนๆ พอที่จะช่วยให้งานของหน่วยมีผลดีได้”

“แล้วท่านอธิบติว่าไงละ ?”

“ท่านก็ตอบว่ากำลังมีกรณีทางวินัยอยู่ ต้องรอฟังผลเสียก่อน เมื่อไม่กี่วันมานี้ พวกนายทหารชุดเดิมก็พากันมาขอตัวอีก คราวนี้ท่านอธิบติเลยเสนอให้ลูกน้องคนอื่นไปช่วยราชการแทน อ้างว่าจะให้นายรวมพลไปทำงานอำเภอแก้ตัว”

“น่าเสียดาย ไม่น่าแกลังทำลายโอกาสของคนขนาดนี้ ถ้านายอำเภอรวมพลได้ไปอยู่ กอ.ปค. สวนรีนฯ ได้โชว์ฝีมือ ก็อาจจะมีส่วนใหญ่ฝ่ายทหารโอบอุ้มอุปการะอีกเยอะ”

“ก็นั่นแหละซี” เจ้าเพื่อนอีกคนคล้อยตาม

“ตอนนั้นผู้ว่าฯ ทหารคนนั้น มาขอให้กรมแต่งตั้งนายรวมพลเป็นนายอำเภออยู่ด้วยกันอีก” เจ้าเพื่อนที่อยู่ในแผนกบรรจุแต่งตั้ง ค่อยพูดให้ข่าวที่เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นบ้าง “ท่านอธิบติท้วงว่า คนอย่างนายรวมพลคนนี้ไม่มีใครเขาเอาแล้ว ย้ำอีกว่าท่านเอาแนะนำนายรวมพล ท่านผู้ว่าฯ ก็ตอบว่าเอาแน่ ท่านชอบคนแบบนี้ ขอให้แต่งตั้งไปก็แล้วกัน”

“แล้วกรมแต่งตั้งให้มั๊ย” ผมถาม

“พระจันทร์เคยเบียดมาหลายครั้งหลายคราแล้ว” เล่นสำนวนเข้านั้น “หัวหน้าหน่วยประชาสัมพันธ์ เคยขอก็ไม่ได้ กอ.ปค. ขอก็ไม่ได้ มาคราวนี้ไม่รู้เป็นยังไง สำเร็จ ออกคำสั่งแต่งตั้งไปแล้วนี่”

“ท่าจะแค้นมาก เลยเอาไปปลดเสียชายแดน” เจ้าคนทะเล้นเลือกขึ้นมาอีก

“พุทโธ น่าสงสาร” อีกคนออกความเห็นบ้าง “ถูกตั้งให้เป็นนายอำเภอ ชนิดที่ต้องกินกล้วยป่าต่างข้าวยังงั้น อ้าวว่าสู้แต่เป็นเสมียนอยู่ในกรมยังดีเสียกว่า ถ้าอ้อมมีปริญญาโทเมืองนอกแล้วไม่มีเส้นสายแบบนี้ละนะ จะลาออกไปหางานบริษัททำ ไม่อยู่ให้เขารังแก ดีไม่ดีโดนไล่ออกปลดออก จะไปเดินหางานที่ไหนได้ มีหวังไปเป็นโจร”

ผมลองหันไปหยั่งเสียงเจ้าเพื่อนที่อยู่แผนกวินัย ซึ่งเป็นผู้รู้ต้นลึกหนาบางดีกว่าทุกๆ คนดูบ้าง

“ยอมแพ้อแล้ววะ” สั้นหัวตึกๆ “หัวหน้าแผนกอ้อมยอมแพ้อทุกประตู นายอำเภอคนนี้วิ่งเต้นเก่งเป็นบ้า กรมเสนอ ออกพ. กระทรวงให้ปลดออกจากราชการ หน้อยพอเรื่องไปถึงสำนักงานปลัดกระทรวง ปลัดกระทรวงดันผ่าขอ

ร้องให้อธิบติกรมอัยการตรวจสำนวนการสอบสวนอีกครั้ง เสร็จแล้วนำเข้าไปประชุม ออกพ.กระทรวง ที่ประชุมกลับลงมติไม่ปลดออกตามที่กรมเสนอโทษเข้าไปส่งเรื่องกลับคืนกรม ท่านอธิบติเลยส่งลงโทษเต็มตามอำนาจของท่าน ให้ลดขั้นเงินเดือนสองขั้น”

เพื่อนอีกคนวิจารณ์ว่า

“ลดขั้นเงินเดือนตั้งสองขั้นนะ รุ้มั๊ย แยกว่าถูกออกจากราชการเสียอีก ถ้าเขาให้ออกจากราชการขั้นเงินเดือนก็ไม่ต้องถูกลด พอครบสองปีตามกำหนดขอกลับคืนเข้ารับราชการอีก ก็ได้รับเงินเดือนเท่าเดิม”

“เมื่อสักสามสี่วันมานี้ นายอำเภอรวมพลมาพบหัวหน้าอ้อม จะขออุทธรณ์สำนวนการสอบสวนเพื่ออุทธรณ์คำสั่งกรมที่ลงโทษลดขั้นเงินเดือนว่าไม่เป็นธรรม” เจ้าเพื่อนแผนกวินัยเล่าต่อ

“แล้วให้ดูรีเปลาละ ?” ผมถาม

“ให้ดูไม่ได้มีระเบียบ ท่านอธิบติไม่ยอมแน่ เห็นหัวหน้าอ้อมบรมสั่งสอนไปพอสมควรว่า ที่ได้รับโทษเพียงแค่ลดขั้นเงินเดือนนี้มันก็เบาที่สุดแล้ว น่าจะพอใจที่ไม่ถูกออกจากราชการ การอุทธรณ์นะมันร้อยทั้งร้อย เสียเวลาปลีๆ เปลาๆ อุทธรณ์ขึ้นมาเท่าไรเจ้านายเขาก็ยืนตามเดิมกันทั้งนั้นแหละ คนผีทะเลอะไรก็รู้อ้อม จะเอาชนะคะคานจนแม้กระทั่งกับอธิบติ อ้อมแบบนี้ อ้าวว่าดีไม่ดี จะไม่ได้เป็นนายอำเภอต่อไปเสียด้วยซ้ำ ตอนนี้เรื่องราวมันก็ยังงี้ๆ อยู่นะ ทางกรมส่งสำเนาคำสั่งลงโทษรายงานไปทางสำนักงาน ก.พ. ตามระเบียบ แทนที่ ก.พ.จะตอบรับทราบมากลับมีหนังสือมาขอสำนวนการสอบสวนไปพิจารณา”

“ก.พ. มีอำนาจจะเปลี่ยนแปลงคำสั่งลงโทษของกรมได้ไหมวะ ?” ผมถามอย่างไม่เข้าใจ

“มันก็เคยมีตัวอย่างเหมือนกันแหละ ถ้า ก.พ.เข้าพิจารณาสำนวนสอบสวนแล้วไม่เห็นด้วยกับกรม ก็อาจพิจารณาเพิ่มโทษได้”

“อ้อชักจะวิตกแล้วซี” ผมบ่นกับเพื่อน “กรณีความผิดในคำสั่งลงโทษที่ลือร่ำให้เจ้านายเข็นตั้นะ มันบรรยายความผิดเอาไว้ตั้งหลายชั้นตอนล้วนแต่ชัดแจ้ง แล้วก็รุนแรงทั้งนั้น ไอ้ที่คาบลูกคาบดอกล้อก็เล่นซัดเข้าไปไอ้ที่ไม่น่าเขียนล้อก็เบียดเขียน ท่าจะไม่ไหวแน่ ถ้า ก.พ. เขาเอาจริง”

“คนร่างคำสั่งไม่ใช่อ้อมหรือ หัวหน้าแผนกอ้อมเขาทำกับมือเขาเอง”

“หัวหน้าลือเคยมีอะไรกับนายอำเภอคนนี้หรือเปล่า?”

“อ้าวไม่ค่อยจะรู้เรื่องส่วนตัวเขานักหรอก แต่เห็นเขาพูดๆ ถึงอยู่เหมือนกันเวลาเหล่าเข้าปาก”

“สมมติว่า ก.พ.เพิ่มโทษเป็นให้ออกจากราชการขึ้นมา จะมีวิธีแก้ไขยังไงมั่งไหมพวก” ผมเลียบเคียง

“อย่ามาเข้าซี่กวนใจหน่อยเลยวะ ไอ้ลูกไม้ดีนๆ แบบนี้ อ้าวรู้ทันหรอก ลือจะคาบเอาไปบอกนายอำเภอรวมพลอีกไซ้ไหมล่ะ?”

“อ้าวปละ - เปล่า” ผมทำเป็นไก่อ “เพียงแต่อยากรู้ อยากเห็นตามธรรมดาเท่านั้นเอง”

“ถ้า ก.พ. ไม่เห็นด้วย จะเพิ่มโทษให้ออก ก็จะไม่เสนอแนะให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการมา ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการเพิ่มโทษต่อไป ส่วนผู้ต้องโทษตามคำสั่งนี้ก็มิสิทธิ์หรืออย่างเดี๋ยวจึง ยื่นอุทธรณ์ถึงนายกรัฐมนตรีภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันเซ็นทราบคำสั่ง แต่ก็อย่างว่าแหละวะ ในทางปฏิบัติถึงอุทธรณ์ขึ้นไป ร้อยทั้งร้อยก็ยื่นตามเดิมเสมอ”

“ก็ร้องทุกข์สำนักงานเรื่องราวร้องทุกข์ซี” เพื่อนอีกคนว่า

“เรื่องที่นายกรัฐมนตรีสั่งการเด็ดขาดแล้วอย่างนี้จะร้องทุกข์สำนักงานนี้ไม่ได้ เขาไม่รับมันผิดกฎหมาย” ประจำแผนกวินัยซีแจ้ง

“ก็เป็นอันว่าจบเห่ เอาศพไปป่าช้าหรือขึ้นเมรุเผาเลย”

“ก็ไซ้หะซี”

“แล้วถ้าหากว่า นายกรัฐมนตรีสั่งเพิ่มโทษเป็นไล่ออก ปลดออก หรือว่าให้ออกจากราชการ แล้วโทษเดิมคือลดชั้นเงินเดือนนั้นก็เป็อันยกเลิกไปไซ้มัย”

“แหม ลือนี่ซี่กวนใจจริงๆแฮะ เป็นหัวหน้าก็มาได้ยังไงวะไม่รู้เรื่องพรรค์นี้” จุดบุหรี่สูบเต๊ะทำอวดภูมิเสียนิดหน่อยก่อนแล้วจึงอธิบายต่อ “โทษเดิมที่ลงไปแล้วก็ไม่ยกเลิกไวย โทษที่เพิ่มใหม่ก็ลงไปอีกตามระเบียบ”

“ไอ้โฮ” ผมอุทาน “ระเบียบห่าอะไรของลือวะ ยังรั้งมันก็แก้ตาลักนะซี จะยุติธรรมได้ยังไง ถ้าจะเอาอย่างนี้ก็ให้ ก.พ.มีอำนาจสิทธิขาดพิจารณาโทษทางวินัยเสียคนเดียวก็พอคนทำผิดเรื่องเดียวหนเดียวถูกลงโทษสองอย่างสองครั้งแม่ตีไปแล้วอีกตั้งปีพอกลับมาบอกว่ายังลงโทษไม่พอวะคว้ามัดมาสับคอเสียเลย มันจะไม่ป่าเถื่อนทารุณจิตใจคนไปหน่อยรึพวก คนคนนั้นน่าจะกำลังทำดีทำประโยชน์ให้แก่

ประเทศชาติอยู่ก็ได้”

“เออ ลือมันดี ลือมันแน่ ลือมันเก่ง” ลือไปกัดกะหมาซะไป” เจ้าเพื่อนแผนกวินัยพูดแตกดินแล้วก็ลุกหนีไปห้องน้ำ

ผมอดคิดไปตามประสาไม่ได้ว่า อันระบบราชการไทยเราเนี่ย ทุกอย่างดูเหมือนจะขึ้นอยู่กับเจ้านายไปเสียเกือบทั้งนั้น คนบางคนไม่เอาไหนไซ้แต่ปากทำงาน เอาแต่งานส่วนตัวของนายวิ้งรับใช้รับสอยอยู่แต่ในบ้านท่าน หารายได้พิเศษให้ท่าน ถึงจะมีเรื่องมีราวกับผู้ใดจะประพฤติเอารัดเอาเปรียบข่มเหงผู้อื่นสักเพียงไหน หรือจะเป็นคนชั่วคนเลวในความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นสักเพียงใดก็ตามแต่ คนประเภทนี้ก็ยังเชิดคอกอยู่ได้อย่างทรง เจริญทั้งยศ เจริญทั้งตำแหน่ง เป็นคนดีของนายเสียวอย่างก็เลยสบายไปแปดอย่างตรงกันข้ามกับคนบางคนหุ้มเท่ทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่งานราชการด้วยความเสียสละ มีอะจาดจนมีแต่ความยากจนเพียงแต่ไม่รู้จักผูกเชือกรองเท้าให้นายวิ้งซื้อโอเลี้ยงให้นายกิน คนจำพวกนี้ถ้าพลาดท่าเสียทีขึ้นมาวันไหน เป็นถูกสับเหล็กด้วยระเบียบและกฎหมาย ซึ่งไม่ได้รับการปรับปรุงตามยุคตามสมัยเสียเลย

ผมมาพิเคราะห์ดูก็เห็นว่า สังคมเราทุกวันนี้ เสกสรรค์คนร้ายก็ได้เสกสรรค์คนดีก็ได้ กฎหมายบ้านเมืองก็เหมือนกัน สร้างความไม่สงบก็ได้ เป็นเครื่องมือให้ผู้มีอำนาจใช้ต่างดาบไว้ประหัตประหารคนที่ตนไม่ชอบก็ได้จะเลือกใช้กับใครก็ได้ ไม่ใช้กับใครก็ได้ จึงมีคำกล่าวเสมอว่า กฎหมายกับความยุติธรรมนั้นคนละอย่างกัน กฎหมายอาจไม่ยุติธรรมก็ได้ และการที่ฝูงชนเฮโลกันต่อสู้กับระเบียบสังคมหรือกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม ย่อมแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของฝูงชนนั้นว่าไม่ใช่ฝูงโคกระบือ ผมสนับสนุนอย่างยิ่ง แต่การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมนั้น ควรจะใช้วิธีหิงสา ต่อสู้โดยเรียกร้องสิทธิรวมกัน หรือร่วมกันร้องทุกข์อย่างไม่หยุดยั้ง ยังมีระเบียบและกฎหมายบางอย่างที่ไม่เป็นธรรมแก่สังคม บีบบังคับให้คนดิๆ ต้องกลายเป็นคนชั่วคนเลว เป็นโจรผู้ร้ายมาเสียมากมายแล้วในอดีต แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีซากเดนของระเบียบและกฎหมายเหล่านี้หลงเหลืออยู่อีกไม่น้อย โดยเฉพาะกฎหมายและระเบียบ ที่กตขี้ข่มเหงซ้ำเติมให้คนได้รับทุกข์อย่างจงใจเมื่อไรจะได้มีการสังคายนาให้เสร็จสิ้นกันเสียทีเล่า

เมื่อเรื่องราวของนายอำเภอรวมพลเป็นเช่นนี้ก็ยิ่งหวังไม่ได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างจะราบรื่นเรียบร้อยด้วยดี ทำให้ต้องห่วงกังวลอีกต่อไปว่า ก.พ.จะพิจารณาเพิ่มโทษ หรือลด

โทษอย่างไรกันแน่

จะเพิ่มโทษหรือลดโทษอย่างไรกันแน่ เป็นคำถามที่ผมตั้งขึ้นในใจ และพยายามหาคำตอบให้แก่ตัวเอง

“นายอำเภอคนนี้ชนะอธิบดี อธิบดีเสนอให้ปลดออกจากราชการ แต่เพื่อนกลับวิ่งเต้นจน ออกพ.กระทรวงไม่ปลด เป็นเรื่องประหลาดที่สุดชนิดไม่เคยมีในรอบสิบปีไว้ย”

เสียงเล่าลือทำนองนี้ เป็นสิ่งที่มีอันตรายแอบแฝงอยู่เบื้องหลังอย่างน่าวิตก เพราะคำกล่าวเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความขุ่นเคือง และอาจจะถึงกับอาฆาตมาดร้ายขึ้นได้ในจิตใจมนุษย์

เรื่องก.พ.จะลดโทษให้โดยไม่มีการวิ่งเต้นเจ้าหน้าที่กองวินัยของสำนักงานนั้น ผมคิดว่าคงไม่อาจจะเป็นไปได้ ในฐานะที่ผมเป็นผู้ติดตามเรื่องนี้มาตลอดทุกกระยะ ย่อมรู้ถึงความหนักเบาของประเด็นต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร เอากันแค่ ก.พ.เห็นด้วยกับโทษที่กรมได้ลงไปแล้วและตอบรับทราบมาก็น่าจะพอใจสำหรับกรณีนี้

อย่างไรก็ดี ผมก็รู้สึกอึดใจอยู่บ้างที่ท่านผู้ว่าฯ คุณอาผมได้ยืนยันว่า

“อาบอกว่าไม่ออกก็ต้องไม่ออกซีน่า ทางกระทรวงก็ยืนยันจะช่วยเต็มที่อยู่แล้วนี่”

กาลเวลาล่วงเลยมาอีก ผมได้อ่านพบข่าวทั้งในหน้าสังคมส่วนภูมิภาค และบางครั้งก็ในข่าวพาดหัวหน้าแรกของหนังสือพิมพ์รายวัน เกี่ยวกับผลงานต่างๆ ที่นำชมเชยของนายอำเภอรวมพลเป็นต้นว่าชาวใหญ่เรื่องการปะทะกับ ผกค.ในป่า ต่อสู้กับจนได้ศพตัวหัวหน้าและมีการมอบตัวกันมากมาย ตลอดจนข่าวภูมิภาคเกี่ยวกับการทำงานอย่างเสียสละ เช่นได้จัดหน่วยเคลื่อนที่ของอำเภอออกไปให้บริการตามหมู่บ้านต่างๆ ในวันหยุดราชการทุกเสาร์อาทิตย์ หน่วยบริการเคลื่อนที่นั้นนอกจากจะช่วยเหลือแจกเสื้อผ้าอาหาร เครื่องเขียนแบบเรียนเครื่องกีฬา และหยูกยาแก่ราษฎรและเด็กนักเรียนยากจนแล้ว ยังได้มีการเปรียบเทียบความแห้ง ใกล้เคียงกรณีพิพาทต่างๆ ของชาวบ้าน เช่นเรื่องแก่งแย่งทรัพย์มรดก การบุกรุกที่สวนที่นา ข้อพิพาทปิดทางเดิน ฯลฯ มีการให้บริการทางทะเลเวียนต่างๆ เช่นจัดทะเลเวียนสมรส ชื่อตัว ชื่อสกุล ดำเนินการรับคำร้องขอแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องในทะเบียน ทำตัวพิมพ์รูปพรรณสัณฐ์ ปลูกฝักผักขึ้นป้องกันโรคระบาด ตลอดจนดูแลทุกข์สุขสอดส่องรับเรื่องร้องทุกข์ สำรวจความต้องการของชาวบ้านไปพร้อมๆ กันด้วย ในการนี้นายอำเภอรวมพลได้จ่ายเงินทดลองค่าเบี่ยงเสียงของข้าราชการทุกคนที่ออกไป

ทำงาน มอบให้ผู้ใหญ่บ้านและคณะครูประชาบาลเป็นค้ำอาหารล่วงหน้าแห่งละห้าร้อยบาทโดยไม่เบียดเบียนชาวบ้านแต่อย่างไร แถมยังมีหนังฉายให้ชมฟรีๆ เป็นการให้ความรู้และบันเทิงในตอนกลางคืนเสียอีกด้วย

เพียงผลงานที่ผู้ว่าฯ ได้ให้ข่าวแก่อ้อมวชนดังกล่าวมานี้ ผมก็ทราบดีว่านายอำเภอรวมพลเป็นที่รักของคุณอาผมเพียงไร และได้ทุ่มเทในการทำงานขนาดไหน

ท่านผู้ว่าฯ นายอำเภอรวมพลได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภออยู่กับคุณอาผมได้เพียงสิบเดือน ก็มีเหตุการณ์อย่างชนิดไม่มีใครคาดคิดเกิดขึ้นมาอีก

ท่านผู้ว่าฯ คุณอาผมยื่นบรรยายสรุปข้อราชการแก่คณะนักศึกษาวินิจฉัยป้องกันราชอาณาจักรที่เดินทางไปดูงานจังหวัดนั้นอยู่ดีๆ ก็มีอันเกิดข้อขัดแย้งมาอย่างปัจจุบันทันด่วนล้มฟาดลงกับพื้นหอประชุม ข้าราชการรีบพาท่านส่งโรงพยาบาล แต่สิ้นใจเสียก่อนกลางทาง สิ้นใจโดยที่ท่านไม่อาจรู้ว่าได้ละทิ้งน้ำตาของใครไว้เบื้องหลังบ้าง ก็เป็นอันว่าชาติไทยได้สูญเสียคนดีไปอีกหนึ่งคน

ตอนนั้นผมจำได้ว่า เป็นปลายเดือนพฤศจิกายนที่อากาศหนาวจัด ลมที่พัดกระหน่ำมาจากแม่น้ำโขงเย็นสะท้านเข้าไปในชั่วหัวใจ ผมยังไม่ลืมภาพนายอำเภอรวมพลที่เข้ามาคุกเข่าอยู่ข้างหีบศพของคุณอา ใบหน้าของเขาหมองคล้ำอืดโรย ขอบตาบวมช้ำเห็นได้ถนัด เขาไม่พูดเอาแต่ก้มหน้า มีแต่น้ำตาไหลอาบ ไหลออกมาไม่หยุดยั้งเหมือนเผ่าเต่า ทั้งๆ ที่ไม่มีเสียงสะอึกสะอื้นพิไรว่าพันใดๆ ผ่านริมฝีปากของเขาออกมาเลย

หลังจากนั้น ผมได้ทราบข่าวจากเพื่อนในกองอัตรากำลังและส่งเสริมสมรรถภาพว่า นายอำเภอรวมพลขอย้ายตัวเอง ท่านผู้อำนวยการกองได้ร่างจดหมายส่วนตัวให้ท่านอธิบดีลงนามไปชมเชยการปฏิบัติงานและขอให้นายอำเภอรวมพลตั้งใจทำงานต่อไป เจ้าเพื่อนผมกระซิบเผยได้มาว่าเป็นจดหมายประเภทลูกไม้มหาดไทยนั่นแหละ เพราะตอนนั้นข่าววงในเริ่มรัวไหลออกมาแล้วว่า กพ.ได้ลงมติเสนอแนะนำกรรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการต่อไป จดหมายนั้นจึงเป็นเพียงยาหอมหลอกให้ผู้ได้รับตายใจ จะได้ไม่วิ่งเต้นช่วยตัวเองได้อีก กับทั้งจะได้ไม่โกรธเคืองพยาบาทของเวรเจ้าของจดหมาย เรียกว่ายิงทีเดียวได้นกสองตัวว้างันหะ

ครั้นถึงเดือนธันวาคม ผมเข้ามาราชการกรมก็ได้รับทราบข่าวที่เหมือนฟ้าผ่าลงกลางสายฝนทั้งๆ ที่คาดคิดอะไรไว้ไม่มีผิดพลาด ทว่าก็ยังรู้สึกสะเทือนใจไม่น้อย

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี โดยคำแนะนำของ ก.พ. ได้สั่งให้กระทรวงมหาดไทยออกคำสั่งเพิ่มโทษนายอำเภอรวมพล กรทอง ด้วยความผิดฐานเมาสุรากดขี่ข่มเหงราษฎร อันเป็นการประพฤดิชั่วอย่างร้ายแรงตามความในมาตรา ๘๔ (ซ) และ (ช) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงให้ออกจากราชการตามมาตรา ๘๐ และมาตรา ๘๖ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๗

เป็นอันว่า ชีวิตอนาคตของลูกหม่อมมหาตไทยคนหนึ่งได้ดับสิ้นลงไปแล้วเสียงโงะจันดังมาจากเหล่าข้าราชการฝ่ายปกครองเหมือนเสียงสวดส่งวิญญาณให้แก่ผู้เคราะห์ร้ายตายทั้งเป็น ในเวลานั้นผมรู้สึกโกรธและขยะแขยง มนุษย์ไปหมด

ผมเขียนจดหมายส่งข่าวถึงพันเอกจักรที่ปรึกษาผู้ว่าฯ ด้วยข้อความสั้นๆ ว่า

“พี่จักรที่รักไม่มีใครช่วยนายอำเภอรวมพลไว้ได้แล้วชาติของเราต้องสูญเสียเขาไปอีกคน เพราะมือมาร”

จาก นายอำเภอปฏิวัติ, สำนักพิมพ์บรรณกิจเทรดดิ้ง : ๒๕๑๘

ประมวล โภมารทัต นัก
กลอนที่มีชื่อเสียงชาวอักษร
ศาสตร์ เข้าเรียนอักษรศาสตร์ ปี
๒๕๐๒ แต่เรียนอยู่หลายปี
ปัจจุบันเป็นนักเขียนประจำอม
รินทร์ ปรินต์ติ้ง กรุ๊ป

เทียงที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕

ประมวล โภมารทัต

ภาพแผนที่คลี่กลางวางตรงหน้า
คราบน้ำตาเปื้อนเปราะยังเลอะอยู่
แผ่นดินทองของไทยไทยเชิดชู
ให้คงคู่ควรค่าชั่วฟ้าดิน

บรรพชนทนยากเพื่อฝากไว้
ลูกหลานไทยรักษาอย่ารู้สิ้น
ทุกศอกกว่าค่ามีเท่าชีวิต
มรดกที่ทำกินถิ่นสุดท้าย

ทิวเขาทอดยอดทะมึนยื่นเงื่อมงำ
เพียงภาพย่ำเตือนใจไทยทั้งหลาย
นี้แหละร่างวีระชนพลีตนตาย
เลือดรินสายละเลงเจือเพื่อชาติไทย

ถูกมันแก้ง แยกแผ่นดิน หมิ่นประมาท
ไทยทั้งชาติเร็นตัวมัวอยู่ไหน
ปล่อยแม่ไ้อ้ชาติซี้ข้ามามิช้ย
ไ้อ้อย่างไรคนดีไม่มีฤา

เมื่อได้มาด้วยเลือดเชือดเนื้อแลก
คราวถูกแยกเพียงน้ำตาค่าควรหรือ
ไไหนว่าเสียแผ่นดินเราเท่าฝ่ามือ
ของแลกคือชีวิตอมิตรร้าย

จาก ชารทอง

หมายเหตุ : ศาลโลกตัดสินคดีเขาพระวิหารเมื่อวันที่ ๑๕ ก.ค. ๒๕๐๕
ทำให้ไทยต้องเสียเขาพระวิหารแก่กัมพูชา

ทิดก้อน อินคำ เป็น
นามปากกาของ อ่ำพล สุวรรณธาดา
นักกลอนการเมืองจากที่ราบสูง เวียน
จุฬาฯ มา 4 คณะคือ แพทย์ วิทยา
อักษร และจบที่ครุศาสตร์ เคยเป็น
อุปนายก ส.จ.ม. ปัจจุบันยังรับเขียน
หนังสือตามใบสั่งและสอนหนังสือที่
มหาวิทยาลัยเอกชน

อวตาร

ทิดก้อน

จ๋าได้ว่าก่อนฟ้าส่งมาเกิด	เราได้เปิดประชุมใหญ่ในสวรรค์
ด้วยห่วงโลกกาสถาบัน	ที่นับวันเสื่อมทรมาคุนความดี
บรรดาเทวัญชั้นผู้ใหญ่	ศึกษาผลวิจัยกันถ้วนถี่
พระพรหมพระวิษณุพระศุภี	ถ้อยที่ถ้อยยปรีกษากัน
มีมติส่งเทวดาปัญญาเลิศ	ลงไปเกิดแก่ทุกข์สร้างสุขสันต์
เพื่อโลกร่มเย็นเป็นนินรันดร์	อย่าทันทิ่มมนุษย์อุทธรณ์มา
ระดมเทวดาอาสาสมัคร	อบรมหลักสุจริตละมิจณา
ให้จตุตจากสวรรค์ชั้นฟ้า	สู่ครรรภ์มารดาแต่ละคน
เราต่างเลือกได้เหมาะใจเหลือ	พ่อแม่เอื้ออวยให้ได้ฝึกฝน
ศิลปวิทยาประสาจน	พอค้นคว่ำอ่านงานเมธี
ได้รู้เรื่องเมืองมนุษย์สุดสงสาร	ถูกเหล้ามารมากก็เลสพวกเปรตผี
รุมเชือดเนื้อเถื่อนหนังทั้งดาปี	คงเหตุนี้ฟ้าจึงส่งเราลงมา
คอยรวบรวมสมัครพรรคพวก	จนผนวกกำลังเป็นฝั่งฝ้า
ทั้งทหารพลเรือนเพื่อนประชา	เตรียมหาทางเปลื้องเรื่องเลวร้าย
พอได้จั้งหะก็ปฏิวัติ	กำจัดย้ายพวกผีสลาย
ตอนนี้มนุษย์คงสุดสบาย	ด้วยฝ่ายเทวดามาปกครอง
เราไล่คนเขลาเมาอำนาจ	พวกฉ้อราษฎร์บังหลวงกังฉินผอง
จัดตำแหน่งแบ่งไว้ให้พวกพ้อง	ปกป้องธานีไม่มีภัย
แต่เชื่อคอร์รัปชันมันแรงฤทธิ์	มาติดพวกเราเข้าจนได้
ไม่มีผู้รู้เห็นจะเป็นไร	เราจะไม่กลับสวรรค์กันอีกแล้ว

จาก รวมบทกลอนการเมืองพรรค "ดงสี่เสียด",
สำนักพิมพ์วรรณศิลป์ ๒๕๓๔

อัคนี หฤทัย และธารี เป็นนามปากกาของ อตุล จันทรศักดิ์ อดีตฯ ประธานชมรมวรรณศิลป์ และ สาราณีเยกร สจ. มีผลงานสม่ำเสมอในนิตยสารต่างๆ จบรัฐศาสตร์แผนกนิติศาสตร์ ผลงานรวมเล่มได้แก่ ไบโม่แห่งนาคร และดอกไม้ไฟ ปัจจุบันรับราชการที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

พอยังไม่ถึงบ้าน

อัคนี หฤทัย

๑

เราเหมือนนักเดินทางผู้กว้างฝัน
 หมุนคืนวันไปตามความเคลื่อนไหว
 มีเหงื่อหยาดอยู่ระหว่างเดินทางไกล
 เหนื่อยจนมีหัวใจเหมือนไม่มี
 ทั้งชีวิตเราคือผู้พเนจร
 ซึ่งแรมรอนอ่อนล้าตามหน้าที่
 งานทำให้ไกลบ้านมานานปี
 ได้กลับบ้านแต่ละทีก็ดีใจ
 อยู่กับความคิดซึ่งคิดถึงบ้าน
 รออยู่นานกว่าจะมีวันนี้ได้
 ทุกรอยหยาดหยาดเหงื่อ ทำเพื่อใคร ?
 ถ้ามิใช่เพื่อลูกที่ผูกพัน
 ถึงก็ช่าง ไม่ถึงก็ช่าง
 ล้อกับรางวัลบรรเลงบทเพลงฝัน
 ดนตรีลมร่ำหวานผ่านหมอกควัน
 กล่อมชีพอันอ่อนระโหยอยู่โรยล้า
 คำคืนแห่งความมืดอันยืดยาว
 เห็นแต่ดาวคืนแรมก็แจ่มจ้า
 นั่งนับดาวเฝ้าและท้อรอเวลา
 จะพบหน้าในรุ่งวันพรุ่งนี้
 มีความหวังความฝันอันสวยงาม
 เท้ากับความมุ่งมั่นอันเปี่ยมปรี
 ว่าวันหนึ่ง วันหน้า ถ้าจักมี
 จะได้ที่ทำงานใกล้บ้านเรา
 นับเวลานาทีที่คิดถึง
 ด้วยใจซึ่งซึบซึบกับความเหงา
 ค่อยหลับตาฝันตามความเพริตเพรา
 รอรุ่งเช้าชะลอฝันเคยกันดาร...

๒

ตื่นเกิดลูก เตรียมตัว ออย่ามัวหลับ
 เราจะไปรอรับพ่อกลับบ้าน
 พ่อคงอยากกอดหนูอยู่แสนนาน
 ตั้งแต่ซานซลาสถานี
 พ่อต้องอยู่ไกลบ้าน ทำงานหนัก
 ด้วยความรักแม่กับหนู ซึ่งอยู่ที่นี้
 เมื่อพ่อมาถึงบ้านเช้าวันนี้
 พ่อคงมีความสุขกว่าทุกวัน
 สุขที่ลูกแม่ล้อมอยู่พร้อมหน้า
 ตามประสาและตามความคิดฝัน
 รีบหน่อยลูก รีบไป เดี่ยวไม่ทัน
 จะคลาดกันกับพ่อที่รอมมา

๓

ภาพแม่กับลูกน้อยกินคอกยพ่อ
 คิดการรอถึงนิรันดรวันข้างหน้า
 ทุกนาทีที่ได้ทอดสายตา
 คือเวลาและความหมายในชีวิต

 รอเสียงหวูดแว่วไหวในความหวัง
 รอระฆังบอกสัญญาณอันไหวถึง
 กุมมื้อมีอ้อมฝันอันแสนดี
 เช้าวันนี้ รถไฟยังไม่มา

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๓๒

จากดอกไม้ไฟ, สำนักพิมพ์ธารี : ๒๕๓๕

หมายเหตุ เขียนถึงเหตุโศกนาฏกรรมรถไฟประสมอุบัติเหตุพุ่งเข้าชนสถานีหัวลำโพง
 และมีผู้ใช้แรงงานจากไปหลายคนกับเหตุการณ์นี้

นักกลอน, ชาววรรณศิลป์จุฬาฯ
จบจากคณะนิติศาสตร์ ปัจจุบันเป็น
รองอธิบดีกรมการขนส่งทางบก

มัน

ปิยพันธ์ จัมปาสุด

เพื่อลดความหม่นหมองที่ท้องหิว
จนหน้านิ้วแสบใส่ให้หมดสิ้น
กลับแยมยืมอ้อมพลีด้วยมี 'กิน'
มันจึงดีนรรนาอาหารไป

ครั้นความอ้อมครอบครองท้องมันแล้ว
เริ่มวางแนวชมชื่นสิ่งอื่นใหม่
อยากมีชีพรุ่งเรืองชื่อเฟื่องไกล
มันจึงหา "เกียรติ" ไว้ให้กับตน

เพียงสองอย่างที่หวังสุขยังขาด
จึงหมายมาดต่อไปไฝฝืนผล
หาตัวเปลื้องความใคร่ไว้เปรอปรน
ด้วยกมลมุ่งสร้างสุขทาง "กาม"

เพราะจิตมันนั้นมากด้วยอยากได้
จึงคว้าไขว่สมหวังสิ่งทั้งสาม
เพียงครั้งแรกแรกก็ยังไม่พองาม
เป็นไปตามปรารถนาอย่างสามัญ

แต่พอนานนานไปใจเริ่มทุกข์
เกิดกลัวสุขสลายกลายเป็นฝัน
ด้วยแรงกล้านี้เองเร่งผลักดัน
ให้จิตพลันรุกข้ามความพอดี

เพื่อจะ "กิน" เรื่อยไปไม่ต้องอด
เพื่อปรากฏ "เกียรติ" อยู่ชูศักดิ์ศรี
เพื่อสุขในทาง "กาม" คงความมี
จึงผลที่สุดนั้นมันก็ "โกง" !

อัศศิริ ธรรมโชติ เป็นชาวหัว
หิน จบนิเทศศาสตร์จุฬา เขียนเรื่อง
สั้นตั้งแต่เป็นนิสิต เคยได้รับรางวัล
พลับพลาชาติ ของชมรมวรรณศิลป์
จุฬาฯ ได้รับรางวัลวรรณกรรม
สร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน
จากเรื่องสั้นชุด “ขุนทองเจ้าจะกลับ
เมื่อฟ้าสว่าง” ปัจจุบันทำงานที่สยามรัฐ

ทะเลร่ำ ลมโศก

อัศศิริ ธรรมโชติ

เมื่อ ๓ ปีที่แล้ว ขณะที่เขากำลังกระโดดจากเรือลำหนึ่งไปอีกลำหนึ่ง
ที่มุ่งหน้าสู่เรือของเขาที่ลอยล้าอยู่ไกลออกไป แว่วได้ยินเสียงเด็กที่คุ้นเคยฝ่า
เสียงลมร้องเรียกเขา เมื่อหันมาก็พบว่าลำแขนเล็กๆ นั้นยื่นของโทรเลขส่งให้
“จากบ้านได้กั๊ง มาถึงเดี๋ยวนี้แหละฮะ” เด็กน้อยว่าแล้วจากไปปล่อยให้เขาเย็น
เลาะกรอบกระดาดแห้วไหวลมมือสั่นโดยลำพัง คิดถึงแม่ที่บ้าน

เขาถอนหายใจเอือกใหญ่เมื่อรู้ข้อความในโทรเลข “โธ่เอ๊ย...แม่” เขา
ครางในใจ “ที่ดินกระเบาะมือเดียว จะขายได้สักเท่าไร” เขาพับซองโทรเลข
ยัดลงกระเป๋าเสื้อ เรือกำลังจะออกทะเลแล้วและลูกเรือรอเขาอยู่

ระหว่างที่เรือแหวกคลื่นท่องทะเลอันดามันที่เขียวดั่งมรกต ลัดเลาะ
เกาะใหญ่น้อยอยู่ในยามบ่ายของวันที่ปราศจากแววสังหรณ์ใดๆ ของโทรเลขฉบับนั้นทำให้เขานึกถึงแม่ผู้ชราและหวนถึงน้องคนเดียวที่เขาจำได้ว่าเธอล้มดา
ดูโลกยามฟ้าสว่างในวันที่ทะเลหน้าบ้านทั้งผืนนิ่งเป็นแผ่นกระจก เมืองท่องเที่ยว
แห่งอ่าวไทยอาบไปด้วยสีทองของดวงตะวันในฝัน พ่อเดินขึ้นจากทะเลมาฝั่ง
เขาวิ่งตามหลังพ่อตัวยังไม่โตนัก ข้างหลังคือลูกเรือเกือบยี่สิบคนตามหลังมา
เป็นพรวน

“ถ้าแก่ได้ลูกสาวแล้ว...” ใครคนหนึ่งบนฝั่งบอกและทันทีที่หันไปพอกก็
หันมาจับตัวเขาชูขึ้นอย่างรู้สึกเย็นเยือกกับลมหนาวทั้งที่ห่มคลุมอยู่ด้วยเสื้อ
แจ็กเก็ตบุสกีหลายต่ออย่างดี “ดีใจกันไหมลูก เจ้ามีน้องเป็นเพื่อนเล่นแล้วต่อไปนี่”
เรือดังเกของพ่อเที่ยววนั้น แม็กกลับฝั่งอย่างว่างเปล่าสีหน้าของพอกก็มีแต่ปิติยินดี

คนบนฝั่งหลายคนก็เรียกพ่อว่าถ้าแก่บ้าง ได้กั๊งบ้าง ต่างพูดจาเอา
ใจพอกก็เพราะพ่อเป็นคนดังและเป็นคนรวยของตำบลบ้านริมทะเลแห่งนี้

ในยามบ่ายของวันที่ปราศจากกลางสังหรณ์ใดๆ ของโทรเลขฉบับนั้น
ของแม่ทำให้เขาคิดไปเรื่อยเปื่อยระหว่างนั่งอยู่บนกราบเรือที่คลื่นคะนองอยู่ข้างๆ
เขาคิดถึงความไม่แน่นอนของท้องทะเลมาอย่างที่เปลี่ยนแปลงฐานะครอบครัวของ
พ่อให้ตกต่ำอย่างรวดเร็วราวสายฟ้าแลบลมไหว พ่อตายไปนานแล้ว แต่
ครอบครัวของเขายังอยู่ในบ้านเปลี่ยวเปล่าหลังหนึ่งที่มีแม่กับน้องสาวและ
ครอบครัวของหล่อนบนผืนดินแปลงเล็กๆ ริมทะเลที่คั่นด้วยป่าชายเลนที่ก่อนตาย
พอบอกเขาว่า “ที่ดินแปลงอื่นๆ ของพ่อให้ธนาคารมันเอาไปกินหมดแล้ว ก็
เหลือที่ตรงนี้แหละที่เจ้ากับน้องจะอยู่ไป ชายใครอีกไม่ได้แล้วพ่อมันพวกนก
ใหญ่ต้องมีรังตายเหลืออยู่มั้ง...”

เสียงคลื่นคำรามอยู่ข้างหน้าเอียงเกาะใหญ่ลูกหนึ่ง ทำให้บ่ายวันนั้น
เหนือทะเลอันดามันกลายเป็นคืนวันแห่งการทนทุกข์ทรมานของคนบนเรือทั้งหมด

เขาและทุกคนได้แต่ยืนตะลึงงันทำอะไรไม่ได้แล้ว เมื่อเห็นเรือปืนล่ายอมลอยขวางล่ายู่ข้างหน้ามีกลุ่มคนตะโกนด้วยภาษาที่ฟังไม่รู้เรื่องแหวกคลื่นลมเสียงเครื่องยนต์มาอื้ออึง แต่ว่าปากกระบอก ปืนทั้งหลายที่จ้องตรงมานั้น บอกความหมายให้รู้ดีว่าอะไรได้เกิดขึ้นแล้ว

รถไฟเทียบสถานีเรือไม่สักหลังเก่าที่คุ้นตามาแต่เด็ก เหมือนสิ่งเดียวที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงแต่ฉบับสีให้ดูใหม่ แต่พอรถไฟเคลื่อนออกไปโลกใหม่ก็ปรากฏอยู่ตรงหน้าที่เขาเฝ้ามองดูอยู่ ตรงทางป้ายเข้าสนามกอล์ฟปากตรงข้ามตัวสถานี แลธงสีต่างๆ ประดับอยู่ละลานตาเช่นเดียวกัน สีของรถแก่งเอี่ยมอ่องจอดเรียงกันเป็นแถวแนวไกลสุดลูกหูลูกตาราวกับทะเลรถยนต์ ผู้คนพลุกพล่านมากไปด้วยคนแต่งตัวสวยและที่ท่าสง่างยังไม่มีใครที่รู้จักและเขารู้สึกอายตัวเองเมื่อสำนึกถึงสารรูปอันทรุดโทรมของตน ก็คืออยู่เหมือนกันที่เป็นคนแปลกหน้า

“น่าต้องเดินไปออกทางช่องโน้น....” เด็กวัยรุ่นซี้มือให้ไปอ้อมออกจากตัวสถานีอีกทางหนึ่ง เขาได้รับการบอกกล่าวว่า วันนี้มีการแข่งขันกอล์ฟพระดับโลกกันที่นี่ มีนายธนาคารจากทั่วโลกพร้อมด้วยนักบริหารนักธุรกิจ รัฐมนตรี และนายพลจากกรุงเทพฯ จึงมีการจัดระเบียบกันเป็นพิเศษในวันนี้ วันที่เขากลับบ้านเกิดหลังจากที่ห่างหายไปนับหกปีเต็มแล้ว

ระหว่างนั่งอยู่ในรถไฟใกล้จวนจะถึงบ้าน รู้สึกอดสูตัวเองอดดีได้กับเรืออวนลากที่ไปรับจ้างออกทะเลอันตามันเสียงภัยจับปลาอยู่กับพมามารมัญญอายุตั้งกว่าสี่สิบปีแล้ว ยังเลื่อนลอยไร้หลักทั้งลูกเมียและถิ่นฐานที่แน่นอน และวันนี้ก็ต้องกลับบ้านอย่างคนที่บอบช้ำทรุดโทรมทั้งกายใจ และเกิดความโลภที่จะมาเอาเงินจากแม่แก่ที่ชายที่دينเทากระบะมือได้เมื่อ ๓ ปีก่อนโน้น-สามปีที่ไม่ได้กลับบ้านเลย และอีกสามปีที่ทนทุกข์อยู่ในคุกเมืองพม่าที่ต้องอยู่ในคุกขี้ไก่ ได้กินแต่หยวกอย่างหมู และเมื่อออกจากคุกมาก็เหมือนว่าหมดทุกอย่างต้องรับเงินเรียไรจากเพื่อนฝูงที่นั่นเป็นค่ารถไฟกลับบ้านอย่างคนสิ้นไร้อนาคตและอย่างไม่รู้เลยว่า “บ้าน” ยังมีอยู่หรือว่าอยู่ที่ตรงไหนแล้ว

เมื่อพ้นออกจากตัวสถานีรถไฟแล้ว เขาก็เดินติดตามถนนไปเรื่อยๆ มุ่งหน้าอย่างคุ้นเคยไปสู่ตำบลบ้านชายทะเลที่ตลอดสองข้างทางมีแต่ป่าดึกที่จอบแจไปด้วยผู้คนแปลกหน้าและรถวิ่งซวกไขว่ รถยนต์รถสองล้อเครื่อง บ้านทาวเฮ้าส์ บ้านจัดสรร ตึกคอนโดมิเนียมและโรงแรมตระหง่านหลายชื่อที่เป็นฝรั่งมังค่าและตึกธนาคารสารพัดยี่ห้อสีขาว

ต่างชาติให้พบเห็นอยู่ไม่ขาด ผู้คนที่เขารู้จักไปหลบอยู่ไหนกันหมดหนอ

ถนนดินเลียบชายทะเลที่เคยตะปุมตะป่าในหน้าลมมรสุม มาบัดนี้เทคอนกรีตเดินนุ่มตีนพิลึก ทั้งดงามไปด้วยต้นเสาไฟแสงจันทร์ที่ยืนเรียงเห็นอยู่ ไม่มีหมู่บ้านชาวประมงหลงเหลืออยู่สักหลังเดียว ทะเลที่นิ่งเป็นแผ่นกระจกเหลือแต่ลมครางให้พิศวงอย่างเศร้าๆ ดวงตะวันในฝันยังคงทาสีขาวอย่างระยิบระยับอยู่เหนือแผ่นกระจกนั้นที่เคลื่อนไปด้วยเรือท่องเที่ยว คนเล่นน้ำทะเลแทนเรือหาปลาและคลื่นควาจากชาวเรือ เขาเดินอย่างเลื่อนลอยมาหยุดอยู่ตรงที่รั้วทาวเฮ้าส์แห่งหนึ่งที่เหมาะบ้านตุ๊กตา ที่เคยเป็นป่าชายเลนไม่มีให้เห็นอีกแล้ว

เด็กเริ่มรุ่นคนหนึ่งกำลังติดเครื่องรถสองล้ออยู่ตรงปากประตูรั้ว เมื่อได้ยินสำเนียงท้องถิ่นอันคุ้นหู เขาจึงดับเครื่องรถพูดจากับเขาด้วยเสียงดังแข่งกับลม

“พั๊ดธ้อ...น่า...เขาย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมดแล้ว ชายที่دينกันคนละแปลงสองแปลงให้โรงแรม เขาสร้างทาวเฮ้าส์อย่างที่น่าเห็นอยู่นี่ไง ผมก็เฝ้าบ้านเขาอยู่ที่นี้...น่าไปอยู่ที่ไหนมาล่ะ” เด็กเริ่มรุ่นมองดูเขาด้วยนัยน์ตาค้าง ก่อนหลุดเสียงแผ่วๆ คล้ายลมครางเศร้าๆ ออกมาว่า

“พวกเขาตายกันหมดแล้ว”

“สามล้อที่ภูธรีรับจ้างอยู่นี้ก็ของโรงแรมเขาละ รับนักท่องเที่ยวนอกจากโรงแรมชมตัวเมือง ภูไม่มีที่เดินดี ๆ จะขายก็ต้องทำทะเลและเลี้ยงครอบครัวกู พวกเราไม่มีใครคิดทำเรืออีกแล้ว ไม่ทำบ่อกุ้งก็ขายที่دينได้ราคางาม ๆ กันแล้วก็ไปทำที่อื่น ๆ กระจัดกระจายกันไปคนละทิศ แต่...บ้านของมึงเคราะห์ร้าย....” เพื่อนที่คุ้นเคยกันมาแต่เด็กและเขาได้พบตรงหน้าโรงแรมใหญ่แห่งหนึ่งเป็นคนบอกเล่าแก่เขาที่ยังมีนอยู่คล้ายกับปลาถูกทุบหัว เพื่อนก็แกไม่ต่างจากเขาแต่ยังดูดีกว่ามากหลังจากที่ห่างไกลคลื่นลมมายึดอาชีพถีบสามล้อ

“แม่มึงนะไม่ค่อยเต็มใจอยากขายที่دينหрок แต่คนอื่น ๆ เขาก็ขายกันทั้งนั้นแหละได้ราคาเป็นล้าน น้องสาวมึงกับน้องเขยก็ออกเรือเลือกอย่างอดอยากปากแห้ง หลานมึงสองคนก็มอมแมม แม่มึงคงทนดูอยู่ไม่ไหวละ ก็เลยตัดสินใจขายที่ไป”

“มีข่าวว่าเรือมึงถูกพม่ายิงจมตายหมดทั้งลำ เขาว่ามึงตายไปแล้วทั้งนั้นแหละ น้องสาวกับน้องเขยมึงก็เลยเอาเงินจากขายที่ทั้งหมดไปลงทุนซื้อรถบรรทุกคันเล็กๆ รังรับจ้างขนจากนาทุ่งและไปซื้อบ้านผ่อนส่งอยู่แถวๆ ป่าช้าเก่าณะ แล้วปีเดียวหลังจากที่ขายที่ชายทะเลไปและได้ข่าว

มิ่งตายแล้ว แม่แก่มิ่งก็เจ็บตาย กุ้ยงไปเผาเลย”

เขายืนฟังนิ่งเฉย ยืนเกาะแฮนด์รดสามล้อที่จอดอยู่ใต้ต้นตะแบกใหญ่ ปลายฤดูร้อนหน้าโรงแรมที่มีคนเข้าออกพลุกพล่าน หมดแรงอยากร้องไห้แต่ไม่หροก อะไรต่ออะไรมันเร็วราวลมไหวผ่านคล้ายที่เกิดกับพ่อหลายๆ ครั้ง พ่อก็ไม่เคยร้องไห้เสียหน้าตาให้ใครเห็น เสียงเพื่อนยังแว่วต่อไป

“น้องสาวกับน้องเขยมิ่ง กับหลานชายคนโตอีกคนหนึ่ง นั่งรถไปงานผ้าป่าเมื่อเกือบสองปีมาแล้ว รดกว่าตายพร้อมกันหมด ธนาคารเขาเลยยึดหมด ทั้งบ้านที่ผ่อนส่งอยู่และรถบรรทุก มิ่งยังเหลือหลานสาวที่เพิ่งรุ่นอีกคน อาศัยอยู่ตามบ้านโน้น บ้านนี้ แต่มันเก่งนะมิ่ง เด็กเตี้ยวันนี้น่าหาเลี้ยงปากท้องมันได้อยู่ มันจะจำมิ่งได้ไหมล่ะ”

“แล้วนี่มิ่งจะไปนอนไหน...ซุกๆ บ้านกูยก็พอได้ ไปก่อนนะเพื่อน ลูกเมียกูใจดี ไม่มีปัญหาอะไรหรอก”

เขาพยายามจะทรงตัวอยู่บนร่างโทรมให้ตรง เมื่อเพื่อนเหลือบแลมองเขาตรงๆ เป็นครั้งแรกยืนเกาะรดสามล้อได้แต่จ้องมองตาเพื่อน พูดไม่ออกแต่ดวงที่ชิงขังเข้มแข็งอยู่ด้วยมรดของอดีตได้กั๊งที่ผจญพายุแห่งชะตากรรมอันเหลือล่ำเค็ญมาแล้วจากท้องทะเลอันดามันและไม่มีใครรู้ว่านานอีกเป็นเดือนก่อนจะกลับบ้านเขาต้องอดมือกินมืออยู่อีกฝากหนึ่งของทะเลในหัวเมืองที่กำลังเปลี่ยนไปคล้ายๆ กับบ้านของเขาที่ไม่ค่อยจะมีใครเห็นความสำคัญในอาชีพประมงอีกแล้ว

“คนเฒ่าคนแก่พากันตายไปหมดแล้ว กูรับการ์ดเผาผีไม่เคยขาด คนหนุ่มๆ สาวๆ ก็โยอะ รดกว่า ชนกันตายยิงกันแทงกันตายในบาร์ในห้องอาหาร ในโรงเต็นท์ ในห้อง...มีแต่พวกตายโหง”

“กระตูกแม่มิ่งเขาเก็บไว้ในกำแพงวัดอยู่ข้างๆ พ่อมิ่งไปเยี่ยมมิ่งไหมล่ะ กูจะพานั่งสามล้อไป-ไปกันเหอะแล้วค่อยคิดอย่างอื่นนะ”

ในวัดที่เคยวิ่งเล่น ยามเทศกาลตรุษสงกรานต์เมื่อเป็นเด็กและเคยบวชพระจำพรรษา อยู่เมื่อเป็นหนุ่ม ทำให้เขาแว่วเสียงวงแตรและกลองยาวลอยเข้าหูเดือนถึงอดีตอันเคยสุขแต่ก็ชั่วเดียวเดียวเท่านั้นเพราะวัดก็เปลี่ยนไปมากแล้ว มีลานจอดรถกว้างและเรือนกุฏิ ตึกสูงสามชั้นทันสมัย ทุกอย่างหรูหราแต่เจ็บบและแว่นตเสียงคลื่นครางออกมาจากโทรทัศน์แทนเสียงร่ำจากทะเล

เขาค่อยๆ เอานิ้วมือปาดฝุ่นชื่อของพ่อกับแม่ออกจากผนังกำแพงวัด เกือบร้องไห้ถ้าไม่รู้สึกรึกรธแม่ขึ้นมา

อย่างหุ่นหิน

“แม่...” เขาควางอยู่ในใจ “แม่ชายที่เดินไปทำไมนะ...ทั้งที่พวกมันเอาไปจากพ่อจนหมดแล้ว...”

เด็กสาวหน้าตาดีมอดดูเขาอย่างเงอะงะ หลังจากทีเพื่อนสามล้อพามาแนะนำแล้ว เขาหันหน้าบอกเพื่อนเก่า “มิ่งไปทำการงานให้เขามิ่งเหอะ ประเดี๋ยวโรงแรมจะไล่มิ่งออก กูจะคุยกับหลาน...”

หล่อนแต่งตัวดีดูมีศักดิ์ศรีกว่าเขามากมายนักนั่งยืนใส่รองเท้าแตะแต่มสี มีกำไลเงินคล้องข้อมือ เทียวเร็วรับจ้างตรงโรงแรมหรูแห่งหนึ่งชายของทีระลึก อย่างพวงกุญแจไม้แกะรูปย่อของเรือฉลาม เรือตังเก เรือไล่ และฉลามร้าย พอมีรายได้อยู่ไปวันๆ ออกจากโรงเรียนนานแล้ว และใช้ชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ตามห้องหับของโรงแรมเก่าๆ ไกลหรือทั้งที่อยู่บนถนนสายหนึ่งที่ไกลห่างจากทะเล

“หนอยู่กับเพื่อนๆ ที่นั่น...” หลานสาวบอก “หลังจากที่เขาตายกันหมดแล้วบ้านช่องถูกยึดหนุกทำอะไรช่วยตัวเองอย่างที่เห็นนี่แหละ เขาว่าลุงตายแล้ว...ลุงเพิ่งออกจากคุกมาหรือ...” เขารู้สึกอับอายที่เห็นหลานสาวจ้องมองสารรูปของเขาและได้แต่พยักหน้า จากไปนานกินแล้วเส้นสัมพันธ์ทางเครือญาติอันสนิท ยากจะต่อให้ติดได้ นอกจากความรู้สึกและความอาทรห่วงหาเมื่อรู้ว่าหล่อนยังอยู่และโดยตัวคนเดียว และโดยปราศจากสายใยเส้นอื่นๆ ที่ย่อยยับไปแล้วจะมาโยงให้เข้าได้และก็เขาจะช่วยอะไรได้บ้างเล่า นอกจากเงินค่ารถติดตัวที่จะต้องกลับไปยั้งที่ที่จากมา-อาจจะกลับไปโดยรวดเร็วแต่นี้ก็เย็นย่ำแล้ว

“คืนนี้ลุงจะนอนที่ไหน...”

เขารู้สึกเป็นเบื่อใบและได้แต่เอ่ยเสียงแหบเครือ

“ลุงมีแต่เงินค่ารถกลับไป และก็...ไม่อยากพึ่งพาใครด้วย”

“ฉันทู” หลานสาวว่า “หนูรู้...แม่กับยายเคยเล่าถึงนิสัยลุงบ่อย..หนูกก็เหมือนกับลุงแหละ”

“เอางี้ดีกว่า...” หลานว่าต่อ “คืนนี้ลุงไปนอนที่ห้องโรงแรมของหนูก่อน หนูกับเพื่อนเช่าเขาไว้พากันไปนอนที่อื่นได้ โรงแรมมันโทรมเขาจะรื้อทำบ้านจัดสรรอยู่แล้วแต่ยังพออยู่ได้สบายหροก ที่นั่นมันถิ่นของหนู...”

โรงแรมของขุนนางเก่าครั้งหนึ่งเมื่อเป็นเด็กเคยเดินผ่านท่าไกล เปลี่ยวจากผู้คนและเสียงคลื่นทะเล เคยวิ่งหนีกลัวผีจะหลอก ซึ่งต่อมามันได้ถูกซ่อมแซมทาสีใหม่พอให้ใช้การได้เพื่อรับนักท่องเที่ยวจรจัดที่กำลังบุกรุกบ้านชายทะเลหนัก แต่ขณะหนึ่งทีรเวลาถูกหุบทั้งเพื่อทำเป็น

บ้านจัดสรร มันก็คงคึกคักอยู่ด้วยผู้คนมากหน้า และทั้งที่
ดีกมากอย่างนี้แล้ว เขาเกือบจะร้องให้ออกมาแล้วเมื่อนึกถึง
หลานสาวเลือดเนื้อเชื้อไขของอดีตชาวเรือที่ยิ่งใหญ่อย่างพ่อ
และโดยที่ลูกชายคนเดียวของพ่อคนนี้มีแต่มือเปล่าๆ ช่วย
อะไรใครไม่ได้เมื่อนึกก็กระดากเต็มทีแล้ว

เมื่อตอนหัวค่ำ หล่อนซื้อข้าวหอมมาให้เขา บุหรี่กับ
เครื่องดื่มบำรุงกำลัง “ลุงจะเอาเหล้าไหม...” หล่อนถาม
แต่เขาส่ายหน้าและเขารู้สึกอ่อนแอหนักเมื่อได้ยินหล่อนว่า
“ร้านอาหารที่หนูเซ็นเชื่อนั่นก่อนได้ ลุงไม่ต้องเกรงใจหรอก
ลุงมีค่ารถแน่แล้วหรือ...” และเมื่อเห็นเขาพยักหน้ามันเหมาะ
หล่อนก็ทำท่าจะจากไป

“ลุงต้องไปแต่เช้านะ พรุ่งนี้” เขาว่าและหล่อนก็
ชะงัก

หล่อนยกมือไหว้เขา แต่เขาตั้งตัวเข้ามาอกอด รู้สึก
มีน้ำตาเปือกชั้นอยู่ที่อก แต่เขากับหล่อนก็ไม่ได้พูดอะไรกัน
จะมีอะไรพูดกันได้ให้ปวดร้าวไปเปล่าๆ ระหว่าง
เขากับหล่อนที่เหมือนว่ากำลังยืนอยู่ในเรืออันอ้างว้างผจญ
อยู่กับพายุและฝนฟ้ามีดคะนองหนัก จะถามไปทำไมไม่มี
ความหมายดอก โรงแรมนี้ค้าขายอะไร อยู่กับใคร ที่ไหน
ป่วยไข้ทำยังไง คิดถึงแม่บ้างไหม..เช่นเดียวกับตัวเขาเอง
ถ้าหล่อนถามก็คงไม่มีความหมายว่าวันคืนข้างหน้าคืออะไร
เห็นอยู่แต่ความมืดที่แผ่คลุมอยู่เบื้องหน้า นกใหญ่อย่างพ่อ
ได้ถูกพายุแห่งคืนวันฉีกป่าทำลายรังให้ย่อยยับไปนานแล้ว
เหลือเศษซากอย่างที่เห็น

เขานอนไม่หลับและสุดทนที่จะได้ยินเสียงฝีเท้าย่าง
อยู่ทั้งคืนอย่างนี้ ตามห้องหับต่างๆ ของโรงแรมที่สลับกับ
เสียงหวานๆ ของเด็กสาวๆ ลอยมาเข้าหูอันร้าวระบม เขา
หยิบห่อผ้าที่ติดตัวมาเดินออกจากโรงแรมที่เหมือนว่าได้ละ

จากขุมนรกมาเสียได้

เขาเดินย่ำไปตามหาดทรายชายทะเลรอเวลาให้
ฟ้าสาง มองชายฝั่งที่เคลื่อนไปด้วยโรงแรมสูง ห้องอาหาร
สวยประดับประดาแสงไฟอยู่คล้ายกับมุกมณีที่ล้นแล้วแต่มี
ราคาของแผ่นดินถิ่นเกิด ไกลจากแสงไฟออกไปจากตำบล
บ้านนี้มีมืดดำอยู่ข้างหน้านั้นก็ล้นแต่नाकुงที่มาแทนป่าชาย
เลนอันไร้ค่า เขานึกถึงตอนเป็นเด็กๆ ที่เที่ยววิ่งเล่นอยู่แถว
นี้ เคยมาล่าปูลม มาแอบดูคนหนุ่มสาวจูบกอดกันข้างโขด
หินยามคืนแรมที่มีแต่ความมืดเงียบแต่ไม่มีอะไรให้หวาดหวั่น

เขาเดินไปเรื่อยๆ ขึ้นย่ำหาดทรายขาว พระแม่
ธรณีสิงาข้างดูเหมือนว่าจะดูดแข้งขาของเขาให้จมลึกอ่อน
แรงลง..เขารู้สึกเหนื่อยหัวใจจึงล้มตัวนอนแผ่เหยียดยาวอยู่
กับทรายขาวมองเห็นฟ้ามีดกว้างและแสงดาวระวาววับ เขา
นึกถึงทะเลอันดามัน เรือพม่าและซองโทรเลขจากแม่ นึกถึง
น้องสาวกับครอบครัว นึกถึงพ่อและกัตัวเขาเองที่เหมือนว่า
เรือทั้งหลายเหล่านี้ได้ล่มจมลงแล้วด้วยมรสุมแห่งความ
เปลี่ยนแปลงที่เห็นอยู่และที่สด หลานสาวตัวน้อยๆ ของเขา
ที่ทำให้เขานึกถึง “ไต๋ก่ง” ยุคใหม่กับเรือชีวิตที่กำลังแล่นอยู่
บนบกของหล่อนดูช่างน่าหวาดหวั่นในการผจญต่อพายุแห่ง
ชะตากรรมวันหน้า ไอ้ดาวเอ๋ย...จะนำไปสู่หนไหน

เขาลุกขึ้นเมื่อฟ้าสางมากแล้ว ระหว่างที่ลมไล่คลื่น
อยู่เสียงเศร้าๆ และคล้ายว่าทะเลนั้นร่ำหาอะไรอยู่ ไม่หยุด
หย่อน ได้เวลาที่จะออกไปจากเมืองนี้เสียที เขาเดินลงไป
ที่ชายน้ำวิกน้ำทะเลลูบหน้าให้ชุ่มชื้น

เขาคว่าชายผ้าขาวม้าลูบน้ำเค็มให้แห้งหมดไปแล้ว
แต่ทำไมเมื่อน้ำจากเบ้าตาทั้งสองข้างกลับไหลล้นออกมา
แทน....

วินทร์ เลียววาริณ จบจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และไปใช้ชีวิตที่ต่างประเทศอยู่หลายปีก่อนกลับมาทำงานที่บริษัทโฆษณาในเมืองไทย เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่ได้รับการประดับช่อการะเกดและรวมเรื่องสั้นชุด อาเพศกำสรวล เข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรต์

อาเพศกำสรวล

วินทร์ เลียววาริณ

เราพึ่งรัฐไม่ได้ และเราก็ไม่ควรคิดจะพึ่งรัฐด้วย

หิมะโปรยลงมาบางเบาตั้งแต่ฟ้าสาง ไก่ขันสองสามครั้งก่อนเงิบหายไปครั้นยามสายละอองน้ำแข็งสีเงินยวงก็ตกลงมาหนักขึ้นโรยระบายฟ้าเหนือบ้านบางจันทร์เหมือนมือที่มองไม่เห็นโปรยปุยฝ้ายลงมา ที่นาหลายร้อยแปลงเทาหะมีนด้วยผืนหิมะที่ปลูลาดก้างสุดสายตาดูเขาไกรลาส หลังคาทรงไทยมีน้ำแข็งเกาะหนาจนแปะและจันทันแอ่นแทบหักกลาง อากาศเย็นเยือกคว้นไฟจากปล่องเหนือหลังคาเรือนไทยหลายหลังลอยกรุ่น หมุกองฟางที่สุ่มไว้ในโรงนาเย็นเบียดเสียดกันแน่นคล้ายต้องการไออุ่นจากกันและกัน คล้ายฉากหนึ่งละครในความฝันที่ถูกระบายสีแห่งความกำสรวลลงบนแผ่นฟ้าผืนใหญ่ ระบายสีความอดทนบนแผ่นดินสีขาวทึม ดันไม้ไกร์นกิ่งใบคล้ายตัวละครที่ยืนอ้างว้างเดียวดาย

ผู้ใหญ่สี่ยืนมองทิวทัศน์เบื้องหน้าจากหน้าต่างเรือนอย่างเหม่อลอยตั้งแต่เช้ามืดแล้วคนแก่กระทุ้งดุนพินเข้าไปในเตาผิงที่ก่อด้วยหินหยาบพลางห่อตัวผิวหน้าแตกแห้งจากความหนาวเย็น แกตื่นตั้งแต่ได้ยินเสียงไก่ขันครั้งแรก เจ้าโต้งบินคอนไม้ชันอยู่ไม่กี่ครั้งด้วยทนความหนาวนานนักไม่ได้ กระพือปีกถลาเข้าไปซุกใต้ท้องควายชราที่ยืนเคี้ยวเอื้องในคอกซึ่งกองพะเนินด้วยฟางแห้ง แต่กระนั้นลมหนาวก็ยังซึมซาบผ่านเข้าไปได้ ตั้งแต่ฟ้าแปรปรวนมาเมื่อหลายปีก่อน มันทั้งสองต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด เหมือนกับคนเหมือนกับลูกบ้านทุกคน เจ้าควายเฒ่ากำลังคิดอะไรอยู่ในใจไม่มีใครรู้ คิดว่าจะมีอาหารให้มันกินไปอีกนานเท่าใด ? หรือคิดถึงลูกของมันที่จากไปนานมาแล้ว ลูกควายตัวนั้นตายไปหลายปีแล้วด้วยโรคปอดบวม มันเลิกกินไปที่จะทนสู่ความเปลี่ยนแปลงสุดวิปริตของอากาศที่นับวันจะเลวร้ายลงไปทุกที

แกปิดหน้าต่าง ลาบควายที่เหลือจากเมื่อเย็นวานวางอยู่บนเสื่อลูกบ้านคนหนึ่งแล้วควายที่ถูกล้มมานานกว่าเดือนแล้วมาให้แก “อย่างน้อยพวกเขา ยังถือว่าเราเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่...” อากาศเย็นจัดจรรยาวิชาความสดของเนื้อได้ดีกว่าดูเย็นเสียอีกอย่างว่าแต่ชาวบ้านแถบนี้ไม่มีใครใช้ดูเย็นมานานหลายปีแล้ว

หิมะโปรยลงมาอีก ผู้ใหญ่สี่ห่อผ้าขาวม้าพันคอให้หนาวขึ้นดก ลาบควายซ่อนสุดท้ายใส่ปาก ครั้งนี้รอดตายไปอีกมือ เหมือนฟ้าดินแกล้ง อากาศหนาวเย็นยิ่งทำให้หิวบ่อยขึ้น แต่อาหารกลับน้อยลงกว่าเมื่อครั้งที่อากาศที่นี้ยังร้อนจัด แม้ว่า ส.ส. ที่พวกเขาเลือกส่งอาหารมาให้ชาวบ้านเสมอ แต่เส้นทางที่ถูกหิมะถล่มบดตัดขาดบ้านบางจันทร์จากโลกภายนอกบ่อยครั้งต้องอดมื้อกินมื้อกาลเพียงไม่กี่ปีเปลี่ยนแผ่นดินแฉ้นแค้นที่ร้อนจัดที่สุดเป็นดินแดนแห่งความหนาวเหน็บที่สุด

แต่รื้อกับหนาวมีอะไรที่แตกต่างกัน

ผู้ใหญ่ลีสูมกองฟืนที่มอดไฟเข้าไปที่เตาผิงอีกครั้ง ที่มุมห้องเจ้าลอยหลานชายคนเล็กนอนหลับอยู่ แก่ไม่ยอมปลุกมัน ต่อแต่นั้นคงไม่มีโอกาสนอนหลับอย่างบรมสุข เช่นนี้อีก มันต้องสู้ชีวิตหนักกว่าคนรุ่นก่อน พ่อแม่ของมันไปสร้างตัวที่เมืองหลวง ผ่ากมันไว้ให้แกเลี้ยง อนาคตมันจะเป็นอย่างไร แก่พอคาดเดาได้ ใครจะรู้ว่าแม่มีโรงเรียนให้มันเรียนแล้วแต่อากาศก็วิปริตเกินกว่าที่ใครจะไปเรียนหนังสือกัน

สายน้ำแข็งโปรยลงมาหนักขึ้น อิกนานแค่นั้นจึงจะหยุดตกแก่ไม่รู้ ผู้ใหญ่ลีเดินย่ำหิมะลงไปที่ยอดคอก อย่างน้อยที่สุด ตอนนั้นก็ยังมีเจ้าควายชราเป็นเพื่อน ต่างแต่ว่าวันนี้เจ้าควายชราขึ้นเขียงซิมในคอกอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แก่เอ๋ยกับมัน “เอ็งกับข้ามันไม่ต่างอะไรกัน แก่

ตัวเหมือนกันไม่มีห้วงในชีวิตเหมือนกัน เพราะอาเพศกำลังครองเมือง...” แก่คิดอย่างเจ็บปวดในใจ ควายเฒ่าไม่มีประโยชน์กับแกอีกแล้วในเวลานี้ไม่มีนาให้ไถ ด้วยฝันนานนั้นปกคลุมด้วยความตายมาหลายปีแล้ว แต่มันเป็นเพื่อนแกมาแต่เก่าก่อน ต่อให้แกกำลังจะอดตาย ก็ล้มมันเพื่อเป็นอาหารไม่ลง

ชายชราผู้มีวีรกรรมเต็มใบหน้าเม้มริมฝีปากแน่น เจ้าควายเอ๋ย นี่คือแผ่นดินที่ครั้งบรรพบุรุษกันดารน้ำ บัดนี้กลายเป็นดินแดนแห่งความวิปริต พิษพันธุและสัตว์เลี้ยวล้มตายมากมาย ผู้คนที่นี้คล้ายมีชีวิตอยู่เพื่อรอคอยจุดสุดท้ายแห่งอนาคตที่มีดินและริบหรือล่งทุกที คนหนุ่มสาวอพยพไปอยู่เมืองหลวงที่อบอุ่นกว่า แม่ท่านรัฐมนตรีจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มที่แต่หาได้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้นไม่ อาเพศครั้งนี่คล้ายเป็นเชื้อโรคร้ายที่เกาะลึกในกระดูกแบบแน่น หรือว่านี่คือการลงทัณฑ์จากฟ้าดิน? แต่ทำไมต้องเกิดขึ้นที่นี้ด้วย?

ไกลออกไปลิบๆ หลังหมูไม้ที่ยืนแห้งตาย คนแก่เห็นโรงเรียนบ้านบางจันทร์ยื่นอ้างว้างเดียวดาย สถานศึกษาร้างแห่งนี้กำเนิดขึ้นมาได้ก็ด้วยความคิดของแก่ หลายปีที่ผ่านมานาก็ยังไม่แน่ใจว่าการตัดสินใจของพวกเขาครั้งนั้นผิดหรือไม่

คนแก่จำได้ว่าที่หน้าโรงเรียนมีป้ายเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเก่าแก่คร่ำคร่าที่หลังเลือกตั้ง ไม่มีใครไปสนใจไปปลดออก หิมะเกาะหนาจนข้อความบนป้ายเลอะเลือน “โปรดเลือกหมายเลข ๑-๒-๓ เพื่อความเจริญของผองพี่น้อง” ใบหน้าของผู้สมัครเลือกตั้งทั้งสามหลุดกระเพาะออกไปชัดเจนแต่แก่จำใบหน้าเหล่านั้นได้ในจิตใต้สำนึกไม่เคยลืม โดยเฉพาะมีนาคู่หนึ่ง

ชายชราอัมหตุ นัยน์ตาคู่นั้น..หรือนั้นเป็นสัญญาณที่ธรรมชาติพยายามเตือนแกมานานแล้ว? เพียงแต่แกไม่เคยสนใจมาก่อน “ที่น่าแปลกก็คือ ทำไมหลายปีมานี้ข้าไม่เคยคิดว่ามันเป็นเรื่องแปลก...”

“เจ้าควายเอ๋ย สมัยที่ข้าเริ่มเป็นผู้ใหญ่บ้านที่นี้ เอ็งยังไม่ถือกำเนิด ข้ากลับมาบ้านเกิดที่นี้หลังจากเรียนจบครูจากเมืองหลวง ตอนนั้นข้ายังเป็นคนหนุ่มที่เต็มไปด้วยไฟความคิดใหม่ๆ ข้าพบว่าหลายปีที่จากบ้านนี้ไปเรียนหนังสือ หมู่บ้านแห่งนี้ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง กันดารน้ำแห้งแล้ง ไร้สาธารณูปโภคใดๆ ไม่มีแม่โรงเรียนสำหรับเด็ก...”

“เจ้าควายเอ๋ย ข้ารู้ว่าทางเดียวที่จะสร้างความเจริญให้ที่นี้ก็คือต้องริบสร้างคนที่มีคุณภาพก่อน เราไม่มีโรงเรียนของเราเอง เราไม่มีครูเพียงพอ ข้าจะรอลงราชการไม่ได้ พวกนั้นทำงานช้าเหมือนเต่า เราต้องช่วยตัวเราเองก่อน เราต้องเริ่มที่จะให้การศึกษาตนเองก่อน และแพร่หลายออกไปเพื่อสอนเด็ก ๆ ต่อไป ชาวบ้านต่างชอบใจในความคิดของข้า ดังนั้นไม่นานต่อมาข้าก็ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านบางจันทร์...”

ผู้ใหญ่ลี ผู้ใหญ่บ้านที่หนุ่มที่สุดในแถบนี้ ไม่นานต่อมาโครงการสภามุ่บ้านก็เกิดขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของแกซึ่งตอนนั้นกำลังหนุ่มแน่น มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ลูกบ้านคัดเลือกกันมา คนหนุ่มประกาศเจตนารมณ์แน่วแน่ “ผมจะทำให้บ้านบางจันทร์แห่งนี้เป็นหมู่บ้านประชาธิปไตยแห่งแรกในภาคนี้ มีแต่ระบอบประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะแก้ปัญหาเราได้”

“เจ้าควายเอ๋ย จนถึงวันนี้หลักการของข้ายังไม่เปลี่ยนแปลงมีแต่วิธีการเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลง”

ระบบการศึกษาที่ผู้ใหญ่ลีวางไว้สำหรับชาวบางจันทร์เริ่มชัดเจนขึ้นเมื่อได้ครุวินดาจากเมืองหลวงมาช่วยอีกคนหนึ่ง ครูวินดารูปร่างบอบบาง แต่นัยน์ตาแฝงแวบเอาจริงเอาจัง รักเด็กเป็นชีวิตจิตใจ ไม่น่าเชื่อว่าครูสาวผู้เอาการเอางานตนเองจะยอมทิ้งตำแหน่งการทำงานที่มั่นคงในเมืองหลวงมาสู่อนาคตที่ไม่แน่นอนที่นี้ ผู้ใหญ่ลีรู้ว่าสาเหตุหนึ่งที่หญิงสาวทิ้งความสบายมาอยู่ที่นี้ก็เพราะตัวเอง

ลานใต้ร่มไม้หน้าบ้านผู้ใหญ่ลีถูกดัดแปลงเป็นลานสอนหนังสือและที่ประชุม มีการประชุมสภาบ้านบางจันทร์ทุกคืนวันอังคาร สอนภาษาไทยแก่พวกผู้ใหญ่ทุกเย็นวันพุธ และพฤหัสบดี สอนการเมืองและสังคมทุกเย็นวันศุกร์ แม้ว่าโครงการสร้างโรงเรียนยังเป็นความฝันเพราะไม่มีเงิน แต่ทุกอย่างก็กำลังไปด้วยดี

ทุกคืนวันอังคารสภาประชาธิปไตยถกกันถึงเรื่องต่างๆ ตอนแรกมีลูกบ้านเพียงไม่กี่คนเข้าร่วม แต่ไม่นานต่อมาก็มีสมาชิกเข้ามาร่วมมากขึ้นเพราะผู้ใหญ่ลี้กับครูวนิดา ดำเนินการอภิปรายกันอย่างสนุกสนาน สองครูหนุ่มสาวเล่าถึงความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบที่เรียกว่าประชาธิปไตย เล่าถึงการล้มลุกคลุกคลานของระบอบใหม่นี้ ซึ่งถูกบิดเบือนสถานการณ์เพื่อประโยชน์ของคนบางกลุ่มจนกลายเป็นระบอบเผด็จการทหารที่ยั่งยืนมานานหลายสิบปี เล่าถึงการเข้ามาแทรกแซงของระบบธุรกิจ พฤติกรรมของคนและพรรคการเมืองโดยเฉพาะในต่างจังหวัด เล่าถึงการปฏิวัติแต่ละครั้งและสาเหตุ ไปจนถึงการเดินทางขบวนขับไล่เผด็จการ

ผู้ใหญ่ลีว่า “พื้นฐานสำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตยนี้ ก็คือการเคารพสิทธิมนุษยชนของทุกคน”

“สิทธิมนุษยชนคืออะไร” ตาสีถาม แกเป็นคนซื่อซ่างถามครั้งหนึ่งแกเคยสงสัยว่าสุกรคืออะไรผู้ใหญ่ลีล้อแกเล่นว่า สุกรก็คือหมาน้อยธรรมดา ลูกบ้านฮาครืน หลังจากนั้นไม่นาน ลูกบ้านคนหนึ่งก็แต่งเพลงล้อเลียนการมาชุมนุมอภิปรายประชาธิปไตยของชาวบางจันทร์ ‘พ.ศ.สองพันห้าร้อยสี่ ผู้ใหญ่ลีตีกองประชุม ชาวบ้านต่างมาชุมนุมมาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ลี....’

ผู้ใหญ่ลีตอบว่า “สิทธิมนุษยชนเป็นคำที่พวกเราทุกคนรู้จัก แต่คนไทยน้อยคนนักที่ปฏิบัติตามได้ สังเกตจากสังคมครอบครัวแบบไทย ๆ ที่พ่อแม่ไม่เคยต้องขอโทษลูกเมื่อบังเอิญเหยียบเท้าลูก สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทุกคนควรหวงแหน เมื่อต่างคนต่างหวงแหนก็จะไม่ละเมิดสิทธิของคนอื่น จริงไหม?”

“ถ้าฉันเราไม่ควรห้ามลุงทองสูบฝิ่นนะซี” ตาสีว่าสมาชิกในกลุ่มหัวเราะครื้นเครง

ผู้ใหญ่ลีเหลือบดูชายร่างเล็กผอมเกร็งวัยหกสิบที่นั่งอยู่มุมลาน ลุงทองสูบฝิ่นเป็นนิจลิน แต่น่าแปลกที่แกยังมีชีวิตยืนยาวถึงบัดนี้ ผู้ใหญ่ลีว่า “ใครมีความเห็นเรื่องนี้ยังไง? การสูบฝิ่นของลุงทองเป็นสิทธิมนุษยชนของลุงทองหรือเปล่า? เรามีสิทธิหรือควรที่จะห้ามแกหรือไม่?”

สำรวยสมาชิกสภาผู้เป็นชาวไร่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอ่ยขึ้นว่า “การสูบฝิ่นย่อมเป็นสิทธิของลุงทอง การพยายามทำให้ลุงทองเลิกสูบฝิ่นจึงไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตย แน่ๆ”

เราไร่ลูกสาววัยซุ่มของสำรวยกลับไม่เห็นด้วย “หนูคิดว่า การสูบฝิ่นไม่เป็นการดีต่อสังคมแน่ เด็กๆ อาจเอาอย่างได้ คิดดูแล้วมีโทษมากกว่าประโยชน์ เมื่อเป็นอย่างนี้ลูก

บ้านก็จะลงมติให้แกเลิกสูบฝิ่นได้”

ทิดสุก สมาชิกวัยห้าสิบผู้สนใจการเมืองมาแต่หนุ่มกล่าวว่า “แต่ข้าว่ามันเป็นสิทธิของแกที่จะสูบฝิ่นนา สิ่งที่เราทำได้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยก็คือ หาทางชักจูงให้แกเห็นโทษของการสูบฝิ่นจะดีกว่า แต่การตัดสินใจยังเป็นสิทธิของลุงทองที่จะเชื่อหรือไม่”

ครูหนุ่มเสริม “ใครมีความเห็นในประเด็นนี้อีกไหม” ลูกบ้านหลายคนยกมือขึ้นอภิปราย...

“เจ้าควายเอ๋ย คินนั้นหลังสภาพหมู่บ้านเล็กก็ยังหาผลสรุปไม่ได้แต่หัวใจข้ากลับรู้สึกอึดเอิบที่พบว่าการอภิปรายครั้งนี้ก้าวไกลกว่าที่ข้าเคยวาดหวัง ชาวบ้านที่ไร้การศึกษาสูงมีความเข้าใจในระบอบนี้ดีกว่าที่คนเมืองหลวงตราไว้ ข้าจำได้ว่าคนเมืองหลวงมักคุยกันเรื่องประชาธิปไตย แต่ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งจำนวนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกลับต่ำอย่างน่าใจหาย....”

ลมเย็นเฉียบโชยมาอีกระลอก ความหลังของคนแก่อยังสดอยู่ในหัว ครั้งนั้นอากาศยังร้อน และชีวิตคนที่ยังแร้นแค้นนัก แต่สำหรับครูหนุ่มสาวคู่นี้ บ้านบางจันทร์ยังมีแสงสว่าง....

“หากยังมีชาวบ้านแบบนี้เพียงครึ่งประเทศประชาธิปไตยในแผ่นดินนี้ยังมีความหวัง...” ครูวนิดากล่าวกับผู้ใหญ่บ้านวันหนึ่งขณะดูแม่ควายกำลังให้กำเนิดลูกน้อยตัวหนึ่งในคอก “ประชาธิปไตยคือความหวังของเรา เหมือนกับควายที่เป็นความหวังของชาวบ้านควายก็คือชีวิตคือทุกอย่างหากวันใดไม่มีควายก็ไม่มีความหวัง...”

“ข้ายังจำคำพูดนั้นได้จนบัดนี้ เจ้าลูกควายตัวนั้นก็คือเจ้า ตอนนั้นในใจข้าคิดว่าช่างคุ้มเหลือเกินกับการตัดสินใจทั้งทุกอย่างในเมืองหลวงกลับมาพัฒนาบ้าน ทุกอย่างกำลังเข้าสู่ปรอยของมันสถานที่นี้แม้จะแร้นแค้น แต่ยังมีความหวัง ที่สำคัญที่สุดคือที่นี้มีกำลังใจจากผู้ช่วยที่รู้ใจ..”

“จนกระทั่งถึงวันหนึ่ง....”

วันนั้นรถเก๋งคันใหญ่มาจอดที่หน้าบ้านแก ชายร่างท้วมสามคนก้าวลงมาจากรถราคาแพง....

เสียงกลองระฆังเจ็ดครั้งในเย็นวันนั้นลูกบ้านออกจากรือนตรงไปที่ลานหน้าบ้านผู้ใหญ่ลี นี่คือนิยามของการประชุมลูกบ้านเมื่อมีเรื่องสำคัญ นานๆ ครั้งผู้ใหญ่ลีถึงจะติกลงเรียกประชุมลูกบ้านสักหนเสียงผู้ใหญ่หนุ่มกึ่งวานเข้านเมื่อเห็นลูกบ้านมาครบ

“วันนี้มีคนเมืองหลวงหลายคนมาที่นี่ พวกเขาจะมาลงสมัคร ส.ส.ที่นี่ อยากให้เราช่วย พวกเขาซื้อเสนอให้

ผมเกลี้ยกล่อมลูกบ้านทุกคนให้เลือกเขา จะมีผลตอบแทนให้คุ้มค่า”

ครูวนิดาโพล่งว่า “พวก ส.ส.หมาหลง...”

ดาสี่ว่า “อะไรคือ ส.ส. หมาหลง” แต่ไม่ใครตอบคำถามนั้น ทิดสูกเอ่ยว่า “แล้วพวกมันเสนออะไรให้เรา”

“เงินคนละห้าร้อยบาท”

ครูวนิดาว่าเสียงดัง “มันซื้อเสียงเราได้ แสดงว่ามันต้องไปโกงบ้านโกงเมือง”

“ถูกแล้ว ครูวนิดาพูดถูก...” เรไรเห็นด้วย “พวกมันคงยังไม่รู้ว่าสภาของเราเป็นประชาธิปไตยกว่าพวกมันเสียอีก”

“แล้วผู้ใหญ่คิดยังไง” ทิดสูกถาม

“ผมตอบปฏิเสธพวกเขาไปแล้ว แต่ก็อยากให้ลูกบ้านทุกคนรับรู้ว่าจะไรกำลังจะเกิดขึ้นที่นี่”

“ผู้ใหญ่ลืตัดสินใจถูกแล้ว จุดยืนของเราชัดเจน ถึงจะจน แต่เราก็หยิ่งในความเป็นประชาธิปไตย” เกษตรกรสำรวจว่าพลาญักคิ้ว ลูกบ้านปรบมือกราว

“จนแต่หยิ่งในความเป็นประชาธิปไตยเจ้าควายเอ๋ย ความจริงที่ข้าเรียนรู้หลายปีต่อมาก็คือความหยิ่งไม่เคยมีในโลก ข้ารู้ว่าคนบ้านอื่นได้เงินไปมากจากการขายเสียง พวกเขาใช้เงินที่ได้มาหมดไปอย่างรวดเร็ว ช่างเปล่าประโยชน์แท้ๆ...”

คืนอังคารต่อมาที่สภาหน้าบ้าน ดาสีถามผู้ใหญ่ลี “ผมได้ยินมาว่าประชาธิปไตยในอเมริกานั้นดีจริง เป็นความจริงหรือไม่”

ชายหนุ่มตอบว่า “ใช่ เพราะการศึกษาของพลเมืองของเขาสูงมาก คนส่วนใหญ่รู้และรักสิทธิของตนเอง จึงไม่ต้องการลบหลูสิทธิของผู้อื่น”

“เด็กบ้านเราจบ ป.๔ ไม่ได้เรียนต่อเยอะเยาะไปไม่แยะหรือ”

ครูวนิดาตอบ “การศึกษาสูงเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ช่วยให้เรามีเลือดประชาธิปไตย บ้านเราเมืองเรามีคนจบปริญญามากมายที่จบมหาวิทยาลัยออกมาแล้วยังไม่เคยไปเลือกตั้ง ไม่เคยเข้าคิวซื้อของ ไม่เคยข้ามถนนตรงทางม้าลาย ไม่เคยจอดรถให้คนข้าม ปริญญาบัตรไม่ได้ช่วยเลยในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นอย่าหวังไปเลยว่าคนจบ ป.๓ ป.๔ จะรักประชาธิปไตยน้อยกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัย”

ทิดสูกว่า “ผมเห็นด้วย แต่การเรียนของเราที่นี่ไม่จริงจิง การสอนของผู้ใหญ่กับครูวนิดาก็เป็นไปอย่างยากเย็น ไม่มีอุปกรณ์ครูคนอื่นที่มาช่วยสอนก็ไม่มีเงินตบชนบทแต่ละคนมีงานเกษตรอยู่เต็มมืออยู่แล้ว แล้วอย่างนี้เราจะ

พัฒนาเด็กอย่างไร ว่าไปแล้ว เราต้องการโรงเรียนจริงๆ”

หัวหน้าหมู่บ้านว่า “ผมยื่นเรื่องขอโรงเรียนจากทางราชการมาหลายเดือนแล้ว เขารับปากดี พรุ่งนี้ผมจะไปตามเรื่องอีกที”

คนแก่หยุดเล่าเรื่องครูหนึ่งเจ้าควายชราในคอกยื่นฟังคนเล่าเรื่องอย่างอดทน สะบัดหัวไปมาร้องออกมาเบาๆ คล้ายจะบอกว่าไม่อยากฟังเรื่องชนิดนี้ แต่อดดีใจของคนแก่กำลังไหลไม่หยุด โนมโนภาพปรากฏข้าราชการคนหนึ่งยื่นกระดาษแผ่นหนึ่งคืนมาให้ผู้ใหญ่บ้านหนุ่ม เสียงของข้าราชการดังเรื่อย ๆ อย่างไม่มียั้งยัย “คุณเอาคำร้องเรียนนี้คืนไปก่อนเถอะ สงสัยว่าคุณต้องรอไปก่อนแล้วละ เพราะตอนนี้เบื้องบนเพิ่งเปลี่ยนนโยบายการศึกษา บ้านบางจันทร์ของคุณคงต้องรอไปอีกสักระยะหนึ่ง”

ครูหนุ่มพอประมาณคำว่า “อีกกระยะหนึ่ง” ได้ว่านานเพียงใด ตั้งแต่กลับมาที่นี่ใหม่ๆ เห็นทางราชการติดป้ายสร้างสะพานเชื่อมสองหมู่บ้าน จนบัดนี้สองปีผ่านไปและป้ายล้มลงแล้ว สะพานนั้นก็ยังไม่ได้สร้าง หัวหน้าหมู่บ้านถอนใจถาม “ระยะหนึ่งนี่อีกนานเท่าไร ? ”

“ก็ราวๆ สามปี ตอนนี้โครงการโรงเรียนประจำอำเภอ เรายังสร้างกันไม่ทันเลย”

สามปี! ตอนที่แก่เดินลงจากสถานที่ราชการแห่งนั้น ผู้ใหญ่ลืคิดถึงอนาคตของเด็กๆ ที่ไม่มีโรงเรียน ช่างมีดมนเสียจริง สามปี! เริ่มต้นก็เป็นเช่นนี้แล้ว ประชาธิปไตยจะพัฒนาต่อไปได้อย่างไร

“คิดดูให้ดีนะผู้ใหญ่ อีกสี่ห้าวันเราจะมาเอาคำตอบ’ อีกเสียงหนึ่งดังมาจากจิตใต้สำนึก จำได้ว่าเป็นเสียงของชายร่างท้วมจากเมืองหลวงเจ้าของนัยน์ดาสีประหลาดคู่นั้น

“ผมตอบเดี๋ยวนี้เลยยังได้ คำตอบก็คือไม่เด็ดขาด”

“เอาน่า ลองคิดดู ไม่ต้องรีบร้อน คิดกว้างๆ เพื่อหมู่บ้านของผู้ใหญ่ เพื่อเด็กๆ...” นัยน์ดาสีเขียวสะท้อนแสงไฟคู่นั้นจ้องหน้าผู้ใหญ่ลืหนึ่ง รอยยิ้มระบายเห็นอริมฝีปาก

ตลอดหนึ่งอาทิตย์เต็มๆ ในใจผู้นำหมู่บ้านช่างสับสนวุ่นวายนัก และยิ่งขัดแย้งกันรุนแรงขึ้นเมื่อชายเหล่านั้นกลับมาหาเขาอีกครั้ง เขาคิดในใจ หนทางไปสู่จุดหมายนั้นมีหลายทางผู้นำที่ดีต้องรู้จักพลิกแพลงไปตามสถานการณ์ ทรายใต้ที่หลักการเดิมยังไม่บิตเบือน

ทันใดมา เสียงกลองประชุมก็ลั่นไปทั่วหมู่บ้าน

“ผมมีอีกความคิดหนึ่งที่จะเสนอให้ลูกบ้านทุกคนแสดงความคิดเห็น...” สายตาผู้นำหนุ่มจ้องชาวบ้านที่นั่งทั่วลาน “ก่อนอื่นตัวผมเอง ยังเชื่อมั่นว่าระบอบประชา-ธิปไตยเป็นระบอบที่ดีที่สุดสำหรับเรา เพียงแต่ว่าในช่วงเวลาของชน

รุ่นเรายังมองไม่เห็นวาระบอบนี้จะสามารถช่วยพัฒนาบ้านบางจันทร์ของเราชัดเจนอย่างไร หลายวันก่อนทางราชการให้คำตอบผมว่า เราจะไม่มีโรงเรียนไปอีกอย่างน้อยสามปีและไม่แน่ใจด้วยว่าเมื่อถึงเวลานั้นเราจะได้โรงเรียนสำหรับลูกหลานเราหรือไม่ บัดนี้ ทางราชการได้พิสูจน์ให้เราเห็นแล้วว่าไม่มีความจริงใจในการแก้ปัญหา โครงการของรัฐชามากมาย แม้แต่โครงการสำคัญๆ ในเมืองหลวง เช่น โครงการขนส่งมวลชน หลายปีติดต่อกันก็ยังทำไม่สำเร็จ นั่นแปลว่าเราพึ่งรัฐไม่ได้ และเราก็ไม่ควรจะคิดพึ่งรัฐด้วย....”

“ผู้ใหญ่พยายามจะเสนออะไร?”

“เมื่อวานนี้ คนจากเมืองหลวงกลับมาที่นี่พร้อมข้อเสนอใหม่ ผมอยากให้เราคิดดู ไม่ใช่เพื่อตัวเราเอง แต่เพื่อคนรุ่นต่อไปของบ้านบางจันทร์ ข้อเสนอของเขาก็คือจะสร้างโรงเรียนให้เรา....”

“แต่นั้นคือการขายเสียง....” ครูวนิดาโพล่งขึ้น “และฉันคิดว่าผู้ใหญ่ปฏิเสธความคิดนี้ไปแล้ว”

“ใช่ ความคิดนี้อาจฟังดูน่ารังเกียจแต่ลองคิดให้ลึกๆ ดูซิ เราต้องการโรงเรียนมากกว่าประชาธิปไตยถูกหรือไม่? ถ้าใช่เราสามารถจะได้โรงเรียนของเราในคราวนี้ และโรงเรียนจะช่วยสอนประชาธิปไตยเต็มรูปแบบให้เด็กๆ ของเราแต่เล็ก....”

“ขายเสียงเพื่อแลกกับโรงเรียนมาสอนประชาธิปไตยเป็นความคิดที่บ้าสันติ” ครูสาวสบตาผู้นำ “ผู้ใหญ่เห็นด้วยหรือ?”

“ใช่”

น้ำเสียงครูวนิดาแฝงความผิดหวังเล็กน้อย “นำแปลกที่ความคิดนี้มาจากหัวหน้าหมู่บ้านประชาธิปไตย ผู้ใหญ่เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือเลยนะ”

สีหน้าครูหนุ่มหัวหน้าหมู่บ้านเผือดลง “ผมรู้ว่านี่เป็นความคิดที่น่ารังเกียจ แต่ผมในฐานะผู้นำไม่เคยเปลี่ยนหลักการ เปลี่ยนแต่วิธีการ เราไม่ได้ขายเสียงเพื่อตัวเราเอง เราทำเพื่อเด็กๆ จะมีโรงเรียนเพื่อประชาธิปไตยในรุ่นต่อไป....”

“แต่การขายเสียง...”

“ใช่ ใครๆ ก็ประณามว่าการซื้อขายเสียงเป็นสิ่งเลว แต่ถ้าเราใช้ประโยชน์จากมันได้จะเป็นไรไป ผมเชื่อว่าหากเข้าใจเจตนาไม่ว่าใครก็สามารถตำหนิเราได้”

ครูวนิดาว่า “ผู้ใหญ่คงได้ขึ้นตัวอย่างในบางจังหวัดที่ ส.ส. ยอมลงทุนควักเงินตัวเองทุ่มสร้างความสำเร็จให้จังหวัดนั้นอย่างไม่น่าเชื่อ เพื่อใช้เป็นฐานเสียงที่แน่นอนและได้ผลที่สุด

นั่นก็คือคอร์รัปชันอีกรูปแบบหนึ่ง ปัญหาคือถ้าเราขายเสียงในครั้งนี่เพื่อสร้างโรงเรียน ใครจะรู้ว่าครั้งต่อไปเราจะไม่ขายเสียงเพื่ออะไรอย่างอื่นอีก เหมือนที่ลุงทองเคยว่า คนเราลองสูบฝิ่นสักครั้งมันก็ติดใจ”

ผู้ใหญ่บ้านว่า “มีเหตุผล ผมเสนอความคิดนี้ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาหลายๆ อย่างในที่เดียว แต่ทั้งนี้ขึ้นกับลูกบ้านทุกคน”

“ทำไมเราไม่ลงคะแนนเสียงกันล่ะ” เรไรเสนอ

ผู้ใหญ่หนุ่มสบตาลูกบ้านที่ละคนส่วนใหญ่พยักหน้าเห็นด้วย

“ก็ได้ ครั้งนี่จะเป็นการทดลองประชาธิปไตยที่เราถกกันเสมอในภาคปฏิบัติ....” หัวหน้าหมู่บ้านสบตาครูวนิดาขณะประกาศ “ใครที่ต้องการขายเสียงยกมือขึ้น”

สำรวจยกมือขึ้นเป็นคนแรก ทิดสุยกตามมา ลูกบ้านอีกหลายคนค่อยๆ ยกมือตามมตินี้ได้ไปยี่สิบเจ็ดคะแนน

“ใครไม่ต้องการขายเสียงยกมือขึ้น” เสียงผู้นำหนุ่มแหบแห้ง

คนแก่ปาดหิมะที่เกาะบนศีรษะและโบหน้าออก ลมหนาวโชยมาเป็นระยะ อาบร่างคน อาบร่างควาย ลมหายใจคนกับควายพันเป็นควันบางขาวลอยกรุ่น “เจ้าควายเอ๊ย นั่นก็คือประชาธิปไตยแห่งบ้านบางจันทร์ ในที่สุดเราก็ได้ผลลัพธ์ว่าขายเสียง ข้าเป็นคนตกลงกับคนจากเมืองหลวงเอง ไม่นานก่อนการเลือกตั้งเสาะเข้มโรงเรียนต้นแรกก็ถูกตกลงบนแผ่นดินบ้านนี้....”

น้ำเสียงนั้นไม่บ่งบอกอารมณ์ยินดียินร้ายขมขื่นหรือผิดหวังเจ้าควายแก่อ่านความในใจของเจ้านายมันไม่ออก

“และนับแต่วันนั้น โอกาสที่ข้าจะอยู่ร่วมกันหญิงสาวคนนั้นก็ริบหรี่ลง ทำไมหรือ? เจ้าควายเอ๊ยครูวนิดาเป็นคนเดียวที่ยกมือไม่เห็นด้วย ส่วนลูกบ้านที่เหลือนิ่งเงียบไม่ออกความเห็น....”

ลมเย็นเฉียบโอบมาอีกระลอก ลมเย็นก็คล้ายแสงที่มองไม่เห็น หวดโบหน้าของแกนแตกกร้าน แต่แสงแห่งความหลังฟาดโอบหนักกว่า เจ็บปวดกว่า หลายปีแล้ววีรรอยที่เกิดจากการสูญเสียรักยังตราอยู่ในใจไม่เลือน

“เจ้าควายเอ๊ย หลังจากนั้นชายสามคนจากเมืองหลวงก็ได้เป็นรัฐมนตรีและ ส.ส. สมใจ ข้าเห็นข่าวท่านรัฐมนตรีไปปรากฏตัวตามงานต่างๆ จากหน้าหนังสือพิมพ์นานๆ ทีพวกเขา ก็แวะมาเยี่ยมที่บ้านบางจันทร์สักครั้ง กระนั้นข้ายังรู้สึกว่าคุณพ่อพวกเขาบอกว่าครูวนิดาเสียอีก” คนแก่ยังจำใบหน้าสวยเรียบแต่เอาการเอางานนั้นได้ดีแม้เวลาจะล่วงมาถึงบัดนี้ หลังการประชุมวันนั้น ครูวนิดา

พูดจាន้อยลง แต่ไปดูการก่อสร้างโรงเรียนบ้านบางจันทร์ทุกวัน

แม้บัดนี้ตัวโรงเรียนถูกหิมะกลบทับจนแทบไม่เห็นรูปรอยเดิม แต่คนแก่ยังจำเพิงมุงสังกะสีที่แบ่งออกเป็นสามห้องเรียนได้ ป้าย “โรงเรียนบ้านบางจันทร์” เป็นแผ่นไม้สลักฝีมือแกะเองตั้งตระหง่านอยู่ริมทางลูกรัง ในวันเปิดโรงเรียนนั้นเกิดปรากฏการณ์ประหลาด ละอองน้ำแข็งที่ลูกบ้านไม่เคยเห็นโปรยลงเหมือนสายฝน ไรยเกล็ดสีขาวท่ามกลางอากาศที่ร้อนจัด ไม่นานก็หายไปอาทิตย์นั้นชาวบ้านป่วยเป็นไข้ไปหลายคน หลังจากนั้น ก็ไม่มีใครเห็นควรวินดาอีกเลย

“ควรวินดาจากไปเพราะผิดหวังในตัวข้าอย่างรุนแรง” คนแก่พูดต่ออย่างขมขื่น เจ้าควายหายใจเสียงดังพืดพาดลมหายใจพุ่งออกมาเป็นควันขาว มันคงไม่เข้าใจอารมณ์ภายในของเจ้านาย “ผู้หญิงคนนั้นไม่เคยเชื่อในเรื่องชายเสียงเพื่อสร้างประชาธิปไตย แต่บางทีอาจถูกของเขาก็กได้”

“ช่วงสองปีต่อมา แม้จะขาดควรวินดาไปคนหนึ่ง ข้ายังคงสอนประชาธิปไตยของข้าต่อไป เราขาดหนังสือขาดอุปกรณ์การเรียน สภาพโรงเรียนที่สร้างขึ้นมาถูกๆ เริ่มแตกพังลง ที่เมืองหลวงมีการยุบสภาเลือกตั้งใหม่ ท่านรัฐมนตรีกับ ส.ส. กลับมาหาข้าอีกครั้ง คราวนี้เอ็งก็รู้ข้าเรียกลูกบ้านประชุมกันอีกครั้ง ในที่สุดพวกนั้นก็ได้รับเลือกตั้งสมาชิก และที่โรงเรียนเราก็เริ่มมีเก้าอี้ มีโต๊ะ มีอุปกรณ์การสอนมากขึ้น นับแต่คนจากเมืองหลวงได้เป็นรัฐมนตรีเป็นต้นมา ม้านั่ง ซึ่งข้าเครื่องเด็กเล่น โครงการอาหารกลางวันเพื่อเด็กๆ ก็ปรากฏขึ้นมาที่บ้านบางจันทร์เหมือนเนรมิต ถนนเส้นใหม่ตัดเข้ามาที่นี้ราวด้ายอย่างดี ที่แรกลูกบ้านก็ไม่ค่อยชอบท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งนาย نداสีเขี้ยว สะท้อนแสงไฟเหมือนสัตว์เลื้อยคลานคู่นั้น แต่ยิ่งนานไปท่านก็ได้พิสูจน์ให้เราเห็นว่า ท่านเอาจริงกับการพัฒนาหมู่บ้านของเรา ยิ่งกว่าหน่วยงานใดๆ ของรัฐ มีคนว่าท่านใช้เงินส่วนตัวของท่านสร้างเอง ท่านซ่อมโรงเรียนให้ สร้างความเจริญให้ที่นี่มากมาย สิ่งตอบแทนที่เราให้ท่านได้ก็คือเลือกท่านเป็น ส.ส. ตลอดกาลนี้เอ็งฟังข้าอยู่เปล่า?”

เจ้าควายซราดคล้ายฟังจนเหน็ดเหนื่อย จมหายใจแรงพืดพาดเป็นควันขาว รถมือนควันพิษของสงฆ์ของไม่มีมิติคนเล่านี้ถึงร่างผอมเกร็งที่สูญสิ้นจนวันสุดท้ายของชีวิตก่อนตายลูกลุงเอ็งกับแกว่า “เห็นไหม ตอนนี้พวกเอ็งให้

ข้าเลิกสูบฝิ่นน่าจะง่ายกว่าให้พวกเอ็งเลิกขายเสียงให้คนตาเขี้ยวเสียอีก...”

“เจ้าควายเอ๊ย เอ็งจำได้ไหมว่าอากาศที่นี่เริ่มแปรปรวนตั้งแต่เมื่อไหร่ บางทีข้าคงจะยุ่งกับงานยุ่งกับการเลือกตั้งของท่านรัฐมนตรีมาหลายสมัยจนไม่ทันสังเกต

“ในที่สุดโครงการประชาธิปไตยในหมู่บ้านของข้าก็เริ่มเจียบหายไป ผู้คนหนายที่จะคุยกันถึงเรื่องนี้อีกต่อไป ลูกบ้านพูดกับข้าว่าเรามีสภาประชาธิปไตยต่อไปอีกทำไม ในเมื่อท่านรัฐมนตรีก็ช่วยเหลือเราทุกอย่าง ลูกบ้านรู้สึกคึกคักกันทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ส่วนข้ารู้สึกเหมือนว่าเราได้ตกลงไปในบ่วงที่เราเองวางไว้...”

หลายปีมาแล้วที่ฝนไม่ตกลงมาอีกเลย นภากลายเป็นแดงฉาน ไม่นานต่อมา ก็เริ่มลงเป็นสีเทาหิมะฝนเกล็ดน้ำแข็งตกลงมาจากปากฟ้าทุกวัน สัตว์เลื้อยคลานพันพันตามทุ่งนามากขึ้นทุกปี แรกๆ เกิดโรคระบาด ต่อมาใครบางคนก็สังเกตเห็นว่ารูออกลูกเป็นจิ้งจก พวกนกไม่ทำรังที่ต้นไม้กลับซุดรูอยู่ใต้ดิน แต่ไม่เคยมีลูกบ้านคนใดบอกว่าเป็นเรื่องประหลาด ไม่นานต่อมา แกก็สังเกตเห็นนาย نداสุกบ้านหลายคนเริ่มมีแวตสีเขี้ยวฉาบฉวย

“เมื่ออาทิตย์ก่อนท่านรัฐมนตรีสัญญาจะติดตั้งเครื่องทำความร้อนให้กับทุกบ้านและโรงเรียน หลังจากบ้านบางจันทร์ได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่างด้วยฝีมือของท่านรัฐมนตรีที่ประชุมหมู่บ้านครั้งสุดท้ายเสนอให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นชื่อของท่าน มติผ่านเป็นเอกฉันท์...”

หิมะหยุดลงแล้ว อากาศเยือกเย็น ผืนหิมะกว้างสุดสายตาคลายฉาดหนึ่งละครในความฝัน ระบายสีความกำสรวลบนแผ่นฟ้าผืนใหญ่ ระบายสีความอดทนบนแผ่นดินสีขาวทึบ ต้นไม้โกรนกิ่งใบคล้ายตัวละครที่ยืนอ้ากว้างเดียวดายเหมือนตัวแกล

แต่อย่างน้อยในละครตอนที่เลวร้ายที่สุด แกก็ยังมียุทธศาสตร์เป็นเพื่อนเสียงหนึ่งแ่วที่ข้างหู ประชาธิปไตยคือความหวังของเราเหมือนกับควายที่ความหวังของชาวบ้านควายก็คือชีวิต คือทุกอย่าง

คนแก่ลุกขึ้นยืน ก้าวขาเดินออกจากคอก เจ้าควายเฝ้าก้าวเดินตามแกออกมา

เสียงรื้อยครอกเบาๆ แล้วเจ้าควายก็อ้าปากก็อ้มลงกลางกองน้ำแข็งขาวโพลน นาย نداเลือกโพลงคู่นั้นเป็นสีเขี้ยวสะท้อนไฟ

ผ.ศ.นพ. ชัยชน โลว์เจริญกุล
 จบแพทย์จุฬาย เป็นอาจารย์แพทย์
 จุฬาย เป็นผู้นิยมธรรมชาติ ผลงานที่
 รวมเล่มแล้วได้แก่ "ไพรหม่น" นอก
 จากนี้ยังมีบทกวีตีพิมพ์ตามนิตยสาร
 ต่างๆ ทั้งยังชอบการถ่ายรูป รูปถ่าย
 บางรูปได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ใน
 นิตยสาร เช่น สกุลไทย

ไพรหม่น

ชัยชน โลว์เจริญกุล

ท่ามกลางผืนไพรใหญ่กว้าง
 อ่างวังว่างเปล่าเหงาจิต
 บางคราตะวันเลื่อนเดือนมืด
 ม่านหมอกโปรยปิดแผ่นฟ้า

เสียงเท้าก้าวไปในไพรเงียบ
 ย่างเหยียบธรณินถิ่นหญ้า
 จากกรอบแห่งแดงฉานจนลานตา
 แล้วโรยร่าร่วงลับคืนกลับไพร

วันแล้ว วันเล่า
 ยังเฝ้าอารักขาหนาครับ
 แมกปิ่นอินเขาสำเนาไพร
 ตระเวนไปปกป้องบึงจามิตร

มิยอมให้ใครบุกรุกกล้า
 ยักย้ายก่อกำกระทำผิด
 ลำสัตว์ติดไม้ขายชีวิต
 ทนอาบัติจิตผยองสู้ผองภัย

คือเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า
 เน้นช้ำอยู่เขาเนาไศล
 ไกลกรุงรุ่งเรืองเมืองวิไล
 เพียงอาศัยแดดดลหม่มอุรา

ลูกเพียงพ่อแม่ไม่แลเห็น
 ทั้งซากวันเชียวใจทนไขป่า
 ไม่มีหมอรทนอนนาคชาติทุกข์ยา
 มีแต่ความแกร่งกล้าในดวงจินต์

วีรกรรมคำคุณด้วยคุณค่า
 ในบางคราต้องสูญลับลงดับดิน
 เมื่ออิทธิพลโศดณาความมลทิน
 มาแปดเปื้อนกร่อนกินปลิดวิญญาณ

อยากไผ่กายรองร่างพรุนกระสุนต้อง
 โอบประคองสองมือกับดวงหน้า
 ปิดดวงตาหม่นหมองนองน้ำตา
 สู้นัทรานานยาวอันหนาวเย็น

อยากเอามืออุดดวงใจเลือดไหลรั่ว
 เรียกหัวใจไหวระรัวให้กลับเต้น
 โอวีญญาณหาญกรำความล้ำเคี้ยว
 ไยปิดฉากยากเข็ญลงเช่นนี้

อยากเอาใจไปประสานสมานซ้ำ
 เพื่อนผู้ยังเพียรกระทำเพื่อหน้าที่
 กำลังใจขอให้คนทนทำดี
 มิตรไมตรีพลีตอบมอบศรัทธา

.....

เป็นปฏิบัติรักษากฎผลาญคนผิด
 ยังเป็นยิ่งมิ่งมิตรคนเขื่อนป่า
 ร่วมแรมคืนยืนภัยไว้ศัสตรา
 กลางวันพาชมชวนมวลพฤกษ์ไพร

สัมภาระหนาหนักนักท่องเที่ยว
 ลงแรงเรียวลั่นมือคอยถือให้
 กระตักน้ำยามกล้อส่งทางไกล
 เป้หมวกร่มน้อยใหญ่เสียบึงกรัง

เสือกันฝนกันหนาวผ้าขาวม้า
 กระเป๋ายาเครื่องปวงถ่วงหน้าหลัง
 ที่แบกนานพาลหนักหน่วงรุ่งรัง
 ได้ฝักฝิ่งร่างกายสบายตัว

พาไปชมดอกไม้พรวนเต็มราวป่า
 ให้เรื่งรำกันถ่ายภาพอ้อมอานทั่ว
 ถึงไม่มีใครสักนึกคิดถึงตัว
 ก็แย้มหัวร่วมสำราญเบิกบานใจ

อาจเคยเกิดคำถามท่ามดวงจิต
 ยามความคิดสับสนและหม่นไหม้
 ท่านถ่ายภาพไปลั่นเหลือเพื่ออะไร
 พงไพรจริงเหลือสิ่งใดใครนำพา

ครันอดโรยโทยกระหายไปหาน้ำ
 ครันถึงยามหิวมาปรุงช่วยหุงหา
 เก็บยอดไม้ให้ลองลิ้มจิ้มปลาร้า
 ข้าวเหนียวมาขอดกระต๊อบหียบแบ่งปัน

เก็บกระป๋องกล่องแก้วที่เคลื่อนกล่น
 ด้วยเกรงคนจะปลั่งพลาดถูกบาดบั้น
 ก็คนอื่นคนไกลที่ไหนกัน
 มาห้าห้าแก้วขวดหวดกระจาย

เศษขยะตามทางป่าเก็บมาสิ้น
 กลบรอยหินรอยบาททางตากป้าย
 คงก้มก้อมซ่อมทำตามร่างกาย
 ไม่เปรยปรายปรีปากลำบากมา

ไอคนเมืองเรื่องรุ่งมั่งสู้ถิ่น
มาตีบกินความงามตามปรารถนา
ก็คนหนอจะพอเห็นเจตนา
ช่วยรักษาป่างามยามมาเยือน

ยังลุดงพงฝ่าพนาขว้าง
เที่ยวเก็บแร่แล้วถางห่างเดือน
กูส์ตัวเก็บซากที่หลากเลือน
วนเยือนเวียนเฝ้าเหล่าไม้

คนทำลายมายมากมหาศาล
ทั้งชาวบ้านพรานตี้นั้นกระหาย
ไหนจะต้องเหลียวหลังระวังภัย
กระสุนอาจสาดสายให้วายชนม์

เป็นกระสุนจากใครที่ไหนเล่า
ที่หมายเป้าชีวิตไทยในไพรสนธ์
พิทักษ์ไพรไว้คุ้มค่ามหาชน
กลับเป็นคนได้ใครรงค์ขึงเดียวกัน

อนาถหากหน้าที่ยังมีอยู่
แต่ไม่รู้สู้ทำไปเพื่อใครนั้น
เพื่อทองเพื่อนผู้เือนไปทรได้สุขกัน
หรือคนไทยได้ทำหันอย่างมันมือ

เพื่อมนุษย์ทั้งโลกมหาศาล
อุดมการณ์ ลูกหลานไทย เพื่อใครหรือ
เพื่อหน้าที่ตั้งงามความสัตย์ชื่อ
หรือเพื่อคนเหยียบขมิ้มที่ถือครอง

เพื่ออนาคตสดใสที่ไร้หวัง
เพื่อประต้อมห้อมครวญที่มีวามอง
เพื่อเกียรติศักดิ์รักถิ่นแผ่นดินทอง
หรือน้ำตาเจิงนองท่วมห้องใจ

ภัยธรรมชาติหนักหนาหนอยิ่งขอสู้
ภัยมนุษย์สุดกู่สู้ไม่ไหว
ด้วยชอกช้ำเป็นน้ำย้อมแพไฟ
ป่าผืนใหญ่ไกลสิ้นสุดทางอดตัน

“ใช่ต้องทรัพย์สินนับล้านค่ามาปลูกสร้าง
เพียงหยุดการทำลายล้างอย่างห้ำหั่น
ก็จะพอดอฝันไพรไฉนวันตรึง
เป็นเช่นนั้นหรือมิใช่โปรดไต่ฝัน

ใช่ต้องทรัพย์สินนับล้านค่ามาปลูกสร้าง
เพียงหยุดการทำลายล้างอย่างห้ำหั่น
ก็จะพอดอฝันไพรไฉนวันตรึง
เป็นเช่นนั้นหรือมิใช่โปรดไต่ฝัน

ใช่ต้องทรัพย์สินนับล้านค่ามาปลูกสร้าง
เพียงหยุดการทำลายล้างอย่างห้ำหั่น
ก็จะพอดอฝันไพรไฉนวันตรึง
เป็นเช่นนั้นหรือมิใช่โปรดไต่ฝัน”

ไม่เสียดายดอกชีวิตติดครั้นคร้าม
อยากกู่ก้องตะโกนถามยามชีพสิ้น
หากชีพพลิบกสบนแผ่นดิน
จะเหลือสิ้นป่าไทยใครเหลือวแล

เกียรติภูมิและความหวัง
จะกินที่พึ่งหรือยังอยู่มีผู้แน่
อีกลูกเมียทั้งไว้ใครดูแล
ร้องงอแงจนศพจบชีวิต

ล้วนคำถามแห่งความหมายที่ทนายทำ
ท่ามกลางป่าเปลี่ยวเปล่าเหงาดวงจิต
ดวงตะวันยังเลื่อนเดือนยังมืด
หมอกยังโรยโปรยปิดมิดม่านฟ้า

เสียงเท้ายังก้าวไปในไพรเจียบ
ย่างเหยียบธรณินเจียนสิ้นป่า
หากคนไทยไม่ตระหนักรักพนา
จะรักษาแผ่นดินไพรเพื่อใครกัน

เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า
เลือดเธออาบจาบทาพนาสัณห์
น้ำตาขมจมทรายหลายคืนวัน
จักคอยฝันให้วันดีมีแต่เธอ

ใช้ต้องทรัพย์นับล้านค่ามาปลูกสร้าง
เพียงหยุดการทำลายล้างอย่างห้ำหั่น
ก็จะพอดื้อผืนไพรไว้วันจันทร์
เป็นเช่นนั้นหรือมิใช่โปรดไต่ยิน

ใช้ต้องทรัพย์นับล้านค่ามาปลูกสร้าง
เพียงหยุดการทำลายล้างอย่างห้ำหั่น
ก็จะพอดื้อผืนไพรไว้วันจันทร์
เป็นเช่นนั้นหรือมิใช่โปรดไต่ยิน”

รำพึงถึงเพื่อน เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าไทย มิถุนายน ๒๕๓๔

จากไพรหม่น

ชื่นชมวรรณศิลป์

ชลธิรา สัตยาวัดณา เป็น
นักวิชาการและนักวิจารณ์วรรณ
กรรมจากสำนักเทวาลัย ปัจจุบันเป็น
อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน

ดื่มช้ำชิมไหว ไปกับกวีนิพนธ์*

ชลธิรา สัตยาวัดณา

ปัญหาภาษาไทยยังไม่ไต่ระดับมาตรฐานสากลก็ตีปัญหากลอนเปล่า "ดาด" ตามหน้าหนังสือกิตติ ปัญหาวรรณกรรมดีๆ ข่ายไม่ออกกิตติ หรือปัญหา ขาดแคลนนักวิจารณ์กิตติ ทั้งหมดนี้เป็นปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องมายาวนาน และมีสาเหตุมูลฐานมาจากปรัชญาการศึกษาไทยโดยแท้ ดังจะเห็นได้ว่าการเรียน การสอนภาษาไทย มุ่งให้ "อ่านออกเขียนได้" มากกว่า "อ่านเป็นเขียนเป็น" แนวการเรียนการสอนเช่นนี้ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาวิชาอื่นๆ เป็นอย่างมาก เพราะในที่สุดแล้ว นักเรียนนักศึกษาส่วนใหญ่ก็จะ "อ่านออกเขียนได้" เหมือนนกแก้วนกขุนทอง ที่เก่งท่อนย่อจะอ่านสะกดตัวคล่องปรือ แต่จับความอะไร ไม่ได้เลย เมื่อข้างในสมองค่อนข้างว่างโหวง จะเขียนอะไรออกมาให้มีอรรถ ทั้งรสก็ย่อมยากเป็นเงาตามตัว ความเคยชินฝังแน่นมาแต่เยาว์วัยเช่นนี้ จึงไม่ แปลกอะไรที่มีผู้ปรารภว่า แม้ผู้ที่สำเร็จการศึกษามาทางอักษรศาสตร์หรือมนุษย ศาสตร์ เปอร์เซนต์ของผู้เขียนหนังสือเป็นจริงๆ ก็ยังต่ำมาก ที่เป็นเช่นนี้เมื่อ วิเคราะห์ให้ถึงที่สุดแล้วก็ยังเป็นเพราะ ขาดการสั่งสมประสบการณ์การอ่านมา แต่ขั้นพื้นฐานนั่นเอง

แท้จริง "การอ่าน" เป็นเรื่องฝึกหัดอย่างเป็นขั้นตอนได้เช่นเดียวกับการฝึกเขียน พิจารณาลำดับก่อนหลังแล้ว "การอ่าน" ยังควรเป็นขั้นตอนที่มา ก่อน "การเขียน" เป็น การปูพื้นฐานที่ดีให้กับ "การเขียน" อย่างไรก็ตาม จะฝึก "การอ่าน" ควบคู่ไปกับฝึก "การเขียน" ทำนองอ่านไปเขียนไปพร้อมๆ กัน ก็ เป็นสิ่งที่ทำได้ คุณค่าของการอ่านเป็นนั่นมือเนกอนันต์ เพราะเท่ากับได้กุญแจ ไขไปสู่โลกกว้างทั้งที่ตาสัมผัสได้และที่ลิกริ้นเพราะมันซ่อนอยู่ในระหว่างบรรทัด การฝึกอ่านหนังสือให้เป็น หรือที่ใช้คำไทยๆ ว่า อ่านให้แตกฉาน ถ้าได้หลายภาษา ก็เท่ากับสามารถย่อโลกทั้งโลกให้อยู่ในตัว จนสามารถดื่มช้ำชิมไหวไปกับโลก ทั้งโลกได้ ยิ่งถ้าใครประสงค์เป็นกวีหรือนักเขียนยิ่งต้องมีพื้นฐานการอ่าน ที่แน่นหนาเพียงพอ เพราะคนอ่านต้องการอ่านสิ่งที่ยังไม่ได้เขียน มากกว่าอ่านสิ่งที่ เขียนมาซ้ำแล้วซ้ำอีก หากเป็นเนื้อหาซ้ำเพราะมันเป็นเรื่องที่ต้องพูดกันซ้ำๆ หรือกล่าวให้หุหรวว่า เพราะมันเป็นสิ่งสากลของมนุษยชาติ คนอ่านที่มีระดับก็ ยังคงต้องการรูปการประพันธ์ใหม่ๆ มาเสนอสนองให้เป็นที่น่าสนใจอยู่นั่นเอง

ข้อเขียนชิ้นนี้คงไม่สามารถเสนอสนองวิธีการอ่านหนังสือให้ครบทุก ประเภทได้ จึงขอเน้นหนักที่ "กวีนิพนธ์" โดยคำนึงว่า คนชอบอ่านงานกวีย่อมมี

* ตีพิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ "คือถ้อยร้อยริน" นิตยสาร เพื่อนพ้องอ่าน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (มี.ย. ๒๕๓๐.)

มาก และสังคมไทยก็ยังไม่เคยแล้งคนชอบเขียนงานกวี ทำอย่างไรจึงจะสามารถช่วยกันยกระดับทั้งคนอ่านและคนเขียนงานกวีให้เข้าขั้นมาตรฐานได้

“กวีนิพนธ์” ที่ใช้ในที่นี่ หมายถึง ถ้อยกวีที่ร้อยริน ออกมาอย่างมีวรรคตรงกับคำว่า Poetry ในภาษาอังกฤษ ศัพท์นี้มีความหมายเฉพาะใช้กับผลงานกวีที่มีมาตรฐานที่แน่นอน กวี (Poet) คนหนึ่งๆ อาจจะสร้างผลงานกวีออกมาเป็นบทกวี (Poem) หลายบทหลายชิ้นหลายชุด แต่มีเพียงบางบทเท่านั้นที่เข้าขั้นมาตรฐานเป็น “กวีนิพนธ์” งานที่จัดเป็น “กวีนิพนธ์” เป็นได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยร้อยกรอง ขอแต่ให้เข้าขั้น กลอนเปล่า (Blank verse) บางบทอาจนับเนื่องเป็น “กวีนิพนธ์” ได้ ในขณะที่บทร้อยกรองที่ต้องด้วยฉันทลักษณ์สัมผัสแพรวพราวบางบทอาจเป็นเพียงงานร้อยกรองธรรมดาๆ ไม่มีวรรคสลักซึ่งถึงขั้นที่จะยกย่องให้เป็น “กวีนิพนธ์” การพิจารณางานชิ้นใดว่าเป็นกวีนิพนธ์หรือไม่ จึงไม่ใช่มองที่รูปแบบการประพันธ์ แต่พิจารณาจากส่วนทั้งหมดที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นบทประพันธ์ว่าเข้าขั้นมาตรฐานหรือไม่ อย่างไรก็ตาม “มาตรฐาน” หรือเกณฑ์การวินิจฉัยคุณค่างานกวีนิพนธ์ ก็เป็นสิ่งที่เลื่อนไหลได้ ต้องยอมรับความเป็นจริงว่า ขึ้นอยู่กับอัตวิสัยของผู้อ่านผู้ตั้งเกณฑ์ไม่น้อยแต่ก็ไม่ถึงกับไม่มีอะไรอยู่กับร่องกับรอยเอาเสียเลย

ตอนนี้ เราจะเริ่มจากการสัมผัสชิ้นงานก่อน

ชิ้นงานที่จะหยิบยกมาให้ท่านดื่ม ชับชิม ไหว ร่วมกัน เป็นคำครวญของกระต่ายคนหนึ่ง ซึ่งจะขอ “ปิดลับ” ไว้ก่อน ตามหลักการฝึกอ่านที่ดี คือ คุณไม่ควรรู้ว่างานที่จะอ่านต่อไปนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร ของใคร มาจากไหน มีความเป็นมาอย่างไร เอาเป็นว่า ทั้งหมดของชิ้นงานสามารถโน้มน้าวให้คุณเข้าใจ ซาบซึ้ง ตี๋มตำ กับวรรครสที่ปรากฏในงานได้มากน้อยเพียงไร....

ถ้าพร้อมแล้ว เราก็เริ่มอ่านกันได้เลย

“The sound of her silk skirt has stopped.
On the marble pavement dust grows.
Her empty room is cold and still.
Fallen leaves are piled against the doors.
Longing for that lovely lady
How can I bring my aching heart to rest?”

(๑)

อ่านให้ดัง ฟังให้ชัด ลองดูว่าได้ยินเสียงอะไรบ้าง?

ตามความเคยชิน เราคงเห็นว่างานประพันธ์ประกอบขึ้นจากการนำเอาถ้อยคำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันเป็นข้อความแต่ละวรรคอย่างมีศิลปะ แต่ถ้าสังเกตให้ดี หน่วยที่เล็กที่สุดในนั้น คือ เสียง ดังนั้น หากจะตี๋มตำกับวรรครสของงานกวีให้ลึกซึ้งที่สุด ควรเริ่มจากเสียง

“เสียง” ที่ปรากฏในงานกวีมีหลายแบบ ฟังแล้วต้องพยายามจำแนกให้ออกกว่าเป็นเสียงอะไรกันแน่ เราอาจจะลองสมมติตัวเองว่า กำลังนั่งฟังซิมโฟนีหมายเลขใด หมายเลขหนึ่งก็ได้ เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียงพยัญชนะ-เสียงสระในแต่ละพยางค์สำหรับกวีมีฝีมือแล้วมิได้มีความหมายเลื่อนลอยแต่จะสื่อความหมายอย่างน้อยหนึ่งหรือมากกว่านั้น ถ้าอ่านแล้วตั้งใจฟังสิ่งที่อ่านอย่างมีสมาธิ เราจะได้ยินเสียงพร้อมๆ กับสามารถแปรเสียงนั้นให้สื่อความหมายได้โดยอัตโนมัติ และถ้าลองทำเป็นอาจินต์แล้ว ไม่ช้าไม่นานอาจจะเก่งถึงขั้นได้ยินเสียงความเจี๊ยบในความเจี๊ยบได้เลยทีเดียว

ทดลองดู เริ่มจาก.....

- หนึ่ง - ตั้งสมาธิ นิ่ง แน่ว สายตาจรดข้อความที่จะอ่าน : The sound of her silk skirt has stopped
- สอง - ฟังดูซิว่า ได้ยินเสียงอะไร ถ้ายังไม่ได้ยิน อ่านทวนใหม่ อ่านดังๆ ได้ยินดี
- สาม - แปรเสียงเป็นความหมาย เสียงที่ได้ยิน สื่อให้นึกถึงอะไร เห็นภาพอะไร รู้สึกอย่างไร

อ่านข้อความวรรคแรกนี้แล้ว คุณคงได้ยินเสียง /s/ หรือเสียง /s/ จากคำ sound-skirt-has-stopped รวมทั้งสิ้น ๕ คำ เสียงนี้มีลักษณะดังเสียดขึ้นมาในความเจี๊ยบ มีคลื่นความถี่สั้นของเสียงเป็นระยะดังขึ้นมาแล้วก็หยุด ดังขึ้นมาแล้วก็หยุด เป็นระยะๆ จากนั้นก็เจี๊ยบไปในทันทีทันใด ไม่มีเสียงนั้นปรากฏขึ้นอีกเลย เสียงนั้นก็คือ เสียงแพรไหมสายดังเป็นระยะๆ เข้าใจหะวะกับท่วงท่าการเดินเหินเยื้องกรายของสตรีนางหนึ่ง

ลองนึกวาดภาพดู ผู้หญิงคนนี้น่าจะสวยหรือไม่ก็ ต้องมีเสน่ห์รั้ดรั้งใจ ไม่เช่นนั้นเธอคงไม่เป็นที่ถวิลหาอาวรณ์อย่างรุนแรงเช่นนี้

แล้วรู้สึกถึงอารมณ์ของกวีไหม เขา “เศร้าสร้อยมาก” สังเกตได้จากกรหวนรำลึกถึงเธอ ดูเขารักและผูกพันกับเธอมากทีเดียว

นี้แหละ “ถ้อยกวี” แทนที่จะบอกว่าคิดถึง โหยหา
ตรงๆ ก็บอกด้วยเสียงที่แปรเป็นภาพได้ ว่าเสียงพร่ำสาย
จากอารมณ์ใหม่ที่เธอสวมใส่อยู่อันไหนหายไปเสียแล้ว จาก
ภาพนี้ เรายังได้นัยประหวัดจากอารมณ์ใหม่ว่า เธอน่าจะ
เป็นสตรีผู้สูงศักดิ์ในรั้วในวัง มากกว่าผู้หญิงข้างถนน จริง
ใหม่ ...

(๒)

เบิกตาให้กว้าง ดูว่าเห็นภาพอะไรบ้าง?

เมื่อที่เราได้ฝึกประสาทหูไปแล้ว ตอนนี้เราฝึก
ประสาทตาบ้าง

“กวีนิพนธ์” เป็นภาษาแห่ง “ภาพ” กล่าวกันว่า
ลำพังถ้อยคำแสดงอารมณ์ความรู้สึกตรงๆ นั้น ไม่อาจส่งผล
กระทบอารมณ์ได้มากเท่าภาพ ภาพที่กวีสามารถลิขิตให้
กระจะกระจ่างตาในมโนนึกของผู้อ่าน จะสามารถสื่ออารมณ์
ความรู้สึกนึกคิดได้ต่างๆ นานา การให้ภาพในบทกวีก็เหมือน
กับการถ่ายภาพ ถ้าปรับเลนส์ไม่ชัด โฟกัสไม่ดี ภาพก็จะ
ออกมาไม่คม คนดูภาพก็จะรู้สึกว่าได้เรื่อง ยิ่งภาพเลื่อน
ความหมายก็ยิ่งลางเลื่อน

แต่คนรับภาพก็ต้องรับเป็น บางทีก็วิลิชิตภาพไว้
ทั้งกว้างทั้งลึกทั้งคม แต่คนอ่านขาดประสิทธิภาพในการรับ
การสื่อความหมายของกวีก็อาจล้มเหลวได้ เพราะผู้รับยังไม่
สามารถรับความหมายได้เต็มที่ตามที่กวีประสงค์ บันใดการ
อ่านขั้นนี้ จึงสำคัญไม่บันเบา

เริ่มเลย.....

- หนึ่ง - จ้องให้ตรงหน้าเลย อ่านข้อความ :
On the marble pavement dust grows.
- สอง - นึกวาดภาพตามให้ปรากฏแก่ตา
ระวัง เหลี้ยวมองซ้าย ขวา หน้า หลัง
ความตื่น ลึก หนา บาง ให้ครบถ้วน
- สาม - แปรภาพเป็นความหมาย
ภาพที่เห็น สื่อให้รู้สึก นึก คิด อย่งไร

มองเห็นทางเดินเท้าที่ปูลาดด้วยหินอ่อนขัดใหม่
ฝุ่นจับหนาเตะอะเซียว

พร้อมๆ กับที่เห็นภาพ คงรู้สึกถึงความเย็นชื้นของ
พื้นหินอ่อนละโอบางเบาของฝุ่นที่โรยตัวทับถมพอกพูนขึ้น
เรื่อยๆ ให้ความรู้สึกอ้างว้างเพราะไร้ผู้คนเดินผ่าน ความซอ
เนื่องจากพรรคแรกยิ่งให้ความรู้สึกว่ากวีข้างเดียวดายเสีย
เหลือเกิน เพราะอาณาบริเวณนั้นไร้สรรพสำเนียงใดๆ

พื้นหินอ่อนให้ความหมายต่อเนื่องที่กลมกลืนกับ
พร่ำใหม่อันเป็นอารมณ์สูงค่าเป็นอย่างดี การคาดเดาของ
เราคงไม่ผิด สตรีที่กวีโหยหาไม่ได้อยู่บ้านไร่ชายดง หรือ
กลางกรุงกลางสลัม ที่อยู่ของเธอรวมทั้งกวีด้วยกระมังอย่าง
น้อยก็ต้องเป็นกวีหาสน์ ซึ่งน่าจะเป็นที่รโหฐานด้วย

แปลกแต่จริง เพียงภาพหินอ่อนกับฝุ่น ก็ให้ความ
หมายได้มากมาย บอกทั้งสถานที่ บ่งทั้งฐานะ แถมยังแฝง
นัยอารมณ์ของกวีเขายังไม่ได้พูดสักคำว่าเขากำลังเดียวดาย
แต่เรารู้สึกได้เองจากภาพ

ยังจะมีอะไรมากไปกว่านี้อีกไหม ลองอ่านกันต่อไป

(๓)

หนึ่งให้หนึ่ง ดูว่า ผิดสัมผัสกับอะไร?

ยากขึ้นไปอีกชั้น คราวนี้ลองมาฝึกประสาทสัมผัส
ให้ไวต่อการรับ

ประสาทสัมผัสของมนุษย์เรารู้สึกสัมพันธ์กับอารมณ์
ความรู้สึกเป็นอย่างมาก ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นชัดคือ เมื่อถูกหยิก
เราจะรู้สึกเจ็บ ถ้าเขาหยิกแกมหยอก เราจะรู้สึกเจ็บๆ คันๆ
ในหัวใจ ถ้าเขาเกาไม่ถูกที่คัน เราจะรู้สึกหงุดหงิดรำคาญ
เอากการ ยิ่งถ้าถูกเตะแรงๆ เราคงไม่แค่หงุดหงิด แต่อาจถึง
ขั้นมีโมโหโทโส ทั้งยังอยากแก้แค้น เตะเปรี้ยงกลับเข้าให้ก็
เป็นได้ เป็นนิ้วตัวอย่างโจ่งๆ ที่คนถูกกระทำแล้วเกิดอารมณ์

มีการวิจัยที่ได้ผลสรุปแล้วว่า เด็กอ่อนที่ชอบ
ร้องไห้กลางดึกหรือตอนเช้ามีตนั้น ถ้าคุณแม่อุ้มให้มากกว่า
เดิมเป็นสองหรือสามเท่าในตอนกลางวัน อัตราการร้องไห้
ผิดเวลาจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างหวานๆ ที่ไม่ต้อง
อธิบายมาก เช่น ยามคุณน้าวุ่น เสียใจ น้อยใจ เพียงได้
สัมผัสแล้วละมุนจากคนที่คุณรัก คุณก็จะสงบและสบายใจ
ขึ้นได้ไม่มากนักน้อย

การได้รับสัมผัสจากบทกวี ถ้าฝึกได้ดี และกวีก็สื่อ
ได้ดี จะลึกละเมียดกว่ากันมาก เขาจะเข้าถึงอารมณ์ของบท
กวีได้ลึกซึ้งกว่าผู้อื่นหรือกว่าตัวเองในกาลก่อน สัมผัสนี้จะ
ซึมซับอยู่ได้นานทีเดียว ซึ่งถ้าประสาทสัมผัส “ไหว” ได้
มากเท่าไร ก็จะถูกซึมซับไหวกับความขมความหวานความ
เหน็บได้มากเพียงนั้น

ลองทำดู อย่างเป็นธรรมชาติที่สุดต่อไป

- หนึ่ง - ผ่อนตัวตามสบาย ให้ร่างกายคลายหัว
สรรพางค์ อ่านบทกวีวรรคต่อไป :
Her empty room is cold and still.

สอง - เราสัมผัสถูกอะไรใช่แล้ว ความเย็นเยียบ
แม่หลับตา คุณก็สัมผัสได้ว่าไม่มีอะไรไหว
ติงแม้แต่น้อย ไม่มีใครหรืออะไรมาแผ้วพาน
ห้องว่างนั้น

สาม - แปรสัมผัสเป็นความหมาย

สัมผัสที่เย็นเยียบให้ความรู้อะไร ความอ้างว้าง
ทบทวนทิวทัศน์ ความเดียวดายของกวีได้รับการตอกย้ำจาก
ห้องที่ว่างเปล่า ไม่มีเธอเยื้องกราย ไม่มีใครมาแผ้วพาน
บางคนอาจจะรู้สึกถึงความสูญเสียที่ไม่มีทางจะได้อะไรกลับ
คืนมา มันเป็น “ภวังค์” แห่งความเศร้าเสียใจ เสียใจ
อย่างลึกซึ้ง

แต่สังเกตเห็นหรือไม่ว่า ที่ผ่านมามี ๓ วรรค ยัง
ไม่มีมิติของเวลาที่ชัดเจนนัก

(๔)

ลองสุด ดอมดม ดู ได้กลิ่นอะไรบ้างหรือไม่?

ข้อนี้ไม่อยากหาไรนัก ถ้าก้าวผ่านบันไดมา ๓ ชั้น
แล้ว เวลาฝึกอ่านบทกวีอื่นๆ อาจจะสลับกับข้อที่แล้ว ทำข้อ
ไหนก่อนหลังก็ได้ ฝึกจนถูกใจแล้วค่อยไป บางทีมันอาจช่วยได้
มาก บทกวีไม่จำเป็นต้องมีแต่กลิ่นหอมหวลของกุหลาบแดง
กลิ่นเย็นชื่นรื่นเริงของมะลิซ้อน กระทั่งจำปาจำปีสายหยุด
เท่านั้น จริงไหม

เป็นที่น่าสังเกตว่า กวีบางคนจะไม่บอกตรงๆว่า มี
กลิ่นอะไรโชยมาโต้้งๆ มันเป็นเทคนิคที่เขาจะซ่อนไว้ หรือ
บางครั้งแม้เขาไม่ได้ตั้งใจซ่อนไว้ ถ้าเราเป็นนักอ่านที่ดี ก็
อาจจะได้กลิ่นบางอย่างที่กวีไม่ได้บอกให้ดอมดมก็ได้ อย่าง
เช่น กวีพาเดินไปตามสะพานไม้ที่ทอดระหว่างบ้านเล็กบ้าน
น้อยในสลัม เราควรจะได้กลิ่นน้ำคร่ำเป็นต้น

อย่างไรวรรคนี้ก็เช่นกัน

หนึ่ง - เตรียมสุดได้เลย

Fallen leaves are piled against the
doors

สอง - ถ้ายังไม่ได้กลิ่น ทำข้อ ๒ คือ นึกวาดภาพ
ก่อน ปรับไฟก๊าสให้ชัดๆ

เห็นภาพใบไม้ร่วงทับถมแล้ว ลองสุดดมดู
อีกที

สาม - ได้กลิ่นแล้ว แปรกลิ่นเป็นความหมาย
อย่างรวดเร็ว ถูกแล้ว ใบไม้ร่วงทับถมกันตรงประตูทางเข้า
ห้องของเธอ ส่งกลิ่นอับชื้น บอกมิติของเวลาอย่างชัดเจนว่า

มันผ่านมาแล้วเนิ่นนานทีเดียว สภาพที่กวีเอกของเราไทย
หาถึงเธอนั้น ดูจะไม่สมหวังได้ง่ายๆ เพราะเธอได้จากไป
นาน....นานเหลือเกิน จนใบไม้แห้งร่วงหล่นทับถมเป็นชั้นๆ
กลิ่นอับชื้นของใบไม้เสริมบรรยากาศเย็นเยียบให้วังเวงหนัก
หน่วงยิ่งขึ้น ไม่ได้มีวีแววหรือที่ทำอะไรเลยว่าจะมีเสียง
แพรสายอันเป็นสัญลักษณ์ของเธอผู้เป็นที่รักกลับคืนมา

แต่....กวีของเราที่ยังไม่สิ้นหวัง ลองอ่านบทกวีใหม่
ทั้งบท รวมทั้งสองวรรคสุดท้าย ด้วยวิธีอ่านที่ได้ทดลองทำ
มาเป็นชั้นๆ ทั้ง ๒ ข้อ ทบทวนดูอีกสักทีแล้วสองเที่ยว

“The sound of her silk skirt has stopped.

On the marble pavement dust grows.

Her empty room is cold and still.

Fallen leaves are piled against the doors.

Longing for that lovely lady

How can I bring my aching heart to rest?”

ถึงตอนนี้คุณคงเข้าถึงอรรถรสของบทกวีทั้งบทแล้ว
ข้อความในสองวรรคสุดท้ายเฉลยเรื่องราวให้ชัดเจนทีเดียว
ซึ่งก็ช่วยยืนยันว่าที่เราอ่านตีความมาที่ละชั้นไม่ไกลจาก
ความเป็นจริงนัก คำว่า “สภาพสตรีผู้น่ารัก” บ่งชี้ชัดว่า เธอ
ผู้เป็นที่รักของกวีเป็นสตรีสูงศักดิ์จริงๆ และความน่าทั้งหมด
๔ วรรคที่ได้อ่านพินิจมาอย่างละเอียดที่ละวรรคให้ภูมิหลัง
สถานที่สภาพการณ์ และตัวปัญหา เพื่อที่จะนำมาขมวดใน
ตอนสุดท้ายว่า หัวใจที่กำลังเป็นไขหนักของกวี ไม่อาจหยุด
ทรมอนวิลาอาวรณ์ถึงเธอผู้เป็นที่รักได้แม้สักวินาทีเดียว

ถ้าเราสังเกตในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง ๔ วรรคแรก
กับ ๒ วรรคหลัง จะเห็นความแตกต่าง ช่วงแรก แสดง
สภาพการณ์หยุดนิ่งอยู่กับที่ไม่มีอะไรไหวติง ไม่มีการ
เคลื่อนไหว แต่ช่วงหลังกลับมีสภาพการณ์ตรงข้าม คือ ใจ
นั้นไม่นิ่ง หากคิดกระวนกระวาย กระสับกระส่าย รอคอยทั้ง
ด้วยความทุกข์และความหวัง อุดหนุนที่สัมผัสได้ก็แตก
ต่างกันอย่างตรงกันข้าม สภาพที่หยุดนิ่งทั้งหลายอันเป็นวัตถุ
ไม่ว่าจะเป็น ทางเท้า หินอ่อน ฝุ่นธุลี ห้องว่าง กองใบไม้
ทั้งหมดนี้ เย็นเยียบ” ทว่า สภาพที่เคลื่อนไหวอันเป็น “จิต”
หนึ่งเดียวนั้นกลับ “ร้อนรน”

นี่คือความขัดแย้งที่กลมกลืน ความแตกต่างที่เข้า
กันได้ เป็นไปได้สมเหตุสมผล คู่ความขัดแย้งนี้มาประกอ
กันเข้าในบทกวีสั้นๆ หนึ่งบท ฝีมือกวีจัดว่าเข้าขั้นทีเดียว

ว่ากันว่า กวีนิพนธ์สั้นๆ บทนี้ เป็นถ้อยรำพันของ

จักรพรรดิผู้ตีตราจนถึงชายาหลี่ฟูเจินของพระองค์เอง

และก็เป็นฝีมือแปลของ อาเธอร์ วาลีย์ กวี นักแปล นักวิจารณ์มือฉมังที่ใครๆ ก็ยกนิ้วให้ อาเธอร์ วาลีย์ แปล ถ้อยที่ร้อยรินของจักรพรรดิผู้ตีตราโดยคงอรรถรสไว้ได้ครบถ้วน คุณค่าวรรณศิลป์พอสมน้ำสมเนื้อที่จะนำมาเป็นตัวอย่างในการฝึกอ่านเพื่อตีพิมพ์ชิมไหวร่วมกันได้

กล่าวโดยสรุป บันไดขั้นแรกๆสุด เพื่อที่จะเข้าถึง อรรถรสของกวีนิพนธ์ ก็คือ การฝึกประสาทสัมผัสทั้ง 5 อัน ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจให้ไวที่จะสัมผัสถ้อยที่ร้อยรินนั่นเอง

ที่ยกเอากวีนิพนธ์ภาษาต่างประเทศมานำเสนอก่อน เพราะเหมาะที่จะใช้ฝึกอ่านเป็นบันไดขั้นแรกๆ แต่ไม่ได้หมายความว่า กวีนิพนธ์ไทยมีดีไม่ถึงขั้น ปีนี้ (๒๕๒๙) ทั่วเมืองไทยเฉลิมฉลองสุนทรภู่ในฐานะเป็น “กวีเอกของโลก” ที่องค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติประทับตรารับรองเป็นการเอิกเกริก ลองหยิบยกเอาถ้อยร่ำพันนิราศของสุนทรภู่มาประชันกับจักรพรรดิผู้ตีตรา จะเห็นได้ว่า ของเรา....กวีไทย ไซ้ย่อย.....

“ดูน้ำวังกลิ้งเขียวเป็นเกลียวกลอก
กลีบกระฉอกฉาดฉัดฉวัดเฉวียน
บ้างพลุ่งพลุ่งวู่ววมเหมือนกงเกวียน
ดูเวียนเวียนคว้างคว้างเป็นหว่างวน
ทั้งหัวท้ายกรายแจวกระชากจ้วง
ครรโล่ล่องเลยทางมากกลางหน
ไอเรือพันวนมาในสาขล
ไฉยวงหวังสวาทไม่คลาดคลา
ตลาดแก้วแล้วไม่เห็นตลาดตั้ง
สองฟากฝั่งก็ล้วนสวนพฤกษา
ไอรินรินดอกไม้ไกล่คงคา
เหมือนกลิ่นผ้าแพรดำรำมะเกลือ
เห็นโคกใหญ่ไกล่น้ำระกำแฝง
ทั้งรักแข่งแฉมสวาทประหลาดเหลือ
เหมือนโคกที่ที่ซ้าระกำเจือ
เพราะรักเรือแรมสวาทมาคลาดคลาย”

ลองรวมเอาหลักการอ่านงานกวีทั้ง ๔ ข้อ มาปรับใช้อย่างไม่ต้องตายตัว หรือจะเรียงตามลำดับก็ได้

ข้อ (๑) อ่านให้ดัง ฟังให้ชัด ได้ยินเสียงอะไรบ้าง?

ข้อ (๒) เบิกตาให้กว้าง เห็นภาพอะไรบ้าง?

ข้อ (๓) นั่งให้นิ่ง ผิดสัมผัสกับอะไร?

ข้อ (๔) ลองสูดดมดมดูซิ ได้กลิ่นอะไรบ้างหรือไม่?

ในบทกลอนจำนวน ๔ บท ๘ คำกลอนนี้ จะมีเสียงดังโดดเด่นที่สุดในบทที่ ๑

“ดูน้ำวัง กลิ้งเขียว เป็นเกลียวกลอก
กลีบกระฉอก ฉาดฉัด ฉวัดเฉวียน
บ้างพลุ่งพลุ่ง วู่ววม เหมือนกงเกวียน
ดูเวียนเวียน คว้างคว้าง เป็นหว่างวน”

เมื่ออ่านสองคำกลอนนี้ดังๆ แล้ว เราจะได้ยินเสียง ย้ำเขียวที่ไหลวนเป็นเกลียวคเคว้าง แล้วกลีบกระฉอก กระทบสองข้างลำเรือฉัดฉาดฉัด เสียง/กล/และ/กร/กล้า ในคำ กลิ้ง เกลียว กลอก กลีบ กระ ซึ่งดังเป็นเสียงน้ำ กล้วอยู่ในลำคอ ให้ความรู้สึกที่สมจริงสมจังกับเสียงจริงๆ ของน้ำที่กลิ้งเขียวอยู่สองข้างลำเรือ ยังมีเสียง/ฉ/และ/ฉว/ ในคำ เขียว ฉอก ฉาด ฉัด ฉวัด เฉวียน ควบอยู่ด้วย ยิ่งเป็นการเพิ่มพลังดันของน้ำที่เขียวนั้นให้ฟังดูรุนแรงยิ่งขึ้น ครั้นมีเสียง/พล/ในคำ พลุ่ง พลุ่ง มาเสริมด้วยแล้ว ความรุนแรงของภาวะที่ไหลเขียวและเสียงที่ดังนั้นไม่เป็นที่น่าสงสัย เสียง/คว/,/กล/และ/ว/ในคำ คว้าง เกวียน และ ห้าง วน ให้ภาพการหมุนเป็นวง สวมรับกับเสียงและความหมายของ คำ เวียน นอกจากนี้เสียงตัวสะกดแม่/กง/ ในคำ วัง พลุ่ง วู่ววม กง คว้าง ห้าง ยังให้ภาพวนเป็นวง ซึ่งก็กลมกลืนกับเสียงตัวสะกดแม่/กน/ในคำ เฉวียน เกวียน เวียน วน ทำให้ภาพน้ำซัดที่ดังฉาดฉัดนั้น เป็นจังหวะที่สม่ำเสมอ สมดุลย์ ให้ภาพการไหลวนและซัดสองข้างลำเรือของน้ำ เป็นภาพที่มีระเบียบมีจังหวะจะโคนที่กลมกลืน มิใช่ยุ่งเหยิงไม่เป็นสำ แต่ภาพนั้นก็ให้ความรู้สึกชวนให้วังเวียน สวมรับกับความในคำกลอนถัดมาว่า “ไอเรือพันวนมาในสาขล ไฉยวงหวังสวาทไม่คลาดคลา” การเล่นถัดมาว่า “ไอเรือพันวนมาในสาขล ไฉยวงหวังสวาทไม่คลาดคลา” การเล่นคำว่า “น้ำวน” และเป็นทั้งกริยาอาการของ “ไฉยวง” เป็นการเฉลยให้ภาพน้ำวนที่ไหลเวียนสาดซัดอย่างรุนแรงแทนอารมณ์ความรู้สึกปั่นป่วนวิญจวนใจที่ยัง “หวังสวาท” อยู่อย่างไม่สร้างซา

“ทั้งหัวท้าย กราย แจว กระชากจ้วง
ครรโล่ล่อง เลยทาง มากกลางหน
ไอเรือพัน วนมา ในสาขล
ไฉยวงหวังสวาท ไม่คลาดคลา”

ในกลอนบทที่ ๒ นี้ อิทธิพลของเสียงที่ให้ภาพสื่ออารมณ์จากเสียงพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกด ลดลง แต่ก็ยังคงเป็นกลอนที่ให้เสียงบางบอกอาการเคลื่อนไหวที่หนักหน่วง “ทั้งหัวท้าย กรายแจว กระชากจ้วง” เป็นอาการเคลื่อนไหวที่พร้อมเพียงกันทั้งโดยคนที่แจวอยู่หัวเรือและท้ายเรือ เป็นเสียงที่ออกแรงอย่างเต็มที่ คำ “กระชาก” และ “จ้วง” ทั้งสื่อภาพ และให้อารมณ์ ที่บอกความตั้งใจอย่างหนักหน่วงของคนแจวเรือที่พยายามจะเอาชนะ “วังวน” อันมีอยู่ในธรรมชาติ เป็นการลงแรงที่ต้องใช้พลังอย่างหนักหน่วง จึงจะเอาชนะธรรมชาติที่รุนแรงนั้นได้ ซึ่งในที่สุดก็สามารถเอาชนะได้อย่างงดงาม.... “ครรรไล้วง เลยทาง มากกลางหน” เสียงวรรณนี้เรียบรื่น สบายๆ บอกความที่ผ่านวังวนนั้นมาได้อย่างราบรื่น แต่สองวรรคที่ตามมาชี้ให้เห็นว่า เรือชนะแล้ว แรงคนเอาชนะธรรมชาติได้แล้ว แต่แรงใจมีไม่มากพอ ใจก็เลยยั้งวน ไม่อาจเอาชนะได้ แรงใจจึงแพ้ใจซึ่งเป็นธรรมชาติที่ดูรุนแรงกว่า คืออารมณ์รักหวังสวาทของมนุษย์ ภาพเรือแจวผ่านวนอย่างราบรื่นให้ความรู้สึกที่ตัดกันโดยตรงข้ามกับภาพกวีที่แพ้ใจตนเองให้ความรู้สึกที่เศร้าสร้อยและห้อยหวน

“ตลาดแก้วแล้วไม่เห็นตลาดตั้ง
สองฟากฝั่งก็ล้วนสวนพฤกษา
โอรินรินกลิ่นดอกไม้ใกล้คงคา
เหมือนกลิ่นผ้าแพรดำรำมะเกลือ”

กลอนบทที่ ๓ เทียบกับบทของจักรพรรดิวงศ์ จะให้ความรู้สึกที่ลึกซึ้งเข้มข้นลึกกว่ากันมาก สวนต้นไม้ที่มีอยู่ตลอดแนว ส่งกลิ่นหอมรินๆ ของดอกไม้ริมน้ำสองฟากฝั่งให้ความรู้สึกเย็นชื่นอ่อนละมุนลง แต่เมื่อประหวัดถึงกลิ่น “ผ้าแพรดำรำมะเกลือ” เราจะรู้สึกถึงกลิ่นที่หอมอบอวล รื่นจวนใจของผ้าหอมที่อบไว้เหมือนกลิ่นกายนาง แต่ “ผ้าแพรดำ” ก็ให้ความรู้สึกเศร้าสลดยอยู่ในที่ กลิ่นดอกไม้ที่ชวนประหวัดถึงกลิ่นผ้าอบรำ อันประหวัดต่อได้ถึงกลิ่นกายนาง บอกสิ่งต้องห้าม บอกความพลัดพราก ความไม่สมหวัง ทั้งยังบ่งนัยความแตกต่างทางศักดิ์ฐานะที่ฝ่ายหญิงจะอยู่ในขั้นที่สูงกว่าฝ่ายชายด้วย กระนั้น ความไม่วรรณนี้ ยังบ่งนัยที่ลึกลงไปอีก คือ สัมผัสทางกายอันใกล้ชิดของทั้งสองฝ่าย จึงทำให้กวีกรุ่นกลิ่น “ผ้าแพรดำรำมะเกลือ” อยู่มีว้าย

“เห็นโคกใหญ่ใกล้น้ำระกำแฝง
ทั้งรักแข่งแถมสวาทประหลาดเหลือ
เหมือนโคกพีที่ซ้าระกำเจือ
เพราะรักเรือแรมสวาทมาคาลาดคล้าย”

กลอนบทสุดท้ายนี้ เน้นภาพ เล่นคำ “โคก” “ระกำ” “รัก” “สวาท” ที่เป็นพันธู์ไม่ดอกกับอารมณ์ความรู้สึกของกวี เป็นบทที่เจาะจงเล่น “กวีโวหาร” มากกว่าจะจำลองภาพจริง บทนี้ได้คะแนนด้านกลวิธีการประพันธ์ตามจารีตวรรณคดีไทย (Literary convention) แต่ถ้าเปรียบเทียบกับภาพและเสียงที่สื่อความหมายให้อารมณ์เข้มข้นในสามทนต์แล้ว จะเห็นว่าชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ที่เป็นไปอย่างธรรมชาติมาโดยตลอด หย่อนลงกว่าเดิมอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับทำให้อรรถรสที่มีอยู่อย่างเข้มข้นกลมกลืนตลอดมาทั้ง ๓ บทเจือจางลง

คำกลอนสุนทรภู่ทั้ง ๔ บทนี้ อยู่ใน นิราศภูเขาทอง ซึ่งสันนิษฐานกันว่า แต่งขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๓๗๑ เมื่อสุนทรภู่อายุได้ ๔๒ ปี นับว่าเป็นช่วงที่ท่านเป็นหนุ่มใหญ่วัยฉกรรจ์ ผ่านร้อนผ่านหนาวของชีวิตมามากพอสมควรที่เดียว ประสบการณ์ทั้งด้านการอ่านการเขียนก็คงสะสมฝึกปรือมาอย่างเต็มที่ นิราศภูเขาทองจึงมีลักษณะเป็นตัวแทนที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของสุนทรภู่ได้ในหลายๆ ด้าน ไม่เพียงแต่แนวคิด ค่านิยม รสนิยม หากรวมถึงกลวิธีการประพันธ์ด้วย พิจารณาจากคำกลอนที่ยกมาประชันกับคำครวญของจักรพรรดิวงศ์ แม้จะต่างภาษาต่างวัฒนธรรม แต่เทียบจากแนวเนื้อหาเดียวกัน คือ ความรู้สึกที่ต้องจากนางหรือสูญเสียนางไป กลวิธีการประพันธ์ของสุนทรภู่จัดว่าเข้มข้นมาตรฐานสากลอันเป็นที่ยอมรับ ทั้งเสียงและภาพสื่ออารมณ์ ได้ลึกซึ้ง มีโวหารเปรียบเทียบกับเด่นทั้งในแง่ของภาพพจน์และการเล่นคำ

“ผู้ที่เห็นได้ชัดว่ามีอัจฉริยะทางนี้อีกท่านหนึ่งคือ เจ้าฟ้ากุ้ง หรือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ งานประพันธ์ของท่านมีทั้งที่เป็นการจงใจเล่นเสียงและจงใจเล่นคำ ที่จงใจเล่นเสียงก็มีทั้งเล่นเสียงสัมผัสสระและเสียงสัมผัสพยัญชนะ ที่เป็นสัมผัสสระเช่นบทที่ว่า

“ดูหนูสู่วิ่ง รุกสู่วิ่ง
หงส์สู้อยู่ รุกสู่วิ่ง”

(ภาพย์ห่อโคลงประพาศรทองแดง)

ที่เป็นสัมผัสพยัญชนะ เช่นบทที่ว่า

“ลางลิ่งลิ่งลอดไม้ ลางลิ่ง
แลลือกลิ่งลงชิง ลุกไม้
ลิ่งลมไล่ลมติง ลิ่งโลด หนีมา
แลลือกลิ่งลางไล่ ลอดเลี้ยว ลางลิ่ง”
(ภาพย์ห่อโคลงประพาศธารทองแดง)

ส่วนที่จ้องใจเล่นคำก็มี เช่น
“นวลจันทร์เป็นนวลจริง
เจ้างามพริ้งยี่งนวลปลา
คางเบือนเบือนหน้ามา
ไม่งามเท่าเจ้าเบือนชาย”
(ภาพย์เห่เรือ)

เหล่านี้จัดไว้ว่าเป็นสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของวรรณคดีไทย แต่สิ่งที่อยู่ลึกลงไปในความไพเราะ ยังอยู่ที่ความหมาย บทประพันธ์ใดไพเราะแต่เสียงไม่อาจจะถือได้ว่ามีความไพเราะที่สมบูรณ์แบบ เพราะความไพเราะที่สมบูรณ์แบบจะต้องเกิดขึ้นจากความเด่นทางด้านเสียง ซึ่งสัมพันธ์กับความเด่นทางด้านความหมาย

กวีนิพนธ์บางบท มีความเด่นทางด้านเสียงมากจนสามารถโน้มน้าวให้ทุกคนรู้สึกถึงความไพเราะนั้นๆ ได้ด้วยตนเอง กวีนิพนธ์บางบทใช้คำและเสียงสัมพันธ์กับความหมายได้อย่างลึกซึ้ง แต่ไม่ค่อยแสดงลักษณะทางเสียงที่เด่นชัดนัก ทำให้ผู้อ่านบางคนมองไม่เห็น และไม่สามารถสัมผัสคุณค่าทางด้านเสียงและการเลือกใช้คำของกวีได้

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าเด่นทางด้านการใช้คำและเสียงอย่างสุนทรียภาพ แต่ถูกซ่อนอยู่อย่างกลมกลืนจนมองแทบไม่เห็น (ตัวอย่างนับตั้งแต่ย่อหน้านี้ไป คัดตอนจากเรื่อง “สุนทรียภาพด้านเสียงและคำในโคลงไทยบางบท” ของผู้เขียนคนเดียวกันนี้ ซึ่งเคยตีพิมพ์ในวิทยุศึกษา, รายการวรรณคดีวิจารณ์, ธันวาคม ๒๕๑๖ และรวมพิมพ์ใน เบิกฟ้าวรรณกรรมไทย น. ๑๑๓-๑๒๒)

สุบรรณแผลงเดชล้ำ บินบน
กางปีกบังสุริยณ มืดฟ้า
ร่อนลงสู่ไพชยนต์ ปรากฏมาศ
เข้านั่งแอบนุชเกล้า แนบเนื้อนวลสมร
(บทเห่เรือกา)

ข้อความที่จัดว่าแสดงอาการสำคัญที่สุดในโคลงบทนี้คือ ข้อความในบาทสุดท้ายที่ว่า “เข้านั่งแอบนุชเกล้า แนบเนื้อนวลสมร” ความหมายของคำในบาทนี้จัดเป็นแกนสำคัญของโคลง ส่วนสามบาทต้นจัดเป็นข้อความที่ไขขยายการกระทำให้เด่นชัดขึ้นว่า ใครเป็นผู้กระทำ กระทำด้วยอาการอย่างไรและมีความรู้สึกอย่างไรในการกระทำดังกล่าว “เข้านั่งแอบนุชเกล้า แนบเนื้อนวลสมร” แสดงให้เห็นภาพของชายหนุ่มซึ่งทำการเล้าโลมหญิงสาวอย่างอ่อนโยน หากพิจารณาด้วยถ้อยคำแบบที่ใช้กันมาแต่เดิม เราก็คงจะกล่าวว่า โคลงบทนี้ไพเราะเพราะเล่นเสียง/น/ แต่ถ้าจะพยายามทำให้เข้าถึงซาบซึ้งรสของเสียง/น/ที่กวีจ้องใจเล่น เราก็คงจะอธิบายได้ว่า เสียง/น/ ที่ปรากฏอยู่ในคำว่า “นั่ง นุช แนบเนื้อ นวล” จัดเป็นเสียงที่แสดงความหมายทางประสาทสัมผัสอันอ่อนนุ่ม เช่นเดียวกับคำอื่นๆ ที่มีเสียง/น/ ซึ่งมีได้ปรากฏอยู่ในโคลงบทนี้ แต่มีเสียงที่แสดงความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น คำว่า นม น่อง นิ้ว เนิน นุ่ม หน่น น้ำ อันเป็นคำนาม และคำว่า นุ่ม นุ่ม เนียน หนุน นาบ หน่น นอน นอบ นบ อันเป็นคำแสดงภาวะหรืออาการ (ทางตะวันตกก็ได้มีผู้พยายามทดลองวิเคราะห์ความหมายของเสียงด้วย เช่น ปาเชต์ และเบอร์ดี ดังปรากฏในหนังสือชื่อ The Philosophy of Literary Forum หน้า ๑๒-๑๕) คำต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีเงาความหมายที่บ่งถึงสิ่งที่อ่อนนุ่ม น่าทะนุถนอม หรืออาการสัมผัสที่เชื่องช้า บรรจง และแสดงความอ่อนโยน ความทะนุถนอม หรือบทประพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง เช่น ในลิลิตตะเลงพ่าย พระมหาอุปราชาครวญถึงนางสนมที่จากมาด้วยเสียง /น/ ในโคลงบทหนึ่งว่า

คำนั่งนุชนางเนื้อ	นวลสมร
แม้เมมาจักวอน	พี่ชี้
จักบอกแก่บังอร	ออกชื่อ เมอณา
เรียกจักแะนั่นนี้	โน้มน้อมแนวนม

จะเห็นได้ว่า เสียง /น/ ปรากฏอยู่ในโคลงหลายเสียงได้แก่ (คำ) นิ่ง นุช นาง เนื้อ นวล นา แะ หน่น นี โนน โนม แนว (พ) นม หากวิเคราะห์ความหมายของเสียง /น/ ดังที่ได้วิจารณ์มาข้างต้น ก็อาจจะกล่าวได้ว่ากวีผู้แต่งโคลงบทนี้คงจะรู้สึกหรือเข้าใจถึงความหมายที่บ่งความสัมผัสอันอ่อนนุ่มของเสียง /น/ อยู่ไม่น้อยทีเดียว จึงได้เลือกใช้คำที่มีเสียง /น/ เป็นจำนวนมาก ทั้งๆ ที่มีคำบางคำดูประหนึ่งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เลย เช่น หน่น นี โนน การที่กวี

ใช้คำดังกล่าวมิได้หมายความว่า กวีใช้อย่างไรจุดหมาย แต่อาจจะจงใจใช้เพื่อช่วยให้โคลงบทนั้นมีเสียงที่อ่อนนุ่มสอดคล้องกับความหมายของโคลงทั้งบท ซึ่งแสดงความคิดถึงนางอย่างซาบซึ้งและอ่อนหวาน ไม่กระด้าง หัว หรือ รุนแรง หากกวีใช้คำที่มีเสียงอื่นที่ไม่ใช่เสียง /น/ แทนบาทสุดท้ายที่ว่า “เรียมจักแหม่นนั้น โนนโน้นแหม่น” อาจจะทำให้เสียงของโคลงบทนี้ไม่อ่อนนุ่มเท่าที่ควรก็เป็นได้

เมื่อพิจารณาความหมายของโคลงในแง่ของเสียงดังกล่าวแล้วอาจกล่าวได้ว่า ขณะที่ทรงนิพนธ์บทเห่เรื่องกากี เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรอาจจะทรงตระหนัก ถึงความสำคัญของเสียงด้วย (ซึ่งอาจจะตระหนักโดยไร้สำนึกก็ได้) การเลือกใช้เสียง /น/ คงมิได้มีจุดประสงค์เพียงแค่เล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะตามแบบฉบับที่นิยมเล่นกันเท่านั้น หากทรงเลือกใช้เสียง /น/ เพื่อบ่งสัมผัสอันอ่อนนุ่มขณะบรรยายถึงการเล่าโลมหญิงว่า “เข้านั่งแอบนุชเกล้า แบนเนียนวลสมร” ดังนั้นเสียงอื่นๆ บางเสียงที่ปรากฏในโคลงบทนี้ก็อาจจะมี ความหมาย ที่ช่วยเสริมส่งให้มีสรวรรณคติซาบซึ้งยิ่งขึ้นด้วยก็เป็นได้ หากพิจารณาถึงผู้กระทำพฤติกรรม “เข้านั่งแอบนุชเกล้า แบนเนียนวลสมร” กวีเลือกใช้คำว่า “สรวรรณ” ซึ่งแปลว่า ครุฑในโคลงบทนี้และในกาพย์ซึ่งห่อโคลงนี้เท่านั้น ในกาพย์และโคลงบทต่อไปในบทเห่ กวีใช้ “ครุฑ” บ้าง “ปีกษา” บ้าง แทนคำว่า “สรวรรณ” การใช้คำว่า “สรวรรณ” นำบทเห่ จึงอาจจะพิจารณาได้แง่หนึ่งว่าเป็นการใช้อย่างจงใจ คำว่า “สรวรรณ” นอกจากจะเป็นคำที่แสดงความขลังในแง่ที่แผลงมาจากคำบาลีสันสกฤตแล้ว “สรวรรณ” ยังมีเสียงอันควรแก่การวิเคราะห้เป็นอย่างมากในการออกเสียง “สรวรรณ” นั้น “ส” จัดเป็นเสียงลหุหรือเสียงเบา ส่วน “รรณ” เป็นเสียงครุหรือเสียงหนัก เสียง /บัน/ เป็นเสียงที่เน้นหนัก เช่นเดียวกันกริยาบางคำที่ประกอบการกระทำของสรวรรณคือ “บินบน” และ “บัง” เสียง /บัน/, /บิน/, /บน/ และ /บัง/ จัดเป็นเสียงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ประกอบขึ้นด้วยเสียงพยัญชนะ /บ/ ซึ่งเป็นเสียงพยัญชนะระเบิด มีลักษณะก้อง อันเป็นเสียงที่แสดงพลังหรืออำนาจประสมด้วยสระเสียงสั้นแสดงความรวดเร็ว และสะกดด้วยเสียงพยัญชนะนาสิก ก้อง ซึ่งจัดเป็นเสียงที่กระหึ่มก้อง กังวาน ช่วยเน้นน้ำ

หนักของความมีพลังอำนาจ และความรวดเร็วให้ทวีความรุนแรง หรือน้ำหนักเด่นชัดยิ่งขึ้น อาจจะถูกกล่าวได้ว่า ความก้อง กระหึ่ม หรือกังวาน กิติ ความมีพลังอำนาจกิติ เมื่อประกอบกันเข้าแล้วย่อมก่อให้เกิดความหมายของเสียงซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับความหมายของโคลงได้เป็นอย่างดี เพราะโคลงบทนี้แสดงให้เห็นภาพพระยาครุฑซึ่งแสดงอำนาจอย่างยิ่งใหญ่เกินหน้าผู้อื่น อำนาจนี้ร้อนแรงราวกับไฟ เพราะสามารถบินอยู่เหนือผู้อื่น การกระทำดังกล่าวมีความหมายคล้ายคลึงกับสำนวน “มาเหนือเมฆ” ที่เราเคยพบและใช้กันอยู่เสมอๆ ซึ่งหมายถึงการกระทำที่ฉลาด ลึกล้ำเหนือผู้อื่น เกินความคาดหมายของผู้อื่นการกระทำนี้แสดง ความห้าวหาญ อวดดี หรือลำพอง ความห้าวหาญ อวดดี หรือลำพองนี้รุนแรงถึงขนาด “กางปีกยังสุรียน มืดฟ้า” ซึ่งหมายความว่าพระยาครุฑได้แสดงความอวดดีด้วยการกางปีกบังดวงอาทิตย์จนทำให้ท้องฟ้ามืดครึ้ม การกระทำดังกล่าวจัดเป็นการกระทำที่ดูอาจเป็นอย่างยิ่ง เพราะดวงอาทิตย์เป็นสิ่งที่เราเชื่อถือกันว่ามีพลังและอำนาจสูงสุด ไม่มีสิ่งใดเทียบเทียม เป็นผู้ให้แสงสว่าง ให้พลังและให้ชีวิตแก่มนุษย์สัตว์และพืช การกระทำของพระยาครุฑที่ “กางปีกบังสุรียน” จึงเป็นการกระทำที่จัดได้ว่าลบหลู่เกียรติของพระอาทิตย์ผู้ทรงอำนาจอย่างรุนแรงและมีผลทำให้ “มืดฟ้า” ซึ่งหมายถึงท้องฟ้ามืดครึ้ม พื้นแผ่นดินหรือบรรยากาศในโลกก็พลอยมืดครึ้มไปด้วย ความมืดมัวนี้ประหวัดไปถึงสีดำคล้ำความมัวหมอง หรือความเศร้าสลดใจในพฤติกรรมดังกล่าว โดยที่ผู้กระทำพฤติกรรมมิได้รู้สึก หากดำเนินพฤติกรรมต่อไปคือ “ร่อนลงสู่ไพชยนต์ ปรางค์มาศ” แล้ว “เข้านั่งแอบนุชเกล้า แบนเนียนวลสมร”

ตัวอย่างโคลงบทเห่เรื่องกากีที่ได้วิจารณ์ถึงรสรของเสียง ซึ่งสัมพันธ์กับความหมายอย่างกลมกลืนดังกล่าว เป็นเพียงโคลงที่ถือได้ว่า “เล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะอย่างเบาๆ” แต่ก็ประกอบด้วยสุนทรียภาพอย่างลึกซึ้ง

กล่าวในแง่ชั้นเชิงวรรณศิลป์แล้ว กวีไทยของเราเท่าที่ยกตัวอย่างมาสองท่านนี้ ก็นับว่าพอจะประกวดประชันกับเขาได้ทีเดียว

จาก ผจงถ้อยร้อยเรียง, สำนักพิมพ์ปลาตะเพียน

อุซเซนี เป็นนามปากกาของ ร.ศ.ประทีป ชุมสาย ณ อยุธยา สำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ แล้วรับราชการเป็นอาจารย์สอนวิชา ภาษาฝรั่งเศส ผลงานเขียนที่รวมเล่ม แล้วคือ “ขอบฟ้าขลิบทอง” และ “ดาวส่องนภาดิน” ได้รับการคัดเลือกให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปัจจุบันอุทิศตนรับใช้ ศาสนา

ขอบฟ้าขลิบทอง

อุซเซนี

มิ่งมิตร
 เหมมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำริน
 ที่จะบุกดงด้ากลางคำคืน
 ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
 ที่จะรำเพลงเกี่ยวโลมเรียวข้าว
 ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
 ที่จะเหม่อมองหญ้าน้ำดาพรอม
 ที่จะชมขึ้นลึกโลกหมึกมน
 ที่จะเล่นเรีงเล่นเซ่นหงส์ร้อน
 ที่จะถอนใจทอดกับยอดสน
 ที่จะหวานสุขไว้กลางใจคน
 ที่จะทนทุกข์เข้มเต็มหัวใจ
 ที่จะเกลாதางกู่สู่คนยาก
 ที่จะจากผมน้อมปืมเส้นไหม
 ที่จะหาญผสานท้านยันดาใคร
 ที่จะให้สิ่งสิ้นเธอจินตัง
 ที่จะอยู่เพื่อคนที่เธอรัก
 ที่จะหักพาลแพรกเหล็กเป็นผง
 ที่จะมุ่งจุดหมายปรายทะนง
 ที่จะคงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
 เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนโพน
 เพื่อไผ่โอนพลิ้วพ้อล้อภูผา
 เพื่อเรื่องข้าวพราวแพรวทั่วแนวนา
 เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ

จากขอบฟ้าขลิบทอง, สำนักพิมพ์กระรัต : ๒๕๓๒

ศ. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ
สำเร็จการศึกษาอักษรศาสตร์บัณฑิต
และปริญญาโทจากมหาวิทยาลัย
cornell มีผลงานเขียนที่รวมเล่มแล้ว
ได้แก่ ศึกษาภาษิตและร้อยกรอง
เป็นครุภาษาไทยที่เชี่ยวชาญมาก
ท่านหนึ่ง เป็นผู้ร่วมจัดทำแบบเรียน
ภาษาไทยของกระทรวงศึกษาธิการ
และได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์
กิตติคุณคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

โลกในอุดมการณ์

ศ. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

ราตรีนั้นนับว่าฉันได้มีโชค

ฝันเห็นโลกไฟจิตรนิมิตสม

คือโลกในอุดมการณ์สราญรมย์

ทุกชนชาติชื่นชมนิยมนัก

มนุษย์ในโลกนั้นต่างมันจิต

มีแต่มิตรหวังดีที่รู้จัก

มิว่าชาติภาษาใดได้ตามทัก

ต่างตระหนักสัจจะระหว่างกัน

ทุกชนชาติร่วมใจใฝ่สันติ

สิ่งเริ่มริกุลเกื้อเพื่อสุขสันต์

มีปัญหาหันหน้ามาสัมพันธ์

มิพักห่วงหวาดภัยอันใดเลย

ถึงมีภัยธรรมชาติฉกาจยิ่ง

มนุษย์ทั้งชายหญิงไม่นิ่งเฉย

ร่วมมือกันบรรเทาเบาเสวย

เพียงแต่เอ่ยวาจาว่าต้องการ

ยินเสียงเพลงบรรเลงประโลมจิต

เพลงชีวิตไพเราะเสนาะหวาน

แทรกสำเนียงนกร้องก้องดงदान

สดับเสียงน้ำชานเขาะศิลา

สอดล่านำสำรวลสรวลระรื่น

ของเด็กน้อยชวนชื่นจิตพรรณษา

อีกเสียงหิ่งเไรไฉนวนา

กล่อมวิญญาณ์ผู้ฟังให้วังเวง

ในเพลงนั้นว่ามนุษย์สุดปรารถนา
ให้โลกหล้านี้สะอาดปราศขมเหง
มนุษย์เชื่อใจกันไม่หวั่นเกรง
เรียกชื่อเพลง “สันตินิรันดร”
ฉันพลอยเผลอละเมอเพลงบรรเลงเรื่อย
เสียงแจ้วเจ็ยซึ่งทรวงดวงสมร
ใครได้ยินเพลงไซร้ให้อาวรณ์
คิดอาทรเพื่อนมนุษย์จุมิมนต์

เพลงนั้นดังกังวานสะท้อนโลก
ลบเสียงโศกสิ้นไปในเวหน
ดูจประกาศสัญญาทั่วสากล
บันดาลดลสุขสมอุดมการณ์
ฉันเพลินเพลงในฝันอันเพริศแพร้ว
จิตผ่องแผ้วครุ่นคะนึงถึงสุขานต์
มียากตื่นจากฝันอันตราญ
มาพบพานโลกนี้ที่เป็นจริง

จึงจารึกตรึกความไปตามฝัน
เล่าสู่กันมิตรสหายทั้งชายหญิง
ด้วยไมตรีสุจริตจิตปะวีง
หวังเทิดมิ่งขวัญไว้ปลอบใจตน
เมื่อไหร่หนอโลกจะเป็นเช่นในฝัน
เมื่อไหร่หนอมุขยนั้นเลิกจ้อยฉล
ตอบว่าเมื่อมีธรรมนำสกล
เมื่อนั้นแหละโลกจะดลอุดมการณ์

จากประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ. ทบวงมหาวิทยาลัย : ๒๕๓๐

ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค เดิม (มล.มณีรัตน์ สนิทวงศ์) เป็น บัณฑิตคณะอักษรศาสตร์ เริ่มเขียน หนังสือเพราะหม่อมดุษฎี บริพัตร ณ อยุรยา เพื่อนร่วมคณะให้เขียน นิทานและหนังสือสำหรับเด็กจำนวนมาก เช่น “แมงกับเต่า”, “สโมสรวานรลพบุรี” ฯลฯ นอกจากนี้ยัง เขียนเนื้อเพลงต่างๆ เป็นจำนวนมาก รวมถึง เขียนเนื้อเพลงพระราช นิพนธ์ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวด้วยผลงานรวมเล่มด้านร้อย กรองคือ รื่นรมย์ชมรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันเป็นนางสนองพระโอษฐ์

ความฝันอันสูงสุด

ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค

“ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ
 ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว
 ขอทนทุกข์รุกรโรมโหมกายใจ
 ขอฝ่าฟันมองภัยด้วยใจทะนง
 จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด
 จะรักษาดีจนชีวิตเป็นสุขผอง
 จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง
 จะปิดทองหลังองค์พระปฐมมา
 ไม่ทอดอวยคอยสร้างสิ่งที่ควร
 ไม่เรรวนพะว้าพะวังคิดกังขา
 ไม่เคืองแค้นน้อยใจในโชคชะตา
 ไม่เสียดายชีวาถ้าสิ้นไป
 นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง
 หมายผดุงยุติธรรมอันสดใส
 ถึงทนทุกข์ทรมาณนานเท่าใด
 ยังมั่นใจรักษาต้องอาจครัน
 โลกมนุษย์ย่อมจะดีกว่านี้แน่
 เพราะมีผู้ไม่ยอมแพ้แม้ถูกหยัน
 คงยืนหยัดสู้ไปใฝ่ประจัน
 ยอมอาสัญก็เพราะป้องเทอดผองไทย”

จิตร ภูมิศักดิ์ กวีการเมืองผู้
จบจากสำนักเทวาลัย เป็นสาราณียกร
ส.จ.ม. แล้วถูกโยนบก เพราะความ
คิดก้าวหน้าล้ำสมัย มีผลงานเขียน
เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบทความ
เชิงวิชาการ และบทกวี นำเสียดายที่
จิตร ภูมิศักดิ์ เสียชีวิตก่อนเวลาอันควร

เปิบข้าว

จิตร ภูมิศักดิ์

เปิบข้าวทุกคราวคำ
จงสุจำเป็นอาจิด
เหวี่ยงกูที่สุกิน
จึงก่อเกิดมาเป็นคน
ข้าวนั้นะมีรส
ให้ชนชิมทุกชั้นชน
เบื้องหลังชิทุกข์ทน
และขมขื่นจนเขี้ยวคาว
จากแรงมาเป็นรวง
ระยะทางนั้นเหยียดยาว
จากรวงเป็นเม็ดพราว
ล้วนทุกข์ยากลำบากเข็ญ
เหวี่ยงหดยดสักก็หยาด
ทุกหยดหยาดล้วนยากเย็น
ปูดโปนก็เส้นเอ็น
จึงแปรรวงมาเป็นกิน
น้ำเหวี่ยงที่เรือแดง
และน้ำแรงอันหลังริน
สายเลือดกูทั้งสิ้น
ที่สุขดกำซาบฟัน

ตัดตอนจากกวีนิพนธ์ วิทยุภาคหนังสือพิมพ์

สุกร ผลชีวิต สำเร็จการศึกษา
อักษรศาสตรบัณฑิต รัชมหาการ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ตำแหน่งสุดท้ายคือ ผู้ตรวจราชการ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้
ประพันธ์เพลง “มหาจุฬาลงกรณ์”
ร่วมกับ “ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล
ณ อยุธยา” เป็นผู้ประพันธ์ฉันทน์
หลายชนิดเช่น มุกกิงคนาถฉันทน์และ
เปเชณนาถฉันทน์ นอกจากนี้ยังได้รับ
รางวัลวรรณกรรมบัวหลวงจาก
“สรวงปกาศิตคำฉันทน์”

ณ ยามสายัณห์

สุกร ผลชีวิต

ณ ยามสายันต์ตะวันย้อย	แน่นิ่งเท่าหน้อยทะยอยเหยียบหนา
ตะแล็กแด็กแด็กจะแหลกแล้วจ้า	กระดังรับมาเถอะรับข้าวไป
คณาเนื่อนวลก็ครวญคลอซบ	ระริกแคนรับสลบเสียงใส
กระต๋องคำข้าวก็กร้าวเสียงไกล	สนุกน้ำใจสมัยสายัณห์
ตะแล็กแด็กแด็กกะแล็กแด็กแด็ก	กระต๋องตั้งแซกสำรวลสรวลสันต์
มีน่านักข้าวก็เปลือกร้าวพลัน	บุรุษรีบตันกระดังส่งมา
ประเพณีไทยสมัยก่อนเก่า	ก็คงมีเค้าจะเนานานถ้า
ตรุณลูกหลานสถานท้องถิ่น	สมัครรักษาขนบธรรมเนียม

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
ศิษย์สำนักเทวาลัย เป็นกวีที่มีความ
สามารถท่านหนึ่ง รัชราชากรจนใน
กระทรวงศึกษาธิการตำแหน่งสุดท้าย
อธิบดีกรมศิลปากร ผลงานปรากฏ
ตามนิตยสารต่างๆ อยู่เสมอ ผลงาน
รวมเล่มได้แก่ “จันทร์เจ้า”

ทุกข์สุขอยู่ที่ใจ

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (รุ่งฤดี)

ในฟ้ากว้างหว่างเมฆเสกสรรภาพ
เพ่งพิศซาบซึ่งไฉนเล่าให้ไผ่ฝัน
แลเป็นภูติผีบาปมาสาปครัน
จิตก็พลันอาทรอ่อนฤทัย

อาจเห็นเป็นเทพธิดามาโอบเอื้อ
อวยพรเพื่อพบสนุกสุขสดใส
ก็เสื่อมทุกข์.....สุขกลับมาจับใจ
เริงละมัยสรวลสำราญบานกมล

นัยน์ตาเราเฝ้าพิเนิจคิดจะนั้น
จิตก็สรรเสกสร้างต่างต่างผล
เมื่อมองโลกโศก....เศร้าก็เผาตน
เมื่อเรายลโลกวิไล.....ใจก็งาม

ถึงทุกข์ร้อนอ่อนระอาชีวาเศร้า
ไม่ปล่อยใจให้เหงาเศร้าก็ขาม
ไม่ช้าวันก็จะดับลับไปตาม
เหมือนมียามเช้าจะนี้มีเย็น

๒๕๑๙

ประยอม ชองทอง เป็น
 สาราณีเยกร ส.จ.ม. จากสำนัก
 เทวาลัย มีผลงานมากมาย เช่น
 ชะบา, ธารทอง, สุดสงวน, รั้ว
 ป่านสีทอง สักวาวิวิธ ปัจจุบัน
 เป็นนายกสมาคม นักเขียนแห่งประเทศไทยและสมาชิกวุฒิสภา

กราบแม่ในวันแม่

ประยอม ชองทอง

ไกลแสนไกลไกลมากจากที่นี่
 ฉันอยู่ที่ท่ามกลางคนแปลกหน้า
 บางครั้งเหมือนภาพผ่านเพียงมารยา
 บางครั้งภาพชัดจำเจิดประกาย
 บางครั้งตื่นตื่นตึกก็นึกถึง
 อ้อมอกซึ่งอบอุ่นละมุนหมาย
 อ้อมแขนค้อมป้องขวัญนิรันดราย
 กระแสสายกษิรธารหวานละมุน
 เคยเคลิ้มฟังลำนำอันจำขึ้น
 ทุกคำคืนฟังกลอนยามนอนหนุน
 มือที่ลูบแผ่วไล่แผ่ไบบุญ
 ช่างอบอุ่นละมุนอาบซาบซาบใจ
 เคยฝันเห็นแววดาท้าทายโลก
 ลบทุกขโศกสลบเห็นเป็นแจ่มใส
 ดาที่รุ่งรังแรงยิ่งแสงไฟ
 ส่องชีพให้กล้าแกร่งแรงนิรันดร์
 ฝันเห็นปากพรำปลอบปลุกขอบขึ้น
 ให้กล้ากลืนทุกข์กลายเป็นฉายฉัน
 ลืมลำบากมากมาสารพัน
 จนมุ่มมันฝันฝ่าอนาคต
 ไ้อัดวาเรื่องเหลืออร่ามงามเฉิดฉัน
 เคยเก็บมันมาร้อยเป็นสร้อยสด
 ผจงวางแทบเท้าเกล้าประณต
 พร้อมจวบจรดสองปรางต่างใจรัก

ไม่เคยลืมน้อยคอยป้อนข้าว
 จนยืนยาวสูงใหญ่ได้ตระหนัก
 มือที่บิดรีนไรไต่ตอมหนัก
 ยุงหรือจ๊กตะไคร้เพียงปลายลิ้น
 มือที่ไกวเปลผูกลูกน้อยเอ๋ย
 มือแม่เคยทำอะไรได้ทั้งสิ้น
 มันแตกด้านด้านชาเป็นอาจิด
 แม่ทำกินเพื่อฝังปลุกลูกกำพร้า
 บ่าที่ลูสองไหล่ที่ได้เห็น
 แม่ลำเค็ญหาบคอนร้อนหนักหนา
 ร่างเล็กบางอย่างจะปลิวลี้ลมพา
 แม่ก็ทำทนายโลกไม่โตกตรม
 แขนที่เล็กเรียบบางสองข้างแม่
 มันเปลี่ยนแปรโลกให้ไม่ชื่นชม
 ป้องลูกไว้ให้ไกลห่างทางไสยม
 ทั้งที่แท้แม่ระบมจนตรมตรอม
 ปากของแม่มีไว้ใช้ปลอบลูก
 ซี่ผีตูกอ้อมชูทะนุถนอม
 ถึงยากแค้นแสนระทดสู้อดยอม
 เพราะแม่ยอมอุทิศให้ลูกได้ดี
 วันแม่กอดรำล้าที่ท่อน้ำ
 ลูกยังจำคำหึงมวลได้ถ้วนถี่
 “จากแม่ไปเพื่อเพียรเรียนวันสี่
 ไม้ก็ปีเรียนเสร็จสรรพก็กลับมา”
 ใครจะรู้ว่าวันนั้นวันสุดท้าย
 ที่แม่หมายยังไม่สมปรารถนา
 ไม่มีแม่แต่สักคำเฮ้ยอ้อลา
 วันที่ลูกหอบปริญญากลับมาเยือน
 มีแต่บ้านเก่าคร่ำหลังคารั่ว
 มีแต่รั้วผูกว่อนเสาดอนเดือน
 มีแต่โยงหยากไย้ไขว่ชานเรือน
 ทุกสิ่งเดือนจิตดมระทมทน

จำปาลาวโรยกลีบออกกลาดเกลื่อน
 ไม่เหมือนเพื่อนคนเก่าเศร้าฉงน
 อินทวาทน์บ้านใต้ไร่ดอกดล
 ช่างเหมือนคนมาเยือนนั้นเชือนแซ
 มะนาวคู่แม่พ่อเคยต่อปลุก
 เคยให้ลูกมากมายหลายกระแส
 มาบัดนี้ไร้ผู้คอยดูแล
 จึงเหลือแต่ซากรักอีกหักราน
 ต้นมะพร้าวยอดตัวในสวนหลัง
 เหมือนความหวังหลักยึดบรรสาน
 ทั้งมะปริงมะปรางกิ่งร้างราน
 เป็นตำนานที่อนาคตกินवादไว้
 แม่เคยหวังฝังปลุกให้ลูกแกร่ง
 ลูกหมดแรงเมื่อมาบ้านเกินขานไซ
 เหมือนดวงเทียนทวนแสงสิ้นแรงไฟ
 ธิบหรีในความฝันอันตระการ
 แต่สิ่งหนึ่งซึ่งแม่ย้ำแก่ลูก
 ซี่ผิดถูกให้เห็นเป็นแก่นสาร
 “แม่จะมียศฐานหรือสาธารณ์
 อย่าทิ้งงานทดแทนคุณแผ่นดิน”
 แผ่นดินแม่แท้ที่ให้ได้กำเนิด
 จะทุนเกิดทดแทนได้ไม่หมดสิ้น
 แทนคุณแม่ด้วยตอบต่อธรดิน
 เป็นอาจิดเป็นนิรันดร์กัลปา
 กรองมาลัยเรียงร้อยสร้อยอักษร
 แทนสองกรแทนใจรักอนรรรมค่า
 แทนรูปเทียนทองหอมน้อมบูชา
 รำลึกว่า “แม่” อยู่ในใจนิรันดร์

จาก บันทึกบนแผ่นดิน, สำนักพิมพ์ พงษ์นี้เยี่ยมดีกว่า : ๒๕๓๖

มะเนาะ ยูเด็น นักกลอนจาก
สำนักเทวาลัย มีผลงานรวมเล่มถึง
เพื่อนักกลอนหลายเล่มเช่น “ชะบา”,
“ธารทอง” และ “สนธิกาญจน์”
ปัจจุบันเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและ
เคยดำรงตำแหน่ง คณบดีอยู่หลาย
สมัย

ชั้ววัน

มะเนาะ ยูเด็น

จาก ‘ราตรี’ ที่ครอบรอบอยู่รอบร่าง
ขอบฟ้าแสงรับแสงแห่ง ‘เตียงสา’
รับ ‘รัก’ รื่นชื่นหวานปานผลกา
รับ ‘เมตตา’ ‘การุณย์’ ได้อุ่นใจ

รับน้ำค้างพร่างแพรวแว ‘พิสุทธิ์’
พิภพจุดดินแดนแสนสดใส
หากหมอกควัน ‘ความเขลา’ ของเยาว์วัย
บดบังให้นัยน์ตาเห็นพร่าพราง

พอล่วงสายพรายแสงแห่ง ‘ความรู้’
ส่องมาสู่จุดเด่นเห็นกระจ่าง
ความสดชื่นคืนกลับลิบเลื่อนกลาง
เพียงแสงจางจาก ‘หวัง’ ที่ยังคง

เมื่อเที่ยงโรยโหยอ่อนร้อนรังสี
ด้วยไฟที่มีนาม ‘ความประสงค์’
ตะวันคล้อยค่อยผ่อนที่ร้อนลง
หมอก ‘พะวง’ เมฆ ‘ภาระ’ ประดังกัน

ลม ‘กั๊วล’ ฝน ‘โรด’ กระจิ่กพัด
มุงสาดซัดเหมือนหมายทำลายขวัญ
แสง ‘สำนึก’ ส่องมาเมื่อสายจันทร์
ดวงตะวันคล้อยต่ำฟ้ารำไร

รังสี ‘ธรรม’ ทอผ่านหมู่มานเมฆ
เหมือนมนต์เสกหมดโคกโลกสดใส
หมดหมองมัวทั่วฟ้าอำไพ
แต่บัดใจ...อนิจจา...สู่วราตรี

จาก ธารทอง, สำนักพิมพ์กรุงไทยการพิมพ์ : ๒๕๐๗

โกวิท สัตลายัน นักกลอน
ชาวอักษรศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันผันตน
เองไปเป็นนักหนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ”
เป็นเจ้าของนามปากกา “มังกรห้า
เล็บ”

เทว-มนุษย์สงคราม

โกวิท สัตลายัน

อยากจะตามเทพไทในสวรรค์
จอมเทวีญาคู่อยู่ที่ไหน
เธอสั่งสมบุญเก่ากันเท่าไร
จึงเกรียงไกรตั้งคำเขาร่ำลือ

ทำอะไรให้เห็นเป็นประโยชน์
มีแต่โทษถ้าใครไม่เชื่อถือ
ครองวิมานฟุ้งเฟ้อเลอระบือ
ให้คนชื้อเชื่อซาบซ่าน

ไหนสิ่งไหนเทวราชประสาทประสิทธิ์
ที่อวดอิทธิฤทธิ์ว่ามีถม
เห็นแต่ในเทพนิทานโบราณบรม
ที่โง่งมหรือจึ่งรับนับถือเธอ

บ่วงการอ้างเอาว่าตำราลิขิต
เหยียบความคิดคนไว้มิให้ผลอ
ว่าเทพท้าวเธอประเสริฐแสนเลิศเลอ
เถอะถ้าเจอแล้วจะเชื่อว่าเหนือคน

ฤทธิ์เธอเพียง ‘นามธรรม’ กำหนดชัด
ไหนจะทัดเทียมเดช ของ ‘เหตุผล’
‘เทวฤทธิ์’ กับ ‘วิชาปัญญาชน’
เชิญเคลื่อนพลเทพตามมาต่อกร

จะพิชิตผิดสวรรค์เทวีญเหวย
‘ความรู้’ เคยสั่งสมคือกมตร
‘ความคิด’ แทนแหล่งหลาวและง้าวองน
ผลาญอมรที่ว่ายอดให้วอดวาย

อร อักษรา เป็นนามปากกา
ของ ม.ร.ว. อรรถธร ชองทอง (สุข
สวัสดิ์) นักกลอนชาวอักษรศาสตร์ คู่
ชีวิตคู่ประยอม ชองทอง ผลงาน
รวมเล่มคือ “ฝนซาฟ้าสาง”

ฝนซาฟ้าสาง

อร อักษรา

ฝ้ายสายฝ้ายสายตาสู่ฟ้ากว้าง
มองยอดยางลิบลิบกะพริบไหว
เมื่อฟ้าแลบแวบวิบหนาวจับใจ
ยังอุ่นไอร้อนอกพอกกนอน

เสียงแม่งล่อมถนอมน้องเจ้าร้องไห้
ทิวแสบไล่ข้าวก็หมดอดนมอ่อน
กล้วยน้ำว้าลูกสุดท้ายเจ้าไหววอน
ซังโมงก่อนเหลือแต่เปลือกเกลือกกลิ้งวาง

เสียงพ่อปลอบประโลมแม่แต่หัวค่ำ
อย่าห่วงข้าฝนคงซาเมื่อฟ้าสาง
พ่อจะลุกก่อนไ้ไปกรีดยาง
คงมีทางแลกข้าวเขามากิน

แม้พร่ำว่าฝนตกนานปานฉะนี้
แรงวารีหลังไหลไม่รู้สิ้น
ความหมายอาบฉาบหน้าน้ำตาริน
หาพื้นดินแห้งที่ไหนทำไร่นา

มิขาดคำเปิดไ้ก่หมูก่ก้องเล่า
เปียกฝนเคล้าคินค้ำกลางน้ำป่า
ยอดยางเหมือนเลื่อนหายลับสายตา
น้ำไหลป่าท่วมบ้านสะท้านใจ

แม่เรียกพ่อสุดเสียงเพียงใจขาด
เสียงซุงฟาดเสาเรือนสะเทือนไหว
หลังคาแยกแตกพลันลงทันใด
ฟาดฝ่าไม้ยุบแยกลงแหลกฉาย

ความรู้สึกสุดท้ายคล้ายจะดับ
 วิญญาณวับหวั่นว้าแล้วขาดัน
 พ่อคว้ามือลูกไว้มิได้นาน
 ชุงก็ผลาญโถมทับดับดินแด

และแล้ว....ฝนก็ซาฟ้าก็สว่าง
 เขาฟื้นขึ้นแคว้งคว้างพร่างรอยแผล
 ริมฝั่งน้ำกว้างกว่าเกินตาแล
 ข้าพพ่อแม่้องหายจากสายตา

กลางสายน้ำนั้นหรือคือแนวบ้าน
 เหลือยอดยางไทรสะกั้นด้านน้ำป่า
 ซากใกล้ใกล้พอให้เห็นเป็นหลังคา
 เศษฟากฝาวางเหวี่ยงไว้เรียงราย

เขาหนาวเหน็บเจ็บชื้นสะอื้นอื้น
 ฝืนกายยันท่ามกลางซากสลาย
 เหลือแต่ร่างเปล่าปลอตตลอดกาย
 เสื้อผ้าหายหิวโหยโดยลำพัง

ไกลออกไปร่องรอยหลายร้อยเส้น
 ชุงกระเด็นซ้อนทับดับความหวัง
 ซากตัดไม้ทำลายป่าน่าชิงชัง
 ผลประดิ่งน้ำป่าคร่ำวีรจิต

เขาโหยหาอ้อมอกเคยกอด
 พ่อเคยพลอดแม่เคยพร่ำจำจับจิต
 น้องเคยพูดเคยเล่นเป็นเพื่อนคิด
 ร่างน้อยนิดจะลอยคว้างไปทางใด

เขาเดินตุ่มสุมหาเสาะอาหาร
 เห็นแต่ธารน้ำกว้างไปทางไหน
 เศษชายเสื้อของพ่อติดดอไม้
 แต่ก็ไร้เรือนร่างบนทางเดิน

ริมชายเลนเบนออกไปนอกฝั่ง
ใต้ขนขึงแอ่งน้ำอันต้นเขิน
ร่างน้อยน้อยซุงทับอยู่ยับเยิน
เขามังเอิญจ้ารอยเสื่อได้เบือตา

ขยับขอนสะท้อนอกสะทกทั่ว
อ้อมลำตัวเห็นมือแม่แค่แขนขวา
อ้อมโอบน้องเหมือนเขาเห็นเช่นเคยมา
แต่ทว่า.....ทิ้งร่างแม่เหลือแต่มือ

หมายเหตุ เรื่องนี้เป็นบันทึกเหตุการณ์เมื่อคราวเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่
ในภาคใต้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และเกิดดินถล่มที่อำเภอกะทูน
มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์ เป็นนัก
กลอนชาวชมรมวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ฯ จบ
ราชการเป็นอาจารย์ประจำภาควิชา
พฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์
เสียชีวิตก่อนเวลาอันควรเนื่องจาก
อุบัติเหตุดินถล่มที่ภูกระดึง

ป่า

สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์

ดอกไม้ป่าหน้าแล้งสีแดงเกลื่อน
กำลังเลือนลอยตามสายน้ำไหล
จากแนวป่าสุดท้ายที่หายไป
เมื่อน้ำใจป่าป่าเข้ามาแทน
ดอกไม้ป่าหน้าแล้งสีแดงเกลื่อน
กำลังเลือนลอยตามสายน้ำไหล
จากหุบเขาขอบฟ้ากาลย์
สู่เบื้องใต้ท้องทะเลตามเวลา
ปีและปีที่ผ่านอันนานนับ
ดอกไม้กับใบไม้ในหุบผา
ได้ถึงวันทั้งต้นร่วงหล่นมา
กลางแดดกล้าหน้าแล้งและแรงลม
เริ่มนิยายความหลังอีกครั้งหนึ่ง
.....ใบไม้ซึ่งซ่อนซบใบทับถม
ได้พลิวพुरुสูธาอันชุ่มดม
ก่อนจะจมจ่อมไปในอีกวัน
ขณะที่มาลัยดอกไม้แห่ง
ลอยตามน้ำหน้าแล้งแห่งความฝัน
ศีลธรรมต่ำซำก็พากัน
ย้อนทวนสายน้ำนั้นวันละน้อย
ปีและปีที่ผ่านมานานแล้ว
ที่ขอบแนวป่านั้นมันถดถอย
จากฝั่งน้ำริมบึงจรดถึงตอย
คือริ้วรอยรื่นรมย์ของร่มไม้
ดอกไม้ป่าหน้าแล้งสีแดงเกลื่อน
กำลังเลือนลอยตามสายน้ำไหล
จากแนวป่าสุดท้ายที่หายไป
เมื่อน้ำใจป่าป่าเข้ามาแทน

จากอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์
วันจันทร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

จิระนันท์ พิตรปรีชา เป็นดาวจухาฯ จากคณะเภสัชศาสตร์ เกิดเหตุการณ์การเมืองจึงเข้าป่าเมื่อออกป่าไปเรียนต่อไปที่ Cornell เป็นเจ้าของรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน จากผลงาน "ใบไม้ที่หายไป"

เศษฐลี

จิระนันท์ พิตรปรีชา

ฉัน คือกรวดเม็ดน้อย
 ซ่อนสีเศร้าสร้อย หมองหม่น
 ได้เศษเขียวตะไคร้ในวังวน
 ประกอบปนสายน้ำเป็นลำธาร
 มีความเหงาเยียบเย็นเป็นที่อยู่
 วันวันรับรู้การไหลผ่าน
 เสียงกระซิบซ้าซ้าท่องตำนาน
 เล่าเหตุการณ์ตันทางอย่างคุ่นชิน
 จึงรู้ว่าโลกนี้มีเขาเขียว
 มีป่าเปลี่ยว ทุ่งหญ้า มีผาหิน
 มีหมู่บ้าน ผู้คน บนพื้นดิน
 ก่อนธารินจะไหลไปนคร

ระยิบน้ำระยับรับพยับแดด
 ใบไม้แสดลอยเรื่อยมาเหนืออ่อน
 เห็นยางเลือดละลายสายเขาชะซอน
 และนั่นที่อนศพท่องล่องรางธาร !

ใบไม้มีรอยพรุนกระสุนศึก
 ในน้ำลึกมีร่องโลहितฉาน
 เสียงลึกลับขับฟ่องร้องพยาน
 และเนิ่นนานนับแต่นั้น....ฉันสุดทน

! ? ! ? ! ? ! ?

! ? ! ? ! ? ! ?

ฉัน คือกรวดเม็ดวิาว
 แผลกแล้วด้วยความเศร้า หมองหม่น
 พรารถนาเป็นฐลีทุรน
 ดีกว่าทนกลั่นใจอยู่ที่ต้นน้ำ

จาก ใบไม้ที่หายไป, สำนักพิมพ์ อ่านไทย : ๒๕๓๒

นภลัย สุวรรณธาดา จบ
คณะครุศาสตร์จุฬาย ไปสอนหนังสือ
ที่เกาหลีอยู่หลายปีคู่ชีวิตก็เป็นนัก
กลอนเหมือนกันผลงานที่รวมเล่มแล้ว
คือ ดอกไม้ใกล้หอมและเพลงพร
ปัจจุบันเป็นรองศาสตราจารย์ที่ม.ส.ธ.

เพลงชาติ

นภลัย สุวรรณธาดา (ฤกษ์ชนะ)

ธงชาติไทยไกวกวัดสะบัดพลิ้ว
แลร์วีร์วลับงามเป็นสามสี
ผ้าผืนน้อยบางเบาเพียงเท่านี้
แต่เป็นที่รวมชีวิตและจิตใจ

ชนรุ่นเยาว์ยืนเรียงระเบียบแถว
ดวงตาแน่วนิ่งตรงธงไสว
“ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย”
ฟังกราวไวดเลือดชานพล่านทั้งทรวง

ผืนแผ่นดินถิ่นนี้ที่พำนัก
เราแสนรักและแสนจะแหงนหวง
แผ่นดินไทยไทยต้องครองทั้งปวง
ชีพไม่ล่วงใครอย่าล้ำมาย้าย

เธอร้องเพลงชาติไทยมันใจเหลือ
พลีชีพเพื่อชาติที่รักทรงศักดิ์ศรี
เพลงกระหึ่มก้องฟ้าก้องชาติรี
แม้ไพร่ได้ฟังยังถอนใจ

แต่สิ่งหนึ่งซึ่งไทยร้าวใจเหลือ
คือเลือดเนื้อเป็นหนอนคอยบ่อนไส้
บ้างหากินบนหน้าตาประชาไทย
บ้างฝึกไฝ่ลัทธิชั่วนากลัวเกรง

ทุกวันนี้ศึกไกลยังไม่ห่าง
แต่หัวนทรวงศึกใกล้ได้ข่มเหง
ถ้าคนไทยหันมาฆ่ากันเอง
จะร้องเพลงชาติไทยให้ใครฟัง

จากดอกไม้ใกล้หอม

กรวิก, เจ้าสาย เป็นนามปากกาของ ชนิดา เดชาฤทธิ์ นางสิงห์ดำประธานชมรมวรรณศิลป์ เสียชีวิตพร้อมกับ เกษวารงค์ วังแก้ว และ สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์ เนื่องจากดินถล่มที่ภูกระดึง

ให้แก่คนหนุ่มสาว

กรวิก

มันเป็นบาปสำหรับการรับรู้
ถ้าหากเธอยังอยู่กับความหลง
ก้าวไปกับความอ่อนไหวไม่มั่นคง
และพะวงว่าที่นี่จะมีภัย

ทางข้างหน้าหนทางจะว่างเปล่า
แดดจะเผาผิวผ่องเธอหมองไหม้
ที่ตรงโน้นมีหุบเหวมีเปลวไฟ
ถ้าอ่อนแอจะก้าวไปอย่างไรกัน

เธอลองมองออกไปให้รอบข้าง
มองผ่านสิ่งต่างๆซึ่งขวางกั้น
ในที่ไกลแสนไกลออกไปนั้น
ศึกษามันให้เห็นความเป็นจริง

แบกภาระท่ามกลางทางสายนี้
เป็นหน้าที่ซึ่งภูมิใจได้อย่างยิ่ง
ควรทำมันให้ตลอดหรือทอดทิ้ง
เลือกแต่สิ่งง่ายง่ายไกลใกล้ตัว

ความอ่อนไหวในอารมณ์ข่มให้หนึ่ง
ใช้สมองตรองทุกสิ่งให้ถ้วนทั่ว
วางระวางหวั่นหวาดความขลาดกลัว
ซึ่งเป็นรั้วรอบรายเธอไว้นั้น

เธอจะยืนได้มั่นคงเดินตรงเส้น
และดีเด่นด้วยงานการสร้างสรรค์
เป็นผู้ตาม, เป็นผู้นำ คนสำคัญ
สมกับที่เรามุ่งมั่นมานานนับ

จากที่นี่คือคืนวันการเริ่มต้น
เราทุกคนเป็นเปลวไฟที่ใกล้ดับ
แต่ก่อนแสงสุดท้ายจะหายลับ
เราต้องการไฟสำหรับการดับไฟ

เกษรรงค์ วั่งแก้ว นักกลอน
ชาวชมรมวรรณศิลป์จุฬาย จากคณะ
ครุศาสตร์ มีผลงานเด่นเป็นที่ยอมรับ
อยู่มากมาย เสียชีวิตเนื่องจากติด
ถล่มที่ภูกระดึง

จุดจบของมนุษย์

เกษรรงค์ วั่งแก้ว

สังคมของมวลมนุษย์สุดกล่าวอ้าง
มีหลายอย่างเปลี่ยนแปลงหาแน่ไม่
ความสุขสันต์โศกเศร้าเคล้ากันไป
บ้างยากไร้อดคัดและขาดแคลน
บางพวกก็ร่ำรวยด้วยยศศักดิ์
อาภักดิ์ทั่วไปไม่หวงแหน
มีเมตตาแผ่สิ้นทั้งดินแดน
รู้ตอบแทนยึดมั่นกตัญญู
บางพวกเป็นทรชนคนเลวมาก
สวมหน้ากากบังไว้ให้สวยหรู
ใครหลงเชื่อต้องช้ำน้ำตาพुरु
ชวนอดสูดวงจิตอนิจจา
บ้างก็ถืออำนาจอย่างอาจหาญ
เที่ยวรุกรานปวงชนจนสิ้นท่า
เห็นแก่ตัวมัวเมาเบาปัญญา
ชอบพาลหาเหตุร้ายไปทุกวัน
บ้างยกตนเป็นผู้ดีมีความรู้
แต่งตัวดูสดสีพิถีพิถัน
นี้แหละโลกเกินคำพรั่ำพำพัน
จึงครรสรรและสร้างแต่ทางดี
ละความชั่วปรับใจใสสว่าง
เดินสายกลางเกียรติเสริมเพิ่มราศี
เพราะชีวิตทุกคนจนหรือมี
จบลงที่กองเพลิงเชิงตะกอน

จาก อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางสาวเกษรรงค์ วั่งแก้ว : ๒๕๑๕

ชมจันทร์เป็นนามปากกาของ
ชมัยภร แสงกระจ่าง อดีตประธาน
ชมรมวรรณศิลป์เป็นชาวอักษรศาสตร์
ร่วมกับเพื่อนๆ ก่อตั้งกลุ่มวรรณกรรม
พินิจเพื่อวิจารณ์วรรณกรรม ปัจจุบัน
เป็นนักเขียนอิสระและเลขาธิการ
สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย มี
นามปากกามากมาย เช่น บัวแพน
นันทพิสัย, ไพลิน รุ่งรัตน์, บุณทริกา
 ฯลฯ

แม่ธารามหานที

ชมจันทร์

เธอแกร่งกล้าเธอรินไหลเธอใหญ่ยิ่ง
เธอเจียบนิ่งเธอแข็งแซ่กระแสนสาย
เธอเนิบช้าเธอตะถั่งพรั่งพรูพราย
เธอโอบล้อมเธอเรียงรายเธอรัยริน
เป็นสายน้ำเป็นมือแม่ออกแผ่รัก
เป็นผู้ให้ผู้ปกป้องทุกผืนดิน
เป็นมือเย็นชะอุ่มงามตามผืนดิน
เป็นเพลงพินเพื่อชีวิตเป็นนิจมา
แม่แห่งรักแม่แห่งใจโยงโยโลก
แม่ดับโศกแม่ดาลสุขทุกแหล่งหล้า
แม่เลี้ยงลูกแม่เลี้ยงดินแม่เลี้ยงฟ้า
แม่คือแม่ธารามหานที

บ้านพลัดรักคนพลัดใจไม้พลัดป่า
ไอนิ่งแม่ธารามาพลัดหนี
เคยรินหลังถึงฟ้ามานานปี
ถึงวันนี้มารินหยุดเจียนหมดใจ
ทีละหยด ทีละหยาดหวั่นหวาดนัก
กระโอยกระอ้ออกแม่หอมองรินร้องไห้
บิบน้ำนมหล่นจากฟ้ามาคราใด
ดั่งเลือดไหลไหลรินแล้วรินลา
วันนี้แม่กลั่นสายเลือดที่เหือดแห้ง
มาดับแล้งเลี้ยงลูกทุกแหล่งหล้า
หัวใจแม่รัวร้อนแสนอ่อนล้า
น้ำไร่ปลานาไร่ข้าว ปวดข้าวแล้ว

โกศล กลมกล่อม เป็นกวีชาว
 สี่ฟ้า มีผลงานสม่ำเสมอในนิตยสาร
 ต่างๆ เคยได้รับรางวัลชมเชยประเภท
 บทกวีของสมาคมภาษาและหนังสือ
 แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
 ผลงานรวมเล่ม เช่น "คือ พันธะ"
 ปัจจุบันเป็นนักเขียนอิสระและเป็น
 พนักงานบริษัทธุรกิจที่ดินชื่อดัง

กวี-ตั้งสายน้ำ

โกศล กลมกล่อม

เมื่อวานฉันนั่งฟังสายน้ำ
 ฉายน้ำเคลื่อนคลี่ละอองฝอย
 ไบไม้รายทางหล่นคว้างลอย
 ปลาน้อยหลบว่ายแอบไหนกัน

เคยเหงาเปล่าเปลี่ยวคนเดียวไหม
 ผืนใกล้กลับเกินเดินเอื้อมผืน
 ไชวหาสาระสารพัน
 กว่ามันจับได้แต่ไอเย็น

สะพานไม้ลงทอดตรงนี้
 แต่มีใจฝ่าทำทุกข้เข็ญ
 จึงข้ามขวากหนามความล่าเค็ญ
 จนเห็นเพื่อนข้างบนทางเจอ

ตั้งคือมือเอื้อมเชื่อมมือสู้
 มิตรผู้เป็นมิตรชิดเสมอ
 ลบภาพความผืนมันละเมอ
 ด้วยเธอผู้ปลุกทุกชีวา

พบพานอ่านเธอสิ่งเธอบอก
 ประตูปิดออกมองเบื้องหน้า
 หายใจให้ลึกแล้วเปิดตา
 เต็มกล้าก้าวทนแม้คนเดียว

กวี. เธอจึงตั้งสายน้ำ
 กลอกน้ำเพื่อนข้างบนทางเปลี่ยว
 สะท้อนทุกสิ่งมากจริงเจียว
 บ้างเชื่อว่าบ้างซ้ำแต่ว่าชัด

หยุดหมึก หยุดชีวิต

วิภาพ คัญทัพ

หยุดหมึก หยุดชีวิต
 หยุดความคิด หยุดปัญญา
 หยุดฝันพรรณนา
 คืออักษรร่ำรำย
 ร้อยร่ำรำพันทุกข์
 ร่ำพึงสุขอันสุดสอย
 ยึดรั้งกับดาวลอย
 และร้องให้ได้แสงเดือน
 สืบสนกกับนพล่าม
 ระหว่างทางอันลางเลื่อน
 แจ่มชัดก็เชือดเดือน
 หรือชี้เช่นประเด็นธรรม
 งุนงง สงสัย
 แม้หวนไหวก็จดจำ
 พานพบกำหนดนำ
 มาร้อยร่ำเป็นตำนาน
 จากใจสัมผัสใจ
 และนานไกลถึงเหลนหลาน
 ความหลังอลังการ
 ดำรงอยู่คู่โลกา
 หยุดหมึก หยุดชีวิต
 หยุดความคิด หยุดปัญญา
 หยุดฝันพรรณนา
 คือตำราอารยชน

จาก จะทอดร่าง วางจิต ณ จุดนั้น

ราช ริงรอง เป็นนามปากกาของรัตนะ ยาวะประภาษสาราณียกร ส.จ.ม. ชาวสีฟ้าเขียนทั้งเรื่องสั้นนวนิยาย, กลอน, กลอนเปล่า, สารคดี เป็นผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ “หลักไท”

แผ่นดินแห่งความไม่กลัว

ราช ริงรอง

เธอถามฉันว่า ดาวดวงไหนที่สุกสว่างที่สุดบนฟ้า
ฉันตอบว่า ดาวดวงที่สุกสว่างที่สุดบนท้องฟ้าไม่มี
แสงอันเจิดจ้าเหล่านั้นหาอาจที่จะแข่งขันกับดาวอีกดวงหนึ่งได้ไม่
เธอยิ้มอย่างขวยอาย และแสวงเป็นหน้าไปอีกทางหนึ่ง
เมื่อกล่าวว่า ดาวดวงที่เธอหมายถึงนั้นคือดวงตาของฉันหรือ
ฉันตอบว่า หามิได้
ดาวดวงที่สุกสว่างที่สุดที่เรามองเห็นอยู่นั้น
คือดวงใจอันอาจหาญของวีรชน

ฉันอาจเปรียบดวงใจของเขานั้นเหมือนดวงดาว
และเปรียบดวงใจของเขานั้นเหมือนขุนเขาอันสูงตระหง่าน
ฉันอาจเปรียบดวงใจของเขาได้อีก
เสมือนธารน้ำกว้างที่ไหลผ่านแผ่นดินทุกถิ่นที่ออกไปสูมหาสมุทร
และเปรียบดวงใจของเขาเหมือนนกใหญ่
ที่โบกบินได้ด้วยปีกอันแข็งแรงของมัน
ไม่ว่าฉันจะเปรียบดวงใจของเขากับสิ่งวิเศษล้ำค่าเพียงไหน
ดวงใจของเขาก็ย่อมสุกสว่างไปกว่านั้น
เหมือนดวงจันทร์ที่ลอยเด่นอยู่กลางฝุ่นดาว
เหมือนทิวเมฆที่จับอยู่เหนือยอดเขา
เหมือนสายฝนที่บันดาลให้เกิดสายน้ำ
เหมือนสายลมที่พัดโบกไปได้ทุกแห่งหน

เธอถามฉันว่า
ดอกไม้ชนิดไหนที่ส่งกลิ่นหอมจรจายไปได้ไกลที่สุด
ฉันตอบว่า
ดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมจรจายไปได้ไกลที่สุดนั้นไม่มี
กลิ่นหอมที่จรจายไปได้ไกลที่สุดนั้น
หาอาจที่จะเทียบกับความหอมของอีกสิ่งหนึ่งได้ไม่
เธอยิ้มอย่างขวยอาย และแสวงเป็นหน้าไปอีกทางหนึ่ง
เมื่อกล่าวว่า ความหอมที่เธอหมายถึงนั้นคือความงามของฉันหรือ
ฉันตอบว่า หามิได้

ความหอมอันขจรขจายที่เราได้สัมผัสอยู่ทุกวันนี้
คือเรื่องราวอันอาจหาญของวีรชน
ฉันอาจเปรียบเรื่องราวอันอาจหาญของเขา
เสมือนกลิ่นหอมอันขจรขจายของดอกไม้
และเปรียบเรื่องราวอันอาจหาญของเขา
เสมือนหนึ่งเสียงเสนาะของลำนำเพลงอันเป็นอมตะ
ฉันอาจเปรียบเรื่องราวอันอาจหาญของเขาได้อีก
เสมือนหนึ่งแสงแห่งดวงอาทิตย์ที่สาดส่องไปทั่วโลก
และเปรียบเรื่องราวอันอาจหาญของเขา
เสมือนหนึ่งเสียงสนั่นจากมหาสมุทร
ซึ่งเติมไปด้วยนิยายอันสุขและเศร้า
ไม่ว่าฉันจะเปรียบเรื่องราวอันอาจหาญของเขา
กับสิ่งวิเศษล้ำค่าเพียงไหน
เรื่องราวอันอาจหาญของเขาก็ย่อมขจรขจายไปได้ไกลกว่านั้น
เสมือนหนึ่งกลิ่นหอมของกุหลาบที่ขจรขจายไปไกลกว่ามวลดอกไม้
เสมือนหนึ่งเสียงของป่าเขาลำเนาไพรที่ไพเราะกว่ามวลดุริยางค์
เสมือนหนึ่งแสงแห่งธรรมที่อาบโลกได้ใสสว่างกว่ามวลดวงอาทิตย์
เสมือนหนึ่งดวงดาวแห่งท้องฟ้า
ซึ่งมองเห็นทุกอิริยาบถแห่งความเคลื่อนไหวของมหาสมุทร

เธอถามฉันว่า

วีรชนนั้นคือผู้ซึ่งมีอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุดในแผ่นดินหรือ
ฉันตอบว่า หามิได้

เธอถามฉันว่า

วีรชนนั้นคือผู้ซึ่งทำในสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทำไม่ได้หรือ
ฉันตอบว่า หามิได้

เธอถามฉันว่า

วีรชนนั้นคือผู้ซึ่งพยายามที่สุดในโลกหรือ
ฉันตอบว่า หามิได้

เธอส่ายหน้า พลังกล่าวว่า

ถ้าเช่นนั้น วีรชนคือผู้ใด

เขาคือภูผาที่ไม่หวั่นกลัวต่อการโถมกระแทกของท้องทะเล
(และแน่ละ เขามีฝั่งหาดทรายทองที่หมอบราบ
ให้กับเสียงกระซิบจากเกลียวคลื่น)

เขาคือนกเหยี่ยวที่โฉบถลาไปมาอยู่กลางนภาภาคแต่เพียงเดียวดาย
 (และแน่ละ เขามีไซ้จำฝูงนกกระจาบน้ำ่านกทั้งหมด
 เข้าไปในกรงแร้วของนายพราน)
 เขาคือต้นสักป่าที่ยืนลำต้นอันสูงตระหง่าน
 ทำทนายพายุและการรุกรานของมนุษย์
 (และแน่ละ เขามีไซ้ต้นอ้อที่ลุ่มในเมื่อเกิดพายุใหญ่
 เขาพร้อมเสมอที่จะถูกโค่นลงมาในวันใดวันหนึ่ง)
 เขาคือดอกหญ้าซึ่งบานไสวและแพร่พันธุ์ไปได้ทุกแผ่นดิน
 (และแน่ละ เขามีไซ้ดอกไม้งามที่จำเป็น
 แต่จะต้องเบ่งบานอยู่ในปราสาท
 หรือคฤหาสน์ของขุนนางและเศรษฐี)

เธอถามฉันว่า
 ถ้าเช่นนั้น ฉันจะได้พบวีรชนเหล่านั้นได้ที่ไหน
 ฉันตอบว่า ทุกแห่ง....ถ้าเธอจะสามารถมองเห็น
บนแผ่นดินแห่งความไม่กลัว

จาก ขอบกรุง, แพรวสำนักพิมพ์ : ๒๕๓๗

ภักดี เป็นนามปากกาของ
ภักดี ริมมากุลทรัพย์ จปรรัฐศาสตร์
จุฬายา ซอบเขียนกลอนแปล่า ปัจจุบัน
รับราชการที่กระทรวงมหาดไทย

กระท่อมไม้สัก

ภักดี

ณ กระท่อมไม้สักสีน้ำผึ้ง
กลางเนินหญ้าสีเขียว
บนยอดเขาสี่เทออันเย็นเยียบ
ริมชายฟ้าสีม่วง
ที่ซึ่งนกนางเขนสีดำและนกพิราบสีขาว
ร่วมร้องเพลงผसानอยู่เหนือหลังคา

เราจะพบกันที่นั่น

ฉันบอกเธอขณะที่ช่วงไหล่แบบบางของเธอถูกฉันหอมหัวไว้ในอ้อมแขน

เส้นทางสายยาวที่รายโรยด้วยจอยแหลมของสะเก็ดหินและหนามใหญ่
ซึ่งตีบตันด้วยยอดภูสีดาของราตรี
ซึ่งโอบอุ้มด้วยอุ้งมืออันหยาบกร้านของลมหนาว
ฉันจะไปถึงที่นั่น ได้อย่างไรกัน

จุดกลางแคลงถูกแต้มอยู่ในดวงตาสีน้ำตาลสดใสของเธอ

ในเช้าของวันหนึ่งอันสดใส
หรือในกลางคืนอันเงียบสงบ
ซึ่งเป็น วันหนึ่งของช่วงชีวิตอันแสนสั้นหรือยาวนาน
เทพธิดานัยน์ตาดาสีเทาปีกสีทอง
จะโบยบินมาทางลำแสงอรุณ

หรือทางแสงนวลของประกายพริกเที่ยงคืน
เพื่อติดปีกสีขาวเบาบางให้เธอ
สำหรับโบยบินไปสู่กระท่อมไม้สัก”

ฉันบอกขณะที่ศีรษะเล็กๆ ของเธอเนิบลงพิงไหล่ของฉัน

กับดวงตาซึ่งอาจถูกบดบังด้วยกำแพงความทุกข์
กับหัวใจซึ่งแห้งโหยและไร้แรงขับ

ฉันคงไปถึงที่นั่นสายเกินกาล
และประตูกระท่อมคงปิดสนิท

เธอทรูบเปลือกตาลงและฉันไม่เห็นดวงดาว
เล็กเล็กสองดวงนั้นอีกต่อไป

นกกางเขนสีดำและนกพิราบสีขาวบนหลังคา
ซึ่งมีความตื่นเป็นนิรันดร์
จะร้องเพลงปลุกชายชราผมสีขาว
ซึ่งมีหน้าที่เป็นนิรันดร์

เขาจะเปิดประตูให้เธอ
และคารวะเธอด้วย "ข้อชอนกลืนรวยริน"

ฉันบอก ขณะที่เธอจุดยี่มสว่างไสวให้กับโลกทั้งโลก

"และที่นั่นคงหนาวเกินกว่าฉันจะทนทาน
หากฉันไม่มีเสื้อหนาวสีแดงขนปุยอันอบอุ่น"

เธอกล่าวขณะที่ผ้าคลุมผมปลิวไสวเหมือนปีกผีเสื้อ
ในแววตามีแววหนาวสะท้อน

ฉันแตะมือลงกับไหล่เล็กเล็กสองข้างบอกให้เธอตั้งใจฟัง

"นางฟ้าองค์เล็กของฉัน
ที่นั่นไม่มีละอองหมอกสีน้ำเงินและสีทองอันเหน็บหนาว
ไม่มีคัลลองแห่ง ประเพณีอันสูงชันและไร่ชีวิตชีวา
ไร่ขอบข่ายแห่ง วรรณคดีอันค้ำแคบและอืดอาด
ที่ซึ่งจะมีแต่ ความเสมอภาค เป็นความอบอุ่นที่พอเพียง"

ณ กระท่อมไม้สักสีน้ำผึ้ง ณ กระท่อมไม้สักสีน้ำผึ้ง
กลางเนินหญ้าสีเขียว

บนยอดเขาสีเทาอันเย็นเยียบ

ริมชายฟ้าสีม่วง

ที่ซึ่งนกกางเขนสีดำและนกพิราบสีขาว

ร่วมร้องเพลงผสมกันอยู่เหนือหลังคา

เราจะพบกันที่นั่น

ณ กระท่อมไม้สักสีน้ำผึ้ง แห่งความหลับไหลไปถึงนิรันดร์
แห่งความหลับไหลไปถึงนิรันดร์

อัญชัญ คิษย์สำนักเทวาลัย
เคยเป็นประชาสัมพันธ์ชมรมวรรณ
ศิลป์จุฬายา เจ้าของรางวัลวรรณกรรม
สร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน
จากเรื่อง "อัญมณีแห่งชีวิต" ปัจจุบัน
อาศัยในสหรัฐอเมริกา

คຸຍເສຊຄວາມຝົນ

อัญชัญ

ซังเซ้ง โพล้งเพล้ง เคล้งคลั้ง
สนั่นดังค้อนโกะชอกตึกสุด
หมาแจวแมวแจ้นแผ่นดินแร่รุด
หลบร่องดินอุตุลุดมุดหลังคา
เจ้าของตีนป็นขึ้นคร่อมกองขยะ
หมากก็หมาข่าสิวะชนะหมา
ครองสมบัติท่วมภูเขาลูกเลากา
กะโหลกกะลากระจำกระจาดกระดาศกระบุง
มือทั้งคຸຍลຸຍทั้งตีนป็นทั้งร่าง
เขี่ยแล้วขว้างถ่างแล้วทิ้งปลิ้นทุกถุง
ควานลงหากว่าขึ้นใหม่หมดใส่ฟุง
น้ำตาลูกก็ไหลอาบคราบน้ำลาย
ล้วงอีกฮืดเห็นตุ๊กตาฮาหลุดริง
ก่อนเขาทั้งตัวเจ้าของคงร้องไห้
ล้วงอีกพรวดพบขวดแตกแหลกกระจาย
ใครเมามายมาคงเขวี้ยงเปรี้ยงเดียวเพล้ง
เศษแก้วเขียดเลือดสาตเอาปากสุด
เลือดกระจุดมียังชอนเพราะท้องเร้ง
นิ้วทุกนิ้วกุมกำค้ำจันเกร็ง
ปะกุกหลาบกันแข่งกลีบแห้งกรัง
บั้นคิตหนุ่มผู้อุ้มชอกุหลาบร่า
วันนี้กลับหอบมาปาหึงถัง
ปนกับกาละมึงทะเลรู้วผู้ฟ้ง
ก้านเสียบฝิ่งซิบเศษฝ้าอนามัย
เหลียวปราดปราดปะกระดาศเป็นแผ่นแผ่น
คร่อมตะครุบสุดแขนหวังแบงค้ใหม่
คຸຍขึ้นเป็นเศษขาดขาดปืมขาดใจ
พบกลอนใครถูกขีดครูดลบขุดรื้อ

พลิกชั้นเฟ่งพิมพัมขมุขมิบ
 เส้นยิบยิบนี้แล้วมึงตัวหนังสือ
 ถูกฉีกพับจับเป็นถุงที่ขายชื่อ
 เยี่ยมขี้มือน้อยของแม่ค้า
 เลือดยังหลังพริ้งปลักขยักขยอน
 เอามือซ้อนล้วงลงเช็ดพบเศษผ้า
 เก่าจนแหงงโหว่หลุด โห ชุดวิวาห์
 ไหวรุ่งริ่งยิ่งเสียวว่าผ้าเช็ดดิน
 ทุด ขยะฉบับปริยมีแต่ซาก
 พงาบปากพิโอโยพิโอดช่างโหดหิน
 สิ้นทั้งแรงแห่งทั้งใจจะปายป็น
 ได้แต่เชยเศษผ้ายื่นมาเช็ดเท้า
 แต่ละเศษแต่ละชิ้นล้วนวินแหง
 กลิ้งตะแคงกรังสนิมริมเกรอะเก่า
 ทั้งตุ๊กตาหลุดทุเรศ-เศษขวดเหล้า
 กุหลาบเฉา-กลอนชำรุด-ชุดวิวาห์
 แต่ละเศษแต่ละซากกากในนั้น
 ครั้งหนึ่งคือความฝันที่ถูกฆ่า
 ฝันของใครแหลกลงแล้วก็โยนมา
 พุทโร ลุงขอทานจำอย่าคุยเลย

จาก ปลายสือ

สมจ้อย หรือ ศุ บุญเลี้ยง เข้า
เรียนคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
ออกมาเป็นศิลปินเสียก่อน มีงาน
เขียนอยู่หลายเล่มเช่น หนุ่มนักโบก
กับสาวขี้บ่น

อยากขีดเส้นความฝัน ของตัวเอง

สมจ้อย

ปากกา...มีหลายชนิด
แล้วแต่ใครจะวาด
บ้างวาดสะอาด
บ้างวาดสัปดน
บ้างขีด บ้างเขียนสับสน
บ้างมีเหตุผล.....เข้าที่
เธอได้ปากกามาจากไหน
จึงขีดเส้นศีลธรรมให้ใครเขา
ขีดเส้นเล็ก เส้นใหญ่
ขีดเอาไว้...ขีดเอาไว้
ขีดให้ใครเขาเดินตาม
วางกรอบ วาดขอบเขต
โอโฮ! วิเศษ...จริงหนา
พระเจ้าคงให้ปากกา
เธอมาบัญญัติผู้คน

.....
.....
ฉันมีปากกาของฉัน
ฉันขีดเส้นความฝันของฉันได้
เก็บปากกาศีลธรรมของเธอไว้
อย่ามารุ่นวายกับฉันเลย

รำคาญพวกปัญญาชน และคนรู้มากทั้งหลาย
ซึ่งชอบยึดเอาความคิดของตัวเอง
เที่ยวตัดสิน ชี้ ถูก-ผิด ในชีวิตคนอื่น....
ตรง.....

ที่เว้นเขียนไว้แรงมาก
มากจนไม่อยากเอาลง

จาก หาวขาว ดาวสวย และกล้วยตาก, สำนักพิมพ์ศิษย์สะตือ : ๒๕๓๑

แผ่นดินสีชมพู

มหาจุฬาลงกรณ์

F
 นำ ใจ นอง ฟ้า สี ชม พุ ————— ทุกคน ไม่ รู้ ลิม บู-ชา—
 Gm Gm7 C7 Gm7 C7 Gm7 C7
 ————— พระ คุณ ของ แห่ ล่ง เรียน มา ————— จุ-ฬ-า-ลง-กรณ-์—
 F F
 ————— ขอ ทูน ขอ เทอดพระนามไท ————— พระคุณแนบ ไว้ นิ-รัน-ดร—
 Gm Gm7 C7 Gm7 C7 G7 C7
 ————— ขอ องค์ พระ เอื้อ อา — ทร ————— หลั่ง พร คุ่ม ครอง—
 F F F F Fdim
 ————— นิ-สิต พร้อม หน้า ————— สัญ-ญา ประ—
 Gm Gm7 C7 Gm7 C7 Gm7 C7
 — คอง ————— ความ ดี ทุก อย่าง ต่าง ปอง ————— น-ของพระ-เกียรติเกริก—
 F F
 — ไทว ————— ขอตราพระเกี้ยวยัง ยืน-ยง ————— นิ สิต ประ สงค์ เป็น ชง-ชัย—
 Gm Gm7 C7 Gm7 C7 G7 C7 F
 ————— ทา-วรบศ อยู่ คู่ ไทย ————— เชิด ชัย — ช-โย—

(สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติ)

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา จบ ป.ม. จากคณะอักษรศาสตร์จุฬาย ผลงานชิ้นสูงสุดในชีวิตคือ เนื้อร้อง เพลงมหาจุฬาลงกรณ์ ซึ่งแต่งร่วมกับน้องชาย(คุณสุภร ผลชิวิน) ผลงานส่วนใหญ่ เป็นงานร้อยกรอง เช่น ฉันทดุชฎีสั่งเวย เนื้อเพลงพระราชนิพนธ์อีกหลายเพลงที่พระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้แต่งถวาย

มหาจุฬาลงกรณ์

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

เรื่องเนื้อร้อง “มหาจุฬาลงกรณ์” นั้น ผ่านมารวม ๓๐ ปีแล้ว ข้าพเจ้าเพิ่งจำได้คร่าวๆ ว่า เมื่อหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล เป็นอาจารย์อยู่ในคณะอักษรศาสตร์ นั้น นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขอพระราชทานทำนองเพลงประจำมหาวิทยาลัย จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์พระราชทานลงมาทางหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ เมื่อเธอเชิญโน้ตทำนองเพลงพระราชนิพนธ์มานั้น ได้เล่าให้ข้าพเจ้าและน้องชายของข้าพเจ้าชื่อ สุภร ผลชิวิน ฟัง และให้ลองแต่งคำร้องขึ้น น้องชายของข้าพเจ้ามีนิสัยรักการร้อยกรองถ้อยคำมาก และเล่นไวโอลินเพลงไทยได้ดีด้วย เขาก็ลองสีไวโอลินตามโน้ตทำนองพระราชนิพนธ์ แล้วใส่คำร้องให้ข้าพเจ้าช่วยดูช่วยอ่าน และทดลองร้องดู ข้าพเจ้าอ่านโน้ตไม่เป็นประสา ได้แต่ฟังและทดลองเสียงของคำที่ใส่ และความก็ต้องชัดเจน อ่านหรือร้องได้เรื่องด้วย ให้มีเนื้อหาบูชาพระคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระคุณของ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ที่ตนศึกษาอยู่ ตั้งสัญญาไว้ว่าจะพร้อมใจกายร่วมสามัคคีกันประกอบคุณงามความดี เชิดชูพระเกียรติคุณ สืบรักษาชื่อเสียงอันดีงามของมหาวิทยาลัยไว้ชั่ววันรันดร

เมื่อแต่งคำเสร็จทบทวนว่าพอไปได้ หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สุภร และข้าพเจ้าก็พากันไปหาคุณพระเจนดุริยางค์ที่กรมศิลปกร ให้ท่านพิจารณาคำติดบิอาโน ฟังทำนองและคำร้องให้เสียงเข้ากันชัดเจนฟังออก ได้แก้ไขคำบ้างเล็กน้อย ประโยคท้าย ๒ ประโยคที่ว่า “ถาวรยศอยู่คู่ไทย เชิดชัยชโย” นั้น คุณพระบอกว่าต้องร้องต่อ ชโย ชโย อีก ๒ คำ ให้กระหึ่ม เพื่อทำนองและคำสง่างาม แล้วหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ จึงนำเนื้อร้องขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพระราชวินิจฉัย จากนั้น ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตได้ร้องเพลงนี้ในโอกาสสมงคลต่างๆ สืบปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณา เสด็จพระราชดำเนินทรงดนตรีพระราชทานแก่นิสิต และบรรดาอาจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นครั้งแรกที่สวนอัมพร พระราชวังดุสิตตามคำกราบบังคมทูลฯ ขอพระราชทานอัญเชิญของนิสิตและอาจารย์ ต่อมาก็ยังได้ทรงพระมหากรุณาเสด็จมาทรงดนตรีที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีกหลายครั้ง นิสิตได้ร้องเพลง “มหาจุฬาลงกรณ์” ถวายในเวลาวิสาขบูชา และส่งเสด็จเสมอมา หลังจากพระราชทานเพลงนี้ได้ประมาณ ๕-๖ ปี วันหนึ่งหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ เชิญพระราชกระแสรับสั่งมายังข้าพเจ้า และน้องชาย สุภร ว่าให้คนแต่งคำร้องไปแสดง

ตัวในวินเสด็จ ทรงดนตรี ที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้าพเจ้าสองคนพี่น้องไม่บังอาจขัดพระราชกระแส จึงได้ไปเฝ้าฯ ฟังดนตรีพระราชทานนิสิตและอาจารย์ในวันนั้น ขณะที่ฟังอยู่อย่างเรีงรีนชื่นชมพระบารมีและดนตรีทุกเพลง ที่ทรงร่วมกับนักดนตรีของพระองค์ท่าน ก็ได้ยินเสียงหม่อมราชวงศ์ สุนทรชาติ ผู้ทำหน้าที่พิธีกร (โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น) ประกาศว่า โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าและน้องขึ้นไปบนเวที (ที่กำลังทรงดนตรีอยู่) ข้าพเจ้าสองคนก็ขึ้นไปเฝ้าฯ ถวายตัวอย่างเงอะงะเต็มที ด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ จึงได้ปรากฏชื่อคนแต่งคำร้อง “มหาจุฬาลงกรณ์” มาแต่ครั้งนั้น พระมหากษัตริย์คุณ ล้นพ้นแก่ข้าพเจ้าสองคนพี่น้อง

ทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ “มหาจุฬาลงกรณ์” นี้ ไพเราะ ปลูกใจ และจับใจเหลือล้น แต่ตัวคนแต่งเนื้อร้องในระยะต่อๆ มา ให้สำนึกในความผิดพลาดในคำร้องอยู่คำหนึ่ง สะดุ้งใจทุกครั้งทีฟังเพลงนี้ตรงประโยคที่ว่า “ทุกคนไม่ลืมบูชา” พระคุณของแหล่งเรียนมา...” ฟังๆ ไป ดูจะกลายเป็น “ทุกคนไม่รู้” แล้วก็ “ลืมบูชา” ไปทุกที เมื่อเสียงร้องนั้นแยกคำ “ไม่รู้ลืม” ให้ห่างกันเล็กน้อย แต่ถ้าลองทดลองร้องคำว่า “ไม่รู้ลืม” ให้อยู่ด้วยกันเสีย โดยวิธีร้องลักคำหรือจังหวะเสียชนิดหนึ่ง แล้วเอื่อนคำท้าย “ลืม” ไปหาคำ “บูชา” แต่ก็เป็น การฝืนโน้ต ต้องขอพระราชทาน “พระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ” ไว้ ณ ที่นี้ในเมื่อกล่าวอย่างนี้ เนื่องจากคำไทยนั้นมีสั้น ยาว และเสียงวรรณยุกต์ บางครั้งหาคำได้ยากมากที่จะให้ตรงกับเสียงคำโน้ตของเพลงสากล จนใจต้องช่วย ฝืนเพื่อ ความ ก็มี เพื่อ คำ ถูกต้องก็มี เคยขอพระราชทาน “พระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ” มาแล้ว ในเนื้อเพลง “ลมหนาว” ตรงคำว่า “น้ำตา หลังริน แลลามไหลเพียงหยาดฝนปราย” ซึ่งเสียงของโน้ตต้องเป็น “น้ำตะ” ทรงพระมหากษัตริย์คุณ ล้นเกล้าฯพระราชทานให้ร้องว่า “น้ำตา” ได้

ข้าพเจ้าร้อนตัวทุกครั้งทีฟัง “ทุกคนไม่รู้ ลืมบูชา” ไม่นานมานี้ ขณะท่านองคมนตรี หม่อมหลวงจिरายุ นพวงศ์ นั่งประชุมอยู่ข้างๆ ข้าพเจ้าที่ราชบัณฑิตสถานเกี่ยวกับภาษาไทยขณะนั่งรอประธานเข้าห้อง ก็คุยกันเรื่องคณะอักษรศาสตร์ จุฬฯ ท่านก็พูดล้อๆ ขึ้นมาว่า “เออเนี่ย ท่านผู้หญิงทำไมถึงให้ ‘ทุกคนไม่รู้ ลืมบูชา’ เสียละ ข้าพเจ้าสะดุ้ง เพราะท่านพูดแทงใจดำเสียจริงๆ ท่านมีญาณพิเศษแล้วก็หลักแหลมคมคายเสมอเช่นนี้แหละ ข้าพเจ้าจึงตอบไปว่า “รู้ใจเสียจริงทีเดียว เมื่อตอนแต่งคำร้องเพลงนี้ท่านไปอยู่ที่ไหน

ทำไมไม่มาช่วยกันแต่ง” แล้วข้าพเจ้าก็คิดว่า จะมีใครคิดอย่างนี้อีกไหมหนอ

ความทรงจำครั้งเรียนอยู่ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ๕๐ ปีมาแล้วนั้นก็ไม่มีสาระสำคัญได้อื่น นอกจากรำลึกถึงพระคุณครูภาษาไทยชั้นเอกของข้าพเจ้าในครั้งนั้น คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระยาอุปกิตศิลปสาร พระวรวงศ์พิธีกรรมและพระสารประเสริฐ (ท่านผู้นี้เป็นครูนอกเวลาเรียนของข้าพเจ้า คือ ข้าพเจ้าฟังท่านคุยกับบิดาของข้าพเจ้า) และคิดถึงเพื่อนร่วมชั้นคนหนึ่ง ซึ่งเมื่อเขาจบการเรียน (ระดับปริญญา) แล้ว เขารัก ทะนุถนอม พิทักษ์รักษา และพัฒนาภาษาไทยตลอดชีวิตที่ล่วงลับดับขันธไปแล้ว คือ นายเจือ สดะเวทิน ข้าพเจ้ายอมรับนับถือว่าอาจารย์เจือหายใจเข้าออกเป็นภาษาไทย วรรณคดีไทย โดยเฉพาะหายใจเป็นท่านกวีสุนทรภู่ทั้งด้านประวัติและผลงานของสุนทรภู่เห็นถนัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา ชัดเขียน คั่นคว้า รวบรวมเรื่องของสุนทรภู่ และงานเขียนของท่าน จนบางวันเราต้องวิวาทกันเมื่อได้มารับราชการอยู่แห่งเดียวกัน ไม่ว่าจะให้เขียนเรื่องอะไรลงหนังสือ “วรรณคดี” เขาต้องพูดแต่สุนทรภู่ อยู่เรื่อย และเขาก็เป็นชาวเพชรบุรีแกะรอยท่านสุนทรภู่อยู่ตลอดเวลา ว่าท่านมีชีวิตอย่างไร ทำอะไรบ้าง เอามารวบรวมเป็นเรื่องราวหลายเล่ม แต่ก็น่าเสียดายที่เวลานี้สถาบันสุนทรภู่กำลังจะก่อตั้ง แต่อาจารย์เจือยังไม่ได้รับสั่งอนุสรณ์วันงานของสุนทรภู่เพื่อประกาศว่า เขารักสุนทรภู่เพียงไหน ข้าพเจ้าเคยสนับสนุนเรียกร้องแทนเขา แต่ก็คงจะสำเร็จสักวันหนึ่งกระมัง

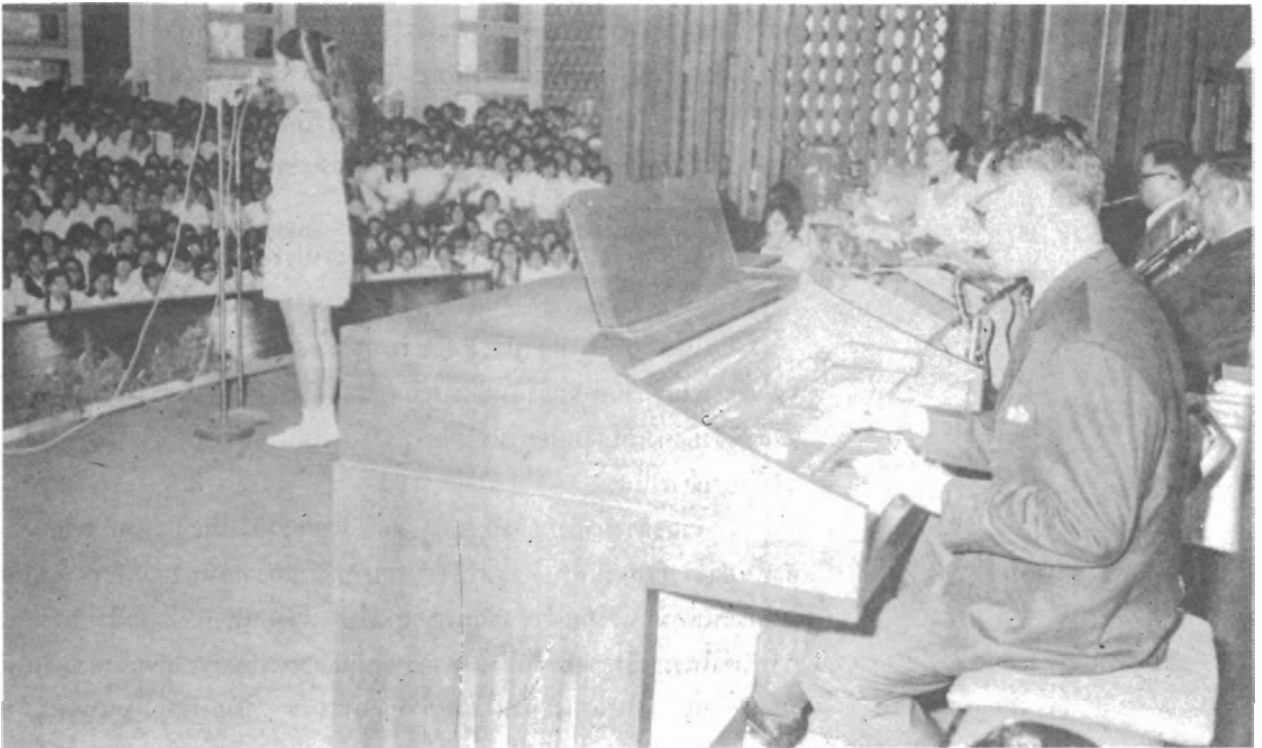
ข้าพเจ้าสำนึกในพระคุณของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และครูบาอาจารย์ที่เคยสั่งสอน ข้าพเจ้าในสำนักนี้ตลอดมา พระคุณที่ได้ประสิทธิ์ประสาทสิ่งที่รักที่ชอบคือภาษาไทย ให้ข้าพเจ้าเกิดความรักในการอ่านหนังสือทุกประเภทเพื่อความรู้ทางภาษาไทย ข้าพเจ้าไม่มีวาสนาบารมีทีจะมีโอกาสศึกษาต่อในชั้นปริญญาทางอักษรศาสตร์ จบการเรียนเพียงประโยคครูมัธยมศึกษาของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นรุ่นที่สาม (รุ่นที่ ๓) เพราะในต้นปีที่คณะอักษรศาสตร์เริ่มมีการศึกษาระดับปริญญาตรีนั้น ข้าพเจ้าเป็นโรคกระเพาะอาหารอยู่ ๓ เดือน บิดาของข้าพเจ้าไม่ยอมให้เรียน กลัวลูกจะตายเสียก่อน ปีต่อมาทางคณะอักษรศาสตร์ก็เปิดให้เรียนระดับปริญญาเอกเวลา บิดายอมให้เรียน แต่ข้าพเจ้ามีทิฐิเสียแล้วไม่ยอมเรียนตามวิสัยคนดีอื่น

เมื่อได้อ่านหนังสือ *อักษรศาสตร์ ฉบับที่ระลึก* เมื่อเดือนที่แล้ว* ได้พบบทความของศาสตราจารย์พันตรีหญิง คุณหญิง ละเอียด โปชะกฤตเมษะ ยกย่องผู้ที่ไม่ได้เรียนชั้นปริญญา แต่มีความสามารถต่างๆ ได้แก่ อาจารย์เปลื้อง (พี อักษรศาสตร์ รุ่น ๑) ของข้าพเจ้า คุณชวน ฉวีวงศ์ (รุ่น ๒) และมีชื่อข้าพเจ้าอยู่ในคำยกย่องนั้นด้วย ก็รู้สึกเป็นเกียรติและขอบคุณท่านผู้นี้มาก ที่เป็นเกียรติสูงสุดแก่ข้าพเจ้าก็คือ เมื่อคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คราวสถาปนาครบ ๕๐ ปี พ.ศ. ๒๕๑๐) พิจารณาประสาทปริญญาโท อักษรศาสตร์บัณฑิต กิตติมศักดิ์ แก่ อาจารย์เปลื้อง อาจารย์เจือ และข้าพเจ้ารวมอยู่ด้วย สองคนแรกนั้นมีผลงานทางภาษาไทยทรงคุณค่ามากมายยิ่งกว่าข้าพเจ้าหลายเท่า พระคุณของคุณคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงมีต่อข้าพเจ้าเหลือคณนา เกินกำลังของข้าพเจ้าจะ

ทดแทนได้ในชีวิตนี้ และขออนุญาตถือโอกาสนี้ในบทความที่เขียนนรณการแก่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวาระที่สถาปนามาครบ ๗๐ ปี กล่าวขอบพระคุณและสำนึกพระคุณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ไว้เป็นอย่างดีที่ให้เกียรติมอบปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ วิชาภาษาไทยแก่ข้าพเจ้า เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕ ก่อให้เกิดกำลังใจเพิ่มขึ้นที่จะทำงานรับใช้ท่านที่ให้เกียรติใช้ข้าพเจ้าในด้านภาษาไทย ด้วยความไว้วางใจว่าข้าพเจ้าคงจะสนองพระคุณให้ได้ตามสติปัญญาความรู้อันน้อยที่ข้าพเจ้ามีอยู่

“พระคุณของแหล่งเรียนมา จุฬาลงกรณ์” จักจารึกอยู่ในหัวใจของข้าพเจ้าจนกว่าชีวิตจะหาไม่

จาก ๗๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : รำลึกอดีต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็ช โน ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณหมอปูนพิศ อมาตยกุล
 เรียนเตรียมแพทย์ที่คณะวิทยาศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อายุ ๒ ปี ก่อนข้ามฟากไป
 เรียนแพทย์ ศิริราช เป็นผู้รักและ
 ห่วงแหนคุณค่าของดนตรีไทยแท้และ
 มีความรู้ในด้านนี้ดีที่สุดในขณะนี้
 ปัจจุบัน ผลงานเขียนที่รวมเล่มแล้ว
 ได้แก่ สยามสังคีต, ดนตรีวีจักษ์ นอก
 จากนี้ยังมีผลงานเขียนกระจัดกระจาย
 อยู่ทั่วไปตามหนังสือพิมพ์ เช่น สยามรัฐ
 และหนังสือที่ระลึก เช่น หนังสือที่
 ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา

โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์

ร.ศ.นพ.พูนพิศ อมาตยกุล

ไม่ว่าผู้เขียนจะเรียนจบมาจากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ แต่ก็เป็นศิษย์เก่าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสรู้ประวัติและความเป็นมาของเพลงโหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์ อันเป็นเพลงโหมโรงประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เขียนจึงมีเกร็ดเล่าให้ทราบนอกเหนือไปจากตำราดนตรีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

เรื่องเดิมนั้นมีอยู่ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันได้พระราชทานเพลง “มหาจุฬาลงกรณ์” ให้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา กับ นายสุภร ผลชิวิน เป็นผู้ประพันธ์คำร้อง อันเป็นลีลาแบบสากล เพลงนี้ร้องกันอยู่ในจุฬาที่ขึ้นต้นคำร้องว่า “น้ำใจน้องพี่สืชมทุกคนไม่รู้ลืมบูชา... ฯลฯ”

ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ คุณครูท้าวประสิทธิ์ พาทยโกศล ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ทำทางเปลี่ยนเพลงมหาจุฬาลงกรณ์ จากสากลของเดิมมาเป็นของทางไทย ครูท้าวประสิทธิ์ได้ทำเสร็จในปีเดียวกันนั้น เป็นทางบรรเลงสำหรับวงปี่พาทย์และนำขึ้นบรรเลงถวาย ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ได้แก่ ไชเจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย ทั้งนี้ยังทำนองเดิมตรงสำคัญไว้เฉพาะตรงที่มีคำร้องว่า

“นิลิตพร้อมหน้า สัญญาประคอง
 ความดีทุกอย่างต่างป้อง ผยองพระเกียรติเกริกไกร

ในสมัยที่ครูท้าวประสิทธิ์ปรับปรุงเพลงนี้เสร็จแล้วนั้น นิลิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมิได้มีการเริ่มเล่นดนตรีไทยกันอย่างจริงจังเช่นทุกวันนี้ เพลงนี้จึงยังคงเก็บเงียบอยู่ในตู้รักแพร่หลาย เล่นได้แต่เฉพาะวงปี่พาทย์บ้านวัดกัลยาณมิตรเท่านั้น

เวลาล่วงมาถึงกลางปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ศาสตราจารย์นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ อาจารย์คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มีความเห็นว่านักศึกษแพทย์ในขณะนั้นคว่ำเคร่งกับตำราเรียนมากเกินไป บางคนหาทางออกด้วยการเล่นการกีฬาในร่ม ซึ่งอาจจะชักจูงไปหาการพนันและกรตีมสุรา ท่านจึงส่งเสริมให้มีการหัดดนตรีไทยกันขึ้นในโรงพยาบาลศิริราช โดยบริจาคทุนทรัพย์กับอาจารย์แพทย์อีกหลายท่านให้ซื้อเครื่องดนตรีไทยสำหรับฝึกซ้อม และได้เรียนเชิญคุณครูท้าวประสิทธิ์มาเป็นครูสอนตั้งแต่นั้น

ขณะนั้นผู้เขียนเรียนอยู่ศิริราชชั้นปีที่ ๒ จึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ต่อเพลงจากครูท้าว

อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนแพทย์สมัยนั้น (พ.ศ. ๒๕๐๒) ทุกคนจะ

ต้องเคยเป็นนิสิตจุฬาย ก่อนข้ามฟากมาเรียนแพทย์ และทุกคนเคยร้องเพลง “น้ำใจน้องพีสีชมพู” มาก่อน เมื่อครูเทวามาสอนดนตรีไทยให้ศิริราช ท่านก็เลยนำเพลงมหาจุฬาลงกรณของไทยนี้มาสอนให้พวกเราเล่นเป็นวงแรก วงดนตรีของศิริราชในสมัย ๒๕๐๒-๒๕๐๗ จึงใช้เพลงโหมโรงมหาจุฬาลงกรณเป็นเพลงโหมโรงประจำ จะเล่นงานใดก็ใช้เพลงนี้เป็นเพลงโหมโรง(เพราะเล่นเพลงโหมโรงอื่นไม่เป็น)

นักดนตรีสมัยนั้นเป็นหมอบใหญ่ไปหลายคนแล้ว อาทิเช่น หมอประสงค์ บูรณ์พงศ์, หมอชุติตย ปานปรีชา, หมอสุมาลี บูรณ์ศิริ, หมอวิสิทธิ์ ต่างใจ, หมอประพุทธ ศิริบุญย์, หมอเบญจมาศ ปุณณหิตานนท์ เป็นต้น

หลังจากผู้เขียนลาออกจากศิริราชไปศึกษาต่อต่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ได้ย้ายไปสอนดนตรีไทยให้แก่วงดนตรีของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพลง “มหาจุฬาลงกรณ” จึงย้ายไปบรรเลงเป็นเพลงโหมโรง ณ มหาวิทยาลัยแห่งนั้น ตามความสมจริงแห่งนามของเพลง และเป็นที่สนใจของคุณครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล มาก

ส่วนวงดนตรีของศิริราช ซึ่งต้องกลายมาเป็นวง

ดนตรีของมหาวิทยาลัยมหิดลก็ได้ครูใหม่มาควบคุม คือ “ครูสำราญ ภมรสุต” ท่านได้กรุณาขยายเพลงมหาชัย ๒ ชั้น เป็นเพลงโหมโรงเสภา สามชั้น ให้ชื่อว่า “โหมโรงมหาชัยภิรมย์” กลายเป็นเพลงโหมโรงประจำวงดนตรีของมหาวิทยาลัยมหิดล มาจนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่วงการศึกษาของชาติไทยมากมาย หลายสถาบันที่มีวงดนตรีไทยก็อยากจะมีเพลงโหมโรงในพระนามไว้เป็นสัญลักษณ์ไว้บ้าง เช่น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีเพลง “โหมโรงมหาปิยะ” เป็นเพลงสามชั้น สำเนียงฝรั่ง คล้ายทหารกำลังเดินแถวด้วยจิ้งหะมารช แต่งโดยครูเฉลิม บัวท่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ครูเฉลิมยังได้ช่วยแต่งเพลงให้ คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังได้ช่วยแต่งเพลงให้สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า นนทบุรี “โหมโรงสรรเสริญพระจอมเกล้า” โดยถอดแบบลูกน้องมาจากเพลงสรรเสริญพระบารมีปัจจุบัน

จึงขอบันทึกไว้เพื่อกันลืมเพียงเท่านี้

๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๒

จากสยามสังคีต : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, ๒๕๒๕

“พระผู้ทรงเป็นอัจฉริยะทางดนตรีเองได้”

ศ.คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร
สำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์
มีผลงานเขียนมากมายทั้งตำราวิชา
การและคู่มือเรียนภาษาอังกฤษ นอก
จากนี้ยังใช้นามปากกา “จินตนา ๒”
ตอบปัญหาใน “สตรีสาร”

เรื่อง ของหัวใจ

ศ.คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร

ถ้าจะนับจริงๆ ก็กว่า ๗ ปีแล้วที่ได้กลับมาอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ใหม่ที่ว่าได้กลับมาใหม่ก็เพราะเคยอยู่มาแล้วครั้งหนึ่งในสมัยที่เป็นนิสิต การกลับมาคราวนี้ก็ไม่ใช่เป็นเพราะโชคความหรือบังเอิญอย่างที่เขามักจะชอบพูดกัน แต่เป็นเพราะเลือกเอาเองทีเดียว

ตลอดเวลา ๗ ปี ที่ได้กลับมาอยู่กับจุฬาฯ อีกครั้งหนึ่งนี้ ถ้าจะนับก็นานพอดู ถึงขนาดทำให้บังอาจที่จะคิดว่าตนเองนี้เป็นส่วนหนึ่งของจุฬาฯ โดยแท้จริง ไม่ใช่เพียงว่าแต่ปาก หรือถ้าจะพูดอย่างสำนวนฝรั่งที่คนไทยชอบขอมืมเขามาใช้ ก็จะต้องว่า ได้ร่วมร้องให้ร่วมหัวเราะมากับจุฬาฯ แล้ว มากต่อมากครั้งอย่างใกล้ชิดและรู้จริง ไม่ใช่เพียงแต่ได้ยินเขาเล่าต่อมาแล้วก็มาพลอยตื่นเต้นแอะอะไปกับเขาด้วย

จุฬาฯ ของเราสมัยนี้มีอะไรผิดแปลกแตกต่างกับจุฬาฯ ในสมัยผู้เขียนเป็นนิสิตอยู่มากหลายประการ ทั้งๆ ที่รูปร่างหรือตัวจุฬาฯ เองนั้นหาได้เปลี่ยนแปลงไปมากไม่ จริงอยู่...เวลาและกาลสมัยที่ผ่านไปก็มีส่วนในเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนี้บ้างไม่มีปัญหา แต่ถึงกระนั้นก็ดียังอยากจะยกตัวอย่างความเปลี่ยนแปลงบางประการซึ่งไม่น่าจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพราะกาลเวลาเปลี่ยนไปนั้นเลย อะไรรู้เล่าเป็นต้นเหตุให้สิ่งเหล่านี้เกิดอยู่ได้ในจุฬาฯ อันเป็นที่รักของเราทุกวันนี้ ถ้าเราค้นหาเหตุผลต้นตอของสิ่งเหล่านี้ได้บางทีเราจะรู้ได้บ้างละกระมังว่าที่มาของความไม่ราบรื่นและความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันที่เกิดขึ้นบ้างเป็นครั้งคราวในหมู่เราคืออะไรกันแน่

๗.๕๕ น. ฝนลงเม็ดบางๆ ถนนแน่นด้วยรถนานาชนิด นักศึกษาในเครื่องแบบของสถานศึกษาต่างๆ แน่นขนัดทั้งในรถประจำทาง บนบาทวิถี และที่หยุดรถประจำทาง ทุกคนคิดอย่างเดียวกัน เหลือเวลาอีก ๑๕ นาทีเท่านั้นจะทันหรือไม่ รถประจำทางคันหน้าจะมาทันภายใน ๕ นาทีข้างหน้าหรือไม่ มาแล้วจะขึ้นได้หรือไม่ ถ้าใน ๕ นาทีข้างหน้าฝนตกและรถเมล์ยังไม่มาจะทำอย่างไรดีจึงจะไม่เปียก

ไฟแดงข้างหน้า รถทุกคันค่อยๆ ชลอมาแล้วก็หยุดอยู่กับที่เพื่อรอสัญญาณไฟเขียว ยกเว้นทางช่องซ้ายสุด รถที่จะเลี้ยวซ้ายผ่านได้ตลอด

ในจำนวนนักศึกษาที่ยืนชะเง้อคอยดูว่าเมื่อไรรถประจำทางจะมาถึงนั้นมีนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทั้งหญิงและชายหลายคน รู้ได้ง่ายเพราะเครื่องแบบของนิสิตหญิงใครๆ ก็รู้จัก ส่วนสำหรับนิสิตชายนั้นไม่แน่ใจเราก็ดูหัวเข็มขัดรูปพระเกี้ยว

ทุกเช้า ประมาณเวลาเดียวกันนี้เอง ผู้เขียนจะมามหาวิทยาลัยผ่านทางนี้ทุกวัน และทุกเช้า ในเมื่อมีโอกาสก็พยายามหยุดรถรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคนไม่เลือกว่าคณะไหน หญิงหรือชาย เพราะถือว่าเป็นการแสดงความรักเอื้ออาทรที่ไม่ต้องลงทุนหรือใช้ความพยายามอะไรมากมายเลย นอกจากใช้ความตั้งใจเพียงนิดเดียว และถือว่าเป็นการแสดงความรักเอื้ออาทรโดยสุจริตใจไม่เคยคิดต้องการอะไรตอบแทนแม้แต่น้อย

แต่ถ้าใครคิดว่าการแสดงความเอื้อเฟื้อเพียงนิดเดียวเท่านั้นเป็นของง่าย ทำเมื่อไรก็ทำได้ ไม่เห็นจะน่าต้องนำมาพูดถึง ก็ใครจะขอบอกว่าเข้าใจผิดถนัด ถ้าไม่ลองทำด้วยตนเองแล้ว ก็จะไม่มีความรู้ที่จริงนั้น กลับกลายเป็นเรื่องยากเย็น และบางครั้งกวนโมโหไม่เล่นด้วยซ้ำไป

การหยุดรถเพื่อรับใครใกล้จะถึงสี่แยกไมไชของง่าย ๆ ถ้าเข้าแนวซ้ายไว้ก็ใกล้กับตัวผู้ที่เราจะรับขึ้น ถ้าเขาวิ่งขึ้นมาทันทีก็ไม่คิดขวางใครที่เขาตามมาข้างหลัง แต่ถ้าวรถเราอยู่แนวกลางแล้วก็ยากมาก ถ้าไม่มีรถเลี้ยวซ้ายเราก็อาจจะพอให้อาณัติสัญญาณกับผู้ที่อยู่ข้างทางให้รับวิ่งมาขึ้นรถเราได้

แต่ - ตามธรรมดาไม่เป็นเช่นนั้น ผู้เขียนหยุดรถยื่นหน้าออกไปตรงหน้าต่างซ้ายพร้อมกับเตรียมเปิดประตูพร้อมจะรับ ร้องถามพวกนิสิตทั้งหญิงและชายที่แน่ใจว่าเป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบอกได้จากเครื่องแบบและหัวเข็มขัด อันที่จริงไม่ควรเรียกว่าถามเรียกว่าเชิญเป็นกันเองว่า ถ้าจะไปจุฬฯ มาขึ้นมารึ

ในจำนวนนิสิตจุฬฯ ที่ขึ้นรถประจำทางอยู่นั้น สมมุติว่ามี ๕ คน ก็จะมีสักคนเดียวที่เดินมาขึ้นรถตามคำชวน อีก ๒ คนจะมองเหลียวซ้ายแลขวาเป็นเชิงหาว่าเราพูดกับใคร ถ้าเราเชิญเขาก็ทำมองไปทางอื่นเสีย ส่วนอีกคนหนึ่งจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ว่าเกิดอะไรขึ้น หรืออาจจะมียกสักคนหนึ่งด้วยเข้าไปที่มองมาทางรถด้วยสายตาที่บอกแทนคำพูดว่า ประหลาดจริงรู้จักเขารึ ?

ในสัปดาห์หนึ่ง ๆ จะมีโอกาสได้หยุดรถอย่างนี้สัก ๓-๔ ครั้ง แต่จะมีคนขึ้นรถมาด้วยคิดเฉลี่ยแล้วประมาณ สัปดาห์ละ ๒ ครั้งเป็นอย่างมาก เพราะเผอิญไปพบเอนินิสิตในคณะที่เคยสอนและที่รู้จักเข้า นอกจากนั้นจะต้องเก้อ พูดกับลมแล้งคนเดียว และบ่อยครั้งต้องถูกรถข้างหลังบีบแตรแรง เพราะเราไปขวางทางจราจรของคนอื่นเขาเข้า

ด้วยความไม่พอใจเกือบจะสาบานเสียหลายต่อหลายครั้งแล้วว่าจะไม่มีวันหยุดรับมนุษย์ประเภทติดเครื่องหมายพระเกี้ยวเหล่านี้อีกเลย แต่แล้วก็อดไม่ได้เมื่อเห็นท่าทาง

กระวนกระวายขึ้นรถประจำทาง หรือไม่กี่แห่งมองท้องฟ้าว่าฝนจะตกหรือยัง แต่ผลก็ยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงนานๆ จะได้นิสิตที่ไม่รู้จักมาก่อนยอมขึ้นมาด้วยสักครั้ง

เคยมานั่งคิดว่านี่เป็นเพราะอะไร ที่หยุดรถชวนทั้งนิสิตหญิงและชาย ถ้าผู้ชายเป็นชายก็ควรดอกที่นิสิตหญิงจะกระอักกระอ่วนไม่กล้า แต่อย่างน้อยก็น่าจะรู้ว่าเป็นอาจารย์คนหนึ่ง ณ สถานศึกษาของตนไม่น่าจะต้องตะขิดตะขวงอะไร แต่ที่ผู้ชายเป็นอาจารย์หญิง และอายุก็ไม่ใช้รุ่นสาวแล้ว ไม่น่าที่นิสิตหญิงจะต้องรังเกียจ หรือนิสิตชายจะต้องกระดากที่จะนั่งรถมาด้วย

หรือเป็นเพราะไม่รู้จักกันมาก่อน ในยามเช่นนั้นก็น่าจะต้องถือมารยาทสังคมที่ว่าจะต้องแนะนำกันเสียก่อน จึงจะยอมรับความเอื้อเฟื้อ และวิธีทำเป็นไม่มองทั้งๆ ที่รู้ว่ามีคนแปลกหน้าเขาพูดด้วยไม่ว่าเขาจะพูดด้วยเรื่องอะไรก็ตาม จะให้เรียกว่ามารยาทแบบอะไรกันแน่

เรื่องเป็นเช่นนี้แหละ ผู้เขียนก็ยังถามตนเองอยู่ทุกวันนี้ว่า เพราะอะไร ? เพราะอะไร ?

ถ้าใครเคยขับรถเข้ามาในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ก็คงจะรู้ว่าการจราจรที่นั่นลำบากไม่น้อยเหมือนกัน เพราะถนนแคบรถสวนกันก็แทบจะไม่พออยู่แล้ว บาทวิถีก็ไม่มีสำหรับให้นิสิตเดินมีหน้าเข้าข้างทางก็เป็นโคลนเลอะเทอะ และตัวตนเองก็เป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำขังเป็นแอ่งๆ สรุปลงมาแล้วก็เกือบจะพูดได้ว่าเดินแทบไม่ได้ในยามหน้าฝน

แต่ก็ยังต้องเดินกันอยู่ทุกวัน เพราะไม่เดินก็ไม่ได้ ฝ่ายคนที่ต้องขับรถเข้ามาในบริเวณมหาวิทยาลัยก็ยิ่งกลุ่มใจเข้าทุกวัน เพราะแต่คนยังไม่มีที่จะเดินแล้ว รถจะไปเดินที่ไหน

ในสมัยเมื่อผู้เขียนยังเป็นนิสิตอยู่นั้น มีแต่พวกผู้หญิงเท่านั้นที่นั่งรถยนตร์ และส่วนมากเป็นรถยนตร์รวมกันเข้ามา สมัยนั้นโดยเฉพาะในหน้าฝน รถยนตร์เป็นที่สาปแช่งของพวกนิสิตที่ต้องเดิน หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็ว่าพวกนิสิตหญิงที่นั่งรถยนตร์มาจะต้องได้รับคำค่อนขอขอดังๆ หรือคำสาปแช่งในใจของนิสิตชายที่ต้องเดิน เพราะบ่อยครั้งที่เดี่ยวทั้งๆ ที่คนรถของพวกเราก็ระมัดระวังเต็มที่แล้ว น้ำหรือโคลนก็ยังอยู่ตามที่กระเด็นไปเปื้อนคนเดินเขาได้

ถ้าวรรู้สึกเช่นเดียวกันนี้ก็ยังมีในหมู่นิสิตที่ต้องเดินและก็ยังจะต้องมีต่อไปจนกว่าเมื่อไรเราจะมีบทวิธีกฎสำหรับคนเดินโดยเฉพาะ

ในแง่ของพวกที่ขึ้นรถยนตร์ก็มีสิ่งที่น่าคิดอยู่ ๒ ประการเหมือนกัน คือมีคนขึ้นรถยนตร์ประเภทหนึ่งที่ไม่

เคยเคารพสิทธิของผู้เดินถนนเลย ไม่ว่าจะเดินในถนนหลวงหรือในถนนเฉพาะเช่นในมหาวิทยาลัยนี้ ไม่ว่าจะถนนจะเล็กสักปานใด มีรถสวนมาหรือไม่ก็ต้องขอผ่านทางให้ได้ โดยไม่ได้คำนึงว่าจะเบียดคนเดินลงไปอยู่ย่น้ำในโคลนหรือว่าจะเฉี่ยวเฉียดเอาคนเดินเจ็บตัวได้ ถ้าไปไม่ได้อย่างใจก็บีบแตรดังลั่นแสดงอำนาจ และในการแล่นอยู่ภายในเขตมหาวิทยาลัยอันเป็นที่เฉพาะนี้ก็ไม่ได้เคยลดความเร็วลงให้เหมาะสมเลย กลับจะแสดงความเร็วผาดโผนเป็นพิเศษเสียอีก

แต่สิ่งที่น่าสังเกต ก็คือคนขับรถพวกนี้ไม่ใช่มีแต่คนภายนอกที่เข้ามาส่งนิสิตในที่เท่านั้น แต่มีพวกนิสิตของเราด้วยเป็นจำนวนไม่น้อย

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะอะไร? เพราะอะไร?

อีกพวกหนึ่งเป็นคนขับรถยนตร์ประเภทมีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ดี แล่นช้า เมื่อเห็นถนนเฉอะแฉะก็พยายามแล่นช้าที่สุดเพื่อมิให้น้ำโคลนกระเด็นได้ หรือถ้าถนนนั้นน้ำท่วมขังๆ มีที่ให้คนเดินอยู่ตรงกลางก็ไม่ได้รังเกียจที่จะแล่นลงข้างเพราะไม่กลัวว่ารถจะเปื้อนเหมือนอย่างคนบางประเภทที่เขากลัวแต่ล้อของเขาสกปรก ถ้าในบางครั้งมีนิสิตเดินอยู่กึ่งกลางทางรถแล่น เขาก็ไม่บีบแตรไล่ เพราะถือว่าภายในมหาวิทยาลัยนี้เป็นสถานศึกษาของนิสิตไม่ใช่ถนนหลวง เขาก็จะชะลอรถตามหลังไปช้าๆ จนกว่าผู้ที่เดินกึ่งกลางอยู่นั้นจะรู้สึกตัวว่ามีรถตามหลังมากก็จะหลีกทางให้เอง

แต่ความสุภาพและมีมารยาทของคนขับรถยนตร์ประเภทที่ ๒ นี้ ไซ้ว่าจะได้รับความเห็นใจจากพวกเราเสมอไปไม่ บางทีนิสิตของเราจะเดินเป็นแถวเต็มถนน รถที่มีคนขับมีมารยาทก็จะชลดตามมา นิสิตของเราก็จะหันมาดูแล้วก็หันกลับเดินเป็นแนวต่อมาอย่างเดิมโดยมิได้มีแก่ใจจะหลีกทางให้ คงจะคิดเสียว่า ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยนี้แล้วเป็นบ้านของเรา เจ้านานจะท้ออย่างไรก็ได้ คนอื่นก็ต้องรอซึ่งบางทีก็ไม่จริงเสมอไป เพราะคนที่ขับรถชลดตามอยู่ข้างหลังนั้นบางทีก็เป็นเจ้าของบ้านด้วยเหมือนกันและถึงจะไม่ไซ้เจ้าของบ้านถนนเขาก็ไม่ได้ทำไว้สำหรับคนเดินอย่างเดียว เพราะถ้าเขาคิดทำไว้ให้คนเดินอย่างเดียวก็น่าไม่ต้องทำใหญ่ถึงขนาดนี้

ข้อนี้ นิสิตของเราบางคนบางพวกก็ยังไม่เข้าใจหรือพยายามจะไม่เข้าใจเสียมากด้วย เพราะอะไร? เพราะอะไร?

สถานศึกษาของเรานี้เป็นสังคมเล็กๆ สังคมหนึ่ง

ชีวิตความเป็นอยู่ ทุกข์ของพวกเราก็มีเช่นเดียวกับในสังคมทั้งหลาย การอยู่ร่วมกัน ย่อมนำมาซึ่งความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสังคมนี้ก็เช่นเช่นนี้มานานแล้ว

ในจำนวนนิสิตและอาจารย์รวมเป็นจำนวนถึงสองพันร่วมกันเช่นนี้ พวกเราทุกคนย่อมมีโอกาสที่จะได้พบกันในยามทุกข์ร้อนและต้องการความช่วยเหลือนั้น เราย่อมไม่ขาดเสียซึ่งผู้ที่พร้อมที่จะช่วยเหลือ ให้ทั้งความเห็นอกเห็นใจให้คำแนะนำ หรือแม้แต่ความช่วยเหลือในรูปแบบอื่นๆ แม้แต่ในรูปแบบของการให้ยืมเงิน

นิสิตหลายต่อหลายคนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยนี้ ย่อมรู้ตัวดีว่า การที่มีโอกาสได้เข้ามาอยู่ในสถานศึกษานี้หมายถึงความพากเพียรอย่างยากเข็ญของตนเองที่จะต้องทำงานเพื่อหารายได้พิเศษให้เพียงพอเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษานี้ สำหรับบางคนก็หมายถึงการเสียสละอย่างใหญ่หลวงของพ่อแม่ที่จะต้องเจียดเงินซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนจำกัดแล้วให้ลูกได้มีโอกาสเข้ามาเรียน สำหรับพวกเราพวกนี้บ่อยต่อบ่อยครั้งจะต้องประสบกับความเดือดร้อนในเมื่อไม่มีเงินติดตัวแม้แต่สำหรับใช้เป็นค่าอาหาร

หลายต่อหลายคนได้รับความเอื้ออารีจากเพื่อนๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยได้ หลายต่อหลายคนให้ความสนิทสนมไว้วางใจต่ออาจารย์ของตนด้วยการนำความเดือดร้อนไปบอกกล่าว ซึ่งอาจารย์ทุกคนย่อมรู้สึกดีใจที่เห็นศิษย์มอบความสนิทสนมรักใคร่ทั้งนี้ให้ และส่วนมากไม่มีใครเลยที่จะปฏิเสธการช่วยเหลือที่ตัวเองอยู่ในฐานะที่จะช่วยได้ ในบางกรณีเป็นจำนวนเงินนับพันขึ้นไปก็มี

จะมีคนภายนอกบางคนหาว่าอาจารย์ที่ทำเช่นนี้เป็นพวกที่ใจอ่อน จนบางครั้งกลายเป็นโง่ไปก็มี แต่คนเหล่านั้นไม่เข้าใจความสนิทชิดเชื้อที่พวกเรามีต่อนิสิตของเรา ไม่เข้าใจสถานะความเป็นอยู่ของเด็กมากต่อมากคนว่าลำบากเข็ญเพียงใด เราปฏิเสธไม่ได้ และผู้เขียนยอมเรียกว่าเป็นคนโง่ แต่อยากจะขอพูดว่า บางครั้งเราอยู่ในฐานะที่ไม่มีสิทธิที่จะปฏิเสธ ในเมื่อเด็กบางคนไม่มีค่าอาหาร บางคนพ่อแม่ส่งเงินมาไม่ทันหรือไม่มีจะส่งมาให้สำหรับเสียค่าเล่าเรียน บางคนเจ็บไม่มีแม้แต่เงินจะซื้อยา หรือบางคนร้องให้มาบอกว่า แม่เขียน จ.ม. มาบอกว่าไม่มีเงินจะส่งมาให้ และพ่อก็ได้เอาเงินหลวงมาใช้กินไปเป็นจำนวนพันกว่าบาทแล้วสิ้นเดือนนี้แหละเขาจะตรวจบัญชีพ่อจะมีผิดและถูกพักราชการ!

ความสุขที่ได้รับจากความรู้สึกที่ว่าได้ช่วยคนอื่นให้พ้นทุกข์ที่เราอยู่ในฐานะที่ช่วยได้ไม่ใช่สิ่งเดียวที่ทำให้พวกเราบางคนยินดีช่วย และช่วยแล้วตลอดมา แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าโดยที่ท่าเช่นนี้เราได้มีโอกาสรู้ว่ามีโลกนี้ยังมีมนุษย์ที่มีความสัตย์ซื่อ และโดยเฉพาะความกตัญญูอยู่อีกเป็นจำนวนอีกน้อยเมื่อไร และการอยู่ร่วมโลกกับมนุษย์พวกนี้เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจยิ่งนัก

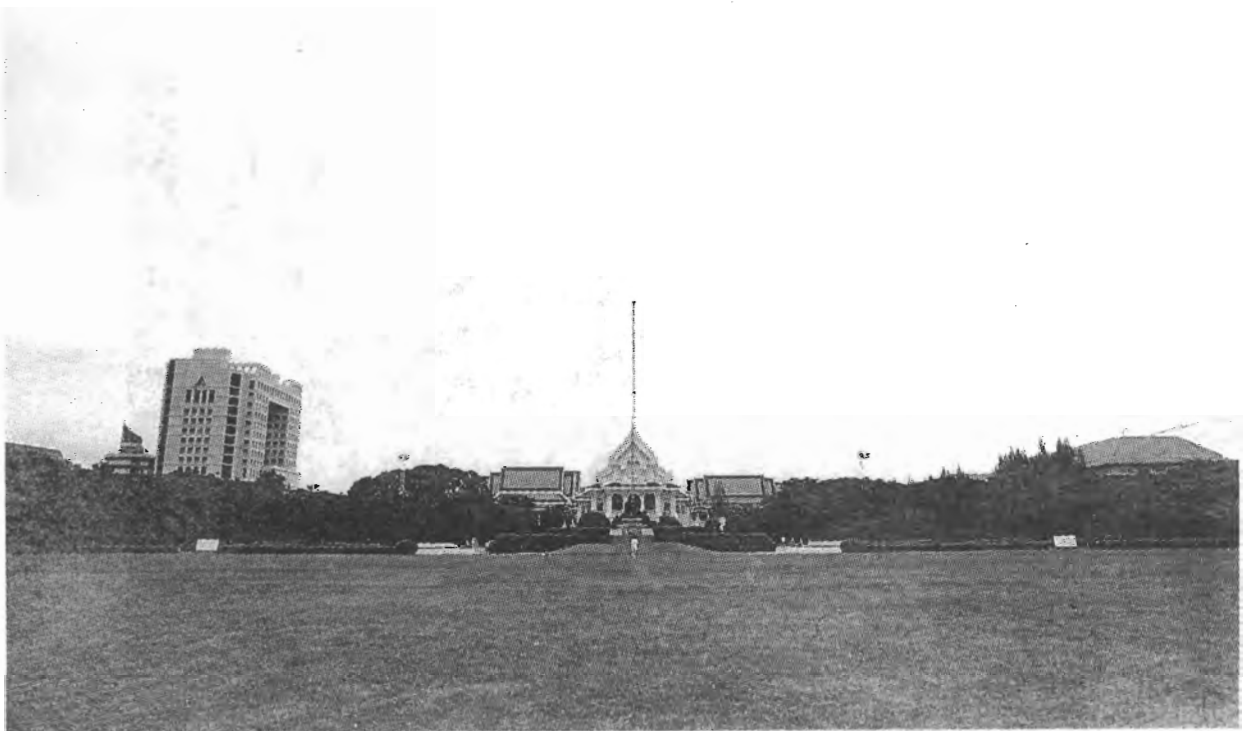
แต่มีอีกพวกหนึ่งและมีมากรายด้วย ที่เขาจะไม่มีวันกลับมาหาเราอีก ไม่มีวันจะกลับมาบอกกับเราว่าทำไมเขาจะไม่วันเดินผ่านหน้าห้องทำงานของเราอีก หรือแม้แต่เวลาเดินผ่านกันตามถนนเขาก็จะทำเป็นไม่เห็นไม่รู้จัก ทำ

ให้เราได้แต่คิดเสียดายอยู่ว่า ถ้าเราไม่ได้ช่วยเหลือเขาเราก็คงไม่ต้องเสียความเป็นมิตรของเขาไปเช่นนี้

แต่-เราก็คงคิดไม่ตกว่า ที่เป็นอย่างนี้เพราะอะไร? เพราะอะไร? ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเรื่องของน้ำใจ เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจว่าน้ำใจนั้นคืออะไร และควรจะตอบสนองได้ด้วยอย่างไร การแสดงน้ำใจอาจทำได้โดยหลายประการและรูปต่างๆ แต่ผู้รับนั้นย่อมไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าน้ำใจแท้ๆ เท่านั้นเอง

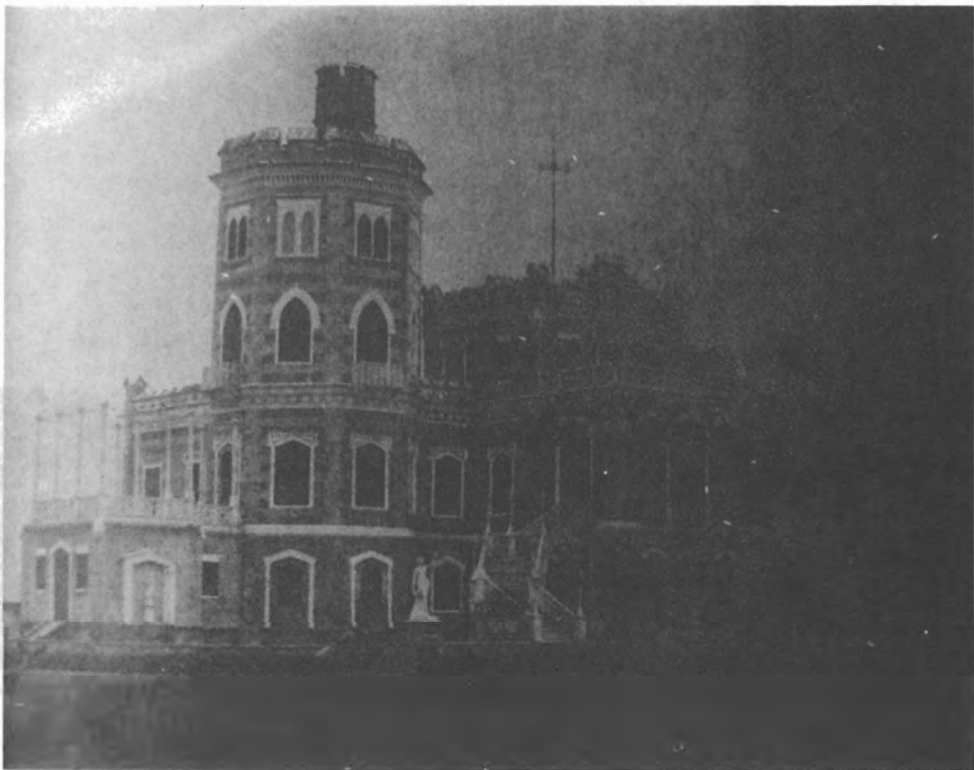
สังคมใดที่ปราศจากเสียซึ่งน้ำใจแล้วสังคมนั้นก็เห็น จะมีความน่าอยู่น้อยมาก

จากหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๘

โรงเรียนมหาดเล็ก ในพระบรมมหาราชวัง ข้างประตูพิมานไชยศรี ต้นกำเนิดของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามลำดับ

วังวินเซอร์ (Windsor Castle) ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกของไทย แต่ทิวังคดเสียก่อน และต่อมาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ใช้เป็นหอพักนิสิตเรียกว่า "หลวัง"

อาจารย์สมศรี สุกุมลนันทน์ เป็นบุตรของ ศ.พระยาอนุমানราชชน ลำเจียรการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ เมื่อจบแล้วไปเป็นครูที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ต่อมาไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกาด้านคหกรรมศาสตร์ งานเขียนส่วนใหญ่เป็นบทความ เช่น สุขใจวัยชรา, งามมารยาท ฯลฯ คอลัมน์ที่สร้างชื่อเสียงมาก คือ วงเวียนชีวิต อันเป็นคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต

อุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมศรี สุกุมลนันทน์

จบมัธยมแปดแล้ว

สอบเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แต่เดิมมาเคยเขียนว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ ไม่มีการันต์ เพราะถือว่าเป็นคำสมาส

ควรอ่านว่า จุฬาลงกระณะ

แต่ไม่มีใครอ่าน

จึงใส่การันต์ให้ตรงกับตัวเขียน

ที่เข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์ ไม่มีเหตุผลอื่นใด นอกจากไม่มีความรู้ในการที่จะเรียนในคณะอื่น ตอนนั้นมีไม่กี่คณะ เท่าที่จำได้ มีคณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ เดิมรวมกันเป็นคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ (ซึ่งไปเรียนต่อที่ศิริราชพยาบาล ตอนนั้นมีคำว่าข้ามฟาก คือเรียนเตรียมแพทย์ที่จุฬาย ๒ ปี แล้วข้ามฟากไปเรียนแพทย์ที่ศิริราชพยาบาล จากกรุงเทพฯ ไม่มีถนนถึงศิริราชพยาบาลต้องลงเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา) เข้าใจว่า นิสิตคณะแพทยศาสตร์เรียนร่วมกับนิสิตคณะวิทยาศาสตร์ เพราะมีตึกเดียว จำได้เท่านั้น

มองเข้าไปทางด้านหน้ามหาวิทยาลัย ไม่เห็นตึกอะไรทั้งนั้น เพราะเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ร่มครึ้ม เขมนัดๆ จึงเห็นตึกสีขาวสองชั้นอยู่ทางขวา คือตึกคณะวิทยาศาสตร์ เรียกกันว่า ตึกขาว ตึกนอกนั้นมองไม่เห็น

ตอนที่อยู่โรงเรียนเพชรบุรีฯ นั่งรถเมล์หรือเดินผ่านจุฬาย บ่อย แยกอินดูมาตั้งเวทีมวยปล้ำอยู่ข้างหน้าเขตของมหาวิทยาลัยอยู่ตรงไหนไม่รู้แน่ เพราะไม่มีรั้ว รั้วเหล็กแบบพระราชวังบักกิงแฮมสร้างทีหลังในสมัยอาจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นอธิการบดี

สมัยที่เข้าเรียน อธิการบดีคือ หลวงพรตพิทยพยัต

ไม่กล้าหยุดดูมวยปล้ำของแขก น่ากลัวอย่างไรไม่รู้ คงเป็นเพราะไม่เคยเห็นคนนุ่งผ้าเตี่ยว

นอกไปจากเวทีมวยปล้ำของแขก ก็ไม่มีอะไร มีแต่ต้นไม้ ลึกเข้าไปเป็นไร่ปลูกผักมีเนื้อที่ที่เท่าใดไม่ทราบ แต่ปลูกเข้ามาชิดตึกคณะอักษรศาสตร์

เคยไปเดินเล่นแถวนั้น มีห้องร้องไห้กระโดดข้ามสนุกดี บน
ห้องร้องปลุกผัก ว่าเป็นผักที่กิน แต่ริมห้องร้องปลุกต้น
อะไรไม่รู้ จะเป็นหญ้าขึ้นเองก็ใช่ที่ เพราะขึ้นได้ระเบียบดี
วันหนึ่งไปเที่ยวเจอคนจีนเจ้าของสวนเข้าพอดี ตามเขาว่า
ต้นอะไร เขาตอบว่า ข้าว แล้วยังแถมติดด้วยว่า อะไร
เป็นคนไทยกินข้าว ไม่รู้จักต้นข้าว

ไม่เคยเห็นต้นข้าวอยู่ในห้องร้องสวนผัก เลยจำไม่
ได้ สมแล้วที่ให้คนจีนตำว่าโง่

เวลาไปมหาวิทยาลัย เดินจากบ้านที่ถนนเดโช
ลัดออกทางซอยทรัพย์ ไปสู่สามย่านแล้วเข้าทางด้านหน้า ที่
ต้องเข้าทางด้านหน้า เพราะไม่เปลี่ยว มีคนไปมาไม่ขาด
สาย ได้เพื่อนเดินร่วมมหาวิทยาลัยประเภทเห็นหน้าแล้ว
รู้จักว่าเรียนอยู่ที่เดียวกัน แต่ไม่ได้อยู่ห้องเดียวกัน โดยเฉพาะ
ถ้าเขาเป็นผู้ชาย ผู้หญิงสมัยนั้นขี่ขาลาดไม่กล้าพูดกับผู้ชาย
แม้แต่กับคนที่รู้จักกันแล้ว ก็ยังมีอาการเหนียมอายอยู่

สมัยนี้ ความงามของผู้หญิง อย่างที่ท่านอธิบายไว้
ว่า ‘งามดังนารีขำเสียงอาย’ หาไม่ใคร่พบแล้ว ผู้หญิงไม่
เห็นความจำเป็นที่ต้องทำ

เดินเข้าทางด้านหน้าของมหาวิทยาลัย ไกลกว่า
เดินเข้าทางด้านหลัง เพราะตึกอักษรศาสตร์อยู่ริมเขตด้าน
หลัง การเดินเข้าด้านหน้าต้องผ่านเข้ามาตามความกว้าง
ของบริเวณ ซึ่งไกลโซ และต้องผ่านตึกวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่ง
มีนิสิตชายล้นๆ นิสิตชายชอบออกมาออกกันแถวตึกอักษร
ศาสตร์ คอยเคาะแคะเวลานิสิตหญิงเดินผ่าน ทำให้ นิสิต
หญิงเดินขาวิต ยังเป็นสมัยที่หญิง ‘ตระหนกอกสันขวัญ
หาย’ เมื่อมีผู้ชายเข้าใกล้

นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ กับนิสิตคณะอักษร
ศาสตร์ ร่วมหอลงโรงกันหลายคู่ในเวลาต่อมา เพราะเหตุที่
ดูกันไปดูกันมาแถวตึกอักษรศาสตร์นี่เอง

ถนนด้านหลังมหาวิทยาลัยเรียกกันว่าถนนสนามม้า
เพราะมีสนามม้าตั้งอยู่เลียบถนนสนามม้า ด้านมหาวิทยาลัย
มีคลองเล็กๆ ชื่อคลองอรชร ริมคลองด้านถนนปลุกกอไผ่เป็น
ระยะๆ ไม่มีผู้คนเดินไปมา ถือว่าเป็นถนนเปลี่ยวไม่น่าเดิน

ที่แรกๆ ก็ทำใจกล้าเดินจากบ้านมาตามถนนสุรวงศ์
แล้วเลยเข้ามาที่ถนนสนามม้า ระยะสั้นแค่นั้นเอง บางทีก็มี
เพื่อนเดินด้วย ที่ว่าเพื่อนอาจไม่ใช่เพื่อน เป็นเพียงใครไม่รู้
ที่เดินอยู่หน้าเรา ก็เลยเห็นเขาเป็นเพื่อน คือเดินให้กระชั้น
เขาเข้าไปนิดเพื่อความอุ่นใจ

อยู่มาวันหนึ่ง เดินกลับจากมหาวิทยาลัย มีเรื่อง
เอะอะ เห็นเด็กขนาดโตแล้ว วิ่งเปลือยกายตรงเข้ามาใกล้

ใจหายวาบรู้ในทันทีว่าเขาไม่ใช่คนปกติ สัตว์ชาติญาณทำให้
วิ่งหนีเขาอย่างสุดชีวิต ต่อมาก็มักวิ่งตามเด็กผู้ชายคนนั้น
ไม่รู้ว่าอะไรจะดูว่าเหตุการณ์ต่อไปเป็นอย่างไร วิ่งหนีต่อไป
จนถึงทางแยกถนนสุรวงศ์ ซึ่งมีคนจอบแจพอใช้ จึงหยุดวิ่ง
ตั้งแต่นั้นมา ไม่เดินไปมหาวิทยาลัยด้านหลังอีกเลย
จนกระทั่งมีรถยนต์ขับ จึงใช้เส้นทางนั้นเป็นประจำ

เรื่องที่จะขับรถยนต์ไปมหาวิทยาลัยต้องอธิบาย
เพราะมีเหตุจำเป็นไม่ใช่ขับเพราะเห่อเหิมอวดโก้ ซึ่งผิดวิสัย
ลูกของพระยาอนุমানราชชน ผู้ดำเนินชีวิตอย่างเที่ยงตรง
สมณะ

พี่ชายซึ่งจบปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทุนรัฐบาลไปเรียนต่อทางการ
ทูตในประเทศอังกฤษ ตอนนั้นพี่ชายทำงานแล้ว ซื้อรถคู่
กายหนึ่งคัน เป็นรถมอริริสสีแดงแบบสปอร์ตเมื่อจะไปเมือง
นอก จะขายรถก็ใช่ที่ จึงให้น้องสาวคนโตซึ่งกำลังเรียนอยู่
ในมหาวิทยาลัยรับช่วง เวลาพ่อแม่ไปไหนมาไหน จะได้ขับ
รถให้ท่านจึงกลายเป็นนิสิตหญิงคนเดียวของเมืองไทยที่ขับ
รถไปเรียน

การหัดขับรถสมัยนั้นไม่ยาก หัดขับจริงๆ บนถนน
เพราะรถบนถนนมีไม่กี่คัน ผู้สอนเป็นนายตำรวจหนุ่ม ชื่อ
จเร เพชรลดา ยศร้อยตำรวจเอกหรืออะไรจำไม่ได้ ในเมื่อมี
นายตำรวจเป็นผู้สอนขับ ทุกอย่างก็สะดวกดาย ได้ไปขับซี
มาครอบครองภายใน ๗ วัน รู้จักแต่ขับอย่างเดียว ไม่มี
ความรู้เรื่องรถใดๆ ทั้งสิ้น เวลารถเสีย จอดรถแล้วลงมายืน
เฉยๆ ข้างรถ จะมีหนุ่มหยุดรถมาช่วยเหลือเสมอ ถ้าเขา
แก้ไขเองไม่ได้ (ส่วนมากแก้ไขไม่ได้) เขาก็จะไปตามช่างมาให้
คนเป็นสาวได้เปรียบเสมอ

ตอนเข้าขับรถไปส่งพ่อ ตอนเย็นไม่ต้องไปรับ ท่าน
เดินกลับเอง วันเสาร์ท่านเลิกงานครึ่งวัน ถ้าท่านต้องการให้
ไปรับ ก็ไปรับ

หนุ่มสมัยนั้นมีวิธีจับผู้หญิง คือ ขับรถตามไม่รู้ว่า
ได้อะไรจากการตาม เมื่อขับรถไปส่งพ่อที่กรมศิลปากรแล้ว
ก็กลับมามหาวิทยาลัยไม่ขาดคนขับตามส่งถึงที่

มีรถยนต์ขับทำให้กำเริบ ชวนเพื่อนออกไปกิน
อาหารกลางวันนอกมหาวิทยาลัยบ่อย ไม่ได้ไปไกลอะไร
นักหนา แค่นสามย่านก็ได้ชื่อว่าไปกินอาหารนอกมหา
วิทยาลัยแล้ว

ในมหาวิทยาลัยมีโรงอาหารรวม เป็นโรงไม้ชั้น
เดียวขนาดใหญ่ยกพื้น โต๊ะสำหรับอาจารย์ตั้งอยู่ด้านหน้า
เวที (โรงอาหารใช้เป็นที่แสดงละครและงานเลี้ยงสังสรรค์ด้วย)

อาหารเป็นจำพวกกินรวมกันเป็นสำรับก็มี เป็นอาหารจานเดียวอย่างก๋วยเตี๋ยวก็มี เสียค่าอาหารกับข้าวอย่างเดียวเดือนละ ๓ บาท กินหลายคนก็ได้กินกับข้าวหลายอย่าง กินอาหารแล้วกินมะม่วงดองเป็นของแก้คาวปาก เจ้ามะม่วงดองอยู่ที่เชิงบันไดโรงอาหาร เป็นที่รู้จักของนิสิตทุกคน

คราวหนึ่ง ขับรถไปพร้อมกับตัวสมัครพรรคพวกเต็มรถ ขับมาตามถนนสี่พระยา ถึงทางแยกที่จะเข้าไปถึงถนนสุรวงศ์ รถไปเสยเข้ากับคนที่จักรยาน ซึ่งแล่นมาหาเอง ตัวคนที่จักรยานขึ้นมานอนอยู่บนหน้าหม้อรถ ตัวเขาไม่ได้บาดเจ็บอะไร แต่หน้าหม้อรถยุบ เขามองเห็นว่าเป็นสาวหน้าตาดีกันทั้งคัน ก็เลยรู้ว่าจะต้องไปตกลงที่โรงพักบางรัก ซึ่งอยู่แค่นั้นเอง ไปก็ไปกัน ไปนั่งกันทั้งหมดที่โรงพัก พูดจากับตำรวจ ว่าพวกเราต้องกลับไปเรียนให้ทันชั่วโมงหน้านี้ จะให้ทำอะไรก็เร็วๆ หน่อยตำรวจขอปรับ ๑๐ บาท ไป ด้วยกัน ๕ คน รวมเงินที่ทุกคนมีแล้วไม่ถึง ๑๐ บาท จึงบอกตำรวจให้นั่งรถไปด้วยกัน ไปขอเงินแม่ที่บ้านถนนเดโชซึ่งอยู่ใกล้แค่นั้น ตำรวจยินดีที่จะนั่งรถไปด้วยให้เงินผู้เสียหายไป ๑๐ บาท ทั้งๆ ที่คิดว่าคนขับรถยนต์ไม่ผิด คนที่จักรยานแล่นเข้ามาหาเองต่างหาก เป็นอันกลับไปเข้าห้องเรียนทัน

มีเหตุการณ์ขณะมีรถขับไปมหาวิทยาลัยอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เคยบอกใคร คือ ระหว่างหยุดพักเรียน ขับรถกลับบ้านเพื่อจะกินทุเรียนที่กินค้างไว้

หน้าทุเรียนทุกปี แม่จะเหมาทุเรียนเป็นคันรถเจ๊กมาให้ลูกกิน แบ่งไปกินคนละลูก กินไม่หมดในคราวเดียวก็ปิดเก็บเอาไว้กินต่อ ความที่ชอบกินทุเรียนมาก ว่างระหว่างซึ่งโมงเรียนคิดถึงทุเรียนที่กินค้างไว้ต้องขับรถไปหาทุเรียน

รำลึกเรื่องนี้ เพื่อจะเปรียบเทียบเวลาที่ใช้ในการไปมาระหว่างก่อนนั้นกับเดี๋ยวนี้ ระยะรถวิ่งห้านาทีก็ใช้เวลาห้านาที ระยะทางสั้นเท่ากัน สำหรับสมัยนี้อาจวิ่งถึงหนึ่งชั่วโมง หรือหลายชั่วโมงเพราะรถไม่ได้วิ่ง อยกวิ่งแต่วิ่งไม่ได้ หนุมยังมีเวลาขับรถตามส่งสาวแล้วกลับไปทำงานกัน

หนังสือพิมพ์ลงว่า มีคนถามพ่อว่าทำไมท่านจึงเดินในเมื่อลูกสาวของท่านนั่งรถยนต์

พ่อตอบว่า ลูกเขาเป็นลูกพระยา เขาจึงนั่งรถยนต์ ท่านเป็นลูกนายหลี่ คนสามัญ ท่านจึงเดิน

การที่ลูกของท่านนั่งรถยนต์ มีคำอธิบายดังเล่ามาข้างต้น

รู้สึกอย่างไรบ้างเมื่อเปลี่ยนสภาวะของการเป็นนักเรียน มาเป็นนิสิต

รู้สึกว่าใจพอง เป็นอิสระ ไม่ต้องถูกให้เข้าที่บังคับมาก

เครื่องหมายของการเป็นอิสระ คือ พ้นจากระเบียบของการเรียนในโรงเรียน ไม่ต้องเข้าแถว ไม่ต้องสวดมนต์ ไม่ต้องแต่งเครื่องแบบ ไม่ต้องขออนุญาตครู เมื่อจะออกไปห้องน้ำ ไม่ต้องฟังเสียงระฆังตีบอกเวลา ไม่ต้องมีหัวหน้าคอยบอกให้กราบครูเข้าและออกจากห้องสอน

เมื่อเข้ามหาวิทยาลัยใหม่ๆ ยังเรียนไปโรงเรียนเดิมอีกหลายเวลายังอาศัยโรงเรียนและเพื่อนอยู่ มีเพื่อนสนิทอยู่คนหนึ่ง สอบผ่านมัธยม ๘ ไม่ได้ เพราะตกวิชาภาษาไทย ตอนนั้นทุกคนต้องสอบวิชาภาษาไทยได้ก่อนวิชาอื่นจึงจะได้รับการพิจารณา เพื่อนชื่อ อุ่นจิต วสุวัต เป็นลูกเจ้าของโรงภาพยนตร์ศรีกรุง ต่อมาอีกปีหนึ่ง เพื่อนจึงสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ เรียนได้ปีเดียวก็เป็นวัดโรคตายจำอุ่นจิตได้เพราะเคยไปดูการถ่ายภาพยนตร์ที่ในโรงถ่าย ซึ่งอยู่บนถนนอโศกเดี๋ยวนี้ เป็นประสบการณ์ ซึ่งหาโอกาสเห็นยากสำหรับเด็ก อุ่นจิตเป็นคนดูแลเรื่องเครื่อง แต่งกายของผู้แสดง มีฝีมือทางวาดรูปและออกแบบเสื้อ ซึ่งตรงกับความชอบของดิฉัน

เมื่อพูดถึงอิสระในการเรียน อดคิดไม่ได้ว่ายังถูกครอบงำอยู่กับความรู้และความคิด ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพ่อแม่และเพื่อน สมัยนั้นไม่มีการแนะนำ เด็กยังไม่รู้จักตัวเอง และไม่มีใครแนะนำให้รู้จัก เห็นพี่เรียนอักษรศาสตร์และเป็นอาจารย์ ก็รู้สึกอย่างเดียวกันว่า ต้องเรียนอักษรศาสตร์ ไม่คาดหวังว่าจะเป็นอาจารย์ แต่ก็ไม่ว่าเรียนแล้วจะไปทำงานอาชีพอะไร คิดว่าเรียนไปก่อนแล้วจึงคิดตัดสินใจ

เป็นเดี๋ยวนี้ เรียนในชั้นมัธยม ถ้ามีผู้มาถามว่าอยากมีอาชีพอะไร จะตอบว่า อยากเป็นนักออกแบบเสื้อทำเสื้อ และเป็นนักแสดง

เมื่อสมัย ๖๐ ปีก่อน ทั้งสองอาชีพยังไม่เป็นที่ยอมรับว่ามีเกียรติและได้เงินเป็นกอบเป็นกำ

ช่างเสื้อเป็นผู้ทำงานบริการ คนไทยชอบเป็นผู้ใช้บริการมากกว่าผู้บริการ และนักแสดงเป็นผู้มีอาชีพจากการเต้นกินรำกิน ซึ่งต่อท้ายด้วยคำว่า สิ้นทาง ไม่จนปัญญาจนเงินไม่ยึดอาชีพ เต้นกินรำกินสิ้นทาง

ตั้งแต่เด็กมาแล้ว ชอบวาดรูปคนแต่งตัวแปลกๆ สวยๆ วาดลงสมุดเป็นเล่มๆ เขียนคำอธิบายภาพกำกับไว้ด้วย แลกเปลี่ยนกันดูระหว่างเพื่อน เพื่อนที่มีฝีมืออย่าง

เดียวกัน คือ อูไร ซึ่งต่อมาเป็นคนหญิงอูไร ลือลืออูไร ช่างเสื้อมีชื่อเสียงโด่งดัง อูไรไม่ได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัย เขาไปเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง แล้วเปิดร้านตัดเสื้อประสบความสำเร็จในอาชีพช่างเสื้อ นับว่าเขาเลือกอาชีพถูกทางมาตั้งแต่มัธยม ๘ คิดตนเองแม้มิได้มีอาชีพเป็นช่างเสื้อจริงจัง แต่ก็ถือว่าเป็นมืออาชีพได้ เพราะตัดเสื้อผ้าให้ตัวเองและแม่กับน้องมาตั้งแต่อายุ ๑๓ ปี และต่อมาก็ตัดเย็บให้ลูกใส่ ถ้าคิดออกมาเป็นจำนวนเงินที่ประหยัดได้ ก็นับว่าเป็นอาชีพ

ส่วนเรื่องการเป็นนักแสดง ก็ได้เป็นสมใจ คือได้แสดงละครของมหาวิทยาลัย ๓ ปีซ้อน และยังได้ไปออกโรงให้กองทัพบกในงานฉลองรัฐธรรมนูญอีกด้วย มีผู้มาทาบทามให้ไปเล่นหนังไทยเหมือนกัน แต่พอบอกว่า เล่นพอแล้ว

เล่นละครครั้งแรกเรื่อง ป้าของชาลี ซึ่งเป็นเรื่องแปลงมาจากภาษาฝรั่ง ประธานชมรมละคร คือ อาจารย์อรุณ (ศาสตราจารย์อรุณ สรเทศน์) ไปขออนุญาตพ่อให้ไปเล่นละคร ละครเรื่องนี้ มีคู่พระคู่นาง ๓ คู่ สมศรี เสฐียรโกเศศ คู่กับ สนิธ พุกประยูร อุ่นจิต วสุวัต คู่กับ เกษม จิตตยโสธร เอียด กฤษณนที คู่กับ รัศมี สุทธิคำ สนิธเป็นนักร้องอักษรศาสตร์ เกษมและรัศมีเป็นนักร้อง

เล่นดีไม่ตัวอย่างไรไม่รู้แต่เป็นที่ฮือฮากันพอสมควร ละครของจุฬาฯ ปีหนึ่งมีหนึ่งเดียว ผู้คนยอมสนใจ

เข้าใจว่า ผู้แสดงที่กล่าวถึงเสียชีวิตเกือบหมดแล้ว

เล่นละครครั้งที่ ๒ คือเรื่อง เมียไม้ เป็นบทประพันธ์ของพระยาโกมารกุลมนตรี แสดงกับ จรัสพัฒน์ อิศรางกูร ณ อยุธยา (นายแพทย์จรัสพัฒน์ ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว) ผู้แสดงมี ๒ คนเท่านั้น เป็นเมียไม้ที่ได้แต่พูดๆ ในความฝันของสามี ได้ข้อคิดสำหรับสามีทั้งหลายว่า มีเมียเป็นไม้ดีกว่ามีเมียพูดมาก

เล่นละครครั้งที่ ๓ ในงานเปิดหอประชุมใหญ่

ละครครั้งที่ ๑ เล่นบทเวทีกลางแจ้งในสนาม ครั้งที่ ๒ เล่นในโรงอาหาร และครั้งที่ ๓ เล่นประเดิมในหอประชุมใหญ่ รุ่งขึ้นจากวันซ้อมใหญ่ หนังสือพิมพ์พาดหัวว่า จุฬาฯ ซ้อมกันใหญ่เพราะผู้กำกับเสียงดังออกมาบอกฉากว่า ปิดไฟ ปิดไฟ ไม่แปลกอะไรถ้าเป็นเสียงคนอื่นพูด แต่ผู้กำกับคืออาจารย์พระองค์เปรมฯ ซึ่งพูดไทยไม่ชัด

พระองค์เปรมฯ คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรฉัตรไชย ท่านเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ กลับมาเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในคณะอักษรศาสตร์ ท่านเสด็จไปประทับที่อังกฤษตั้งแต่ทรงพระ

เยาว์ จึงพูดภาษาไทยแปร่ง รูปลักษณะของพระองค์ท่านก่อนไปทางแขก มากกว่าเป็นไทยหรือฝรั่ง ท่านได้ชื่อเสียว่ามีส่วนในละครเรื่อง Magic Lotus ที่อังกฤษ ซึ่งเป็นบทละครที่ท่านแปลและดัดแปลงมาจากเรื่องพระลอ เพราะฉะนั้นท่านจึงได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยให้จัดการแสดงเนื่องในโอกาสเปิดหอประชุมใหญ่ เรื่องที่ท่านดัดดองมาแสดง คือ โรเมโอและจูเลียต ตอนนางนงนพมาศหน้าฉากในบ้านของจูเลียต มีอาจารย์หม่อมแมคคานเป็นผู้จัดเรื่องเครื่องแต่งกาย

ในการเลือกผู้แสดงเป็นจูเลียต ท่านให้นิสิตหญิงหลายคนออกมาอ่านบทต่อที่ประชุม คงอ่านได้เป็นที่ถูกพระทัยท่าน จึงได้รับเลือก

โรเมโอ เป็นน้องชายลูกพี่ลูกน้องกัน คือกลศ ไชยสุด (ต่อมาเปลี่ยนเป็นวิเศษสุรการ) เล่นได้สนิทสนมกันดีเป็นพิเศษ

ปลายปีเดียวกันนั้น ในงานรัฐธรรมนูญ ทางทหาร (ใครไม่รู้ จำไม่ได้) มาติดต่อขอ โรเมโอและจูเลียต ไปเล่นละครที่มีร้องเพลงให้แก่กองทัพบก มีผู้แสดงร่วมด้วย คือ นายล้วน ควนธรรม และผู้กำกับเพลงคือ เมย์ เอื้อเฟื้อ ยศสิบโทหรืออะไร จำไม่ได้อีกเหมือนกัน

พอแสดงเสร็จ พ่อก็บอกว่า เลิกเล่นละครได้แล้ว เพราะเสียเวลาดูหนังสือ

การซ้อมใหญ่ใช้เวลาห้าวค่ำ มีรถมารับถึงบ้าน ในรถมีเพื่อนที่แสดงด้วยกันอยู่ด้วย ไม่เคยไปตามลำพัง

เป็นอันว่า ความถนัดโดยธรรมชาติ ๒ อย่างคือการตัดเย็บเสื้อผ้าและการการแสดง ได้ใช้ประโยชน์ให้ปรากฏระหว่างการเรียนในมหาวิทยาลัย

ความสามารถในการตัดเย็บเสื้อผ้าติดตัวตลอดมาตั้งแต่เด็กจนแก่ การแสดงยุติลงเมื่อเรียนจบมหาวิทยาลัย ออกมารับราชการครู คิดว่าการเป็นครูก็ได้อาศัยความสามารถในการแสดงเหมือนกัน เป็นแต่ว่าเล่นบทยากหน่อยต่อให้ท่องแทบตายก็สอนไม่ได้ ถ้าไม่มีเนื้อหาที่จะสอนแสดงเป็นอย่างเดียวไม่เป็นประโยชน์แก่การสอน

จำไม่ได้ว่าได้เข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆ อะไรบ้างระหว่างเรียนในมหาวิทยาลัย คิดว่าโดยเนื้อแท้ของนิสัยไม่ชอบสมาคมกับใครเท่าใดนัก ชอบอยู่คนเดียวและทำงานหรือเล่นคนเดียวมากกว่า

สมัยนั้น วิชาเรียนแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ คือ ภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และคำนวณหรือประวัติศาสตร์ มีปัญหาเกี่ยวกับภาษาฝรั่งเศสเพราะเมื่อตอนเรียนมัธยมปีที่ ๖

จะต่อมัธยมปีที่ ๗ ต้องเลือกระหว่างแผนกวิทยาศาสตร์ กับ แผนกภาษา เพื่อนสนิทเกือบทั้งหมดเลือกเรียนแผนก วิทยาศาสตร์ ก็เฮโลเรียนตามเขาไปด้วย เรียนจนหมด เทอมจึงคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่ตัวเองชอบ จึงขอย้ายมาเรียนในแผนก ภาษา ซึ่งต้องเรียนภาษาฝรั่งเศส เรียนซ้ำไม่ทันเพื่อนไป หนึ่งเทอมทำให้อ่อนภาษาฝรั่งเศส

สอบภาษาฝรั่งเศสปลายปีไม่ผ่านจะต้องเรียนซ้ำ พอติดอนันต์คนเอกษรศาสตร์เปิดสอบวิชาภาษาบาลี จึง ย้ายจากการเรียนฝรั่งเศสมาเรียนภาษาบาลีแทน และได้รับความพอใจเป็นอันมาก

อาจารย์ผู้สอนภาษาบาลี คือ พระสารประเสริฐ ทานเคยสอนพระมามากต่อมาก คิดว่าท่านนำส่วนหนึ่งของการสอนพระมาสอนนิสิตด้วย

เพื่อนที่เรียนด้วยกัน คือ อุไร วิทยุธีระนันท์ (เรื่อง อุไร กุศลาสัย) ซึ่งมีชื่อเสียงในฐานะเป็นอาจารย์ภาษาไทย ในเวลาต่อมา เขาเรียนภาษาบาลีเก่งเป็นพิเศษ เป็นที่โปรดปรานของอาจารย์

ทุกเช้าก่อนจะเริ่มเรียน อาจารย์เข้าห้อง นิสิต กรรมาเรียบร้อยแล้วนิสิตที่เป็นเวรบอกวัน จะลุกขึ้นบอกว่า วันนั้นวันอะไร วันที่เท่าใด พ.ศ. อะไร วันที่เขียนไว้ล่วงหน้า แล้วบนกระดานดำ

วันหนึ่งการบอกวันก็ผ่านไปแล้ว อาจารย์ยังไม่สอย ท่านนั่งหน้าบึ้งเฉยๆ อยู่เป็นครู่ แล้วท่านก็พูดว่าห่างลงแล้ว เอละ สอนได้

เรื่องมีอยู่ว่านิสิตคนหนึ่งเป็นใครไม่แจ้ง นั่งไขว่ห้าง อาจารย์ก็ถือว่า เป็นท่านั่งที่ไม่แสดงความเคารพอาจารย์ ไม่สมควรสอน

จนเดี๋ยวนี้ ยังไม่รู้เลยว่า ใครคือศิษย์คนที่นั่งไขว่ ห้างคนนั้น คิดว่าเป็นผู้ชาย

การสอบวิชาภาษาบาลี มีความพิเศษยิ่งกว่าการ สอบวิชาใดๆ ผู้สอบต้องมียางลบหมึก และมีดบางๆ ดินสอ ด้าม กระดาษซับ และผ้าเช็ดหน้า ติดตัวเข้าห้องสอบด้วย วิธี ให้คะแนนของท่านไม่เหมือนใครท่านให้ทุกคนมีคะแนนเต็ม ๑๐๐ แล้วหักออกตามส่วนและจำนวนครั้งที่ผิด ความผิดมี หลายประการ ผิดเพราะผลอไผล ผิดเพราะไม่จำ ผิดเพราะ สะเพร่า ผิดเพราะสกรปรก คนที่เขียนผิดแล้วขีดออกเขียนใหม่ เข้าข่ายผลอไผล หรือสะเพร่า แล้วแต่ท่านจะเห็นสมควร ถูกหักคะแนนมากกว่าคนที่เขียนผิดแล้วไขว่ยางลบ หรือมี ดขาดออกอย่างเบามือจนแลเห็นว่าแก้คำผิมน้อยที่สุด คะแนน สกรปรกถูกหักน้อยกว่าคะแนนผิดเพราะไม่จำ

ตรงท้ายกระดาษสอบ ท่านจะเขียนคะแนนและ เหตุผลที่ถูกหักไว้ตามลำดับเข้าแถวอย่างเรียบร้อย พร้อมทั้ง ผลคะแนนที่หักออกจากร้อย

เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในชีวิตที่สอบแล้วรู้ว่า ผิด อะไร จึงถูกหักคะแนนเท่าใด

ในห้องเรียนภาษาบาลี นิสิตสงบปากคำเป็นพิเศษ สมัยนั้นในการเรียนภาษาต่างประเทศใช้เจ้าของ ภาษาเป็นผู้สอนจำความรู้ที่ได้จากท่านเหล่านั้นเท่าๆ กับ ตัวของท่าน แต่ละท่านมีบุคลิกภาพที่น่าจำ

ฟังคนพูดคนอ่านภาษาอังกฤษมากก็มาก ไม่เคย เห็นใครออกสำเนียงภาษาอังกฤษไพเราะเท่าอาจารย์เบรน ฮาร์ดเนล ท่านพูดภาษาอังกฤษเหมือนเสียงเปียโน มีสูงมีต่ำ มีหัวมีหาง จำภาพท่านเอานิ้วล้วงเข้าไปในปาก เพื่อสาธิต ตำแหน่งที่เกิดของเสียง เสียงไหนเกิดตรงไหน ก้องหรือ ไม่ก้อง

ในช่วงโมงเรียนภาษาอังกฤษช่วงโมงหนึ่งตอนบ่าย อาจารย์เบรนกำลังสอนอยู่ดีๆ ก็มีเสียงตบโต๊ะบึง แล้วนิสิต ชายคือ นายขจร สุขพานิช ลุกขึ้นเอะอะกับอาจารย์ว่า เขา เรียนภาษาอังกฤษมากก็มากแล้ว ไม่เคยมีใครสอนภาษาอังกฤษไม่รู้เรื่องเหมือนอาจารย์เลย เขารู้สึกว่ายังเรียนยังไม่รู้

พวกเขาตกตะลึง มองหน้ากันเลิกล้อ อาจารย์ เบรนไม่ว่าอะไรสักคำ โกงให้นายขจรอย่างงาม แล้วสอนต่อ ไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

คนอื่นจะคิดอะไรไม่รู้ สำหรับตัวเองคิดว่า นี่แหละ ที่เขาเรียกว่าผู้ดีอังกฤษ

นายขจร เคยเป็นครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน ฝรั่งเศส เขาลามาเรียน และอายุมากกว่าทุกคนในชั้น

อาจารย์ฝรั่งตอนนั้นมี ๔ คน เป็นสาวหนึ่งคน สามีกรรยาหนึ่งคู่และอาจารย์เบรน

สาวคือ มิสวู้ด มิสวู้ดเป็นลูกครึ่ง พ่อเป็นอังกฤษ แม่เป็นคนเชียงใหม่ เพราะฉะนั้นมิสวู้ดจึงรู้ภาษาไทย แต่ไม่ แสดงว่ารู้ นิสิตรุ่นพี่ชายบอกว่า แกล้งเดินตามหลังมิสวู้ด และพูดจาเคาะแคะเป็นภาษาไทย มิสวู้ดฟังออกแต่ไม่กล้า ว่าอะไรต่อมามีมิสวู้ดแต่งงาน พวกเขา ก็ไปร่วมพิธีในโบสถ์ด้วย

คู่ภรรยา คือ มิสเตอร์และมิสซิสแมคคาน มิสซิส เป็นแหม่มรูปร่างไม่โตไปกว่าสาวไทย สวยและสวมแว่นตา มิสเตอร์แมคคานไว้เครยาว นัยว่าจะทำให้ดูหน้าตาคงแก่เรียน ถ้าไม่มีเคราคงหน้าตาหล่อเหลาไม่ใช่เล่นเหมือนกัน

อาจารย์ฝรั่งนั่งอยู่ในห้องพักมีบังตาก็ที่ประตู มิส ซิสแมคคานบ่นว่าพวกนิสิตโดยเฉพาะผู้ชายชอบมองลอด

บังตาก่อนที่จะเคาะประตูนิสิตอธิบายว่า ไม่มองก่อนแล้ว
ทำไมจะรู้ว่าอาจารย์อยู่หรือไม่อยู่ ถ้าไม่อยู่จะได้ไม่ต้อง
เคาะให้เสียเวลา

คนละวัฒนธรรม มองกันคนละมุม คนไทยไม่มี
ธรรมเนียมเคาะประตูก่อนเข้าห้องของใคร เพราะห้องใน
บ้านไม่ปิดประตูมิดชิด ถ้าจะเตือนให้รู้ว่าเราจะเข้าไป ใช้วิธี
ให้เสียง คือกระแอมไอ เคาะประตูก็เป็นการให้เสียงเหมือน
กัน แต่ต่างวิธี

อาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์คือ ม.จ.ทองทิพย์
ทองใหญ่ ท่านเป็นนายทหารที่ไปเรียนในรัสเซียและมีหม่อม
เป็นคนรัสเซียท่านสอนประวัติศาสตร์ยุคโบราณได้อย่างมี
ชีวิตชีวา เห็นภาพทหารสปาร์ตันอยู่จนกระทั่งบัดนี้

อาจารย์ภาษาไทย คือพระวรวงศ์พิธีสุ พระยา
อุปทิศศิลปสาร และพระยาอนุমানราชชนล้นเป็นผู้มีชื่อเสียง
ในยุคของท่าน

สำหรับ พ่อ พระยาอนุমানราชชน สอนวิชา นิรุกติ
ศาสตร์ นิสิตรู้ว่าท่านไม่ชี้เหนียวคะแนน แต่ท่านมีวิธีให้
คะแนนที่ต่างไปจากการเรียนการสอนภาษาบาลีของพระ
สารประเสริฐ การเรียนภาษาบาลีต้องตอบตรงตามที่อาจารย์
สอน จะยกย้ายคิดแผลงเอาเองไม่ได้ แต่วิชานิรุกติศาสตร์
ไม่เช่นนั้น ใครตอบแหวกแนวไปจากที่อาจารย์สอน จะได้
คะแนนดีกว่าผู้ที่ตอบตามตำรา แหวกแนวมากเท่าใดยิ่งดี
ท่านชอบ

นิสิตชายผู้หนึ่ง มักมายืนคอยรับท่านที่หน้าตึก
ตอนเช้า ไม่ได้พูดอะไรกับท่าน เพียงคำนับเท่านั้น เพื่อน
นิสิตบอกว่า เขาประจบอาจารย์เพื่อหวังจะได้คะแนนนิยม
จากท่าน เพราะท่านมีลูกสาว ความจริงข้อนี้ เพื่อนผู้ชาย
เล่าให้ฟังทีหลัง ได้ของที่ระลึกจากเขาเป็นอัลบั้มที่มีรูปตัวเอง
เพราะเขาเป็นนักถ่ายภาพ และได้อักษรย่อประจำตัว เอสเอส
เป็นลวดลายที่เขาเขียนให้ นิสิตผู้นี้อายุสั้น เรียนจบไม่เท่า
ไรก็เสียชีวิตเลยไม่ได้มีสัมพันธภาพอะไรกับหน้า

และแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เราก็มียุทธวิธีเราใน
ที่นี้หมายถึงนิสิตหญิงและชาย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำหรับนิสิตชาย ไม่มีความเปลี่ยนแปลงอะไรมาก
นัก เพราะส่วนมากสวมเสื้อเชิ้ตขาวกับกางเกงขาสั้นสี
สุภาพกันอยู่แล้ว

มีอยู่ ๒-๓ คน ในคณะอักษรศาสตร์ที่สวมกางเกง
ขาสั้น สวมถุงเท้าแค่เข้า สำหรับนิสิตหญิง เป็นความ
เปลี่ยนแปลงที่ปรับความหลากหลายของแบบเสื้อมาเป็น
อย่างเดียวกัน เรื่องสีไม่ต้องปรับ เพราะสวมเสื้อขาวกับผ้า

ชิ้นสีดำหรือกรมท่ากันทั่วหน้า ไม่เป็นรูปแบบก็เหมือน
เป็น สมัยนั้นผู้หญิงไทยยังคงนุ่งผ้าซิ่น ซึ่งที่จริงก็เหมือน
กระโปรงยาวของฝรั่งเป็นแต่ว่ามีส่วนที่เป็นผ้าป้ายไว้ข้างหน้า
เพื่อนเราคนหนึ่งนุ่งผ้าซิ่นยาวจนทำให้เดินขาพันกันหกหล่ม

ตัวเสื้อสีขาวไม่จำกัดแบบ สำหรับตัวดิฉันเองมัก
สวมเสื้อปกบัวแขนพอง เก็บชายไว้ในผ้าซิ่น

เสื้อเครื่องแบบเป็นเสื้อเชิ้ตครึ่งแขน ขอบแขนมี
ตลบด้านหลังมีจีบติดกระดุมโลหะเครื่องหมายของมหา
วิทยาลัย คือ พระเกี้ยว และกลัดเข็มกลัดพระเกี้ยวที่อกซ้าย
คาดเข็มขัดสีน้ำตาล หัวเข็มขัดเป็นตราพระเกี้ยว

ถ้าพูดถึงความสวยความแปลก ไม่มีอะไรสะดุดตา
แต่เหล่านิสิตหญิงทั้งหลายยินดีและพร้อมใจกันแต่ง เมื่อ
สวมเครื่องแบบที่แรกๆทุกคนลัดดุมเสื้อเม็ดตรงคอเรียบร้อย
เพื่อนคนหนึ่งเป็นคนร่างท้วม เขาเปิดกระดุมตรงคอเอาไว้
พวกเราคิดว่าไม่สุภาพ ควรลัดดุมให้หมดทุกเม็ด ต่อมา
เป็นอย่างไรไม่รู้ ทุกคนก็เลิกลัดดุมเม็ดบน คงเป็นเพราะ
อึดอัดคอ แพชั่นใดที่ไม่สะดวกแก่การสวมใส่ จะคงอยู่ได้
ไม่นาน

พอนิสิตหญิงแต่งเครื่องแบบ ก็มีโรงเรียนอาชีพ
สตรีแห่งหนึ่งอยู่แถวสะพานเหลืองแต่งเลียนแบบบ้าง แต่ง
เหมือนทุกอย่างจนกระทั่งเข็มขัดสีน้ำตาล ผิดเพี้ยนไปก็แต่
ตราพระเกี้ยว เป็นเหตุให้เราเป็นเตี๊อดเป็นแค้นมาก
เพราะเกิดทุนในเครื่องแบบของเรา

นับตั้งแต่นั้นมา สถาบันการศึกษาทุกแห่งก็ยึดเสื้อ
เชิ้ตแขนสั้นเป็นเครื่องแบบตรงกันหมด แต่งต่างกันที่เครื่อง
หมายเท่านั้น

เครื่องแบบนิสิตหญิงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จึงเป็นต้นตำรับของเครื่องแบบนักศึกษาหญิงทั้งปวง มีวิธี
ใส่ยกย้ายไปตามกระแสแห่งแฟชั่น กระโปรงไม่ลงรูปรอย
เป็นจีบเดี่ยว ความยาวขึ้นๆ ลงๆ แคมบ้างกว้างบ้าง แฟชั่น
นิยมกระโปรงมินิ กระโปรงเครื่องแบบก็เป็นมินิ แฟชั่นกระ
โปรงเป็นแม็กซี่ นักศึกษาก็นุ่งกระโปรงแม็กซี่

สมัยปัจจุบันแฟชั่นเป็นอิสระ ใครใคร่แต่ง แต่ง
กระโปรงที่เป็นเครื่องแบบจริงๆ ไม่มี คงไว้แต่เสื้อเชิ้ตแขน
สั้นสีขาว

ธรรมเนียมให้นักศึกษาหญิงเข้าใหม่สวมถุงเท้าสั้น
สีขาว เพิ่งเกิดขึ้นภายหลัง คงจะเตือนให้สำนึกว่า เพิ่งพัน
ชั้นมัธยมหยกๆ เป็นนักเรียนมัธยมต้องสวมถุงเท้าสั้นสีขาว
พอมารเรียนชั้นอุดม สลัดถุงเท้าสั้นสีขาวได้แล้ว จึงเป็นนัก
ศึกษาเต็มที เป็นความคิดที่ไม่แยบคายเท่าใด การสวมถุง

เก้าอี้สำหรับบ้านเรา ซึ่งเป็นเมืองร้อน ทำให้เกิด
ภาวะโดยไม่จำเป็น ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องสวมถุงเท้า
สีขาว เสียสตางค์ค่าซื้อถุงเท้าและเสียแรงเสียเวลาซักกรี๊ด
เพิ่มขึ้น

สมัย “มาลानาไทยสู่มหาอำนาจ” ผู้หญิงทั้งหลาย
ต้องสวมหมวกเครื่องแบบนิสิตหญิงจึงต้องมีหมวกเพิ่มขึ้น
เป็นหมวกผ้า มีกระบังด้านหน้า ด้านหลังเป็นรูปสามเหลี่ยม
สอดสายไขว้กันเป็นกากบาทสองอันแล้วผูกเป็นโบ มีคนทัก
ว่า กากบาทสองอันเป็นเครื่องหมายไม่ดี ตรงกับภาษาอังกฤษว่า
ดับเบิลครอส หมายถึงการหักหลัง หมวกสีดำกาก
บาทเป็นเชือกสีขาว คนรู้ความหมายดับเบิลครอสของฝรั่งมี
ไม่มาก นิสิตก็ไม่ได้อะอะไม่พอใจ แต่งตามๆ กันไป สวม
หมวกได้ไม่นานก็เลิกไปเอง

ในปีที่สวมหมวกมีเครื่องหมายดับเบิลครอส ดิฉัน
เป็นผู้เชิญพวงมาลาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปวาง ณ
พระบรมรูปทรงม้า

สมัยนั้น วันที่ ๒๓ ตุลาคม ของทุกปี ถือว่าเป็น
วันของพวกเราพร้อมใจกันไปกราบบังคมพระบรมรูปทรงม้า
แถวของใครก็ไม่เดินเท่าแถวของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย

คิดว่า นักศึกษาไทยคงพอใจที่จะแต่งเครื่องแบบ
ตราบเท่าที่ยังมีความภาคภูมิใจในการประกาศตัวว่าเป็นนัก
ศึกษาของสถาบันแห่งนั้นๆ

การเป็นนักศึกษาที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีอยู่ในตัวเมื่อ
อยู่ในเครื่องแบบใครจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง
กันอย่างไรก็เท่ากันหมด

ในปีเดียวกันนั้น มีกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตหญิง
คือ เป็นยุวนารี

ผู้ชายมีการฝึกหัดวิชาทหารเรียกว่า ยุวชนทหาร
ผู้หญิงไม่มี ครั้นมีขึ้น จะเรียกว่า ยุวชนี คงเป็นที่ขบขันล้อ
เลียน จึงใช้ว่า ยุวนารี

ยุวนารี แต่งเครื่องแบบทหารเช่นเดียวกับยุวชน
แต่แทนที่จะสวมกางเกงขายาวเปลี่ยนเป็นกระโปรงกางเกง

สมัยนั้น กางเกงยังไม่ใช่เครื่องแต่งกายทั่วไปสำหรับ
สตรี มองไปทางกำกับ ไม่สุภาพ ยุวนารีนั่งกระโปรงแล้ว
ฝึกหัดวิชาทหารไม่ถนัดครั้งนั้นนั่งกางเกงก็ถูกมองไม่สุภาพ
จึงให้ผู้หญิงกระโปรงกางเกงขึ้นเป็นเครื่องแต่งกายที่ไม่ธรรมดา
สำหรับสมัยนั้น

กระโปรงกางเกง มีรูปทรงเหมือนกระโปรง แต่มี
ขากางเกง เมื่อยืนตามปกติจะไม่แลเห็นว่าเป็นกางเกง ต่อ
เมื่อเคลื่อนไหวหรือขยับขาจึงจะมองเห็น

กระโปรงกางเกงต้องตัดให้สั้นแค่เข่าจึงจะดูทะมัด
ทะแม่ง ตอนนั้นผู้หญิงนั่งกระโปรงค่อนน้อง เพราะฉะนั้น
ทุกวันเสาร์ เมื่อนิสิตหญิงแต่งเครื่องแบบยุวนารี นิสิตชาย
จึงมาคอยดูแข่งขายุวนารีเป็นพิเศษ ได้เห็นกันตอนนั้นว่า
ใครน้องทองหรือน้องทุ

การเรียนมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ทฤษฎีเรียนยุทธ
วิธีและการพยาบาลเบื้องต้น ปฏิบัติเรียนการปฐมพยาบาล
และการช่วยเหลือคนเจ็บในสนามรบ คนคนเจ็บโดยเปลหาม
เป็นต้น

ผู้สอนภาคทฤษฎีมีพยาบาลใหญ่ ชื่อ นางสาวจำรัส
เริ่มก่อสกุลและนายทหารชั้นนายสิบเป็นผู้สอน ผู้ควบคุม
การสอนภาคสนามคือ ม.จ. ประเสริฐศรี ชยางกูร ตอนนั้น
ท่านมียศเป็นพันเอกหรือพันโทจำไม่ได้ ท่านเป็นคนสมารต์
พูดจาสุภาพ ไม่น่ากลัวเกรงเท่าใด

รู้ว่าท่านมีคนรัก (ตอนนั้นไม่มีคำว่าแฟน) เป็น
พยาบาล ขณะนั่งพักระหว่างการเรียน วันหนึ่งแกล้งพูดต้งๆ
กับเพื่อนให้ท่านได้ยินว่า นี่เธอถ้าฉันเป็นผู้ชาย ฉันจะแต่ง
งานกับพยาบาล ท่านหันขวับมาพูดว่าแม่สมศรี พูดต้งๆ นะ
ทำไมจะแต่งงานกับพยาบาล ท่านรู้ว่าล้อเลียนท่าน

นิสิตหญิงที่เอาใจใส่ในการฝึกหัดวิชาทหารจริงจัง
ก็ยังมี แต่ส่วนใหญ่เรียนอย่างเล่นมากกว่า ยิ่งเป็นนายสิบที่
พูดเสียงเท่ๆ ยิ่งล้อเล่นเห็นขัน

ต่อมาไม่นานการฝึกหัดเข้มข้นเอาจริงเอาจังมากขึ้น
ยุวนารีได้รับคำสั่งให้ไปเดินขบวนแสดงประชามติเรียกร้อง
ดินแดน ประเทศไทยจะทำศึกกับเขมรเรียกร้องดินแดน คือ
เสียมราฐ พระตะบอง และอะไรอีกจำไม่ได้ โดยมียุวชน
และยุวนารีเป็นผู้นำการแสดงประชามติ

เข้าวันนั้น แต่งตัวชุดยุวนารีแต่เข้ามิดไปรวมตัว
กันที่มหาวิทยาลัยออกเดินทางไปยังท้องสนามหลวง ถนน
ทุกสายปิดการจราจร ให้พวกเราเดินเต็มที่ทางอย่างสม่ำเสมอ
เผยและสงบเรียบร้อย ผู้คนออกมายืนดูสองข้างทางอย่าง
ชื่นชม พวกเราไม่มีความรู้สึกที่ถูกใครบั่นทอนให้เป็นเรื่อง
มือ มีแต่ความภาคภูมิใจที่กำลังประกอบกรณียกิจใหญ่หลวง
เข้าใจว่า การเดินขบวนครั้งนั้นยิ่งใหญ่และเป็นครั้งแรกของ
ประวัติศาสตร์ไทย นับแต่นั้นมาก็มีใครต่อใครหลายคณะ
ออกมาเดินเรียกร้องดินแดนจนในที่สุดก็เมื่อ

เดินมาถึงท้องสนามหลวงแล้ว เข้าแถวหน้ากระ-
ทรวงกลาโหม ทุกคนคุกเข่าแล้วกราบพระแก้วมรกตกล่าว
คำปฏิญาณตนว่า จะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหาก
ษัตริย์

เย็นวันนั้นกลับบ้าน หน้าเครียดเพราะแดดเผาและเป็นไข้ เป็นประสบการณ์เดินขบวนครั้งแรกและครั้งเดียวในชีวิต ไม่มีวันลืม เป็นแต่มาคิดย้อนหลังเดี๋ยวนี้เมื่ออายุ ๗๐ ปี นึกว่าเป็นความหลังอย่างหนึ่งของคนวัยฉกรรจ์ ซึ่งออกจะเขี้ยว ๆ

ระยะนั้น ได้ยินเพลงปลุกใจทุกวัน ไม่ตั้งใจจำก็จำได้ เช่น มณฑลบูรพา เคยได้เป็นของเราเสียมราชู พระตะบอง บ้านพี่เมืองน้องมาช้านาน แต่ครั้งโบราณก่อนเก่า ไทยชาติไทยใจศรัทธา เลือดเนื้อเชื้อเฝ่าถูกเขายื้อแย่งไป...หรือ นครจำปาศักดิ์ เป็นที่รักของชาวไทย พลัดพรากจากเราไปอยู่ต่างแดนมาช้านาน.....หรือ กองทัพเกรียงศักดิ์ ได้จำปาศักดิ์ มาสมักรสมาน พี่น้องเฝ่าไทย ล้วนใจขึ้นบาน เทิดเกียรติทหารหาญของไทยไว้เอย

กองทัพเกรียงศักดิ์ กับ ท้าพรหมโยธี มีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือ

การให้นิสิตเดินขบวนเป็นแผนที่หนึ่งในการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลสมัยนั้น การศึกษาสงครามไม่ได้ทำให้หยุดการเรียน คงเรียนไปตามปกติ จนสำเร็จปริญญาตรี ผู้สำเร็จปริญญาตรีปีนั้นน้อยหน้ารุ่นอื่นเป็นอันมาก เพราะไม่ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้แทนพระองค์ แต่รับจากมือของนายพลทหารผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นอธิการบดีในสมัยนั้น ไม่ใคร่ประทับใจเท่าใด

จบปริญญาตรีแล้ว เรียนต่อประโยคครูมัธยมอีกหนึ่งปี สมัยนั้นคณะครุศาสตร์ยังไม่ได้เปิดสอน มีแต่ประโยคครูมัธยม อาจเรียนในคณะอักษรศาสตร์ ๒ ปีแล้วเรียนต่ออีก ๑ ปี ได้ประกาศนียบัตรครูมัธยม หรือเรียนจบปริญญาตรีจากคณะใดก็ได้ แล้วเรียนต่ออีก ๑ ปี ได้ปริญญาตรี และมีประโยคครูมัธยมต่อท้ายเป็น อ.บ.,ป.ม.

เรียน ๔ ปี ได้เงินเดือน ๑๑๐ บาท ถ้าเรียนต่ออีก ๑ ปี ได้เงินเดือน ๑๔๐ บาท เรียน ๓ ปี ได้เงินเดือน ๘๐ บาท

ได้เงินเดือน ๑๔๐ บาท ถ้ารับราชการได้อัตราขั้นโท ได้เงินเดือน ๘๐ บาท และ ๑๑๐ บาทได้อัตราขั้นตรี

ตอนนั้นยังนึกไม่ออกว่า จะทำงานอาชีพอะไร นึกออกแต่ว่าอาชีพครู โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เพิ่งเปิดใหม่ ขณะนั้น มีคำว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อท้ายชื่อโรงเรียน เพราะเมื่อนักเรียนจบชั้นมัธยม ๖ แล้วสอบผ่านเข้าโรงเรียนเตรียมฯ ได้ก็ถือว่าได้เรียนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยปริยาย ไม่ต้องสอบคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง

ตอนที่เรียนประโยคครูมัธยม ได้ไปฝึกสอนที่โรงเรียนราชินี (ล่าง)

ชั่วโมงแรกของการฝึกสอน สอนในโรงเรียนหอวังก่อน เพราะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับโรงเรียนเตรียมฯ สอนวิชาประวัติศาสตร์ นักเรียนมัธยมปีที่ ๔ เรื่องอะไรจำไม่ได้ รู้แต่ว่าเตรียมการสอนมาน้อยเกินไปและเพิ่งฝึกสอนเป็นครั้งแรก “ฝอย” ไม่เป็น สอนจบที่เตรียมมาแล้วไม่รู้จะทำอะไร เลยเดินออกมาจากห้องเรียนเฉยๆ อาจารย์ที่ควบคุมการฝึกสอน นึกว่าไปเข้าห้องน้ำ ชั้นเรียนก็เลยยุติไป ตั้งแต่นั้นมา เวลาจะสอน เตรียมบทเรียนเผื่อไว้มากหน่อย เมื่อชำนาญการสอนมากขึ้น ก็รู้จักพูดจาขยายให้พอควรแก่เวลาตัวเอง

การเรียนประโยคครูมัธยมนี้สนุกมาก ได้อาจารย์ที่มีชื่อเสียงเป็นเอกในวิชาที่ท่านสอน ได้เรียนวิชาจิตวิทยากับหลวงวิเชียรแพทยาคม ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมเด็จพระยาที่ปากคลองสาน สมัยนั้นคนบ้าต้องไปหาหลวงวิเชียรฯ ไปปากคลองสาน หมายความว่า ไปโรงพยาบาลบ้า คนเป็นโรคจิตประเภทใดก็ตาม ถือว่าเป็นบ้า จำนายแพทย์กำธร สุวรรณกิจ ได้ในฐานะผู้สอนวิชาสุศึกษาจำ ดร.ม.ล.ดุษฎี ชุมสาย ผู้สอนวิชาสถิติได้ ท่านเพิ่งกลับมาจากเมืองนอก เป็นหนุ่มหล่อ ร่างสูงสมารต์ พวกนิสิตติดใจทำเดินของท่านมาก เวลาท่านสอนท่านเดินไปมาอยู่หน้าชั้นเรียน เวลาท่านจะกลับตัว ท่านมีลีลาสววยราวกับเดินรำ

ม.ล. ดุษฎี ร่างสูง พวกเราเรียกย่อว่า อ.ล.ด. ม.จ.วงศ์มหิป ชาญกรู อาจารย์อีกท่านหนึ่ง ร่างเตี้ย พวกเราเรียกย่อว่า อ.จ.ว. เขียนนการ์ตูนล้อเป็นคนสูงกับเตี้ยเรียนใกล้ชิดกับท่านทั้งสองเป็นพิเศษ

ครั้งหนึ่งในการทำงานบทเรียนส่ง ม.ล.ดุษฎี ท่านทักว่าเราน่าจะลองเขียนหนังสือส่งไปพิมพ์ได้

นิสิตแผนกฝึกหัดครูมัธยมรุ่นนี้ไม่ต้องสอบไล่เพราะ “โตโจสงเคราะห์” ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่บางปู ยึดครองกรุงเทพฯ ได้ โรงเรียนทั่วประเทศปิด ไม่มีการสอบ บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงคราม

เหตุการณ์ตอนที่ญี่ปุ่นยึดครองประเทศไทยตอนนั้นแสดงให้เห็นว่าราษฎรไม่ได้รับรู้ความเป็นไปของบ้านเมืองเลยวันที่ ๘ ธันวาคมของทุกปี กรุงเทพฯ มีงานรื่นเริงใหญ่ เรียกว่างานฉลองรัฐธรรมนูญ สถานที่ราชการห้างร้านติดประทีปไฟ โคมไฟสว่างไสว คืนวันที่ ๗ ออกไปขับรถดูไฟฟ้า ผู้คนออกมาเที่ยวกันคลาคล่ำดูการฉลองไฟ กลับบ้านนอนหลับสนิทหมายมั่นปั้นมือว่า วันรุ่งขึ้นไปเที่ยวงานฉลองรัฐธรรมนูญที่

สวนสราญรมย์ ที่ไหนได้ ตอนเช้าตื่นขึ้นมา ทหารญี่ปุ่น เต็มเมือง

ถนน ๔ ส. คือ สาทร สีลม สุรวงศ์ สีพระยา เป็นแหล่งที่ทหารญี่ปุ่นเดินวางก้ามอยู่ทั่วไป เพราะพักอยู่ในสวนลุมพินี และตามอาคารต่างๆ แถวนั้นมีโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เป็นต้น

มีทหารญี่ปุ่นหนุ่มน้อยคนหนึ่ง เดินผ่านหน้าบ้าน เห็นพวกเรานั่งอยู่สนามหญ้า จึงเดินเข้ามาหา เขาพูดภาษาอังกฤษได้ รู้ว่าเขาเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย เขาพกรูปพ่อแม่ติดกระเป๋า ซักออกมาให้พวกเราดู เป็นอันญาติต่อกัน ไม่ได้เห็นว่าเขาเป็นศัตรู เขาบอกว่า ขอเรียกติดใจว่า โนบู โกะ คุยกันได้สองสามเย็น เขาก็บอกว่าจะไปสิงคโปร์ แล้วเขาก็จากไป

ข่าวคราวที่ได้รับทราบเรื่องทหารญี่ปุ่น ล้วนเป็นไปในทางทารุณโหดร้าย เจอคนดีคนเดียวตามที่เล่า

บันทึกไว้ตรงนี้ว่า งานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นงานใหญ่โตหรูหราของคนกรุงเทพฯ หน่วยงานราชการและห้างร้านทั้งหลายออกร้านกันเต็มทั้งทางในสวนสราญรมย์ มีงานเต้นรำแต่งกายชุดราตรีสีโมสรกันทั้งหญิงและชาย ผู้หญิงส่วนมากนุ่งกระโปรงกรอมเท้าเดินลากขี้นตามๆ กัน ที่เรียกว่าไปเที่ยวงานนั้น ไม่มีกิจกรรมอะไรอื่นมากนัก นอก

จากเดิน หนุ่มเดินตามสาว สาวเดินให้หนุ่มตาม ทำความรู้จักกัน เดินเมื่อยขาแล้วเข้าไปพูดจากันในร้านอาหาร งานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นงานสำหรับคนทุกวัย บางครั้งไปกับคุณย่า สาวสมัยนั้นไม่ไปไหนตามลำพังกับเพื่อน ต้องไปกับผู้ใหญ่ ถึงงานแล้วผู้ใหญ่ก็นั่งอยู่กับที่คุยกับผู้ใหญ่ด้วยกัน สาวออกเดินให้หนุ่มตาม พบปะกันในงาน ผู้ใหญ่ไม่ห้ามหวงเดินตามกันอยู่ได้ตั้งแต่หัวค่ำยันดึกเป็นการเที่ยวที่หนุ่มสาวปัจจุบันนึกไม่ออกว่าสนุกอย่างไร

เป็นอันว่า ได้งานทำเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มีการสัมภาษณ์เป็นภาษาอังกฤษก่อนเข้าทำงาน ผู้สัมภาษณ์คือ อาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ กุญชร ซึ่งต่อมาเป็น ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ท่านให้อ่านชื่อหนังสือภาษาอังกฤษที่ชอบอ่านมาหนึ่งเล่มแล้วบอกว่าทำไมจึงชอบ

หนังสือที่ชอบอ่าน คือ รีเบกกา เห็นภาพรีเบกกาทั้ง ๆ ที่รีเบกกาไม่ได้ปรากฏตัวเลข

ชีวิตกำลังดำเนินไปตามสูตรสังคม คือ เกิด เรียน ทำงาน แต่งงาน ตั้งครอบครัวของตนเอง

แต่งงานในปีแรกของการทำงานนั่นเอง เริ่มชีวิตการทำงานกับชีวิตคู่ไปพร้อมกัน

จาก สารคดีชีวิตประวัติ สมศรี สุขุมลันนันทน์ สำนักพิมพ์สารคดี : ๒๕๓๙

พลตำรวจเอกวิษณุ เดช
กฤษกร ชาวสิงห์ดำ ไปเรียนต่อที่
อเมริกา กลับมาเป็นอาจารย์ที่คณะ
รัฐศาสตร์ ต่อมาโอนไปรับราชการ
ตำรวจเริ่มงานเขียนมาตั้งแต่เป็นนิสิต
เขียนหนังสือลงหนังสือพิมพ์สยามรัฐ
มาเนิ่นนาน เคยเป็น รมช. มหาดไทย
ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาบริษัทมติชน
จำกัด (มหาชน)

ปากกาพา (ให้เป็น) ไป

วิษณุ เดชกฤษกร

ให้ว่าเป็นโชคคิของข้าพเจ้า (และแน่ละโชคร้ายของบิดาของข้าพเจ้า) อย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ที่ว่าโชคดี (ของข้าพเจ้า) นั้น ก็เพราะปีหนึ่งๆ นักเรียนสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาจากโรงเรียนต่างๆ หลายพันคนพร้อมใจกัน แย่งชิงกัน โดยเป็นระเบียบในอันที่จะเข้ามาเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ กระนั้นก็ผ่านการแย่งชิงอันนั้นเข้ามาสมความปรารถนา เพียงพันกว่าคนหรือบางปีก็ไม่ถึงพันคน และภายในพันกว่าคน หรือบางปีก็ไม่ถึงพันคนนี่เอง ที่ข้าพเจ้าอุตสาหะปะปนเข้ามาด้วยจนได้ อย่างคาดไม่ถึง และถ้าข้าพเจ้ามีญาณล่วงรู้ได้ว่า ณ กาลสมัยนี้ นักเรียนที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๕ หรือ ม. ๖ อย่างที่เรียกกันในสมัยของข้าพเจ้าว่าเตรียมอุดมศึกษานั้น จะต้องแย่งชิงแข่งขันกันระหว่างคนนับหมื่น ด้วยอัตราการเสี่ยง (ต่อการหลุดอันดับ) ที่สูงกว่าข้าพเจ้าหลายร้อยเท่า ข้าพเจ้าก็คงจะได้ลิ่งโลดไวัล่วงหน้าตั้งแต่คราวนั้นแล้ว ในฐานะที่ฟ้าส่งมาเกิดมาเสียแต่เนิ่นๆ

อย่างไรก็ตาม ก็ต้องนับว่าเป็นโชคดียิ่งไปกว่านั้นอีก (ไม่มีปัญหา โชคของบิดาข้าพเจ้ายิ่งร้ายลงไปกว่าเดิมอีก) ในข้อที่ข้าพเจ้าได้จดทบทวนเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยได้นาน เติบโตตามโควตาที่มหาวิทยาลัยกำหนด ไม่ขาดไม่เกิน บางปีแม้จะแก่งแย่งทำเป็นสอบตกเพื่อเอาใจผู้สอบตกทั้งหลาย ข้าพเจ้าก็ไม่เผอเรอที่จะแก่งแย่งสอบตกในปีต่อไป อย่างดีที่สุดก็ยอมให้ตกไปอีกเพียงไม่เกินสองวิชาเท่านั้นเอง โดยปรกติในปีหนึ่งๆ ถ้าหากข้าพเจ้าไม่เอาใจใส่เพื่อนที่สอบตกทั้งหลายด้วยการแก่งแย่งสอบตกแล้ว ข้าพเจ้าก็มักจะถือเป็นระเบียบโดยเคร่งครัดที่จะสอบให้ตกไปเพียงสองวิชา ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้น้อยหน้าเพื่อนที่มีโอกาสขอเงินพ่อแม่ผู้ปกครองมาเสียค่าสอบ re-exam หลังจาก final exam ได้ผ่านพ้นไปแล้วนั่นเอง

ปีแรกในมหาวิทยาลัย เป็นปีที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าร่ากายมีขนาด เล็กที่สุดซึ่งก็เห็นจะพอๆ กันกับร่างกายของ Freshmen และ Fresh-women ทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าจากผู้หวังดีหลายท่านด้วยกันว่า ถ้าแลร่างกายของ Freshmen คนโตมีที่ท้าวว่าจะมีขนาดใหญ่กว่าที่ควรแล้วไซ้ และถ้าพิสูจน์ได้ว่า ความใหญ่อันนั้นเกิดจากเพราะ เจ้าของร่างกายสุดลมหายใจเข้าไปจนเกือบจะเกินความสามารถที่จะรับไว้ของปอด แล้วยังแถมอัดลมหายใจไว้ไม่ยอมปล่อยให้ระบายออกมา เรียกอย่างสั้นที่สุดและได้ความชัดเจนที่สุดว่า "เบ่ง" แล้ว ท่านมีวิธีที่จะวัดที่สุด คือโยนร่างกายนั้นลงไปบนสระน้ำสระใดสระหนึ่งในมหาวิทยาลัย (ซึ่งผู้ถูกโยนกลั้วน้ำกลั้วหนาวจะเป็นสระที่หน้าหรือหลังตึกบัญชา)

ถ้าครั้งเดียวยังไม่เห็นผลให้โยนลงไปเป็นครั้งที่สอง รับรองว่าแพบไปเลย ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงระวังหนักหนากที่จะรักษาความเป็นปรกติของร่างกาย โดยเฉพาะส่วนหน้าอกไว้ให้คงที่ เมื่อสุดลมหายใจเข้าไปแล้วก็กระวีกระวาดระบายออกมาเสียภายในเวลาอันสมควร เพราะข้าพเจ้าเองก็ไม่ค่อยชอบน้ำ (คนละความหมายกับคำว่า Hydrophobia)

ครั้นจำนวนปีเปลี่ยนแปลงไปข้างมาก แม้จำนวนชั้นเรียนจะยังคงที่อยู่ก็ตาม ข้าพเจ้าก็ค่อยสบายใจเป็นอันมากในการที่ไม่ต้องเป็นธุระกับความซื่อสัตย์ของหน้าอก และเมื่อไม่มีใครจะเป็นธุระเช่นนี้ หน้าอกก็เริ่มสำนึกในอิสรภาพแลเสรีภาพที่ตนได้รับทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งบัดนี้ ข้าพเจ้าเองก็ซึกจะสำนึกบ้างแล้วว่า ร่างกายของข้าพเจ้า โดยเฉพาะหน้าอก ได้ขยับขยายปริมาตรออกมาจนเกือบจะเทียมๆ กับขนาดของคุณสุธี ประกอบไวยทกิจ อยู่แล้ว สัมเสียงซึ่งเคยมีความดังพอสมควรกับขนาดของร่างกายสมัยก่อน มาถึงตอนนี้ก็ดังมากขึ้นพอที่จะยินคุยกับผู้แทนคณะวิทยาศาสตร์ ซึ่งยืนอยู่บนตึก Zoo ได้สบายๆ ทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ยืนอยู่บนตึกบัญชา ข้าพเจ้าสามารถที่จะเดินผ่านสามแยกหน้าปราสาทแดงอย่างองอาจ สบตาอุปนายกลสมสร หรือผู้แทนคณะวิศวกรรมศาสตร์โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเขี้ยวของกระบอกตา ข้าพเจ้าอาจแลลั่นหลอก Senior (ซึ่งความจริงก็เรียนมาพร้อมๆ กับข้าพเจ้านั้นแหละ หากแต่ปีของข้าพเจ้ามีหลายเดือนกว่าปีของเขา) เวลาอัตคัดขัดสนข้าพเจ้าก็อาจยืมได้แม้กระทั่งเงินของนายกลสมสร (ซึ่งก็อาจบอกว่ “ไม่มีจริงจริง” อย่างที่เคยบอกเสมอมา) เมื่อนึกครีมีใจขึ้นมา ข้าพเจ้าก็อาจเดินกรายเข้าไปใกล้ขอบสระทุก ๆ สระ (โดยระมัดระวังที่จะไม่ให้เกินขอบสระออกไป) แล้วยืนประกาศก้องอย่างภาคภูมิใจ และอย่างระมัดระวังที่ไม่ให้นิสิตหญิงทุกคนนอกจากคณะรัฐศาสตร์แอบมาเห็นมาได้ยินเข้าว่า

“แน่เฮ้! เจ้าสระน้ำ ซึ่งเต็มได้ด้วยจอกแหนและโคลนตม ต่อแต่นี้ไปดูข้าอาจะกระโดดดูตามลงไปในเจ้าได้โดยไม่พักต้องให้มีผู้ใดมาช่วยจับโยนแล้วละ!”

อันที่จริง ชีวิตในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ้าจะพูดกันอย่าง “Optimistic เต็มที่แล้ว ก็เป็นชีวิตแห่งความรื่นรมย์ เป็นชีวิตแห่งอิสรภาพเสรีภาพ ซึ่งมีความรื่นรมย์อิสรภาพและเสรีภาพ อันมีดีกรีสูงกว่าชีวิตนอกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนอกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยิ่งนัก (ถ้าหากมีเทอร์มอมิเตอร์มาวัด)

ตามปกติที่ประตูดุใหญ่หน้ามหาวิทยาลัย ในสมัย

เมื่อสามสิบกว่าปีก่อนโน้นนอกจากยามประตูสองนาย อ้วน นายหนึ่งและผอมนายหนึ่ง ยืนคอยท้าววันหยุดดีให้แก่ศาสตราจารย์อาจารย์และท่านผู้มีเกียรติ (ซึ่งยามรู้จัก) แล้วก็ไม่มีใครไปยืนหรือเดินเพ่นพ่านให้ขวางลูกนัยน์ตาใครต่อใครเลย แต่ถ้าเกิดมีใครหลายคน ในอ้อมแขนมีกระดานคนละปึกใหญ่ ไปยืนตีหน้าดังจะขอแบ่งส่วนบุญอยู่ข้างๆ ยามแล้ว ให้เป็นที่เข้าใจว่าท่านกำลังจะได้อะไรอย่างหนึ่ง และในไม่ช้าจะต้องเสียอะไรไปอีกอย่างหนึ่ง ฟังชะรอยเฝ้ารับใบปลิวจากบุรุษเหล่านั้น มากไปน้อยไปแล้วแต่กรณี ถ้าหากนั่งรถยนต์มาก็ควรเตือนคนขับให้ขับช้าลงที่สุดเท่าที่จะทำได้หาไม่แล้วนอกจากใบปลิวปึกเบ้อเรอ อาจจะมีท่อนแขนตั้งแต่ข้อศอกลงไปถึงปลายนิ้วของผู้แจกหลุดตามเข้าไปด้วย จะทำให้เกิดอลหม่านกันในรถโดยใช่เหตุ และเมื่อได้รับแจกใบปลิวดังกล่าวแล้ว อีกราว ๆ หนึ่งสัปดาห์ (อาจจะช้าหรือเร็วกว่านั้นตามแต่เหตุ) ควรเตรียมเงินไว้มากพอสมควร เมื่อถึงเวลาจะมีบุรุษหรือสตรีนำบัตรเชิญมาแลกกับเงินที่ท่านเตรียมไว้ ท่านจะซื้อก็ได้ไม่ซื้อก็ได้ ถ้าซื้อก็ได้ดูในโรงถ้าไม่ซื้อก็ได้ดูนอกโรง และถ้าไม่ซื้อมากนัก อาจจะมีผลให้นัยน์ตาของสาราณียกรซึ่งรำลือกันว่า โศกนักโศกหนา ต้องโศกกว่าหรือโศกที่สุด แต่ลูกตาของสาราณียกรจะโศกลงถึงขนาดใครสบตาแล้วอยากฆ่าตัวตาย ข้าพเจ้าก็ไม่สู้จะเดือดร้อนนัก ข้าพเจ้าไปรู้สึกเดือดร้อนเอาตรงที่หนังสือพิมพ์ “มหาวิทยาลัย” จะน้อยหน้าหนังสือพิมพ์ประเภทเดียวกัน เพราะเหตุอันเดียวกับที่ทำให้ตาของสาราณียกรโศกโศกกว่า และโศกที่สุดนั้นต่างหาก

มหาวิทยาลัยมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่อย่างหนึ่งสำหรับข้าพเจ้า และเชื่อว่าน่าจะเป็นความศักดิ์สิทธิ์สำหรับอีกหลายร้อยคน นั่นคือเมื่อเข้ามาแล้วไม่อยากจะออก เสียตายที่ข้าพเจ้ามีเวลาสำหรับอยู่ในมหาวิทยาลัยเพียงวันละไม่กี่สิบสองชั่วโมงเท่านั้น คือจากย่ำรุ่งถึงย่ำค่ำ อันที่จริงข้าพเจ้าจะมามหาวิทยาลัยตั้งแต่ตีสาม หรือกลับบ้านเอาเมื่อสองยามก็ได้ เลขาธิการไม่เคยออกประกาศห้ามดราม่าที่ข้าพเจ้ายังไม่ก่อให้เกิดการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงาม แต่กระนั้นข้าพเจ้าก็ยังไม่สมัครใจที่จะกระทำ เพราะเมื่อใครต่อใครเขาพากันกลับหมดแล้ว ข้าพเจ้ายังยืนอยู่ต่อไปอีกคนเดียวสักสามราตรี ก็เห็นจะรอดพ้นภยันตรายอันเกิดในยามวิกาลได้ยากเต็มที่ อีกประการหนึ่งก่อนย่ำรุ่งและย่ำค่ำ รถมสองแถวก็พร้อมใจกันหยุดวิ่งเสียแล้วข้าพเจ้าไม่ใช่จำเนียรบุญกุล หรือ สิงห์โต จ้วงตระกูล จะได้วิ่งทวนกลับบ้านแทน

ขึ้นสองแถวสบายๆ และถึงแม้ข้าพเจ้าเป็นนักวิ่งทนที่วิ่งเก่งกว่าคนทั้งสองสี่ห้าเท่า ข้าพเจ้าก็ไม่วิ่ง เพราะเป็นการแสดงความใจแคบในข้อที่ไม่ยอมเอื้อเฟื้อรถสองแถวอย่างนำตำหนิที่สุด อย่างไรก็ตาม ถ้าหากรวบรวมสมัครพรรคพวกได้ครบห้าร้อยคนเมื่อใด เราก็มีหวังที่จะเห็นหรือได้ยินเสียงฝีเท้า นิสิตห้าร้อยคู่วิ่งมาหาวิทยาลัยตั้งแต่ตีสาม และวิ่งแยกย้ายกันกลับบ้านตอนสองยามเป็นแน่ ถ้าหากทำได้ตั้งว่านี่เมื่อใด เมื่อนั้นมหาวิทยาลัยของเราจะคึกคึกยิ่งกว่านี้อีกห้าร้อยเท่า และนักวิ่งทนในวันก็พากันแจ่มแจ้งเพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อยห้าร้อยคนอันอาจจะเป็นสาเหตุให้มหาวิทยาลัยต้องคิดอ่านที่จะขยับขยายมหาวิทยาลัยให้กว้างขวางกว่านี้สักห้าร้อยเท่า และขยายถนนในมหาวิทยาลัยให้กว้างออกอีกข้างละ ๒๕๐ เมตรก็เป็นได้

เมื่อพูด (ความจริงเขียน) ถึงตอนนี้ก็ให้รู้สึกค้นปากอยากจะทำต่อไปอีกเต็มกำลังถึงเรื่องความกว้างขวางของมหาวิทยาลัย ความจริงอาณาเขตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกว้างขวางมาก ทิศเหนือจดถนนพระรามหนึ่ง ทิศใต้จดถนนพระรามสี่ ทิศตะวันออกจดถนนสนามม้า ทิศตะวันตกจดถนนบรรทัดทอง คิดเป็นเนื้อที่กว้างขวางถึงหนึ่งพันสองร้อยไร่โดยประมาณ ผู้ทรงพระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัยคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ดูเหมือนจะได้ทรงวางโครงการที่จะให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงไกล แต่ภาพของมหาวิทยาลัยในขณะนี้แตกต่างจากภาพที่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ทรงสร้างไว้ในมโนคติอย่างแก้ไขไม่ได้ ใครคนหนึ่งดูเหมือนจะเป็น *คุณชัชวาล ชุตินา* นายกลสโมสรในสมัยนั้นได้เคยปรารภให้ข้าพเจ้าตอนที่ทั้ง *คุณชัชวาล* และข้าพเจ้าต่างก็ไม่มาด้วยกันทั้งคู่ ว่าอยากเห็นจุฬาย กว้างขวางกว่านี้ ถึงขนาดเป็นเมืองหรือจังหวัด จุฬาลงกรณ์ อย่างที่เมืององกฤษเขามิ อ็อกซ์ฟอร์ด และกรามบิต เอ๊ย-เคมบริจ แต่ข้าพเจ้าเกรงว่าแม้ *คุณชัช* (คนเดียวกับ *คุณชัชวาล* นั้นแหละ แต่รู้จักกันนานเข้าก็ชักจะหดสั้นลง เวลาเมามบางทีก็เรียก “ชัช” เฉยๆ และบางครั้งก็ยังแถมมีวิเศษณ์ที่ไม่บังควรจะนำมาต่อเติมลงไปข้างหน้า เป็นเหตุให้เวลาหายเมมาต้องดอกไม้รูปเทียนไปขอหมากันเป็นที่น่าสนใจ) จะได้เป็นนายกลสโมสรต่อมาอีกจนถึงสมัยนี้ และมีโอกาสที่จะปรารภกับคนอื่น อย่างที่ปรารภกับข้าพเจ้าอีก ๘๔,๐๐๐ ครั้ง ครบจำนวนพระอรหันต์ ก็คงไม่ทำให้จุฬาย กลายเป็นจังหวัดจุฬาลงกรณ์ขึ้นมาตราตรามปรารถนาได้ นอกเสียจากอิทธิกรบตีรับเอาหน้าที่ปรารภไปนั้นแหละพอจะมีหวัง

ป่วยการพูดถึงเรื่องที่มีความเป็นไปได้น้อยเต็มที่ มาพิจารณาหรือฟังข้าพเจ้าจบต่อไปถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า ช้าง และหลังในสมัยนั้นดีกว่า อันที่จริงในช่วงเวลา ๔-๕ ปี สมัยที่ข้าพเจ้าเพิ่งจะเข้ามาเดรัยอยู่ในจุฬาย (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑) มหาวิทยาลัยของเราได้มีวิวัฒนาการไปในทางก้าวหน้าขึ้นแล้ว ที่เห็นเด่นชัดคือตอนนั้นมีตึกเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งหลัง เรียกกันทั่วไปว่า ตึกบัญชา (ตึกอักษรศาสตร์ ๓ ปัจจุบัน) ใช้เป็นที่สถิตของนิสิต ๑๑ คณะ คือคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีหนึ่งคณะ คณะรัฐศาสตร์อีก ๒ ชั้น (อีกชั้นหนึ่งอยู่กับคณะอักษรศาสตร์) เพื่อแสดงความก้าวหน้า ตึกบัญชาแทนที่จะยื่นเข้าแถวเรียงลำดับไหลอยู่กับตึกสถาปัตยกรรม ตึกเคมี (Chem ไม่ใช่ salty) และตึกเภสัช จึงออกมายืนอยู่ตรงกับแนวถนนพอดี มีผลให้ผู้ที่ยืนอยู่ตรงหน้าต่างห้องเรียนชั้นปีที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ หรือชั้นปีที่ ๓ คณะบัญชี หรือผู้ที่ยืนอยู่ตรงหน้าต่างห้องส้วมชาย มีโอกาสมองหรือถูกมองได้อย่างเต็มที่จากหัวเลี้ยวถนนหน้าตึกสถาปัตยกรรม ขนาดของตึกนับว่าลดลงกว่าระดับของเพื่อนตึกอื่นๆ เป็นอันมาก ทั้งนี้ เพราะสร้างด้วยงบประมาณเพียงไม่ถึงล้านบาท ระเบียงตึกหน้าห้องเรียนมีความกว้างขนาดที่คนมีอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธง่าย ๒ คนเดินหลีกกันแล้วต้องตายลงข้างหนึ่งอย่างไม่มีปัญหา ที่หลังตึกบัญชาซึ่งเป็นข้างซ้ายของตึกเภสัช มีโรงรถของคณะเภสัชกรรมศาสตร์ตั้งบังโรงอาหาร (ของคณะเภสัชอีกนะแหละ) ไว้พองามตา หน้าตึกบัญชาติดสระน้ำไปใช้ปลูกจอกแห่นไว้ดูเล่นเป็นคอร์ทเทนนิสใหม่สี่คอร์ท สร้างกันอย่างมโหฬาร สำหรับคนที่ผูกพยาบาทใครๆ ที่ตัวโตกว่าจะได้ใช้เป็นที่พักแค้น (กับลูกเทนนิส) ได้อย่างสามม ส่วนตึกรัฐศาสตร์ซึ่งชาวรัฐศาสตร์เคยถือคติใจกันอยู่พักหนึ่งว่าจะสร้างลงบนพื้นที่สนามเทนนิสทั้งสี่สนามนี้ ได้ถอยร่นออกไปหลังแนวปราสาทแดง และคาดว่าในกลางปีหน้าจึงจะตั้งหลักลงอย่างมั่นคง แต่ทว่าเปล่าเปลี่ยวและอ้างว้าง เอ็ดตะโร ท่ามกลาง slum ทั้งหลายในบริเวณนั้น

ระหว่างที่เขียนเรื่องนี้ กำลังมีการทะลุฝ้าผนังหอประชุมกันเป็น mass production นัยว่าเพื่อจะติดตั้งเครื่องถ่ายเทอากาศ คือพัดลมขนาดใหญ่ (ไม่ใช่ air conditioned ซึ่งตอนนั้นคาดกันอย่างต่ำว่าอีกประมาณสามทศวรรษจึงจะมีใช้แต่มีคนคาดไปถึงร้อยละ ๑๐ เพราะใช้เวลาแค่ ๓ ศตวรรษเท่านั้น) หลายอัน นับว่าเป็นที่น่าชื่นชมยินดี สำหรับดำรงตำราทั้งหลายที่เคยถูกใช้ต่างพัดกันเสียจนยับเยิน ทำให้เจ้าของตำราต้อง re- อะไรต่อมิอะไรไปหลายสิบคน

ตอนนั้นสิ่งที่เราหวังเอาไว้ก็คือ เมื่อการติดตั้งพัฒมได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว เราจะไปดูหนังใหม่มหาวิทยาลัยแทนที่จะไปเช่าโรงหนังซึ่งอยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยหลายร้อยโยชน์อย่างที่เคยทำกัน และเวลานั่งรอเวลาผ่านสี่เหลี่ยมเปิดในงานละครประจำปี เสียงพื้พื้ก็ลดลงน้อยลงมากจนผิดสังเกต ทั้งคงจะไม่ได้เห็นหุ่นโชว์เครื่องสำอางของบริษัทแมกซ์-แฟคเตอร์ทั้งหลายต้องมีน้ำมันๆ โหลเยิ้มตามหน้าผาก ตัน คอ ฯลฯ อย่างที่เคย

เมื่อนิสิตนิยมนั่งรถยนต์มามหาวิทยาลัยกันมาก ที่จอดรถยนต์เท่าที่ทราบมีอยู่ 4 แห่ง ด้วยกัน คือ ที่ตึกเค็ม จอดได้เฉพาะรถอาจารย์แแถบ รถของอาจารย์ภักย์ รถของอาจารย์ทองสุขและรถของอาจารย์คลุม ที่หลังตึกบัญชีจอดได้เฉพาะรถของอาจารย์คณะเภสัช ที่หน้าตึก Arts จอดได้เฉพาะรถของอาจารย์ เบน ฮาร์ทเนล ที่หลังตึก Zoo จอดได้เฉพาะรถของอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ และบางคราวก็มีรถของนิสิตเผละเข้าไปจอดบ้าง แล้วแต่ความจุของโรงรถ นอกจากนี้แล้วการจอดรถเป็นไปโดยอัตโนมัติ คือ จอดเรียงรายกันมาตั้งแต่หน้าตึกสถาปัตย์เรื่อยไปจนถึงหน้าตึก Arts เป็นการจอดกลางแจ้งซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบของประธานแผนกก็พากลางแจ้ง หรือใครๆ ทั้งสิ้นนอกจากเจ้าของรถ การจอดโดยอัตโนมัติเช่นนี้ทำให้เจ้าของรถต่างๆ มีความโล่งอกมากกว่าเจ้าของรถใหม่เอี่ยมทั้งหลายที่จะเลือกจอดได้ตามสบายโดยมีพิกัดต้องคำนึงว่าจะมีร่มจามจूरี่ร่มสน บังรถอยู่หรือไม่ และฝนจะตกหรือแดดจะออกก็ไม่ต้องกลัวว่าสีจะเศร้าหมองไปมากน้อยกว่าเดิมเพียงไร มหาชน (ในมหาวิทยาลัย) จึงนิยมใช้รถเก่าๆ อาทิ รถของนายกสโมสร รถของคุณพารณ อิศรเสนาฯ รถของอาจารย์ ม.ล.สันธยา เป็นต้น เป็นเหตุให้บริษัทหรือนายหน้าขายรถใหม่เอี่ยมขาดผลประโยชน์ที่ควรจะได้มากมาย แต่ต้องบอกเสียก่อนว่ารถเก่าๆ ที่ใช้กันนั้น เขาใช้กันทั้งๆ เป็นไอ้โกร่งไม่ได้เอามาแต่งจน “ซิ่ง” อย่างทุกวันนี้

ตอนนั้นมีนิสิตสองพันกว่าคน ต่างก็เป็นสมาชิกของสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ทำการของสโมสรคือตึกจักรพงษ์อันเป็นตึกตั้งอยู่ระหว่างกลางตึกวิศวกรรม และตึกฟิสิกส์ ความกว้างใหญ่ของตึกนั้นประมาณได้ยาก บอกได้แต่เพียงว่าถ้าสมาชิกของสโมสร อุดริเข้าไปใช้สิทธิของตนพร้อมกันทั้งสองพันกว่าคน ไม่ว่าจะป็นสิทธิในการใช้

ห้องน้ำ สิทธิในการตีปิงปอง สิทธิในการอ่านหนังสือของบรรณารักษ์ หรือสิทธิในการขอให้บรรเลงเพลงเพื่อใครต่อใครในตึกใดๆ ก็เป็นอันแน่นอนเหลือเกินว่า มหาวิทยาลัยจะต้องของบประมาณสร้างสโมสรใหม่ในปีต่อไป หรือมีฉะนั้นก็ต้องล้มเลิกสโมสรไปเลยตลอดกาล

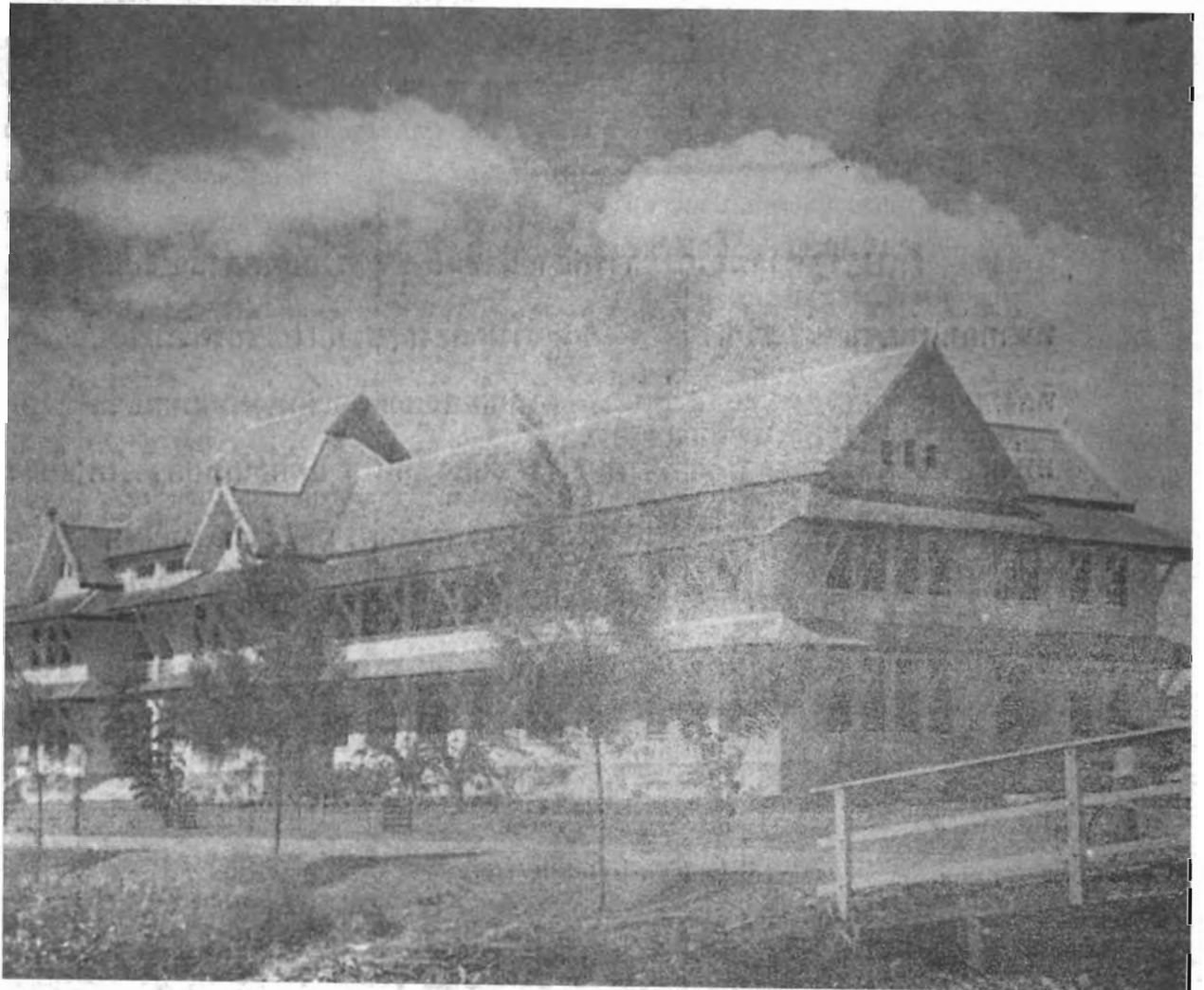
หลังสโมสรเป็นโรงอาหาร ซึ่งถ้าหากนิสิตทั้งสองพันเศษพร้อมใจกันไปกินอาหารที่นั่น พ่อค้าและแม่ค้าก็ต้องเป็นเศรษฐีไปในวันนั้นอย่างไม่มีปัญหา และมหาวิทยาลัยก็ต้องของบประมาณสร้างโรงอาหารใหม่ในปีต่อไป หรือมีฉะนั้น ก็ต้องเลิกล้มโรงอาหาร ให้นิสิตออกไปช่วยให้พ่อค้าแม่ค้าชาวต่างประเทศที่สามย่าน ซึ่งเป็นเศรษฐีอยู่แล้วเป็นเศรษฐียิ่งขึ้น-ยิ่งขึ้น เหมือนกัน

ในบรรดากรรมการสโมสร ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกับรัฐมนตรี (ถ้าหากคิดว่ามหาวิทยาลัยของเราเป็นประเทศหนึ่ง) ประธานแผนกโฆษณา นับเป็นกรรมการที่เข้มแข็งยิ่งผู้หนึ่ง (อ้อ แ่นละ งบประมาณก็ดูเหมือนจะมากกว่าทุกแผนกทุกชุมชนด้วย ไม่น่าจะสงสัยเลยนี่นา) ที่ได้วิ่งเต้นให้มี Rediffusion ขึ้นในมหาวิทยาลัยจนเสร็จ เป็นเหตุให้ระหว่างเวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น. ต้องมีนิสิตมากหน้าหลายตาวิ่งแข่งกันไปขอเพลงให้คุณโน่นที่ตึกโน้น คุณคนนั้นที่ตึกนั้น คุณคนนี้ที่ตึกนี้ กำลังฟังอยู่หรือเปล่านั้น แล้วก็วิ่งแข่งกันกลับไปตึกของตนเพื่อฟังเพลงที่ตนเอง โดยที่บางทีคุณคนโน่น คุณคนนั้น หรือคุณคนนี้ก็กำลังนั่งห่มผ้าขาวม้านไ้ข้าวหน้ากิน หรือกวยเตี๋ยผัด ฯลฯ อยู่ที่สามย่านหรือสี่แยกสระปทุมซึ่งไม่อยู่ในอาณาเขตของ Rediffusion ของคุณสมบัติเลย ครั้นถึงคราวคณะต่างๆ ยกคณะไปเที่ยวสี่ซังอยุธยา ลพบุรี หรือเพชรบุรี ประธานแผนกโฆษณาก็มีอันต้องให้ความเอื้อเฟื้อ ขนเอาเครื่องขยายเสียง จานเสียง เครื่องบันทึกเสียง ไมโครโฟนและลำโพง ติดสอยห้อยตามไปด้วยทุกคราวพอมีงานละคร การปาฐกถา การโต้วาที ประธานแผนกโฆษณาซึ่งเป็นคนใจอ่อน อยู่ตั้งแต่เดิมแล้วทนฟัง “คุณสมบัติครับ ฯลฯ ที่ ฯลฯ ที่ ไหว้ละครับ” ของนายกชุมนุมละคร และนายกชุมนุมปาฐกถาและได้คารมไม่ไหว ก็ต้องเป็นธุระวิ่งหน้าตั้งติดเครื่องขยายเสียงอันทันสมัยแทนอันที่ติดไว้ตั้งแต่ครั้งสร้างหอประชุม เพื่อให้ นิสิตที่มานั่งทนฟังอยู่นั้นได้ได้ดาชอกว่าคนพูดว่าอย่างไร แทนที่จะต้องนั่งฟังดูริมฝีปากแล้วแปลความหมายกันเอาเอง

ดังที่เคยปรากฏกันมาแต่กาลก่อนเสร็จการ“ให้ความเอื้อเฟื้อ” ตีมน้ำส้ม แล้วก็หอบหัวเครื่องไม้เครื่องมือที่ไม่ใช่ของตัวเอง กลับไปพิทักษ์รักษาราวกับของบิดาตัวก็ไม่ปาน คราวค่อย เอากันใหม่ ครั้นปลายปีประธานแผนกและนายกชุมนุมที่เคย “คุณสมบัติครับ ฯลฯ ที่ ฯลฯ ที่ ไหว้ละครับ” ก็ตะเกียก ตะกายขึ้นไปเรียนชั้นใหม่กันมิด *คุณสมบัติ*ประธานแผนก โฆษณาก็ตะเกียกตะกายกับเขาเต็มแรงเหมือนกัน แต่มีความห่วงใยในเครื่องไม้เครื่องมือที่ไม่ใช่ของตัวเองเป็นแรง ถ่วงอยู่มากพอดู เพราะฉะนั้น การณ์จะเป็นอย่างไรก็อย่า ให้เขียนเลย เสียเวลาเปล่าๆ

ในที่สุด...ปากกาก็ได้พาข้าพเจ้าให้เป็นไปได้ถึง เพียงนี้ แต่เรื่องราวที่จะเขียนยังมีอีกหนึ่งร้อยห้าสิบเล่ม สมุดโทก็ดูเหมือนจะไม่จบ ให้รู้สึกภาคภูมิใจเป็นกำลังที่ มหาวิทยาลัยของเรามีความกว้างขวางจนบรรยายได้ไม่ทั่ว ได้ง่าย ๆ แต่ก็รู้สึกเหมือนกับว่าที่เขียนมาทั้งหมดนี้ คงทำ ความเขม่นให้แก่ผู้อ่านเป็นอันมากประการแล้ว เพราะจะหา อะไรที่เป็นสาระได้ยากเต็มที ก่อนจะจบจึงขอบอกกล่าวไว้ เสียก่อนว่า นี่เป็นเพียงความหลังเท่านั้น ยังมีความขำง และความหน้า ที่จะเขียนได้อีก ถ้าใครจะศรัทธาหาสาระมา เขียนได้

จาก ๗๐ ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : รำลึกอดีต

เรื่องอุไร กุศลาลัย เรียนจบอักษรศาสตร์ เข้ารับราชการเป็นครูสอนภาษาไทย ต่อมาได้รับทุนการศึกษาต่อปริญญาโทที่อินเดีย เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจภาษาบาลีและสันสกฤต, ภาษาและวรรณคดีไทย มักเขียนงานคู่กับคู่ชีวิต อ.กรุณา กุศลาลัย นอกจากนี้ยังมีความสามารถพิเศษด้านการเขียนร้อยกรอง และอ่านทำนองเสนาะได้ไพเราะยิ่ง

อักษรศาสตร์ชาติจุฬา

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) เรื่องอุไร กุศลาลัย

เมื่อดิฉันเรียนจบมัธยมปีที่ ๘ จากโรงเรียนเบญจมราชาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ก็ได้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรากฏว่าสอบได้คะแนนภาษาฝรั่งเศสเป็นที่ ๒ รองจากคุณเออเชนิ (ประคิน) กรองทอง (ปัจจุบันคือ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ศรีภรรยาของ ม.ล.จิตรสาร ชุมสาย) ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ดิฉันจึงกลายเป็นนิสิตหญิง (นิสิตา) ชั้นปีที่ ๑ ของคณะอักษรศาสตร์ตั้งแต่นั้นมา ความจริงแล้วอยากเรียนภาษาฝรั่งเศสก็อยากแต่เขาให้เลือกได้ภาษาเดียว จึงจำใจต้องสละภาษาฝรั่งเศสหันมาเลือกภาษาบาลี ซึ่งบังเอิญมหาวิทยาลัยเพิ่งจะเปิดสอน ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้นเอง โดยใจจริงแล้วดิฉันมีความใฝ่ฝันที่จะได้เป็นครูภาษาไทย ด้วยความรักภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็ต้องผนวกภาษาบาลี อันเป็นภาษาทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยไว้ด้วย จะเป็นเพราะได้รับการปลุกฝังหรืออบรมเรื่องการอ่าน การเขียนภาษาไทยมาจากพ่อ* ด้วยก็เป็นได้ จึงทำให้ดิฉันใฝ่ใจกับภาษาไทยและภาษาบาลีเอามากๆ (มีหน้าซ้ำต่อไปได้มีโอกาสเรียนภาษาสันสกฤตและภาษาฮินดีเพิ่มเติมอีก จึงทำให้ดิฉันยิ่งใฝ่ใจกับภาษาตระกูลอินเดียยุโรป มากยิ่งขึ้น) ในรุ่นนั้น (อ.บ.รุ่น ๗ พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๔) มีนิสิตชาย ๗ คน และนิสิตหญิง ๖ คน ที่เลือกเรียนภาษาบาลีได้แก่

๑. ประวิทย์ วิมุกตะละพ (เป็นพันเอกพิเศษอยู่ จ.ป.ร.)
๒. จิต (เดิมชื่อสมจิต) รัตนโกมุท (เป็นพันเอกพิเศษอยู่ จ.ป.ร. แต่ถึงแก่กรรมไปไม่นานนี้เอง)
๓. บุญสม จันทนมาทก (เป็นนาวาเอกพิเศษ แต่เปลี่ยนหมดทั้งชื่อและนามสกุล จนพวกเราไม่ทราบชื่อจริงเสียแล้ว แต่มีชื่อเรียกเล่นๆ ว่า "ชล")
๔. กระแส ดุลยจินดา (ถึงแก่กรรมไปนานแล้วในขณะที่เป็นอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์)
๕. ฉวี ผ่อง เสมรบุญย์ (วงศ์สายัณฑ์) ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว
๖. นายสมศรี อมาตยกุล (ไม่เคยทราบข่าวคราวตั้งแต่เรียนจบกันมานานแล้ว)
๗. สมศรี เสฐียรโกเศศ อนุমানราชชน (สกุลนันท์) ยังคบปะคบหากันมาจนกระทั่งปัจจุบัน
๘. พาณี (มณี) วารีเวส (แก้วสนธิ) ย้ายไปเรียนคณะบัญชีเมื่อปีที่สอง

๑ คุณพระสอนถุกะบอบ ครูภาษาไทยผู้มีชื่อเสียงในยุคนั้น

๙. วันเพ็ญ วีรวัฒน์ (ยังเป็นเพื่อนรักคบหากันจนกระทั่งปัจจุบัน)

๑๐. ศิริ ไกวัลกุล (เคยเป็นศึกษานิเทศก์จังหวัดชลบุรี ทราบว่าเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่ที่นั่น แต่เกษียณ“อายุไปแล้ว”)

๑๑. สมปอง พิริยะกิจ (พวกเราเรียกกันว่า “ถึก” เคยอยู่ที่วิทยาลัยประสานมิตร)

๑๒. เฉลิม อยู่เวียงชัย (เคยอยู่ที่หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครูมาด้วยกัน)

คนสุดท้ายก็คือ ตัวดิฉันเอง เดิมชื่อ “อุไร วิทยะระนันท์” แล้วท่านอาจารย์พระสารประเสริฐเปลี่ยนให้เป็น “เรื่องอุไร” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เรียกได้ว่าตัวเลขอันเป็นมงคลนี้ ทำให้พวกเรามีความสามัคคีกันและมักทำอะไรด้วยความพร้อมเพรียงกันเสมอ เช่น เรียกรอเงินกันซื้อล็อตเตอรี่บำรุงกาชาดซึ่งเพิ่งจะเริ่มในยุคนั้น ไปทัศนศึกษาทางเรือตามวัดต่างๆ ที่อุยิมแม่น้ำลำคลอง เพื่อให้เข้าใจวัดและภาษาบาลีมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ปีที่ ๑-๒ นั้น นอกจากการเรียนตามหลักสูตรคือการเรียนวิชาบังคับ ได้แก่ ภาษาไทย มีอาจารย์คุณพระวรวงศ์พิธีธู อาจารย์ฉลุย กาญจนาคมและอาจารย์ทวี ทวีวรรณะเป็นผู้บรรยาย ส่วนภาษาอังกฤษมีผู้บรรยายหลายท่านคือ อาจารย์เจี๊ เดวิส อาจารย์จุฬามหิทธิ (RIVIETT GARNACK) และอาจารย์เอซี เบรนฮาร์ตเนล (A.C.BRAIN HEARTNELL) สองวิชานี้ศึกษาทั้งในแง่ภาษาศาสตร์และวรรณคดี นอกจากนั้นก็เรียนวิชาเลือกได้แก่ ภาษาบาลี มีท่านอาจารย์คุณพระสารประเสริฐ เป็นผู้สอนแต่ผู้เดียว ทางด้านวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ในชั้นปีที่ ๑-๒ นั้น อาจารย์คุณหลวง ปราโมทย์ จรรยาภิภาษ เป็นผู้บรรยาย นอกจากนั้นเรายังมีกิจกรรมการแสดงกันบ้าง ส่วนใหญ่ก็จะมีการแสดงเพลง ซึ่งมีนักแสดงเพลงเป็นชาวคณะอักษรศาสตร์เองเช่น คุณสุภร ผลชีวิน ม.ล.ประพันธ์ สนิทวงศ์ และคุณมงคล อมาตยกุล

ครั้งหนึ่งทางคณะอักษรศาสตร์ได้จัดให้ทีมงานชุมนุมต้อนรับนิสิตใหม่ภายในโรงอาหารไม้หลังเก่าของ ส.จ.ม. ซึ่งในช่วงที่ดิฉันยังเรียนอยู่นั้น ยังไม่ได้รู้ภายหลังได้รู้ไปตั้งแต่ว่าเมื่อโคนป้าจามจรีเพื่อสร้างหอประชุมจุฬา

เมื่อพูดถึงครั้งเริ่มโค่นสร้างหอประชุมมหาวิทยาลัย ครั้งกระนั้น ก็ใคร่ขอกล่าวย้อนไปให้เห็นสภาพของจุฬาฯ และถ้าจะให้แคบลงมาอีกสักหน่อยก็คือ อาณาบริเวณตึก

อักษรศาสตร์ที่ดิฉันเริ่มเข้าไปศึกษาขณะนั้น มีแต่เสียงจกจกและจิ้งหรีดเรไรร้องระงม เพราะบริเวณนั้นยังเป็นป่าที่รกชัฏมีลำธารน้ำไหลเซาะไปตามป่า ให้ความร่มเย็นและสงบสดแก่พวกเราชาวอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ดิฉันยังรำลึกถึงความร่มเย็นเป็นสุขในครั้งนั้น จึงได้แสดงความรำลึกถึงด้วยข้อเขียนใน “อักษรศาสตร์ ๕๐ ปี” เป็นกวีวิจนะว่า

ป้าสยามจามจรี

จามจรี ออกพีเคร้า	แสนคะเนิง นุชนา
คราญคร่าฟิ่งถึง	แต่น้อง
ป้าจามจรีตริง	ตราจิต จอดเอย
ใครไปรู้ฟี่พร่อง	บอกน้องนางเตียว
ป้าสยามจามจรี	ห้าสิบปีคืนหลังเหลียว
แมกไม้ใบระบัดเรียว	สดชื่นชุ่มชรมุ่มงาม
วารีสีเย็นใส	ซาบซาบในทรวงวาบหาวม
บัวบัตร์ปัทมินีนาม	ม่วง แสด แดง แฝงชมพู
น้ำใสใจน้องหญิง	เหมือนแม่จริงโชดาดารู
ยลยิ่งยอดพรุ	ครุ่นคำนึงถึงจามรี
รู้จักรู้จักชน	แม่ดวงมนยมอมสลวยชีวี
พู่หางนางจามรี	ละเอียดเหลือแล้วแก้วกลอนใจ
จกจกจกจกหิ่งร้อง	หลักตึกช่องแซ่เสียงใส
จามจรีคลี่กิ่งใบ	ก้านน้อมไขว้สอดสลบสี
โอ้ ! กำมปูชความขลัง	จุดพลังบันดาลฤดี
ปัญญาสพัสส์เปรมปรีดี	วิบวี่ยหวานที่ผ่านเลย
อนิจจา มาบัดนี้	ฤคควรที่ยอดรักเอ๋ย
ป้าจามจรีนี้เคย	ขับซ้ำอ้อมชุ่มชูใจ
หมดแล้วรอรอยป้า	ปัฐพีหนาหมดโอชาลัย
คอนกริตแห่งแกร่งเกรียงไกร	เข้าแทนที่ฤดีไทย
เกษรจามจรี	พรายแพรวสีหล่นร่วงโรย
เดียรดาชกลาดเกลื่อนโปรย	ทั่วพสุชาจุฬาอักษร
แจ้วแจ้วแว้วเสียงใส	“จุงมีชัยวันจากร
จามจรีศรีอักษรฯ	คุ้มคงมั่นนรินทร์เทอญ

“แวบหนึ่งในความคำนึงถึงป้าจามจรีศรีอักษร”
เรื่องอุไร (วิทยะระนันท์) กุศลาลัย
(อ.บ.รุ่น ๗)

ทีนี้จักขอย้อนไปให้เห็นสภาพของจุฬาฯ ว่าหลังจากที่ได้เป็นป้าจามจรีมาจนถึงเกิดกรณีสงครามอินโดจีน

ดิฉันยังจำได้ว่าครั้งนั้นพวกกรรมกรก่อสร้างเขาร่วมใจกันลงเสาเข็มโดยส่งเสียงเรียกกำลังใจพร้อม ๆ กันว่า หุ่ย-เล-ฮุย หุ่ย-เล-ฮุย ฮุย-เล็ -เหล-ฮุย ฮุย-เล็-เล-หุย อยากรู้ว่าท่านได้ยินเสียงอย่างนี้จริง ๆ เขาร้องพร้อม ๆ กันหลายต่อหลายครั้งซ้ำ ๆ กันเช่นนี้ น่าตื่นตาตื่นใจเพราะทำด้วยแรงคนจริง ๆ สมัยนั้นยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงแม้แต่อย่างใดเลย มีหน้าซำต่อมาไม่นานก็เกิดสงครามอินโดจีน ในสมัยนั้นดิฉันเรียนอยู่ชั้นปีที่ ๒-๓ เหตุการณ์ยังไม่หยุดอยู่เพียงนั้น มหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังตามมาติด ๆ ทำให้การศึกษาโดยทั่วไปต้องหยุดชะงักลง มหาวิทยาลัยถูกปิด อาจารย์ฝรั่งกลายเป็นเชลยถูกกักกันอยู่ที่ค่ายท่าพระจันทร์ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งก็ถูกปิดด้วยเหมือนกัน ดิฉันจึงมิได้มีโอกาสใช้หอประชุมนั้นเลยจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

ย้อนกล่าวถึงงานชุมนุมต้อนรับนิสิตใหม่ที่ดิฉันเริ่มเข้าไปร่วมกับพรรคพวก เราได้ร่วมร้องเพลงไทยง่าย ๆ ซึ่งทุกคนร้องได้คือเพลง “นางนาค” แต่ใช้ชื่อว่าเพลง “สมานมิตร”

ในวันนี้มีงานสมานมิตร

เหล่านิสิตอาจารย์ร่วมพรรค
ต่างบ้านต่างถิ่นรื่นเริงขวัญ
เชิญกันมาเสพสุขทั่วทุกคน
อันพระคุณอาจารย์หวานทั่วศิษย์
หากจะคิดเปรียบได้ดังสายฝน
ชุ่มชื่นเย็นเป็นสุขทั่วทุกคน
ซาบกลมศิษย์อยู่มีรูปร่าง

สมัยกระโน้น คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง เป็นนายกชุมนุมนิสิตหญิงของเรา ท่านผู้นี้เคยรับราชการในกรมโฆษณาการแล้วลาออกจากราชการมาปฏิบัติงานสำคัญ ๆ ให้แก่ชาติและสังคมไทยเป็นอเนกประการ จนแม้กระทั่งปัจจุบัน ท่านก็ยังทำงานเป็นบรรณาธิการวารสาร “สตรีสาร” ซึ่งเป็นวารสารสตรีที่มีอายุยืนที่สุดในเมืองไทย

ในระหว่างที่อยู่ชั้นปีที่ ๑ นั้น ทางคณะอักษรศาสตร์ได้เปิด Glee Club สอนขับร้องเพลงภาษาอังกฤษขึ้นโดยมีศาสตราจารย์ J.E. Davies ชาวอังกฤษ เป็นผู้สอน ดิฉันจึงได้เรียนการขับร้องเพลงภาษาอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง

อาจารย์เดวิสผู้นี้ ถึงแม้ท่านจะเป็นชาวต่างประเทศ แต่เพราะความตั้งใจทำงานให้แก่พวกเรา ก็รู้สึกว่าคุณเป็นคนที่ทำงานจริง ๆ หายใจเป็นงาน หมกมุ่นอยู่ด้วยงาน เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงผู้หนึ่งของมหาวิทยาลัย ไม่ว่างงานเบาหรือ

งานหนัก ถ้ามอบให้ทำก็ยินดีทำอย่างเต็มอกเต็มใจไม่เคยปริปากบ่นด้วยเหตุที่มีนิสัยเอาการเอางานเช่นนี้ บางครั้งบางครั้งท่านเลยดูเป็นคนพิถีพิถันจุกจิก

ในที่นี้ดิฉันจะขอเล่าคำกล่าวของท่านศาสตราจารย์พระวรวงศ์วิสิฐ ที่พิมพ์ในงานศพศาสตราจารย์เจี๊ยะ เดวิส ณ เมรุวัดไตรมิตรวิทยาราม เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๔๘๔ มาถ่ายทอดไว้เพื่อขอบคุณความดีของท่านที่สอนทั้งเพลงและภาษาอังกฤษให้แก่พวกเรา ดังนี้

“ตามปกติกาล ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เวลาตีระฆังเปลี่ยนเวลาเรียนตอนเช้าหรือบ่าย เราจะเห็นศาสตราจารย์เดวิสเดินออกจากตึกอักษรศาสตร์ หรือมิฉะนั้นก็ออกจากที่ทำงานของท่านตรงมายังตึกอักษรศาสตร์ ด้วยอาการระมัดระวัง มีขอขมาหนังสือจำนวนตั้งหอบ เอากระเดียดเข้ากับเอวเขา เดินอย่างซึ้งซึ้ง จนพวกนิสิตกล่าวขวัญซุบซิบกันว่า “น่าสงสารท่านอาจารย์ ถ้าถึงวันเกิดของท่านผู้ขยันขันแข็งนี้เมื่อไร จะเรียวกันชื่อโต๊ะมีล้อที่ขาเป็นของขวัญ สำหรับให้ท่านวางหนังสือไป” ภาพนี้ชาวคณะอักษรศาสตร์ย่อมได้เห็นอยู่เป็นนิจ อนิจจา ต่อไปนี้จะไม่ได้เห็นเช่นนั้นอีกแล้ว

ศาสตราจารย์เดวิสมีอุปนิสัยเป็นครูโดยบริสุทธิ์ มีน้ำใจรักจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยิ่งนัก ไม่ว่าในที่ใด ถ้ามีเสียงค่อนแคะมหาวิทยาลัยนี้ ศาสตราจารย์เดวิสต้องเป็นเดือดเป็นแค้นและตัดทันทันที เมื่อเห็นความประพฤติหรือการเรียนของนิสิตไม่เป็นที่พอใจเมื่อใด เป็นต้องกล่าวว่า “นี่แหละเป็นเครื่องหมายที่จะให้มหาวิทยาลัยทรมานเกียรติลงละฉันไม่อยากจะให้เห็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา ต้องตกต่ำลงเพราะการเรียนและความประพฤติของนิสิตเลย” นิสิตคนใดที่เรียนเก่งเป็นต้องได้รับการยกย่องและส่งเสริมทุกคนและมักจะเข้มงวดเดี่ยวเช่นนิสิตที่ไม่เอาใจใส่ต่อการเรียน บางครั้งก็พูดจาเปรียบเปรยกระทบกระทั่ง จนบางคนที่ยอมไม่ซึ้งนึกไม่ชอบอธยาศัยใคร ๆ ที่ได้สนทนากับอาจารย์เดวิสแล้วเป็นต้องรู้ว่าท่านเป็นครูเพราะดูเหมือนทุกหนทุกแห่งท่านคิดว่าเป็นห้องแสดงปาฐกถาไปหมด

ในส่วนระเบียบการงานแล้วศาสตราจารย์เดวิสเป็นคนเจ้าระเบียบนักกิจการใดถ้าไม่เป็นไปตามระเบียบ เป็นต้องคัดค้าน นอกจากจะทราบเหตุผลเป็นพิเศษจึงจะอะลุ่มอล่วยตาม ไซ้แต่เพียงเป็นเจ้าระเบียบจัดเท่านั้น ยังจำระเบียบที่มหาวิทยาลัยวางไว้ได้แม่นยำเสียด้วย หากว่าใครจำระเบียบใดไม่ได้ เมื่อไม่อยากจะเปิดดูในสมุดบันทึกถ้าตรงไปถามท่าน ก็จะได้รับคำตอบอันถูกต้องที่ตนประสงค์

ทันที นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบและตรงต่อเวลาเสมอ สิ่งที่มาบเป็นภาระให้แล้วเป็นต้องวางใจได้ที่เดียว

ศาสตราจารย์เดวิส เป็นผู้รักชาติให้ต้องตามกฎหมายของอนามัยอย่างเคร่งครัด สุราเมรัย และบุหรีก็ไม่มีเสพ เป็นผู้ละเว้นในรสเมาแท้ๆ พอถึงคราวที่มหาวิทยาลัยหยุดการเรียนเป็นต้องไปตากอากาศทุกคราว แต่ถึงกระนั้นก็ไม่สามารถจะดำรงชีวิตให้ยืนยาวพอควรแก่อายุที่จะถึงแก่กรรมไม่ นี่เป็นอนิจจังลักษณะ นับเป็นข้อหนึ่งในพระไตรลักษณ์ ซึ่งพุทธศาสนิกชนขอบรมใจให้แลเห็นธรรมหมวดนี้เพื่อเป็นการหักใจให้คลายจากวิโยคทุกข์

“อ้อ ! มัจจุราชร้าย	บมิวายประสงค์ปอง
คร่ำซีพมนุษย์ผอง	มณะเหี้ยมกระหึมหากู
ไปเว้นจะเป็นใคร	วยะใดฉิวิต้องการ
ต่อนตีขยี่ผลาญ	ชีวิยอมมิคอยขอ
เราท่านก็ปานเหยื่อ	บมิเหลือณะนี่นอ
ภัยมัจจุจ้องรอ	เฉพาะหน้าจะคร่ำไป
นี่เป็นนิต์คน์เที่ยง	ดูจะเสี่ยงจะหลีกไฉน
สำหรับระงับใจ	มุหะเห้อจะเหือดหาย”

พระวรวรเวทย์พิสิฐ

การเป็นสมาชิก Glee Club และการได้ร้องเพลงบ่อยๆ ในครั้งนั้นทำให้ดิฉันยิ่งชอบการขับร้องมากยิ่งขึ้น

การขับร้องในปีที่ ๑ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงให้กำลังใจ (เพลงเชียร์) ดิฉันก็ยังร้องและยังจำได้เพลงแรกคือ Arts on Parade เป็นเสมือนเพลงประจำคณะในขณะนั้น ชื่อเพลงเป็นฝรั่งแต่เนื้อร้องเป็นไทย เป็นเพลงแสดงต้นกำเนิดความเป็นมาและวิญญาน ของคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งมีสีประจำคณะคือ สีเทา ส่วนสีชมพูนั้นเป็นสีประจำของเราชาวจุฬา ตั้งแต่ได้รับพระราชทานสถาปนาจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มาแล้ว เพลงนี้มีเนื้อร้องดังนี้

เดิน เดิน เข้าเราพี่น้องอักษรศาสตร์

ผู้สามารถในเชิงวิทย์ประสิทธิ์ศิลป์
เพื่อประสานสามัคคีที่เคยยืน
กันทุกถิ่นทั่วจุฬายสง่านาม
เพื่อไว้ลายสีเทาเผ่าชมพู
เพื่อช่วยชูชื่อชิงชัยในสนาม

เพื่อดำรงทรงคุณความดีงาม
หากใครพยายามไม่หย่อนอ่อนให้ใคร
เดิน เดิน เข้าเราสีเทาเผ่าชมพู
อย่าให้หมู่เพื่อนจุฬายมาตีได้
ถึงน้อยคนแต่มากล้ำกำลังใจ
จะช่วยให้ผลผลิตที่หวังมา
เชิญพวกเราชายหญิงอย่านั่งอยู่
เชิญช่วยชูเชิดชื่อให้ลือกล้า
ดำรงเกียรติอักษรศาสตร์ชาติจุฬาย
จนสูญสิ้นดินฟ้าอย่าเสื่อมเออย

ในยุคนั้นเพลงเชียร์ที่สำคัญก็คือเพลง “รุกเข้าไปจุฬา” ซึ่งเราใช้ในโอกาสการแข่งขันฟุตบอลประเพณีระหว่างจุฬาย-ธรรมศาสตร์ ดังเนื้อร้องว่า

รุกเข้าไปจุฬาย รุกเข้าไปจุฬาย พาเอาชัยให้เรา
จุฬาย จะลือเพราะชื่อเรา (ซ้ำ)
ฝากไว้ให้เขาชมเอย (สร้อย)
จุฬาย จุฬาย จงมานะมัน (ซ้ำ)
ถึงคราวแข่งขันไม่พรั่นใครเลย
จุฬาย จุฬาย เรามาประจัน (ซ้ำ)
หวังชัยใจมันช่วยกันเชียร์เอย

พยายาม พยายาม พยายาม
สงวนพระนามจุฬาลงกรณ์
สงวนพระนามจุฬาลงกรณ์

รุกเข้าไปจุฬาย รุกเข้าไปจุฬาย
พาเอาชัยให้เรา (สร้อย)
จุฬายจะลือเพราะชื่อเรา (ซ้ำ)
ฝากไว้ให้เขาชมเอย
จุฬาย จุฬาย จุฬาลงกรณ์ (ซ้ำ)
ไม่เคยย่อหย่อนในการกีฬา
จุฬาย จุฬาย เรามาเอาชัย (ซ้ำ)
เร็วรุกบุกไล่หวังชัยประดุสีชมพู
สีชมพู สีชมพู สู้ไว้ลาย สีชมพูสู้จนตาย

วันจุฬาย-ธรรมศาสตร์ สมัยนั้น เริ่มตั้งแต่ตีห้าหรือย่ำรุ่ง จะมีเสียงเพลงจากรถยนต์และรถบรรทุกของชาวจุฬาย (ชมพู)-ธรรมศาสตร์ (เหลืองแดง) วิ่งไปตามถนนสายต่างๆ ในกรุงเทพฯ พร้อมด้วยเสียงเพลงที่ชื่อว่า เพลง “เดิน” เป็นเพลงเรียกกำลังใจ ดังเนื้อร้องว่า

เดิน เดิน เกิดรา
 นิสิตมหาจุฬาลงกรณ์
 เดิน เดิน พร้อมหน้า
 จงนำชัยมาจุฬาลงกรณ์
 ไชโย ไชโย จุฬาย
 สถานศึกษาสง่าพระนาม
 ใครจะหยามเหยียบจุฬาย
 เราย้ายอม เราย้ายอม
 ชิง.กิดชิงเอาชัย
 ชิงด้วยน้ำใจเป็นนักกีฬา
 เขียร์เกิดเราเขียร์ให้
 บำรุงน้ำใจพวกเราจุฬาย
 พลีเกิดพลีกายพร้อม
 เลือดเนื้อเรายอมยกให้จุฬาย
 จงมุ่งหน้าพาเอาชัย
 ให้จุฬาย ให้จุฬาย

การแต่งกายวันจุฬาย-ธรรมศาสตร์ในครั้งนั้นนิสิตหญิงนุ่งกระโปรงและสวมหมวกแฟนซีตามสีสังกัดของตน (ส่วนผู้หญิงยังไม่นิยมใช้กางเกงจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังน้ำท่วมไปแล้ว) ฝ่ายผู้ชายนุ่งกางเกงขาวสวมเสื้อและหมวกแฟนซีตามสีสังกัดของตนตะลอนๆ รถไปตามถนนสายต่างๆ จนถึงเที่ยงวัน จึงกลับเข้าสู่ถิ่นของตน รับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว จึงตั้งขบวนเดินออกจากมหาวิทยาลัยของแต่ละฝ่ายไปสู่ “กรีฑาสถานแห่งชาติ” ในวันนั้นการจราจรต้องปิดชั่วคราว เพื่อให้ นิสิตและนักศึกษาเดินขบวนและร้องเพลงให้กำลังใจ จนต่อมาเมื่อการแข่งขันฟุตบอลประเพณีเลิกเวลาค่ำแล้วนั้นแหละ จึงมีการเดินขบวนคบเพลิง กลับเข้าสู่มหาวิทยาลัยของแต่ละฝ่ายแล้ว แต่จะตกลงกัน ซึ่งจะมีการสังสรรค์รับประทานอาหารค่ำกันอีกครั้งหนึ่งทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงสามัคคีจิตที่มีอยู่ในบรรดานิสิตและนักศึกษาด้วยกัน เป็นที่น่าปลาบปลื้มยินดี

เพลงเรียกกำลังใจในยุคนั้น มีอีกเพลงหนึ่งคือเพลง “จุฬายูใจ”

พวกเรา นิสิตจุฬาย ย่อมพร้อมเพรียงกันมา
 ช่วยจุฬาย ชูใจ การกีฬาพร้อมหน้าประจัญไม่พรั่น
 ใคร เหนื่อยกายดับ ระวังความเมื่อยล้าฟันฝ่าเอา
 ชัย ชีวิตจิตใจยอมให้เป็นพลี

มาเกิดเราล้วนเผ่าจุฬายมาร่วมฤดีเลือดจุฬาย
 แม้นใครมาทำเราสู้ทันที หญิงชายยอมพลีไม่มีย่อ
 หย่อน

พวกเราจุฬายพยายามเล่นกีฬาชิงชัย ผาก
 นามให้ลือขจร นำชัยมา จุฬาลงกรณ์จงเจริญ จุฬาย
 ลงกรณ์จงเจริญ

อีกเพลงหนึ่งจะใช้ร้องก็ต่อเมื่อฝ่ายจุฬาย เป็น
 ฝ่ายบุก โดยร้องเพลง “เสือคำรณ” ดั่งเนื้อร้องว่า

เสือคำรณ

รุกพวกเรารุก รุกพวกเรารุก รุกเข้าไป รุกเข้าไป
 เราไม่หวั่นไม่หวาด ถึงกายจะขาดๆ ชีวาทม์จะวายชีวาทม์
 จะวาย ชื่อเราระบายไปทั่วแหล่งหล้า ว่าจุฬาย จุฬาย เรือง
 นามฯ

เพลงต่อไปนี้มีแต่คำว่า “จุฬาย จุฬาย” เกือบจะ
 เต็มบรรทัด แสดงสปิริต อย่างเต็มที่ ชื่อเพลงว่า

จุฬาลงกรณ์

จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย จุฬาย
 จุฬาลงกรณ์

รุกเกิดรุกพวกเรารุก บุกเถอะบุกรุกเหล่าบุก
 จุฬาลงกรณ์ แล้วไม่ยอมแพ้ผู้ใด

มาเถอะเราชาวจุฬาย มาเถอะมาเขียร์เอาชัย เราก็
 ซาติชายชาติรี แล้วจะหนีเขาไปทำไม กลัวอะไร เกรงอะไร
 ใจจุฬาย

มีเพลงอยู่เพลงหนึ่งชื่อว่าเพลง “มหาวิทยาลัย”
 แต่ก็ เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยเฉพาะสมัยนั้นเท่านั้น
 อย่างไรก็ดี เนื้อร้องยังเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจ คนที่จะร้องได้ใน
 ปัจจุบัน คงต้องอายุเกิน ๕๐-๖๐ ปีไปแล้ว เป็นอย่างน้อย
 ขอบันทึกไว้เสมือนหนึ่งเป็นประวัติเพลง ส.จ.ม. ด้วยดังนี้

มหาวิทยาลัย

นิสิตทั้งมวลถ้วนหน้าไม่ว่าผู้ใด เลือดเนื้อเรายอม
 พร้อมใจพลีให้จุฬาย จุฬาย จุฬาลงกรณ์ ขอนามขจรจนสิ้น
 ดินฟ้า พวกเรา นิสิตจุฬายสามัคคีปรีดีเปรมใจ หากเรียน
 สำเร็จเสร็จสิ้นต้องจากถิ่นไป เราจากแต่กายส่วนใจมอบให้

จุพาท จุพาท สมญาตรีัง ดวงจิตคเน็งถึงทุกเวลา ไม่ลืมิ
ปลาบปลื้มบูชา รักจุพาท จนวันตาย

ในปัจจุบันเพลงประจำมหาวิทยาลัยของจุพาท ไม่
ใช้เพลงนี้แล้ว หากใช้เพลงที่อาจารย์ทเวาประสิทธิ์ พาทย
โกศล แต่งและกลายเป็นเพลงพระราชทานให้ ส.จ.ม. นับ
เป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้าฯ ทาที่สุดมิได้

สำหรับชุมนุมนิสิตหญิงสมัยนั้นก็มีเพลง ‘สามัคคีรส’
ซึ่งร้องทำนอง “ดอกไม้ไทร ๒ ชั้น” ดังเนื้อร้องว่า

สามัคคีรส

เพ็ญจันทร์พรรณกระจ่างสว่างฟ้า
เหมือนใบหน่านวลละอองผ่องศรี
พลกหนึ่งถึงเราเหล่าสตรี
ก็ควรที่บำเพ็ญเป็นเพ็ญจันทร์
ยิ่งอย่างเราชาวอุดมศึกษา
แห่งจุพาลงกรณ์อักษรสวรรค์
ยังไม่แล้วแนวหน้าพาจรจรล
เพื่อมิ่งขวัญของเราเหล่าสตรี
มาเถิดหนาแม่มาอย่าอิดเอื้อน
มาช่วยตัวช่วยเพื่อนให้เพ็ญศรี
แม่เพ็ญจันทร์พรรณเจ้าสามัคคี
นับวันนี้เป็นต้นทุกคนเออย

เพลงนี้แสดงให้เห็นว่าสมัยกระโน้นผู้หญิงเริ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพของสตรีแล้วโดยเฉพาะในการศึกษา
นั้นผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชายทุกประการ แม้แต่จำนวน นิสิต
ในอักษรศาสตร์ ก็มีผู้หญิงมากกว่าผู้ชายหลายเท่า คณะ
พาณิชยศาสตร์และการบัญชี ซึ่งตั้งขึ้นภายหลัง ๒-๓ ปี
นิสิตหญิงก็มากกว่าชาย ทางราชการทหารเองก็เล็งเห็นถึง
ความสำคัญของนิสิตหญิง จึงเปิดรับให้เข้าเป็นยุวนารี
สังกัดกรมยุวชน ซึ่งมีพลตรีประยูร ภมรมนตรี เป็นเจ้ากรม
แล้วภายหลังต่อมาท่าน จึงได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการเรายังเคยได้มีกาไปฝึกภาคสนามที่จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ โดยที่ในสมัยนั้นมี ร้อยเอกหม่อมเจ้า
ประเสริฐศรี ชยางกูร (ท่านได้สิ้นชีพิตักษัยไม่นานมานี้เอง)
เป็นพระอาจารย์ฝึกของพวกเราซึ่งพวกเราจึงเคารพและ
ระลึกถึงพระคุณของท่านอยู่เสมอมิรู้ลืม

สมัยนั้นประจวบกับในวงการละครมีการแสดงละคร
เพลงที่สำคัญจนกลายเป็นเพลงร้อง ซึ่งพวกเราจดจำกันมา

ได้คือเพลง “มาเดอลอง” ฟังดูแล้วเข้ากับบรรยากาศของยุ
วชน นายทหารและยุวนารีดี จึงชอบบันทึกเพลง “มาเดอลอง”
เอาไว้ให้เป็นประวัติบ้าง ดังนี้

มาเดอลอง

เมื่อคราวพักปวงทหารสรายุรีน
ณ แนวพื้นพงป่าพนาสณฑ์
มีบ้านหนึ่งโสภาสารพัน
นามสำคัญดูดูรู้หุสบาย
มีสาวสมคมขำสำอางเลิศ
สวยประเสริฐดูจมีเสื่องามเหลือหลาย
เนตรหวานน่าดูจน้ำองุ่นพราย
นามสมญาปรากฏหมายมาเดอลอง
เฝ้าผูกพันพันหาทุกราดรี
ทุกทิวานาที่นึกถึงน้อง
คิดร่วมใจสายสวาทมาเดอลอง
รักใคร่ป้องกันรักสมัครจริง
เราต่างมีถิ่นฐานทั้งบ้านช่อง
ช่างหวังปองปรารถนาวิวาห์หญิง
แต่ยังไกลสุดไกลใคร่ประวิง
สิ่งนั้นอาจสมจริงเมื่อกลับเมือง
ยิ่งนานวันก็ยิ่งหวานชวนกระสัน
ยิ่งดูเหมือนกาลนั้นยิ่งนานเนื่อง
หมดโอกาสสวาสนายิ่งน่าเคือง
เลย่างเยื้องไปหามาเดอลอง
เข้าคลอเคลียปราศัยในห้องทับ
หล่อนกำชับอยากให้เสร็จสำเร็จผอง
ชวนให้นึกได้ต่างต่างทำนอง
กระนั้นรอนปลื้มใจไว้ก่อนจริง
นายสิบตรีนี้สวมหมวกหุรหุรา
แอบไปหามาเดอลองแม่นองหญิง
ยามร่ารักทักว่าหน้าสวยจริง
แล้วก็วิ่งผลุนผลับจับข้อมือ
มาเดอลองมิใช่เต่าอย่าเขลาหนัก
จึงต้องทักยืมละมัยอย่างไมถื่อ
วู้! ทำไมไหวคว้าวัยน่าอือ
ฉันนี้หรือรักทหารทั้งนั้นเจียว
เพื่อนของเธอสัญญาจะมาเ็น
อู้ย ! ออย่าซี อ้อยอย่า ! ออย่ามาเหนี่ยว
ตัวฉันนี้ปรารถนาอยู่สิ่งเดียว

เพื่อคอยเที่ยวรินเหล้าเขาแอบอิง
มาเดอลองอดสำหรับมารับใช้
ณ ภายใต้พุ่มพฤกษาน่าเพลินยิ่ง
และบางคราวเสานันทานชั้นจริงจริง
เรื่องจูงจิ้งยวนใจชวนให้ปอง
มาเดอลองสำหรับเราเขาไม่ถือ
จะแย่งยื้อจับไหนได้ทั้งผอง
ทำยังอยู่ดูท่าน่าประคอง
มาเดอลอง มาเดอลอง ของเราเออฯ

นอกจากเพลงมาเดอลองแล้วยังมีเพลงละครในเรื่อง
“ทหารการ์ด” ซึ่งหญิงชายคู่พระคู่นางได้ตอบเป็นทำนอง
ต่อว่าต่อขานกัน ดังนี้

เพลงในเรื่องทหารการ์ด

ลืมหูลืมตาหรือเมื่อเธอเพื่อละเมอกอด ลืมแล้วหรือ
เมื่อเธอสอดแขนประสาน ลืมแล้วหรือจะแต่งงานมีอาลัย คำ
โบราณท่านลั่นไว้ว่าใจของหญิง เหมือนน้ำที่กลอกกลิ้งอยู่
บนใบบัว คำชายสิหลายทำอุปมาใดๆ กลับกลอกคิดนอกใจ
เหลืออาลัยแล้วเอ๋ย

อ้อย! ยืนจ่อละเอ ออเขาเยาะเย้ยพะเน้าพะนอ จวบ
คางจวบคอ แล้วยังเบี่ยงบ่าย ว่านางเด่นกว่าว่าต่ำ-ว่าต่ำ น้อย
ใจสัญชาติกาไพรไม่มียางอาย ฉันยิน-ฉันยินกับหู ฉันรู้-
ฉันรู้ด้วยตา กอดเอาเตรียนาแล้วยังดำฉัน พี่ขอสบบด สะบัด
ไม้ขัดศีลธรรม ลมลิ้นลิ้นคำ ไม่มียางอายฯ

อีกเพลงหนึ่งเป็นทำนองสากลชื่อว่า “ปลุกใจทหาร
การ์ด” นักแต่งเพลงก็แต่งด้วยทำนองสากลซึ่งยึดเฉพาะ
ละครในยุคนี้ว่า

ปลุกใจทหารการ์ด

พวกเราเหล่าทหารการ์ด ฮะ! ฮะ! สามารถรุกรบ
ทั้งทั้งพิภพ มีย่อท้อหนี เราขอยอมตาย ยอมตาย ไม่
เสียดายชีวี เอาชีวิตพลีเพื่อประเทศเขตต์เรา จะรบ ฮี! ฮี!
จะรัก จะรัก ไม่ผลัดถอยหนีเดินๆ เดินดี เดินดี พวกเรา
เด็กกล้าว่าแข็ง ว่าแข็ง เราแข็งไปทั่ว เราแข็งตัวท่อนกลัวผู้ใด
จะรบ จะรัก จะรัก ไม่ผลัดถอยหนี เดิน-เดิน เดินดี เดินดี
พวกเราจะ

เพลงที่มีบรรยากาศคล้ายๆ กันซึ่งพอจัดเข้าประเภท
ได้ในช่วงนี้ก็มีเพลง “ยูชนรำลึก” ซึ่งสะท้อนให้เห็นเสมือน
หนึ่งเป็นหลักของการแต่งเพลงชาติในยุคนี้ว่า

ยูชนรำลึก

ประเทศสยามนามสมญาว่าแหลมทอง
ไทยเข้าปกครองรวมกำลังตั้งเป็นใหญ่
ดำรงเกียรติเอกราชชนชาติไทย
สืบเนื่องสมัยแต่บรรพกาลโบราณลงมา
บางยุคบางคราวมีริบหรี่จุ่มจุ่ม
แต่ไทยมีพรั่นควมคุ้มทัพพอกับหน้า
ผดุงประชาชนชาติสยามสบความสมบูรณ์
นทีคือเลือด ดินคือเนื้อเช่นเชื้อไทย
เราจะร่วมใจเกิดชื่อไทยมิให้สูญ
รวมรักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รัฐธรรมนูญ
ให้เพิ่มให้พูนและให้เจริญยืนยั้งยาวนาน
อันสยามเอกราชสิทธิ์อิสระเสรี
ใครมาย่ำยีพวกเราจักต้องหักหาญ
อุทิศเลือดเนื้อทุกหยดจนหมดสิ้นบรรณ
เราปฏิญาณจะนำสยามเข็ดนามไซโยฯ

จากยูชนรำลึกก็มาถึงบทเพลงแห่งความหลังอีก
บทหนึ่งคือ แม่ยอดนารี หรือยอดนารี เป็นเพลงในรูปแบบ
ตะวันตก ถ้อยคำประกอบด้วยวัฒนธรรมรุ่นใหม่ ท่านได้
โปรดสังเกตความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงแห่งความหลังที่
เป็นไปตามสมัยดังนี้ด้วย

แม่ยอดนารี

แม่ยอดนารีใครได้ลพพักร์ยวนฤดี จักต้องเมตตา
ปราณี แม่ยอดนารี ชีวิตหวานชื่นจักขมชื่นในทันที แม้ว่า
โลกนี้ไม่มีเธอ แม่ยอดนารี เธอสวยสุดซึ่งอย่างหนึ่งไม่มีสอง
เธอยิ้มหวานจำไม่มีสอง

เธอบอกข้านี้ว่าจะตอบ ‘คะ’ ทันทีก็เพียงพอแล้วเท่านั้น
แม่ยอดนารีฯ

ตัดตอนจาก บทเพลงแห่งความหลัง, สำนักพิมพ์สยาม : ๒๕๓๕.

รศ.แสงอรุณ รัตกลีกร จบ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ เรียนต่อที่
สหรัฐอเมริกา ด้าน landscape เป็น
ลูกศิษย์ของ Frank Loy Right
สถาปนิกแนวธรรมชาตินิยม อ.แสง
อรุณ เป็นคนเขียนหนังสือเก่ง สนใจ
ด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านและเยาวชน
เมื่อเสียชีวิตลงก่อนวัยอันควร ศิษย์จึง
รวมกันก่อตั้งมูลนิธิสถานแสงอรุณสืบ
ทอดเจตนารมณ์

สถาปัตยกรรมหลังเสารง

แสงอรุณ รัตกลีกร

ตอนเช้าๆ เมื่อผมเข้าไปประจุกุพายมา ผมอดที่จะแลเห็นเสารงอันสูง
ตระหง่านเสียมิได้ และถ้าผมจำจะต้องเดินทางมาตามถนนที่ผ่านเสาดันนี้ ผม
ยิ่งจดจำได้ถึงแรงงานของผมที่เสียไปโดยไม่จำเป็นในการตั้งอ้อมเสา ช่าง
เป็นเสารงที่แข็งแรงและสูงมหาศาลเสียนี้กระไร ราคาของมันในสมัยที่สร้าง พอ
ที่จะทำบ้านอยู่สบายๆ ได้หลายหลัง เมื่อผมนึกถึงหน้าที่ของมัน คือการให้
รงผ้าผืนหนึ่งอันเบาแสนเบาขึ้นไปลอยสะบัดอยู่ที่ยอดธงของมันแล้ว ผมก็อดที่
จะนึกเปรียบเทียบผลได้เสียของมันเสียมิได้ว่า ช่างเป็นการลงทุนที่แพงเกินผล
ได้ ชนิดที่หาที่ไหนอีกมิได้แล้วในโลกนี้ ทำไมเราจึงจะต้องลงทุนเช่นนี้ เพื่อให้
เราดูธงชาติของเราด้วยอาการหงอนจนคอตั้งบ่าและทำให้พนักงานซักธงเมื่อย
แขนขนาดหนัก ถ้าลำพังการดูธงชาติแล้วรักธงชาติเราได้มากขึ้น ก็ควรที่จะให้
ดูได้สบายๆ กว่านี้ และเปลืองเงินน้อยกว่านี้ ซึ่งไม่เป็นของยากเย็นอะไรในการ
ทำ เมื่อเห็นเสารงซึ่งอยู่หน้าหอประชุม ก็เลยอดนึกถึงหอประชุมต่อไปไม่ได้ว่า
เป็นการลงทุนที่ได้ผลแบบเสารง (ช่างรวมกลุ่มกันดีนี้กระไร เสารง-หอประชุม-
หอสมุด)

สำหรับหอประชุมของเรา เราจะพบกับความไม่สบายประการต่างๆ
นับตั้งแต่การร้อนขนาดเตาอบ ความก้องขนาดพูดแล้วฟังไม่รู้เรื่อง ในบางส่วน
ของหอประชุมขาด Flexibility เมื่อมีพิธีการต่างๆ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะ
การที่เราเพิ่งเล็งจากภายนอกเข้าไปหาหน้าที่ใช้สอยภายใน การเพิ่งเล็งจาก
ภายนอก คือการถือเอาโฉมหน้าของอาคารเป็นใหญ่ ก่อนที่จะพิจารณาของ
หน้าที่ใช้สอยของอาคารนั้น โฉมของอาคารคือการเก็บหรือคงลักษณะประจำ
ชาติไว้ นั่นเอง และเป็นที่น่าเสียใจว่า ลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยที่เราเก็บ
ไว้ก็เฉื่อยเป็นลักษณะโบราณ ซึ่งบรรพบุรุษของเราได้รังสรรค์ขึ้น เพื่อความ
เหมาะสมในสมัยของท่าน ท่านไม่คิดเลยว่าลูกหลานของท่านจะมาขอยืมของๆ
ท่านไปใช้ (ลูกหลานควรจะอายุที่กินแต่มรดกไม่ได้หาเพิ่มเติม)

งานแบบเสารงนั้นเป็นการเรียกได้ว่าสนองประโยชน์ใช้สอยจนเกินการ
เพราะธงผืนกีนิดเดียว ทำไมจึงต้องสร้างเสารงที่สูงที่สุดในโลกขึ้น ส่วนงาน
แบบหอประชุมและหอสมุดนั้น ต้องเรียกว่าไม่ได้คิดสนองประโยชน์ใช้สอยให้
พอเพียงจนเสียการ เพราะแม้แต่คิดถึงการเก็บสมดุลงและรูปโฉมเป็นใหญ่
(คนอ่านหนังสือตาจะสั้นเพราะแสงไฟไม่พอก็ช่างมัน)

งานสถาปัตยกรรมแบบดังกล่าวเป็นการสร้างเปลือกเข้าไปหาแก่น
เปลือกคือของห่อหุ้มข้างนอก แก่นคือหน้าที่การใช้สอยอันเปรียบเหมือนเนื้อ
ภายใน ฉะนั้นเมื่อคนเราลงได้สร้างงานแบบนอกเข้าไปเช่นนี้ ก็ยากที่จะได้งาน

ที่พอดีหรือถูกจุดประสงค์ ถ้าไม่หลวมโพรกข้างใน ข้างในก็ทะลักออกมาเพราะหุ้มไม่พอ ในเรื่องของธรรมชาติ เราจะเห็นว่าการรังสรรค์ของธรรมชาตินั้น เริ่มอนุภาคเล็กๆ ซึ่งขยายตัวเจริญงอกงามออกมาจากภายในเสมอ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของเซลล์แต่ละอันที่ประกอบกันขึ้นเมื่อสมบูรณ์แล้วจะปรากฏเป็นรูปทรงที่มนุษย์รับรู้ จดจำได้โดยแม่นยำว่าเป็นพืชชนิดนั้นเป็นสัตว์ชนิดนี้

รูปทรงที่เป็นผลสำเร็จของการรวมกลุ่มของเซลล์จะเป็นไปตามความต้องการของชีวิตนั้น ๆ ไม่มีขาดไม่มีเกิน มีความพอดีพอดีอยู่เสมอ เป็นรูปทรงอย่างบริสุทธิ์ และทำหน้าที่ให้แก่เจ้าของของมันอย่างสมบูรณ์ ขอให้เรานึกดูภาพของปลาฉลาม เราจะเห็นว่าเนื่องจากความประสงค์ของปลาชนิดนี้ที่จะเคลื่อนที่ไปโดยความเร็วสูง รูปทรงของฉลามจะเพรียว และปราศจากอวัยวะที่งอกออกมาขัดขวางการว่ายน้ำปราดเปรียวของมัน รูปของฉลามเป็นรูปที่แสดงให้เห็นว่าไม่ได้ขัดต่อจุดประสงค์ ที่นี้ลองดูปลาที่เคลื่อนไหวช้าๆ เช่น ปลาเงินปลาทองดูบ้าง เราจะเห็นที่เดียวว่าธรรมชาติได้ออกแบบมาให้ปลาดังกล่าวมีครีบหางพะรุงพะรัง มีนัยยะที่ไปนอกรวม รูปร่างไม่เพรียวน้ำเลย เพราะจุดประสงค์ของมันไม่เหมือนปลาฉลาม

งานสถาปัตยกรรม ก็ควรจะยึดหลักในการรังสรรค์เช่นเดียวกับของธรรมชาติ คือพิจารณาจุดประสงค์ของอาคารก่อนรูปโฉม เมื่อสนองประโยชน์ใช้สอยของอาคารได้เต็มที่แล้ว รูปโฉมที่ปรากฏออกมาเป็นรูปที่งดงามประกอบด้วยสัจจะทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ (อาคารที่พบมาในบ้านเราว่าดำรงความสัตย์เช่นเดียวกับการรังสรรค์ของธรรมชาติ ออกจะหาดูได้ยาก เท่าที่พบก็คือยุงข้าวของชาวนา ซึ่งคำนึงถึงแรงผลักดันเมล็ดข้าวเปลือกโดยใช้การค้ำยันจากภายนอกด้านแรงนั้นไว้ และมีหลังคาที่กันฝนไม่ให้เข้าไปทำลายข้าวเปลือกภายใน ใครจะว่ายุงข้าวไม่งามก็ตามที่ แต่สำหรับผม ๆ ว่างามและมีคุณค่าในทางดำรงสัจจะไว้ได้โดยครบถ้วน มากกว่าอาคารในจุฬายของเราน่าเป็นไหนๆ)

ในระบบของธรรมชาตินั้น มิใช่แต่จะรังสรรค์อย่างเดียวแต่ทว่าจะทำลายไปพร้อมๆ กันด้วย สิ่งที่ยังเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมในปัจจุบัน ธรรมชาติจะให้สิ่งที่สร้างขึ้นมาดำรงอยู่ สิ่งที่ไม่เหมาะสม (กับสภาพของดินฟ้าอากาศ

เป็นหลักใหญ่) ธรรมชาติจะทำลายเสีย ดังเช่นช้างสาร มาสโตดอน ดังที่ใครคนหนึ่งเคยพูดไว้ แต่งานของมนุษย์ในด้านสถาปัตยกรรมไม่ได้สูญไปได้ง่ายๆ เช่น ไคโนเสาร์หรือ มาสโตดอน เพราะมนุษย์มีความทรงจำมากกว่าสัตว์โลกอื่นๆ งานในอดีตจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ศึกษาและจดจำไว้ แต่ทว่ามนุษย์เรานั้นมีความกลัวเป็นอันดับแรก และความกลัวนี้ไม่ใช่ความกลัวแบบกลัวเสือหรือกลัวสัตว์ร้าย แต่กลัวตัวเอง และพวกมนุษย์ด้วยกัน กลัวมนุษย์ด้วยกันจะวิจารณ์งานของตน กลัวความยากลำบากที่จะต้องได้รับในการหาทางเดินใหม่ คนส่วนมากจึงเอาทางที่ง่ายที่สุด ทางนั้นคือการลอกเลียน และจำลองจากงานในอดีต อย่างน้อยก็ไปปิดให้เป็นเรื่องของ Style และงานของคนรุ่นเก่าไปเสีย งานแบบ มาสโตดอนของมนุษย์จึงไม่ยอมตายไปง่ายๆ เช่น งาน มาสโตดอนของธรรมชาติ

ขอให้เราลองหันมาดูงานสถาปัตยกรรมของไทยเราเท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ ดูกันให้ลึกซึ้งที่ว่า เป็นไทยอย่างแท้จริงหรือเป็นไทยปนเทศ หรือไทยที่ตายแล้ว ตัวอย่างที่มีตาชั่งต่อนและเห็นได้ชัดเจน คืออาคารประเภทรับใช้ประชาชน (Public Building) อาคารประเภทนี้จะประกอบด้วยส่วนซึ่งถือกันเป็นนักหนาว่า เป็นที่แสดงความเป็นสถาปัตยกรรมไทย นั่นคือหลังคาทรงไทยส่วน Plan นั้นดูให้ดีๆ ก็คือการใช้ Plan แบบปุนภพ (Renaissance) ขนานแท้และดั้งเดิมนั่นเอง มิใช่อะไรอื่น

การตั้งหลังคาทรงไทยอันมี Planning แบบปุนภพนี้มีผลในการสิ้นเปลืองเพียงไร ลองคิดกันดูให้ดี Plan ของอาคารแบบปุนภพของเราจะประกอบด้วยเส้นแกน Axis* จากเส้นแกนจะมีการสมดุลงแบบตราซังดูการเป็นหลักใหญ่ ห้องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการบังคับด้วย Solid & Void** อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความต้องการของรูปโฉมก่อนอื่นใด เมื่อเป็นดังนี้เราจะพบว่า ห้องบางห้องใหญ่เกินต้องการเท่ากับห้องบางห้องเล็กเกินต้องการห้องบางห้องที่ไม่จำเป็นต้องมีแต่มีไว้ก็เพราะจะได้ถ่วงกับห้องอีกปีกข้างหนึ่งของอาคารในบางครั้งจะพบว่าห้องมีเพดานสูงละลิ่ว (เพราะว่าเพื่อจะได้รูปตั้งที่สูง) มีเสาที่มีการพอกหุ้มเสาอันแท้จริงเข้าไป (เสาเดิมก็แข็งแรงพอรับน้ำหนักได้) เพื่อผลที่จะให้ได้รูปที่ไปกันได้กับลักษณะประจำชาติ (Style)

*Axis เส้นหรือแนวแกน

**Solid & void ส่วนทึบและส่วนว่างเช่นผนังกับช่องหน้าต่าง

ส่วนเรื่องหลังคาทรงไทยที่สวมครอบอาคาร เราจะพบว่าเป็นการสิ้นเปลืองอย่างมหาศาล ไม่แพ้การใช้ Plan แบบปูนเทพ เพื่อจะให้หลังคาเหมือนกับหลังคาไทยสมัยที่บรรพบุรุษท่านทำไว้ หลังคาจะต้องมีมุมชัน เป็นการเปลืองค่าก่อสร้างและวัสดุอย่างยิ่ง และเวลาเดียวกันก็เป็นการให้แรงลมที่ปะทะหลังคาเพิ่มน้ำหนักให้แก่อาคาร โดยไม่มีความจำเป็นเลย เราอย่าลืมว่า การที่บรรพบุรุษของเราจำเป็นต้องทำหลังคาเป็นมุมชันเช่นนั้น ก็เพราะในยุคของท่าน วัสดุผนังหลังคาไม่มีอะไรนอกจากกระเบื้องดินเผา (หรือจากหรือไม่) เราก็รู้อยู่แล้วว่ากระเบื้องชนิดที่กล่าวมาจะต้องมีความชัน เพื่อกันฝนรั่วและลมพัดกระเบื้องปลิว แต่ถ้าท่านมีวัสดุผนังหลังคาแบบปัจจุบันนี้แล้วไซ้ ท่านจะไม่ยอมให้มีความสิ้นเปลืองเกิดขึ้นเป็นแน่นอน ก็เมื่อสมัยนี้เราสามารถใช้วัสดุผนังที่มุงเอียงลาดน้อยกว่า ถูกกว่า แข็งกว่า ทำไมเราถึงปฏิเสธเล่า

งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นงานรังสรรค์ (Creation) ถือเป็นศิลปะ igitงานรังสรรค์คืออะไร คือการสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอย ความต้องการของสังคมแต่ละยุคให้ได้ผลดีที่สุด เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยน งานรังสรรค์ก็จะมีขึ้นเพื่อสนองสภาพใหม่ของสังคมยุคนั้น เราไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไปนำงานรังสรรค์ที่เหมาะสมในอดีตมาใช้กับชีวิตปัจจุบันของเรา เพราะสภาพของสังคมเราในปัจจุบันนี้ มีรูปโครงที่พิสดารและละเอียดซับซ้อนมากกว่าครั้งก่อนมากมาย การกินอยู่หลับนอนและทำงานของไทยเราปัจจุบัน ไม่เหมือนกันเลยกับครั้งปู่หรือทวดของเรา สมัยก่อนศาลาโถง หรือห้องพระโรง จะใช้เป็นที่ว่าความ ประชุมขุนนาง และปรึกษาคดีต่างประเทศได้แต่เดี๋ยวนี้เราจำเป็นต้องมีรัฐสภาและกระทรวง ฯลฯ ที่สร้างขึ้นเพื่อความเหมาะสมของกิจการนั้นๆ และยังคงบังคับให้สถาปนิกเราศึกษาทั้งทางด้านหน้าที่ใช้สอยและโครงสร้าง (structure) ของอาคารแต่ละประเภทอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งนี้เพื่อจะให้เราสร้างสถาปัตยกรรมที่ตรงในการสนองประโยชน์ ประหยัด (แรงงาน และเงิน) ไม่ให้มีอะไรสิ้นเปลืองขาดตกบกพร่องได้ตกลงเราก็พอสรุปได้สั้นๆ ว่า งานสถาปัตยกรรมปัจจุบันนี้ เราจะต้องพิจารณาถึงจุดประสงค์ของอาคารนั้นๆ โดยละเอียด และศึกษาหน้าที่ใช้สอยของอาคารนั้นก่อนอื่น หน้าที่ใช้สอยจะสำเร็จบริบูรณ์ได้

ก็โดยการเข้าใจในการนำวิทยาการในด้านโครงสร้าง Structure ซึ่งก้าวหน้าไปอย่างมากในศตวรรษนี้มาใช้ และมีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้ประดิษฐ์โดยจุดประสงค์ที่จะยกฐานะของมนุษย์ให้อยู่กันดีขึ้น ผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์นี้ในทางสถาปัตยกรรมก็มี เช่น เครื่องผ่อนแรง (ลิฟต์ เป็นต้น) วัสดุก่อสร้างใหม่ๆ (เช่นกระเบื้อง แอลเบสโตส พลาสติก Felt* กระจกตัดแสง ฯลฯ) ในการด้านโครงสร้าง เรามีวิธีการก่อสร้าง ซึ่งก้าวไปมากกว่าการสร้างแบบเสาและคาน (เช่น Prestress-Shell Concrete-Space Frame - Geodesic ฯลฯ) งานและผลิตภัณฑ์เหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อขจัดความยุ่งยากและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสลับซับซ้อนในแผนผัง และทางเศรษฐกิจให้ลุล่วงไป เราสามารถขจัดเสาภายในออกไปเพื่อเปิด Space ให้โล่ง ด้วยการใช้อาคารที่คลุม Span* กว้างได้อย่างที่ไม่เคยมีมนุษย์สมัยก่อนทำได้ เรามีเครื่องทุ่นแรงและเวลาในการก่อสร้าง ซึ่งหมายถึงการประหยัดในทางเศรษฐกิจ เรามีวัสดุผนังหลังคา ซึ่งสามารถทำหลังคาให้แบนได้ เป็นผลที่ทำให้ Plan ของอาคารแยกตัวได้อิสระอย่างที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน

ความก้าวหน้าดังกล่าวนี้ ทำให้สถาปัตยกรรมมี Scope ที่กว้างขวางมาก แต่ถ้ายังคงรักษา Style อยู่ต่อไปแล้ว เราก็ปฏิเสธความได้เปรียบอันควรจะได้เสียเท่านั้นเอง (อาคารทรงไทยหลังหนึ่งไม่อาจใช้ลิฟต์ได้ทุกชั้น เพราะห้องเครื่องลิฟต์จะโผล่ทะลุไปบนหลังคา ทำให้เสียโฉมไปเลย ตกกลงให้คนเดินออกจากลิฟต์ไต่บันไดไปขึ้นสุดยอดเอาเอง อนิจจา และเช่นเดียวกับงานออกแบบของนักเรียนสถาปัตย์หลายคนที่สุดสำหรับชนจาก ชนแฝกไปมุงอาคารของคนบนยอดภูกระดึง ทั้งๆ ที่วัสดุก่อสร้างที่กว่า ทนกว่าก็มีให้เห็นๆ อยู่ทั้งนี้ก็เพื่อประสงค์ในรูปโฉมของอาคารจะได้ดู Rustic หาได้นึกไม่ว่าวัสดุดังกล่าวไวไฟ และอยู่ได้เพียงชั่วสองปีก็พุงไป

ดังเหตุผลที่กล่าวมานี้ จึงพอแล้วที่เราควรจะยุติความสิ้นเปลืองแบบดำน้าพริกละลายแม่น้ำได้แล้ว การสำแดงออกซึ่งความเป็นไทยไม่ได้อยู่ที่รูปหลังคา (และผังแบบปูนเทพ) สภาพของดินฟ้าอากาศ พืชพันธุ์ธรรมชาติและการปฏิบัติของไทยเราปัจจุบัน (ในทางศาสนา และประเพณี

*Felt แผ่นสังเคราะห์จากขนสัตว์ ขุนน้ำมันดินเป็นวัตถุดิบ

*Span ช่วงในที่นี้คือช่วงระหว่างเสา

และปรัชญาของชาติ) ต่างหากที่จะแสดงความเป็นไทยให้ปรากฏ ถ้าเราเปิดประสาทของเราให้กว้างพอแล้ว เราจะเข้าใจว่างานสถาปัตยกรรมของเรานั้นจะออกมาในรูปไหน แต่สิ่งหนึ่งที่จะบอกได้แน่นอน คืองานที่จะผลิตออกมานั้นไม่ได้ออกมาจากการลอกเลียน (Imitation) เพราะการลอกเลียนคือการปราศจากสัจจะ คนบางคนพูด (และทำ) เป็นนักหนาว่าจะต้องสร้างอาคารทรงไทยไว้ตลอดไป และมีฉะนั้นแล้วไซ้ วัฒนธรรมของชาติเราจะเสื่อมสูญ ถ้าวัฒนธรรมของไทย (ในแง่ของสถาปัตยกรรม) คือการรักษาข้อฟ้าโบราณและทรงหลังคาแล้ว ท่านผู้นั้นก็เห็นจะเข้าใจคำว่าวัฒนธรรมผิดไปแน่ๆ เพราะวัฒนธรรมของชาติมนุษย์เท่าที่เป็นมาแล้วในประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการรังสรรค์ (Creation) ทั้งสิ้นไม่มีการลอกเลียนแบบใดๆ ที่ถือว่าเป็นส่วนของวัฒนธรรมเลย ความเจริญของวัฒนธรรมของชาติ

แต่ละชาติ วัดจากการที่ชาตินั้นๆ ได้รังสรรค์อะไรขึ้นมาบ้าง และมากน้อยเท่าไร

ถ้าสถาปนิกไทยปัจจุบัน ยังคิดว่างานสถาปัตยกรรมของเราไม่อาจจะทำอะไรได้ดีไปกว่าการลอกเลียนแบบดังที่กล่าวมา หรือคิดว่าการที่นำความคิดของบรรพบุรุษของเรามาใช้กับงานปัจจุบันเป็นการกระทำที่ถูกแล้ว วัฒนธรรมไทย (ในด้านสถาปัตยกรรม) ก็กำลังรอการอวสานอยู่ (และเราก็ควรจะหันไปใช้ได้แทนไฟฟ้า นุงโจงกระเบน นั้งข้าง นั้งเกวียนไปไหนต่อไหนกันแทน ทั้งนี้เพื่อจะได้ให้เกิดบรรยากาศอันสอดคล้องกับงานสถาปัตยกรรมแบบลอกเลียนแบบของเก่า)

ผมเห็นจะจบเสียที ดูเหมือนจะชักงออยู่เดี๋ยวนี้แล้ว ผมยังเชื่ออยู่ว่า เรามีเสาธงที่สูงที่สุดในโลกแห่งเดียว ความภูมิใจอันนี้ของผมดูช่างแห้งแล้งเสียเต็มประดา

จากตึกต้นไม้และแสงอรุณ : โลกทัศน์ของสถาปนิก, สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง : ๒๕๓๐.

นายตำรา ณ เมืองใต้ เป็นนามปากกาของ อาจารย์เปลื้อง ณ นคร จบ ป.ม. จากคณะอักษรศาสตร์ (สมัยนั้นยังไม่มีอักษรศาสตรบัณฑิต) เคยเป็นสาราณียกร ส.จ.ม. เมื่อเรียนจบรับราชการครู แต่ไม่ถูกกับนิสัยจึงลาออกมาทำวารสารชัยพฤกษ์และวิทยากรย์ ผลงานมีมากมายโดยเฉพาะด้านภาษาวรรณคดีและการประพันธ์

โรคพบใหม่

นายตำรา ณ เมืองใต้

๒๐ แนะนำให้ท่านรู้จักกับนายเลากะงังข์ บางที่ท่านอาจจะเคยพบเขาแล้วหลายหนด้วยซ้ำ

ข้าพเจ้าขอให้ท่านรู้จักนายเลากะงังข์ ท่านที่ชอบสงสัยคงจะถามทันทีว่า เลากะงังข์ คำนี้แปลว่าอะไร ทำไมนายคนนี้จึงมีชื่อดังนั้น และบางทีจะถามเลยต่อไปอีกว่า ใครเป็นผู้ตั้งชื่อให้เขา เมื่อข้าพเจ้ารู้จักกับนายเลากะงังข์ใหม่ๆ ก็อดสงสัยเรื่องนี้ไม่ได้ แต่โดยเหตุที่เพิ่งรู้จักมักคุ้น จึงไม่กล้าชอกแซกถาม เมื่อได้คบกันสนิท จนเห็นว่าไม่มีอันตรายในการถามแล้ว จึงได้ขอให้แกอธิบายเพื่อสิ้นสงสัยแกกลับย้อนถามว่าข้าพเจ้าอยากรู้ไปทำไม

ข้าพเจ้าอึ้ง เพราะไม่เคยคิดไว้ก่อนว่า เมื่อรู้แล้วจะเอาความรู้นั้นไปทำประโยชน์อะไรได้บ้าง ก็เลยตอบขวางๆ ไปว่า

“ก็อยากรู้นะซี”

นายเลากะงังข์ “ประหลาดมากที่คุณอยากรู้ ในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คุณ ชื่อของผมนี้แปลว่าอะไร ใครเป็นผู้ตั้ง และทำไมจึงให้ชื่อนั้น ผมเองก็ยังไม่รู้ทั้งสามข้อ และไม่สนใจที่จะรู้ ผมจะชื่อนายมันเทศ นายวิเศษ หรือนายอะไรๆ ก็ได้ทั้งนั้น การที่ผมได้ชื่อ เลากะงังข์นั้น เป็นเพียงการบังเอิญอย่างหนึ่ง ผมคิดว่าคุณคงไม่เดือดร้อนอย่างไร ที่ผมชื่อเลากะงังข์ เพราะคุณคบกับตัวผม ไม่ได้คบกับคำเลากะงังข์”

เมื่อได้รับคำตอบเช่นนี้ ข้าพเจ้าก็รู้สึกเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่จะงดการซักไซ้ไล่เลียได้แล้ว ท่านผู้อ่านก็คงมีความรู้สึกเช่นเดียวกับข้าพเจ้า

รูปร่างของนายเลากะงังข์ แปลกเหมือนชื่อของเขา คือ อ้วน เตี้ย ศีรษะใหญ่ ผมสั้น ตาเล็ก และมักหรีมีอาการง่วงอยู่เสมอ ดูเค้าหน้าบอกได้ยากว่าแกเป็นมนุษย์เหล่าไหน แม้ศาสตราจารย์ทางมนุษยวิทยาก็ไม่กล้าลงความเห็น ว่า นายเลากะงังข์ เป็นมนุษย์เผ่าม่งโกล หรืออริยัน ที่รู้จักแน่ก็ว่าแกมีสัญชาติเป็นไทย เพราะแกจะจดทะเบียนสามโนครวัดังนั้น แกแต่งกายสมัยนิยม แต่เทสต์ของแกออกจะผิดเพี้ยนอยู่บ้าง เช่น ในเรื่องเนคไท แกมีเนคไทนับร้อย ทุกๆ อันไม่เหมือนกับของใคร บางอันก็มีลวดลายอย่างหางกระเบนผ้าลาย บางอันมีสีคล้ายธงชาติหมวกที่แกใส่เป็นหมวกกะโล่สีเทาและแกมีใบเตยเท่านั้น หมวกของแกปีกแคบ โดยเหตุที่ศีรษะแกใหญ่ เวลาที่แกสวมหมวกเดินอยู่ไกลๆ ทำให้แลเห็นคล้ายคล้ายคลิบคลาว่า แกเอากระทะครอบหัวมา

นายเลากะงังข์มีความรู้ชั้นอุดมศึกษา เรียนในมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ๗ ปี จึงได้ ป.ม. ความจริงหลักสูตร ป.ม. นั้นมีเพียง ๓ ปี ที่แกเรียนถึง

หมายเหตุ : นี่เป็นเรื่องแรกที่นายเลากะงังข์ เริ่มปรากฏตัวลงพิมพ์ในหนังสือมหาวิทยาลัย มิถุนายน ๒๔๘๑

๗ ปี เพราะแกไปหาความรู้ทางเตรียมแพทย์เสียสี่ปี ศาสตราจารย์แพทย์จึงห้ามไม่ให้แกเรียนอีกต่อไป เพราะปรากฏว่าคำตอบข้อสอบไล่ของแกไม่เคยตรงกับที่ท่าน ศาสตราจารย์ได้เคยสอนไว้เลยเมื่อแกสอบได้ประกาศนียบัตร ครุมัธยมนั้น แกก็ใช้ความรู้นอกตำราตอบคำถามเหมือนกัน ซึ่งแกเข้าใจว่าคงจะสอบตกตามเคยแต่ผลปรากฏตรงกันข้าม คือแกสอบได้คะแนนดี สืบได้ความว่า ท่านศาสตราจารย์ทางวิชาครูเกิดชอบใจที่แกตอบ โดยใช้ความรู้นอกตำรา ชมว่าแกรู้จักใช้หัวคิดของตนเอง

วิธีการศึกษาของแกก็แปลก คือแกไม่เคยมีสมุด หนังสือ อย่างคนอื่น แกเรียกวิธีของแกว่า วิธีตีความรู้ ใช้การฟังเป็นหลักสำคัญ นิสิตครั้งหอวังมีห้องประจำตัวทุกคน นายเลากะงังมีเป็นแขกของทุกๆ ห้อง แกไปนอนฟังสหายอ่าน Paradise Lost ที่ห้องหนึ่ง ไปฟังเขาถกกันเรื่องประวัติศาสตร์อีกห้องหนึ่ง และไปนั่งกระดิกขาสูบบุหรี่ของเพื่อน ฟังเพื่อน ๆ เจรจาเรื่องวรรณคดีไทยอีกห้องหนึ่ง แกอ่านหนังสือตำราข้างโต๊ะบินเลียด ขณะที่เจ้าของหนังสือกำลังยุ่งอยู่กับไม้คว่ำ

นายเลากะงังมีโปรดการกีฬาเหมือนกัน แต่แกชอบกีฬาในร่ม ที่ต้องใช้หัวคิดมาก อาศัยกีฬาในร่ม แกเคยใช้เวลาหยุดเทอม ๑๕ วัน ได้อย่างฟุ่มเฟือย โดยมีทุนติดกระเป๋าเพียง ๕๐ สตางค์ เมื่อแกออกจากมหาวิทยาลัย ปรากฏว่าแกชอบกีฬานิดนั้นมากขึ้น

ข้าพเจ้ารู้จักแกตั้งแต่เรียนอยู่มหาวิทยาลัยด้วยกัน จนกระทั่งสำเร็จออกมา ก็คงติดต่อกันอย่างสนิทสนมเสมอ

กาลเวลาผ่านไป ชีวิตก็พลอยแกว่งไกวไปตามเหตุการณ์ นายเลากะงังมีผู้มีลักษณะอันแปลกประหลาดมา แต่เดิมยิ่งเห็นโลกนานเข้า ก็ยิ่งกลายเป็นคนพิสดารมากขึ้น บางคราวก็ทำให้เกิดเรื่องชวนขัน บางคราวก็ชวนเศร้า ซึ่งข้าพเจ้าผู้มีโอกาสได้ยินได้ฟังเรื่องของแกในฐานะผู้สนิทชิดชอบ อดไม่ได้ที่จะบันทึกเอาไว้ และนำเรื่องที่แกไม่หวงออกเปิดเผย

นายเลากะงังมี ไม่เคยเขียนปะทานุกรมอย่าง Johnson ไม่เคยปราบยุโรปอย่าง Napoleon และแกไม่ใช่คนในสมาคม เรื่องของแกจึงเป็นเพียงเรื่องฟังกันเล่นเท่านั้น ในโอกาสที่เรานั่งเรือหนายจะฟังชีวิตของคนใหญ่ ๆ ใด ๆ

ต่อไปนี้เป็นพฤติการณ์ตอนหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้

เย็นวันหนึ่งนายเลากะงังมีเปิดประตูพรวดพราวตเข้ามาในห้องทำงานของข้าพเจ้า ทักทางแกตื่นตื่นเป็นที่ยังคงซึ่งเคยหรีตึกกว้าง แกเอามือเฝ้าตลงบนเก้าอี้อย่างแรง ๆ

สามที่ราวกับว่าแกเกลียดชังมันเหลือเกิน ครั้นแล้วแกก็ทิ้งตัวลงบนเก้าอี้ครางว่า

“เกือบไป เกือบไป อ้ายมือวายร้าย” แล้วใช้กำปั้นกดที่ขมับทั้งสองข้าง สายตัวไปมา

ข้าพเจ้าเฝ้าดูแกอย่างสงสัย แลเห็นเหงื่อเม็ดโต หน้าผาก จึงเอ้อมมือไปเปิดพัดลมแล้วถามว่า

“เกิดเรื่องอะไรขึ้นเล่า”

“โอ โอ ขอเสียที อย่าถามเลย อ้ายมือของกันนี่ อ้ายมือข้างขวานี่แหละจะทำให้ชายหน้าแต่แกอยู่รู้เลย มันเป็นเรื่องเลว จนกันอายุที่จะเล่า แต่กันอยากปรึกษาแก”

ข้าพเจ้านึกว่าในลักษณะเช่นนี้ ถ้าพูดอะไรขึ้น ๆ เสียคงจะทำให้อารมณ์อันเคร่งเครียดกระจ่างขึ้นได้บ้าง จึงตอบไปว่า

“ก็แกยังไม่เสนอญัตติ จะให้กันอภิปรายอย่างไร”

นายเลากะงังมีทำตาเขม็ง หน้าเคร่งขึ้นกว่าเก่า พูดว่า “ขอเสียทีเถอะ อย่าพูดเล่นไปเลย มันเป็นเรื่องรุนแรงมาก

ข้าพเจ้า “ถ้าอย่างนั้น ก็ควรเล่าเรื่องรุนแรงนั้นให้กันฟังโดยเร็ว แต่แกต้องเข้าใจว่ากันไม่ใช่ปรมาจารย์ที่จะแก้ปัญหของชีวิต หรือถ้าแกไม่สบายก็ควรไปหาแพทย์”

“เปล่า เปล่า เรื่องยังไม่ถึงขั้นนั้น ยังไม่ควรปรึกษากับผู้อื่น ยิ่งกว่าเพื่อนสนิท กันไม่เชื่อว่ากันจะเกี่ยวกับปรัชญาหรือแพทย์ศาสตร์ กันเข้าใจไม่ได้ว่ามันเกี่ยวกับอะไร ทั้งยังไม่แน่ใจว่ามันจะเป็นทั่วไป ๆ หรือเป็นเฉพาะกัน จึงอยากฟังความเห็นของแก บางทีแกจะมีความคิดในเรื่องนี้บ้าง”

“เรื่องนี้ที่แกว่านั้น แกยังไม่ได้ออกเลยว่ามันเป็นเรื่องอะไร”

นายเลากะงังมีถอนใจใหญ่ จ้องหน้าข้าพเจ้าอย่างลึกลับพูดว่า

“มันแปลก มันแปลก” แล้วก็หยุดอย่างอิดเอื้อนที่จะบอกความจริง

ข้าพเจ้ารู้ที่จะพูดให้แกมั่นใจว่า

“พูดมาเถอะ กันไม่เคยกลัวความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นเลย”

นายเลากะงังมี “จริงแต่มันออกจะเป็นเรื่องแปลก” หยุดตัดสินใจอยู่ครู่หนึ่ง แล้วว่า “เรื่องมันก็คือ กันเห็นผู้หญิงสวยไปหมดทุกคน”

ข้าพเจ้าร้องว่า “อพิโซ” ได้คำเดียว กลั่นความขบขันไว้ไม่อยู่ ต้องหัวเราะเสียเป็นนาน ในขณะที่เดียวกันนายเลากะงังมีจ้องหน้าข้าพเจ้าอย่างจุน ๆ

“อพิโซ่ นั้นรี เรื่องรุนแรงของแก ก็เป็นเรื่อง ประเสริฐทีเดียว ที่แกเห็นผู้หญิงสวยไปหมดทุกคน เป็นบุญตาของแกอย่างหนึ่ง ในชีวิตเรายังหลีกเลี่ยงการพบเห็นสิ่ง โสโครกสะอิดสะเอียนได้เท่าใด ใจก็เป็นสุขขึ้นเท่านั้น”

นายเลากะวังษ์ “บางทีแกอาจจะลืมคิดว่า ความสวยงามเป็นสื่อแห่งความรัก เรามักรักสิ่งที่เราเห็นสวย แต่ก่อนฉันเห็นผู้หญิงสวยเพียงสองสามคนเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้ ฉันเห็นพวกหล่อนสวยไปหมดทุกคน ไม่มีคนไหนที่คิ้วไม่ก่งปากไม่แตก หน้าไม่มวล”

ข้าพเจ้า “แปลว่า แกเกิดความรักอย่างมากมาย”

นายเลากะวังษ์ “ถูกละ นี่แหละเรื่องที่กักร้อนใจ”

ข้าพเจ้า “กักร้อนใจเห็นหน้าเดือร่อนอะไร เป็นของดี เสียอีกที่แกมีความรู้สึกเช่นนี้ ถ้าคนทั้งโลกมีความรู้สึกอย่าง แก โลกจะเป็นสุขยิ่งขึ้นกว่าเดี๋ยวนี้มาก แกคงจะลืมคำของ เบคอนเสียแล้ว - There is in man's nature a secret inclination and motion towards Love of other, which, if it be not spent upon some one or few, doth naturally spread it self towards, many, and maketh men become humane and charitable, as it is seem sometimes in friarse, - บางทีแกมีอาการดังที่เบคอน กล่าวไว้นี้กระมัง”

นายเลากะวังษ์ส่ายหน้าโบกมือ พูดว่า

“แกเข้าใจผิด แกมองปัญหาคนละด้าน เรื่องกักร้อนใจไม่ใช่เรื่องนั้น ถ้าความรักของกักร้อนใจอย่างพระสงฆ์องค์เจ้าที่มีความรักสัตว์โลก ใครจะได้โปรดให้ได้ขึ้นสวรรค์กักร้อนใจทั้งหมดกักร้อนใจไม่เดือร่อนใจอันใด ความรักที่กักร้อนใจนี้เป็นชนิดกระแทกกระเทือนใจอย่างแรง ทำให้จิตใจหมดความสงบกันเคยได้ยินว่า การที่จะมีความรักและมีปัญญาด้วยนั้น เป็นของที่เป็นไปไม่ได้ กักร้อนใจจะเชื่อเพราะเวลานี้ กักรู้สึกว่าช่างโง่ดักดานเสียเหลือกำลัง ถ้าเป็นดังนี้นานเข้า กักรู้สึกว่ากักร้อนใจได้เป็นโรคจิตแน่ๆ โรคจิตนี้กักร้อนใจแล้ว สักครู่นี้เอง บรณเดมส์ กักร้อนใจใช้มือขวานี้ อ้ายมืออ้ายร้ายนี้ ไปลูบคลำหญิงคนหนึ่ง อย่างไม่ทันยังคิดทีเดียว กักรู้สึกอับอายขายหน้าเป็นที่สุด ไม่รู้วามารร้ายอะไรมันมันดาล”

ข้าพเจ้า “โรคของแกออกจะร้ายอยู่ แกต้องขังตัวเองไว้ในบ้าน”

“แปลว่ากักร้อนใจต้องถูกตัดเสรีภาพ โดยกักร้อนใจเองไม่มีความผิดเลยสักนิดเดียว” นายเลากะวังษ์ตอบอย่างไม่สุภาพใจ

“มันมันมันความผิดภายในใจของแก จะเอาเรื่องกฎหมายมาเกี่ยวไม่ได้”

“เอาละ แต่วิธีของแกเป็นวิธีที่ปฏิบัติไม่ได้ กักร้อนใจไม่เป็นเศรษฐีพอ”

“ถ้าอย่างนั้นแกต้องบำเพ็ญสมณะ”

“เอาอีกแล้ว แกรู้ไม่ใช่หรือว่า ความสวยงามโดยเฉพาะความงามของมนุษย์ย่อมเปรียบดั่งแม่เหล็กที่มีความดึงดูดแรงกล้า จิตใจสามัญชนย่อมไม่อาจต้านทานได้ นาร์ซิซัส ต้องติดอยู่กับเงาตัวเองจนตาย ทศกัณฐ์ต้องถูกทำลายโคตรความจริงธรรมชาติได้ดั่งดั่งโลกไว้ถูกต้องแล้ว ที่ให้มีความสวยงามแต่พอประมาณ แต่ก่อนนี้ทั้งบ้านทั้งเมืองจะมีคนสวยสักคนเดียว เวลานี้บ้านเมืองเต็มไปด้วยนางสีดา แกคงรู้ว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้”

“ก็พอเดาถูก แล้วแกจะทำอย่างไร แกจะให้เข้าร้านวิทยาศาสตร์เสียให้หมด หรือจะออกกฎหมายสร้างนางวิทยาศาสตร์”

“ถ้ากักร้อนใจอำนาจ กักร้อนใจจะทำ แต่แกคงเห็นว่ากักร้อนใจจะขวางโลก อย่างไรก็ตาม ขอให้แกมองออกไปทางตะวันตกหน่อย มองที่แห่งเดียวแต่ซอลลิวูดก็ได้ ที่นั่นเต็มไปด้วยคนสวย แต่ที่นั่นเต็มไปด้วยความเหลวแหลก”

“แต่แกไม่ควรเดือร่อนใจในเรื่องคนอื่น”

“เปล่า กักร้อนใจเป็นเพียงชกตัวอย่างให้ฟัง เพราะมีเรื่องของกักร้อนใจอยู่ กักร้อนใจไม่มีอำนาจใจแรงพอที่จะขัดขวางการดึงดูดของความสวยงาม เรื่องนี้เป็นปัญหาอย่างสำคัญ ซึ่งกักร้อนใจแก้โดยเร็ว”

นายเลากะวังษ์ พูดอย่างเคร่งครัด ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเกิดความสนใจและนั่งคิด ในที่สุดนายเลากะวังษ์เอ่ยขึ้นว่า

“ถ้ากักร้อนใจกลัวตกได้.....”

“ถ้าแกกลัวตกได้ อ้อ อ้อ กักร้อนใจคิดแล้ว ถ้าแกทำอะไร”

นายเลากะวังษ์พูดขึ้นอย่างสงสัยและตื่นเตน

“อะไร จะให้กักร้อนใจกลัวตก”

“ไม่ใช่ ไม่ใช่ กักร้อนใจมีวิธีดีกว่านั้น” ข้าพเจ้าพูดพลาง ชกลิ้นชกโต๊ะ หยิบของสำคัญส่งให้ ซึ่งทำให้นายเลากะวังษ์ร้องด้วยความประหลาดใจ

“กักร้อนใจไม่เข้าใจเลย นี่มันแวนดาด้า”

“นั่นแหละของแก สวมมันไว้ เมื่อแกรู้สึกว่าจะไม่ปรกติ ถ้ามันยังไม่ดีพอ ไปหาเอาใหม่ที่ร้านขายแวน แกร์แล้วไม่ใช่หรือ ความสวยงามนั้น ต้องสัมผัสด้วยตา อีกประการหนึ่ง ไฟฟ้าทางจิตแล่นกระทบกักร้อนใจเร็ว ดั่งดินจึงต้องใช้แวนเป็นอินสูลเตอร์”

“เออ ข้าก็ กักร้อนใจไป”

นายเลากะวังษ์โอดเข้าจับมือข้าพเจ้าอย่างสุดปลิ้น

จินตนา ปิ่นเฉลียว
(ภักดีชายแดน) อดีตประธาน
ชมรมวรรณศิลป์ คนที่ ๓ นัก
กลอนกร้าว จากสำนักเทวาลัย
มีผลงานสำคัญมากมายเช่น
เบญญา, วลีเลือด ฯลฯ (เสียชีวิตแล้ว)

สัญญา

จินตนา ปิ่นเฉลียว (ภักดี ชายแดน)

วางหัวใจเหนือลำหูนหนุญานุ่ม
วางความกลุ้มกลัดไว้ในแดดเหงา
หวนไปฝันวันหวานในวาระเยาว์
ได้ริมเงารุกข์งามจามจูรี
ทุกกิ่งแพร่แพพฤกษ์ยังนึกเห็น
แย้มดอกเร็นโบราณชายดาวคลี่
ซอชมพุดรูตาขวัญชาติรี
โลมฤดีเกิดถนอมแอบตอมดม
ณ อาณาจักรนี่เป็นที่รัก
แรกรู้จักวันชื่นคืนสุขสม
สัมผัสใจไหวหวานลานอารมณ์
และรอยตรมยังไรในแววดา
ซึ่งค่าค่าน้ำใจใสสมศักดิ์
เทิดและรักประเพณีที่สูงค่า
สามัคคีระเบียบซึ่งซึ่งศรัทธา
ยึดมั่นอาวุโสเป็นโลใจ
นับแต่วันนี้ถึงวันสิ้นกาลปกปัปี
ไม่ลืมลับและสัญญาจะมาใหม่
“ศักดิ์” และ “สิทธิ์” อีสริย์ที่ได้ไป
จะนำให้ชুবโลกสิ้นโศกขม
จากอาณาจักรชมพูออกสู่ศึก
ภัยผืนแครงหยามความทุกข์ถม
แต่ชมพูปูพิไลในอารมณ์
แม้รอยตรมแต่มฤดีด้วยสีด้า
วางหัวใจให้หูนอนอกหญ้า
เราสัญญาที่จะทนสู้จนหน้า
ข้างมันเถอะ..แม้ว่าฟ้าสีคล้า
เราจะทำรณีสัมพ.....

จากเบญญา เล่ม ๑

รอยตราและยาใจ

สมหมาย พิมพ์สมาน

ไม่รู้ว่ำนนี้มีจุดจบ
 ตรงการพบผิดหวังครั้งที่สอง
 หวังชีวิตวันนี้ฟ้าสีทอง
 แล้วกลับมองไม่เห็นมีสีใดเลย

มันเจ็บแปลบตรงที่รวมชีวิต
 เหมือนโลติดหยุดไหลไปเฉยเฉย
 วูบแล้วเย็นแน่นสลักหนักกว่าเคย
 ลมระเหยน้ำค้างเย็นจางตา

และวันนี้จะด่วนไกลไปตกโลก
 ทิวาโคกสูญแสงสีนแหล่งหล้า
 ยิ่งมองเหมือนไฟไหม้ใกล้ขอบฟ้า
 และเหมือนว่าทิวไม้เริ่มไหม้ดำ

แผ่นดินอันกว้างใหญ่แผ่ไพศาล
 ไม่สะท้านสั่นคนเหยียบย่ำ
 กลับสะเทือนเลื่อนลั่นวันชอกช้ำ
 ราคาค่าคนไม่สู้ผู้คร่ำครวญ

เมื่อความหวังสับหกปีแห่งชีวิต
 พลาดพิชิตโชคชะตามาผันผวน
 มาเปลี่ยนเป็นสับแปดปีที่คำนวณ
 มันไม่ควรหรือร้องไห้ให้อาวรณ์

มีดแล้วหรือจามจู่ที่รักเอ๋ย
 เตือนล่วงเลยหลังตำหนักเรือนอักษร
 ลมรักแห่งทุ่งหญ้าจุฬาลงกรณ์
 ผ่านชีพร่อนผิดหวังก็ยังมี.

จาก ริวป่าสีทอง, สำนักพิมพ์พุ่มนี้, มปป.

ช่อม บัญจพรรค์ เรียนที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเป็นรุ่นแรกมีเลขประจำตัว ๑ ของโรงเรียนศึกษาต่อจนได้ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นรับราชการครั้งแรกที่กรมประชาสัมพันธ์ ช่อม บัญจพรรค์เขียนเรื่องสั้น และนวนิยาย เช่น สร้อยฟ้าชายตัว, ทวยหลงคร, เมียสั่ง พ.ก.ง., ไครดาพลัดถิ่น, ไฟเย็น, หัวใจหิน, มัลลีนยอดรัก ดวงใจ (รวมเรื่องสั้น) ซ้อฟ้า (รวมเรื่องสั้น) ฯลฯ

หัวใจชมพู

ช่อม บัญจพรรค์

“सानสา ช่วยผมหน่อยนะ” สวงเดินปลายเท้าเข้ามาใกล้หญิงสาวตามบทกวีระชิบกระซาบ

“อะไรหรือคะ?” ลานสา สาวสวยแห่งคณะบัญชีตามเพื่อนชายอย่างกระตือรือร้น เธอสนใจสวงหนุ่มรูปหล่อตั้งแต่เขาแข่งขันแบดมินตันชนะเลิศเมื่อครั้งอยู่โรงเรียนเตรียม อุดมและบัดนี้ทั้งสองศึกษาอยู่ปีสุดท้ายของมหาวิทยาลัยแล้ว เมื่อเขามาขอความช่วยเหลือจากเธอและเห็นเธอเป็นคนสำคัญ เช่นนี้ จึงทำให้เธอตื่นเต้นยิ่งนัก บางทีเขาอาจจะเริ่มสนใจเธอละมัง

“เธอเห็นเจ้าคนที่นั่ง ติดกับอังกาบไหม?” เขาตะแอมเธอหมุนไปตามจังหวะ ที่ข้อมก้นไว้อันคล้องแคล้วปราศจากที่ติ

“เห็นค่ะ” หญิงสาวหันไปมองผู้ชายร่างสูงหน้าเค็มเหมือนดองเกลือที่นั่งอยู่ใกล้อังกาบความหาวิทยาลัยคนหนึ่ง

“นั่นละ มันกันท่าผมจัง คุณช่วยกันมันไปที่ใต้ไหมอะ คินนี่ผมเชิญเขาทั้งสองไปเลี้ยงตามลำพังสักหน่อย”

ลานสา รู้สึกเหมือนถูกมิดปึกหัวอกแล้วกรีดลากลงมาเป็นทางยาว เวลาตั้ง ๖ ปี ไม่ทำให้สวงเห็นเธอพิเศษกว่าใครเลยหรือนี่? อังกาบดาววิทยาศาสตร์ที่เขาเพิ่งรู้จักมาไม่นานมานี้กลับดึงดูดความสนใจไปหมด

“ตกลงค่ะ” หญิงสาวผู้อากัปกิริยาพร้อมกับหมุนร่างไปร้องบางสมส่วนไปตามลีลาอันอ่อนช้อยเข้าหลิบทวีของหอประชุมไป

เสียงปรบมือชมเชยสนั่นหวั่นไหว ทำให้ทั้งคู่ต้องออกมาค่านับรับคำชมอย่างสุภาพ

วันนี้เป็นวันฉลองรับปริญญา ของคณะบัญชีนิสิตปีสุดท้ายเป็นเจ้าของภาพจัดวาง และขายบัตรอาหาร ซึ่งทั้งนี้ผู้ซื้อบัตรก็สามารถเข้าร่วมงานรื่นเริงได้ด้วย สวงจองโต๊ะไว้หนึ่งโต๊ะ และได้เชิญอังกาบดาววิทยาศาสตร์ผู้ที่เขาสนใจยิ่งเป็นแขกของเขา บัตรนี้แขกได้พาแขกของเธอมาด้วย ดังนั้นลานสาจึงตกที่นั่งต้องรับหน้าแขกของแขกของคนที่เขาฝังใจรักมาตั้งแต่เพิ่งรุ่นสาว

แขกของอังกาบ ชื่อปุ่น หน้าตาช่างสมกับชื่อเหลือเกิน เพราะนัยน์ตาก็ดกิ้นหัวใจคนได้ง่าย ๆ เขาเป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเหมือนกันแต่คณะรัฐศาสตร์ การพูด

“คุณปุ่นอะ ผมขอแนะนำให้รู้จักลานสา ลานสาจะ นี่คุณปุ่นจะเธอช่วยรับรองด้วยนะ ผมกับอังกาบจะไปดูพวกดนตรีฟนอย เพื่อจะได้บริการอาหารและเครื่องดื่มพวกเขาด้วย” สวงแนะนำเสร็จ ก็งมมืออังกาบผู้อยู่ในชุดราตรีสีฟ้าใสสดแต่งแขนและคอสีอ่อนและแก้มด้วยลูกไม้แสนสวยหายลับไปในชั่ว

พริบตาเดียว ทั้งให้ลานสางแลตามอย่างขัดเคืองและอวรณ์
 “ขอเชิญลีลาศซะ” นายปุนกินกับหมากขึ้นโค้งให้
 อย่างสุภาพ ลานสางไม่อาจบิตพลี๊วได้ จึงต้องลุกเดินเข้าไป
 อยู่ในอ้อมแขนของคนแปลกหน้า ลานสางพยายามมองหา
 สวง เขากำลังลีลาศคู่กับอังกฤษอยู่โดยไม่สนใจว่าเธอจะ
 เป็นอะไร ทำอะไรเลยแม้แต่หน่อย

“ฟ้าสาง อย่าเปิดหน้าต่างใจมากนักซีเขาไม่สนใจ
 เธอหรอก อย่าเอาดวงใจที่น่ารักของเธอไปให้วานรผู้ไม่รู้ค่า
 แก้วเลย” ปุนกล่าวหัวเราะๆ สอดเสียดใจ

“คุณพูดอะไรไม่ทราบ ?” หญิงสาวถามเสียงสูง
 ยึดอกและตัวตรง ปรายตามองดูเขาอย่างหมิ่นๆ สดัดแขน
 เดินออกจากเวทีไปทางเฉลียงหลังของอาคาร

“ผมรู้ คุณหลงสวงเขา” ชายหนุ่มก้าวตามไปติดๆ

“บ้า คนบ้า..คุณอวดดียังไงถึงมาพูดสามหาวยังงี้
 กับฉัน” หญิงสาวกระแทกหัวด้วยความโมโห

“หรือไม่จริง ? ฉันสังเกตเธอมาหลายหนแล้ว เธอ
 หลงรักเขา แต่เขาไม่รู้ค่าของเธอเลยละ” ปุนพูดเบาๆ

“ผู้ที่ย่อมไม่สอดรู้สอดเห็น ในเรื่องของคนอื่น”

ลานสางเอ่ยขึ้นลอยๆ เจ็บทั้งหัวใจจึงต้องว่าคนอวดดีให้เจ็บ
 ตามไปด้วย

“เธอนะจัดจ้านไม่เลวเลยนี่” เขาหัวเราะเครียดๆ
 “สงสัยสวงเขาคงเบือเพราะอย่างนี้แน่” ชายหนุ่มถากถาง
 ให้เจ็บใจตอบโต้

“อย่าอวดดีให้มากนักนะ ช่างไม่มีมารยาทผู้ดีเสีย
 เลย” หญิงสาวนัยน์ตาเขียว

“ก็ใครดำ่ว่าฉันเป็นไพร่ล่ะ ไอ้ไพร่มันก็ต้องยังงี้
 แหละ” เขากล่าวอย่างเหยียดแถมหยุดเดินอย่างกระทันหัน
 ขณะที่หญิงสาวกำลังสงสัยเขาหยุดเพราะอะไรนั้นเขาก็รวบ
 ตัวเธอเข้าไปแนบอก แล้วจุมกโอหังก็ชอกชอนน้ำผึ้งไปจาก
 ผิวหน้าของลานสางไปอย่างอหังการ และผลึกออกห่างเมื่อ
 สูตรสหวานของกลีบแกมมวลหน้าไว้แล้ว เคะระหัดที่อยู่ใน
 มุมมืดของตึกไม่มีใครเห็น มิฉะนั้นลานสางก็คงจะได้อาย
 นึกหนา

“ไอ้...ไอ้คนสารเลว !” หญิงสาวแค้นเสียงออก
 มาจากหัวใจที่ราวฉานแสนแค้น

“ผู้หญิงตลาดปลาสด” เขาย้อนอย่างไม่ละเว่น
 “ไม่พอที่เลยที่มีหน้าตาสะสวย รูปก็งาม นามก็เพราะ แต่
 วาจาไม่เอาไหนชะฯ คนใช้บ้านฉันยังพูดเพราะกว่าเป็น
 ไหนๆ” ปุนว่า

“ก็แกมันไอ้โจรนี่นา” น้ำตาแค้นไหลลงมาตามร่อง
 แก้มอย่างสุดทน

“โจรเพราะรู้ใจรักเขาข้างเดียวมันระเอ ?” เขา
 ย้อนให้อย่างไม่ไว้หน้า

“แกอย่ามาพูดบ้าง นะ สวงกับฉันเป็นเพื่อนนัก
 เรียนกันมาตั้งแต่ครั้งไหนๆ...”

ลานสางพยายามเช็ดน้ำตาอย่างบรรจงเพราะเกรง
 จะเป็นพิรุณแก่ผู้พบเห็นอื่น ๆ กันพินกลันโทสะ และความ
 แค้นที่ปรีหมัดหัวใจให้หยุดอยู่แค่นั้น

“ใช่ เพราะเขาเป็นดาราแบดมิทตันใช่ไหมล่ะ ?
 เขาเป็นเทพบุตรในหัวใจเธอ...ฮี้ ! ขนาดยินดีเสียสละรับใช้
 มากันเท่าฉัน ไม่ให้มีโอกาสสอยไปคล้องกาบเขานะ นึกว่าฉันจะ
 ไม่รู้หรือ ?”

“หยุดนะ” ลานสางเสียงเครือเหลืออดจริง ๆ

“หรือไม่จริง ?”

“คนเราห้ามความรักได้หรือ ? ใครจะรู้ว่ามันเกิด
 เมื่อไร และจะตัดได้ยังงั้น...” หญิงสาวกล่าวสะอื้นในอกไม่
 ยอมรับหรือปฏิเสธในข้อที่เขากล่าวอ้างยืนยัน

“คนที่รู้จักหยิ่งในตัวเองยอมทำได้” ปุนว่า

“คนที่ไม่เคยก็พูดได้นะซี ความรักนะมันไม่หยิ่งไป
 ได้หรอก”

“ความรักต้องเป็นทาสคน ไม่ใช่คนเป็นทาสความ
 รัก” ชายหนุ่มสอนเหมือนเป็นพี่ชาย

“คนเรา ริจะรักต้องฉลาด” เขาสอนต่อ

“คุณไม่ต้องมาสอนดี” หน้าจ้ำขึ้นอีกนัยน์ดามีนน้ำ
 หล่อรินขึ้นมาอีกครั้ง

“เธอรักสวง สวงรับอังกฤษ ฉันรัก...อ้อ...ฉันชอบ
 สังเกตการณ์” ตอนท้ายเขากล่าวอ้อมแอ้ม

“สวงเขาต้องรักฉันแน่...แต่เขายังไม่รู้ตัว” หญิง
 สาวกล่าวแก้

“เธอรูจักความรักแล้วระเอ ?”

“อ้อ แน่ละ ใครไม่รู้จักก็โง่เต็มทน”

“อือเก่ง” ชายหนุ่มเสียงเคร่ง

“รักพ่อแม่พี่น้อง รักชาติ...” ลานสางจาระในหน้า
 ปุนค่อยดีขึ้นเมื่อได้ยินเช่นนั้น

“รักเพื่อนด้วย” ปุนต่อ “และสวงก็คือเพื่อน”

“ใช่”

“ฉันก็เป็นเพื่อนของเพื่อนสวง” เขาพูดทั้งท้ายซึ่ง
 ลานสางก็รู้สึก หน้าเธอแดง

“ขอโทษไม่ใช่เพื่อนของฉันหรอก” เธอโต้

“ฉันเป็นเพื่อนทุกซนะเอ้อ” ปูนอวดตัว

“ฮึ เพื่อน....ศัตรูต่างหาก”

“ศัตรูยอดรักใจ” ปูนย้ำ

“โอย ไม่มีทาง....” ปากว่าแต่แก้มแดงเพราะความรู้สึกประหลาด ที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อครู่ก่อน

“ลานสาง ฉันถามจริงๆ เอะ เธอรักเขาข้างเดียวได้ โดยที่เขาไม่มีจิตใจตอบเธอเลยสักนิดระะ เธอไม่ลองเปรียบดูกับคนที่เขารักเธอมาก โดยที่คอยเธอมานานแสนนาน”

“ใครไม่ทราบ ?” ลานสางทำสีหน้าเยาะเสียงเย้ย

“จะมีใคร” เป็นคำตอบยวน

“คุณ....นาน ? เฮอะๆ” หญิงสาวทำเสียงหยันพร้อมกับยกไหล่ไม่เชื่อถือปูนหัวเราะผสมแต่หยุดชะงักหัวงๆ เพื่อกล่าวแก้

“ใครเอ่ย....ลานสางเด็กช่างฝัน ที่ชอบนั่งดูตะวันขึ้นกับตะวันตกดิน ชอบนั่งดูเมฆลอยเป็นรูปคนรูปสัตว์ชอบเดี่ยวเชิญให้เพื่อนขึ้นต้นไม้ม่วง ต้นพุทรา ชอบให้ขุดไส้เดือนเกี่ยวเบ็ด”

“พี่แก !” ลานสางตกตะลึงนัยน์ดาพรราวเหมือนดาวรุ่ง เพราะที่เขาถ่าวนั้นเป็นภาพสลักใจไม่มีวันเลือนลิม

“อือ ฮึ ? ใครพี่แก ?” ปูนทำเป็นโง่ไม่รู้เรื่อง

“อย่า..อย่ามาไกล พี่แก...คุณปูน..คุณเป็นพี่แก ?”

“อาจใช่และอาจไม่ใช่” ปูนทำเสียงแก้

“อือพี่แก....พี่แก....” ลานสางเดินหยอยๆ ดีใจจนลิมตัว ฉวยแขนชายหนุ่มที่ตนเคยคิดว่าแปลกหน้าไปเขย่าแรง ๆ

“พอจะแม่คุณ แขนฉันจะหักแล้ว” เขาว่าแต่เสียงแสนเอ็ดดู

“ไม่พอ โอ...พี่แก....” เธอยังตื่นเต้นดีใจไม่คลาย

“ลานสางเด็กช่างฝัน....” ปูนกล่าวเสียงเบาหวิว

“เธอดีใจจริงๆ เธอที่พบพี่ ?”

“จริงคะ” เด็กสาวพยักหน้ารับจริงจัง

“มา....เมื่อรู้จักพี่แกแล้วเราก้ไปลีลาศคุยกันดีกว่า....เอ้อ.....เอาเถอะพี่จะช่วยให้เธอให้สมปรารถนา” ปูนจูงมือลานสางกลับมาที่โต๊ะตัวเดิม สวงกับอังกาบนั่งอยู่แล้วทั้งสองกำลังสนทนากันอย่างสดชื่น ปูนรีบปล่อยมือลานสางทันทีออกสู่แสงสว่าง

“อังกาบอะ ขอให้เกียรติผมบ้าง” ปูนเข้าไปโค้งอังกาบคนสวย ซึ่งก็ลุกขึ้นอย่างว่าง่าย ทั้งคู่เดินเกาะแขนกันไปอย่างสนิทสนม เขาเดินร่ำอยู่รอบบอกรวงของเวทีลานสางจึงเห็นว่าเขาทั้งสองเหมาะสมกันเหลือเกินไม่ว่าหน้าตา รูปร่าง และความเก่งชำนาญการเต้นรำ

“ลานสางอะ เราออกเดินบ้างกันดีกว่า สวงชวนลานสางรู้ว่าเขาจะให้ตัดคู่เพื่อจะให้หน้าอังกาบกลับมาั่นเอง แต่เธอรู้สึกแปลกประหลาด นี่เธอเป็นอะไรไปหรือ จึงหวงคู่แขนของปูนอย่างจับจิด เธอไม่ต้องการให้เขาตระกอดหญิงอื่นทั้งนั้น...พี่แก...พี่แกของลานสาง

สวงและลานสาง ลีลาศไปจนทันคู่แรก ทันที่เดินเข้ามาใกล้ สวงก็เอ่ยขึ้นอย่างเห็นแก่ตัว

“ปูน มาแลกคู่เดินกันดีกว่า”

“แลกแล้วแลกเลยนะ” ปูนกล่าวหัวเราะๆ

“เออซีหว่า”

“ตามพาร์ตเนอร์ลือก่อนนา” ปูนย้ำ

“คุณลานสาง เขายินดี” สวงตอบแทนเจ้าตัว

“จริงหรือเปล่า” ปูนก้มลงถามลานสางเมื่อสับเปลี่ยนคู่กันเรียบร้อยแล้ว

“อะไรจริงคะ พี่แก ?” ลานสางแสวงถาม

“ก็เปลี่ยนคู่แล้วเปลี่ยนเลยนะ”

“อ้อ พี่แกว่าไงล่ะคะ”

“พี่ก็ว่า....จะไม่มีการยอมอีกต่อไป ไม่ว่าหน้าอินทร์หน้าไหนเป็นต้องสู้กันยับไปข้างหนึ่งละซี”

“ระะคะ ?” หน้าแฉล้มแย้มยิ้ม

“ใช่” ปูนว่า “ว่าแต่เธอเออะ สงสัยว่าจะไม่เปลี่ยนแปลง”

“ใครว่า พี่แก...อะไร...ช่างหมิ่นน้ำใจจริงนะ...ฉันฉันบอกให้ก็ได้ เมื่อกี้ฉันทนเกือบไม่ได้ที่พี่แกโอบอังกาบเขา”

“อ้าว....ทำไมละจะแม่คุณ ?” ปูนหัวเราะแจ่มใส แขนของชายแปลกหน้าที่บัดนี้กลายเป็นผู้คุ้นเคยรัดแน่นเข้าอีกนิด “ทำไมหือ”

“ไม่รู้ ไม่รู้ซีคะ” เสียงตอบแงงอนแต่หวานซึ่งไม่กระด้างอีกต่อไปแล้ว

จากหนังสือบันทึกเขียนหญิง

สุนทรอมร เป็นนามปากกาของ ศ.สุนทร อมรวิวัฒน์ (สุดบรรทัด) จบจากคณะอักษรศาสตร์ รัชการเป็นอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่สหรัฐอเมริกา ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิต เริ่มงานเขียนตั้งแต่เป็นนิสิตโดยในระยะแรกเขียนกลอนและต่อมา บทความเชิงวิชาการและการศึกษา ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

นิทานสามหาที

สุนทรอมร

กาลครั้งหนึ่ง เมื่อไม่นานมานี้
ยังมีอาณาจักรน้อยนิดแห่งหนึ่ง
ครอบคลุมด้วยความมืด เงียบสนิท ดุจภพสีดำ
แห่งแล้ง หงอยเหงา
ผู้คนซีบเซา สิ้นหวัง หวาดชีวิต
ทุกทิศ ทุกทาง ทุกทิศทาง
ซังกะตาย อยู่กันไปวันหนึ่ง ผ่านไป แต่ละวัน แต่ละวัน

ครั้นแล้ว...ฟ้ามาโปรด
ก้องเง็กแคว้วแว้ววปล่อยลงมาจากสรวง
เรื่องรักมีโรจน์รุ่งกระจายอร่ามรอบบริเวณ
ส่องชีวิต รจิตแจ่มจ้าจรัส
ส่องปัญญากระจ่างจากความเขลา และโศดชั่ว
ส่องรัก ไล้ดวงใจ บรรเจิดพัน จากความซัง
ทุกดวง ทุกดวง ทุกดวง

ด้วยบารมี แห่งมณีรัตน์ อันเลิศค่า
ปกเอื้อ อุ่นเกล้า ทุกเข้าค่า
ผู้คนทั้งน้อยใหญ่ ร่วมจงรัก ร่วมภาคภูมิ
ได้เกิดมา ได้รับความรู้ เรียนชีวิต จากถิ่นนี้
ไปที่ไหน อยู่ที่ไหน
แสงชัย ส่องสาดไปถึง
ไปซุบ ไปเซ็ด ไปชู
วันแล้ว วันเล่า ปีแล้ว ปีเล่า เกือบกึ่งศตวรรษ

เขาชื่น เขาสุข สราญเกษม
ปลื้มเปรม เปรียบเปรย ปรายหมื่น คนถิ่นอื่น
ไม่มีใครเท่าเราอีกละ ณ บัดนี้
เราสูงกว่าใคร เหนือกว่าใคร ใครจะเทียมเรา
ใครจะเทียบ ใครจะทำ เซอะ ! ใครจะเทียม

เขาก็ได้แต่ไอ้ อด ท้า และทะนง
เสียงเพลง เสียงหัวเราะ หฤหรรษ์ เท่อ และฮึกเหิม
เสียงปี่กลอง ระร่ำ เริงรื่น ระริก ลำพอง
ทุกวัน ทุกวัน ทุกวัน

เขาคุ่นเสียแล้ว กับแสงสว่างเป็นนิจสิน
เขาเคยตัวเสียแล้ว กับความคิดว่าตัวเองเป็นยอด
ซาชินเสียแล้ว กับความเอื้อเอ็นดู ที่ได้มาโดยง่าย
ลืมหืมเสียแล้ว ว่าอะไร เป็นอะไร
เขาคุ่น เคยตัว เขาซาชิน เขาลืม

แล้ววันหนึ่ง
เขาเปลอ ขว้างดวงแก้วนี้ลงเกลือกดิน
สะเทือน สะท้าน สะทอน เจ็บถึงจิต บอบช้ำ
แก้วนั้นกลิ้งลงรานร้าว
รอยขวางพาดอยู่รอบดวง ขะมุขชะมอม ด้วยภัสร์มธุลี

ฉับพลัน เมฆก็มัว หม่น มืด หมอง
น้ำฟ้าหยาด พร่าพร่า เหมือนร่ำไห้
เหมือนจะล้างอาย อภัยศ มีรู้หมด
ทำอย่างไร ทำไฉน ทำอย่างไรดีหนอ

เขาจุกคิด คิดได้ และคิดออก
ใจก็สลด เศร้า รู้สึกสูญเสีย
เสียตาย เสียใจ จะขาดใจ
พยายามยิ้มลบรอยเศร้า เพื่อประโลมใจเพื่อน
ปลอบใจซึ่งกันและกัน
ดาฟ้า พร่าพราย ด้วยน้ำตากบตา
ต่างทรุดตัวลงนั่ง เขาคู้ สองมือไขว่คว้า ความหา
ช่วยกันซ้อนตรงแก้วนั้นคืน ประคับประคอง
ชูรั้งจนเหนือหัว แล้วชโลม

ประจวบตรอยเปื้อนที่เปโระนั้น
ด้วยหัวใจทุกดวงรวมกันเข้า
สติ ปัญญา
ความคิด ความรู้คิด ความยังคิด
ผสมกับยางอาย
น้ำใจกับน้ำรัก เป็นน้ำประสาน
คลุกเคล้า ยาแหล่งร้าว จนเลือน ไม่เหลือรอย

บัดดล ดวงแก้วก็เรืองแสง
สว่างแพรวพรรณราย อีกวาระหนึ่ง
และคราวนี้
จะเรื่อง จะรอง อยู่ชั่ววันรันดร

จากหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๐๙

หมายเหตุ ปี ๒๕๐๙ เป็นปีที่นิสิตจุฬายฯ ต่างคณะยกพวกตีกัน

ว.วินิจฉัยกุล เป็นนามปากกาของ ร.ศ.ดร.วินิตา ดิถียนต์ เข้าเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีแรกที่คณะรัฐศาสตร์ แต่ไม่ชอบกับระบบบางอย่าง จึงย้ายตัวเองมาเรียนที่สำนักเทวาลัย เมื่อจบการศึกษาจึงเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร แล้วจึงไปศึกษาในระดับปริญญาเอกที่อเมริกา ปัจจุบันเป็นนักเขียนอิสระเจ้าของนามปากกา แก้วแก้ว, ว.วินิจฉัยกุล

ลูกของแม่

ว.วินิจฉัยกุล

ลูกของแม่โตแล้ว เป็นครั้งแรกที่แม่รู้สึกว่าคุณไม่ใช่เด็กเล็กๆ ที่แม่จะต้องคอยทะนุถนอมอีกต่อไป แม่ยังจำได้ว่าไม่นานมานี้เอง แม่เห็นลูกเป็นครั้งแรกเมื่อนางพยาบาลนำมาส่งให้ เขาห่อหุ้มตัวลูกด้วยผ้ามิดชิด เห็นแต่หน้าเล็กๆ ผิวสีแดงจัดโผล่ออกมาเหมือนหน้าตุ๊กตา ตั้งแต่วินาทีนั้น แม่ก็รู้ว่าชีวิตจิตใจของแม่ขึ้นอยู่กับลูกโดยสิ้นเชิง ลูกของแม่นำรักนำเอ็นดูเหลือเกินนับตั้งแต่คลอดัน ตั้งไข่ หัดพูด จนกระทั่งลูกรู้จักพูด รู้จักคุย เสียงแจ่มแจ้วของลูกทำให้แม่หายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง ไม่นานมานี้เองแม่ยังจำได้ถึงภาพลูกวิ่งห้อยๆ เล่นอยู่ในบ้านวันแรกที่ลูกไปโรงเรียน วันที่ลูกเจ็บหนักด้วยมาเลเรียต้องเข้าโรงพยาบาล ใจแม่เหมือนจะขาดขณะตามไปเฝ้าลูก ยามที่ลูกไม่สบายหนักถึงขั้นตัวร้อนจัดเหมือนไฟ แม่อยากจะรับความร้อนนั้นมาไว้ในตัวแม่แทนเสีย เหลือเกินเมื่อลูกหายเป็นปกติแม่รู้สึกเหมือนโลกทั้งโลกกลับสว่างขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อลูกโตพอที่จะเข้าโรงเรียน แม่พาลูกไปเข้าโรงเรียนดีที่สุดในชื่อเสียงที่สุดเท่าที่จะหาได้ในเวลานั้น เพื่อเป็นหลักว่าการศึกษาของลูกจะต้องดีเด่น วันหนึ่งลูกจะต้องเป็นบัณฑิตอย่างพอกับแม่ พอกับแม่ฝึงบิดาและความทะเยอทะยานให้ลูกตั้งแต่ยังเล็ก ถ้าลูกมีความรู้แล้วลูกไม่ต้องพึ่งใครทั้งสิ้น รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา ชีวิตของลูกมีจุดหมายอยู่ที่ปริญญาเท่านั้น ลาก ยศ ทรัพย์สินเงินทองไม่ใช่เรื่องที่ลูกควรคำนึง เพราะถ้าลูกมีปริญญาอย่างเดียว ลูกจะไม่อดตาย พอกับแม่สร้างฐานะได้จนมีความเป็นอยู่อย่างปัจจุบันนี้ได้เพราะความรู้ ถึงตำแหน่งจะไม่สูงส่งอย่างพ่อแม่ของเพื่อนๆ ลูก แต่เราก็ไม่เคยอ้อใครและไม่เคยได้ชื่อว่าประจบเจ้านาย แม่สอนให้ลูกหยิ่งในตัวเอง ทะนงในความเป็นคนของเรา ถ้าลูกของแม่มีดีจริง โลกทั้งโลกจะต้องประจักษ์และยอมรับ ลูกไม่ต้องลดศักดิ์ศรีลงไปเป็นสัตว์ที่เลยแข้งเลียขาผู้อื่น ไม่ต้องห่อความมั่งมี ลูกของแม่เป็นผู้หญิงลูกอยากได้อะไร แม่จะต้องชวนขวยขวายมาให้ มิโยที่จะถูกคนก่อนว่าตามใจลูกจนเสียเด็ก แม่ต้องการเพียง แต่จะไม่ให้ลูกตกเป็นสินค้าของผู้ชายที่ใช้เงินล่อลูกเท่านั้น

แม่อยากจะร้องไห้เมื่อนึกถึงความหลัง ลูกเล็กๆ ของแม่เวลานี้สวมฟอร์มของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อแห่งเดียวกับที่แม่เคยเรียน แม่ปลื้มใจที่ลูกสอบเอนทรานซ์ได้ท่ามกลางคนนับไม่ถ้วน อนาคตอันรุ่งโรจน์ของลูกอยู่เพียงแค่อ้อมอกอีกสี่ปีเท่านั้นแม่จะเห็นลูกเป็นบัณฑิตแล้ว พ่อเองก็ดีใจไม่แพ้แม่ ถึงพ่อแม่จะตายก็คงตายตาหลับ ไม่ต้องห่วงกังวลกับการศึกษาของลูกอีกต่อไป

ชีวิตในมหาวิทยาลัยแตกต่างจากชีวิตในโรงเรียนเหลือเกิน และแตกต่างจากชีวิตในมหาวิทยาลัยสมัยแม่เรียนด้วย วันแรกที่เปิดเรียน ลูกแต่งเครื่อง

แบบนิสิตเรียบ ร้อยออกจากบ้านไปอย่างแจ่มใสขึ้นบาน เพราะลูกเองต้อง การเหลือเกินที่จะได้มาอยู่ในมหาวิทยาลัย แห่งนี้ แต่เย็นนั้นเองลูกกลับมาบ้านในสภาพตรงกันข้าม

“ลูกอยากออก ลูกไม่อยากเรียนที่นี่อีกแล้ว” ลูก เริ่มระบายความรู้สึกออกมาอย่างอัดอั้นตันใจ

แม่ค่อยๆ ปลอบลูกจนได้ความจริง ไม่ใช่การเรียน หรือที่ลูกทวง ไม่ใช่อาจารย์หรือเพื่อนที่เป็นต้นเหตุ หาก แต่เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งลูกเรียกว่า “ประธานเชียร์”

“แม่ไม่เห็นบอกเลยว่าสมัยแม่เรียนก็มีเรื่องอย่างนี้ ด้วย” ลูกตัดพ้อ “วันนี้พ่อเที่ยงก็มีการประชุมกัน มีนิตคน หนึ่งลูกเองไม่รู้ว่าเขาชื่ออะไรเขาเป็นประธานเชียร์ของปีก่อน แม่จำ เขามีสิทธิ์อะไรถึงมาดู มาขู่พวกน้องใหม่อย่างนั้น เขาเล่นงานพวกเรารุนแรงเหลือเกินน้องใหม่ทุกคนมีแต่หน้าที่ ไม่มีสิทธิ์ รุ่นพี่สั่งอะไรต้องปฏิบัติตามหมดเขาดูเหลือเกิน... ดูนลูกเองแทบจะทำอะไรไม่ถูก เรายังไม่เคยทำความผิด ไม่เคยรู้โอ้โหน้อเห็นเขาออกคำสั่งพวกเราเรียงกับเป็นทหารเออ ถ้าจะให้เป็ระเบียบจริงๆ ละก็ ทำไมพวกรุ่นพี่คนอื่นๆ ที่ ยืนอยู่รอบๆ น้องใหม่ถึงตะโกนโหวกเหวก อะอะคอยพูด แฉงประธานเชียร์ได้ละจะ ประธานเชียร์ไม่เห็นเดือดร้อนแม่ แต่นิดเดียว ที่พวกเราละก็พูดกันเบาๆ ยังไม่ได้เลย”

“สมัยแม่เรียนไม่เห็นมีนี่ลูก” แม่พูดอย่างงงๆ “หรือ ถ้ามีคงไม่เข้มงวดอย่างนี้กระมัง แม่ถึงจำไม่ได้เลย อย่าเพิ่ง คิดจะออกเลยลูก มันอาจจะไม่มีอะไรก็ได้”

แม่ปลอบลูกเสร็จก็แทบจะลืมเรื่องนี้ทันที แต่พอ วันรุ่งขึ้น ลูกก็กลับมาเล่าอีกครั้ง

“แม่จำ ลูกต้องอยู่เชียร์ก็พาตอนเย็นๆ ทุกวัน ไม่ ใช่วันนี้เพราะเรายังร้องเพลงเชียร์ไม่เป็น มีอะไรกินมั้ง ไหมจะ ลูกหิวจัง”

“อ้าว วันนี้ไม่ได้เอาเงินไปด้วยหรือลูก?”

“มีเงินจะ อาหารก็มี แต่ไม่มีเวลากิน” ลูกตอบ แกมหัวเราะ “ตอนเที่ยงเขาประชุมเชียร์ตลอดพอเลิกก็ถึง เวลาเรียนพอดี”

ดูเหมือนมรสุมร้ายที่แม่ไม่คาดคิดเริ่มจะปรากฏตัว ขึ้นเป็นเงาๆ ลูกของแม่กว่าจะกลับบ้านก็ถึงค่ำมืดเพราะ ต้องเชียร์ก็พาทุกวัน กลางวันไม่ได้รับประทานอาหารเพราะ ข้อมร้องเพลงเชียร์

“ไปทานเสียก่อนไม่ได้หรือลูก เข้าชานิดหน่อยจะ เป็นอะไรไป” แม่แนะนำ

“ไม่ได้จะ” ลูกสั่นศีรษะ “ถ้าเข้าห้องประชุมหลัง ประธานเชียร์เข้า ลูกต้องถูกวิ่งรอบตึก ถึงอย่างไรลูกก็ทาน

ข้าวไม่ทัน ไหนจะต้องคอยให้พี่ๆ ซื่อก่อน ไหนจะต้องหา โต๊ะอีก โอ๊ยลูกไม่ใช่แชมป์ในทางกลืนงานเข้าไปทั้งโบนี้ ถ้า ทำอย่างนั้นได้ บางทีอาจจะทัน”

แม่นำเรื่องนี้ไปปรึกษาพ่อ ตอนแรกพ่อของลูกทำ ท่าจะเอะอะ แต่แล้วก็เงียบไปเมื่อแม่บอกว่าลูกกลัวเสียงาน ถ้าพ่อจัดการอะไรลงไปบางที่จะกระทบกระเทือนถึงลูก พ่อ ของลูกเป็นคนเอาจริงเอางี้ แม่รู้ว่าพ่อทำได้ทุกอย่างแม่แต่ จะไปเล่นงานประธานเชียร์ด้วยตัวเอง แต่ลูกละ? ลูกแทบจะ เป็นบ้าอยู่แล้ว

มีอยู่วันหนึ่งลูกกลับมาจากมหาวิทยาลัยด้วยสีหน้า ซีดเผือด ข้าวปลาไม่ยอมแตะต้อง พอมแม่เข้าไปถามลูกก็ กอดแม่ไว้แน่น

“แม่จำ ลูกกลัวจะต้องถูกไล่ออกเหลือเกิน”

“ลูกไปทำอะไรเข้า?” แม่ซักด้วยความตกใจ

“ลูกไปเถียงพี่เข้า เพื่อนของลูกถูกไล่ความแล้ว โดนพี่ดู เพื่อนเขาร้องให้ ลูกตามไปปลอบแล้วลูกโมโหขึ้น มาเลยพูดว่า พี่น้องท้องเดียวกันยังทะเลาะกันได้ พวกเรา อยู่กันนับร้อยๆ ทำไมจะขัดใจกันไม่ได้ พี่เขาเอาไปว่าว่า ลูกใช้สำนวนนักประพันธ์กับเขา แม่จำ ลูกกลัวจะต้องขึ้น สภาเชียร์ ถ้าลูกถูกฟ้องสภา ลูกจะถูกโยนน้ำหรือไม่ก็ถูก ไล่ออกลูกรู้ว่าถ้าลูกถูกไล่ออก พ่อกับแม่จะต้องเสียใจมาก ลูกไม่อยากทำให้พ่อแม่ผิดหวัง”

“โยนน้ำอะไรกัน?” แม่ถามอย่างงงงวย

“ก็ถ้าเราทำความผิดจะต้องถูกโยนน้ำ ครบสาม ครั้งจะต้องถูกไล่ออก ที่นี้เขาห้ามเถียงพี่ พี่นายหญิง เรียกเพื่อนของลูกกับลูกไปพูดวันนี้ ลูกทำผิดที่ไปแย้งพี่เข้า เพราะลูกเป็นเพชรซีไม่มีสิทธิ์อะไรแม่จำถ้าลูกถูกไล่ออกละ?”

“อะไร เรื่องแค่นี้จะถูกไล่ออกมันก็มากไปละลูก อย่ากลัวเกินเหตุไปหน่อยเลย แล้วที่ลูกพูดนะมันผิดตรงไหน ลูกพูดความจริงทุกคำ หรือพวกเขาจะเถียง”

“เขาไม่ได้บอกว่าพูดจริงหรือไม่จริง เขาว่าลูกไม่มี สิทธิ์พูด” ลูกย้ำอย่างขัดใจ “พี่นายหญิงบอกลูกว่าถ้าพี่ๆ เขาเกลียด วันรับน้องใหม่เขาจะไม่เขียนหน้าลูกเป็นการ ประจาน คนอื่นถูกเขียนหน้าลูกจะไม่ถูกเขียน ให้เห็นชัดๆ ว่าผิดจากคนอื่น แม่จำถ้าเขาทำอย่างนั้นละ?”

“ช่างเขาปะไรเล่า ลูก ฟังแม่นะ” แม่โอบตัวลูก แน่นเข้า ด้วยความรู้สึกเหมือนลูกเป็นลูกเล็กๆ ของแม่อีก ครั้งหนึ่ง ‘ลูกจะไปแค้นอะไรกับการถูกเขียนหน้าเขียนตากน เลอะเทอะอย่างนั้น ไม่เขียนก็อย่าเขียน ลูกอย่าวิตก ไม่ต้อง ไปอ้อนวอนประจบพี่คนโน้นพี่คนนี้ให้เขียน พวกนั้นต้อง

การเห็นลูกทรมาณใจ กระวนกระวายไม่มีความสุข ถ้าลูกทำเฉยๆ ไม่แยแสเสีย จะซุกก็เชิญซุกไป เราไม่เดือดร้อนไม่เขียนนะดีเสียอีก หน้าตาของลูกจะได้ไม่เลอะเทอะ ถ้าสีเกิดเป็นพิษกับหน้าลูกก็แก้เท่านั้นเอง จำไว้นะลูก แม่เน่โตพอที่จะเป็นพ่อเป็นแม่ของนิสิตพวกนั้นได้แล้ว แม่รู้ชั้นเชิงดี พวกนั้นต้องการจะปั้นลูกตามใจชอบ อยากให้ลูกกลัวเกรง เชื่อถือหมดทุกอย่าง ถ้าลูกไม่ทำเสียอย่างเดียว พวกนั้นก็หมดปัญญา ไม่รู้จะทำอะไรกับลูกได้ อำนาจของพวกนั้นย่อมจะมีขอบเขตจำกัด อย่างน้อยลูกก็มีอาจารย์คอยเป็นที่พึ่ง”

“อาจารย์เคยบอกลูกเหมือนกันว่าถ้ามีเรื่องอะไรให้ไปบอก” ลูกขมวดคิ้วอย่างดริตรอง แล้วกลับถอนใจยาว “แต่...แม่จำ พวกพี่ๆ เขาบอกว่าอาจารย์มีแต่ทำหน้าที่สอนเท่านั้น อำนาจในการปกครองเป็นของซีเนียร์ เขามีสิทธิ์โยนหน้าลูกได้”

“ก็ลองมาโยนซิ” แม่พูดเสียงแข็ง “อย่าลืมนะลูก เป็นผู้หญิง พวกซีเนียร์ผู้ชายคงไม่มีสิทธิ์ถึงกับมาจับตัวลูกโยนหน้าได้หรอก แล้วลูกก็ว่ายน้ำไม่เป็น ซินโยนลูกลงไปจริงๆ พ่อต้องเอาพวกนั้นเข้าตะรางจนได้ ลูกนะกลัวจนแทบจะไม่เป็นผู้เป็นคนแล้ว ู๊ใหม่”

ลูกถอนใจยาวอีกครั้งหนึ่ง ค่อยๆ เลื่อนตัวออกจากท่ากอดแม่ไว้เป็นนั่งเบียดข้างๆ ท่าทางของลูกทำให้แม่หวนนึกถึงสมัยลูกยังเล็ก คอยเคล้าเคลียแม่เพราะเห็นเป็นที่พึ่งแห่งเดียวในชีวิตสีหน้าของลูกค่อยแจ่มใสขึ้นทีละน้อย

“ลูกไม่ต้องทำตามกฎที่พี่เขาบอกก็ได้ใช่ไหมงั้น?”

“ดูเหมือนกฎของคณะจะมีชื่อเท่านั้นไม่ใช่หรือ” แม่ขจัดจิ้งหะขึ้นอย่างจำได้ “อีกห้าร้อยข้อที่พวกนั้นช่วยกันปลุกปั่นให้ทำนั้น แม่ขอให้ลูกใช้วิจารณญาณก่อนจะตัดสินใจ เพราะลูกเองก็โตแล้ว แม่กับพ่อเลี้ยงลูกมาแบบใหม่ สอนให้ลูกโต้แย้งได้ถ้าที่เหตุผล ลูกจึงไม่เหมือนเพื่อนคนอื่นๆ เขาอย่าไปคิดว่าลูกผิดจากมนุษย์อื่นเลย ระหว่างพ่อแม่กับนิสิตในคณะ ใครจะสำคัญกว่ากัน?”

ลูกเงยหน้าขึ้นมองแม่อย่างไม่เข้าใจ

“พ่อกับแม่ซีจ๊ะ”

“ถ้าเห็นพ่อกับแม่สำคัญกว่า ลูกต้องทำตามที่พ่อแม่ต้องการ คือตั้งหน้าตั้งตาเล่าเรียนให้สำเร็จสมกับพ่อแม่ ให้เงินส่งเสียลูกเข้ามาเรียน อย่าลืมนะลูกเข้ามาเพื่อจะเรียน ไม่ใช่เข้ามาร้องเพลงเชียร์กีฬา วิ่งชายบัตร์ หาสปอนเซอร์ หรือนั่งเฝ้าเป็นเบือไปปล่อยให้เด็ก ๆ อายุรุ่นราวคราวเดียวกับลูกแต่บังเอิญอยู่ชั้นสูงกว่าลูกมาสืบโชคลูกตามต้องการ ลูกของแม่เป็นคนเข้มแข็งและไม่เคยยอมแพ้ใครถ้าตัวไม่ผิด

สิ่งที่ลูกควรจะทำที่สุดก็คือความกลัว...ไม่ใช่ประธานเชียร์ ความกลัวจะบันทอนสติปัญญาลูก จะทำให้พ่อแม่เสียใจ ก่อนที่ลูกจะทำอะไรไปเพราะความกลัว แม่ขอให้ลูกคิดถึงข้อนี้ไว้ก่อน”

ลูกกอดแขนแม่ไว้อย่างประจบ

“ลูกอยากให้เพื่อนๆ ทุกคนมีแม่อย่างแม่เหลือเกิน แม่ทำให้ลูกหายกลัวแล้วจริงๆ

ลูกของแม่เรียนต่อไปอย่างแจ่มใส ทุกเย็นลูกจะกลับบ้านพร้อมด้วยเรื่องในคณะที่ลูกเห็นชอบขึ้น แทนที่จะเป็นกลัวลานอย่างก่อน

“ลูกเป็นตัวเก่งด้วยละ ในวันรับน้องใหม่” ลูกเล่าอย่างขั่นๆ “พุทโธ นึกว่าลูกจะกลัวหรือสำหรับเรื่องบ้างๆ อย่างนี้ ที่ขู่จะให้ลูกทำโน่นทำนี่ ลูกไม่ทำเสียก็หมดเรื่อง”

วันรับน้องใหม่ผ่านพ้นไปแล้ว ลูกของแม่กลับมาเล่าอย่างสนุกสนานถึงวิธีลูกถือแฟงไม่ยอมทำตามคำสั่ง แต่ก็ไม่เห็นมีใครกล้าเล่นงานอะไรสักคน แม่ก็รู้ว่าปัญหาจะผ่านพ้นไปหมดแล้ว แต่ลูกกลับมีเรื่องใหม่มาอีก

“ที่นี้เขาประจบคนใหญ่ๆ ลูกคนรวยๆ ลูกเองเกือบจะโดนเหยียบหยามอยู่แล้ว ถ้าลูกไม่ชิงทำแข่งข้อเสียก่อน”

แม้เงื่อน ลูกคงไม่รู้ว่าข้อนี้ทำความเจ็บแปลบปลาบในใจแม่ได้มากเหลือเกิน พ่อกับแม่ไม่ใช่คนใหญ่คนโต เราเป็นเพียงคนที่ทำงานตลอดชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สมกับหน้าที่ พ่อกับแม่ไม่มี “เส้น” และไม่ประจบใคร จึงให้ลูกได้แค่ชีวิตอันสบายพอสมควร ไม่มีรถคันละแสน ไม่มีตึกราคานับล้าน ไม่มีความมั่งคั่งให้ลูก นอกจากพยายามส่งเสียจนสุดความสามารถให้ลูกเรียนจบ

“ลูกคงอยากเป็นลูกคนใหญ่คนโตซิเนะ” แม่ฝันใจถาม

ลูกนิ่งไปนิดหนึ่ง

“ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาลูกดีใจที่ได้เป็นลูกพ่อแม่ ไม่ว่าจะลูกอยากได้อะไรแม่ไม่เคยขัด พ่อกับแม่รักลูกมากที่สุด แค่นี้ก็เกินพอแล้วสำหรับลูก แม่อย่าห่วงเลยว่าลูกจะไปติดนิสัยประจบคนอื่น คนอย่างลูกถึงจะไม่ใช่คนสลักสำคัญอะไร แต่ลูกก็หยิ่งในความเป็นคนของลูกพอที่จะไม่ก้มหัวให้กับคนที่เสมอกัน คนที่ลูกจะนับถือยอมกราบกรานก็คือคนที่มีความหมายกับลูก อย่างพ่อแม่ แล้วก็อาจารย์ของลูก คนมั่งมีหรือคนรายนั้นไม่มีความหมายอะไรทั้งสิ้น ด้วยความรู้ที่ลูกมีนี้แหละ ลูกจะพยายามหาสิ่งที่ต้องการด้วยตัวของลูกเอง”

“แม่เองคงจนปัญญา ถ้าหากลูกเกิดต้องการซื้อ

เสียงหรือความร่ำรวย” แม่สารภาพ “แม่เองมีเงินเท่าไรแม่ก็ให้ลูกจนหมด ลูกอยากได้อะไรขอให้บอกแม่ อย่าไปฟังคนอื่นเป็นอันขาด”

ลูกหัวเราะเบาๆ ทั้งที่สีหน้าไม่ได้บอกถึงอารมณ์ขันแม่แต่บ่อย

“ขอให้แม่ไว้ใจลูก ลูกยินดีเป็นคนหยิ่งจนถูกตำหนิของ จองทอง นึกว่าตัวเองเก่ง ดึกว่าจะถูกประณามว่าเป็นหญิงที่ “ง่าย” เกินไป เราเรียนรวมกันทั้งผู้หญิงผู้ชาย ลูกจำเป็นจะต้องทำเท่าที่คิดว่าสมควร”

แม่นั่งมองหน้าลูกราวกับไม่เคยเห็นมาก่อน ลูกของแม่โตแล้วจริงๆ นั่นแหละ อาการหวาดผวาเสียขวัญและตื่นตระหนกไม่ได้ปรากฏบนใบหน้าอีกแม่แต่บ่อย ลูกของแม่เฉยชาและสงบเกินกว่าเด็กหญิงในวัยเดียวกัน แม่รู้ดีว่าลูกกำลังยืนอยู่บนทางแพร่ง...ระหว่างโลกกับอุดมคติ โลกอันแท้จริงไม่ได้สวยงามอย่างที่ลูกคิด มันเต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน การบิดเบือนบิดขี้ การประจบประแจง แล้วแต่ใครจะมีเล่ห์เหลี่ยมกว่ากัน อุดมคติของลูกที่เคยสูงส่งต้องลดต่ำลงมาให้เหมาะสมกับโลกภายนอกเวลานี้ลูกคิดว่าลูกรู้จัก “โลก” พอสมควรแล้ว จากเงาที่ประจักษ์ในมหาวิทยาลัย ลูกไม่ได้วิ่งเข้ามาออกชบหน้ากับตักแม่ รำพันให้แม่ฟังอย่างเสียขวัญอีกต่อไป

เวลานี้ ลูกของแม่ใจเย็นและกล้าพอที่จะรับสถาน

การณ์ทุกด้านอย่างไม่หวั่น อุดมคติของลูกยังคงมีอยู่แม้มันจะไม่บริสุทธิ์เช่นเก่า เพราะลูกรู้จักแ่งชีวิตมากขึ้น รู้ความเป็นไปของมนุษย์มากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้แม่ไม่สามารถจะสอนได้ ลูกต้องรู้ด้วยตัวเอง และจะต้องไม่พลาดพลังให้คนหัวเราะเยาะ ชีวิตของลูกยังอยู่อีกไกลนัก นี่เป็นเพียงก้าวแรก ของลูก แม่ช่วยให้ลูกทรงตัวและก้าวเดินได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากช่วยให้ลูกตั้งไข่ได้เมื่อลูกยังเป็นเด็กเล็กๆ ครั้งนี้ลูกจะต้องเดินไปผจญกับชีวิตและความทารุณทั้งปวง ซึ่งแม่รู้ว่าลูกพร้อมแล้ว...จากการที่ลูกสุขุมขึ้น อารมณ์ของลูกไม่อ่อนโยนเต็มไปด้วยความฝืนอย่างก่อน คำพูดของลูกฟังเฉียบขาดเต็มไปด้วยการตัดสินใจอย่างแน่นอน ลูกของแม่ยิ้มเยาะและท้าทายคนทุกคนที่นิทา ลูกโดยไม่หวั่นเกรงอีก

ลูกของแม่ แม่ภูมิใจแล้ว ถึงแม่แม่จะสูญเสียลูกเล็กๆ ที่เคล้าเคลียประจบแม่ไปอย่างไม่มีวันได้คืน แต่แม่ก็ได้ลูกคนใหม่ที่เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ขึ้น แม่ได้ทำหน้าที่ของแม่ในการช่วยลูก โดยเป็นทั้งแม่ ทั้งพี่ ทั้งเพื่อน แม่ไม่เคยปิดเรื่องของลูกไปอย่างไม่สนใจ เพราะลูกคือชีวิตจิตใจของแม่ ถ้าลูกเจ็บช้ำ แม่ก็พลอยทรมานไปด้วย สิ่งเดียวที่ลูกของแม่ยังไม่เข้าใจก็คือคนที่กลั่นแกล้งลูกนั้น พ่อแม่ของเขาไปไหนเสียหมด จึงไม่ได้อบรมให้ลูกของเขารู้จักวิถีทางที่สมควร ในการดำเนินชีวิตเสียเลย

จากสตรีสาร ๒๕๐๘

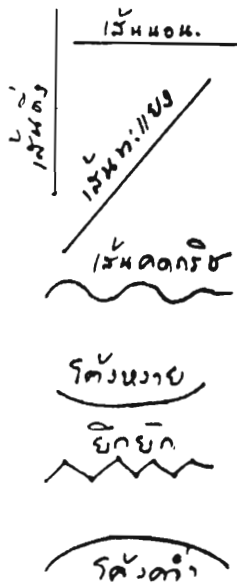
หมายเหตุจากผู้เขียน : เรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ในยุคที่ระบบ SOTUS กำลังเบ่งบาน หลังจากลงตีพิมพ์ในสตรีสาร ผู้เขียนเรื่องนี้ถูกประธานเชียร์ประณามในการประชุมห้องใหม่ทั้งคณะ ว่าทำเช่นนี้เป็นการฝ่าฝืนคำปฏิญาณในเพลง “มหาจุฬาลงกรณ์” ที่ว่า “ขอทูลขอเทิดพระนามไท” ถ้าหากว่าเป็นนิสิตชายจะถูกโยนน้ำเป็นการลงโทษ ต่อจากนั้น ถูกตามตัวไปสอบสวนและต่อว่าอีกครั้งโดยนิสิตหัวหน้าคณะ หลังจากนั้นถูกบอยคอตไม่ให้เพื่อนๆ ทั้งคณะพูดด้วยตลอดปี เพื่อนหญิงหลายคนแสดงความไม่พอใจ รุ่นพี่ทั้งชายและหญิงจำนวนมากตะโกนด่าเมื่อเดินผ่าน บางคนล่วงเกินถึงพ่อแม่ บางคนเขียนกลอนด่า เขียนบทความและเรื่องสั้นด่าว่าฉกฉวย สารานุกรมแจ้งให้ทราบว่าจะตัดผู้เขียนออกจากทำเนียบรุ่น ในฐานะทำความเสื่อมเสียให้รัฐศาสตร์รุ่น ๑๔ ในที่สุดให้ลงแต่เพียงชื่อโดยไม่มีคำอธิบาย และอาจารย์บางท่านเข้ามาว่ากล่าวในห้องเรียน ด้วยความโกรธ ต่อหน้าเพื่อนทั้งชั้นว่า “ถ้าดิฉันอยากจะสอนอะไรสักอย่าง ก็จะสอนให้เด็กสมัยนี้รู้จักเคารพผู้เฒ่าผู้แก่เสียบ้าง”

เชิดชูวัฒนธรรม

ศ.พล.ต. สมภพ ภิรมย์ ร.น.
จบจากสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์
เคยรับราชการกองทัพเรือ, มหา
วิทยาลัยศิลปากร, และอธิบดีกรมศิลปากร
เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรม
ไทยมากมีผลงานหลายสิบเล่ม ปัจจุบัน
ยังเขียนหนังสือลงนิตยสารศิลปวัฒนธรรม

เส้นเรขาคณิต และคตินิยมในสถาปัตยกรรม

ศ. พล.ต. สมภพ ภิรมย์ ร.น.

องค์ประกอบสถาปัตยกรรม ในรูปเรขาคณิตที่เน้นลักษณะของเส้นตรงตั้ง เส้นนอนราบ ฯลฯ ให้เกิดความรู้สึกดังนี้:-

๔. เส้นนอนครู่ไว้ สงบเงียบ
เส้นดิ่งลงทำเทียบสง่าเส้น
เส้นทะแยงแต่งเปรี้ยว คุณค่า ลั่นนอ
เส้นคดกริชคึกคัก คดขึ้นคดลง
๕. เส้นโค้งหงายอ่อนช้อย ร่าเริง
เส้นยักยักจิตกระเจิง วุ่นแย้ง
เส้นโค้งคว่ำไปบรรเทิง ดวงจิต เลยแฮ
เส้นทุกเส้นผมแก้ง ก่อไว้ให้จำ

ตัดตอนจาก ส.ค.ส. ๒๕๒๕ ปกิณกะคดี หมายเลข ๑๓
ว่าด้วย โคลงสี่สุภาพ สถาปัตยกรรมไทย

ทองต้อ กล้วยไม้ ณ.อยุธยา
จบรัฐศาสตร์จุฬายา ตำแหน่งหน้าที่
สุดท้ายก่อนเกษียณอายุราชการคือ
ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่มีผล
งานเขียนจำนวนมากทั้งบทโทรทัศน์
บทความ สารคดี ที่รวมเล่มแล้วได้แก่
รวมสารบทความสำคัญ ปุชฌีย์
บุคคลของไทย ฯลฯ

ครุฑจับนาค

ท.กล้วยไม้ ณ.อยุธยา

เฝ้าที่ผู้เขียนนึกได้ ขบวนการสัตว์ในนิยาย (Fabulous animal) หรือในวรรณคดีแล้ว เห็นจะไม่มีสัตว์อะไรที่เรารู้จักดีเท่ากับครุฑและนาค ทั้งนี้นอกจากทางหนังสือแล้วศิลปะวัตถุทั้งหลาย เช่น โบสถ์ วิหาร พระราชวังและปฏิมากรรมก็จะพบสัตว์ทั้งสองประเภทนี้ประดับอยู่ทั่วไป เรื่องของครุฑและนาคเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเล่าทั้งคู่พอสมควร

ผู้เขียนจะพูดถึงครุฑก่อน รูปร่างของครุฑผู้อ่านคงเคยเห็นด้วยกันทั้งนั้น เพราะครุฑช่างมีอยู่มากมายจนกระทั่งสวดคำห้าเดี๋ยวนี้อัน แต่ถ้าจะให้เห็นชัดต้องดูตามหน้าห้างร้านที่มีป้ายบอกว่า “โดยได้รับพระบรมราชานุญาต” หรือที่หน้าเฉลิมกรุงก็ได้ ลักษณะโดยทั่วไปของครุฑเป็นนก ท่อนล่างคือเท้าก็เหมือนเท้าคนธรรมดา แต่เริ่มมาพิศดารเอาที่ท่อนอกเพราะกลายเป็นคนไป ปีกครุฑนั้นดูออกจะคล้ายพวกกินนรคือถอดได้ เวลาใส่ก็ติดเข้ากับแขน นี้นว่าแต่รูปที่เห็น แต่ในกาพย์เห่เรือากก็ว่า

“ทางกรอุ้มโอบแก้ว กากิ

ปีกกระพือพาศรี

สู้งิว

ฉวยฉาบคานาคี

เป็นเหยื่อ

ปีกกระหวัดรัดหัว

สูไม่รังเรียง”

โคลงบทนี้ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ถ้าปีกครุฑติดกับแขนแล้วจะเอากรที่ไหนไปโอบอุ้มกากิได้ ดังนั้นจำเป็นที่ผู้เขียนจะต้องกล่าวว่าปีกครุฑเห็นจะไม่ติดกับแขน พอหลุดจากปีกก็ถึงศีรษะกลับกลายเป็นนกไปอีก ตามคม จมูกโค้งงุ้มเหมือนกับปากนกแก้ว เมื่อคนปากเจ่อเพราะไปกระทบของแข็งจะมีคมหรือไม่มีคมก็ตามที่ เขาก็อุปมาว่าปากเป็นปากครุฑซึ่งไม่มีใครชอบข้อมที่นำสังเกตุอีกข้อหนึ่งคือครุฑมีใบหูด้วยซึ่งผิดจากนกโดยทั่วไปยิ่งกว่านั้น ครุฑในเมืองไทยยังมีวัฒนธรรมดีกว่าสัตว์ทั้งหลายคือสวมมงกุฎคล้องสร้อย

สังวาลและนุ่งผ้ายก ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มีวัฒนธรรมสูงพอใช้ เพราะสมัยนี้แม้แต่ผ้ายกผืนหนึ่งก็มีราคาหลายร้อยบาทเสียแล้ว ครั้นจะว่าเป็นพระยาครุฑต่างหากก็กล่าวไม่ถนัด พบที่ไหนๆ ก็แต่งตัวเช่นนี้ทั้งนั้น ส่วนที่ทรงแต่สร้อยสังวาลไม่สวมเสื้อก็น่าเห็นใจแม้แต่นางฟ้าก็ยังไม่นิยมสวมเสื้อแล้วครุฑซึ่งเหาะเห็นดินอากาศนับว่าเป็นชาวสวรรค์เหมือนกัน จะไปอุดริสวมเสื้อแสงผิดขนบธรรมเนียม (Tradition) เขาได้หรือ จะได้อายุชาวฟ้าตายประไร

นับเป็นบุญบันไดนาคแห่งอักษร
หกลีบปีแห่งมหาจุฬาลงกรณ์
พระจักรีสีกรไม่เคยกราย
และแล้ววันหนึ่งก็มาถึง
วันซึ่งไม่เคยคาดถามหมาย
พระจักรีสีกรพรรณราย
ก็ย่างกรายเสด็จลงมาเยือน

พอหมดเรื่องรูปร่างแล้วก็มาหาขนาด เท่าที่ผู้เขียนเคยเห็นนั้นเป็นแต่รูปจำลองหาเคยเห็นตัวจริงไม่ ท่านอยากทราบไหมว่าใหญ่โตสักเท่าใด ในไตรภูมิพระร่วง กล่าวไว้ว่า

“ครุฑราชตัวเป็นพระยาครุฑทั้งหลายนั้น มีดินนั้นใหญ่ได้ ๕๐ โยชน์ ขนปีกซ้ายก็ดี ขนปีกขวาที่ดี หางก็ดี ย่อมยาว ๕๐ โยชน์ ปากนั้นยาวได้ ๙ โยชน์ และตีนทั้งสองยาวได้ ๑๒ โยชน์แล ฉิแลเมื่อครุฑนั้นกางปีกไปล่วงกลางหาวเต็มที่ได้ไปได้ ๗๐ โยชน์ ฉิเมื่อครุฑนั้นอำปิกออกให้เต็มที่ได้ ๘๐ โยชน์”

พออ่านไตรภูมิแล้วผู้เขียนแทบจะสะอึกเพราะ ๑ โยชน์นั้นเท่ากับ ๑๖ กิโลเมตร ท่านผู้อ่านลองหลับตานึกดูก็แล้วกัน สนามหลวงทั้งสนามจะให้ครุฑลงยืนเพียงขาเดียวก็เหลือที่จะทนทานได้แล้ว อีกประการหนึ่งอัตราส่วนของร่างกายครุฑในไตรภูมิก็ไม่ไหว เช่นตัวใหญ่ ๕๐ โยชน์ ปากยาวถึง ๙ โยชน์ เทียบกันแล้วครุฑก็เหมือนนกเงือกซึ่งมีปากยาวมาก แต่ทั้งนี้เราก็คงต้องรู้ว่าในทางวรรณคดีนั้นเพ่งเล็งเอาการเปรียบเทียบเป็นใหญ่โดยมิได้คำนึงถึงความเป็นจริงนัก ดังนั้นจึงต้องสรุปว่า ครุฑนั้นรูปใหญ่โตนักแล Enter เขียนเลยมาแล้วจึงนึกขึ้นได้ว่าไตรภูมิว่าครุฑมีหาง ความจริงผู้เขียนเคยเดินและระเบียงวัดพระแก้วดูภาพรามเกียรติ์มานับครั้งมิถ้วนจึงเคยเห็นรูปครุฑหันข้างให้ แลเห็นถนัดว่าครุฑนั้นมีหางเช่นเดียวกับกิ้งกือหรือไก่ตัวผู้ แต่ผู้เขียนนึกว่าถ้าครุฑมีหางแล้วคงนุ่งผ้าลำบากมากทีเดียว และยังหางยาวถึง ๕๐ โยชน์อย่างในไตรภูมิแล้วยิ่งลำบากใหญ่ ท่านผู้อ่านที่เคยดูโฉนดจะเห็นได้ว่า แม้บรรดาเสนาวานรของพระรามตั้งแต่พระยาสุครีพจนถึงพลทหารก็ล้วนแต่นุ่งผ้าไม่ออกมาเดินโง่งง บนเวที ทั้งนี้จะเป็นด้วยเพราะหางลึงเล็กเขาจึงเจาะผ้าให้หางลึงลอดได้ และเหตุผลอีกประการหนึ่งลึงนั้นขนสั้นถ้าขึ้นออกมาไม่นุ่งผ้าคนดูจะลุกหนีทันที ดังนั้นจึงพยายามยึดเยียดให้ลึงนุ่งผ้าจนได้ แม้มันจะไม่ชอบก็ตามที

ที่อยู่ของครุฑนั้นเป็นเรื่องน่าทึ่งมาก เพราะเป็นเรื่องเล่นปนเรื่องจริง เจ้าพระยาพระคลัง (หน) กล่าวถึงในเรื่องกาแก้วว่า

“เจ้าก็เป็นพระยาครุฑอุดมเดช
วิสัยเพศพงษ์ราชปักษี
สถิตสถานพิฆานทิพย์สิมพลี
เพราะบารมีอบรมสร้างสมมา”

ต้นสิมพลี (สันสกฤตเขียนศาลมลี) ก็คือต้น Silk Cotton ของฝรั่งหรือต้นจิวของไทยนั่นเอง ไนมหากาพย์รามายณะกล่าวว่าครุฑนั้นอยู่ ณ ศาลมลีทวีปอันได้แก่ มละยาญนี้เอง จดหมายเหตุของนักเดินเรือโบราณก็กล่าวว่าแหลมมะลายูมีต้นจิวและนกใหญ่ชนิดหนึ่งอาศัยอยู่เจ้านกใหญ่ที่อยู่แถวๆ แหลมมะลายูนี้ในอาหรับราตรีเรียกว่านก Roc กล่าวว่าตัวใหญ่ขนาดคาบข้างไปป้อนลูกทีเดียว นักเดินเรือชาวสเปนและโปรตุเกสเรียกว่านก Rukh และปรากฏว่าในชาติกรีกอินเดียก็มีนกใหญ่ชนิดนี้เรียกว่า นกลิงค์ หรือ หัสดีลิ่งค์

ชาดกเรื่องหนึ่งชื่อ สุตันธิชาดก ซึ่งเป็นต้นเรื่องกากิของไทยเล่าว่า พระยาครุฑแปลงกายเป็นมาณพมาเล่นสกา กับพระเจ้าตัมพราช กรุงพาราณสี และลักนางสุตันทิมเหสีไปพระเจ้าพาราณสีจึงให้นักรื่องคนหนึ่งชื่ออัครกะไปติดตามหานาง อัครกะได้อาศัยสำเภาค้าเดินทางไปทางแหลมสุวรรณภูมิ ครั้นใกล้จะถึงท่าเกิดพายุสำเภาแตก คลื่นซัดอัครกะไปติดฝั่งซึ่งเป็นที่อยู่ของครุฑ อัครกะก็พบกับนางสุตันทิม ต่อมาอัครกะอาศัยสำเภากลับพาราณสีได้ เมื่อพระยาครุฑแปลงกายมาเล่นสกาอีกอัครกะก็ควรวญเพลงคลอเสียงพิณเป็นนัยถึงนางสุตันทิมพระยาครุฑเจลียวทันจึงพานางมาสังคิน

เรื่องนี้แสดงว่าครุฑอยู่แหลมมะลายูแน่ และควรเป็นนกในภูมิศาสตร์มากกว่านกในนิยาย แต่เนื่องจากได้สูญพันธุ์ ไปเช่นเดียวกับสัตว์อื่นๆ จึงคงเหลือแต่เพียงกิตติศัพท์เป็นนิยายไป

ชาติไทยนั้นคงจะได้รู้จักครุฑมาช้านานแล้ว ต่อมาเราคงจะรับว่าครุฑเป็นสัตว์พิเศษในเทพนิยายเนื่องจากอารยธรรมของอินเดียก็ได้ ตั้งแต่สมัยศรีอยุธยาแล้วเป็นตราสำคัญหรือพระราชลัญจกรสำหรับประทับพระราชสาส์นและหนังสือสัญญากับนานาประเทศ แต่มีรูปพระนารายณ์ด้วยดังปรากฏอยู่เป็นหลักฐานหลายประเทศเช่นอังกฤษ ฝรั่งเศส จนกระทั่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ใช้ตราครุฑเป็นตราแผ่นดิน และเราก็ใช้กันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ อนึ่งมีประเทศใกล้เคียงกับเราอยู่ประเทศหนึ่งที่ใช้ตราครุฑเป็นตราแผ่นดิน ประเทศนั้น คืออินโดนีเซีย แต่รูปร่างลักษณะของครุฑนั้นก็ผิดแผกกันไปบ้างตามภูมิประเทศ

เมื่อกกล่าวถึงครุฑแล้วก็จะกล่าวถึงนาค พจนานุกรมบอกว่านาคเป็นงูใหญ่ในนิยายตามรูป นาคเป็นงูมีทองนาค ดูมีฤทธิ์เดชต่อยกว่าครุฑเสียจริงๆ ข้ำร้ายต้องตกเป็นอาหาร

ของครุฑเสียอีก นิสัยใจคอนาคก็เรียบร้อยไม่ค่อยปรากฏว่า
ไปเกาะกระดานใคร ในโลกนิตยัมภเวณี

“นาคมีพิษเพียง สร้อย
เลื้อยท่าเดโช แซ่ม้า”

ที่ประดับถาวรวัตถุนอกจากเป็นข้อฟ้าใบระกาซึ่งมีรูปไม่
ชัดเจนเช่นครุฑแล้วนาคยังอยู่ในที่ต่ำคือราวบันได นิราศ
พระบาทของสุนทรภู่ว่า

“บันไดนาคนาคในบันไดนั้น
ดูผกผันเพียงจะเลื้อยออกโผล่เด่น
ขยาเขียวขบปากเหมือนนาคเป็น
ตาเขม้นมองมุ่งส่งกาย”

ความจริงตามรูปศัพท์ นาคะ แปลว่าผู้ประเสริฐ
ดังนั้นคนไทยจึงนิยมอ้างอิงว่าผู้ที่ตนนับถือผู้มีบุญเป็นเชื้อ
สายของนาค ในพงศาวดารเหนือกล่าวไว้ว่า พระร่วงมีมารดา
เป็นพระยานาค ไทยอ้ายลาวซึ่งเป็นคนไทยเผ่าหนึ่งเรียกตัว
ว่า นาค และสักตัวเป็นรูปนาคอีกด้วย

เมื่อสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ผู้เขียนเคยพบ
ข่าวว่าทหารญี่ปุ่นได้พบงูทองงอนตัวหนึ่งนอนขวางถนนสาย
พะมาจุงกิง ในข่าวนั้นว่างูตัวนั้นมีขนาดใหญ่อย่างน่ากลัว
และกองทหารญี่ปุ่นกองนั้นจะจัดการกับงูทองงอนอย่างไรผู้
เขียนก็ลืมเสียแล้ว ในปัจจุบันนี้เองชาวเขาสาบพวกในพะมา
เหนือก็นับถืองูใหญ่เป็นพระเจ้าให้สถิตอยู่ในวิหารมีแม่ชีสาว ๆ
คอยปฏิบัติ แต่ที่ร้ายคือมีการเช่นสรวงด้วยหญิงพรหมจารี
ทั้งนี้ย่อมแสดงว่าคนโบราณคงจินตนาการถึงลักษณะแห่งงู
ใหญ่ในนามว่านาคเป็นแน่ และที่ว่านาคเป็นเจ้าแห่งทะเลมี
ที่อยู่ ณ บาดาลใต้มหาสมุทรก็เป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ไม่ผิด
จากความจริงมากนัก เพราะงูนั้นเป็นสัตว์ที่สามารถในการ
ว่ายน้ำมาก

ในด้านพระพุทธศาสนามีเรื่องเกี่ยวกับนาคหลาย
เรื่อง พระพุทธประวัติก็มีว่า สมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคยังทรง
แสวงหาความจริง ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงดำริเลิควิธ
ิยอดพระกระยาหารเพราะมิใช่เป็นทางนำไปสู่การตรัสรู้ได้ อรุณ
วันรุ่งขึ้นนางวิสาขา นำอาหารไปถวายแก่ภิกษุชวครันเห็น
พระองค์เข้าจึงนำอาหารมาถวาย เมื่อพระพุทธเจ้ารับแล้ว
ก็ทรงลอยตาอาหารลงไปใต้มแม่น้ำ ถาดนั้นจมไปตกที่เมือง
พระยานาค และเสียงถาดกระทบพื้นน้ำก็ให้กาลมุกขินทรินาค
ราชสดุ้งตื่นพร้อมกับกล่าวด้วยความปลาดใจว่า วันนี้เกิดมี
พระพุทธเจ้าอีกแล้วทั้งที่เมื่อวานนี้ก็ตรัสรู้ไปเอง จึ่งหนึ่ง แสดง
ว่าวันหนึ่งของพระยานาคนี้ยาวถึงพุทธกาลปีทีเดียว ต่อมา
เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วก็เสด็จเสวยวิมุตติสุขได้ตั้งฉกในระย

นั้นก็มีมหาฝนตกกระหน่ำ พระยานาคชื่อมัจฉลินทร์ขึ้นมาขอ
รองพระพุทธองค์และแผ่พังพานกันพระเศียร พระพุทธรูป
ปางนี้เรียก พระนาคปรก นิยมว่าเป็นพระประจำวันของคน
เกิดวันเสาร์

อีกเรื่องหนึ่งคือผู้ที่อุปสมบทเป็นภิกษุเราเรียก
กันว่านาค ตั้งในคำทำขวัญก็ขึ้นต้นว่าพ่อนาคเอ๋ย มีเรื่อง
เป็นตำนานเล่าต่อๆ กันมาซึ่งจะเท็จจริงแค่ไหนผู้เขียนก็ไม่
ทราบ ดังนั้นบาปกรรมอย่างไรก็ยกให้แก่คนที่เล่าต่อๆ กัน
มานั้นเถิด เรื่องคือในครั้งพุทธกาลนาคตัวหนึ่งเลื้อยใสใน
พระพุทธศาสนาถึงกับแปลงเป็นมนุษย์มาบวชเป็นภิกษุ วัน
หนึ่งภิกษุรูปนั้นหลับเคลิ้มไปในที่เปิดเผย ร่างกายก็กลับ
เป็นนาคตามภาวะเดิม เพื่อนภิกษุด้วยกันก็ร้องไวยวายด้วย
ความตกใจ ความทราบถึงพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเดรฉาน
จะบวชมิได้ นาคนั้นจึงจำต้องสึกแต่กราบทูลขอร้องว่าต่อไป
ผู้ที่บวชก็ขอให้สมมุติว่าเป็นนาคเพื่อบวชแทนตนแต่ั้น
มาจึงกลายเป็นธรรมเนียมที่ผู้จะบวชเรียกตนว่านาค และ
เพื่อความแน่ใจว่าผู้ที่บวชมิได้เป็นสัตว์เดรฉานอุปปีชฌาย์
ต้องถามว่า มนุสโสติ (ท่านเป็นมนุษย์ใช่ไหม?) คนจะบวช
ก็ตอบว่า อามะกันเต (เป็นมนุษย์ขอรับ)

นาคที่มีชื่อเสียงมากคือ อนันตนาคราช เป็น
บัลลังก์ ของพระนารายณ์ลอยอยู่บนทะเลอันนามซึ่งเรียกว่า
นารายณ์บรรทมสินธุ์ มีประวัติว่าเดิมชื่อพระยาเศษนาคราช
เป็นราชาแห่งนาคทั้งหลาย ต่อมาทรงเบื่อหน่ายในราชสมบัติ
จึงออกไปบำเพ็ญตบะอดข้าวแต่กินอย่างอื่นเช่นเดียวกับ
ฤๅษีชีไพรทั้งหลาย เวลาว่างไปหาเจนนพระพรหมเดือดร้อน
นั่งนอนไม่มีสุขเพราะอำนาจตบะของพระยานาคถึงกับเสด็จ
ลงมาประทานพรแต่ก็ไม่มีอะไรนึก เพียงแต่ให้พระยาเศษ
นาคมีอายุยืนไม่สิ้นสุดจึงได้รับนามใหม่ว่าอนันตนาคราชและ
เรามีเรือพายโบราณอยู่ลำหนึ่งเป็นเรือ พระที่นั่งกิ่งชื่อเรือ
พระที่นั่งอนันตนาคราช ที่หัวเรือเป็นรูปนาค ๗ เศียรปิด
ทองส่องราตรีพื้นเขียวยาวถึง ๑ เส้น ๓ วา เวลาที่ลอยลำ
เมื่อมีพระราชมहिธีแสงอาทิตย์ยามอัสดงสท่อนกับทองคำที่ปิด
เรือดูอร่ามพราวตา และซ้ายยังติดกับประกายขาวราวเพชรรัตน
ซึ่งเกิดจากเม็ดน้ำที่ฝีพายกระหน่ำให้กระเด็นพรั่งพรูเข้า
อีกข้างงดงามสุดที่ผู้เขียนจะรำพันทีเดียว

เรื่องราวของนาคนั้นมีมากมายทั้งในเรื่องไทยเรื่อง
แขกตลอดจนเรื่องฝรั่งเช่นเป็นพ่อตาพระจันทร์โครพ เคยต่อสู้
กับโกมินท์ซึ่งเป็นนิยายไทยที่ตัดตอนมาจากพงศาวดารจีน
เรื่องห้องสิน เคยเป็นสรของอินทรีชนิดมีหงษ์ระฆังพระลักษมณ์ได้
กลิ้งไปหมด ที่เป็นชื่อเพลงไทยก็มีเช่นเพลงระฆังวิพิพัทธ์

เพลงนางนาค และเคยทำหน้าที่เป็นเชือกครั้งกวนเกษียรสมุทรและดึงเขาพระสุเมรุที่ทรุด เขาพระสุเมรุนี้น่าข้าเสียแรงเป็นที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้ารากฐานก็ไม่มีทรุดได้บ่อยๆ และง่ายเสียด้วย เช่นครั้งหนึ่งปรสูรามจับอรชุนฟาดกับเขาพระสุเมรุเท่านั้นเองเขาก็เอียง มีที่น่าสังเกตุอยู่อย่างหนึ่งคือนาคก็มีจุดอ่อนที่สะดือเช่นเดียวกับสัตว์ทั้งหลาย เขาว่าข้างแม่หนังนาแต่ตรงท้องก็ยังบางที่สุดกว่าที่อื่น ครั้งหนึ่งเขาพระสุเมรุทรุดพระศิวะทรงประกาศว่าจะประทานพรเป็นรางวัลแก่ผู้ทำให้เขาดีได้เช่นเดิม เทวดาจึงไปขออัญเชิญพระยานาคให้มาเป็นเชือกพันเขาพระสุเมรุให้สักครั้งหนึ่งเถิด เชือกจึงจะไม่ขาด และดึงกันได้หลายองค์ พระยานาคใจดีตกลงแต่เทวดาจุดกันเท่าใดก็ได้สะเทือนเลยเหวี่ยงแตกหมดบัญญัติกันไปหมด ขณะนั้นพระยาสุครีพอุปราชเมืองขีดขินที่ยืนดูอยู่เห็นหนทางจึงขอให้เทวดาจุดอีกครั้ง พอพระยานาคตั้งสุครีพก็สะดือพระยานาคและชรอยพระยานาคนั้นเห็นจะเส้นดั้นประสาธไว้อยู่สักหน่อยจึงสดุ้งเหือกกระซากเขาพระสุเมรุขึ้นมาได้ ดังนั้นสุครีพจึงคว้าเอารางวัลไปกินปล่อยให้ทวยเทพยืนหน้าห่างไปตามกัน

นาคนั้นนอกจากเป็นบัลลังก์พระนารายณ์แล้วยังเป็นพาหนะของพระพิรุณอีกด้วย ตราภระทรวงเกษรจึงเป็นรูปพระพิรุณทรงนาค เพราะการเกษรนั้นขึ้นกับปัญหาน้ำมิใช่น้อย นอกจากนี้ยังเป็นเทพสังวาลของพระอิศวร ดังในลิลิตโองการแข่งน้ำว่า

“โอมปรเมศวราย ผายผาทหลวงอคร้าว
ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวข้าง.....”

จากโองการตอนนี้ทำให้เราทราบว่าเงือกนั้นคือนาค อาจารย์ทางนิรุกติศาสตร์ท่านก็ลงความเห็นไว้เช่นนี้ ทำไมจึงอ่าน นาคเป็นเงือก (ปักษีได้เป็นเหือก) ไปได้ ผู้เขียนขอบอกแต่เพียงว่าไปถามท่านเหล่านั้นดูเองเถิด

เมื่อแยกแยะครุฑและนาคออกไปแล้วผู้เขียนจะเล่าถึงกำเนิดของสัตว์ทั้งสอง ที่เอาเรื่องกำเนิดมาพูดทีหลังก็เพราะมีกำเนิดจากเรื่องเดียวกัน คือทั้งครุฑและนาคเป็น

โอรสพระกตยปประชาบดี พระเทพบิดาแห่งสรรพสัตว์

พระกตยปะมีมเหสี ๒ องค์ คือ นางกัทธุและนางวินดา ก่อนที่พระพรหมจะสร้างโลกได้ประทานบุตรแก่นางทั้งสองตามต้องการ นางกัทธุขอบุตรถึงพันแต่นางวินดาขอเพียง ๒ แต่ให้มีอำนาจเหนือบุตรนางกัทธุ เมื่อนางทั้งสองประสูติโอรสก็พิศดารผิดเทพเจ้าทั้งหลายเพราะออกเป็นไข และต่อมานับศตวรรษไขของนางวินดายังไม่ออกนางกัทธุจึงอิจฉากลองเข้าไปตอต่อไขของนางวินดาแตกเสียใบหนึ่ง โอรสนางวินดาจึงต้องออกมาเป็นเทพชื่ออรุณ แต่เนื่องจากตลอดไม่ครบกำหนดจึงมีกายเพียงครึ่งเดียว และต่อมาไขของนางวินดาอีกฟองหนึ่งแตกมาเป็นครุฑ ครุฑและนาคจึงไม่ถูกกัน

อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า วันหนึ่งนางกัทธุวิวาทกับนางวินดาเรื่องม้าพระอาทิตย์ คือพระอาทิตย์นั้นเปลี่ยนม้าทรงทุกวัน นางกัทธุว่ารุ่งขึ้นพระอาทิตย์จะทรงม้าสีดำแต่นางวินดาว่าสีแดง จึงพนันกันว่าถ้าใครแพ้พนันนั้นจะต้องตกเป็นทาสของอีกฝ่ายหนึ่ง ตอนราตรีนางกัทธุใช้ให้นาคผู้เป็นลูกไปพนันม้าพระอาทิตย์ให้เป็นสีดำ รุ่งเช้าพระอาทิตย์จึงทรงม้าดำนางวินดาจึงต้องเป็นทาสของนางกัทธุ ผูกนาคเรียกร้องให้ครุฑนำน้ำอมฤตมาเป็นค่าถ่าย ครุฑจึงไปแย่งชิงน้ำทิพย์นั้นต่อเทวดา ด้วยอำนาจความกตัญญูต่อมารดาแม้พระนารายณ์มาปราบก็ทำอะไรแก่ครุฑมิได้ พระนารายณ์จึงทรงโปรดปรานครุฑมากยอมรับเป็นพระสหายและประทานน้ำอมฤตให้ พระอินทร์เทวาจอมยุ่งตามเคยก็แอบมากะชิบครุฑว่าให้แลกน้ำอมฤตกับความเป็นทาสของนางวินดาอย่างหมูไปไก่มาทีเดียว คือพอครุฑวางโถน้ำอมฤตลงบนดินนางวินดาก็เป็นไทยแก่ตัว พวกนาคก็ตกลง ครั้งพอวางโถน้ำทิพย์เข้าจริงนาคกรากเข้ามาจะตีมีพระอินทร์ต้นความคิดก็คว้าโถเหาะขีดไปดาวดึงส์เลย นาคทั้งหลายจึงพลาดไปเสียเอาหญ้าบาดลั่นออกเป็นฉาก ตั้งแต่นั้นมาครุฑก็ได้ที่ขี่และไล่คือจับนาคเป็นอาหารให้สมแค้นทีเดียว

เรื่องครุฑและนาคเท่าที่ผู้เขียนนึกได้ก็มีเพียงเท่านี้

จากหนังสือ มหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๕

เอก นาวิกมูล ชาววรรณศิลป์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนัก
 ค้นคว้า นักสะสม นักเขียน สนใจเรื่อง
 เก๋ๆ ของไทยเป็นพิเศษ ผลงานรวม
 เล่มมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ชวนหัว
 สมัยคุณปู่, ถ่ายรูปเมืองไทยสมัยแรก,
 เพลงนอกศตวรรษ ฯลฯ

เพลงเทพทอง

เอก นาวิกมูล

เก่าที่สุดในกระบวน

ยังไม่เคยมีใครเขียนถึงเพลงเทพทองโดยละเอียด แม้บางครั้งเรา
 อาจจะเคยได้ยินทำนองเพลงชนิดนี้ในบทแผ่นเสียงของกรมศิลปากร และใน
 การแสดงละครบางเรื่องแต่เพลงเทพทองยังคงเดินทางอย่างสงบเสียงมมา
 ตลอดเวลาสองศตวรรษที่ปรากฏชื่อเพลงเทพทอง

ตามหลักฐานทางตัวหนังสือ เพลงเทพทองเป็นเพลงพื้นเมืองที่เก่า
 ที่สุดกว่าทุกเพลงเพราะวรรณคดีบางเรื่องได้เอ่ยถึงเอาไว้เป็นครั้งแรกในขณะที่
 เพลงอื่นๆ (ซึ่งก็มีสิทธิ์จะเก่ากว่าได้) ยังไม่ได้ถูกกล่าวให้แน่ชัด

หลักฐานที่เก่าที่สุดคือ บุนนาคคำฉันท์ ของมหานาควัดท่าทราย
 ซึ่งเป็นพระทองติภิกษุในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑)
 ไม่ปรากฏปีแต่เราสามารถประมาณได้แล้วว่าควรจะเป็นหนังสือเก่าเมื่อสองร้อย
 กว่าปี นั่นคือเพลงเทพทองมีอายุไม่ต่ำกว่าสองศตวรรษเช่นกัน

บุนนาคคำฉันท์กล่าวถึงการละเล่นต่างๆ ในงานฉลองพระพุท
 บาทสระบุรีว่ามีมากมายหลายอย่าง และกล่าวได้ดีด้วย ต่อไปนี้คือสองบรรทัด
 ที่เขียนถึงเพลงเทพทอง

"เทพทอง คนองเฮ ชนเปรตดับสรวล
 ได้ตอบก็ไปควรร นระถ้อยแถลงกัน"

เพลงเทพทองเป็นเพลงที่ใช้คำหยาบๆ แรงๆ ซึ่งสมเด็จฯ กรมพระ
 ยาดำรงราชานุภาพ ทรงให้ความเห็นในตำนานเสภาว่า การเล่นอย่างนี้น่าจะ
 มาจากความเชื่อที่ว่าเมื่อผีเอ็นดูใคร ผีจะเอาคนนั้นหรือสิ่งของนั้นไป เพื่อ
 ป้องกันผีจึงต้องทำให้ผีรังเกียจเสียโดยการเอาของหยาบๆ มาเป็นตัวป้องกัน ผี
 จะได้รังเกียจว่าสิ่งนั้น คนนั้น เป็นต้นเหตุแห่งความหยาบ เวลาสมโภชข้าง
 เมือกจึงมักมีเพลงเทพทองหรือเพลงปรบไก่อ ซึ่งเป็เพลงว่ากันหยาบๆ มาเล่น
 สมโภชในงานเสมอ

เพลงเทพทองมีเล่นเป็นมหรสพเรื่อยมา อย่างสมัยกรุงธนบุรี จะหา
 อ่านได้จากหนังสือ ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ ๑ สมัยกรุงธนบุรี ได้ หนังสือ
 เล่มนี้รวบรวมหมายรับสั่งเอาไว้หลายฉบับบางฉบับกล่าวถึงการจัดมหรสพต่างๆ
 สำหรับเล่นในงาน ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานที่น่าสนใจทั้งสิ้น โดยเฉพาะ
 รายการมหรสพนั้น มีมากมายหลายชนิดให้ความรู้ดีมาก

เพลงเทพทองก็ปรากฏชื่อในที่นี้หลายครั้ง เช่นในการถวายพระเพลิง
 พระบรมศพสมเด็จพระพันปีหลวง กรมพระเทพามาตย์ ณ วัดบางยี่เรือนอก จ.ศ.
 ๑๑๓๘ หรือ พ.ศ. ๒๓๑๙ นี้ก็มีเพลงเทพทอง

ในการพระราชทานเพลิงพระศพกรมขุนอินทรพิทักษ์และพระเจ้าบรมวงศ์ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๓๑๙ นี้ก็มีเพลงเทพทอง

เมื่อฉลองพระแก้วมรกตที่ทำเจ้าสนุก สระบุรี พ.ศ. ๒๓๒๒ ก็มีเพลงเทพทอง เพลงปรบไ้ สำหรับเพลงเทพทองนั้น ได้ทราบชื่อคนลงตัวว่าเป็นของ “นายอัน ทองดีโรง ๑”

เทพทองและปรบไ้

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา เพลงปรบไ้และเพลงเทพทองได้รับการกล่าวถึงในวรรณคดี หรือจดหมายเหตุเสมอ ในฐานะเป็นมหรสพของยุคสมัย เช่นในอนุรุท สมัยรัชกาลที่ ๑ เขียนว่า

“เสียงมวงครุ่มผลาลาระเบ็งบัน
ปรบไ้ประชันเทพทอง”

อิเหนาสมัยรัชกาลที่ ๒ เขียนว่า

“บัดนั้น
ฝ่ายพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นถึงวันตั้งการวิวาห์
ก็กะเกณฑ์ตรวจตราพร้อมกัน
โขนละครโหมโรงกึกก้อง
ปรบไ้เทพทอง คู่ขัน
ทั้งมวงครุ่มผลาลาสารพัน
เสียงมวงกลองสนั่นทั้งกรุงไกร”

(ตอนหัวดาหาให้เตรียมการอภิเษกนางบุษบาภิจักรกา)
เรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนอภิเษกสินสมุทรกับนางอรุณรัศมี

“หุ่นละครมอญรำระบำไทย
เพลงปรบไ้เทพทองร้องค่างคาว”

เพลงสาบสูญ

เพลงเทพทองเป็นเพลงเก่า ๒๐๐ กว่าปี เคยนิยมเล่นกันมาตลอดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี กระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมัย ร. ๕ ร. ๖

จากนั้นอยู่ๆ เพลงพื้นเมืองเก่าแก่ชนิดนี้ก็หายสาบสูญไป ไม่มีร่องรอย ไม่พบวงเพลงไหนเล่นอีก

ถามพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่า ขนาดอายุ ๗๐-๘๐ ปี หรือ ๘๐ ปีอย่างยายทองอยู่แม้จะบอกว่าเคยได้ยินได้เห็นเขาว่าเพลงเทพทองบ้าง แต่ก็จำอะไรไม่ค่อยได้ ยายทอง

อยู่ว่า เพลงเทพทองน่าจะหายากมาก ไม่อยากจำ

ยายทองหล่อ อายุ ๘๐ กว่าปี พยายามนึกเพลงเทพทอง แต่เมื่อพิจารณาภายหลังก็เข้าใจว่าน่าจะเป็นเพลงปรบไ้เสียมากกว่า

เพลงปรบไ้กันนั้น อายุ ๒๐๐ กว่าปี ตอนแรกนึกว่าหายไปแล้วเหมือนกันแต่จนแล้วจนรอดก็เป็นที่น่าตื่นเต้นว่า ได้มีการพบคณะเพลงปรบไ้กันเรียบร้อยแล้ว ส่วนทางเพลงเทพทอง จนบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๒๗ ยังไม่อาจหาใครร้องเพลงเทพทองหากินกันเป็นคณะฯ ได้ นับเป็นเรื่องที่น่าแปลกไม่น้อย

อย่างเก่งที่สุดก็ได้ฟังแผ่นเสียงเพลงเทพทอง ที่กรมศิลปากร ทำออกมาคู่กับเดินกำรำเคียว ในรายชื่อเพลงที่อัดนั้น เขียนบอกไว้สั้นๆ ว่ามีเพลงเทพทองอยู่ ๓ ทำนองคือ แบบพื้นเมือง แบบละครนอกโบราณ และแบบละครนอกปัจจุบัน

สำหรับแบบแรกที่ว่าร้องอย่างพื้นเมืองนั้น ไม่ทราบว่ามีสืบทอดกันมาอย่างไรและจะเหมือนอย่างที่เคยเพลงแม่เพลงโบราณเคยร้องกันมาหรือไม่ ไม่อาจเทียบเคียงได้เนื่องจากพ่อเพลงรุ่นโบราณตายหมดแล้วนั่นเอง

หันไปหยิบหนังสือเก่าอย่างอักขรวิธานศรียัตต์ต้นสมัย ร. ๕ มาดู หมอปลัดเล็กเขียนอธิบายไว้ในหน้า ๓๐๘ แต่เพียงว่า

“เทพทอง, เป็นชื่อเพลงอย่างหนึ่งนั้น, เช่นเทพทองเป็นเพลงตลกนั้น.”

อ่านแล้วก็ไม่ค่อยได้อะไรขึ้นมาสักเท่าใด

เรื่องราวของเพลงเทพทองที่พอเป็นชิ้นเป็นอันได้แก่เพลงเทพทองของโรงพิมพ์หน้าวัดเกาะไม่ทราบปีพิมพ์ ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และไม่ทราบว่าแต่งเมื่อใด หาอ่านได้จากหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องหนังสือหายาก

ในเล่ม กล่าวถึงการถามปัญหาระหว่างชายหญิงเกี่ยวกับเรื่องศีลพระ เครื่องอัฐบริขาร เรื่องเพื่อนกินเพื่อนนอน และการตอบแก้กันด้วยไหวพริบต่างๆ ซึ่งน่าสนใจอ่านพอสมควร และจะช่วยเป็นหลักยืนยันทางฉันทลักษณ์การร้องรับได้

สำหรับเพลงเทพทองที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระนิพนธ์ไว้บทหนึ่งในเรื่อง ศกุนตลา ฉากที่ ๒ ยังมีบทค่อนข้างน้อย จึงไม่อาจเปรียบเทียบฉันทลักษณ์กับบทในหลักฐานอื่นให้แน่ใจได้ ขอตัดข้ามไปก่อน

การเล่นเท่าที่ทราบ

มีหลักฐานบางส่วนที่น่าสนใจ และเพิ่งพบเพิ่มเติมภายหลัง ทำให้เราได้ทราบถึงวิธีเล่นเพลงเทพทองมาได้คร่าวๆ คือ หลักฐานจากหนังสือ วชิรญาณวิเศษ ปีที่ ๔ หน้า ๒๖๕ ที่กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ ทรงเขียนถึงเพลงชนิดนี้เอาไว้ปะปนกับเพลงอื่นๆ ในเรื่อง “เรื่องขับร้อง”

และในหนังสือ มะโนรา จากสมุดข่อยที่นายเดือน บุนนาค จัดพิมพ์ขึ้น ไม่ทราบผู้แต่ง ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

จากเล่มแรก ขอคัดเฉพาะที่กล่าวถึงเพลงเทพทองมาดังนี้

“ที่ ๕ ร้องเพลงโต้ตอบต่างๆ เรียกว่ากลอนเพลงตัน มีหลายอย่างหลายทำนอง คือ เพลงเทพทอง นั้น หญิง ๑ ชาย ๑ ถือพิซไบताल ยืนไขบัท ร้องโต้กันคนละท่อนมีลูกคู่รับทุกท่อน แลต้องให้ท้ายคำรับสัมผัสกลอนกันทุกที ซ้ำอยู่กลอนเดียว นานๆ จึงเปลี่ยนกลอนอื่น ถ้อยคำที่ร้องนั้นสั้นน้อย

หยาบมาก ร้องอีกอย่าง ๑ เรียกว่า โสภกะโท ทำนองก็คล้ายๆ กัน....”

จาก มะโนรา เขียนถึงมหรสพต่างๆ และกล่าวถึงเพลงเทพทองในหน้า ๔๗

“.....เทพทอง สองคน ดูดีชอบกัน ถือพิซคอกเอียงหญิงแก่กับชาย แขนบคายบายเบียง ปรายเปรียบเรียบเรียงลดเลี้ยวเกี่ยวพาน”

ได้หลักฐานมาเพียงเท่านี้ก็นับว่าน่าพอใจแล้ว คืออย่างน้อยก็ได้ทราบว่าการเล่นเพลงเทพทองนั้นเขามีพิซไบतालถือประกอบการเล่นด้วย การเล่นมีหญิงชายร้องโต้ตอบกัน และที่ว่าดีนั้นน้อยหยาบมาก อย่างมีกรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ทรงกล่าวก็คือว่ากันหยาบๆ นั้นเอง

หลักฐานที่พบเบ็ดเตล็ดอื่นๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือรายละเอียดอะไร จึงไม่ยกอีก

ขอแสดงความแปลกใจไว้อีกครั้งว่า เพลงยอดนิยมของในอดีตเช่น เพลงเทพทอง สูญหายไปได้อย่างไร.....

ตัวอย่างเพลงเทพทอง

หนังสือ เพลงเทพทอง

ของโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ หรือโรงพิมพ์หน้าวัดเกาะ

ไม่ทราบปีพิมพ์ และนามผู้แต่ง ปีแต่ง

คัดมาเพียงบางส่วนสะกดตามต้นฉบับเดิม แต่จัดวรรคตอนใหม่

บทไหว้ครู

ข้าเฝ้าข้าจะขอไหว้ครู
ข้าจะไหว้คุณพระพุทธรูปธรรม
เฝ้าข้าจะไหว้ปู่ชฌาย์อาจารย์
ท่านได้ถนอม ได้กลมเกลี้ยง
มดมิให้ไต่ ไรมิให้คอบ
อาบน้ำลูกเต้าเอาเข้าป้อน
คุณบิดรคุณมารดา
เมื่อลูกป่วยไข้แม่ได้ยากๆ
กินข้าวทุกเวลากับปลาแห้ง
เวลาลูกร้องประคองปลอบ
ทุกวันเวลาอาบวาาริน
ข้าจะวันทาเทพารักษ์

ที่ได้เรียนรู้อันเฝ้ามา (รับธำไฮ้-ต้องรับตั้งนี้ทุกทีไป)
ที่สุดตัวข้าก็เฝ้าไหว (รับ)
บิดาชนนีด้วยจงเฝ้าใจ (รับ)
ท่านได้โลมเลี้ยงมาจนเฝ้าใหญ่ (รับ)
ใส่เปลแห่ล้อมแกว่งเฝ้าไกว (รับ)
ประคองให้นอนหลับเฝ้าไป (รับ)
ยิ่งกว่าดินฟ้าเมรุเฝ้าไกร (รับ)
ต้องอดต้องอยากเหลือเฝ้าใจ (รับ)
กลัวลูกแสลงเฝ้าไข้ (รับ)
ให้ลูกนั้นชอบเฝ้าใจ (รับ)
ทาแป้งขมิ้นลูบเฝ้าไล่ (รับ)
ทุกหล้าแหล่งหล้าเมรุเฝ้าไกร (รับ)

ข้าจะไหว้คุณตาวัน
จะไหว้คุณพระภูมิเจ้าที่
จะไหว้ทั้งสี่นาคดินฟ้า
ข้าจะแก้เพลงวันนี้
แม้ใครจะหันเข้ามาขันธ์
ขอให้ตัวข้าปัญญาแหลมหลัก
ไหว้คุณครูพอเป็นสังเกตุ

สิบหกช่องชั้นโศเภยโก (รับ)
ทั้งกรุงพาลีเป็นเอ๋ยใหญ่ (รับ)
ทั้งคุณธราลมเอ๋ยไฟ (รับ)
จงสวัสดิมีเอ๋ยไชย (รับ)
ขอให้แพ้วข้าเอ๋ยไป (รับ)
อย่าอีกอย่าอีก ว่องเอ๋ยไว (รับ)
จะว่าตามเหตุต่อเอ๋ยไป....(รับอ้าเฮ้)

จบไหว้ครูแล้ว เป็นบทเกริ่นบทเกี่ยวกับลักษณะของเพลงพื้นเมือง

ถามเรื่องบวช

หญิง อ้อพี่เอ๋ยแล้วว่าพี่ขา
น้องจะขอถามเนื้อความพี่ยา
อັดตะบิรขารจัดตั้ง
เครื่องที่รับเข้าบรรพชา

ชาย น้องจะขอถามถึงความผนวช
อุตตราสงค์สรงหนึ่งท่อน
อีกสังฆาฎกับรัดประคด
อีกทั้งบาตรใบน้อยห้อยปาก
กลองเข็มพอบเต็มทั้งหก
บิรขารที่เจ็ดมันเด็ดนักหนา
บิรขารที่แปดหรืองามขำ
รวมเป็นอັดตะบิรขาร

หญิง บิรขารแปดรวมผ้ากาสาวิ
แต่จิวรมีก็กระทง

ชาย เจ้าถามจิวรก็ท่อนกระทง
สังฆาฎแลจิวร
มีจำนวนสิบห้ากระทง
อັงสะแลรัดประคด

วิสิขนาศีลแปดจบไป (รับ)
พี่เคยบวชมามันเป็นอย่างไร (รับ)
คืออะไรบ้างพี่จงแจ้งเอ๋ยไช (รับ)
พี่จงพรรณนาต่อเอ๋ยไป (รับ)
บิรขารที่บวชแปดอย่างนั้นเอ๋ยไชร (รับ)
ที่สองจิวรย้อมว่านเอ๋ยไพล
มีตามแบบบทรวมเข้าเรียกเอ๋ยไตรย์ (รับ)
รวมเข้าเป็นห้าจงแจ้งเอ๋ยใจ (รับ)
ตัวพี่สารกขึ้นมาเอ๋ยไช (รับ)
มีดโกนเกศาจงแจ้งเอ๋ยใจ (รับ)
คือผ้ากรองน้ำเป็นเอ๋ยไร (รับ)
ตั้งที่แจ้งการบอกเอ๋ยให้ (รับ)
เห็นถูกตั้งว่าเอ๋ยไชร (รับ)
มีพระก่องคี่เร่งบอกเอ๋ยไช (รับ)
มีพระก่องคี่พี่บอกเอ๋ยได้ (รับ)
สองตัวสองตอนหาแปลกเอ๋ยไม่ (รับ)
พระสิบห้าองค์สิงอยู่เอ๋ยใน (รับ)
รวมเข้าทั้งหมดเรียกว่าเอ๋ยไตรย์ (รับ)

ถามเรื่องพูดกัคำ

หญิง ตัวน้องมีความ จะตามต่อ
ตั้งแต่เข้ามาจนถึงคำ

ชาย เจ้าถามพี่ว่าพูดจากัคำ
พี่พูดสองคำมีขำมิขวก

หญิง เอ๊ะพี่จะพูดเพียงสองคำ
มานั่งพูดออกปากหงับๆ

ชาย พี่นั่งพูดท้าวปากหงับๆ
พี่พูดสองคำจงจำใส่หัว

คนเรานี้หนอพี่รู้เอ๋ยไม่ (รับ)
พี่พูดกัคำ จำได้เอ๋ยไหม (รับ)
ตัวของพี่จำได้มันเอ๋ยใจ (รับ)
พี่พูดไม่มากดอกทราวมเอ๋ยวัย (รับ)
แต่เจ้าจนคำพี่พูดอย่างเอ๋ยไร (รับ)
ตัวน้องคอยนับจนจำไม่เอ๋ยได้ (รับ)
ตัวน้องก็นับหาถ้วนเอ๋ยไม่ (รับ)
คำดีคำชั่วสองคำพูดเอ๋ยได้ (รับ)

ถึงจะพูดมาอำปากเป็นเปิด
ถึงเจ้าพูดก็เกิดนะน้อง
ถึงเราทำของก็เพียงสองอย่าง
ทว่าดีทำชั่วทำได้แค่สอง

คำจริงคำเท็จสองอย่างจริงเอ๋ยใจ (รับ)
พูดได้แค่สองมีมากเกินไป (รับ)
จะเกินแตกต่างก็หาเอ๋ยไม่ (รับ)
จริงๆนะน้องทำมากไม่เอ๋ยได้ (รับ)

ฯลฯ

แผ่นเสียงของกรมศิลปากร

ไม่ทราบปีบันทึกและรายละเอียด

เขียนนอกไว้แต่ว่า "เพลงเทพทองแบบพื้นเมือง"

ชาย	พี่มาพบ ประสนน้องก็ปองรัก ทั้งเนตรหน้าเนื่อนางช่างสวยสด พี่จะขอมอบกายไว้กับน้อง ขอเชิญน้องรับรักอย่าลืกพี่ น้องอยู่เดียวเปลี่ยวแค้นแม้จะสุข	เหลือจะหักหันเห เสน่ห์ได้ เมื่อเห็นแล้วเหลือจะอด รักไหว อยู่ประคองเคียงข้าง ไม่ห่างไกล จะได้ร่วมชีวิต สุขสดใส ก็บ่รำคาชขาดสนุก สนานใจ
หญิง	ว่าพี่จะพี่จ่าอย่ามาวอน เพิ่งจะได้เห็นหน้าบอกว่ารัก ถึงน้องอยู่คนเดียวแสนเปลี่ยวจิต แม้ขาดคู่จู้จี้ที่สนุก โบราณว่ามีลูกถูกกวนตัว	ล้วนแต่ปดคดซ่อนไว้ภายใน เหลือสมัครใจปลงหลงเชื่อได้ แต่ชีวิตก็ระรื่นชื่นสดใส ก็ไม่เห็นเป็นทุกข์ข้ออย่างไรๆ ถ้ามีผัวยิ่งป่วนกวนหน้าใจ
ชาย	ไอ้แม่นางเนื้อเย็นจงเห็นจิต โบราณว่าก็ถูกลูกกวนตัว อันสามีนั้นเปรียบเทียบรั้วบ้าน ยามกินพี่จะป้อนนอนช่วยพัด	มิใช่คนทุจริตเหลวไหล แต่มีผัวยิ่งสำราญเบิกบานใจ ช่วยป้องกันพวกพานโกบายภัย ถ้ายามหนาวถอดกระหัดให้อุ่นใจ
หญิง	ฟังคำปราศรัยชักใจอ่อน แต่หน้าที่ของหญิงสิ่งสำคัญ จึงตอบว่าพี่จ่าเห็นจิต ขอให้พี่จัดผู้ใหญ่ไปสู้อ ถ้ามันท่านยกให้ ไม่ขัดข้อง	เห็นจริงตามคำวอนทุกสิ่งไป ต้องรักษาให้มั่นคงไว้ ที่จะคิดร่วมหอกันต่อไป ต่อแม่พ่อของข้าอย่าช้าไย ตัวน้องก็ตกลงปลงใจ"

(ร้องไว้ทั้งสิ้นเพียงเท่านั้น)

จากเพลงนอกศตวรรษ, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ : ๒๕๒๙

หมายเหตุ

เวลาร้อง มีคนสอดเพลง "ฮั้ไอ้" รับตรงหลังสามคำบรรทัดแรก และหลังสามคำบรรทัดหลัง เช่น
พี่มาพบ (ฮั้ไอ้) ประสนน้องก็ปองรัก เหลือจะหักหันเหเสน่ห์ได้ (ฮั้ไอ้)
ที่ได้ยิน เราจะได้บันทึกไว้เป็นอย่างนี้เรื่อยๆ

ศ.ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา จบจากคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์ เป็นครูที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนก่อนจะรับราชการเป็นอาจารย์ประจำ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ และได้รับทุนไปศึกษาต่อด้านบูรพคดีศึกษา (Oriental studies) ที่มหาวิทยาลัย Pennsylvania สหรัฐอเมริกา ผลงานเขียนส่วนใหญ่จะเป็นบทความทางวิชาการด้านภาษาและวรรณกรรมไทย, ภาษาและวรรณกรรมสันสกฤต ปัจจุบันอาจารย์ศักดิ์ศรี เป็นข้าราชการบำนาญและราชบัณฑิตสาขาวรรณกรรมร้อยกรอง

วลัยบาทที่ผิดคู่

ศ.ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา

นครปูหาร์เป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดทางภาคใต้ของชมพูทวีป ตั้งอยู่ปากแม่น้ำกาเวรีอันไพศาล ติดกับมหาสมุทรตะวันออก เป็นที่ชุมนุมของสมุทรภคตราใหญ่่น้อยอันมาจากทุกทิศานุทิศ จอแจด้วยเหล่าพ่อค้าวาณิชและประชาชนตลอดทั้งวัน ตกเวลากลางคืน ก็ระยิบระยับพร่างพรายด้วยแสงโคมชวลาจากเรือทั้งหลายที่จอดทอดสมอเรียงรายไปตามแนวฝั่งทะเลอันคดโค้งสุดลูกหูลูกตา และบนฝั่งก็สว่างไสวด้วยแสงไฟจากร้านรวงที่เปิดขายสินค้านานาภัณฑ์ ต้อนรับบรรดาลูกค้าที่แวะเวียนกันมาเยือนมิได้ขาด ความจอแจจึงอสนันปรักฎเป็นปกติทั้งทิวาและราตรีเช่นนี้ ทำให้เป็นที่กล่าวขวัญกันว่าเมืองปูหาร์เป็นนครที่ตื่นอยู่เสมอไม่มีวันหลับ

ในเมืองปูหาร์มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อมาโนกัน เป็นเจ้าของเรือสินค้าที่แล่นติดต่อค้าขายกับสุวรรณภูมิอันอยู่ทางตะวันออก และขณะเดียวกันก็ค้าขายกับอาหรับและเปอร์เซียทางด้านตะวันตกด้วย

มาโนกันและภริยามีลูกสาวอยู่เพียงคนเดียว คือ กัณนิกิโฉมงามผู้เป็นดังดวงใจของพ่อแม่ นางเป็นเด็กสาวที่มีใบหน้าเอิบอิ่มเปล่งปลั่งดังสมบุรณจันทร์ แต่ที่ใครๆ กล่าวขวัญถึงด้วยความชื่นชมก็คือดวงตาของนางซึ่งกลมโตแจ่มใสบริสุทธิ์ดังตาของปลา ทำให้นางถูกล้อเลียนด้วยความรักความเอ็นดูจากคนทั้งหลายว่า “มีนากษิ”

กัณนิกิมีเพื่อนเล่นเป็นเด็กชายบ้านใกล้เคียงมาตั้งแต่เด็กๆ ชื่อ ไกวลัน เป็นลูกชายคนเดียวของพ่อค้าที่ร่ำรวยคนหนึ่งชื่อมาศาคตาความร่ำรวยที่ทัดเทียมกัน และความมีนิสัยใจคอที่กว้างขวางเหมือนกันของประมุขทั้งสองตระกูลนี้ ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพอันแนบแน่นและตราตรึงผูกพันดวงใจของเด็กทั้งสองไว้ด้วยกัน จนเกือบจะกลายเป็นคนเดียวกัน เห็นไกวลันที่ไหนก็เห็นกัณนิกิที่นั่น ประหนึ่งเป็นเงาซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุฉะนั้น พ่อแม่ของเด็กทั้งสองจึงจัดการให้ไกวลันเจ้าบ่าวอายุสิบสาม และกัณนิกิเจ้าสาวอายุสิบสองได้แต่งงานกัน วันที่ทั้งสองแต่งงานกัน ถือว่าเป็นวันที่เอิกเกริกเกรียวกราวที่สุดในรอบปีมีการเลี้ยงฉลองกันอย่างใหญ่โตถึงสามวัน และมีแขกมาอวยพรอย่างคับคั่งแทบจะกล่าวได้ว่าทั่วทั้งเมือง ถึงแม้ว่านั่นจะผ่านพ้นไปแล้วช้านานก็ยังมีผู้คนระลึกและจดจำได้ดี ยังกล่าวขวัญถึงด้วยความชื่นชมอยู่เสมอ และเปรียบเทียบกับความเหมาะสมของคู่บ่าวสาวว่าราวกับเทพและเทวี หรือประดุจดังพลับพลึงบริสุทธิ์ที่งามสุดผ่อง อยู่ในแจกันทองคำสุวโรันร่ามวังรองนั้นเทียบ

เมื่อไกวลันกับกัณนิกิแต่งงานกันแล้ว ยังอยู่ในเขตหาสน์ของมาศาคตาควานผู้เป็นพ่อของไกวลัน จนเวลาผ่านไปห้าปี ไกวลันอายุได้สิบแปดปีและ

กันนั้นก็ อย่างเข้าสืบเจ็ดปี เด็กหนุ่มกลายเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวมีรูปร่างแกร่งฉกรรจ์ ออกผายไหล่ผึ่ง และมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มเป็นเสน่ห์ชวนให้หญิงหลงใหล ถึงกับแอบเรียกขานกันว่า เทพบุตรหมิว ในขณะที่กันนั้นก็โฉมงามผู้เรียบร้อยอ่อนโยน ถูกกล่าวขวัญเปรียบเทียบกับเป็น อรุณชาติ ผู้ภักดีต่อสามี เป็นเลิศ

“เราจะสร้างบ้านใหม่ให้ลูกเราทั้งสอง เพราะเขาโตเป็นผู้ใหญ่แล้วถึงเราจะห่วงหาใครเขาเพียงไรเราก็จะต้องให้เขาแยกไปอยู่เป็นอิสระ เพื่อเขาจะได้มีชีวิตตามแบบที่เขาต้องการ เขาจะได้เป็นตัวของตัวเองเสียที ท่านจะว่าประการใด” มาในกันปรึกษากับมาศาคตุวานในวันหนึ่ง มาศาคตุวานก็เห็นด้วย

“เป็นความคิดที่ดี ข้าก็นึกเช่นนี้มานานแล้ว ลูกนกที่เติบโตเต็มที่ก็จะต้องจากอกพ่อแม่ไปสร้างรังรังของตัวเองเป็นธรรมดา ข้าว่า เมื่อสร้างบ้านให้เขาอยู่ใหม่แล้ว ก็จะมีมอบกิจการของข้าส่วนหนึ่งให้เขาจัดการ ไกวัลคนคงจะไม่ทำให้พ่อต้องผิดหวัง ข้าออกจะเชื่อเอาหลายๆ ว่า ครอบครัวยุคใหม่จะต้องเจริญมั่นคงอย่างไม่มีปัญหา เพราะมีแม่เรือนที่ดีพร้อมอย่างกันก็ รู้จักหน้าที่ไม่มีข้อบกพร่อง ความรักที่มีต่อกันอย่างแท้จริงจะทำให้ครอบครัวของเขามีแต่ความสุขไปตลอดชีวิต ข้าก็หวังไว้เช่นนั้นแหละ”

เรือนหลังใหม่ถูกสร้างขึ้นอย่างเรียบร้อย บนฝั่งแม่น้ำกาเวรีตอนเหนือขึ้นไปเล็กน้อย ทำให้ลดเสียงอึงอลอันเคยได้รับจากคฤหาสน์เดิมที่อยู่ใกล้ตลาดลงไปเป็นอันมาก เรือนใหม่หลังนี้ไม่มีข้าทาสบริวารคับคั่งเหมือนบ้านเก่า มีแต่เพียงหญิงรับใช้ที่แม่ของกันนั้นก็ส่งมาช่วยงานบ้านเพียงคนเดียว ความจริงนางก็คือแม่คนที่เลี้ยงดูกันนั้นก็มาแต่เล็กแต่น้อยนั่นเอง ชีวิตใหม่ของสามีภรรยาที่แยกมาอยู่ต่างหากจึงมีแต่ความสุขสงบเรื่อยมา

“ข้าชอบเรือนหลังใหม่นี้” กันนั้นก็กล่าวขึ้นในวันหนึ่งด้วยความชื่นชม “ที่ข้าชอบ เพราะข้ามีเวลาปรนนิบัติเจ้ามากขึ้น แทนที่จะปล่อยให้คนอื่นมาแย่งหน้าที่ไปจากข้าเหมือนแต่ก่อน”

กันนั้นก็อดไม่ได้ที่จะเรียกสามีตามความเคยปากว่า “เจ้า” เพราะนางกับไกวัลเป็นเพื่อนเล่นกันมาแต่เล็กแต่น้อยถึงแต่งงานแล้ว ก็เป็นการแต่งงานในวัยเด็ก นางจึงเรียกเขาเหมือนเพื่อนสนิทเรื่อยมาบางครั้งไกวัลก็แกล้งทำเป็นดูว่า

“ทำไมเจ้าไม่เรียกข้าว่า “พี่” เล้า หรือว่าข้าไม่ได้เป็นสามีของเจ้า”

กันนั้นก็ยกหน้าหลบสายตาดูด้วยความกระดากอวยตอบตะกุกตะกักว่า

“จะให้ข้าเรียก “เจ้า” หรือ “พี่” ก็ไม่เห็นจะแตกต่างอะไรเพราะมันหมายความว่าใกล้เคียงกันทีเดียว หัวใจของข้าและชีวิตของข้าจะมีใครที่ไหนอีกเล่า นอกจากไกวัลคนนี้นี่เท่านั้น”

“ข้าแกล้งเข้าเจ้าดอก” หนุ่มหมิวยิ้มเห็นฟันขาวเป็นระเบียบกันก็อดคิดไม่ได้ว่า สามีของนางนอกจากจะรูปร่างแล้ว ยิ้มของเขาก็ก็น่าประทับใจเป็นล้นพ้น นางเองก็คงไม่ใช่คนเดียวที่สังเกตในข้อนี้ ผู้หญิงอื่นก็คงจะเห็นและคิดอย่างที่น่าคิดเหมือนกัน

กาลเวลาผ่านไปให้ที่สุดเดือนกัทรบท (กันยายน) ก็เวียนมาถึงอีกวาระหนึ่ง เดือนนี้มีเทศกาลสำคัญที่จะต้องมีการฉลองสมโภชกันทั่วแคว้น แคว้น เรียกว่า อินทรมโหดสะหรือวันฉลองพระอินทร์ ซึ่งเป็นวันแห่งความสนุกสนานรื่นเริง มีขบวนแห่เทวรูปและการฟ้อนรำทำเพลงตลอดวันตลอดคืน ก่อนจะถึงวันสำคัญ พระราชาโปรดให้มีการแข่งขันฟ้อนรำเพื่อสรรหาอดนาฏศิลป์ประจำแคว้น ปรากฏว่าผู้ชนะเลิศคือมาธวีโฉมงามผู้มีชื่อเสียงลือกระฉ่อนไม่แต่เพียงรูปลักษณ์อันงามบาดตาบาดใจชายเท่านั้น แต่ฝีมือร่ายรำของนางยอดเยี่ยมหาใครเสมอมีได้ ศิลานางสามารถสะกดผู้ชมทั้งห้องพระโรงให้ตะลึงตะลึงเคลิบเคลิ้มเหมือนถูกมนตร์สะกด เมื่อการร่ายรำจบลง ผู้ชมทุกคนปรบมือกราวใหญ่ พระราชาเสด็จลงจากราชอาสน์ ทรงสวมมาลาออกไม้สวดหลากสีลงบนศีรษะนาง และประทานเงินรางวัลพันแปดเหรียญทองคำ ซึ่งตามธรรมเนียมถือเป็นกฎว่า นางมีสิทธิ์เลือกชายใดก็ได้ตามใจปรารถนา ถ้าหากเขาจะมีเงินจ่ายค่าตัวให้นางถึงพันแปดเหรียญทองคำ มาธวีส่งพวงมาลาให้หญิงค่อมผู้เป็นบริวารรับใช้ไปแสดงและประกาศแก่ผู้ชายที่สัญจรไปมาตรงทางสี่แพร่งให้ทราบว่ายี่สิบพระราชาทรงตั้งให้นางเป็นยอดศิลป์ประจำพระนครแล้ว

“ท่านบุรุษใดมีใจใฝ่หามาธวี ต้องการเป็นแขกของนาง จงฟังทางนี้” นางค่อมชูพวงมาลาอันงามวิจิตรขึ้นเหนือศีรษะ พวงประกาศด้วยเสียงอันดัง “พวงมาลาที่พระราชาทรงประทานแก่มาธวีมีราคาถึงพันแปดเหรียญทอง ถ้าท่านกล้าสู้ราคาตามนี้ท่านก็มีสิทธิ์เป็นแขกของนางหนึ่งคืน ท่านบุรุษผู้องอาจ โอกาสของท่านมาถึงแล้วท่านใดจะขี้นมาลาหวงนี้ โปรดตัดสินใจโดยเร็ว”

มีเสียงพึมพำจากคนที่มุ่งดูโดยรอบแสดงความพึงใจแต่เพียงเรื่องราคาว่าแพงเกินไป สู้ไม่ไหว บางคนบ่นออกมาดังๆ ว่า

“แพงออกอย่างนี้ ใครจะสู้ราคาไหว เห็นจะมีแต่

เจ้าต่างเมืองกับเศรษฐีเท่านั้นที่พอจะมีหวังลดบ้างไม่ได้หรือ”

นางค่อมได้ยื่นกตลิ่งตาเข้าใส่ ยังไม่ทันจะอำปากได้เถียง ก็มีเสียงหนึ่งดังซัดจิ้งหะเสียบก่อน

“ข้าชื่อเอง เอาไปเลย นี่แน่พันแปดเหรียญ”
โกวลันซึ่งยืนดูอยู่รีบสั่งให้คนรับใช้ที่ติดตามมาจ่ายเงินให้นางค่อม และรับพวงมาลามาถือไว้ กล่าวยิ้มๆ ว่า

“ไปบอกมารวีเถอะว่า โกวลันจะไปหาเย็นนี้ ให้นางเตรียมตัวรับรองได้แล้ว”

โกวลันแต่งตัวงดงามไปสู่ปราสาทที่พำนักของยอดคณิกาเมื่อเวลาใกล้ค่ำ มารวีแลเห็นก็รีบกระวีกรวดมาต้อนรับ พาไปห้องโถงฐานันตถั่งวิจิตรตระการตา และปรนนิบัติต่อชายหนุ่มอย่างดีเลิศ โกวลันเพิ่งสังเกตเห็นอย่างเต็มตาในโอกาสนั้นเองว่านางเป็นหญิงที่งามพร้อมทั้งรูปโฉมและจริตกิริยาด้วยวน ยากจะหาหญิงใดในโลกมาเทียบเคียงได้ ความงามอย่างนี้จะมิได้ก็แต่นางอัปสรเท่านั้น ชายหนุ่มคิดอย่างเผลไพล จนหลุดปากออกมาว่า

“อูรวตี”

นางได้ยินก็ชะงัก นัยน์ตาอันเรียวยาวประหนึ่งกลีบบัวอินทิวรเหลือบชะม้ายขึ้นด้วยความสนเท่ห์

“ดูเหมือนท่านพูดถึงอูรวตี ท่านหมายถึงใครกัน”

“ข้าหมายถึงเจ้านั้นแหละเจ้างามจับใจเหมือนอูรวตี นางอัปสรสวรรค์ที่สยบผู้ชายทั้งสามโลก”

มารวีแยมยิ้มด้วยซ้ำขึ้น ตอบว่า

“ถ้าข้าเป็นอูรวตีจริง ท่านก็ต้องเป็นเจ้าของปรูรวัส ก็ดูจะสมจริงไม่น้อยเพราะท่านงามทะนงองอาจเหมือนเจ้าชาย แต่ถึงอย่างไรข้าก็ยังชอบฉายาเทพบุตรหิมของท่านมากกว่า ข้าเพียงแต่ได้ยินกตลิ่งตักข์ของท่านจากคำที่เขาเล่าลือกันก็สนใจ อยากจะเห็นเป็นนักหนาเพิ่งได้พบตัวจริงวันนี้แหละ”

“พบแล้วเป็นอย่างไร เจ้ารักข้าเข้าแล้วใช่ไหม”

นางเบือนหน้าไปทางอื่น และซ่อนยิ้มแบบมีเสถนัย

“ท่านออกจะทะนงตนมากไปแล้ว และก็ออกจะเผลไพลไปมากๆ ทีเดียว ท่านว่าข้าเป็นอัปสรใช่ไหม นางอัปสรมีสิทธิ์ที่จะรักใคร่หรือ หน้าทีของอัปสรมีแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือมาผู้ชายให้ตายไปทีละคนๆ ด้วยไฟเส่นหาผู้ชายอาจจะตาย แต่อัปสรไม่มีวันตาย ความแตกต่างมันอยู่ที่ตรงนี้ และการที่ไม่รู้จักตายนี่แหละจะเป็นสิ่งที่ทรมาณที่สุด เพราะจะต้องทนทุกข์ต่อไปเรื่อยๆ ไม่มีวันสิ้นสุด”

“ก็คงเหมือนกับที่มารวีฆ่าผู้ชายให้ตายไปทีละคนๆ ด้วยแรงเส่นหาที่นั่นแหละ” โกวลันหนุ่มพึมพำ “ใครที่มาหา

มารวีแม้เพียงครั้งเดียว ก็คงติดอยู่ในบ่วงเส่นหา เหมือนแมลงวันติดโยแมงมุม จะต้องตายในที่ที่สุด”

“ทำไมเล่า”

“ก็คำตัวครั้งละพันแปดเหรียญของเจ้านั้น คงไม่ใช่ครั้งเดียวที่ผู้ชายจะมาหาเจ้าหรือ คงจะต้องมาอีกหลายครั้งหลายหนเท่าที่เงินยังมีอยู่ในกระเป๋าเงินหมดก็จะต้องตายตายเพราะทนความคิดถึงไม่ไหว จริงหรือไม่ ดูๆ ก็น่าสมเพชเสียจริงๆ”

“ท่านกำลังคิดเทียบข้าหรือ เป็นความผิดของข้าหรือไร ที่ตั้งคำตัวไว้แพงลิบลิวเช่นนี้ ข้าไม่สมควรแก่ราคาหรืออย่างไร” ปากของนางเม้มสนิทบอกอารมณ์ที่เริ่มจะเคือง

“อย่าโมโหสิ ข้าแกล้งยั่วเจ้าเล่นเท่านั้น” ทมิพหนุ่มรูปร่างมริบแก้ตัว “ดูสิ แม้ยามโกรธเจ้าก็ยิ่งงามนักหนาเอาเถอะ เป็นอันยุติข้าไม่ขัดใจเจ้าอีกแล้ว”

มารวีค่อยคลายโกรธ นัยน์ตาเรียวงามเหลือบขึ้นจับจ้องหน้าชายหนุ่มแวบหนึ่ง แล้วหลบลึงต่ำ

“คนอย่างข้าจะกล้าโกรธท่านได้อย่างไร ท่านเป็นลูกค้าของข้า ข้าก็ต้องเอาใจท่านวันยังค่ำที่นี้เป็นธรรมเนียมสถานเชิญท่านหาความสำราญให้เต็มที่เถิด”

นางตบมือขึ้นสามครั้ง ทันใดวงดนตรีก็เริ่มบรรเลงเพลงอย่างไพเราะ มารวีลุกขึ้นจากแท่น สืบเท้าดีๆ พาร่างงามละมุนออกมาหยุดที่กลางห้องแล้วเริ่มกรีดกรายรำรายรำตามจังหวะเพลง ด้วยลีลานวยนาดยาดรงามสง่าดังนางพญาหงส์ บางจังหวะก็เนิบนาบแซมซ้ำบางจังหวะก็กระชั้นถี่จนทำให้ได้ยินเสียงพรวนทองจากวलयบาทของนางสั่นสะเทือนดังกรุ่งกริ่ง ผลสานเสียงดนตรีอย่างแจ่มใสไพเราะ ทุกครั้งที่นางกรายเฉียดเข้ามา ร่างของนางพลิ้วไหวดังใบอ้อต้องลม นางปรายสายตาชำเลืองมาสบตาชายหนุ่ม แล้วก็ชะม้ายเมินให้หิ้นเสห์เส่นหาในท่วงที่ ทำให้โกวลันต้องแลตามเหมือนนกภูมन्दร์สะกด

ในที่สุด นางภูลีลา ก็จบลง นางนาฏศิลป์เดินอย่างแซมซ้ำกลับมามาทรงตัวลงนั่งแบบข้างชายหนุ่ม ตะกองกอดแขนด้วยความเส่นหา

“วันนี้ข้าเหนื่อยจริงๆ เพราะข้านำท่าแม่บทขององค์พระนัฏราช มาแสดงให้ท่านดู และประสมประสานกับท่าบัลลิกย์อีกมากมายซึ่งครุข้าเป็นผู้คิดเพิ่มเติมขึ้น กว่า จะจบขบวนก็เหนื่อยเหลือประมาณถ้าไม่ใช่ท่านเป็นแขกของข้าคืนนี้แล้ว ข้าคงไม่แสดงชุดใหญ่เต็มทีอย่างนี้หรอก”

“ข้าต้องขอใจเจ้าที่โปรดปรานข้าเป็นพิเศษ” วาณิชหนุ่มกล่าวยิ้มๆ “ต้องนับเป็นบุญดกของข้าแท้ๆ ไม่

นึกเลยว่าเจ้าจะเก่งถึงเพียงนี้ ในโลกนี้คงจะมีแต่มาชวีเท่านั้น ศิลปินอื่นใดไหนจะสู้เจ้าได้”

“และท่านก็คงจะคิดถึงข้าไปอีกนาน”

“แน่นอน ข้าจะคิดถึงเจ้าตลอดไป หลังก็จะฝัน ตื่นก็จะเพ้อถึงในใจของข้าคงจะมีแต่มาชวีแสนสวยนี่เท่านั้น” ชายหนุ่มร่ำพันอย่างไหลหลง

“ข้าจะคอยดูว่าท่านจะจริงใจต่อข้าสักเพียงไหน”

นางกล่าวหนักแน่น นัยน์ตากมปลาบของนางจับจ้องใบหน้า ไทวลิน เหมือนจะสะกดให้ตกอยู่ในภวังค์ “ข้าจะจำคำของท่านไว้ บางทีมันอาจจะไม่จริงจั่ง แต่ข้าก็จะหลอกตัวเองว่า ข้าเป็นคนที่ท่านรัก ให้เรายุติคำหวานแต่เพียงนี้เถิด ถึงเวลาที่ข้าจะพาท่านไปพักผ่อนแล้ว ห้องรโหฐานชั้นในจะเป็นที่รับรองท่านอย่างดีเลิศในคืนนี้”

นับแต่วันนั้นเป็นต้นมาไทวลินก็เป็นแขกขาประจำที่แวะเวียนไปหานางบ่อยๆ มิได้ขาด จนกระทั่งวันฉลองพระอินทร์หรืออินทรวีรุเรทุดดกาไต่เวียนมาถึงอีก เป็นที่ยอมรับกันว่า วันอันเป็นเทศกาลสำคัญนี้เป็นวันที่สนุกสนานรื่นเริงที่สุดในรอบปี ใครๆ ก็เฝ้ารอคอยการมาถึงของวันนี้ด้วยกันทั้งนั้น กันก็มีใบหน้าแจ่มใสเบิกบาน กล่าวแก่สามีของนางว่า

“วันอินทรวีรุเรทุดดกาไต่ปีนี้ข้าอยากจะไปดู กระบวนแห่เจ้าไปกับข้าด้วยกันนะ”

ไทวลินยิ้มเนือๆ เหมือนไม่ค่อยจะสนใจนัก กล่าวหัวงๆ ว่า

“ตามใจเจ้าสิ จะไปก็ไป”

“ข้าซื้อผ้าไหมใหม่จากเมืองมทุไรไว้ผืนหนึ่ง งามระยับอย่างบอกใครเชียว” กันนก็มีอาการตื่นเต้นด้วยสมหวัง “ข้าจะแต่งไปวันนั้น คนคงไม่ว่าหรอกว่าข้าทำสาว ความจริงข้าก็ยังไม่แก่ ทั้งๆ ที่แต่งงานกับเจ้ามาตั้งสี่ห้าปีแล้ว จะว่าไปข้าก็ยังไม่เต็มสิบแปดด้วยซ้ำ”

“เออเนะ ข้ารู้แล้วว่าเจ้านั่นยังสาว” สามีหนุ่มกล่าวด้วยความเอ็นดู พลองลูบศีรษะนางด้วยความรัก “ถ้าเจ้าแก่จริง ข้าก็ยังไม่แก่หนักขึ้นไปอีก ความจริง ข้าก็ยังไม่ถึงยี่สิบ ยังหนุ่มพอที่จะมีเมียได้อีกหลายคน”

กันนก็นิ่งเงียบไปทันที เมื่อนางเงยหน้าขึ้นสบตาสามี เขาจึงเห็นได้ว่านางมิได้แสดงอาการโกรธซึ่งหึงสาแต่ประการใด แต่นัยน์ตากมปลาบของนางมีน้ำใสเอ่อท้นอยู่ เปี่ยมปรี่ม

“ถึงเจ้าจะมีเมียอีกกี่คน ข้าก็ไม่เคยว่า ไม่เคยขัดขวางจงวางใจเถิด ความสุขของสามีก็คือความสุขของภรรยา

ทุกข์ของสามีก็คือทุกข์ของภรรยา ข้าไม่คิดใจว่าเจ้าจะไปหาหญิงอื่นที่ไหน เมื่อไร เพียงแต่ว่าเจ้ารู้จักกลับบ้านบ้าง ข้าก็พอใจแล้ว นกศริกาอาจจะหลงรังของมันไปชั่วครั้งชั่วคราว แต่ในที่สุดศริกาตัวนั้นก็ต้องกลับมาตายรังอยู่วันยังค่ำ เวลานี้เจ้าก็มีความสุขอยู่ด้วยเมียคนใหม่มิใช่หรือ”

“ไม่หรอก นางเป็นแต่เพียงนางบำเรอเท่านั้นเอง” ไทวลินยิ้มเจื่อนๆ เหมือนเด็กที่แอบขโมยของแล้วถูกจับได้ “เจ้ารู้หรือ”

“ข้าไม่รู้อะไร แต่สุพรหมณ์บอกข้าว่า เจ้าเบิกเงินในบัญชีที่ห่างไปหลายหน ไปจ่ายให้แก่ผู้หญิงคนหนึ่ง ชื่อมาชวี ข้าไม่ได้ติดตามสืบเสาะหรอกว่านางคือใคร ข้าเพียงแต่รับทราบชื่อนางเท่านั้น อีกประการหนึ่งเงินทองเป็นของเจ้า เจ้ามีสิทธิ์จะใช้ได้ตามใจชอบ ข้าก็ไม่ว่าอะไร ก็บอกแล้วไงล่ะว่า ถ้ามันทำให้เจ้ามีความสุข ข้าก็มีความสุขด้วย อย่าระแวงไปเลย”

คำพูดของกันนก็ทำให้ไทวลินนิ่งอึ้ง ชาวการตลุงเงินเป็นเบี้ยของเขาเองไม่รู้แต่เพียงกันนก็คนเดียว ป่านะนี้คงจะรู้ถึงหูพ่อแม่แล้วแน่นอน แต่ก็ยังไม่เห็นท่านปรึกษาตุต่าอะไร ท่านอาจจะรู้แล้วแต่ไม่อยากจะพูดเพราะท่านคงเห็นว่าเขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ย่อมรู้ดีว่าตนกำลังทำอะไรและจะต้องรับผิดชอบอย่างไร

ในที่สุด ก่อนที่ สองสามีภรรยาจะเตรียมตัวออกจากบ้าน ก็มีคนถือสารจากสำนักของมาชวีมาแจ้งแก่ไทวลินว่า นางเชิญเป็นแขกพิเศษกินเลี้ยงมือเย็นและท่องเที่ยวงานตอนกลางคืนด้วยกัน จากนั้นจะไปพักผ่อนที่ชายหาด ซึ่งมาชวีสั่งให้นำเบญจา สองหลังไปตั้งไว้แล้ว

“แต่ข้าจะไปได้อย่างไร” ไทวลินอีกอีก “ข้ากำลังจะไปกับ...”

“ช่างเถะ” กันนก็ตัดบท “เจ้าไปกับมาชวีเถะ นางเตรียมการไว้แล้ว อย่าให้นางต้องผิดหวังเลย เจ้าคงไม่อยากจะให้นางโกรธมิใช่หรือ อีกอย่างหนึ่ง เจ้าเองก็คงจะร้อน รุ่มใจมิใช่น้อย เพราะจะต้องคิดอยู่ตลอดเวลาว่าชายใดจะไปเคียงคู่มาชวีแทนเจ้า วันนี้เป็นวันที่ใครๆ มีความสุข ข้าก็อยากให้เจ้ามีความสุข ไม่ต้องมีกังวลอยู่ในใจโอกาสอย่างนี้ เจ้าจะทิ้งเสียง่ายๆ กระนั้นหรือ”

กันนก็รีบเดินเข้าห้องส่วนตัว หยิบชิ้นผ้าที่ยังเย็บค้างไว้ขึ้นมาทำต่อ ไทวลินแลตามด้วยความพิศวง เขารู้จักกันนก็มาแต่เล็กแต่น้อยนิสัยใจคอเป็นอย่างไรก็รู้อยู่ และเขาก็เห็นแต่เพียงว่ากันนก็เป็นผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งก็เป็นคนเรียบร้อยเหมือนหญิงทั่วไป แต่บัดนี้ นางทำให้งงวย

เหมือนได้เจอปริศนาที่ไร้คำตอบ นางรู้เรื่องของเขากับมารวิโดยตลอด แต่นางกลับนิ่งเฉยเหมือนไม่มีความรู้สึก ไม่สะดุ้งสะเทือนหวงหึง ไม่ไว้วางใจโกรธเกรี้ยวแผลงฤทธิ์เหมือนผู้หญิงทั่วไป มีหน้าซำยังเปิดโอกาสให้เขาไปกับหญิงอื่นอีก ดูๆ ก็เหมือนนางไม่รักเขา จึงเสือกใส่ให้เขาไปเสีย แต่นั่นยอมไม่ใช่กันนัก เขารู้จักนางมาตลอดชีวิต นางไม่เคยมีชายอื่นในดวงใจนอกจากเขาแต่เพียงผู้เดียว แต่เหตุใดเล่า นางจึงไม่มีปฏิกิริยาต่อเขาในเรื่องที่หญิงทั้งหลายในโลกไม่อาจจะทนได้ นางทนได้อย่างไรต่อบาดแผลในดวงใจ ที่ถูกชายใจโหด เห็นแก่ตัวอย่างเขา แทะซำแล้วซำอีก แม้จะอ้างว่าไม่เจตนา เป็นไปได้อย่างไรที่ผู้หญิงแบบบางที่มีใจเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานแห่งคุณธรรมเยี่ยงนาง จะอดทนต่อภาวะหยามหยันที่เขาทำต่อนางซำแล้วซำเล่าได้ โดยไม่มีความสะดุ้งสะเทือนอะไรเลย

กันนั้นก็ช่างไม่เหมือนกับหญิงทั้งหลายในโลก นางทำให้เขาพิศวงจนเกิดเป็นปัญหาติดค้างอยู่ในใจ ฝ้าครุ่นคิดอยู่แม้ยามอยู่เคียงข้างมารวิ ความเหม่อลอยบางครั้งทำให้มารวิเกิดความสงสัย แต่นางก็มีได้ซำตาม เพราะไม่เห็นเป็นสาระอะไร

ครั้งหนึ่ง เมื่อมารวิสังเกตเห็นว่าฐานะของโกวลันเริ่มยวบยาบลงเพราะการที่ต้องจ่ายค่าตัวนางวันละพันแปดเหรียญทองเป็นภาระหนักมิใช่น้อย นางจึงพูดแก่เขาว่า

“โกวลันที่รัก การจ่ายเงินให้แก่ข้าวันละพันแปดเหรียญทองจะเป็นภาระแก่ท่านมาก แต่นั้นเป็นธรรมเนียมที่ข้าต้องรักษาเอาไว้ให้แก่แขกทุกคนโดยทั่วหน้าแต่อย่างไรก็ดี กฎทุกกฎก็ยอมมีข้อยกเว้น ท่านเป็นคนพิเศษคนเดียวของข้า จะว่าไปซำก็ไม่ถือว่าท่านเป็นแขกอีกต่อไปแล้ว ข้าจึงงดคิดค่าธรรมเนียมแก่ท่านตั้งแต่นี้ ท่านอย่ากังวลเรื่องนี้เลย”

“ถ้าข้าไม่ใช่แขกของเจ้าแล้วเจ้าจะให้ข้าเป็นอะไรเล่า”

“ท่านก็เป็นบติ ของข้านะซี แต่ท่านอย่าแพร่งพรายให้รู้ถึงหูคนอื่น เพราะท่านก็รู้ว่าข้าเป็นคณิกาและนามาศิลปินชั้นยอด ข้าต้องรักษารูปร่างของข้าไว้ คณิกาก็จะมีชายเวียนมาหาสู่มิได้ขาด ฉะนั้นนางจะมีสามีออกหน้าออกตาไม่ได้ หวังว่าท่านคงจะเข้าใจและไม่โกรธข้า”

โกวลันนิ่งอึ้งไปทันที หน้าแดงช้ำด้วยความอับยศอดสู มีความรู้สึกทั้งสับสนและประหลาดใจ ความหยิ่งทะนงในตัวเองเริ่มพลุ่งพล่านเหมือนน้ำที่เดือดปุดๆ

“ข้าไม่ว่าเจ้าให้เกียรติแก่ข้าหรือดูหมิ่นข้าแน่ ถ้าข้าเป็นบติของเจ้าข้าจะต้องทำตนสถานใด ทำไมเจ้าไม่เฉด

เข้าไปเสียให้พ้นทางของเจ้าให้รู้แล้วรู้รอดไป ในเมื่อเจ้าเริ่มระแวงว่าข้าจะเกื้อหนุนเจ้าไม่ได้เต็มทีอีกแล้ว”

“ข้าจะทำเช่นนั้นได้อย่างไร อย่าว่าแต่จะทำเลย เพียงไม่ได้เห็นหน้าท่านแม่เพียงวันเดียว หัวใจข้าก็ถูกไฟรักเผาผลาญจนแทบจะทนไม่ไหวแล้ว ข้าปล่อยท่านไปไม่ได้หรอก การที่ข้ายอมละเมิดกฎ และตั้งท่านเป็นบติของข้าก็เพราะข้าจะทำให้ท่านอยู่กับข้าตลอดไป ไม่ว่าท่านจะยากดีมีจนอย่างไรก็ตาม ข้ารู้ว่าข้าทำผิด หญิงคณิกาก็รักใคร่จริงจึงไม่ได้ แต่ข้ารักท่านจนถอนตัวไม่ขึ้นเสียแล้ว ถ้าข้าไม่ตั้งท่านเป็นบติวันหนึ่งท่านก็จะจากข้าไปข้าจะทนได้อย่างไร”

“ที่เจ้าเป็นห่วงข้าก็จริงอยู่ ข้ารู้ว่าเวลาที่ผ่านไปสามสี่เดือนนี้ ข้าไม่ได้ทำงานอะไรให้มีรายได้ดอกเงยขึ้นเลย มีแต่รายจ่ายอย่างเดียว คงจะร่วมแสนเหรียญแล้วกระมัง แต่ข้าไม่ได้เสียดายหรอก เพราะการได้อยู่กับเจ้ามีค่าเกินกว่าเงินทองเป็นไหนๆ เอาเถอะ ข้าจะยอมรับข้อเสนอของเจ้า โดยเปลี่ยนไปให้เป็นของขวัญแทน เพราะถึงอย่างไรข้าก็เป็นสามีของเจ้าแล้ว การที่สามีจะให้ของขวัญแก่ภรรยาถือเป็นเรื่องธรรมดาที่เขปฏิบัติกันมิใช่หรือ เจ้าคงไม่ปฏิเสธข้านะ”

มารวิยิ้มอย่างอ่อนหวาน โบกหน้าอ้อมเอิบด้วยความสุข

“ท่านจะมาอยู่กับข้าเมื่อไรก็ได้ตามใจท่าน ตั้งแต่ไปขอให้ถือเสียว่าปราสาทของข้าหลังนี้คือบ้านของท่าน ท่านมีสิทธิ์ทุกอย่าง อย่างที่นี้”

โกวลันกลับมาบ้านเพื่อดูแลกิจการค้าของตนบางวัน ตอนเย็นก็กลับไปอยู่กับมารวิ วาณิชหนุ่มเริ่มรู้ว่าฐานะกำลังซบเซาลงเรื่อยๆ แม้กันนั้นก็ช่วยดูแลอยู่ แต่นางก็ไม่ขำขันชานาญงานอย่างนี้ เพราะไม่ได้สนใจมาก่อนเมื่อโกวลันกลับมาบ้านชั่วครั้งชั่วคราว เขาก็ดูผลงานของเขาอย่างฉาบฉวย พอเห็นมีรายได้ตกมาถึงมือก็รวบรวมเงินไปซื้อของกำนัลให้แก่มารวิ ตลอดเวลาที่ผ่านไป กันนั้นก็ได้แต่แลดูด้วยใจเป็นห่วง แต่นางก็ปิดปากสนิท มิได้เอ่ยคำซักถามหรือคัดค้านการกระทำของสามีแต่อย่างใด มีคนเดียวในบ้าน คือแม่นม ที่อดทนดูพฤติกรรมของโกวลันต่อไปไม่ได้ ต้องเอ่ยปากอย่างเหลืออด

“คุณหนูกันนั้นก็ละ คุณหนูไม่รู้สิอะไรบ้างเลยหรือทำไมใจเย็นปล่อยให้เขาไปหาหญิงอื่นนางคณิกานั้นมีดีอะไรดูเอาเถิดเงินทองมีเท่าไรๆ ก็ขนไปพะนอนมันหมด ขนเอาไปจนแทบจะไม่มีอะไรเหลือแล้ว คุณหนูไม่เดือดร้อนบ้างหรือไรทำไมไม่ว่ากล่าวโกวลันเสียบ้าง อีกหนอยคุณหนูจะลำบากนะคะ”

คำพูดของแม่นำให้กัณก็ต้องถอนใจ เอ่ยตอบอย่างท้อแท้ว่า

“โธ่แม่จะ ทำไมฉันจะไม่รู้ไม่เห็น แต่ฉันจะพูดอะไรได้ละแม่ เงินทองเป็นของเขา ถึงแม้จะมีสินสมรสของฉันอยู่ตั้งครึ่ง แต่ฉันก็ให้เขามีสิทธิ์จับจ่ายได้ทั้งหมด เขาจะใช้จ่ายอย่างไรเขาก็ต้องมีความรับผิดชอบ ไม่ใช่หน้าที่ของเมียที่ดี ที่จะต้องไปสั่งสอนผัวให้ทำโน่นทำนี่ ฉันรักโกวลัน ฉันรู้ว่าเขาก็รักฉัน ผู้ชายก็เป็นอย่างนี้ เขาอาจจะหลงผิดไปชั่วครู่ชั่วยามแต่ในที่สุดเขาก็จะรู้สึกตัวเองว่าเขากำลังทำอะไร เขาจะต้องกลับตัวได้เองแหละ”

“คุณหนูช่างใจเย็นเหลือเกิน เอาเถอะ ถึงแม้คุณหนูจะตัดใจได้ว่า ทรัพย์สินเป็นของนอกกาย เสียไปแล้วก็หาใหม่ได้ แต่ในเรื่องของคนละ โกวลันเป็นสามีของคุณหนู แต่เขากลับไปปันใจให้หญิงอื่น คุณหนูกำลังจะเสียเขาไปรู้หรือเปล่า ยังใจเย็นอยู่ได้ คุณหนูไม่รู้สึกเดือดร้อนบ้างหรือไร”

กัณก็ยิ้มอย่างเยือกเย็น ตอบอย่างแผ่วเบาเหมือนรำพึงแก่ตัวเองว่า

“ถ้าเราไม่ใจเย็นจะเกิดอะไรขึ้น แม่อย่างนี้กว่าฉันไม่มีความรู้สึกนะ โธ่เอ๊ย มีผู้หญิงคนไหนบ้างในโลกนี้ที่ไม่มีความรู้สึก ทั้งๆ ที่รู้อยู่เต็มอกว่าผัวไปมีเมียใหม่ ผู้หญิงบางคนอาจจะทนไม่ได้ แต่ฉันทนได้เพราะฉันรักเขา ผู้หญิงเราอาจจะอดทนอย่างเหลือเชื่อจริงๆ ที่ถูกเหยียดหยามหัวใจและเกียรติยศลงจนแทบเป็นผุยผง เพียงเพื่อสิ่งเดียวเท่านั้นคือการดำรงความรักแท้เอาไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ฉันรักเขา แม่เข้าใจไหม จะให้ฉันพูดยืนยันอีกกี่ร้อยกี่พันครั้ง ฉันก็จะต้องกล่าวเช่นนี้ ใครๆ อาจจะหาว่าฉันโง่งงไม่มีความคิด แต่ฉันไม่โง่งงหรอก แม่ก็รู้ไม่ใช่หรือจ๊ะ”

“คุณหนูไม่โชคนโง่หรือแม่รู้ดี ที่พูดนี้ก็เพราะความเป็นห่วงเท่านั้น แม่กลัวเหลือเกิน กลัวว่าวันหนึ่ง คุณหนูที่แสนดีของแม่จะอดทนต่อไปไม่ไหว จะต้องพ่ายแพ้ต่อนางผู้หญิงคนนั้น เจ้าประคุณเอ๊ย ขออย่าให้โกวลันต้องถูกพระเป็นเจ้าสาปแช่งเพราะความหลงผิดของเขาเลย ขอให้เขาตาสว่างขึ้นบ้างเถอะ”

“อย่าวิตกไปเลย แม่จ๋า ทุกสิ่งจะต้องดีขึ้นเองแหละ ฉันมีความหวังอย่างนี้ แม่คอยดูต่อไปเถอะ” กัณก็กล่าวอย่างหนักแน่นด้วยหัวใจที่เชื่อมั่นในคุณธรรมอันดีงาม “ถ้าเราไม่มีความหวัง เราก็คงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ จริงไหมจ๊ะแม่”

แล้วกาลเวลาก็ผ่านไป จากวันเป็นสัปดาห์ และจากสัปดาห์เป็นเดือน

ชีวิตคู่ของโกวลันกับมาธวี เริ่มมีการระหองระแหงประปราย อันนำไปสู่การต่อปากต่อคำโต้เถียงกันอย่างรุนแรงในที่สุด เรื่องก็คือโกวลันไม่อาจจะยอมรับความจริงว่า มาธวีนั้นเป็นสมบัติของคณาชนที่ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมาตามโอกาส โดยถือหลักการตอบแทนด้วยเงินตราเป็นที่ตั้ง เมื่อใดที่มีแขกมาเยือน นางก็ต้องคอยต้อนรับเอาอกเอาใจปรนนิบัติอย่างดีเลิศตามหน้าที่ที่นางจะพึงกระทำ และหน้าที่ดังกล่าวนี้ย่อมทำให้โกวลันเกิดอาการขวางหูขวางตาทุกครั้ง นานวันเข้าความไม่พอใจก็สะสมเพิ่มขึ้นทุกทีจนทนไม่ไหว

“ทำไมเจ้าไม่เลิกกิจการอย่างนี้เสียที” ชายหนุ่มตะคอกด้วยน้ำเสียงเคร่งเครียด “เจ้าจะทำต่อไปเพื่อประโยชน์อะไร ในเมื่อฐานะของเจ้าก็มั่งมีถึงเพียงนี้แล้ว จะกินจะใช้ไปจนตลอดชีวิตก็ไม่หมด เจ้าจะตั้งหน้าหาเงินไปถึงไหน”

มาธวีโหมงามเลิกคิ้วด้วยความประหลาดใจ กล่าวด้วยเสียงที่เหนียวหนำเติมที่ว่า

“โกวลันที่รัก ทำไมท่านไม่พยายามจะเข้าใจเสียที ข้าบอกท่านมาหลายครั้งเต็มทีแล้วว่า ข้ามีหน้าที่ต้องกระทำโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ หน้าที่ของคณิกาคืออะไร ท่านก็ย่อมรู้อยู่ และข้าก็เป็นยอดศิลปินโดยการแต่งตั้งของพระราชด้วย โดยฐานะอย่างนี้ข้าก็คือสมบัติของมวลดชน ข้าจะไม่ต้อนรับแขกของข้าได้อย่างไร ท่านว่าข้ารวยล้นฟ้า แต่ความเป็นเจ้าของปราสาทอันโอ่อ่านี้ทำให้ข้าต้องจ่ายเงินมากมายแค่ไหน เพื่อดำรงฐานะของตัวเองไว้ในสังคมชั้นสูงท่านก็เห็นว่า ข้าต้องเลี้ยงข้าหาสบรวิรามมากมาย ค่าเสื้อผ้าแพรพรรณอันนิยมฉูดฉาดจนเครื่องประทีนสำออง และค่าอาหารสุราเมรัยอันเลอลเลิศเหล่านี้ ข้าก็ต้องจ่ายด้วยเงินทองมากมายสุดคณานับ ถ้าข้าไม่ขยันหารายได้มีแต่รายจ่ายฝ่ายเดียว ข้าก็คงเป็นคนล้มละลายไปนานแล้ว ท่านก็รู้ว่าข้าอยู่ในสถานะใด คนอย่างข้าจะอยู่อย่างคนยากไร้ไม่ได้เป็นอันขาด เงินทองจะมีมากมายแค่ไหน หุดหุดเพิ่มเติมเมื่อไร มันก็ต้องร่อยหรอหมดไปวันหนึ่งแน่นอน แต่ข้าก็รู้ว่าท่านไม่ได้เป็นห่วงเรื่องเงินทองอะไรของข้าหรอกท่านห่วงข้ามากกว่าจริงหรือไม่” นัยน์ตาเรียวยาวของนางชายช้ำเลื่องผ่านใบหน้าของสามีแวบหนึ่งอย่างมีชั้นเชิง “ข้าว่าท่านไม่เพียงแต่ห่วงข้าเท่านั้นดอก ท่านกำลังหึงข้าอย่างรุนแรงด้วยใช่ไหม”

“แน่นอน เพราะข้ารักเจ้า รักมากเหลือเกิน ทำไมเจ้าไม่เห็นใจข้าบ้าง” โกวลันพยายามอดอดอ้อน “ข้าทนไม่ได้เมื่อเห็นชายใดแตะต้องตัวเจ้า”

“แต่ท่านจะต้องทน และจะต้องทนให้มากๆ ด้วย” มารวีกล่าวเสียงแข็งประหนึ่งไม่มีเยื่อใย “ข้าจะต้องบอกล่วงหน้าไว้ก่อนว่าสัปดาห์หน้าทั้งเจ็ดวัน เจ้าชายแห่งแคว้นกาญจจะเสด็จมาเป็นแขกของข้า และหลังจากนั้นข้าก็ยังบอกไม่ได้อีกเหมือนกันว่า พระอนุชาแห่งกษัตริย์เมืองปรีจะเสด็จโดยเรือส่วนพระองค์มาถึงปูหาร์เมื่อใด คงจะมาถึงราวปลายเดือนนี้กระมังและจะประทับอยู่นานเท่าใดก็ไม่ทราบ ข้าบอกให้ท่านรู้แต่เนิ่นๆ จะได้ไม่ตะบึงตะบอนต่อข้าอีก”

โกวลันผุดลุกขึ้นด้วยความโกรธ สะบัดหน้าเดินออกจากห้องไปทันที

ชายหนุ่มเดินเตร็ดเตร่อยู่บนหาดทรายริมทะเล จนพระอาทิตย์ตกดินจึงมุ่งหน้ากลับบ้าน ราฟิงแก่ตัวเองด้วยความแค้นว่า

เราจะไม่กลับไปหามารวีอีก เราจะไปเสียจากนางไปเสียให้ลิบลับไม่ต้องมาเห็นหน้ากันอีก ความสัมพันธ์ของเราจะต้องยุติลงเพียงนี้ น่าเสียดายที่จะต้องจากกัน นางคงไม่คิดถึงเรานานนักหรอก หรือจะพูดให้ถูก นางอาจจะไม่คิดถึงเราเลยก็ได้ นางมีผู้ชายอื่นอีกถมเถไป”

เมื่อคิดถึงว่า นางมีผู้ชายอีกมากหลายที่จะต้องปรนนิบัติด้วยเล่ห์เสนาหา ชายหนุ่มก็รู้สึกเจ็บแปลบขึ้นในหัวใจเหมือนมีหนามแหลมทิ่มแทงย้ายอกครั้งแล้วครั้งเล่า รีบวิ่งกลับบ้านของตนโดยทันที

กันนาก็กำลังนั่งเขียนหมากอยู่พองเยหน้าก็เห็นสามี่ขึ้นกระโดดมาหยุดอยู่ตรงหน้า เขาดึงแขนนางให้ลุกขึ้นกล่าวอย่างรีบร้อนว่า

“ไปเก็บเสื้อผ้าเร็วเถอะ เอาของข้าไปด้วยสักสองสามชิ้น เราต้องรีบไปเดี๋ยวนี้”

“ไปไหนกัน” กันนาก็ถามอย่างไม่รู้เห็นหรือได้ “ทำไมต้องรีบด้วย”

“ไปไหนก็ได้ ไปให้มันไกลแสนไกลจากที่นี่เท่านั้น ไปเมืองมทุโรคงจะดีกว่า ข้าไม่อยากจะอยู่เมืองนี้ ไม่อยากจะพบเห็นหน้านางใจร้ายอีกต่อไป”

กันนาก็เริ่มลำดับความเข้าใจได้ในที่สุด

“อ้อ นี่เจ้าจะคิดหนีไปจากมารวีกระนั้นหรือ เกิดเรื่องอะไรละ เจ้าทำให้ข้างงไปหมด ก็ไหนว่าเจ้ารักเขาหนักหนา จะหนีเขาไปทำไมกัน ความจริงข้าก็ไม่สนใจกับเรื่องของเจ้านักหรอก จะพาข้าไปไหนข้าก็ยินดีไปกับเจ้าวันยังค่ำ แต่ถ้าจะไปเมืองมทุโรละก็ มันไกลนะข้าวาระยะทางเดินก็คงตราวสามวัน นี่มันค่ำแล้ว จะไปได้อย่างไรกัน ไว้พรุ่งนี้เช้าเกิดค่อยออกเดินทาง ข้าจะได้มีเวลาเตรียมข้าวของบ้าง

เร่งอย่างนี้ คงทำอะไรไม่ได้หรอก”

โกวลันนั่งคิดอยู่ครู่หนึ่งจึงกล่าวยอมแพ้

“เอาเถอะ พรุ่งนี้ก็พรุ่งนี้ ดีเหมือนกัน นอนเอาแรงเสียก่อน ข้าลืมนิดไปว่าเจ้าเป็นผู้หญิง การเดินทางกลางคืนคงไม่เหมาะนัก”

สองสามีภรรยาตื่นขึ้นเมื่อแสงเงินแสงทองเริ่มจับขอบฟ้า ล้างหน้าล้างตากินอาหารเสร็จแล้วก็ออกเดินทางกันนั้นก็ถอดแขนแขนไม้ไว้กล่าวด้วยความอาลัยว่า

“แม่จ๋า ฉันจะต้องไปกับเขาแล้ว เกิดมาก็เคยแต่อยู่กับบ้านกับช่อง ไม่เคยไปไหน ไปคราวนี้ยังไม่รู้ว่าจะกลับมาเมื่อไร แม่ช่วยบอกพ่อแม่ฉันด้วยว่าเราสองคนผัวเมียจะเดินทางไปหาที่ทำมาหากินในต่างเมือง โกวลันฝากบอกมาว่าเราจะไปตั้งตัวใหม่ ไร่รวยแล้วจะกลับมา ขออย่าเป็นห่วงเราเลย และอย่าพยายามติดตาม เพราะเราก็ยังบอกไม่ได้ว่าจะไปที่ใด”

หญิงผู้มีอายุกัมศิระลงด้วยความนอบน้อม กล่าวเสียงสั่นเครือว่า

“แม่เข้าใจ และแม่คิดว่าคุณหนูทำถูกแล้ว ไปกับสามีของคุณหนูเถิด แม่รู้ว่าใครๆ ทั้งโลกก็ไม่อาจเห็นยิวรั้งคุณหนูไว้ได้ เพราะคุณหนูรักเขา ถึงแม้จะต้องติดตามเขาไปจนสุดแผ่นดินโลก คุณหนูก็คงเต็มใจทำด้วยยินดี ก็องค์ชานก็ มิได้ติดตามพระรามจันทร์ไปเดินป่าด้วยความรักและภักดีหรือหรือ ไปเถิด ขอพระผู้เป็นเจ้าได้โปรดคุ้มครองลูกทั้งสองให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ และประสบความสำเร็จในที่สุด”

โกวลันและกันนาก็หยิบห่อผ้าขึ้นสะพายบ่า ออกเดินมุ่งหน้าเสียบไปตามแนวฝั่งทิศใต้ของแม่น้ำกาเวรี ผ่านไปในตงไม้อันร่มรื่น จนเวลาเริ่มสายเพราะดวงอาทิตย์โคจรขึ้นสูงแล้วก็บรรลุท่าจอดเรือข้ามปากเมื่อข้ามเรือไปสู่ฝั่งตรงข้ามแล้วก็มุ่งหน้าเดินต่อไปทางทิศตะวันตกจนถึงเมืองเล็กๆ เมืองหนึ่งชื่ออูริยูร์ โกวลันรู้สึกร้อนและเหน็ดเหนื่อยจึงพากันนาก็ไปนั่งพักให้สบายใจที่ศาลาทำน้ำ ตัวเองลงไปอาบน้ำและสวดมนตร์ตามกิจวัตร ขณะเมื่อกำลังขัดสีเหงื่อไหลอยู่ริมฝั่ง ชายคนหนึ่งแต่งกายแบบนักพรต ท่าทางหลุกหลิกเหลียวซ้ายแลขวาก็แอบเข้ามาหา ถักมือทำท่าพุกพืด เมื่อโกวลันเข้ามาใกล้ ก็ป้องปากพูดพอได้ยินสองต่อสองว่าพูดพอได้ยินสองต่อสองว่า

“ท่านโกวลันใช่ไหม ข้าคิดว่าข้าจำไม่ผิด ข้าสะกดรอยตามท่านมาตั้งแต่ออกเดินทาง มารวีใช้ให้ข้ารีบติดตามมาพบท่าน”

“มาพบข้าทำไม นางมีธุระอะไรกับข้า ข้าไม่ต้อง
การได้ยินเกี่ยวกับนาง ไปเสียให้พ้น” ไกวัลนกล่าวเสียงขุ่น

ปริพพาชก้วงลงไปใต้น้ำที่สะพานอยู่ หยิบเอา
ดอกจำปาทองออกมาส่งให้ กระซิบว่า

“จัมปะกะทองคำดอกนี้มีแปดสิบจาริกสารรักของ
มารวิไว้ทุกกลีบนางสั่งให้ท่านเก็บจำปาทองนี้ไว้ และรีบ
กลับไปหานาง นางกำลังรอท่านอยู่”

ไกวัลนหยิบดอกจำปาทองขึ้นพิจารณา เห็นกลีบ
ทองคำที่อ่อนสลวยนั้นเมื่อจรจาริกอยู่กลีบละหนึ่งวรรคของ
โคลก รวมทั้งหมดแปดวรรค มีข้อความว่า

“มารวิโฉมงามทรมายับ

โหยให้หาคู่เสนาหา

ไอ้ไกวัลนภรรดา

อยู่ไหนไม่มาหาน้อง

ดัดบัวไม่เหลือเยื่อใย

กระไรมีใจขุ่นข้อง

เสียแรงรักใคร่ใฝ่ปอง

ไยทิ้งข้าต้องอาดูร”

ชายหนุ่มส่งจำปาทองคืนให้แก่ปริพพาชก กล่าว
ด้วยเสียงเรียบๆ เหมือนไม่สนใจว่า

“เอาไปคืนแก่มารวิ และบอกนางด้วยว่า ข้าไม่
ต้องการจะติดต่อสัมพันธ์กับนางอีก ไม่มีนางอยู่ในหัวใจข้า
อีกต่อไปแล้ว ขอให้เราจากกันชั่วชีวิตในชาตินี้”

ไกวัลนเดินขึ้นมมาลัดเปลี่ยนผ้าบนศาลาท่าน้ำ ไม่
สนใจต่อนักพรตเร่ร่อนอีกต่อไป

“ไปกันเถอะ กันนิกิ สายมากแล้ว เราจะต้องไปอีก
ไกล”

สามีภรรยาทั้งคู่ออกเดินทางต่อไป ไกวัลนมิได้
ปริปากถึงเรื่องที่พูดกับปริพพาชกเพราะเกรงจะกระทบ
กระเทือนจิตใจของกันนิกิโดยใช่เหตุ ตกเวลาบ่ายก็เดินทาง
มาถึงแม่น้ำไวโค ซึ่งกันนิกิพรมแดนของอาณาจักรปาณฑวะ
ด้านตะวันออก มองจากฝั่งแม่น้ำนี้ไปทางทิศตะวันตกจะแล
เห็นนครทูโรราชธานีอันโอฬารของแคว้นแคว้น ทอดตัวยืดยาว
ไปเบื้องหน้าสุดสายตา มียอดเทวาลัยและตึกใหญ่ๆ สูง
เสียดเมียดฟ้าสลัปล้าง งดงามดั่งภาพวาด เมื่อข้ามแม่น้ำ
ไวโคไปแล้ว มีข้าก้เข้าสู่เขตแดนเมืองอันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ
ของชาวบ้าน ที่ปลูกเรียงรายกันไปจนถึงประตูเมืองสูงใหญ่
ทะมึนเบื้องหน้า

ไกวัลนพาภรรยาแวะเข้าไปที่หมู่บ้านนอกเมือง
ขอเช่าบ้านพักชั่วคราวสักสองสามวัน ก่อนจะเดินทางเข้าไป

ในเมือง เพื่อสำรวจหาเส้นทางทำกิน บ้านที่เช่าอยู่ที่นี่ ความ
จริงก็เป็นเพียงกระท่อมหลังเล็กๆ ซึ่งตั้งอยู่ภายใต้ร่มเงา
ของต้นประดู่ที่แผ่กิ่งก้านสาขาเขียวชอุ่ม ให้ความร่มเย็นใน
ฤดูแล้งเป็นอย่างดี มีลานบ้านแคบๆ แวดล้อมด้วยกำแพง
ดินผสมมูลโคตามแบบบ้านชนบททั่วไป ภายนอกกำแพง
ออกไปเป็นสวนผลไม้ ในครัวมีอาหารตุนเอาไว้หลายอย่าง
อาทิ ข้าวสาร ผัก นมเปรี้ยว ขนุน แดงร้าน ทับทิม และมะม่วง
กันนิกิมีใบหน้าเข้มขึ้นเบิกบานเมื่อเดินสำรวจห้องนอนมา
ถึงครัว จัดข้าวของให้เข้าที่เข้าทางเรียบร้อยแล้วก็ลงมือทำ
อาหารมือเย็น เมื่ออาหารเสร็จเรียบร้อยก็เอาเสื่อหญ้ามาปู
บนพื้นนอกห้องสำหรับให้สามีนั่ง ตักอาหารใส่กระตังไป
ตองให้สามีรับประทานเพราะด้วยขามยังไม่มี หลังจากนี้
ไกวัลนกินเสร็จแล้วนางก็เจียนหมากพลูมาให้เขาเคี้ยว - ตัว
นางเองลงมือกินอาหารที่สามีเหลือไว้ให้

ไกวัลนเอนหลังพิงกำแพงบ้านปากแดงด้วยหน้า
หมากสดๆ กล่าวว่า

“ข้าทำให้เจ้าต้องลำบากลำบากนแท้ๆ อะไรๆ ก็ต้อง
ทำเองหมดทุกอย่าง เจ้าคงจะเหนื่อยไม่น้อยนะ นี่ถ้าพ่อแม่
ของเจ้ารู้ ท่านคงจะเสียใจไม่น้อย ที่ข้าพาลูกสาวของท่าน
มาลำบาก เจ้าเป็นเมียคู่ทุกข์คู่ยากของข้าแท้ๆ เจ้าโกรธข้า
บ้างหรือเปล่า”

กันนิกิหลบสายตาสามีด้วยความกระดาก พุดอุบ
อิบในลำคอว่า “ไม่หรอก” โจรจริงของนางอยากจะพูดให้
มากกว่านั้น แต่หัวใจกำลังเต็มตื่นด้วยความรู้สึกเป็นสุข
อย่างท่วมท้น นางอยากจะทำว่า ในชีวิตนี้ที่ผ่านมาก็คง
จะครั้งนี้แหละ ที่นางได้สัมผัสความเป็นอิสระเสรีเต็มที่ ใน
ชีวิตยามนี้ไม่มีใครอื่นอีกแล้ว นอกจากนางกับไกวัลนเท่านั้น
เหลือแต่ร่างกับเขาเพียงสองคนจริงๆ นี่แหละเป็นความสุข
แท้ๆ ที่ใครๆ จะต้องอิจฉา จะไม่เป็นสุขได้อย่างไร ในเมื่อ
บัดนี้นางได้เขากลับคืนมาแล้ว คงจะไม่มีใครมาพรากเขาไป
จากนางได้อีก คนที่เป็นคู่สามีภรรยา กัน ความสุขมันก็อยู่ที่
ตรงนี้ อยู่ตรงที่มีชีวิตร่วมกันอย่างแท้จริง ไม่มีใครยื่นมือเข้า
มายุ่งเกี่ยวกับ

กันนิกิแอบชำเลืองดูใบหน้าของสามี เห็นเขากำลัง
เคี้ยวหมากช้าๆ สายตาทอดแลไปจับทิวไม้ข้างหน้า นิ่งนาน
เหมือนตกอยู่ในภวังค์

“เขาคงจะเลิกคิดถึงมารวิแล้วกระมัง พระเป็นเจ้า
ได้โปรดเถิดขออย่าให้เขาต้องระทมทุกข์เพราะนางอีกต่อไป
เลย”

กันนิกิรำพึงอยู่ในใจ พลังรวบรวมกระตองน้อย

ใหญ่เก็บไปทิ้งหลังบ้าน ทำความสะอาดภาชนะที่ใช้ในครัว เรียบร้อยแล้ว ก็กลับออกมานั่งพักอยู่บนแคร่ไม้ไผ่ เลือกหมากดิบจากทะเลาะเอามาผ่าและเจียนเป็นคำเล็กๆ ใส่กระทงที่มีพลุจิบม้วนเรียงกันเป็นระเบียบโกวลันแลตามด้วยความชื่นชม อดีตอยู่ในใจไม่ได้ว่า สาวน้อยที่นั่งอยู่เบื้องหน้าเขานั้นช่างแบบบางจิ้มลิ้มพริ้มเพรา มีความน่ารักไปเสียทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะหยิบจะจับอะไรก็ดูละมุนละไมไม่ขัดตา ใบหน้าของนางก็ดูซื่อๆ ตามธรรมชาติเหมือนเด็กๆ ไม่แพรวพราวด้วยมายาจริตเหมือนมารวิผู้จัดเจนต่อโลก แต่สาวน้อยผู้นี้ก็มีความเป็นหญิงอย่างสมบูรณ์แบบแท้จริงเป็นตัวอย่างของกุลสตรีที่ชายใดได้เป็นเจ้าของแล้วจะพึงมีความภาคภูมิใจจนจบชีวิตหาไม่ ก็นั่นก็เป็นเมียที่เหมือนน้องสาวที่น่าทะนุถนอม และขณะเดียวกันก็เป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยากและเป็นเพื่อนตายที่หาที่ไหนอีกไม่ได้ในโลกนี้ นางช่างอดทนสารพัดจนเหลือเชื่อว่ามีผู้หญิงตัวเล็กๆ อย่างนี้จะทนได้ถึงขนาดนั้น ในช่วงชีวิตที่ผ่านมานางต้องผจญต่อความใจร้ายแสนสาหัสของเขา อย่างที่หญิงทั้งหลายไม่อาจจะทนทานไหว ก็นั่นก็มีแต่ความเจ็บสงบ ไม่ไววายนางไม่เคยปริปากว่ากล่าวเขาสักคำ ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพราะนางเป็นผู้ดีพอ และเป็นผู้ที่ห่างไกลจากความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิงนั่นเอง

เขารู้สึกปวดแปลบขึ้นในหัวอกโดยฉับพลัน เมื่อนึกมาถึงตอนนี้ทำไมหนอ เขาจึงใจบอดจมองไม่เห็นคุณความดีของนาง เขากับมารวิได้ร่วมมือกันประหัดประหารหัวใจของนางอย่างโหดเหี้ยมไร้ความเมตตาปรานี ช่างน่าละอายและน่าขยะแขยงยิ่งนักแม้กระนั้นนางก็ไม่เคยโกรธเขา เขาจะทำอย่างไรดีจึงจะสามารถชดใช้ความผิดนี้ได้เล่า

ชายหนุ่มลุกขึ้นเดินไปนั่งเคียงข้างนางบนแคร่ พลังเอื้อมือไปลูบศีรษะของนางซึ่งปกคลุมด้วยเส้นผมดำเป็นเงางามนุ่มสลวยดีก็เป็นเปียยาวระหลังลงไปถึงเอวด้วยความเอ็นดู

“ก็นั่นก็ เจ้าคงจะเหน็ดเหนื่อยมากพอๆ ที่ต้องทำอะไรสารพัดด้วยตัวเอง” เสียงของโกวลันแผ่วกระซิบเชิงขอโทษ “ข้าสัญญาต่อเจ้าด้วยสัตย์จริงว่า ข้าจะพยายามทำงานตั้งเนื้อตั้งตัวโดยไม่ท้อถอย จะเก็บหอมรอมริบเพื่อสร้างฐานะของเราและลูกๆ ที่จะเกิดมาในภายหน้า เราจะต้องร่ำรวยและสุขสบายเต็มที่เหมือนเมื่อก่อน พ่อแม่จะต้องภูมิใจในตัวเราทั้งสองว่าเราเป็นลูกที่ไม่เสียชาติเกิด จะว่าไป ที่จริงก็เป็นความผิดของข้าคนเดียว ที่เป็นคนก่อเรื่องขึ้น เลยพาเจ้ามาระหกระเหินร่วนล้าปากลำบากจนถึงเพียงนี้ ข้าพึง

ประจักษ์ความโง่งมของตัวเองที่ต้องเสียเวลาไปเปล่าๆ ปล้ำๆ กับความสนุกชั่วแค้นที่หาแก่นสารอันใดมิได้ ข้าเสียเวลาหนัก”

ก็นั่นก็กุมมือสามีไว้ด้วยความรักกล่าวปลอบโยนว่า “ข้าบอกแล้วมิใช่หรือว่าอย่าลงโทษตัวเอง ข้าไม่เคยเห็นว่าเจ้าเป็นคนคิดเลยสักนิด จะคิดให้รู้หน่วยไปโย ข้าเชื่อฝีมือเจ้าเสมอ ถ้าเจ้าจะจับงานใดๆ งานนั้นก็ต้องสำเร็จแน่นอน ข้าจะคอยช่วยเหลือจนสุดความสามารถ เราสองคนจะได้กลับไปปฐพีอีกครั้งหนึ่งเมื่อเราลืมตาอ้าปากได้แล้วว่าแต่ว่าตอนนี้เจ้ามีความคิดจะทำอะไรออกข้ามาเถิด”

“เราก็ต้องทำการค้าตามความถนัดของเรา” โกวลันกล่าวอย่างไตร่ตรอง “ข้าคิดจะเข้าร้านหรือซื้อร้านสักแห่งหนึ่ง ขายสินค้าจากต่างประเทศที่มากขึ้นที่ปฐพี คงจะได้กำไรดี เพราะเมืองมทุโรนีอยู่ไกลทะเล ของต่างประเทศมาขึ้นที่ปฐพีทั้งนั้น เรารู้จักเลือกของดีๆ มาขายได้สะดวกกว่าคนอื่น เพราะตลาดเมืองปฐพีเป็นถิ่นของเรา”

“ไม่ต้องรีบร้อนหรอก เพราะเราจะต้องเสียเวลาสืบหาทำเลดีๆ ที่จะตั้งร้านในเมืองนี้ ให้ได้ที่เหมาะๆ เสียก่อนค่อยจัดการเรื่องเงินทุน” ก็นั่นก็ให้ความเห็น “ว่าแต่เวลานี้เรามีเงินเหลือสักเท่าไรเจ้ายังมีเหลืออยู่บ้างมิใช่หรือ”

“ก็มีเหลืออยู่บ้าง แต่พ้นกว่าเหรียญคงจะไม่พอ” โกวลันกล่าวอย่างซึ้งใจ “แต่เราจะเริ่มต้นทำร้านเล็กก่อนแล้วค่อยขยับขยายเติบโตขึ้นทีหลัง”

ก็นั่นก็หัวเราะ กล่าวอย่างขบขัน

“มันออกจะเตาะแตะเกินไปละกระมัง ข้าว่าจะขายกำไลเท้าที่เอาติดตัวมาด้วย คงจะดีกว่า ความจริงเป็นของรักของแม่ท่านให้ไว้หลายปีมาแล้ว จะคิดเป็นเงินก็คงจะมากหลายนัก ด้วยมิใช่กำไลทองธรรมดา แต่เป็นทองศฤงคารวิสุทธิ หายากเหมือนทองชมพูทเจ้าเอาไปถอดกำไลแต่ละข้างหนักเท่ากัน คือข้างละสองตำลึงก็ออกจะหนักอยู่ แต่ก็คงจะขายได้เงินมาก ถ้าไม่พอจริงๆ ข้าก็ยังมีตุ้มทุกับแหวนอีก แต่เป็นของชิ้นเล็ก ราคาก็คงจะไม่เท่าไร เจ้าไปสืบเรื่องร้านก่อน เรื่องเงินไว้เป็นภาระของข้าเอง”

โกวลันใช้เวลาถึงเจ็ดวันในการสืบเสาะหาทำเลร้านค้า ในที่สุดก็ได้ที่ที่เหมาะสมแห่งหนึ่งอยู่ในย่านชุมนุมชน และราคาก็ยอมเขาพอประมาณ เมื่อนำความมาปรึกษากับก็นั่นก็ นางก็เห็นชอบด้วย วันรุ่งขึ้นจึงเป็นวันที่โกวลันจะนำเงินไปจัดการตามที่ตกลงไว้กับเจ้าของที่

ก็นั่นก็เตรียมอาหารไว้ให้สามีตั้งแต่เช้า เมื่อโกวลันบริโภคเรียบร้อยแล้วก็เตรียมตัวออกเดินทาง ก็นั่นก็ส่งห่อผ้าแดงที่ห่อขลุ่ยมาขังหึ่งส่งให้สามี กระซิบว่า

“เก็บไว้ให้ตี เวลาขายอย่าให้เขาคดราคาเอาได้ ถ้ายังได้ไม่พอก็อย่าเอาอีกข้างหนึ่งไปขายพรุ่งนี้ ไปเถอะข้า จะรอฟังข่าว”

ไกวลันเดินทางเข้าเมือง ชมร้านรวงริมทางที่ขายของนานาชนิดเรื่อยไป จนในที่สุดมาถึงตลาดใหญ่อันเป็นย่านจอแจ มีร้านค้าใหญ่ๆ และร้านทองอยู่หลายร้าน ยังไม่ทันที่ชายหนุ่มจะตัดสินใจแวะเข้าร้านใด ก็พอดีเหลือบไปเห็นชายอ้วนคนหนึ่งมีใบหน้าอวบอูม หนวดเคราโกนเกลี้ยง แต่งตัวโอ้อ่า สวมเสื้อคลุมทอด้วยไหมทอง บักลวดลายประดับพลอยสีต่างๆ งดงาม กำลังเดินกรูกรายมาข้างหน้าพร้อมด้วยขบวนผู้ติดตามกลุ่มหนึ่ง ชายอ้วนหยุดแวะร้านทองแห่งหนึ่ง และเจรจากับเจ้าของร้านด้วยท่าทางวางมาดอย่างคนใหญ่คนโต ไกวลันมองดูด้วยสายตาพิณิจพิเคราะห์พร้อมกับคิดในใจว่า

“คนอ้วนท่าทางโอ้อ่านี้ ชะรอยจะเป็นสุวรรณวัฒน์ก็หัวหน้าช่างทองหลวงเพราะมีตราประดับเพชรติดอยู่ที่อกเสื้อ ส่วนพวกที่เดินตามมาเป็นพรวนนั้นก็คงเป็นช่างทองลูกน้องแน่เทียว ช่างโชคดีนี่กระไรคนประเภทนี้แหละที่รู้จักทองดีที่สุดว่าชนิดไหนราคาเท่าไร เราคงไม่ต้องเสี่ยงต่อการขาดทุนเหมือนไปขายกับช่างทองธรรมดาพวกนั้น”

ชายหนุ่มตัดสินใจเดินตรงเข้าไปหา กรรพุมมือพลางโค้งศีรษะอย่างนอบน้อม

“ขอประทานโทษ โปรดให้อภัยแก่ข้าด้วย ท่านคือบตีแห่งสุวรรณวัฒน์ก็ทั้งหลายในนครนี้ใช่ไหม ข้าได้ยินชื่อเสียงของท่านมานานแล้ว และในเมืองปู้หารก็มีคนกล่าวขวัญถึงท่านว่าเป็นยอดแห่งช่างทองหลวงผู้มีฝีมือล้ำเลิศยิ่งนัก เป็นบุญของข้าที่ได้มาพบท่านในวันนี้ ข้ามีวลียบาทของกุลสตรีแห่งนครปู้หารข้างหนึ่งติดตัวมา ข้าอยากจะขอให้ท่านช่วยซื้อไปถวายพระราชินีด้วย ถ้าไฉนหนักถึงสองคำสิ่งก็จัดทำด้วยทองคงก็ทำให้ได้ยาก พระเทวีคงจะพอพระทัยมากถ้าท่านซื้อไปถวาย”

หัวหน้าช่างทองหลวงเจ้าเล่ห์ยียดอกอย่างสง่าผ่าเผยและเชิดหน้าอย่างไม่แยแส กล่าวว่

“ข้าเป็นคนเดียวที่พระราชาทรงบัญชาให้ทำมงกุฎเพชรและพระครุฑถวาย ของอื่นๆ พี่นุๆ ข้าไม่สนใจเท่าไรหรอก แต่ก็เอาเถอะเครื่องประดับของสตรีก็นำดูอยู่เหมือนกัน ไทล่นวลียบาทที่เจ้าว่ามาให้ข้าดูหน่อยซิ”

ไกวลันรีบล้วงลงไปใญ่ยมหยิบห่อผ้าแดงออกมาแก้มแสดงให้เห็นกำไลทองอันสุกปลั่งเรืองโรจน์ รวาวบออยู่ในแสงอาทิตย์ตอนเช้า

สุวรรณวัฒน์ก็เจ้าเล่ห์ทอดสายตาดันคมดังตาเหยี่ยวมองดูแวบหนึ่ง แล้วซ่อนรอยยิ้มไว้ในหน้า

“ก็สวยดีนี่ แสดงว่าเป็นของช่างทองที่มีฝีมือสร้างข้าจะช่วยกราบทูลพระราชินีให้ บางทีพระองค์อาจมีพระประสงค์ก็ได้ เจ้ารออยู่ที่สำนักงานของข้านี้แหละ อย่าหายหน้าไปไหนละ ประเดี๋ยวข้าจะกลับมา”

หัวหน้าช่างทองหลวงเดินจากไปโดยเร็ว มุ่งหน้าสู่พระราชมนเทียรอันเป็นที่ประทับของพระราชธา ก่อนหน้านั้นเล็กน้อย พระราชาภิษพระราชินีทรงเป็นปากเป็นเสียงกันด้วยเรื่องมโนสาเร่ พระเทวีทรงขัดเคืองผลุนผลันเสด็จกลับตำหนัก ฝ่ายพระราชธาเมื่อเห็นว่าพระราชินีกำลังขุ่นเคืองอยู่ ก็ใคร่จะติดตามไปง้อ ขณะที่ทรงดำเนินมาตามระเบียงตำหนัก สุวรรณวัฒน์ก็รีบเข้ามาดักเสียดก่อน

“โปรดก่อนพระเจ้าข้า ข้าพระบาทมีเรื่องสำคัญจะทูลถวาย”

“เรื่องอะไร” พระราชาตรัสเสียงห้วนๆ ด้วยความไม่พอพระทัย “มีเรื่องอะไรก็พูดมาเร็วๆ ข้ากำลังจะรีบไปหาพระราชินี”

หัวหน้าช่างทองซ่อนยิ้มไว้ในหน้า รีบกราบทูลด้วยความกระหึ่มใจว่า

“พระอาญาไม่พ้นเกล้า ข้าพระบาททราบบว่าพระเทวีทรงขัดเคืองพระทัยที่วลียบาทของพระองค์ถูกขโมยลักลับลักเอาไปเมื่ออาทิตย์ที่แล้ว ราชบุรุษยังตามจับตัวไม่ได้ ข้าพระบาทก็ได้นั่งนอนใจ ออกสืบหาอยู่ทุกวัน บัดนี้โชคดี ข้าพระบาทได้เบาะแสของมันแล้ว จะขอกำลังราชบุรุษไปจับมันมาถวายเดี๋ยวนี้พระเจ้าข้า”

“ไม่ต้องเอาตัวมันมาข้าไม่มีเวลาจะมาพิพากษาคดี ถ้าได้วลียบาทของกลางมาแล้วก็รีบประหารชีวิตมันเสียทันที ข้าจะรออยู่ที่ตำหนักพระนาง” พระราชาตรัสห้วนๆ พร้อมกับเร่งสาวพระบาทมุ่งหน้าไปสู่ตำหนักพระมเหสีโดยเร็ว

สุวรรณวัฒน์ก็รีบกลับมาที่ตลาด เห็นไกวลันนั่งคอยอยู่ที่ยิ้มแป้นเดินดูมืออย่างกระหึ่มยิ้มย่องเข้ามาหาพลางกล่าวว่า

“เจ้าหนุ่มเอ๊ย ข้าไปทูลพระราชินีแล้ว พระองค์ตรัสว่าบัณฑิตที่จะซื้อกำไลของเจ้า เอาออกมาดูอีกทีข้าอยากจะให้ทุกคนในที่นี้ได้เห็นทั่วๆ กันว่ามันงามสักเพียงไหน”

ไกวลันหยิบวลียบาททองจากย่ามส่งให้หัวหน้าช่างทองดู สุวรรณวัฒน์ก็ขยับขึ้นชู้ให้ทุกคนในที่นั้นดูทั่วกันทันใดราชบุรุษซึ่งติดตามมาก็ร้องประกาศว่า

“ใช่แล้ว นั่นแหละ วลียบาทของพระราชินีที่ถูก

ขโมยไป! เมื่ออาทิตย์ก่อน อ้ายหัวขโมยอยู่นี่เอง จับมันเร็ว จับมันมัดไว้”

โกว๋ลันตกตะลึงไปทันที พุดไม่ออก ตาเหลือกลานด้วยความตกใจสุดขีด พยายามสะบัดจากการจับกุม แต่ดินไม่หลุด

“พวกเจ้าจะทำอะไร ข้าไม่ได้ขโมยของพระราชินี นี่เป็นกำไลเท้าของเมียข้าเจ้ามาหาว่าข้าเป็นขโมยได้อย่างไร” ชายหนุ่มตะโกนเสียงหลง แต่ราชบุรุษไม่ฟังเสียง ช่วยจับแขนของโกว๋ลันมัดไพล่หลังอย่างแน่นหนาและผลักไล่ให้ลงไปในคุกเข้าต่อหน้าหัวหน้าช่างทองหลวง

หัวหน้าราชบุรุษแลสบตาสุวรรณวิฑกก็ยิ้มอย่างมีเลศนัยและพยักหน้าทำนองรู้จักกัน สุวรรณวิฑกก็ทำเป็นหยิบกำไลขึ้นพิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน แล้วก็ประกาศแก่ฝูงชนที่ห้อมล้อมดูเหตุการณ์ว่า

“ท่านทั้งหลาย ข้าแน่ใจว่าอ้ายหนุ่มต่างเมืองนี้เป็นคนขโมยแน่ๆ ข้าจำได้แม่นย่ำว่า วลัยบาทขอนนี้ข้าเป็นคนทำถวายพระราชินีตามพระบัญชาของพระราชาก็พร้อมกับกำไลอีกขอนหนึ่งเป็นคู่กัน แต่เมื่อพระเทวีทรงถอดเก็บไว้ในห้องบรรทมก็ถูกขโมยเข้ามาลักไป มันเข้าไปได้ถึงห้องบรรทมก็เพราะมันรู้ไสยเวทสามารถร้ายมนตร์กำบังกายแอบเร้นเข้าไปได้ เพิ่งจับได้คาหนังคาเขาเนือง ถึงได้รู้ว่ามันเป็นขโมยต่างเมือง ะ ะ ช่างกำแหงนี้กระไร ขโมยพระราชทรัพย์ไปแล้วยังขำใจถึงกับเอามาเร่ขายในตลาดอีก ราชบุรุษจะเสียเวลาอยู่ทำไม เร่งจัดการแก้มันตามพระราชโองการเถิด ข้าจะได้รีบกลับเข้าวังเพื่อนำวลัยบาทนี้ไปถวายพระเทวีโดยเร็ว”

ราชบุรุษพยักหน้ารับคำและถอดดาบจากฝัก เดินย่างสามขุมเข้ามายังร่างของโกว๋ลันที่กำลังนั่งก้มหน้าอยู่เพียงแนบเดียวที่อวรุณฤตยูฟาดฉับลง คอของหนุ่มหมีผู้มีเคราะห์ร้ายก็ขาดกระเด็นหลุดจากบ่า

หัวหน้าช่างทองหลวงเอาผ้าแดงห่อวลัยบาทอย่างบรรจง หย่อนลงในกระเป่า ค่อยเดินอ้ออ้ายกลับเข้าวัง ใบหน้าเฉยเมยเหมือนกับไม่รู้ไม่เห็นในเหตุการณ์ใดๆ ทั้งสิ้น

ทันทีที่ขบวนของช่างทองหลวงและราชบุรุษกลับเข้าวัง ฝูงชนก็เข้ามาแห่ห้อมล้อมดูศพของโกว๋ลันอย่างแน่นหนา หญิงคนหนึ่งกลับจากการจ่ายตลาด แลเห็นคนมุ่งกันแน่นก็เกิดความอยากรู้อยากเห็นพยายามเบียดเข้าไป จนได้เห็นสภาพหน้าตาดึงตตะลึงจนอ้าปากค้างนับตามึงโพล่งด้วยความตกใจสุดขีด

“เขาคนนี่เข้าบ้านของข้าอยู่นอกเมืองนี่เอง ทำไม

มาถูกฆ่าตายอย่างนี้ คุณพระช่วย ช่างเคราะห์ร้ายเหลือเกิน”

นางหมูนตัวกลับ แหวกฝูงคนออกมาได้ก็วิ่งจี้กลับ มาบ้านตะโกนเรียกกันก็เสียงขรม

“กัณฑ์ กัณฑ์ ข้ามีข่าวร้ายมาบอกเจ้า มาเร็วเร็ว”

“อะไรล่ะพี่ ชาวอะไร” กัณฑ์รีบถามกระหืดกระหอบ “ข่าวร้ายอะไร เกี่ยวกับข้าหรือ หรือว่าโกว๋ลัน...”

นางหยุดชะงักก็เหมือนจะสังหรณ์เรื่องร้ายกาจที่ไม่อยากจะคิด “หรือว่ามีอะไรเกิดขึ้นแก่ผิวของข้า พี่บอกมาเร็วๆ เถอะ”

หญิงเจ้าของบ้านยกมือขึ้นกุมอกเหมือนจะช่วยระงับความตื่นตัน

“แม่หนูเอ๋ย แม่หนูกัณฑ์ ผิวของเจ้าถูกฆ่าตายอยู่ที่หน้าตลาดในเมืองนั้นแน่ๆ ข้าได้ยินเขาพูดกันว่าผิวของเจ้าเป็นโจร ลักกำไลของพระราชินีไป เขาจับได้พร้อมกับของกลาง หัวหน้าช่างทองหลวงยืนยันแข็งแรง ราชมัลลิ่งประหารเขาเสียตามที่ได้รับคำสั่งมาจากพระราชฯ ช่างนำกลัวเหลือเกิน ร่างของผิวเจ้าอยู่ทางหนึ่งหัวกระเด็นไปอยู่อีกทางหนึ่ง ข้าเห็นข้าก็แทบจะเป็นลมตาย ไร้อภัย โกว๋ลันช่างเคราะห์ร้ายแท้ๆ...”

นางคงจะรำพันต่อไปอีกยี่สิบแฉกก็ไม่ได้ฟังต่อ ชาวบ้านเหมือนอสึบาตฟาดเปรี้ยงลงกลางใจ นางร้องกรีดขึ้นสุดเสียงแล้วล้มฟาดลงกับพื้น สลบไปทันที

หญิงเพื่อนบ้านอีกสองสามคนกุสูกจ่อเข้ามาช่วยปฐมพยาบาลเอายาอดมมาจ่อจุมูกและช่วยกันนวดพื้น ไม่นานกัณฑ์ก็ฟื้นคืนสติ พอรู้ตัวก็ลำดับความเป็นมาได้ว่าเกิดอะไรขึ้น พลันน้ำตาก็ไหลพรากไม่ขาดสาย นางผุดลุกขึ้นยืน นัยน์ตาเบิกโพลงด้วยความตกใจสุดขีดเมื่อรำลึกขึ้นได้ว่าเกิดอะไรขึ้นแก่โกว๋ลัน

“โกว๋ลัน โกว๋ลัน” เสียงของนางแผดก้องสะท้านใจทุกคน ณ ที่นั้นจนเย็นเยือกไปหมด “เจ้าอยู่ที่ไหนโกว๋ลัน อยู่ที่ไหน”

กัณฑ์วิ่งออกจากที่นั่นไปโดยเร็ว มุ่งหน้าสู่ประตูเมืองที่เห็นอยู่ข้างหน้า หญิงเพื่อนบ้านตะโกนเรียกและวิ่งตามมาหลายคนด้วยความเป็นห่วง แต่กัณฑ์มิได้ยินเสียงเหล่านั้น เพราะหูของนางอึ้งอ้ออยู่ด้วยคำว่า ‘โกว๋ลันตายแล้ว’ ชั่วๆ ชากๆ จนไม่ได้ยินเสียงอื่นใดอีกนางวิ่งเต็มฝีเท้ามาพักหนึ่ง ก็ผ่านประตูเมืองและผ่านถนนสายสำคัญกลางเมืองซึ่งมีร้านรวงอยู่เรียงรายทั้งสองฟากจนมาถึงตลาดใหญ่ ซึ่งมีคนจับกลุ่มกันหนาแน่นเหมือนมุงดูอะไรอยู่ ได้ยินเสียงคนบางคนพูดทำนองปลงสังเวยว่า

“ไม่น่าเลย อ้ายหนุ่มต่างเมืองมาจากไหนก็ไม่รู้ ไม่น่าจะรื้ออันเป็นขโมยเลย หน้าตาก็คงจะดี ริชโมยของพระราชินีใครเขาจะละไว้ก็ต้องตายอย่างน่าทุเรศเช่นนี้แหละ ไร้อ่อย”

กันนิกแหวกฝูงชนเข้าไปจนถึงร่างสามีที่นอนเป็นศพอยู่ ส่วนศีรษะตกกลิ้งอยู่ไม่ห่างไกล นางหยิบศีรษะของโกวลันมาต่อเข้ากับร่างพินิจดูด้วยใบหน้าอันองุ่นน้ำตาสะอึกสะอื้นร่ำไห้เหมือนใจจะขาด

“โกวลันเอ๋ย ใครทราวดูต่อเจ้าถึงเพียงนี้ เจ้าไม่ได้ทำผิดอะไรสักนิด ทำไมต้องรับโทษทัณฑ์ถึงตายด้วย เขาหาว่าเจ้าขโมยกำไลของพระราชินีหรือ ไร้อ้ายพวกบัณฑิต ก็กำไลทองนั้นเป็นของข้านี้มาตามักง่าย ๆ ได้อย่างไร ถ้าจะมีคนขโมยกำไลของพระราชินีจริงคนขโมยก็ต้องเป็นอ้ายหัวหน้าข้างทองนั้นแหละ จะมีใครเสียอีกแล้วมาโยนความผิดให้เจ้า พระราชาก็ไม่ได้สวนคดีเลยสักคำ ปลดปล่อยมันลงโทษเจ้าตามชอบใจ เจ้าก็เลยต้องตาย ตายเพราะกำไลของข้าแท้ๆ ไร้อ่อย โกวลันเจ้าไม่ควรมากับข้าเลย ถ้าเจ้ายังอยู่กับมาชวีเจ้าก็ไม่ต้องตาย เจ้าควรจะมีความสุขอยู่กับนางไปนานแสนนาน ข้าทนได้ถ้าเจ้าจะอยู่กับนางต่อไป จริงๆ นะ ข้าไม่ว่าอะไรเจ้าสักนิดเพียงแต่รู้ว่าเจ้ามีชีวิตอยู่ ข้าก็พอใจเหลือหลายแล้ว แต่ที่เจ้าเป็นฝ่ายจากข้าไปอย่างไม่มีวันกลับสิ้นเจ้าแล้วข้าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างไรเล่า”

นางกอดศพโกวลันร่ำไห้โดยไม่แยแสต่อใครๆ ที่รายล้อมอยู่โดยรอบ ยิ่งมองดูหน้าสามีความอาลัยก็ท่วมทับ หัวอกจนสุดระงับ บังเกิดความเจ็บแปลบเหมือนถูกเข็มตั้งร้อยเล่มพันเล่มเข้าที่มแทงหัวใจปล้นความคิดอย่างหนึ่งก็ ผุดแวบขึ้น

“เรื่องนี้ต้องเป็นแผนการของอ้ายสุวรรณวัฒน์ก็ชาติชั่วแน่เทียว ดิฉันเราจะได้เห็นกัน”

นางผละจากร่างของโกวลัน ลุกขึ้นวิ่งตรงไปยังพระราชวังทันที เมื่อมาถึงประตูวัง ทหารยามคนหนึ่งเข้ามาขวางกั้นไม่ยอมให้ผ่าน แต่กันนิกก็ไม่แยแส ผลักทหารยามกระเด็นไปด้วยเรียวแรงอันเหลือเชื่อ นางวิ่งฝ่าฝูงคนเข้าไปจนถึงหวารวังชั้นใน และก้าวเข้าไปในตำหนักอันงามวิจิตร และเห็นพระราชากับพระราชินีประทับเคียงกันอยู่บนมรรยงก็ต่างกำลังหยอกกลิ้งกันอย่างมีความสุข หัวหน้านสุวรรณวัฒน์ก็มีรั้วอันอันวันทวนแดงกายด้วยพัสดวาทกรรมพรพรพราวกำลังยืนเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้น

กันนิกก็ปราดเข้าไปเผชิญหน้าพระราชาทันที ยอภายลงทวยความเคารพพร้อมกับทูลถามอย่างคั่งคั่ง

“พระองค์โปรดให้ประหารชีวิตสามีของหม่อมฉันทำไม เขาไม่ได้ทำอะไรผิดแม้แต่หน่อย”

พระราชาทอดพระเนตรดูหญิงผู้บุกรุกพระตำหนักด้วยความดูหมิ่นและติเตียน ตรัสหัวง ๆ ว่า

“อ้อ เจ้าหรือที่เป็นเมียของอ้ายหัวขโมยนั้น ทำไมข้าจะประหารชีวิตมันไม่ได้ เจ้าไม่รู้หรือว่ามันขโมยลายบาทของพระราชินีไป โทษประหารนั้นก็เหมาะสมแล้วนี่ แปลกอะไรหรือ”

“แปลกซิเพคะ ก็สามีของหม่อมฉันไม่ใช่ขโมย เขาไม่เคยขโมยของใครในชีวิตของเขา พระองค์ลงโทษเขาได้อย่างไร และถ้าหากว่าเขาทำผิดจริง พระองค์เคยสั่งให้ไต่สวนคดีหรือเปล่า พระองค์เป็นประมุขของแว่นแคว้นหน้าทีของพระองค์จะต้องให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกคน เหตุใดพระองค์จึงลงโทษคนโดยไม่พิจารณา ไม่สืบสวนหาข้อเท็จจริง กลับมอบอำนาจให้คนชั่วไปลงโทษแก่ผู้มีไต่ความผิดตามชอบใจของมัน พระองค์กระทำถูกต้องแล้วหรือ”

พระราชาทรงอึกอักไม่อาจจะตรัสตอบได้ สุวรรณวัฒน์ก็จึงรีบสอดเข้ามาว่า

“นางหญิงโง่คืด ผัวของเจ้าเป็นขโมย เจ้ากลับว่าไม่มีความผิดก็ด้วยบาทที่ถูกขโมยไปนั้น ข้าจำได้มันเหมาะว่าเป็นของพระเทวีแน่นอนเพราะข้าเป็นผู้ทำเองด้วยฝีมือของข้า ใครจะมารู้ดีกว่าข้าเล่า”

“หยุดนะ อ้ายคนถ่อย” กันนิกตวาดเสียงเซียว ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าจะต้องมาสอด เรื่องทั้งหมดนี้ ข้าว่าเจ้านั้นแหละเป็นตัวการเจ้าขโมยลายบาทของพระเทวีไป แล้วป้ายความผิดให้คนบริสุทธิ์เจ้ารู้ดีว่าความจริงเป็นอย่างไร แต่เจ้าพยายามบิดเบือน ulyบาทของมันเป็นของข้า ไม่ใช่ของพระราชินี เข้าใจไหม”

พระราชากับพระราชินีมองหน้ากันด้วยความสูงนงสุดขีด ในที่สุดพระราชินีหันมาทักกันนิกและตรัสด้วยความพิศวงว่า

“เจ้าว่าอะไรนะ กำไลที่สุวรรณวัฒน์มีนั้นเอามาถวายข้าเมื่อตะกี้นะหรือเป็นกำไลของเจ้า เจ้ามีหลักฐานอะไร”

กันนิกเงยหน้าขึ้น หัวเราะเสียงก้องอย่างสาแก่ใจ และทูลตอบด้วยความหยามหยัน

“พระองค์เองน่าจะรู้ดีกว่าใคร ก็ในเมื่อทรงอ้างว่ากำไลที่ถูกขโมยข้างนั้นเป็นของพระองค์ พระองค์ควรจะรู้ดีว่ามันแตกต่างกับอีกข้างหนึ่งที่ทรงสวมอยู่อย่างไรบ้าง พระองค์รู้ไหมว่ามันแตกต่างกันอย่างไร”

“มันจะแตกต่างกันได้อย่างไรในเมื่อมันคู่กันมาตั้ง

แต่แรกสร้าง ข้าใส่ของข้ามาจนจะสีกอยู่แล้ว ข้าก็ยังไม่เห็นว่ามันต่างกันตรงไหนเลย” พระราชินีชมวดพระชนงอย่างไม่พอพระทัย

กันนาก็หิ้ววลัยทองอีกข้างหนึ่งออกจากกระเป๋าดรอกเสื้อเหวี่ยงไปตกบนพระเพลาของพระราชินี พลางกล่าวว่า

“กำไลของหม่อมฉันข้างนี้ก็เช่นเดียวกับอีกสองข้างที่ขอพระบาทของพระองค์ น้ำหนักของมันก็เท่าๆ กันคือสองตำลึงก็ง ลวดลายสลักก็เป็นลายก้านขดเหมือนกันจริงไหมพระเจ้าข้า”

พระราชินีหิ้วกำไลขึ้นจากพระเพลาขึ้นมาดูทรงอุทานอย่างพิศวง

“เอ๊ะ นี้อะไรกัน กำไลของเจ้าชอนนี้ข้างเหมือนกับกำไลเท้าของข้าทั้งสองข้างราวกับแกะ”

“ลองเขย่ากำไลของหม่อมฉันดูสิเพคะ”

พระราชินีทรงชวलयทองสั้นเบาๆ ปรากฏเสียงดังกรู๊งกรู๊งชัดเจน

“เสียงอะไรเพคะ”

“ข้าว่าเสียงเหมือนไข่มุกกระทบกัน คงจะใช่”

พระราชินีวัดสายพระเนตรมาที่กันนาก็ ตรัสหัวนง ว่า “แล้วยังไง”

กันนาก็ยิ้มเยาะ กล่าวเหมือนเหน้อยหน้าใจเต็มประดา

“ก็หม่อมฉันใส่ไข่มุกเม็ดเล็กๆ ไว้ข้างในกำไลนี้ ๖ เม็ด มันจึงกระทบกันกรู๊งกรู๊งเวลาที่ขยับไปมา กำไลที่ขอพระบาทข้างซ้ายของพระองค์นั้นก็เช่นเดียวกัน หม่อมฉันใส่ไข่มุกไว้ ๖ เม็ดเหมือนกันนี่ ส่วนกำไลที่ขอพระบาทขวาของพระองค์นะ ไม่มีเสียงอะไรหรอกเพราะมันไม่มีอะไรอยู่ข้างใน ถอดมาสิหม่อมฉันจะพิสูจน์ให้ดู”

พระราชินีก็มลงถอดวลัยบาททั้งสองข้างส่งให้กันนาก็อย่างงๆ หญิงงามแห่งเมืองปฐหาร์หิ้วกำไลของตนและกำไลขอพระบาทซ้ายขึ้นมาวางเคียงกัน ค่อยๆ แกะปุ่มสลักเล็กๆ ที่ตัวกำไลออกทีละข้างเคาะเบาๆ ทันใดก็มีไข่มุกเม็ดเล็กแวววาวร่วงลงมาข้างละ ๖ เม็ด ส่วนวลัยบาทเบื้องขวาของพระราชินีไม่มีสลักเปิด และเมื่อถูกเขย่าแรงๆ ก็ไม่มีเสียงอะไรเลย เพราะเป็นกำไลกลวงธรรมดา

“ที่นี้ทรงเห็นหรือยังว่ากำไลที่มีไข่มุกทั้งสองข้างเป็นของหม่อมฉัน ส่วนของพระองค์ไม่มีอะไรอยู่ข้างในทรงเห็นหรือยังว่า กำไลของหม่อมฉันเป็นคู่กัน แต่ของพระองค์มีไข่มุกของมัน มันเหลือเพียงข้างเดียว เพราะถูกอ้ายคน

คตขโมยคู่ของมันไป ถ้าจะทรงทวงคืนก็ต้องไปทวงที่สุวรรณวัณณกันนั้น ไม่ใช่มาทวงที่กักเอาของหม่อมฉัน”

พระราชินีทรงทรุดพระองค์ลงนั่งอย่างอ่อนแรง พระพักตร์แดงชานด้วยความอายผสมความแค้น พระราชาทรงปราดเข้าประคองตรัสว่า

“จริงของเขาแล้ว น้องเอ๋ย วลัยบาทไม่ใช่ของของเรา แต่พี่ลึกรจะเสียใจยิ่งกว่าน้อง เพราะพี่สั่งประหารคนบริสุทธ์ไปทั้งคนโดยที่เขาไม่มีความผิดอะไรเลย” ทรงหันมาตวาดหัวหน้าช่างทองด้วยความชิงชังและขะแยง “อ้ายคนสารเลว เอ็งจะต้องชดใช้หนี้แห่งความชั่วของเอ็งอย่างสาสม”

พระราชอาตริสให้ราชมัลลนำหัวหน้าช่างทองไปขังคุกทันที รอกการพิพากษาคดีวันรุ่งขึ้น และทรงหันมาหากันนาก็ ตรัสว่า

“เราต้องขอโทษเจ้าที่หลงผิดไป เราเสียใจ”

กันนาก็ผุดลุกขึ้นยืนทันทีด้วยความโกรธอดแน่น ในอกจ้องพระพักตร์พระราชินีด้วยความชิงชัง ระเบิดเสียงเย้ยหยัน

“เสียใจหรือเพคะ พระองค์ก็ตรัสอยู่เพียงคำเดียวว่าเสียใจมันติดอยู่ที่พระโอษฐ์ของพระองค์เป็นธรรมดาอยู่แล้ว จะตรัสเมื่อไรก็ได้จะมีความหมายอะไร จะมีความรู้สึกอะไรในพระทัยก็หาไม่ พระองค์เสียพระทัยจริงๆ หรือ ที่ทรงมอบอำนาจให้คนชั่วทำลายล้างคนบริสุทธ์อย่างสามิของหม่อมฉัน ไกวัลินตายโดยที่พระองค์มิได้ไต่สวนสาเหตุสักคำ ส่วนคนสารเลวของพระองค์มีความผิดมหันต์ พระองค์กลับสั่งให้จำคุกไว้ก่อน รอกการพิพากษาวันหลัง นี่หรือความยุติธรรมทำไม่ไม่ทรงสั่งให้ประหารชีวิตมันเสียเดี๋ยวนี้เล่า หม่อมฉันชิงชังพระองค์นี้ไม่ต้องการจะเห็นพระพักตร์อีกต่อไป”

นางผลุนผลันวิ่งออกจากตำหนักกลับสู่ตลาดอันเป็นที่สามิของนางถูกประหาร แต่มิได้พบซากศพ เพราะเจ้าหน้าที่ได้เอาศพไปฝังเสียแล้วในป่าช้าของบุคคณรินนามที่ไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีป้ายชื่อ ไม่มีที่สังเกตุใดๆ ปะปนอยู่กับหมู่ศพของคนทั่วไปนับไม่ถ้วน

กันนาก็ทรุดตัวลงนั่งบนพื้นดินอย่างหมดเรี่ยวแรงอ่อนเพลียเหมือนใจจะขาด นึกถึงสามิที่จากไปแล้วก็หวนกลับมานึกถึงตัวเองตั้งแต่นี้ต่อไปจะทำอย่างไร ชีวิตที่เกาะเกี่ยวกับไกวัลินมาแต่เล็กจนโตจนกลายเป็นชีวิตเดียวกันเมื่อถึงคราวจะแยกจากกันก็ดูจะทันทันอย่างเหลือเชื่อ จนคิดไม่ถึงและเตรียมกายเตรียมใจไม่ทัน นึกถึงไกวัลินว่าปานจะนี้จะอยู่ที่ไหน ป่าช้าศพไม่มีญาติก็อยู่นอกเมือง และจะอยู่ตรงไหนก็ไม่รู้อีกเหมือนกัน

นางลุกขึ้นยืนเหลียวดูโดยรอบเห็นประตูเมืองที่ไกลที่สุดอยู่ทางซ้ายมือไม่ห่างไกล ก็รีบสาวเท้าออกทางประตูนั้น วิ่งเหยาะพลางเหลียวซ้ายแลขวา มองหาสถานที่อันเป็นป่าช้ามีติดตามที่คาดคะเนไว้ก็มีได้พบพาน นางวิ่งรอบพระนคร ผ่านประตูเมืองถึงสิบกบกประตูวังวนอยู่สามรอบตั้งแต่เริ่มสายจนบ่ายคล้อย สิ้นกำลังวังชา สิ้นความคิดที่จะสืบเสาะต่อไป ก็กลับเข้ามาในพระนครอีกครั้งหนึ่ง ทรวดตัวลงนั่งพิงโคนไม้ เหน็ดเหนื่อยและหิวโหยเหมือนชีวิตจะขาดสิ้นลง นางนั่งเหม่อลอยไม่เอาใจใส่ต่อสิ่งรอบตัวซึ่งมีแต่ความเปล่าเปลี่ยว มีแต่เสียงนกร้องนานๆ ครั้ง และเสียงลมลู่กิ่งไม้ใบไม้วูหวือวอยู่ตลอดเวลา

ดวงอาทิตย์สีแดงเข้มค่อยคล้อยต่ำ จนลับดวงหายไปจากท้องฟ้าและความมืดแห่งราตรีก็คืบคลานเข้ามาแทนที่ ดวงดาวปรากฏพร่างพรายเหมือนดวงเนตรนับพันดวงของพระวรุณ ที่เปล่งแสงวิโรจน์ระยิบระยับทั่วไปในสรวงสวรรค์ ก็นั่นก็ผู้มิหัวใจอันอัดแน่นด้วยความแค้นและความทุกข์ โทมัสแลสนหาหิส ค่อยยื่นกายขึ้นนั่งคุกเข่าประนมมือกรรพมเหนือศีรษะ แสดงอัญชลิต่อทวยเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์กล่าวด้วยความท้อแท้และสิ้นหวังว่า

"ข้าแต่องค์เทพมเหสักข์ อันมีพระอัคนีเป็นประธาน ขอทรงเมตตาแก่ข้าด้วย ข้าสิ้นแล้วซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าไม่มีแรงที่จะต่อต้านอำนาจธรรมอีกต่อไป และสิ้นหนทางที่จะคิดกลับไปหาพ่อแม่ที่นครปุหารอีกแล้ว ข้าจะตายอยู่ที่นี้ แต่ข้าจะต้องแก้แค้นคนชั่วคนธรรมเสียก่อน โอ้พระอัคนีเทพโปรดช่วยข้าด้วยเถิด"

สิ้นสำเนียงอันเศร้าสร้อยของนาง พลันภาพพระเทวบุโรหิต ก็ปรากฏผาดเงื่อมขึ้นเหนือปฐพีเปล่งรัศมีสว่างเรืองรองแผ่ไพศาลโดยรอบพระพักตร์สีเทาตูลงบเคร่งขรึม แต่พระเนตรแดงฉานฉาดดั่งไฟลุกโชนนำสะพรั่งกลัวทรงจ้องหน้าของกัณท์ครู่หนึ่ง จึงเอ่ยพระดำรัสว่า

"ดูก่อนน้องหญิง เธอเรียกหาเราหรือ"

"พระเจ้าข้า ข้าพระบาทเรียกหาพระองค์ ช่างเป็นโชคดีนี่กระไรที่พระเป็นเจ้าผู้เสด็จมา"

"เรามาดำรงครองของเธอเพราะเธอเป็นหญิงที่ทรงคุณธรรมเลอเลิศ ไม่มีเทพองค์ใดปฏิเสธคำเรียกร้องของผู้หญิงที่ทรงคุณพิเศษได้หรอก ในอดีตกาล แม้พระสุรยาที่ดียังไม่กล้าซัดกรธขึ้นสู่ท้องฟ้าทั้งนี้เพราะนางศีลวดีประกาศิตเอาไว้เธอมีเรื่องเดือดร้อนอันใดหรือจงบอกมาเถิด"

กัณท์ก็ก้มลงกราบที่พื้น กล่าวด้วยน้ำตานองหน้าว่า "โอ้พระคณบดี ข้าพระบาทเป็นผู้เคราะห์ร้าย

ไม่มีใครเป็นที่พึ่งอีกแล้ว ขอทรงช่วยข้าพระบาทด้วยเถิด"

"เราจะให้เราช่วยอะไรจงบอกมาเรายินดีจะช่วยเหลือเธอทุกอย่าง" พระผู้พิพากตร์ ตรัสด้วยความเมตตา ทรงลูบพระมัสสุสีเทาไปมาอย่างอารมณ์ดี

"ข้าแต่พระนฤดม ข้าพระบาทถูกคนใจบาปหยาบเข้าในเมืองนี้กระทำทารุณแก่จิตใจจนเหลือที่จะทนทาน ขอพระองค์ทรงลงโทษคนเหล่านั้นด้วย"

พระอัคนีผู้ทรงฤทธิ์มหาสมบัติด้วยคำของหญิงผู้เคราะห์ร้ายก็ทรงสงสารยิ่งนัก ก็มพระพักตร์ทั้งสองเป็นสัญญาณรับรู้อ แล้วทรงเวยพระพักตร์ขึ้น เปล่งประกายไฟจากพระเนตรทั้งสี่ฉายกราดไปทั่วทุกทิศเป็นมหาอัคนีพลุ่งโพล่งรุ่งโรจน์ ดั่งจะเผาฟ้าและดินให้เป็นภัสสมรุธโดยฉับพลัน ทรงเอ่ยพระดำรัสว่า

"กัณท์ จงดูเถิด วันนั้นครมทุโรจักจมอยู่ในทะเลเพลิงอันเผาผลาญไปทุกหนทุกแห่ง คนบาปคนชั่วจะหนีกันอลหม่านแต่จะไปไม่รอดเพราะประตูเมืองจะปิดหมดทุกประตู มันจะวิ่งวนเวียนอยู่ในเมืองนี้ เหมือนสุกรวิ่งอยู่ในเล้าหาทางออกมิได้ ส่วนคนดีมีศีลธรรมจะรอดชีวิต เขาจะแลเห็นประตูเมืองเปิดโล่งทุกหนทุกแห่ง"

ตรัสจบพระเป็นเจ้าก็ทรงโบกพระหัตถ์ไปมา เมื่อโบกไปทางไหนไฟก็ไหม้ลุกลามไปทางนั้น ติดต่อกันจนเป็นบริเวณใหญ่หมึมาเหมือนทะเลอันไพศาล โชติช่วงร้อนแรงดั่งไฟนรก แสงอัคนีจับท้องฟ้าแดงฉานเหมือนสีเลือด เสียงพายุพัดโหมกระพือดั่งคึกคัก ช่วยเร่งให้เปลวไฟแลบเลียไปรอบทุกทิศ ดั่งลั่นอสุรนับหมื่นนับแสนที่ตัวัดหาเหยื่ออย่างกระหายในชั่วเวลาเพียงยามต้นของราตรียังไม่ถึงมัชฌิมยามเมืองมทุโรทั้งเมืองก็ออดวายเป็นในทะเลไฟนรก ราชวงศ์ปาดนยะอันเรื่องเดชาบุภาพมีอำนาจเกริกไกรมาหลายร้อยปีก็ถึงความพินาศสิ้นสูญ

ขณะเมื่อมหาอัคนีเผาผลาญเมืองอยู่นั้น ประชาชาวพระนครก็แตกตื่นหนีไฟกันอลหม่าน เสียงร้องด้วยความตกใจแข่งแซ่ไม่ได้ศัพท์ คนที่มีคุณธรรมตั้งอยู่ในศีลธรรมก็หนีออกจากเมืองทางประตูเมืองที่เปิดกว้างอยู่โดยรอบถึงสิบกบกแห่ง รอดชีวิตไปได้ แต่คนบาปคนชั่วแม้จะวิ่งวนกระเซอะกระเซิงหาทางออกสักเท่าไร ก็ไม่อาจจะหนีรอดไปได้เพราะแลเห็นแต่กำแพงขวางกั้นอยู่ทุกหนทุกแห่ง จึงถูกไฟคลอกตายกำยกองนับประมาณมิได้ และในท่ามกลางอันตรายอันร้ายแรงที่คุกคามทุกชีวิตในยามนั้น กัณท์ก็หนีลี้กเรนหนีออกจากเมืองไป ร่างอันอ่อนเปลี้ยของนางล้มลุกคลุกคลานกระเซอะกระเซิงไปอย่างไร้เหนือรู้ได้ตลอดคืน

จนกระทั่งถึงเวลาใกล้รุ่งราง อันกำหนดด้วยแสงขาวมุกขมัว ของพระอัศวินที่ฉวยจับขอบฟ้า กันนั้นก็พาร่างอันโผล่เส้น เรียวแรง มาลุ่มฟุบอยู่ตรงหน้าเทวรูปพระทศพรคาเทวีในเทว ลัยน้อยอันปรักหักพังอยู่ชายป่านอกพระนคร

ลมใกล้รุ่งโชยพัดมาเฉื่อยฉิวเป็นระลอกเบาบางแผ่ ซ่านไปโดยรอบกันนั้นก็ค่อยรู้สึกตัวฟื้นขึ้นอย่างระโหยโรยแรง นางแลไปเบื้องหน้า เห็นองค์พระทศพรคาประทับอยู่บนบัลลังก์ ศิลา มีพระพักตร์อันดั่งมิ่งทึ่งก็รีบยอบกายลงกราบ และใน ความรู้สึกอันเลื่อนรางครั้งหลังครั้งตั้นนั้น นางก็ได้ยินเสียง ของพระเทวีตรัสอย่างแผ่วเบา เหมือนจะให้นางได้ฟังโดย เฉพาะว่า

“ลูกเอ๋ย เจ้าเห็นดเห็นอโยกระเซอะกระเซิงมาถึงนี้ ดูบอบข้ำมากเต็มที น่าสงสารนัก จะให้แม่ช่วยอะไรเจ้าบ้าง เล่า”

กันนั้นก็ก้มหน้าลงด้วยความรันทด น้ำตาที่เหือดแห้ง ไปแล้วพาลจะไหลรินออกมาอีก นางกลั้นสะอื้นตอบอย่าง ท้อแท้ว่า

“เพคะ พระแม่เจ้า ลูกสิ้นหนทาง สิ้นคิด สิ้นปัญญา ไม้รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อประโยชน์อันใด ลูกอยากจะตาย ความตายคงจะยุติปัญหาทั้งมวลลงได้ พระแม่เจ้าจะให้ลูก ทำอย่างไรดีเล่า”

“ปัญหาของเจ้า ไม่มีใครจะแก้ได้นอกจากตัวของ เจ้าเอง” เสียงจากเทวรูปแว่วก้องวานมาอีก “แต่แม่รู้ว่าเจ้า ได้ยอมแพ้เสียแล้วหัวใจของเจ้ามันแตกสลายยับเยินไม่มีชิ้นดี ถึงจะมีทิพยโอสถใดๆ สักก็ขนาน ก็คงจะไม่ช่วยเยียวยาให้ กลับฟื้นคืนคงได้อีก เจ้ามันไม่เหมือนกับผู้หญิงอื่นทั้งหลาย เพราะโกวลงมีความหมายต่อเจ้ามากมายนักหนา ถ้าเป็น อย่างมาชวี นางก็เห็นว่าโกวลงเป็นแต่เพียงคู่เสนหาที่นาง พิศมัยมากที่สุดเท่านั้น บัดนี้นางก็คงจะลืมเขาไปแล้วส่วน กรณีของหญิงทั่วไปถึงจะรักสามีแค่ไหน กาลเวลาที่ผ่านไป ก็ย่อมจะทำให้นางลืมเลือนเขาได้ในที่สุด การเผาตัวตาย ตามสามีของหญิงบางคนก็เป็นเรื่องของการทำตามประเพณี มากกว่า บางทีจะเป็นการฝืนใจยอมด้วยซ้ำ แต่สำหรับ ตัวเจ้า กันนั้นก็ การตายจากของโกวลงคือการสูญเสียทุกสิ่ง ทุกอย่างที่เจ้ามี เพราะอะไร ก็เพราะโกวลงนั้นมิใช่เป็นแต่ เพียงสามีของเจ้าเท่านั้น เขาเป็นเพื่อน เป็นพ่อ เป็นนาย และเป็นทุกๆ อย่าง โลกนี้ทั้งโลกก็คือโกวลง เขาเป็นชีวิต ทั้งชีวิตของเจ้า เป็นลมปราณ ซึ่งเมื่อหลุดลอยไปแล้วชีวิต ของเจ้าจะพลันสิ้นสูญไปด้วย เห็นหรือยังว่าเจ้านั้นคือโกวลง และโกวลงก็คือเจ้านั่นเอง สิ้นโกวลงเสียแล้ว เจ้าก็ไม่อาจ

จะคงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เจ้ามาถึงจุดสุดท้ายเสียแล้ว ลูกเอ๋ย”

สิ้นกระแสดำรัสของพระเทวี ความเจียบบังก็บังเกิด ขึ้น โบอโคกแห่งโบหนึ่งปลิวตามลมมาตกลงบนพื้นศิลา แม้ จะเป็นเสียงที่แผ่วเบาเพียงไรก็ตาม เสียงนั้นก็ยิ่งปลุกกันนัก ให้ตื่นจากภวังค์ รีบเงยหน้าขึ้นดูพักตร์ของรูปปฏิมาที่ทอด สายเนตรลงมาประสานสายตานาง เหมือนจะแทงทะลุลงไป ถึงกันบึ้งแห่งหัวใจ

กันนั้นก็ถอนใจยาวด้วยความรู้สึกของคนที่ถูกตอก ในที่สุด

“เพคะ พระแม่เจ้าตรัสถูกต้องแล้ว เป็นความจริง ตามพระดำรัสทุกประการ บัดนี้ลูกคิดตกแล้วว่าจะทำอย่างไร ลูกจะต้องติดตามให้พบโกวลงให้ได้ ไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ใด ถึง จะต้องติดตามไปทั่วแผ่นดินโลกพิภพสวรรค์ หรือแดนนรก ลูกก็จะต้องไป ลูกขอทูลถามพระแม่เจ้าเพียงข้อเดียว ขอได้ ทรงเมตตาด้วยเถิด”

“ถามมาซิ”

“ลูกจะติดตามโกวลงไปโดยวิธีใดจึงจะพบเขา และได้ดำรงชีวิตร่วมกันอีก”

“มีวิธีเดียวที่เจ้าจะได้พบเขาสมปรารถนา” เสียง พระเทวีแผ่วเบาละงจนเกือบเป็นเสียงกระซิบ “ฟังให้ดี ห่าง จากเทวาลัยนี้ไปทางตะวันออกใกล้กับหมู่บ้านนอกเมืองที่ เจ้ามาอาศัยอยู่ มีเนินเขาที่ทอดชะงักเงื้อมเหนือลำธารแห่ง หนึ่ง บนยอดเขานั้นเป็นลานราบเกลี้ยงเหมือนหน้าแท่น ความสูงระหว่างลานผากับผืนดินนั้นแล คือเส้นทางของเจ้า ที่จะนำไปพบโกวลง”

สิ้นเสียงพระเทวี ความเจียบบังก็กลับเข้าครอบงำ เทวาลัยอีกครั้งหนึ่ง กันนั้นก็โหมงาม ผู้ซึ่งบัดนี้มีร่างบอบข้ำ อืดโรย ผมเผ้ายุ่งเป็นกระเซิง นัยน์ตาขุ่นมัวและแดงก่ำ เพราะไม่ได้พักผ่อนมาตลอดวันตลอดคืน เสื้อผ้าที่สวมใส่ก็ สกปรกมอมแมมมาชดวันเป็นริ้วรอย ดั่งเครื่องนุ่งห่มของคน ขอบทาน ก็ออกเดินโซซัดโซเซจากเทวาลัย มุ่งหน้าสู่เนินเขา นอกเมืองทางตะวันออก ร่างของนางค่อยได้เต้าไปตามทาง ลัดเลาะไปตามแนวป่า หายลับไปในดงไม้ทึบที่ปกคลุมเชิง ผาตลอดขึ้นไปจนถึงยอดเขา

สายแล้ว แสงแดดเริ่มแรงกล้าขึ้นตามลำดับ หญิงชาวบ้านนอกเมืองราวหกเจ็ดคน นำผ้ามาซักที่ลำธาร อันไหลเลียบเชิงเขา ผ่านไปได้ชะงุ้มผาอันเป็นที่ร่มเย็น กำบังแสงอาทิตย์ได้เป็นอย่างดี ขณะที่กำลังสนทนากันอยู่ ด้วยเรื่องไฟไหม้พระนคร อันเป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องพูดกัน ไม้รู้จักจบ พลันก็ต้องหยุดชะงัก สะดุ้งเฮือกขึ้นพร้อมกัน

ด้วยเสียงกรี๊ดร้องโหยหวนที่ก้องกังวานมาจากช่องอนาค
ทุกคนเงยหน้าขึ้นมองไปยังลานผาเบื้องบนอันเป็นที่มาแห่ง
เสียงนั้น ก็แลเห็นร่างแบบบางของหญิงคนหนึ่งค่อยก้าว
ออกมาสู่ปลายช่องอนาค ใบหน้าของนางปกคลุมรุ่มร่าด้วย
ผมที่ยุ่งเป็นกระเชิงจนดูไม่ออกว่านางเป็นใครและมาจากไหน
หญิงผู้มีรูปลักษณ์อันน่าสมเพชดังกล่าว เดินโซเซเข้ก้งมา
อย่างคนใกล้จะสิ้นแรงจนมาหยุดยืนที่ปลายช่องอนาคในที่สุด

หญิงชกผ้าอำปากค้างด้วยความตระหนก เมื่อเห็น
ว่าร่างนั้นกำลังจะหลุดร่วงลงมาจากหน้าผา แต่ยังไม่ทันที่
จะเปล่งเสียงออกมาร่างนั้นก็กรี๊ดเสียงโหยหวนขึ้นอีกครั้งหนึ่ง
เสียงอันแหลมเล็กนั้นทำให้ทุกคนเกิดความสะท้านเย็นยะ
เยือกเข้าไปถึงหัวใจ สิ้นเสียง ร่างของนางก็ลอยละลือจาก
หน้าผา ตกลงฟาดกับพื้นดินเต็มแรง

เมื่อทุกคนวิ่งเข้าไปดู หญิงผู้เคราะห์ร้ายตายสนิท
แล้ว ร่างนั้นนอนคว่ำตะแคงหน้าข้างหนึ่ง ทำให้เห็นได้ชัด
ว่าเป็นใบหน้าของกันนาก็ที่โตรมด้วยเลือด และนัยน์ตายัง
เบิกโพลงอยู่

“กันนาก็” ทุกคนอุทานด้วยความตกใจ “กันนาก็
หรือนี่ โธ่เอ๊ยทำไมเคราะห์ร้ายอย่างนี้”

ผู้หญิงหลายคนสะอื้นอึกต่อภาพที่ปรากฏเฉพาะ
หน้า บางคนต้องเบือนหน้าหนีด้วยความสลดใจและสมเพช
จนน้ำตาไหล ทุกคนรู้จักและรักใคร่เมตตากันนาก็ นึกถึง
ภาพกันนาก็คนงามผู้สงบเสถียรเรียบร้อย ไม่เคยทำความ
เดือดร้อนหรือทำบาปแก่ใครแม้แต่น้อย สักตัวก็ไม่เคยบี
ท่าไมคณบริสุทธ้อย่างนางจึงต้องมาตายอย่างอนาถาไร้ญาติ
ขาดมิตรเช่นนี้เล่า

หลายปีต่อมา ชาวบ้านช่วยกันสร้างเทวาลัย

หลังน้อยบนยอดเขาแห่งนั้น ในสถานที่อันเหมาะสม ร่มรื่น
แวดล้อมด้วยดงประดู่อันสะพรั่งด้วยใบเขียวสดทุกกิ่งก้าน
ช้วนาดาปี ภายในเทวาลัยน้อย เป็นที่ประดิษฐานรูปปฏิมา
ของเจ้าแม่กันนาก็ปัตตินีเทวี อันแกะสลักด้วยหินทรายสีเขียว
ซึ่งเขาไปสกัดมาจากภูเขาหิมลัยอันไกลโพ้นในภาคเหนือ
ของชมพูทวีปเมื่อ ได้ศึลามาแล้วเขาก็บรรทุกลงเรือล่องตาม
แม่น้ำคงคาออกมาหาสมุทร เดินทางมุ่งใต้ลงมาจนเกือบ
สุดปลายแหลมกุมารีถึงเมืองรามศวรม อันเป็นเมืองต้นทาง
ที่พระรามจันทร์เสด็จกรีธาทัพข้ามไปสู่เกาะลังกาโดยสะพาน
รามเสตุ เพื่อไปปราบท้าวราพณาสูร และมารโอบาบททั้ง
หลาย ให้พินาศสิ้นสูญไปในมหาสมุทรสงครามครั้งบรรพกาล
เขาก็นำศึลาลงแช่ในน้ำทะเล ณ ที่นั้นเป็นเวลาเจ็ดวันเพื่อ
ให้มีความศักดิ์สิทธิ์ชั้วนินันดร จากนั้นจึงนำศึลาไปแกะสลัก
เป็นรูปเจ้าแม่กันนาก็สถิตไว้ในเทวาลัย เป็นที่เคารพสักการะ
ของผู้คนทั้งหลาย โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่มีความรักต่อกัน
มักจะมาให้สัตย์สาบานต่อกันที่นี่ โดยขอให้เจ้าแม่เป็นสักขี
พยาน องค์ปฏิมาของพระปัตตินีเทวีสถิตยืนอยู่บนแท่น
ทรงสวมวลัยบาททองศฤงคารอันสุกปลั่งเพียงข้างเดียว เพราะ
อีกขอนหนึ่งที่เป็นคู่กันได้สูญหายไปนคราวไฟไหม้เมือง
มทุโรครั้งใหญ่หนึ่ง สิ่งหนึ่งที่ทุกคนผู้มาเยือนเทวาลัยได้แล
เห็นและต่างก็ตั้งข้อสังเกตตรงกัน คือพระพักตร์ของพระแม่
เจ้ากันนาก็ปัตตินีเทวินั้น ถึงแม้ศึลปินผู้แกะสลักจะบรรจงรัง
สรรค์อย่างสุดฝีมือเพียงใดก็ไม่อาจจะลบรอยคร่ำครวญให้
หมดไปได้ จึงประหนึ่งว่าเจ้าแม่มีความทุกข์แสนสัลอยู่ใ
นอกตลอดกาล และหัตถ์ทั้งสองที่แบเหยียดไปเบื้องหน้านั้น
เล่าก็ดูประหนึ่งว่ากำลังร้องขอความยุติธรรม อันเป็นสิ่ง
เดียวที่โลกนี้ไม่มีจะให้

จากกัลยาณวดี ภารตนิยาย ชุดที่ ๙, สำนักพิมพ์แม่คำผาง

โบทัน เป็นนามปากกาของ
สุภา ลือศิริ (สิริสิงห์) จบอักษร เริ่ม
เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นตั้งแต่เป็น
นิสิต ผลงานสำคัญเช่น แววัน
จดหมายจากเมืองไทย (เป็น
นวนิยายได้รับรางวัล ส.ป.อ.)

จดหมายจากเมืองไทย

โบทัน

จดหมายฉบับที่หนึ่ง

ในเรือเดินทะเลชื่อ “ไหอ้วง”^๑
เดือนเจ็ด ขึ้นหกค่ำ ปีระกา^๒

กราบเท้าแม่ที่เคารพยิ่งของลูก

กว่าแม่จะได้รับจดหมายฉบับนี้ ลูกก็คงถึงเมืองไทยเรียบร้อยแล้ว ลูก
ยังไม่แน่ใจว่าจะได้ส่งจดหมายฉบับนี้ในวันใดเวลาใด แต่ลูกมีความปรารถนา
อย่างยิ่งที่จะเขียนถึงแม่จนสุดจะทน ลูกอาจจะต้องส่งจดหมายฉบับนี้จากเมือง
ไทยเลยก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นลูกจะเขียนเล่าเรื่องเมืองไทยและคนที่ลูกได้พบ
มากกราบเท้าแม่อีกฉบับหนึ่ง

ลูกเพิ่งจะโง่ศิระชะขึ้นจากหมอนได้ในวันนี้เองเมาคลื่นนี้ช่างร้ายกาจนัก
ลูกอาเจียนจนรู้ว่าท้องเบาโหวงราวกับไม่มีอะไรอยู่ในนั้นเลยแม้แต่ไส้พุง บางที
อาเจียนหนักๆ เข้าลูกต้องเอามือล้วงคอดูว่ามีเครื่องในหลุดออกมาบ้างหรือ
เปล่าและลูกแผลอกทำเช่นนั้นหลายครั้งจนเพื่อนสงสัยว่าทำอะไรแต่เสียงทักว่า

“นั่นแกทำอะไร คนเมาที่ต้องการจะอาเจียนเท่านั้นจึงจะล้วงคอให้
อาเจียน นี่อาเจียนจนตายอยู่แล้วยังจะล้วงคอ”

“ฉันทิ้งไส้จะหลุดออกมาทางปาก” ลูกตอบอย่างจริงจังที่สุด แต่มัน
กลับหัวเราะเยาะลูก และคนอื่นพลอยหัวเราะกันไปหมด

“เหมือนผู้หญิงแพ่ท้องนะ พวกเราในเวลานี้เหมือน จริงๆ” อั้งกิมให้
ข้อสังเกตที่ลูกเห็นด้วยจริงๆ เหมือนผู้หญิงแพ่ท้อง บางคนก็แพ่มากบางคนก็
แพ่น้อยลูกยังจำเบ็ลสิหวัน ได้ แม่จำได้หรือไม่สิหวันที่เคยอยู่บ้านติดๆ กับ
บ้านเรา สิหวันแพ่ท้องไม่เหมือนชาวบ้านเขาทั้งหลาย แพ่ตั้งแต่เดือนที่สอง
จนเดือนสุดท้ายก็ยังอาเจียนไอ้กอัก ทำงานการไม่ได้เลย ข้าวปลาไม่เคยตก
ถึงท้อง พอเข้าปากล่วงพันลำคอครูเดียวก็อกหมดได้แต่นอนคาเตียง แม่มีวัน
ตั้งมาจนถึงบ้านเราว่าถ้าเด็กเป็นผู้หญิงจะเอาทั้งถึงบัสสาวะให้ตายเสีย แต่ลูก

หมายเหตุ

ภาษาจีนที่ปรากฏในเรื่องนี้ทุกคำ เขียนตามสำเนียงพูดของจีนแต้จิ๋ว

๑ สมุทรราช

๒ ตรงกับวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๘

ชายคัดค้านว่า อย่าเลยทหารหนัก ให้ใครไปก็สิ้นเรื่อง โชคดีที่เด็กเกิดมาเป็นผู้ชาย ทั้งพ่อทั้งยารักหนักหนา แต่แม่อยู่ข้างจะเกลียด ลูกจำได้ว่าหลังวันทะเลาะกับผิวทุกคืนก่อนนอนกลัวจะมีลูกในที่สุดต้องเลิกกัน หลังวันไปบวชช้อยู่วัด ตาผิวไม่เดือดร้อนอะไรเพราะมีเมียใหม่สำรองไว้แล้ว

ลูกมีวแต่พูดนอกเรื่องเสียมากมาย ตั้งใจจะเล่าเรื่องการเดินทางต่างๆ แต่นั่นแหละ การที่ลูกรู้จักอาเจียนคลื่นเหียนวิงเวียนเสียบ้างทำให้ลูกรักแม่ขึ้นอีกอีกโข ได้สำนึกว่าแม่ลำบากมาเพื่อลูกเพียงไร และลูกไม่แน่ใจว่าลูกทำผิดหรือถูกที่จากแม่ไปเมืองอื่นเมืองที่ไม่ใช่ของเรา

ทะเลเรียบราวกับพื้นกระดานแต่ลูกก็เมาคลื่นเรือเดินทะเลลำใหญ่ราวกับตำบลผิวเล้งทั้งตำบลจนได้เป็นพันๆ ไม่เอียงหรือโคลงเคลงเลย ไม่น่าที่จะเมาคลื่น แต่พวกเราเมาคลื่นกันทุกคนแต่เส็งสบายที่สุด เขาอาเจียนเล็กน้อยในวันแรกเท่านั้นเขาจึงมีโอกาสหัวเราะเยาะลูก คนเรานี้ชอบกลแท้ๆ ชอบหัวเราะในความทุกข์ของผู้อื่น อึ้งกิมแย้ที่สุด จนบัดนี้สืบทว่าวันเช้าแล้วเขาก็กังไม่มีที่ท้าวว่าจะชินกับทะเล ตัวลูกอยู่ในระดับปานกลาง

ลูกและเพื่อนๆ นอนใต้ท้องเรือ แน่นคลักเหมือนหมูในเล้าไม่เหมือนพวกที่เขาไปเมืองไทยเป็นครั้งที่สองหรือสาม พวกนี้มีเงินเช่าห้องอยู่ตามลำพัง มีอาหารตักกิน แต่พวกเราผู้เป็นคนหน้าใหม่จกต้องเสียเงินค่าเช่าเมืองไทยคนละหลายเงินอยู่ เราจำเป็นต้องประหยัด ลูกหวังว่าคราวหน้าลูกจะได้เช่าห้องอยู่รวมกับแม่ แม่จะได้กินหมูกับข้าวต้มทุกมื้อทีเดียว แทนที่จะต้องนั่งเดี่ยวไซโป้หรือเกี่ยมไฉ่อย่างทุกวันนี้

ตั้งแต่เกิดมาเพิ่งจะเคยเห็นทะเลลูกรู้จักแต่ภูเขาป่านา ข้าว ทิวเขาอันยาวเหยียดที่ขึ้นต่อสายตายุ่งทุกเมื่อเชื่อวันและเป็นสัญลักษณ์ของประเทศเราจนได้ชื่อประเทศว่า “ภูเขายาว” ในภาษาแต้จิ๋วของเรา สมทะเลต่างกับลมภูเขามากนัก บางครั้งลูกได้กลิ่นเค็มๆ อุดรันทนไม่ได้ สองซิมตุเค็มจนขมทีเดียว แต่ความขมของน้ำทะเลนี้เป็นยาที่ดีสำหรับรักษาแผล คนเรือคนหนึ่งบอกลูก ความเค็มของมันรักษาโรคผิวหนังได้เป็นเลิศ แต่ความหวานของทุกสิ่งเป็นตัวก่อให้เกิดโรคของประเภท ลูกนั่งฟังตาปริบๆ ที่เขายอกว่าความหวานไม่ดี

“จริงๆ นา ไอ้ดี ของหวานไม่ดี สุภาพจิตไทยเขาก็มีว่าหวานเป็นลม ขมเป็นยา”

“อย่าเรียกฉันว่าไอ้ดีเลย ฉันชื่อสว่างอยู่” ลูกบอกเขาอย่างสุภาพ ลูกไม่ชอบให้ใครมาเรียกลูกว่าไอ้ดี เพราะทำให้ลูกคิดถึงแม่มากยิ่งขึ้น ลูกสงวนคำนี้ไว้สำหรับญาติผู้ใหญ่เท่านั้น

“ชื่อของเจ้ามีความหมายดี หวังว่าเจ้าจะไปได้ดีมีเพชรสมชื่อเจ้าในเมืองไทย”

“ฉันก็หวังเช่นนั้น” ลูกยิ้มด้วยความขอบคุณเขาที่อวยพรลูกให้มีเพชรสมชื่อเจ้าที่เมืองไทย

“เจ้าจะไปทำอะไรที่เมืองไทย เด็กน้อย” แกถามลูกขึ้นในวันหนึ่ง ตาคอนนี้ชอบมาคุยกับลูกเสียจริงๆ แกเคยชมว่าลูกหน้าตาดี ผิวขาวราวกับไม่เคยทำงานมาตลอดชีวิต แต่ฝ่ามือดำเพราะงานหนักการไถนาต้องตากแดดทั้งวัน แต่ลูกมักใส่เสื้อแขนยาวเสมอ ผิวจึงไม่คร่ำแดด

“ฉันยังไม่ทราบเลยว่าจะทำอะไร” ลูกตอบตามตรง สมองลูกยังงงๆ อยู่จับต้นชนปลายไม่ถูก ลูกลงเรือใหญ่ลำนี้มากับเส็ง เพราะอิทธิพลของจดหมายของลุงของเส็งที่อยู่เมืองไทย เขาว่าเมืองไทยนี้หากินง่าย แม้แต่สุนัขก็ไม่อดตาย จะทำสวนหรือค้าขายก็ได้ทุกอย่าง ตามแต่จะถนัด ถ้ารู้จักเก็บงำเงินทองจะมีเหลือส่งให้ญาติทางเมืองจีนแล้วยังมีเก็บไว้เป็นทุนอีก ลูกจึงตัดสินใจหนีแม่และน้องมาจากบ้าน ถ้าแม่ได้อ่านจดหมายลาของลูกและเข้าใจความประสงค์ของลูกแล้ว ลูกแน่ใจว่าแม่คงยกโทษให้ลูกของแม่คนนี้ ลูกจะพยายามทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรและประหยัด ลูกจะส่งเงินเหรียญแรกที่ลูกหาได้มากราบเท้าแม่เพื่อเป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของลูก

“เจ้าเคยเข้าโรงเรียนกี่ปี” กลาสีเรือผู้อารีถามลูก ลูกก็ตอบตามตรงว่าไม่เคยรู้จักด้วยซ้ำว่าโรงเรียนหน้าตาเป็นอย่างไร

“น่าเสียดาย ถ้าเจ้าอ่านออกเขียนได้ ข้าก็พอจะช่วยเจ้าได้ ข้ามีญาติชั้นคนกันเอง” อยู่คนหนึ่งในเมืองไทยเขาตั้งร้านขายของชำและเป็นตัวแทนขายอาหารแห้งจากเมืองจีนบางอย่าง เช่นลูกพลับแห้ง โดยร่วมมือกับข้า เจ้าอาจจะไปช่วยเขาขายของและทำบัญชีง่ายๆ แต่เจ้าไม่เคยเข้าโรงเรียนเจ้าก็จะทำงานได้แต่งานกุลี”

๑ ญาติชั้นคนกันเอง เรียกเป็นภาษาแต้จิ๋วว่า กากี้เง็ง หมายถึงญาติห่างๆ ที่เพียงแต่ใช้แซ่เดียวกัน และมาจากตำบลเดียวกัน ถ้าใช้แซ่เดียวกันแต่ต้นตระกูลมาจากตำบลอื่น เรียกเป็นญาติชั้นเง็ง แต่ก็ยังนับเป็นเคนสนิทกันอยู่และหญิงชายที่ใช้แซ่เดียวกันแม้จะมีเป็นญาติกันจะแต่งงานกันหาได้ไม่

“แต่คุณเราอาจจะอ่านออกเขียนได้โดยมิต้องเข้าโรงเรียนได้” ลูกตอบยิ้มๆ เขาเบิกตาโตอย่างประหลาดใจ

“ตอบเช่นนี้แสดงว่าเจ้าอ่านออกเขียนได้ใช่หรือไม่” ลูกตอบรับ

“เจ้าเรียนโดยวิธีใด”

“อะไรกัน ผู้หญิงชวานาอย่างแม่ของเจ้าอ่านออกเขียนได้” เขามีที่ท่าประหลาดใจยิ่งขึ้น ออกจะไม่เชื่อคำพูดของลูกด้วยซ้ำ

“ฉันจะพูดความจริงให้ท่านฟัง แม่ของฉันเคยเป็นคนให้อาศัยในบ้านใหญ่ซึ่งเป็นบ้านขุนนางเก่า คุณๆ ลูกสาวท่านขุนนางรักแม่ของฉันมาก มักจะเรียกเข้าไปรับใช้ในห้องหนังสือในเวลาเรียนเสมอ แม่ของฉันก็เลยพลอยได้เรียนหนังสือไปด้วยเมื่อคุณๆ แต่งงานกันไปหมดแล้ว แม่จึงแต่งงานมากับพ่อของฉัน แม่สอนให้ฉันอ่านเขียนมาแต่เด็กอายุสักห้าขวบกระมัง พอหมดภูมิของแม่ ฉันก็เข้าเมืองไปซื้อหนังสือเรียนมาฝึกอ่านและเขียนเอง และไม่เคยหยุดเรียนเลยจนบัดนี้ อายุของฉันยี่สิบปีพอดี แต่ยังไม่เคยได้ใช้วิชาให้เป็นประโยชน์เลยเพราะอาชีพของฉันคือทำนา”

เมื่อเล่ามาถึงตอนนี้ลูกก็ระลึกได้ถึงคำของแม่ที่ว่า ถ้าสมัยนี้มีการสอบแข่งขันตำแหน่งจอหงวนลูกก็จะมีโอกาสได้ดี แม้ว่าจะไม่เก่งถึงกับได้ตำแหน่งจอหงวนหรือทมิฮวย ลูกก็คงสอบผ่านได้เป็นชีวิตใจเป็นแน่ และจะมีโอกาสได้เป็นภรรยาสกุลดีและมีความก้าวหน้าต่อไป แต่ลูกก็ไม่อาจหาโอกาสนี้ได้

“เจ้าลองเขียนหนังสือตามคำบอกของข้าสักหน่อยเถอะ เด็กน้อย ภูมิรู้ของข้าไม่ต้องนึกดอกนะ แต่ที่ทำงานเรืออยู่เช่นนี้ก็เพื่อจะส่งของให้ญาติค้าขายพอมีกำไรร่วมกัน และข้าชอบท่องเที่ยวอยู่ด้วย ลูกเมียรักก็ไม่มี” ใบหน้าของเขาสลดลงจนลูกจับสังเกตุได้ แต่ลูกไม่กล้าถามเรื่องส่วนตัวของคนเพิ่งรู้จักกันเช่นนี้ลูกลืมนึกบอกแม่ว่าชายผู้นี้ชื่อล้อยังงิ้วอายุอยู่ในราวสี่สิบเศษ ยังแข็งแรงอยู่มากใบหน้าใหญ่รูปเหลี่ยม นัยน์ตามีแววปราณีอยู่เสมอ และเขาให้ความเอาใจใส่ต่อพวกเรา หายามาให้กิน และคอยแนะนำวิธีที่จะมีให้เขาเรือมากเกินไปแก่ทุกคนพวกได้ท้องเรืออย่างเรารักแถมมาก

ลูกเขียนหนังสือตามคำบอกของแก็ดด้วยปากกาแบบใหม่ ซึ่งลูกไม่เคยใช้มาก่อน ลูกชินกับการใช้ปากกัผสมหมึกของเรามากกว่าและด้วยปากกาตามนี้ลูกได้เขียนหนังสือมายังแม่ ปากกาแบบนี้ดีตรงที่เราไม่ต้องจุ่มหมึกบ่อยๆ มันมีโป่งยางสำหรับใส่หมึกและหมึกจะค่อยซึมออกมาเอง แต่เส้นหนังสือเล็กมาก ล้อยังงิ้วเป็นผู้ให้ปากกานี้แก่ลูก คำ

บอกของเขาอยู่ในขั้นที่เรียกว่ายาก เขายกเอาข้อความในหนังสือสามก๊กซึ่งเขาจำได้มาบอกให้ลูกเขียน แล้วเปลี่ยนเป็นข้อความเกี่ยวกับการค้าขาย ชื่อสินค้าต่างๆ มีลูกพลับแห้ง ขนมหันอับ ลันจีแห้ง ผ้าไหม ดอกไม้เมืองจีน และของกินอีกสารพัด ให้ลูกลองคิดราคาของซึ่งแม่จะยากลูกก็ทำได้อย่างรวดเร็วเพราะแม่เคยหัดให้ลูกทำอยู่เสมอ พระคุณของแม่ที่สอนให้ลูกมีความรู้พอเลี้ยงตัวเองได้นี้ ลูกจะจดจำไว้ไม่มีลืมเลือน ล้อยังงิ้วดูคล้ายมือลูกแล้วก็เอ่ยปากว่า

“เจ้านี้ฝีมือไม่เลวเลยเด็กน้อยถ้าได้ฝึกฝนมากกว่านี้ เจ้าจะบอกใครๆ ว่าเจ้าจบชั้นสูงของโรงเรียนในมณฑลแต่จิวก็ได้”

คำชมนี้เป็นความภูมิใจอย่างยิ่งยวดของลูก และลูกขอยกความภูมิใจนี้แด่แม่ผู้เป็นปรมาจารย์ของลูก แม้เป็นทั้งพ่อ แม่และครูของลูกทุกคนตั้งแต่สิ้นพ่อไปแล้ว ลูกนี้ก็มีพระอยู่เพียงองค์เดียวคือแม่ ลูกภูมิใจมาก เพื่อนๆ ของลูกที่มาด้วยกันนี้ล้วนแต่ไม่รู้หนังสือ แต่เสิร์งูบ้างเล็กน้อย แต่แทบจะหาประโยชน์มิได้เพราะลายมือหาความงดงามไม่ได้เลย เส้นพู่กันไม่ตรง

“เจ้าจะไปอยู่กับล้อยังงิ้วหนงญาติของข้าหรือไม่ ถ้าเจ้ายินดีข้าจะเขียนหนังสือฝากเจ้าให้เข้าทำงานกับเขา หรือเจ้าจะมีญาติอยู่ในเมืองไทยที่พอจะช่วยเจ้าได้”

“ฉันไม่มีญาติเลย มีแต่ญาติของเพื่อนคนที่มาด้วยกัน” ลูกใช้สายตาเหลือบไปที่แต่เสิร์งู “ถ้าท่านจะกรุณา....”

“อย่าพูดดังนั้น สว่างอู่ ข้าเอ็นดูเจ้าเท่ากับบุตรคนหนึ่งทีเดียว รู้ไหมว่าหน้าตาของเจ้าคล้ายคลึงกับบุตรของข้าที่ตายไปพร้อมกับมารดาของเขา เมื่อคราวน้ำท่วมใหญ่ที่เมืองไทยสี่ปีก่อน (๒๔๘๕) เขาตายไปด้วยโรคท้องร่วง”

ลูกแสดงความเสียใจกับเขา พยายามทำสีหน้าให้หมองลง

“แต่บัดนี้ข้าเริ่มมีความสุขบ้างแล้วละ”

“ทำไมละท่าน”

“เพราะข้าได้พบเจ้า เด็กน้อย เจ้าจงมาเป็นบุตรบุญธรรมของพ่อเถิด” เขาสรุปความอย่างรวดเร็วจนลูกตกใจใช้แต่เท่านั้นเขาดึงลูกเข้าไปกอดไว้แน่นชนหน้าลงที่ไหล่ของลูก ลูกรู้สึกตื่นตันในอกจนไม่อาจขัดใจเขาได้ ลูกจึงเรียกเขาเป็นบิดาอุปถัมภ์ หวังว่าแม่จะไม่ตำหนิลูกที่ไปรับนับถือผู้อื่นเป็นพ่อ แต่ลูกขอล้อยังงิ้วไว้อย่างหนึ่งว่า ลูกจะยังใช้แซ่เดิมของลูก ลูกได้ทำความเคารพบิดาใหม่ของลูกตามประเพณี และในคืนนั้นลูกก็ได้ย้ายที่นอนเข้าไปนอนในห้องพักของบิดา ท่านได้กรุณาสอนลูกหลายประการเกี่ยว

กับชีวิตใหม่

“เจ้าจะต้องไม่บอกผู้ใดว่าเจ้าไม่เคยเข้าโรงเรียน ไม่จำเป็นที่เจ้าจะต้องพูดเท็จ ใครถามก็บอกแต่ว่าเจ้ามีความรู้พอตัวอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้และพอจะสอนการใช้ลูกคิดแก่เจ้าเพื่อช่วยในการคิดเลข ทำบัญชี”

“ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นฉันภูมิใจที่ฉันเรียนด้วยตนเอง มีแม่ของฉันเป็นครู”

พ่อใหม่ของลูกหัวเราะเบาๆ เป็นวิธีการหัวเราะที่แปลกมาก เพราะเราชาวจีนไม่มีผู้ใดหัวเราะออมเสียงแบบนี้

“เจ้ายังไม่เข้าใจ ในเมืองไทยเขานับถือแผ่นกระดาษยิ่งกว่าความรู้ที่แท้จริง”

ลูกงงเต็มที

“แผ่นกระดาษที่พ่อว่านี่คือใบรับรองว่าเจ้าเรียนจบมาจากสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่ง ถ้ามีของสถานศึกษาที่มีชื่อเจ้าก็จะหางานง่าย กับผู้ใหญ่รุ่นเก่ายังไม่เป็นไร แต่กับลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยเจ้าต้องระวังให้มาก พวกนี้บางคนเรียนหนังสือไทยและเริ่มมีความคิดแบบไทยๆ ปนเข้าไปในสมองของเขา การเรียนหนังสือไทยนั้นก็เป็นการติดอยู่ดอกแต่อย่าให้ความคิดถูกผู้มีความหมั่นเพียรด้วยตัวเองเข้ามาครอบงำจิตใจ “เขามักจะเข้าใจผิดว่าประกาศนียบัตรสำคัญยิ่งกว่าความรู้” ลูกต้องปรับตัวของลูกให้เข้ากับพวกนี้ให้ได้ อย่าไปบอกความจริงแก่เขา แต่จง “แสดงความสามารถของเรอย่างไรปาก” ปีบเป่าล่ายอมดั่งกว่าปีบที่บรรจุกไว้เต็มจำไว้นะสว่างอยู่เด็กน้อยของพ่อ” คำว่าเด็กน้อยนี้ลูกได้ทราบภายหลังว่า เป็นชื่อเรียกเล่นของบุตรของเขาที่ตายไป เขาเรียกลูกว่าเด็กน้อยตั้งแต่นั้นที่แรกที่เขาเห็นหน้าลูก หน้าตาของลูกนี้คงเหมือนบุตรของเขามากที่สุดทีเดียว

เขาได้สอนวิชาการดีดลูกคิดแก่ลูกในวันต่อมาเมื่อเขามีเวลาว่าง ลูกจึงเรียกเขาเป็นพ่อได้สนิทปากยิ่งขึ้น แต่แต่เสียงได้ก่อความเดือดดาลให้แก่ลูกเป็นอย่างมาก

“สว่างอยู่ พวกชาวทะเลนี้อยู่เปล่าเปลี่ยวในทะเลเป็นเดือนเป็นปีไม่เคยเจอผู้หญิงเลย หน้าตาของเจ้าที่เหมือนหญิงคงทดแทนได้กระมัง” แล้วเขาก็หัวเราะเยาะลูก เล่า

เรื่องลูกไปพักอยู่กับพ่ออุปถัมภ์ด้วยถ้อยคำที่หยาบคาย

“ต่อไปนี่พวกเราจงเรียกมันว่า สาวน้อย”

“ถูกแล้ว สาวน้อยเสน่ห์แรง แม่สาวโคมเขี้ยว”

ลูกพยายามจะอธิบายให้เขาเข้าใจแต่เสียงไม่ยอมเชื่อ และเมื่อเขาเรียกลูกตั้งนั้นเป็นคำที่สาม ลูกก็ไม่อาจจะรับอารมณ์ไว้ได้

“ไอ้มนุษย์หยาบซ่า” ลูกบริภาษเขาพร้อมกับกำปั้นแทนที่เพื่อนจะห้ามกลับยุว่า สู้มันอึ้งก็มีร่องส่งอยู่เจ้าจงพิสูจน์ว่าเป็นชาย

ลูกเสียใจที่มีเรื่องกับเพื่อนที่รู้จักกันมาแต่เด็ก ลูกน้อยใจที่เขาหยาบคายต่อพ่ออุปถัมภ์และตัวลูก ลูกมีขมขื่นโรครจิต และพ่อก็ได้มีกิริยาเช่นนั้น เขาเป็นคนนอกตัญญู พ่อเคยช่วยเหลือพวกเราเสมอ ตัวเขาเองก็เคยได้ยาระงับอาเจียนจากพ่อ

ลูกได้ช่วยชนะในการต่อสู้ แต่ลูกไม่ภูมิใจเลย ลูกเสียใจที่มีตรกลายเป็นศัตรู ความภูมิใจควรจะเกิดจากความสามารถทำให้ศัตรูกลายเป็นมิตรต่างหาก

“แกไปอดตายที่เมืองไทยเถอะ ข้าจะไม่คบกับแกอีกต่อไป ลุงของข้าจะไม่มีวันต้อนรับคนที่ทำร้ายหลานของท่าน”

“ตามใจแก ฉันไม่จำเป็นต้องพึ่งแกนักหรอก เล็ง แต่ขอให้แกคิดไว้อย่างหนึ่งว่าฉันยังนับแกเป็นเพื่อนคนหนึ่งเสมอ เรื่องราวที่เกิดขึ้นวันนี้ขอให้มันสลายไปกับลมทะเลเถิด”

“ข้าจะจำมันไว้จนวันตายต่างหากไอ้มนุษย์ขายตัว”

ศัตรูคนแรกของลูก ลูกเสียใจ แต่ไม่ทราบว่าจะทำประการใด เป็นเรื่องช่วยไม่ได้จริงๆ แต่แม่ไม่ต้องเป็นห่วงลูก พ่อได้เขียนจดหมายฝากฝังลูกกับญาติของเขาแล้ว ลูกจะไม่มีวันไปอดตายที่เมืองไทยตามคำปรามาสของเสียง ตัวเขาด่างหากจะต้องไปทำงานกับลุงของเขาด้วยกำลังกาย แต่ลูกมีกำลังปัญญาที่แม่ได้สร้างสมไว้ให้ลูกมาแต่เยาว์

ได้เวลาเรียนวิธีใช้ลูกคิดของลูกแล้ว ลูกขอจบจดหมายฉบับนี้แต่เพียงนี้ก่อนพ่อกถามว่าลูกทำอะไร ลูกก็ตอบตามตรงว่าเขียนจดหมายถึงแม่ พ่อว่าดีแล้ว ถูกต้องแล้ว

ลูกขอกราบมาแทบเท้าแม่ด้วยจดหมายฉบับนี้

จากลูก ต้นสว่างอยู่

จิตรา ก่อหน้ทเกียรติ เป็น
 ขาวจามจรัสสีทอง เรียนต่อ MBA. และ
 MA (Econ) จาก U.S.A. เขียนเรื่อง
 เกี่ยวกับจีนและดอกไม้ในนิตยสาร
 สกุลไทยและพลอยแถมเพชร ปัจจุบัน
 เป็นเจ้าของร้านดอกไม้ Bloom Bliss
 By Chitra เป็นผู้บริหารกลุ่ม Unicorn
 และนักเขียนอิสระ

คำคมของผู้เฒ่า

จิตรา ก่อหน้ทเกียรติ

ผู้เฒ่าเป็นคนเจ้าคารม เจรจาคมคาย มีปรัชญาแฝงไว้ในน้ำคำ บางครั้งก็พูดจาได้ชวนหัว เพราะผู้เฒ่าเป็นคนขี้เล่นและมีอารมณ์ขัน จึงเป็นที่รู้จักในหมู่มนุษย์คนเคยว่าผู้เฒ่าเป็นคนคุยสนุก เลือกใช้คำพูดเก๋ บางครั้งชวนขำบางคำชวนคิด

เขาว่าคนจีนรุ่นเก่าชอบเล่นคำคล้องจองเวลาสนทนา ผู้เฒ่าก็เช่นกัน เวลากินชา พอได้ที่ผู้เฒ่าเป็นต้องปล่อยทีเด็ด มีคำขำ-คำคม-คำคล้องจอง ฟังไพเราะและเฮฮา อย่างคราวหนึ่งมีการพูดคุยกันว่า วัยรุ่นสมัยนี้เขาเรียกกันว่า 'เอ๊ะเอ๊ะ' ผู้เฒ่าพูดว่า "เอ๊ะเอ๊ะ คงมาจากคำว่า เอ๊ะตำ กับ เอ๊ะเจี๊ยะ"

เอ๊ะตำ แปลว่าพูดยาก เอ๊ะเจี๊ยะ แปลว่ากินยาก

คำสั้นๆ แค่นี้แต่ความหมายแล้วแต่จะตีความให้ลึกซึ่งมากน้อยต่างกันไป บรรดาสมาชิกก๊วนจึงมีเรื่องให้ถกกันต่อว่าวัยรุ่นพูดยากนี้เป็นยัง ไรกินยากเป็นยัง ไร

ที่ว่าคำสั้นๆ แล้วแต่จะตีความ ผู้เฒ่ากล่าวว่า เป็นความคมและลึกของภาษาจีนกล่าวเป็นสำนวนได้ว่า "ซิม...ซิม...บ่...ไต่ย" คือยิ่งลึกยิ่งหากันไม่เจอ หรือจะแปลว่าลึกจนมองไม่เห็นพื้นล่างก็ได้

พูดถึงเรื่องสำนวน ผู้เฒ่าขึ้นชื่อนักว่าเล่นสำนวนเก่งมาก โดยเฉพาะพวกสุภาษิตคำโคลง อย่างสำนวน "ใกล้ซาดก็แดง ใกล้หมึกก็ดำ" ผู้เฒ่าท่านว่าสำนวนจีนจะเป็น

"กึ่งจูแจเทียะ กึ่งบักแจเหก"

แปลว่า ใกล้ทับทิมก็แดง ใกล้หมึกก็ดำ

สำนวนทำนองนี้ ภาษาจีนมีมาก เช่น

"เยียมอูซังเจ็กซัง เยียมอูอั้งเจ็กอั้ง"

แปลว่า อยู่กับสีเขียวก็เขียว อยู่กับสีเหลืองก็เหลือง

หรือ

"ยิบจูลั้งจูสีก กู้อยู่ปุก บุ่งชี้เหียง

ยิบเปาฮือจู่สูกู กู้อยู่ปุก บุ่งชี้หิว"

แปลว่า เดินเข้าร้านไม้ ยิ่งอยู่นาน จะไม่รู้สึกรว่าไม้มีกลิ่นหอม

เดินเข้าร้านปลาร้า ยิ่งอยู่นาน ก็ไม่รู้สึกรว่าปลาร้ามีกลิ่นเหม็น

ทั้งหมดนี้ผู้เฒ่าตีความว่า คน...ถ้าอยู่ในหมู่ผู้ดี ความดีก็ซึมซับเข้าไป ให้เป็นคนดี ถ้าอยู่ในหมู่คนเลว ก็เลวตามเขาไป

แต่เรื่องภาษาจีนนำมาแปลเป็นไทยนี้ ผู้เฒ่าบ่นเสมอว่าแปลแล้วเสียความเขามีสำนวน

“กูจ๊กคิงตั้ง”

กูจ๊กแปลว่ายกขา คิงคือเขา ตั้งคือหนัก

คือคนเราเวลายกขาเหยียบลงไปการทิ้งน้ำหนักเท้าหนักเบาไม่เท่ากันท่านหมายความว่า คำจีนแปลเป็นไทย ความลึกซึ้งของความคิดไปบางครั้งคำเดิมมีความหนักแต่แปลแล้วน้ำหนักคำมันเบาลง ส่วนที่เป็นคำเบาๆ พอแปลเสร็จน้ำหนักคำมันใหม่มันหนักเกินคำเก่าไป

พูดถึงคำหนัก-เบา ผู้เฒ่าท่านว่าในภาษาจีนมีสำนวนหนึ่ง ความหมายดีมากคือ

“ตั้งอุ้ให้ชั้ว คิงอุ้หงม้อ”

แปลว่า หนักเหมือนภูเขา เบาเหมือนขนนกหงส์

หมายความว่า งาน...ถ้าทำไม่เป็นหรือความสามารถไม่ถึงงานนั้นจะหนักเหมือนภูเขา แต่งานเดียวกัน ถ้ารู้วิธีหรือทำได้จะรู้สึกว่างานเบาเหมือนขนนกหงส์

สำหรับคนทำงาน ผู้เฒ่าขอฝากข้อคิดมาว่า

“แป๊ะเซี่ยะก้อเห้ว เก็งจิ้งเจ็กโป้ว”

แปลว่า ไม้ไผ่สูงยอด ๑๐๐ เมตร ก้าวหน้าไปอีกชั้น

หมายความว่า คนเราทำงานก็ควรจะให้ก้าวหน้าไปเรื่อยๆ เหมือนต้นไม้ที่สูงขึ้นไปจนยอดยาวถึง ๑๐๐ เมตร

หากใครหวังจะก้าวหน้าจนเป็นนายคน ผู้เฒ่าแนะนำว่าต้อง

“เซี่ยกติกโค้ว ตั้งโค้ว ง่วงเซ่งหั่งเจี่ยหั่ง”

แปลกันตรงๆ ว่า ทนได้ขมแล้วขมอีก เป็นคนเหนือคน

หากจะตีความให้สมบูรณ์คือ ท่านเราต้องอดทนได้ทั้งนั้นผ่านความลำบากแล้วลำบากอีกเพียงไรก็ต้องทนไหว ภาวนได้ก็จะเป็นใหญ่เป็นโตได้

สำหรับสามีภรรยาถ้ารักจะอยู่ด้วยกันให้ยืนยาว ผู้เฒ่าท่านว่าต้อง

“เซี่ยงกงยู้เบี่ยง”

แปลว่า สองคนเกรงใจกัน

หมายความว่า สามีภรรยาอยู่ด้วยกันต้องรู้จักเคารพและเกรงใจกันเหมือนเป็นแขนของกันและกัน จะทำให้ชีวิตแต่งงานราบรื่น

มละในภารับคนเข้ามาให้หมูให้หิ้งระวัง คนจีนเขาสำนวน

“ไอคองจูเบ้”

แปลว่า ไม้ไม้ตีรวมอยู่ในฝูง

ความหมายที่สมบูรณ์คือ การมีไม้ไม้ตีรวมอยู่ในฝูงแม้จะมีเป็นส่วนน้อยแต่มันก็พาตีรวนตีจนเด็ด ทำให้ไม้ทั้งฝูงรวนเรและเด็ดตามกันไปหมดพาให้ทั้งหมู่คณะต้องเสียไป

ความสามารถในเรื่องภาษาอีกประการหนึ่งของผู้เฒ่า คือเรื่องกาพย์กลอน เพื่อนผู้เฒ่ามาท่านแล้วว่า ผู้เฒ่าเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนมาแต่ครั้งยังหนุ่ม ยังมีอยู่สมัยหนึ่งเป็นช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะนั้นผู้เฒ่าทำงานเป็นหลงจู๊ห้างข้าวสารชื่อ ‘เจี่ยเอี่ยมเส็ง’ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามห้างข้าวสารที่ใหญ่ที่สุดของยุคนั้น ห้างนี้ตั้งอยู่ที่ท่าเตียน ทำการติดต่อรับซื้อข้าวจากโรงสีต่างจังหวัด ผู้เฒ่าได้ริเริ่มทำ ‘หั่งเซ่ง’ โรเนียวแจกแก่โรงสีทั่วประเทศใบหั่งเซ่งที่ผู้เฒ่าจัดทำนี้น่าจะเปรียบได้กับการทำข่าวของหนังสือพิมพ์ธุรกิจในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นรายงานข่าวถึงสภาวะตลาด ราคาขึ้นลงของข้าวเปลือกและข้าวสารชนิดต่างๆ ความต้องการของตลาดที่มีต่อข้าวแต่ละชนิดจากในและนอกประเทศ ผู้เฒ่าออกหั่งเซ่งอาทิตย์ละ ๒ ครั้ง บรรดาเจ้าแก่งโรงสีติดสำนวนหั่งเซ่งของผู้เฒ่ากันงอมแงม ไม่แพ้สาว ๆ ติดนิยายเพราะหั่งเซ่งของผู้เฒ่าเขียนในสไตล์ ‘ซี้กู่’

ซี้กู่ เป็นกลอนจีนชนิดหนึ่ง จะว่าคล้ายๆ โคลงสี่สุภาพของไทยก็ได้คือบทหนึ่งมี ๒ วรรค วรรคหนึ่งจะมีกี่คำก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะเล่นกันเป็น ๔ คำ หรือ ๗ คำ และนิยมให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๑, ๒, ๔ สัมผัสกัน

ความที่ภาษาจีนเป็นภาษาศิลปะ ตัวอักษรจีนที่เขียนด้วยลายมือสวยๆ เป็นข้อความที่ไพเราะ โดยเฉพาะที่กวีแต่งเป็นซี้กู่ถือเป็นศิลปะที่มีค่า จะใส่กรอบประดับไว้ ซี้กู่สวยๆ มีมูลค่าไม่แพ้ภาพเขียนของจิตรกรมีชื่อ จึงมีเพื่อนรักท่านหนึ่งของผู้เฒ่า หาซี้กู่ที่มีค่าการเมืองมาได้และมอบให้ไว้ เป็นงานซี้กู่เพียงชิ้นเดียวที่ผู้เฒ่าแขวนประดับไว้ ด้วยความภูมิใจที่มีซี้กู่ชิ้นนี้ไว้ในครอบครอง แยกไปใครมามีน้อยคนที่จะทราบว่าเป็นชื่อ ‘ของดี’ ซี้กู่ชิ้นนี้เป็นลายพระหัตถ์ของฮ่องเต้ พระนามว่า ‘บูโต้ย’ และเป็นซี้กู่ที่ทรงพระนิพนธ์ของหลาวว่า

(ส่วนจบเพลงล่าง และจากขวาไปซ้าย)

อี้ว มิ่ง เก็บ อี
อิ่ง เก้ง หงาย ป้อ
เขวก หมีก เล็ก เซียง

บู แก่ จิก เขียบ เยี่ยง แก
 โต้ย จื้อ ฮวก เขีย เยียก เขียก
 ชุง ชิง โปว เขียง เซ่ง
 เจีย เทียว เอียง เจียว กัว

ผู้เฒ่ากรุดนาอธิบายว่า ชื่อกู้ของฮ่องเต้บูโตยขึ้นนี้เป็น ๑ บท มี ๔ วรรค วรรคละ ๗ คำ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ แต่เวลาทรงพระอักษร กลับทรงเป็นแถวละ ๔ คำ ๒ แถวสุดท้ายสั้นๆ ทรงเขียนบอกเวลาที่ทรงนิพนธ์ว่า เป็นปีชวด ฤดูชุง (เดือนที่ ๑, ๒, ๓ ของปี) แล้วลงท้ายด้วยพระนามพร้อมตราประจำพระองค์

พระนิพนธ์ชื่อกู้นี้ทรงแต่งชมธรรมชาติขณะเสด็จประพาสสถานที่แห่งหนึ่งแปลได้ความว่า

สถานที่ที่ทรงผ่านนี้มีธรรมชาติสวยงาม
 มีทางน้ำคดเคี้ยวคล้ายเลขเก้า
 สองข้างทางมีต้นไม้เขียวขจีเรียงราย
 สายลมโชยพัดกิ่งไม้เหมือนคนโบกมือไปมา
 ได้ชมสถานที่แห่งนี้แล้วถึงต้องเดินทางไกลก็ไม่ชอบ
 เพราะยังเดินชมก็ยังสวยพาให้เพลิดเพลินใจ

ภาพลายพระหัตถ์ชื่อกู้นี้ ตัวกระดาษเหลืองกรอบอย่างเห็นได้ชัดบ่งบอกถึงอายุที่ยืนยาวมาหลายร้อยปี แต่เส้นหมึกยังคงคมและดำสนิทผู้เฒ่าประดับภาพนี้ไว้ที่ห้องรับแขก แสดงให้เห็นถึงความรักในลำนาคำกลอนของชายชราคนหนึ่ง มากกว่าที่จะมีไว้รอดของเก่าที่ไม่ใคร่มีใครรู้จัก

ในระยะหลัง ผู้เฒ่าจะได้มีโอกาส ‘เล่นชื่อกู้’ ของ

ถนัดก็ต้องเวลาที่มีคนเชิญไปเป็น ‘เล่าตัว’ หรือผู้ใหญ่ในพิธี แต่งงานคือเป็นผู้มีเกียรติที่ขึ้นไปกล่าวววยพรคู่บ่าวสาว แต่ผู้เฒ่าก็เลิกออกงานมานานหลายปีแล้ว จึงไม่ได้แต่งชื่อกู้อีก จนกระทั่งปีกลายที่ผู้เฒ่าได้แต่งชื่อกู้อีกครั้ง คราวนี้ผู้เฒ่าไว้ลายนักเลงกลอนชื่อกู้แห่งยุทธจักรกันเลย

เพราะงานนี้เป็นการอวยพรให้ลูกชายหัวแก้วหัวแหวนเนื่องในวันวิวาห์ซึ่งอยู่มาวันหนึ่ง ลูกชายคนโตที่รักสุดสวาหาซาใจในฐานะผู้สืบทอดวงศ์ตระกูลก็ได้ปีนลงมาจากคานทองเมื่อวัยใกล้เลขสี่ ก่อนหน้านั้นผู้เฒ่าก็ปลงไปแล้วว่า ลูกชายคนนี้คงค้างเติ่งอยู่แต่บนคาน พอลงจากคานมาได้ผู้เฒ่าจึงปลื้มกว่าใคร

เสียงเอื้อนเอ่ยคำชื่อกู้ของผู้เฒ่าดังกังวานก้องห้องหอด้วยน้ำคำที่คมกระชับ ฟังแล้วไพเราะ ชื่อกู้บทนี้มีความว่า

วันดีฤกษ์ดีได้มาถึง
 ญาติมิตรจึงมากันพร้อมหน้า
 เพื่อร่วมเป็นสักขีพยานงานวิวาห์
 ขอให้สามีภรรยารักกันจนแก่ชรา
 ให้ทรัพย์เงินทองไหลเทมา
 พร้อมทั้งเกียรติบรืวารงานก้าวหน้า
 ได้สร้างวงศ์สกุลให้ใหญ่ขึ้นมา
 แต่ปีหน้าให้กำเนิดหลานชายหนึ่งคนไวไว

วรรคสุดท้ายเรียกเสียงเฮฮาคลิกคักได้จากสักขีพยานทุกคนที่ฟังภาษาจีนออก เขากำกั้นที่ผู้เฒ่าขอให้ลูกชายมีลูกชายเร็วๆ ใดๆ ก็แน่ละ...ผู้เฒ่ามีอายุย่างเข้า ๘๑ ปีแล้ว ย่อมอยากอุ้มหลานชายคนแรกเร็วๆ ขออวยพรให้ผู้เฒ่าสนใจ

จากความรู้เรื่องจีนจากผู้เฒ่า, สำนักพิมพ์ดอกหญ้า : ๒๕๓๖

ลำนํ้าชีวิต

วิลาศ มณีวัต นักเขียนอารมณ์ดี ชาวสีฟ้า เคยเป็นสารานุกรม สจ. จบบัญชี แต่ไม่เคยทำบัญชี เขียนหนังสือมาตลอด คู่ชีวิตก็เป็นนักเขียนคือ คุณหญิงสุรียพันธ์ มณีวัต (เจ้าของนามปากกา นิตยา นาฏยะสุนทร) มีผลงานมากมายหลายเล่ม เช่น สายลม-แสงแดด, ชีพจรลงเท้า, ภูเขาทองพูด ฯลฯ

ถ้าหากเอ็งทำได้ตามนี้เอ็งดีกว่า สมภารสีบองคืในวัดบางอหรวมกัน

วิลาศ มณีวัต

ถึงแม้ข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสรู้จักนักการค้า นักการเมือง นักประพันธ์

นักดนตรี หรือวิศวกรมากมายหลายคนด้วยกัน แต่บุคคลซึ่งข้าพเจ้าไม่อาจจะลืมเสียได้นั้นคือลุงคง-ชายชราผู้ชอบปั้นตุ๊กตาดินเหนียวให้ข้าพเจ้าเล่นที่บางอห ลุงคงอาจไม่ใช่วีรบุรุษหรือคนสำคัญ แต่ลุงคงก็เป็นมนุษย์ที่รู้จักรักเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้อเอ็นดู และมีบทเรียนสอนใจหลายอย่างสำหรับข้าพเจ้า คำพูดที่ลุงคงแกเอ่ยออกมาบางครั้งฟังดูเป็นประโยคธรรมดา บางครั้งนำหัวเราะ บางครั้งแสดงความครีโບราณ เพียงแต่ข้าพเจ้าจะมาได้คิดในตอนหลัง เมื่อลุงคงตายไปแล้วว่า มันช่างเป็นวาจาที่อุมความจริงและความหมายของชีวิตไว้มากเหลือเกิน และมันควรจะถูกถอดออกมาจากปากของเอเมอร์สัน น.ม.ส. หรือคนอื่น ๆ ยิ่งกว่าลุงคง!

เมื่อข้าพเจ้าจะออกจากบางอหบ้านเกิด มาเรียนหนังสือกรุงเทพฯ ลุงคงแกโอบตัวข้าพเจ้าไปกอดไว้นั่น มือของแกลูบศีรษะข้าพเจ้าด้วยความรัก และพูดว่า “คนโดยมากจะแสวงหาทรัพย์สมบัติและอำนาจ ซึ่งไม่ใช่ของยั่งยืน แท้จริงยังมีสิ่งอื่นอีกที่สูงกว่านี้...เป็นสิ่งที่จะทำให้ความสงบผาสุก ยั่งยืน และจริงจัง ถ้าเอ็งพบและได้สิ่งนี้แล้ว จะไม่ต้องการหรืออยากได้สิ่งใด ๆ เลย” ในสมัยนั้น ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าลุงคงพูดถึงอะไร ข้าพเจ้าบอแกสั้น ๆ ว่า “ผมจะไปหาวิชา” และโดยวิชา ข้าพเจ้าหมายถึงสิ่งที่เขามีสอนกันตามโรงเรียน และมหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าหมายความว่าเพียงสิ่งที่บรรจุอยู่ในหนังสือและตำราเท่านั้น

“ดีแล้วหลานเอ๋ย วิชาเป็นสมบัติล้ำค่าของชีวิตคนเรียนมากย่อมจะฉลาดมาก” ลุงคงบอกข้าพเจ้า “จงเล่าเรียนเถิด แต่ก่อนอื่นควรเรียนให้รู้ว่าหาอย่างไรตัวเราจึงจะใช้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้มากที่สุด ขอให้เอ็งบากบั่นมานะในการเรียน มิใช่เพื่อจะให้คนอื่นเขาคิดว่าเราฉลาด หรือเพื่อเราจะได้มีสุขจากความฉลาดของเรา นั่นมิใช่หลักของลุง แต่เราต้องการความฉลาด เพราะเราจะได้ใช้ปัญญาของเราช่วยเหลือคนอื่นได้อย่างเต็มที่” แต่ก่อนข้าพเจ้าไม่เคยนึกถึงคำสั่งสอนอันนี้ของลุงคง ต่อมามันค่อย ๆ ปรากฏเป็นจริงขึ้น และในที่สุดเมื่อสองสามวันมานี้ ข้าพเจ้าได้ฟังนักปรัชญาที่ข้าพเจ้านับถือกล่าวทางวิทยุว่า การทำดีก็คือการช่วยสงเคราะห์เพื่อนบ้านนั่นเอง ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงลุงคง ตาแก่ชาวบางอหที่ไม่มีใครเกลียดชังมาอีก ลุงคงไม่ได้เป็นเนโปเลียนหรือวอลแตร์ แต่แกก็เป็นที่รู้จักกว้างขวางในบางอห ไม่ว่าจะมึงงานทำบุญโกนจุก บวชนาค สวดผีที่ไหน ลุงคงจะไปอยู่ที่งานนั้นด้วย กุสีกุจช่วยเขารวกับว่ามันเป็นงานของแกเอง และดูแกมีความลึ้มอกอึ้มใจในชีวิตแบบนั้น โดยไม่ต้องการวัตตุสิ่งของใด ๆ เป็นเครื่องตอบแทนเลย ข้าพเจ้าคิดว่าโลกเราไม่ต้องการเนโปเลียนหรือวอลแตร์มากกว่านี้ เราต้องการลุงคงมากกว่าต่างหาก เราต้องการคนธรรมดาสามัญ คนนี้

ไม่ใหญ่โตอะไร มีชีวิตเรียบง่าย อยู่ด้วยการชอบทำประโยชน์ ให้แก่ผู้อื่น โดยไม่ต้องการชื่อเสียง เงินหรืออำนาจซึ่งล้วนแต่จะซบงูงไปสู่ความเสียคนในบั้นปลายทั้งนั้น

คุณสมบัติอันเป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งของลุงคงได้แก่อารมณ์สนุกซึ่งแกมีอยู่เสมอ ทั้งในเวลาทำงานและพักผ่อน แกสั่งข้าพเจ้าที่บ่อนไก่ว่า ก่อนจะไปบางกอกให้ไปหาแกอีกสักครั้ง แกจะให้คำถ่าสำคัญ “ซึ่งจะทำให้ผู้หญิงรัก” แกพูดเท่านั้นแล้วก็หัวเราะหึๆ อะไรหนอเป็นคาถามหาเสน่ห์ บทนั้น?

เมื่อวันอำลามาถึง ข้าพเจ้าไปหาแกเป็นครั้งสุดท้าย ทวงของคาถาพิเศษจากแกตามประสาเด็กที่ชอบของวิเศษทั้งหลาย ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่าคืนนั้นลุงคงมีผ้าขาวม้าพาดไหล่ สิบบุหรี่ปอกจากพันควนปุย และอุ้มแมวสีเทา แกลูบแมวพลางพูดว่า

“คาถาที่ลุงจะให้ก็คือ จงมีความรัก เวลาเอ็งขึ้นรถไฟ เขาจะมาคืบตัวจงรักเขา นั่งใกล้ใคร เจ๊กหรือแขกก็จงรักเขาเมตตาเขา ดูอย่างลุงซึ่งเวลาไปท่องนาลุงก็รักต้นข้าวและท้องฟ้า กลับมากะระตือบลุงก็รักแมว หลานเอ๊ยจำมนต์บทนี้ไว้ให้ดีไปถึงกรุงเทพฯ ถ้านั่งสามล้อจงรักคนขับสามล้อเมื่อพูดกับเพื่อน จงรักเพื่อน พบผู้หญิง จงรักผู้หญิง ถ้ามีใครมาชกเอ็งจงรักมันเสียแล้วเอ็งจะชนะมัน เอ็งจะชนะโลกทั้งโลก! เอ็งต้องรักครูรักบรรณารักษ์ที่ห้องสมุด รักคนขายข้าวราดแกงที่โรงอาหารมหาวิทยาลัย เอ็งจงชกมวย เล่นรักบี้ เทนนิส แต่เอ็งอย่าเป็นแชมป์เปียนด้วยหมัด หรือเป็นอัศวินด้วยปืน แต่จงเป็นแชมป์เปียนด้วยความรัก นี่แหละถ้าเอ็งทำได้ตามนี้ เอ็งดีกว่าสมภารสิบองค์ในวัดบางงอนรวมกัน!”

จาก สายลม-แสงแดด แพรวสำนักพิมพ์ : ๒๕๒๖

ศุกร บุนนาค เป็นธิดาของพระวรวงศ์วิสิฐ ปรมาจารย์ภาษาไทย จบจากคณะอักษรศาสตร์ เคยเป็นพนักงานธนาคารศรีนครมีผลงานเขียนจำนวนมาก เช่น รถเมล์สายพระพุทธรบาท, รสลินไผ่ร่วมกอ, บุญเพรงพระหากสวรรค์ สมบัติกวี, ลมเย็น, คนซื้อฝัน, ที่รัก, รอบตะเกียงลาน ผลงานชิ้นสุดท้ายก่อนเสียชีวิตด้วยโรคไตคือ "ผืนใผ่น้ำแหล่งคุณ" ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมบัวหลวงจากธนาคารกรุงเทพ

เลือนชั้น

ศุกร บุนนาค

ท่านขุนพยายามช่วยภรรยาลากเข็นเก้าอี้ขาเกซึ่งมีอยู่ครบสี่ตัว

ตั้งล้อมรอบโต๊ะกลมสี่กระดากต่างให้เข้าจังหวะเรียบร้อย ที่ต้องลงแรงมากเช่นนี้ก็เพราะแขกซึ่งพินอบพิเทาเย็นรวมกลุ่มกันอยู่นอกประตูห้องแถวนั้นท่าทางบุญหนักศักดิ์ใหญ่นัก พ่อแม่เขาก็มาด้วย เขาไม่ต้องมารถยนต์แม้ว่าจะบุญหนักศักดิ์ใหญ่สักเพียงไรก็ตาม เพราะเคหสถานอันโอ้อ่าโอพาริกของเขานั่นอยู่เยื้องไปทางหลังห้องแถวอันเป็นนิवासสถานของท่านขุนนี้เอง พูดให้ตรงก็คือว่า ห้องแถวที่ท่านขุนได้เช่าอยู่โดยเสียค่าเช่าถูกแสนถูกนั้นก็คือห้องแถวของเจ้าของบ้านใหญ่และตั้งอยู่ริมประตูบ้านใหญ่นั้นเอง เป็นห้องแถวที่มีสภาพดีพอใช้ทีเดียวแม้ว่าจะสร้างด้วยไม้และมีชั้นเดียวเพื่อมิให้เสียสง่าราศีของตัวคฤหาสน์ แต่ก็กว้างขวางสะอาดสะอาดอันไม่กระเบียดกระเสียรเนื้อที่ ตามแบบห้องแถวตึกแถวสมัยเก่า ที่ที่ดินยังไม่ขึ้นราคาซื้อขายเท่าตัวอย่างที่อื่นโดยมาก ท่านขุนได้เช่าอยู่มาอย่างสงบสบายรวมแถวกับเพื่อนเช่าอื่นๆ ต่อมาชั้นหลังพวกเพื่อนๆ ห้องแถวอื่นๆ ต้องเสียค่าเช่าเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว แต่ทุกรายก็ยินดีจ่ายให้ เพราะถึงอย่างไรก็จะหาที่เช่าที่อื่นที่กว้างขวาง ทำเลดีและเจ้าของมีน้ำใจเป็นมนุษย์มณาเหมือนที่แห่งนี้จะหาไม่ได้อีกแล้วในโลกปัจจุบันนี้ และการเสียค่าเช่าเพิ่มขึ้นนั้นท่านขุนก็อยู่ในเกณฑ์ยกเว้นยังคงเสียอยู่เท่าเดิม แม้ท่านขุนจะอ่อนวอนยัดเยียดให้เจ้าของบ้านประการใดก็ตามเหตุผลนั้นก็มิด้งจะเห็น ได้จากบทสนทนาพินอบพิเทา ของเจ้าของคฤหาสน์สามีภรรยาและบุตรชายของเขาบัดนี้

“อย่าลำบากเลยครับคุณครูครับ ไร่ ยังไงๆ ผมก็นั่งได้ผมพาลูกมาราบลาคุณครูกับคุณนายเท่านั้นละครับ เอ้า เข้ามาสิ มา ตาใหญ่มาราบลาคุณครูเสีย ไม่ใช่คุณครูละก็แกไม่ได้ลอยฟ้าไปยังจี่หรือ คุณนายไปไหนเสียละครับ”

“อ้อ เขิญ เขิญ เขิญนายห้าง คุณนาย พ่อใหญ่ แม่สายนะเขาทำธุระค้างอยู่เลยต้องรีบกลับเข้าไปทำต่อ นี้จะมาลาหรือพ่อใหญ่ ครูได้ข่าวแล้วยินดีด้วยว่าจะเข้าไปหานะ มัวแต่เป็นหวัดเสียเลยค้างอยู่ จะไปก็ปีละนี่”

“ห้าปีอย่างน้อยครับ แต่ป้าว่าจะให้ผมกลับมาเยี่ยมบ้านสองปีต่อครั้ง ต้องเอาดอกเตอร์ให้ได้”

“เออดีๆ พ่อคุณ มิเสียแรง เป็นลูกคนโตทำดียังงี้คุณพ่อคุณแม่ชื่นใจที่สุดละ”

“คุณครูนะซีคะควรจะชื่นใจ ตาใหญ่ไม่เคยแพ้ใครเลยมาตั้งแต่มัธยมต้น เพราะคุณครูคนเดียว เคียวเข็นทั้งอังกฤษทั้งไทยทั้งเลขผานาที่ โอ๊ย...ฝรั่งที่

สัมภาษณ์ที่ถามหาตัวคนกวตวิชาเลยล่ะ เขาว่าอะไรเด็กไทยอะไรพูดอังกฤษเขียนอังกฤษได้ยั้ง ฉันทะขนลูกเกรียวเขียาคิดถึงคุณครู”

“อ้อ แะ...แะ...”เป็นพระเดชพระคุณคุณนายครับที่ให้เกียรติยศผม เป็นที่ตัวเด็กนะแหละครับเป็นสำคัญตัวเด็กไม่เอาถ่าน ครูเซ็นเท่าไรก็เหมือนเซ็นครกขึ้นภูเขาแล้วปะเหมาะ ก็ยังโกรธครูเสียอีกด้วย ตาใหญ่เป็นคนดีครับสมกับที่เป็นลูกนายห้างกับคุณนาย มีสัมมาคารวะ ไม่เห็นครูแก่ๆ เป็นลูกจ้างผมกวตวิชาให้พ่อใหญ่ไม่ใช่เพราะอยากได้เงินสินจ้างเพราะเห็นแววดีในตัวพ่อใหญ่แล้วก็คิดถึงในตัวพระเดชพระคุณ คุณนายกับนายห้าง ที่ไหนที่จะอยู่ได้ร่มเย็นอย่างที่ตั้งตรงนี้ไม่มีอีกแล้ว”

คุณนายม้วนตัวไปทั้งตัวเพราะได้รับคำสรรเสริญที่ถูกใจ หัวเราะพลางพูดพลางอย่างถูกใจดำ

“คิดอย่างนั้นจะใช้ได้ที่ไหนคะคุณครู ครูก็ต้องเป็นครูซีคะ ลูกจ้างอย่างอื่นมันก็อย่างหนึ่ง ถูกไหมคะนายฉันทะยั้ง ตาใหญ่นี้จะไม่ช้ามาตั้งต้นให้คุณครูอบรมสั่งสอนตอนจะไปนอกนี้ คุณครูจะคุณนายปั้นมากับมือตั้งแต่อยู่ชั้นประถมเล็กๆ ที่จริงเรื่องเงินทองนะมันเรื่องเล็ก ถึงไม่ได้ทุนฉันทะยั้งมีปัญญาส่ง กะอีปีละสี่ห้าห้าหกหมื่นไม่มีให้ลูกมันก็เกินไปละ แต่ที่นี้นายห้างเขาว่า ให้ลองสอบชิงทุนกับเขาดู สอบได้ทุนนะมันเป็นเกียรติยศใครๆ เขาจะได้ไม่ตราหน้าว่าไอ้ลูกทุนพ่อมันแม่มัน นี่นายเขาวายั้ง”

ท่านขุนไม่ต้องพูดอะไรเลย เพียงแต่หันไปยิ้มแล้วก็หันกลับมายิ้ม พังให้ถูกจังหวะคนพูดก็พอแล้ว คุณนายใส่คะแนนฟังไม่ทันเพราะแรงความปลาบปล้อม คุณนายมีเงินมากเสียจนระอาเอื่อมกับตำแหน่งเศรษฐีนี้แนวหน้า จะให้หมาเครื่องบินให้บุตรชายหญิงไปเมืองนอกก็น่าจะทำได้ แต่ที่ไม่ทำก็เพราะทั้งสามมีภรรยาเอื่อมกับตำแหน่งเศรษฐีแห่งยุคเต็มที่แล้ว ใครจะได้ชื่อเสียงในทางอื่นบ้าง เป็นต้นว่าชื่อเสียงในทางมีบุตรธิดาฉลาดเฉลียวสืบสกุลอันแสดงว่า-เลือดดี ท่านขุนเข้าห้องแถวนี้อยู่มาตั้งแต่ห้องแถวเพิ่งเริ่มสร้าง ถนนสายนี้เพิ่งเริ่มตัดอาณานิเวศแถบนี้เพิ่งจะยกเลิกสภาพป่าช้าโบราณและทั้งฝ่ายตัวท่านขุนเองและนายห้างกับคุณนายต่างฝ่ายต่างยังเป็นคู่บ่าวสาวแรกตั้งตัวใหม่ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ท่านขุนเลือกเข้ารับราชการเป็นครูหนุ่มสมรสกับแม่สายภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากที่อยู่มาด้วยกันจนบัดนี้ ส่วนนายห้างและภรรยาเลือกทำการค้าค้าเครื่องเหล็ก เครื่องจักร ซ่อมรถยนต์จิปาถะ หลังสงครามคราวที่แล้วท่านขุนกลับจากการอพยพ จนกรอบเพราะสภาพผ้าดิบเมตรละยี่สิบห้าบาท ส่วนนายห้างและศรีภรรยาต้องรีบ

รื้อเรือนเก่าสร้างตึกใหญ่โดยเร็วเพื่อให้มีที่ไว้พอกเก็บเงินมันตรงกันข้ามเช่นนี้ แต่มีตราพอนเก่าแก่ของคนรุ่นก่อนสงครามยังคงอยู่ นายห้างและภรรยามีได้รับเอาหัวใจเทียมแห่งยุคปลาสติกเข้ามาใส่ ทั้งสองยังคงใช้หัวใจมีเลือดมีเนื้ออย่างมนุษย์ธรรมดาใช้กับเพื่อนบ้านเก่าที่เห็นกันมา เนื้อที่ซึ่งเคยเป็นห้องแถวริมประตูบ้านเมื่อก่อนเป็นอย่างไรก็คงสภาพอยู่อย่างนั้น เป็นแต่รื้อซ่อมแปลงให้สะอาดราบรื่นขึ้นตามสภาพของถนน นับว่าเป็นบุคคลหายาก

ตัวนายใหญ่บุตรคนโตของนายห้างและภรรยาเป็นเพื่อนเล่นกันมากับบุตรของท่านขุน แต่บุตรท่านขุนบุญน้อย ซึ่งลาโลกไปเสียโดยเร็วด้วยโรคปอดบวมเพราะไม่มียาขณะสงคราม มาบัดนี้พ่อใหญ่ที่เติบโตขึ้นมาในเวลาที่สงครามจวนจะสงบ เป็นหนุ่มใหญ่อายุยี่สิบสองปี นอกจากจะสำเร็จการศึกษาอย่างดีเยี่ยมในประเทศแล้ว ยังสอบได้คะแนนยอดเยี่ยมทุกแขนงวิชาและกำลังจะเดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

นายห้างและภรรยาเป็นแต่เพียงบิดามารดาผู้ให้กำเนิด แต่ท่านขุนและคุณนายอยู่ในหัวใจของนายใหญ่ในฐานะพ่อครูและแม่ครู เพราะมีชั่วแต่การสอนตามเวลาและชั้นเรียนตามหน้าที่ที่ได้รับเงินเดือนเท่านั้น แต่ท่านขุนได้ปวารณาแรงใจและแรงกายให้แก่ศิษย์ทุกคนและทุกชั้นเรียนที่ท่านขุนเป็นครูน้อยอยู่ ทุกเย็นหลังจากเวลาเรียน พ่อใหญ่จะพาเพื่อนร่วมชั้นและต่างชั้นในบรรดาที่พอจะเรียนรวมกันได้ มาหาครูขุนผู้เป็นที่ห้องแถวหน้าบ้านของพ่อใหญ่เอง และการกวตวิชาที่เริ่มขึ้น มีคุณนายภรรยา คุณครูหาชนมชั่ววอดม์ที่พอจะจัดหาให้ได้มาให้ลูกศิษย์ตัวน้อยๆ กินแก้หิว ลูกศิษย์ตัวน้อยๆ ชนเหมือนวานรทโมนเหล่านั้น บัดนี้ก็เจริญวัยเติบโตใหญ่เป็นลูกศิษย์ตัวใหญ่ๆ ไปตามกันแล้ว และขณะนี้พ่อใหญ่ผู้เป็นหัวหน้าชุดวานรเหล่านั้นกำลังจะกราบลาคุณครูขุนไปศึกษาในประเทศอันไกล

ภาพต่างๆ ในอดีตไหลกลับเข้ามาสู่ความทรงจำของนายใหญ่ ตลอดเวลาที่นั่งฟังผู้ใหญ่สนทนากันอยู่นี้ นายใหญ่ยังจำได้ถึงความกวตขันจนควรจะเรียกว่าจู้จี้ของคุณนายซึ่งพ่อใหญ่และเพื่อนๆ เรียกว่าแม่ครู แม่แต่จะโยนข้าวโพดคั่วใส่ปากแล้วหงนหน้ารับแม่ครูก็ห้าม ชูชี้ว่าจะไม่ให้กินสิ่งใดที่พ่อใหญ่และเพื่อนไม่เข้าใจในชั้นเรียน ครูผู้เฒ่าจะเพียรจ้ำจี้จ้ำไชในเวลาเย็นจนกว่าจะแจ่มแจ้ง วิชาอันยุ่งยากผลอนิดเดียวก็ผิดหมด ทั้งอัน เช่นพีชคณิต ครูจะเพียรจับนิ้วมือพ่อใหญ่และเพื่อนจิ้มๆ ลงตรงเครื่องหมายซึ่งพ่อใหญ่เผลอใส่ลงไปคลาดเคลื่อน ปากก็ยังบังคับให้พ่อใหญ่และเพื่อนๆ

วานรท่อง

“ลบกับลบกกลายเป็นบวก บวกกับบวกก็เป็นบวก จำไว้ ลบกับลบกกลายเป็นบวก นี่แหละพื้นฐาน พื้นไม่แน่นแล้ว ต่อไปถึงขั้นตรีโกณละก็มันจะยิ่งยุ่งเกกันใหญ่”

ภาษาไทยก็เหมือนกัน พ่อใหญ่ไม่เคยลืมเลยที่แม่ครูแหบเอาเนื้อเขี้ยวทุกขณะ ที่พ่อใหญ่หรือเพื่อนปริดาวานรคนใดบ้างอาจทำตัวกล้าขาดเกินไป ใครพูดไม่มีตัว ร.ล. กล้าละก็จะได้ว่า ฝึกลีบขาววังเก่านั้นเจ็บแสบเนื้อเพียงไร แม่ครูจะวิ่งรือออกมาจากในครัว ทั้งที่มีได้มีหน้าที่สอนเลยสักหน่อย และบัญญัติใครบางคนนั้นเพื่อนรุ่นพ่อใหญ่มิได้เคยพลั้งพลาดเลยไม่ว่าจะแยกย้ายกันไปอยู่สารทิศใด ใครสะกดคำเช่น “ละ” แล้วบ้างอาจเติมไม้ตรีลงไปแล้วละก็กรรมของคนนั้นละ พ่อครูขุนจะให้นั่งเขียนและท่องแก้คำผิดอยู่คนเดียว ในขณะที่เพื่อน ๆ เขาต่อวิชาอื่นกัน ส่วนภาษาอังกฤษนั้นเล่าให้จวนเจียนจะสิ้นลมปราณอยู่แล้ว นักเรียนพ่อใหญ่และสหายปริดาวานรก็จะยังจำได้แม่นย่ำว่า คำคุณศัพท์ของอังกฤษนั้นเขาต้องใช้กริยาที่แปลว่า “เป็น” หรือ “อยู่” ของอังกฤษ และกริยาช่องที่กำลังแสดงต่อเนื่องกันเรื่อยไปนั้น เขาแสดงรูปด้วยการเติม ไอ.เอ็น.จี. พร้อมกับใช้กริยา “เป็น” กำกับทั้งหมดนี้แหละที่นักเรียนชั้นอุดมศึกษาปัจจุบันเป็นปัญหากันหนักหนานั้น นักเรียนรุ่นพ่อใหญ่และสหายปริดาวานรถึงแม้จะอยากลืมเสียด้วยซ้ำก็ลืมไม่ลง นึกจะเลื่อนที่ไรดวงหน้าผอมบาง ยิ้มเย้ยๆ หมวดหอมแหมมของคุรครูขุนจะลอยอยู่ตรงหน้า และเล็บอันคมและไวของแม่ครูก็ดูเหมือนจวดเจวียนอยู่ใกล้ๆ เป็นภาพอันปรากฏขึ้นเองในอนุสติ พ่อใหญ่มิได้เคยลืมเลือนวาทะเสียสติด้วยความไม่พอใจ ที่พ่อใหญ่และสหายเคยได้ยินคุรรุ่นใหม่ๆ ที่มีอาชีพกวดวิชาโดยเจตนาพูดกระทบกระแทกคุรผู้เฒ่า

“ก็สมัยก่อนเขามีเหรียญตราเป็นขุนหลวงเป็นรางวัลให้ตีมันกันแกงกินได้ สมัยนี้ไม่มีนี่หว่า ก็ต้องเอาเงินไม่เป็นไรอ้อรับเงินเอง กราบไหว้ไปให้คนอื่น เขาเถอะ”

เมื่อพ่อใหญ่และเพื่อนนำเรื่องทำนองนี้มาเล่าต่อคุรผู้เฒ่ากลับปราชัยเสียอีกว่า

“อย่า อย่า อย่าเที่ยวพูดเลื่อนเบือน เรื่องกวดวิชา เอาอัฐนี้มันก็จำเป็นเหมือนกัน แล้วก็มิคุณไม่น้อย คิดดูเถอะ นักเรียนเดี่ยวนี้ปีหนึ่งๆ มีเท่าไร ชั้นหนึ่งๆ ก็คน ชั้นละสี่สิบห้าสิบ อัดกันเข้าไป เวลาจะเข้าก็กราบไหว้ขอแต่ให้ได้เข้า ครั้นเข้าไปแล้วคุรเขาจะสอนให้ทั่วถึงที่ไหนไหน มันก็ไม่ไหว อยู่เอง ปัญหามันซับซ้อนกันหลายข้อเป็นลูกโซ่ เมื่อสอนไม่ไหวทีละมาก ๆ เขาก็ต้องแบ่งสอน ครั้นแบ่งสอนเหนื่อยเกือบ

ตายในเวลาที่เขาควรจะได้อาบน้ำกินข้าว จะให้เขาทำยังไง ไม่ได้เงินบ้างละก็ เผื่อฝืนในท้องมันกินตายละ จะเอาค่ายามาจากไหน เอ้า...ที.บี. นะ... เด็กพวกนี้เรียกวัณโรคก็ไม่รู้จัก ฝืนในท้องก็ไม่รู้จัก ต้องเรียก ที.บี. งานอะไรจะหนักเหมือนงานครู เด็กพวกนี้ไม่เคยเข้ามั่งก็ไม่รู้ คุรบางคนพอพลบค่ำแทบจะไม่มีแรงยกแปรงขึ้นลบกระดาน กินขี้ผงซอลักเข้าไปวันหนึ่งๆ นะเท่าไร แล้วเงินก็จะไม่ให้ ความดีความชอบอะไรก็ไม่มี ที่เที่ยวได้เข้าสอบได้ที่ไหนที่นี้ปีละเท่าไรนะไม่ใช่แรงพวกคุรกววดวิชาเหล่านี้หรือ”

“ก็เขาว่าคุรนี้ครับ ผมก็โกรธ ก็เขาว่าเพราะมีคุรอย่างคุรนี้แหละ คนถึงได้มาว่าคนอย่างพวกเขามันเก้อไม่แพ้รีซีครับ”

“เอ้อ...นั่นมันเรื่องของบุคคล มันเรื่องของคน คนเดียวพูดเวลาหัวเสีย ไม่ใช่คุรกววดวิชาทุกคนเขาจะเป็นยังงั้น เธออย่าเที่ยวพูดละเออะไป คนดี ๆ เขาจะเสียใจ ที่คุรไม่เอาอัฐพวกเรอนะ ไม่ใช่เพราะไม่ยากได้อัฐ เป็นเพราะคุรทำไม่ลง จำเพาะกับพวกเธอที่เห็นมาตั้งแต่ยังแก้ผ้า ถ้าเป็นคนอื่นคุรก็ต้องเอาเหมือนกัน เพราะคุรก็ต้องกินต้องใช้นี้แม่สายก็เจ็บกระเสาะกระแสะไม่ค่อยสบาย”

“ก็ทำไม่คุรไม่เห็นเปิดรับสอนพวกคนอื่นเขา ละอะ จะได้ได้เงินมั่ง” ลูกศิษย์ยังติดใจไม่ยอมให้คุรใกล้เกลี่ยง่าย ๆ คุรเฒ่าสั่นหน้าพร้อมกับยิ้มเนือ ๆ

“ถือว่าคุรมันสอนวิธีเก่า จะเปิดกวดอะไรกับเขาดอนี้คนเขาก็คงไม่ศรัทธาเสียแล้ว แล้วก็คุรก็แก้เติมที่ ดอนี้จะทำก็คงไม่ไหว แล้วก็ไม่จำเป็น เพราะมีกันอยู่เพียงสองคนเท่านั้น บำนาญก็พออยู่ได้ ก็คุณพ่อคุณแม่พ่อใหญ่ไม่ได้ขบไล่ ไม่ได้ขึ้นค่าเช่า คุรก็เลยไม่ต้องเดือดร้อนอะไรนะซี ถ้ายังหนุ่ม ๆ อยู่ มีเรื่องจะต้องใช้เงินมาก มีลูกหลาย ๆ คนอย่างคนหนุ่มคนสาวพวกนี้ คุรก็คงต้องทำเหมือนกัน ไม่เห็นนอกคุรบ้างหรือ เงินเดือนเท่าไร ต่อให้คุรปรินญาด้วยเอา แล้วก็ปีกว่าจะขึ้น ก็ปีกว่าจะสอบเลื่อนวิทยฐานะ แล้วเลื่อนขึ้นขึ้นละเท่าไร แต่ค่าข้าวสุกข้าวสาร ค่าขนมลูก ค่าหยูกค่ายา ค่าเช่าบ้าน ค่ารถมันกินทุกวัน ออกทำงานที่แรกเป็นคุรหัวเมือง ย้ายที่หนึ่งค่าขนย้ายกว่าจะตกเบิกก็ปีถึงจะได้ แล้วก็ปีเป็นคุร จะแต่งตัวปอนหนักคนก็ขาดความนับถือ ยิ่งคนเดียวนี้คุรคนไหนนั่งรถยนต์มาสอน นักเรียนถึงจะศรัทธา คุรคนไหนเดินดินกินข้าวแกง ว่าอะไรเด็กนักเรียนก็บอกว่าไม่ใช่พ่อใช่แม่เธอเอ๊ย เห็นหัวอกคุรบ้างสิ พวกที่กวดวิชานั้นถ้าเธอขาดพวกเขาไปละก็เธอจะรู้สึก ไรที่ร้ายอยู่แล้วก็จะยิ่งร้ายลงไปอีก”

พ่อครูเทศนาเสียยืดยาว เห็นหัวอกด้วยกันว่ามันช่างเป็นอาชีพที่มีเกียรติเสียนี้กระไรเลย มีเกียรติก็ได้อยู่จนกระทั่งจะไปพลิกแพลงหาหนทางตั้งต้นเดือนให้มันชนปลายเดือนต่อไป ก็แสนจะต้องระวัง เลิกเวลางานแล้วจะไปขายขนมต่ออย่างงานอาชีพอื่นหรือก็จะมองหน้าลูกศิษย์ที่มาซื้ออะไรได้ลองทำเข้าซิ รุ่งขึ้นเวลาคุณนักเรียนปริธิตาวันทั้งหลาย จะได้มีเสียงแปร่งหู “เดี๋ยวไม่อดหนุนขนมหน้าบูดซะเลย” ๗ ล ๗

นี่อย่างนี้...บรรดาคนมีอาชีพให้คนกราบไหว้ทั้งเมืองทั้งหลายจึงก้มหน้า กัดฟัน กินข้าวคลุกเกียรติยศมาเป็นเวลาช้านาน พ่อครูซุนก็อยู่ในจำนวนนี้ด้วย จะให้พลิกแพลงค้าขายอะไรเพิ่มเติมก็มีคนเขาดั่งขอร้องเกี้ยวอย่างที่ว่าพ่อใหญ่มาถ่ายทอดให้ฟังนี่แหละ พุทโธ่เอ๊ย ! ก็มีแต่วิชาไม่ให้คำวิชาพ่อได้ตั้งต้นเดือนกับปลายเดือนชนกันบ้างจะให้ค้าอะไร ! เว้นไว้แต่ว่า ครูคนนั้นจะเป็นคนพวกไร้หรือโอดตปประกกักกันวิชาไว้ไม่ยอมถ่ายทอดให้เต็มที่ในชั้นเรียน แล้วบอกใบ้ให้เด็กไปกวตวิชากับตนเองนั่นแหละจึงจะนำตำหนิ แต่คนเช่นนั้นจะมีสักกี่คนเพราะพวกครูโดยมากนั้นมักล้าสมัย ยางหรือโอดตปประกกักไว้หนาแน่นไม่ทันสมัยก้าวหน้ารวดเร็วพอที่จะเปลื้องยางหรือโอดตปประกได้รวดเร็วอย่างคนพวกอื่น

พ่อใหญ่ยังจำคำพูดอันยืดยาวของครูเฒ่าได้ดี ไม่ลืมจนกระทั่งเวลาที่มานั่งลางอยู่จนบัดนี้ ยิ่งคิดเปรียบเทียบคนจำพวกที่พ่อใหญ่มารู้จักในปัจจุบัน ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยของพ่อใหญ่ พ่อใหญ่ก็ยังตื่นต้น และรักครูเฒ่าหัวเมียคุณ้อย่างลึกซึ้ง ขณะที่นั่งฟังบิดามารดาพูดจารื่นเรงอยู่กับพ่อครู หัวใจพ่อใหญ่ก็ตั้งคำถามกับตัวเองเพราะนึกเปรียบเทียบสภาพและพื้นฐานแห่งน้ำใจของคนสมัยครูซุนกับคนที่พ่อใหญ่รู้จักอยู่โดยมากในปัจจุบันนี้ ประโยคคำถามหลายประโยคผุดขึ้นในหัวใจของพ่อใหญ่คล้ายอย่างๆ นี้

“ครูพวกพ่อครูของเราถ้าจะหมดพันธุ์เสียแล้วก็ไม่รู้ ต้นไม้ดอกไม้ก็มีหลายพันธุ์ สัตว์ก็มีหลายพันธุ์ คนก็คงมีหลายพันธุ์ตามสมัยเหมือนกัน คนพันธุ์พ่อครูแล้วก็ครูพันธุ์ พ่อครูนี้คงจะสูญพันธุ์เสียแล้วละมัง ให้จนตายเราก็อธิษฐานที่ครูจับนิ้วจิมมาตั้งแต่เด็ก ครูไม่ได้เป็นต็อกเตอร์ซึกหนอยเดียว ทดสอบความเชี่ยวชาญในประสิทธิภาพตามศัพท์เทคนิคสมัยนี้ครูเราก็อธิษฐานว่าจะมอง แต่ว่า ไอ้อะไรที่ครูฝังหัวขมอมให้ตั้งแต่เด็กนะมันช่างมีโอเฟฟี่เซ็นชื่ออย่างกะจรวดอวกาศ”

พ่อใหญ่อำลาจากไป เมื่อถึงวันไปส่งที่ท่าอากาศยาน คุณครูก็ไปส่งพร้อมทั้งคู่ พ่อใหญ่กราบลาและใจคอออกสั้นๆ เมื่อครูเฒ่าอวยชัยให้พรด้วยความรักอันระคนความรำลึก

ถึงลูกของตัวเอง

“ครูจะได้อยู่รับกลับหรือเปล่าก็ไม่รู้ ปีนี่ทั้งครูทั้งแม่สายอดแอดลงถนัด ไม่ฝักต้องล้ม ไม่อ่อนก็ต้องอกเป็นของธรรมดา ไปตีมาตีเถอะพ่อคุณให้เรียนสำเร็จกลับมาเป็นหน้าเป็นตาของวงศ์ตระกูล ให้คุณพ่อคุณแม่ได้ชื่นใจ จะหาเด็กดีมีสัมมาคารวะอย่างนี้ยากนักทุกวันเดี๋ยวนี ขอให้พ่อใหญ่อย่ามีวันรู้จักเสื่อม รู้จักตกต่ำ ให้มีแต่รุ่งเรืองสุกใสยิ่งขึ้นไป”

ส่วนแม่ครูพืมฟ้าให้พร “คุณพระคุณเจ้าคุ้มครองนะพ่อใหญ่นะ คนดีเข้าที่ไหนมีแต่คนรัก ให้พ่อใหญ่สวัสดิ์มีชัยอย่ารู้เจ็บรู้ไข้ เข้าไหนเข้าได้ เรียนอะไรให้สำเร็จ”

“โธ่ แม่ครูก็ อีกสองปีผมก็กลับมาเยี่ยมบ้านเตรียมข้าวโพดคั่วไว้ให้ผมเถอะ” แม่ครูสายไอแห่งสองสามแฉกและยิ้มรับคำอำลาอย่างเด็กๆ นั้น น้ำตาออกมาคลอตาแต่ไม่ทันไหลที่ไม่ไหลก็เพราะคุณนายมารดาพ่อใหญ่หันมาเห็นเสียก่อน แต่แรกคุณนายก็ยิ้มแย้มหัวเราะเบิกบานต้อย แต่พอเหลียวมาเห็นแม่ครูหน้าตาคลอ คุณนายก็ได้ช่องปล่อยอารมณ์หล่อนซัดเสียโฮใหญ่ เพราะอันที่จริงกลิ่นไวนานแล้วกลัวจะเป็นลางแก่ผู้เดินทาง นายใหญ่จึงต้องพะวงวิงพะวงพลอบคนโน้นคนนี้ที่จนได้เวลาออกเดินทาง

อาการไอแห่งๆ ของแม่สายเป็นสัญญาณภัยแม่สายถึงแก่กรรมด้วยโรคมะเร็งในลำคอภายในเวลาสี่เดือนหลังจากวันเดินทางของพ่อใหญ่นั้นเอง โรคนี้เป็นโรคทันสมัยและตัวโรคมีความก้าวหน้าและรู้เท่าทันความสามารถของแพทย์แผนปัจจุบัน ถ้าจะปล่อยให้คนตายด้วยวัณโรค หุยกยาสมัยนี้มีมันเหมือนอาการโรคนั้นเสียแล้ว และเขากล่าวกันว่าคนอายุมากเป็นโรคนี้น่าตายซ้ำ เพราะอวัยวะต่างๆ แห่งไม่มีความสดชื่น ที่เชื้อของโรคจะชอบกิน เพราะฉะนั้น มะเร็งจึงทำหน้าที่อันมีประสิทธิภาพรวดเร็วแทน และมะเร็งยิ่งตึกกว่าวัณโรคเพราะแพทย์ยังตรวจไม่พบการติดต่อของโรคในขณะนี้ คนจึงไม่รังเกียจคนเป็นมะเร็งเหมือนคนไข้วัดโรค

ครูเฒ่าอายุมาตัวคนเดียวหลังจากวันเผาศพภรรยาอยู่ยากอีกหลายเดือน วันหนึ่งจึงรู้สึกคล้ายจะเป็นไข้แล้วอีกสองสามบ่ายก็มีอาการซ้ำๆ อีกสองสามวันก็เริ่มไอเป็นโลหิต หมอชี้ขาดว่าวัณโรคแห่งปอด

“แม่สายเรียกตัวละซีทีนี่ แต่กัข้าหรือกะโรคนี่จำคาญแต่เป็นโรคติดต่อพึงระวังเกียจ”

คิดได้ดังนี้แล้วคุณครูผู้เฒ่าก็ระมัดระวังรักษาตัวให้ห่อหุ้มอบอุ่นอยู่เสมอ บ่ายวันหนึ่งออกมานั่งรับแสงแดดอ่อนๆ ยื่นขาให้แสงแดดอุ่นเสียวรู้สึกสบาย กำลังจะไอแฉกๆ

เพราะแห่งคอขึ้นมามาก ก็พอดีเห็นคุณนายกับนายห้างเดินมา จวนจะถึงตัว

“เชิญครับ เชิญนั่ง ผมมัวเจ็บๆ ไข้ๆ เสียไม่ได้ เข้าไปถามชาวพ่อใหญ่ เป็นอย่างไรบ้างครับ จวนจะสอบหรือยัง” ครูเฒ่าไอซ้าๆ กันอีกสองสามครั้งเพราะได้ลุกขึ้นออกแรง เลื่อนโนนเลื่อนนี่มากไป สังเกตเห็นความกระดากกระเดื่อง อ้าอึ้งจากฝ่ายผู้มาเยี่ยมได้ซัดก็ออกประหลาดใจ

“คุณนายกับนายห้างมีธุระอะไรหรือครับ อย่าเกรงใจเลยครับ จะให้ผมช่วยอะไร”

“เออ แหม...พุดยาก ก็ต้องขอความร่วมมือจาก คุณครูนะแหละค่ะ คือว่า..ไม่ใช่เงินไซ้ทองอะไรหรอก คือว่า..เอ้อ...คือว่า เงินทองเดี๋ยวนี้ะคะมันหายาก ฉันทกับนายห้างเนี่ยอย่างว่าจับแพะชนแกะแล้วก็ยังชักหน้าไม่ถึงหลัง ก็เรื่องมันไปขาดทุนเรื่องไปก่อสร้างยานการค้ำไว้เนี่ยแหละค่ะ มันยังถอนทุนไม่ขึ้น ดึกมันยืนกินทุนอยู่ การค้ำมันตกต่ำ มันก็เลยลำบากไปตามๆ กัน ที่นี้ก็คือว่า...คือมีคนเขามาขอสร้างโฮเต็ล สร้างแฟลต ตรงที่ตรงข้ามบ้านเราเนี่ยละค่ะ แล้วฝั่งนี้เขาจะสร้างตึกแถวสี่ชั้นให้เรา สิบห้าปีตกเป็นของเรา ยังเกี่ยวกับอยู่เรื่องเวลานี้ละค่ะ คือเขาขอเป็นยี่สิบปี ฉันทขอให้สิบห้าปี นายห้างเชื่อว่าตอนนี้เราก็จะจับอะไรไม่เป็นเงินเป็นทองเหมือนสองสามปีก่อน จะได้เงินก้อนใหญ่ตอนนั้นก็ดีเหมือนกัน ที่นี้มันก็มาติดอยู่ที่ตรงคุณครู ฉันทนึกถึงพระเดชพระคุณ คุณครูไม่ได้นึกจะให้ลำบากลำบากอะไรเลย...”

คุณนายบรรยายยืดยาว ละล่ำละลัก ลำบากกระดากกระเดื่อง นายห้างนั่งเฉยปล่อยให้บรรยายรับหน้าที่ เพราะตัวนายห้างเองก็ไม่อยากพูดเรื่องนี้เหมือนกัน นายห้างนึกถึงลูกชายที่ฝากฝังครูเฒ่าผู้เฒ่าไว้เมื่อก่อนจะจากไป สองปีเขาจะกลับมาเยี่ยมบ้าน นี่ยังไม่ทันถึงปีเลยจะใส่ครูของเขาเสียแล้ว แทนที่จะเป็นคนพูดถึงเงื่อนไขเองกลับกระดุนข้อออกภรรยา

“นายก็ เราให้คำรื้อถอนพวกบ้านแถวนี้ตลอดแถว ยังไง เราก็คงให้คุณครูสองเท่าของพวกนั้นทำไม่ไม่เรียนคุณครูละ”

“เอ...นายนี่ก็แปลกละ ทำไมไม่พูดเองละ คือยังงี้ละ เรานะแค้นจะสงสารพวกที่เคยอยู่มาร่วมกัน ไม่ได้คิดจะให้ลำบากลำบากกันเลย เพราะยังงั้นฉันได้เรียกพวกห้องแถวนี้เข้าไปพบแล้วเมื่อเช้าเนี่ย ดกลงจะให้รายละเอียด พันถ้วน ให้เวลาสองเดือน สำหรับคุณครูพิเศษ อย่าวิตกเลยละ คุณครูจะอยากไปอยู่ที่ไหน ฉันทจะจัดการขน

ส่งจัดแจงให้เรียบร้อย ไม่ให้อาหารร้อนใจเงินทองจะกราบเท่าให้เป็นพิเศษ ขออย่าได้คิดว่าฉันหน้าเนื้อใจเสือเลย มันจำเป็นจริงๆ นอนซุกซุนกินเข้าไปทุกวันนะคะหมู่นี้ละ”

คุณนายขอความเห็นใจ ซึ่งท่านขุนครูผู้เฒ่าก็มีให้อย่างเต็มที่ “โอ๊ย คุณนาย นายห้างครับ ผมจะมีหน้าไปเรียกร้องเงินก้อนทองก้อนอย่างนั้นที่ไหนได้ ผมอยู่ที่นี้มาตั้งแต่ลูกผมยังไม่เกิด พ่อใหญ่ยังไม่เกิด จนเกิดมาเป็นเพื่อนกันแล้ว ลูกผมตายไปก่อน ยี่สิบปีกว่าเกินอายุพ่อใหญ่เสียอีก คุณนายกับนายห้างไม่ได้ขึ้นค่าเช่าผมเลย ถึงเวลาคุณนาย นายห้างต้องการที่ ผมจะแบกหน้ามาคิดค่าโยกย้ายที่ไหนไหว อย่าลำบากเลยครับ ให้ผมอยู่ผมก็อยู่ ให้ผมไปผมก็ไป ว่าแต่จะต้องการเมื่อไรละครับ อีกสองเดือนไซ้ใหม่ครับ ไม่เป็นไรครับ ข้าของหมอก็คงมีสองสามชั้น ซี้เกียจจะขนไป ผุๆ ฟังๆ จะยกให้คนแถวนี้เสีย”

นายห้างกับคุณนายมีสีหน้ายิ่งแย่นัก ถ้าถูกเรียกร้องเพิ่มขึ้นอย่างโน้นอย่างนี้ก็พูดกันง่าย จะต่อว่าเปรียบเปรยกดราคาเพิ่มราคากันทุกอย่างมันง่ายไปหมดสำหรับคนค้าขาย แต่ที่มาโดนแบบนี้ แบบกราบลาสวยๆ สวัสดิ์นี้เสียจริง ความอาลัยและคิดถึงความดีซึ่งกันและกันอย่างจริงใจนั้นเล่า ก็ยังมีอยู่อีกส่วนหนึ่งด้วย คุณนายจึงถามเสียงเครือๆ

“แล้วคุณครูจะไปอยู่ที่ไหนละคะ แม่ครูหรือก็มาด่วนทิ้งไปเสียตัดช่องน้อยไปแต่พอตัว คุณครูมีญาติพี่น้องที่ไหนอีกบ้างหรือเปล่านั้น”

“ไม่มีหรอกครับ ต่างคนต่างล้มตายหายจาก บ้านช่องเดิมก็ขายกันกระจัดกระจายไปหมดแล้ว แม่สายแก่ตายเสียเนิ่นดีแล้ว ผมหมดหวัง แกอยู่อีกก็จะต้องหอบหัวกันลำบาก ผมเองยังเรียนไม่ได้เหมือนกันว่าจะไปอยู่ที่ไหน”

นายห้างกับคุณนายอำลาไปอย่างนอบน้อม โลงใจด้วย เศร้าใจด้วย โลงใจที่คนอะไรพูดงายอย่างนี้ เพราะอย่างนี้ จึงจนตักदानตายอยู่อย่างนี้ เศร้าใจที่จะต้องทำการเหมือนหนึ่งว่าตัดอวัยวะที่ปราศจากประโยชน์อะไรไปจากการตัดทำให้เจ็บ ถึงแม้ตัดแล้วจะสบายและหายกังวลก็ตาม

พ่อครูเฒ่ายกข้าวของให้เพื่อนช่างห้องที่กำลังโยกย้ายตามกันไปเป็นแถวๆ ไม่มีผู้ใดคัดค้านหรือฮึดต่อสู้เรียกร้องประการใด เพราะนายห้างกับคุณนายมิได้ริดานาหาวัน การจ่ายเงินก้อนให้คนละร่วมหมื่นโดยมิต้องให้เรียกร้องประการใด ทำให้คนที่อยู่กันมานานจากกันได้ด้วยดี คุณครูเฒ่ายังเหลืออยู่ห้องเดียว และข้าวของที่ยังมีอยู่ติดตัวก็เหลือแต่กระเป๋าเสื้อผ้าสองสามชิ้นเท่านั้น ที่คุณครูยังไม่ไป เพราะยังไม่รู้จะไปไหนดีและเพราะว่าอาการป่วยนั้นกำเริบขึ้น

จนกลายเป็นความเห็ดเหี้ยน้อยเปลี่ยทุกครั้งที่จะต้องออกแรง
คุณนายเป็นคนที่ดีตติสนปัญหา เพราะเวียนมาเฝ้าดู
อยู่เสมอ เห็นท่าจะไม่ดี เพราะเกรงลูกชายใหญ่จะพิโรธเล่น
กลับมา ถ้าหากได้ข่าวเจ็บป่วยและตายของคุณเฒ่าเพราะเหตุ
ที่พ่อแม่ของเขาไล่ที่ ความรักลูกเหมือนดวงใจทำให้ได้คิด
ประกอบด้วยความสงสารนั้นก็มามาก

“เอาอย่างนี้เถอะ ฉันเองก็ไม่อยากเห็นคุณเฒ่าต้อง
ร้อนเร่ไปไกล พ่อใหญ่เขากลับมาเขาก็จะน้อยใจได้
ตึกแถวตรงนั้นเขาจะสร้างสี่ชั้น ชั้นล่างสามชั้นเขาจะเป็นร้านค้า
แต่ชั้นสี่จะเป็นที่คนเช่าอยู่แบบแฟลต มีกระไดขึ้นลงข้างหลัง
ไม่เกี่ยวกับอีกสามชั้นข้างล่าง ฉันทยกให้คุณเฒ่าห้องหนึ่งให้ห้อง
มุมตรงนั้นแหละ สบายๆ ไม่ปนกับใคร คุณเฒ่าไม่เรียกเงินเลยฉัน
ก็กระตาคใจ แล้วคุณเฒ่าก็ไม่รู้จะไปไหนก็อยู่เสียห้องชั้นบน
นี้แหละ เราต่างคนต่างอำนวยความสะดวกกันกันดีไหมคะ
ถ้าคุณเฒ่าฟ้องร้องอีกทีชั้นฉันทก็ลำบากเหมือนกัน อีกหน่อย
หนังสือพิมพ์ก็จะได้ลงกันแน่ว่าพ่อค้ารังแกคนแก่ คุณ
เฒ่าพูดง่ายตกลงง่ายอย่างนี้ก็เท่ากับทำบุญคุณกับฉันท
ฉันทต้องตอบแทนบุญคุณ อย่างนี้เป็นไฉนคะ” คุณนายว่า

คุณเฒ่ายิ้มท้อหวั่น ในใจคิดว่า “ผลประโยชน์
ของเขาเงินแสนเงินล้าน ไม่ให้เขาตะครุบจะให้เขาทำอะไร
ไอ้ตัวเราเท่ากับเศษไม้เขายังอุตสาห์เก็บขึ้นไว้เพราะนึกถึงเรื่องเก่า
ก็ตีพอแล้ว” คิดแล้วเช่นนี้ คุณเฒ่าก็ตอบตกลงทันที

“แล้วแต่คุณนายจะคิดเถอะครับ ที่ยังไม่ไปนะไม่ใช่
ว่าผมแกลังถ่วงเวลา เป็นเพราะมันยังไม่ทราบจะไปไหน
ยังตริตรองวนเวียนไม่ตก ถ้าคุณนายจะไปรดอย่างนั้นก็เป็นการดี
เงินทองผมก็ไม่ต้องการเอาไปทำอะไรอีกแล้ว
มีที่อยู่บังแดดบังฝน มีอาหารกินสามเวลาก็พอแล้ว”

ศิษย์หาของคุณเฒ่านั้นมีมากเมื่อคุณเฒ่าอุปถัมภ์
ลอยฟ้าขึ้นไปอยู่บนตึกสี่ชั้นจะลงมาก็แสนเหนื่อยอย่างนั้น
ลูกศิษย์ก็เวียนกันมาเยี่ยม มาเยี่ยมแล้วก็หายาก ต้องเที่ยว
ถามกันตลอดแถวที่ละชั้น แถวหนึ่งมีสิบสองคูหาสามชั้น
ต้องถามกันเรื่อยไปเกือบสามโหลห้อง จึงจะมาพบพ่อครูลอย
วิเวกอยู่มุมสุด เพราะฉะนั้นศิษย์หัวแหลมคนหนึ่งจึงทำป้าย
ไม้ทาสีสวยอันเบ้อเริ่มมาปักไว้ตรงทางขึ้น มีลูกศิษย์ขึ้นข้าง
บน มีใจความว่า “ครูขุนตัดสินใจไปอยู่ชั้นบนสุด” ที่เรียกว่า
ครูชุดตัดๆ เพราะคุณเฒ่ามีราชทินนามเต็มว่า ขุนคตินิสัยเด็ก
ในห้องของครูห้องสมุดมุมชั้นสี่สุดนั้นเกลี้ยงโล่งปราศจากเครื่อง
ตกแต่ง เพราะคุณเฒ่าได้ยกให้เพื่อนห้องแถวไปเสียหมดแล้ว
ลูกศิษย์ลูกหาจึงหาข่าวของเครื่องใช้ติดมากคนละไม้ละมือ
ล้วนแต่เป็นของราคาต่ำเพื่อให้ใช้ชั่วคราวทั้งสิ้น วันเวลาของ

คุณเฒ่าใกล้จะถึงกำหนดปลดปล่อยแล้ว

วันหนึ่ง เวลาแห่งการปลดปล่อยนั้นก็มาถึง ลูกศิษย์
ลูกหามากันเต็ม คนเป็นครูก็มีบารมีแรงและสำแดงบารมีกัน
ตอนเจ็ดและตอนตายนี้เอง ลูกศิษย์อยู่ถึงสุดเหนือและสุดใต้
แห่งพระราชอาณาจักรพากันมาพร้อมพรั่ง บางคนพาลูกที่ยัง
ได้เป็นศิษย์ของคุณเฒ่าอีกชั่วคนหนึ่งมาด้วยซ้ำ ลูกศิษย์รุ่นเล็กแบบ
นี้มักมีกรรม ถูกชี้หน้าลำทับเสมอว่า “พ่อแก่ฉันทฉันทมา
นึกแล้ว แก่อย่ามาเดินแบบฉันท”

ข่าวของเสื้อผ้าของคุณเฒ่าถูกนำมาเผาทำลายจน
สิ้น เพราะคุณเฒ่าเป็นโรคของคนที่ถูกผงซอลักเข้าไปมาก
วันโรคแห่งปอดไม่มีใครกล้าใช้ข่าวของที่คนตายเคยใช้ แม้จะ
รักกันในทางใจเท่าใด ศิษย์หลายคนเป็นเชื้อจีน คร่ำครวญถึง
คุณเฒ่าที่ครูขุนมีต่อเขาและเตี้ยของเขา และพวกเชื้อจีน
เหล่านี้เขามีธรรมเนียมอยู่เพื่อเช่นไหว้บรรพบุรุษ และเพื่อรักษา
ลูกหลานต่อไปข้างหน้าอยู่แล้ว พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลต่างๆ
จึงจำเป็นต้องแทรกพิธีกึ่งเด็กเข้าไว้ด้วย เป็นส่วนของพวกศิษย์
เชื้อจีนรวมทุนกันหลายคน ศพของคุณเฒ่าจะเผาเสียให้สิ้น
ไปในเจ็ดวัน เพราะครูก็ปราศจากลูกเต้าเชื้อแถวที่ไหนอีก เสร็จ
ธุระแล้วเขาจะได้แยกย้ายกันไป ถึงวันกงเต๊กพ่อหัวหน้าเจ้า
ความคิดที่จะทำพิธีนี้ นิ่งรำพันถึงพ่อครู

“ไอ้เอ๊ย ให้ตายวะ...นี่ๆ...แล้วยังคิดถึงครูไม่หาย
อึดอนั้นอึดแข่งครูทุกวันเลย ให้กินยาเม็ดเจ็ดวันตาย กินยา
ถ่ายให้ตายเร็วๆ ก็พ่อฉวยทุหมับ คำราม-ไอ้ตี ป่านนี้แล้วยัง
ไม่กลับบ้าน เตี้ยแก่มากกับครูอยู่ทุกวัน จนจะเป็นหนุ่มแล้ว
เอ.บี. ยังไม่กระดิก แกะจะทำอะไรกันวะ ไอ้เราก็กงแล้วครู
จะไปฟ้องเตี้ย เตี้ยอ้วคูชิบ...ครูมาฟ้องที่ไรจะส่งไปเมืองจีน
ทุกที่ ไอ้เราก็กงแล้วจะต้องไปเมืองจีน ครูดูที่ไรแข่งครูตะบันเลย
แล้วมานึกเตี้ยนี้ ไอ้เอ๊ย...เอามาหากินอยู่ทุกวันที่ไอ้ที่ครูสอน
ทั้งนั้น จนกระทั่งจดหมายติดต่อการค้ากับเมืองนอก ครูสอน
ทั้งนั้นเลย ท่องไปเถอะ เข้ายันเย็น เตียร์เซอร์ ไอริเมนเซอร์...”

“เออ นั่นแหละ บาปของตัวเอง ไอ้ตี หนอยที่นี้มานั่ง
รำพัน ลูกเองมันถึงยังกะไอ้โจรหัวร้อยโลละ ข้าว่ามันนั่งแข่ง
เองทุกบ่อยๆ เหมือนกัน”

“เฮ้อ...สงสารครูนี้ นึกถึงเจ้าใหญ่มันด้วย ห้องที่
ครูอยู่นี้ก็ของมัน มันไม่อยู่ครูมาหนีตายไปก่อน เจ้าใหญ่กลับ
มาต้องหน้าตาตกรุ่น”

“ฮือ...ทำไงได้นี้ ความตายกะกันได้เมื่อไหร่ว่าแต่ง
กงเต๊กนี้เถอะลือเป็นคนโยกวิญญูณณะ ลูกศิษย์รักนี้หัว
แข่งครูไว้มากด้วย เออ...เพ็งนึกได้ ดายห...เสื่อแสงอะไรๆ
ของครูถวายพระเพลิงหมดแล้ว เกือกสักข้างก็ไม่เหลือ

ทำไมถึงดีล่ะ”

“วิญญาณอะไรของเอ็งต้องโยก” คนไม่รู้คนหนึ่ง สอดถาม นายตี๋คนมีปากหนักเพราะแข่งครู ตอบอย่างคนรู้ดี เพราะเป็นพิธีเชื่อชาติฝ่ายเดียว

“ไอ้บ้า...พิธีเขาต้องมีเสาวินญาณ เขาใช้เสื้อผ้าของผู้ตายแขวนแล้วให้ลูกหลานที่สนิทรักใคร่ ถ้ามีลูกก็ลูกคนโตเป็นคนโยกรูปครูสักรูปก็ไม่มี เอาอะไรดีไว้ช่วยกัน คิดหน่อย”

“ก็ครูไม่ใช่ดารานักล่องนี่หว่า เมื่อเช้าตอนเช้า จะกวาดถวายแม่พระเพลิง เอ็งทำไมไม่สาระแนเดือน มาพูดเอาตอนนี้ ต้องเป็นของที่เกี่ยวข้องกับครูนี้ใช้ไหม เสื้อผ้าไม่มีเอาของอื่นได้ไหมล่ะ”

“ไม่ได้ก็ต้องเอาซี อะไรก็ได้ยังดีกว่าไม่มี”

“นั่นก็เอาป้ายบอกห้องของครูที่ข้างล่างเป็นไง มันก็เกี่ยวกับครูเหมือนกัน เกียวเป็นครั้งสุดท้ายด้วย เจ้าคนรู้ดี”

“เฮ้อ ไม่เคยมีตัวเยี่ยงตัวอย่างเลยเดี่ยวทำแล้วไม่ถึงครูจะว่ายังไง เอาดีละ ดีกว่าไม่มี”

ใครคนหนึ่งก็ไปถอนป้ายอันนั้นมา พอได้เวลาแขกเหรื่อมาพร้อม พิธีงเด็กก็ดำเนินไป ใครๆ ก็แปลกใจที่เสาวินญาณนั้น แทนที่จะมีเสื้อผ้าของผู้ตายแขวน อยู่กลับมีป้ายไม้อันใหญ่แขวนอยู่แทน ต่างคนก็ต่างเฮโลกัน มาอ่าน อ่านแล้วก็ออกจะเห็นจริง เพราะป้ายนั้นจารึกว่า

“ครูขุนดัดฯ เลื่อนไปอยู่ชั้นบนสุด”

จากรวมเรื่องสั้นชุด“ลมเย็น”, สำนักพิมพ์คลังวิทยา : ๒๕๐๙

ส.คุปตาภา เป็นนามปากกาของสลวย รัตนะโรช จบอักษร (คณิตศาสตร์) เมื่อจบเป็นครูโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มีผลงานต่างๆ มากมาย เช่น หัวใจปรารถนา, อาณาจักรใจ, มุมหนึ่งในดวงจิต ฯลฯ

ชรอยกรรม

ส. คุปตาภา

เขายืนเกาะลูกกระเบี่ยงทอดสายตาลงสู่พื้นถนนเบื้องล่าง ถนนสายนั้นยังเงียบสงบเนื่องด้วยเป็นเวลารุ่งอรุณ ร้านค้าทุกร้านยังไม่ได้เปิดประตูหน้าร้านออกทำการค้า และยวดยานยังคงจอดอยู่กับที่ได้เคลื่อนไหวริมถนนนั้น บรรดาร้านค้าทั้งหลายเป็นตึกสูงสองชั้นบ้างสามชั้นบ้าง ผิดจากเมื่อสิบปีก่อนโน้น เขาเคยอยู่ที่นั่นเมื่อครั้งถนนสายนี้ยังเป็นถนนดินและสองฟากถนนยังเป็นแต่เพียงห้องแถวซอมซ่อ แต่บัดนี้มีโรงแรมสูงหลายชั้นที่เขากำลังยืนอยู่บนระเบียงชั้นสี่ และถนนหน้าโรงแรมกลายเป็นถนนคอนกรีต ร้านสองฟากถนนก็กลายเป็นตึกไปหมดแล้วทุกสิ่งเปลี่ยนไปคนที่รู้จักเขาเมื่อสิบปีก่อนโน้นก็ดูเหมือนจะโยกย้ายเปลี่ยนที่ไป บ้างล้มหายตายจากไปบ้างและบ้านรั้วสูงตรงมุมถนนก็หายไปเสียแล้ว

เขายืนถอนใจยาว ทอดสายตาไปตรงมุมถนนที่ซึ่งปัจจุบันเป็นตึกสามชั้น ที่นั่นแต่ก่อนเป็นบ้านรั้วสูงเป็นที่ซึ่งครั้งหนึ่งเขามีความหลังอยู่ บัดนี้ไม่มีสิ่งใดที่จะคงสภาพเดิมนอกจากสิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่ในหัวใจ

เมื่อสิบปีก่อนโน้น เขาเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยอยู่ที่อำเภอที่เขาเป็นข้าราชการหนุ่มที่มีรูปร่างสง่างามที่สุดคนหนึ่งเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงนิยมทั่วไปในบรรดาผู้ที่มีลูกสาวสวย และที่มุมถนนสายนี้นี่เองที่เขา... นายราชันย์ สงเคราะห์ข้าราชการชั้นตรีซึ่งจะมีอนาคตอันจะก้าวหน้าไปอีกไกลได้พบเธอสาวงามที่เธอชื่อรำเพย ลูกสาวคนเดียวของนายรำพัน เศรษฐี

รำเพย เขานึกถึงรำเพยแล้วก็ถอนใจ ทอดสายตาเศร้าไปยังที่ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของเธอ แล้วครวญหาหาหญิงที่ครั้งหนึ่งเขาเคยรักอยู่ในใจ...เมื่อสิบปีก่อนโน้นเขาเกือบจะแต่งงานกับเธออยู่แล้ว..หัวใจเขาหวนเมื่อคิดถึงเธอ รำเพยเคยฟังอกของเขาที่ริมหาด เธอพร่ำบอกเขาว่า “รำเพยรักคุณ”

เขาสะดุ้งเหมือนหูเขาแว่วว่ามีใครเรียกชื่อรำเพย หูเขาแว่วว่าได้ยินเสียงกระซิบกระซาบจากเธอ เรียกเขาว่า “ราชันย์” เหมือนเมื่อครั้งนั้น วันนั้น...รุ่งอรุณอย่างนี้เธอยังฟังอกเขาอยู่แล้วพร่ำวอนเขาว่า “รำเพยรักคุณ”

“พ่อของรำเพยบอกว่ารอคุณบวชเสียก่อน และรำเพยอายุยังน้อยนัก ต่อเมื่อรำเพยอายุสิบแปดจึงควรแต่งงาน” เธอบอกเขา

เขายังเขยคางเธอขึ้นมองดวงหน้างามอย่างเต็มตา “จะที่รัก ฉันจะทำตามความต้องการของคุณพ่อของเธอแต่ฉันจะต้องไปบวชกรุงเทพฯ เพื่อสนองคุณพ่อแม่ และฉันไม่แน่ใจตนเองดอกนะรำเพยบวชแล้วจิตใจของฉันจะไม่วุ่นวายถึงเธอ คือฉันจะศีลขาดเสียกระมังเพราะเธอ”

รำเพยซบหน้าอยู่กับอกเขา หัวเราะเบาๆ “คะ รำเพยจะสวดมนต์ภาวนาวีรอนให้คนที่รักของรำเพยมีจิตใจสงบจะได้บุญเต็มที่ไงเล่าคะ”

ใครๆ ก็รู้กันทั้งตำบล ราเพยจะต้องเป็นคุณนายของเขา นายราชันย์ข้าราชการที่หนุ่มที่สุดในอำเภอนั้นพ่อของราเพยก็มีความภูมิใจในลูกสาวและว่าที่ลูกเขยของตน บรรดาผู้เป็นญาติก็พากันชื่นชมยินดี วันแต่งงานจะมาถึงแน่นอนเพียงแต่เขาจะบวชเสียก่อนในปีนั้นเอง

...แต่ การแต่งงานไม่เคยมาถึง ขณะที่เขาบวชอยู่กรุงเทพฯ นั้นเองราเพยแม่สาวสุดที่รักก็ถูกลักตัวไปเรียกค่าไถ่ แม้ทางการจะออกสืบจับตัวคนร้ายที่ลักพาตัวเธอไป แม้มิดาของเธอจะยอมขายตัวเพื่อเสียค่าไถ่ลูกสาวสุดที่รักให้เธอกลับมา ไม่มีทางสำเร็จได้เลย และก่อนที่ราชันย์จะลาสิกขาจากสมณะเพศ นายราพันก็ถึงแก่กรรมลงและข่าวคราวของราเพยก็หายเงียบไป เหมือนคลื่นกระทบฝั่ง

ถ้าเขาไม่อยู่ในสมณะเพศ เขาคงจะออกค้นต้นค้นหาเธอเขาคงแทบจะเป็นบ้าเพราะสูญเสียเธอไปในสภาพเช่นนั้น แต่ขณะนั้นเขาได้ถูกล้อมด้วยพระธรรมเขากำลังอยู่ในพระวินัย เขาพยายามปลอบโยนตนเองว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามเพลงกรรม มันย่อมเกิดแล้วมันย่อมจะดับไปตามกาล ราเพยเคยทำการมอันใดมา เธอจึงต้องตกไปอยู่ในเงื้อมมือโจร เขาเชื่อแน่ว่าเธอจะตายเพราะราเพยจะต้องชอกช้ำหัวใจตาย และเขาขายอกสามศอกคู่รักของเธอไม่สามารถจะคุ้มครองเธอได้ เขาพยายามปลอบตนเอง ว่าเวรย่อมจะสิ้นสุดลงด้วยการไม่จองเวร เขาสวดมนต์ภาวนาขอคุณพระคุ้มครองเธอ ขอบุญกุศลนานาช่วยเธอให้พ้นภัย เมื่อตกอยู่ในมือโจร ขอให้เจ้าโจรนั้นจงรักภักดีต่อเธอ ถนอมเธอเหมือนเขาตั้งใจไว้ว่าจะถนอมเธอ...

เขาลาออกจากราชการ แล้วก็บวชโดยมิได้ตั้งใจว่าจะสึก มีประโยชน์อะไรเล่าที่เขาจะลาออกจากสมณะเพศมาต่อสู้อิทธิพลของสามัญชนในเมื่อเขาไม่มีราเพย เขาจะบวชเพื่อส่งกุศลให้แก่เธอคนที่เขารัก เพื่อให้เธอมีความสุขในชีวิตอนาคต และขอว่าเมื่อมีชาติหน้าต่อไปเขาและเธอจะต้องไม่คลาดจากกัน

มันสะท้อนใจเมื่อเขาคิดถึงเรื่องนี้ มันช่างเป็นความคิดของคนฉลาดอะไรเช่นนั้นกว่าเขาจะตัดใจจากราเพยได้เวลากว่าสามปี การตัดสินใจได้หมายความว่าเขาลืมเธอ เขายังคงรักเธอ เขายังคงอยากจะรู้ว่าของราเพย บางครั้งเขามั่นใจว่าเธอจะยังมีชีวิตอยู่ หากแต่ว่าเป็นนางโจรใจเหี้ยมไปเสียแล้ว

เมื่อเขาลาจากสมณะเพศ เขาก็กลับเข้ารับราชการอีก และต้องเตร็ดเตร่ไปอยู่ตามจังหวัดต่างๆ เสียจนเกือบจะลืมอำเภอกี่ครั้งหนึ่งยอดดวงใจของเขาอยู่ เขาไม่คิดจะกลับมาที่นี่อีกเมื่อไม่มีราเพย เขาไม่ต้องการกลับมาในเมื่อเขารู้ว่าเขาไม่สามารถจะลืมเธอ

แต่ในที่สุด โชคชะตาก็พาให้เขากลับมาที่นี่อีก

มาพักที่โรงแรมแห่งนี้ แม้จะเป็นโรงแรมที่เพิ่งเปิดใหม่ แต่ถนนสายนี้ก็ถนนสายเดียวกับถนนเมื่อสิบปีก่อนโน้นถนนที่มีราเพย เขาทอดสายตาดูเหม่อไปตาทางที่จะไปสู่ทะเลถอนใจเบาๆ เมื่อสายลมยามเช้าดูเหมือนจะพัดเอาชื่อของราเพยมาด้วย อนิจจาราเพย เธอยังมีชีวิตอยู่หรือประการใด

“ฮา ดึกสูงระฟ้า มันช่างสูงถึงสวรรค์นี่” เสียงแหลมแจ้วเหมือนเสียงเงินहु้งขึ้น เขาสะดุ้ง มองลงไปถนนเจ้าของเสียงนั้นมีความวิกลวิกลอยู่ในเรือนร่าง เธอแง้มผ้าห่มกึ่ง สวมเสื้อดอกเด่นสีสดสะดุดตา แต่ที่สะดุดตาดังขึ้นคือดวงหน้าที่ถูกเส้นเอ็นยึดไว้ ใบหน้าแห่งนั้นติดกับขาข้างหนึ่งและดวงหน้าข้างมีรัวรอยน้าเกลียดอะไรเช่นนั้น ดวงตาข้างหนึ่งเหลือกลาน และดูเหมือนแขนข้างหนึ่งจะหึ่งงอเข้ามาอย่างผิดปกติ ขาข้างหนึ่งคงจะตั้งจิตดูเดินอย่างกระโผลกกระเผลก เวลาเดินดูเหมือนจะแกว่งทำไปข้างหน้าเพื่อค้นหาหลักเนื่องจากใบหน้าของเธอไม่สามารถจะก้มลงมองปลายเท้าของตนเองได้ ได้แต่แหงนหน้ามองฟ้าชั้วนาคาปี หรือตลอดชีวิตของเธอ เขาสลดใจว่า กรรมอะไรหนอที่บันดาลให้เธอเป็นเช่นนั้นเส้นผมของเธอปล่อยกระจายประปร่าปรกมาที่ใบหน้าซีกหนึ่ง ดูเหมือนจะพร่างรัวรอยอันน่าเกลียดไปได้บ้าง แต่กระนั้น เขาสะท้านขึ้นมาทันทีว่า เธอไปโดนอะไรมาจึงได้เป็นเช่นนั้นใครเล่าทำเธอ แม้เธอจะไม่มีอะไรที่น่ารักแต่ก็เป็นเพศที่ควรถนอม ไม่มีใครนอกจากคนใจโจรที่ทำกับเธออย่างนั้นหรือมิฉะนั้นก็โรคภัยไข้เจ็บ เธออาจจะเป็นอัมพาตแต่รัวรอยบนใบหน้า ความหึ่งงอของแขนมันมีอะไรบางอย่างที่เขารู้สึกว่าเกิดจากการกระทำของมือคนใจโหด

แต่แล้วเมื่อเขาทอดสายตามองใบหน้าอันน่าเกลียดอีกครั้ง สายตาของเขาได้พบกับสายตาของหญิงสาววิกลวิกลคนนั้น เสียงหัวเราะอันเหมือนเสียงภูตกรหุญดก็กลิ้งทันที ริมฝีปากบิดเบี้ยวดูเหมือนจะอุทานเรียกชื่อเขา เขามองเธออย่างสนใจอีกครั้ง ผู้หญิงคนนี้มีอะไรบางอย่างที่เขาคิดว่าเขารู้จัก แต่ความวิปริตบนใบหน้าไม่ทำให้เขานึกได้ว่าเธอเป็นใคร

เธอกำลังจะกระโผลกกระเผลกจากไป เขาตะโกนออกไปว่า “อย่าเพิ่งไป ผู้หญิงคนนั้นนะ รอก่อน”

แม้เสียงของเขาจะดังพอ แม้เขาจะรีบวิ่งถลาลงไปจากชั้นบน เธอก็จากไปเสียแล้ว ไม่ทราบว่ายายเข้าไปทางซอยไหน เขาทรุดตัวลงนั่งที่เก้าอี้ที่ร้านกาแฟชั้นล่างของโรงแรมอย่างประหลาดใจ “ผู้หญิงคนเมื่อกี้ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นไปได้ละ เป็นคนที่นี่หรือ” เขาถามขึ้น

“ท่านหมายถึงใครครับ” เจ้าของร้านกาแฟถาม

“คนที่หน้าหงายตั้งบ่าคนนั้นหรือขอรับ”

เขาพยักหน้าช้า “ผู้หญิงที่นำสงสารคนนั้น”

“อ้อ เป็นคนบ้านนี้” เจ้าของร้านกาแฟบอกเขา “แต่ก่อนเป็นลูกสาวเศรษฐีนะครับ อยู่ที่มุกถนนสายนี้เอง” เมื่อเจ้าของร้านเอ่ยขึ้น ราชนีย์ใจหายวาบเธอคือรำเพยรำเพยนั่นเอง เขาเอนหลังฟังพนักงานอ้ออย่างอ่อนใจรำเพยคนงามยอดดวงใจของเขา บัดนี้ไม่มีความงามใดเหลืออยู่เลย แต่ความเป็นยอดดวงใจของเขาแล้ว เขายังไม่สามารถให้คำตอบแก่ตัวเขาเองได้

“เธอชื่อรำเพย” เจ้าของร้านเล่าต่อไป “เมื่อสักสิบปีเห็นจะได้ เธอถูกโจรจับตัวเอาไปเพื่อจะเรียกค่าไถ่ แต่พ่อของเธอบอกตำรวจ ดังนั้นแม้จะเอาเงินไปไถ่ก็ตามก็ไม่ได้ตัวเธอมา ตอนนั้นอาจจะเป็นเมียมันแล้วก็เป็นได้” ผู้เล่าๆ อย่างไม่เดือดร้อนอะไรเลย แต่หัวใจของเขาผู้ฟังสละท้อเสียจนรู้สึกเหมือนว่า เขาจะทรงตัวนั่งอยู่ต่อไปไม่ได้ เขาสงสารเธอ เขาสลดใจเมื่อพบเธอ... “พ่อของเธอเสียใจตายเพราะมีลูกสาวคนเดียว เงินทองก็เสีย ลูกก็ไม่ได้มันต้องตรอมใจตายละครับของพรรคนี้ เจ้าโจรพวกนี้มีก็คนไม่มีใครจับก็ไม่ได้ มันเคลื่อนหนีไปเรื่อยๆ”

“มันทาร์ตต่อเธอรี” เขาถามเสียงแหบแห้ง “เธอคงเป็นคนสวยมากทีเดียว”

“ครับเขว่่ากันอย่างนั้น ผมเพิ่งมาอยู่เมื่อเรื่องมันเกิดไปแล้ว หลังจากนั้นไม่นานนักดอกครับ สักสี่ห้าปีรำเพยก็เป็นอย่างนี้แหละขอรับ มีคนเขาพบเธอซัดเซอยู่อย่างนี้ วิกลไปจากเดิมทั้งจริตและร่างกายและก็เป็นอย่างที่เราเห็นนี้แหละขอรับ”

“เธอกลับมาได้อย่างไร”

“มันคงทรมาณเธอ”

เขาพูดพึมพำ

“มันคงทำร้ายเธอ”

“เธอไม่สามารถจะรู้เรื่องราวอะไรทั้งสิ้นและครับ เธอไม่เห็นเคยเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง แต่ถ้าคุณดูหน้าเธอให้ดูจะเห็นว่ามันเป็นรอยเหล็กหรือหนาม แขนของเธอเหมือนถูกคลื่นไฟที่ข้อมอกมันจึงอไม่รู้จักยึด และเอนคอผมสงสัยว่ามันจะขาดแล้วแผลที่หลังกับที่คอคงจะปล่อยให้ติดกันมันจึงร้องอยู่อย่างนั้น ผมคิดว่า อย่างนี้ตายเสียดีกว่า”

“โธ่” เขาควาง “หัวใจของเขาเดินโยนด้วยความสลดใจและสงสารเธอ

“ใครถามถึงเจ้าโจรที่จุดเธอไป เธอก็บอกว่ามันตายเสียแล้วด้วยน้ำมือเธอ” เขาสำยหน้า “พูดบ้าง บอๆ ไม่ได้เรื่องได้ราวดอกครับ”

แม้รำเพยจะเป็นอย่างนั้น เขาก็ยังอยากพบเธอ เขายังอยากที่จะถามเธอว่า เธอได้รับความทุกข์ทรมานเพียงใดและเขาอยากจะช่วยเธอ โดยส่งเธอให้แก่หมอเพื่อการผ่าตัดสมัยใหม่จะช่วยเธอได้ แม้จะไม่ดีเท่าเดิม แต่มันก็ยังดีกว่าไม่มีใครช่วยเธอเสียเลย...และเย็นวันนั้น เขาก็มีโอกาสพบเธออีกที่ชายทะเล ทะเลที่เขาและเธอเคยนั่งชมคลื่นอยู่ด้วยกัน...เธอเดินกระเผลกกระเผลกอยู่ที่นั่น ไม่มีใครสนใจในเธอ และเมื่อเขาเห็นเธอ เขาเดินตามเธอไป เรียกชื่อเธอว่า “รำเพย”

รำเพยหยุดชะงัก เหลือบสายตามองดูเขาทั้งที่หน้าของเธอหงายอยู่อย่างนั้น ทันใดนั้นเองน้ำตาของเธอก็ไหลพราก รำเพยสะอื้นออกมาดังๆ เหมือนเด็กๆ “รำเพยเธอจำฉันได้หรือเปล่า”

ถ้าเป็นรำเพยคนก่อน เขาคงจะดึงเธอเข้ามาไว้ในอ้อมอกแล้วก็เวียนปลอบเธอ แต่รำเพยคนนี้เขาไม่สามารถจะยื่นมือเข้าไปเกาะกุมช่วยเหลือเธอได้ เขาไม่ทราบว่าจะทำไมแขนของเขาจึงห้อยตกลงทั้งสองข้าง ไม่มีแรงที่จะยกขึ้นเลย เขาลึ้มจิตใจที่จะปลอบโยนเธอ ในเมื่อในหัวใจของเขาเองด้วยน้ำตา

“รำเพย เธอจำราชันย์ได้ไหม” เขาปลอบเธอว่า “ฉันจะช่วยรำเพย ฉันจะพาเธอไปหาหมอผ่าตัดทำให้เธอดีเหมือนเดิม เป็นรำเพยคนเดิม”

คนเริ่มจะสนใจเขาและเธอ หลายคนหันมาดู เด็กๆ เริ่มทะยอยกันเข้ามายืนใกล้ๆ เขา รำเพยรู้สึกว่ามีคนมามองดูเธอและเขา เธอหัวเราะทั้งน้ำตา “มายังฉันไม่ต้องการคุณ” เธอร้อง เสียงหัวเราะของเธอนั้นกังวานขึ้น “อา พระเบื้องบนบันดาลให้คนรักของฉันทกลับมา แต่ มันสายเกินไป”

ไม่มีใครเข้าใจเธอ นอกจากเขา ราชนีย์ เธอจำเขาได้...เธอพูดกับเขาว่า สายไป...เขาคคนเดียวเข้าใจความหมายของเธอ เด็กๆ ที่มองอยู่นั้นร้องว่า “ยายนี้แกบ้า” แต่ราชันย์คนเดียวที่รู้ว่าเธอไม่บ้า เธอรู้จักเขา เธอจำเขาได้ และที่ชายทะเลแห่งนี้ คือที่ที่เธอมาคร่ำครวญหาเขานั้นเอง เธอวิ่งวอนพระให้เขากลับมา กลับมาช่วยเธอ...ใจของเขาหายวูบ เธอร้องว่าสายไป อนิจจา สายไป...อาจจะสายไปในเมื่อบัดนี้เขาเกิดความขยะแขยงในเธอระคนขึ้นมากับความสงสาร เธอช่างน่าเกลียดอะไรเช่นนั้น แขนและคอเต็มไปด้วยรอยแผลเป็นจากรอยหวาย และรอย نابด้วยสิ่งร้อน ไม่มีร่องรอยเหลืออยู่เลยว่าเธอคือรำเพย

เธอหัวเราะกึกก้อง “สาย...สาย” เธอร้องเสียงแหลมเหมือ นเสียงฝันร้าย แล้วเดินกระเผลกกระเผลกวิ่งต่อไป เขาขยับจะตาม แต่ไม่ทราบว่าจะเพราะเหตุใด เขาจึงยกขาไม่ขึ้น

มันหยุดติดตรึงอยู่กับที่ เขาทำเช่นนั้นไม่ได้ เขาไม่สามารถจะตามเธอไปได้ ในเมื่อเขาอยู่ในเครื่องแบบข้าราชการ และเธอ...เธอมีสภาพเหมือนขอทาน ที่นั่นไม่มีเขาและเธอเพียงสองคน แต่หลายคนนั่งคุยกันที่หาดทราย มีหลายคนที่หันมามองเขาและเธอ และเด็ก ๆ เหล่านั้นเล่ากำลังมีความสงสัยในเขาและเธอ

เขาไม่ได้ตามเธอไป...ทั้งที่เขาอยากจะทำตามไป เขาอยากจะช่วยเธอ เขานึกโทษชะตากรรมว่านำเขามาที่นี่ เพื่อพบเธอทำไม และเธอทำไมจึงไม่ตายไปเสียจากโลกนี้ไปเสียจากความทรมาณ...เจ้าโจรใจร้ายนั้น ทำไมมันจึงโหดร้ายต่อเธอเช่นนั้น มันไม่ละเว้นเพราะความเป็นผู้หญิงให้แก่เธอดอกหรือ

เขาไม่ได้พบเธออีกเลยจากวันนั้น และวันที่เขากลับกรุงเทพฯ เขายังคิดว่าเขาคงจะพบเธอแต่รำเพยไม่เหยียบย่างมาอีกเลย เมื่อเขาขึ้นรถไฟมาเสียได้ เขามีความรู้สึกว่าโล่งอกที่มาพ้นจากเธอ สุดสิ้นกันที่ เขาหวังอย่างเหลือ

เกินว่าเขาจะไม่มาอีก เขาจะไม่มาที่นี่เพื่อพบรำเพยอีก แม้เขาจะยังคงมีความอาลัยอาวรณ์ในความรักเก่าที่เขาเคยมีอยู่ แต่เดี๋ยวนี้เขาคิดว่า เขารักรำเพยในอดีตเท่านั้น ไม่ใช่รำเพยคนนี้ เขานึกไม่ออกว่าเขาจะรักเธออย่างไรลง เขานึกไม่ออกว่าเขาจะยอมให้ออกของเขาเป็นที่ขับใบหน้าอันน่าเกลียดของเธอได้อีกหรือไม่

เขาพยายามสลัดความคิดเรื่องรำเพยไปเสีย แล้วคลี่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่ติดตัวมาด้วยอ่าน พยายามทิ้งรำเพยไว้กับถนนสายนั้น และไม่คิดถึงเธออีกเลย แต่ข่าวแรกที่เขาพบ คือ “รำเพยผู้พิชิตขุนโจรที่ข่มขู่ตนเองเสียแล้วมีคนพบร่างอันพิการของรำเพยแขวนห้อยอยู่กับกิ่งสนริมทะเล...”

เขาปล่อยหนังสือพิมพ์ให้หลุดมือไปทันที มันปลิวออกจากหน้าต่างรถไฟแล้วก็กระจายตัวออกม้วนไปตามรางรถ

“รำเพย” เขาควางชื่อเธอ “รำเพยไม่ต้องการให้ฉันช่วยเธอ”

จาก เธอไม่เคยถึงบ้าน, ชมรมเด็ก : ๒๕๒๖

จุลลดา ภักดีภูมิรินทร์ เป็นนามปากกาของ มล.ศรีฟ้า ลดาวัลย์ จบบัญชี มีผลงานเขียนตั้งแต่เป็นนิสิตคือเรื่องปราสาทมืด มีผลงานต่างๆ โดยเฉพาะนวนิยายอีกมาก เช่น วงเวียนชีวิตใช้อีกนามปากกาว่า สีฟ้า และได้รับเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์

เหนือแผ่นดินทอง

จุลลดา ภักดีภูมิรินทร์

เสียงลมระคนกับเสียงฝนกระหน่ำดังอื้ออึงอยู่ภายนอก บางครั้งก็แทรกด้วยเสียงเปรี้ยวปร่าของฟ้า ซึ่งกำลังวิปริตอากาศภายนอกคงหนาวเยือกเย็นด้วยน้ำฟ้า แต่ภายในบ้านหลังน้อยแข็งแรงนั้นอบอุ่นและสงบเหมือนกับว่าเป็นอีกโลกหนึ่งแตกต่างและซ่อนเร้นจากโลกภายนอก ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในความเงียบและนิ่ง นอกจากสิ่งเดียวที่ไหวไปมาในบางครั้ง นั่นคือเปลวไฟจากตะเกียงบนโต๊ะเขียนหนังสือ แสงสว่างสีแดงๆ กระจายจากดวงไฟสาดส่องหน้าบุคคลผู้นั่งอยู่ตรงหน้าโต๊ะ ดวงหน้านั้นแม้ว่าจะเป็นดวงหน้าที่เคร่งขรึมเอาการเองงานมิใช่ดวงหน้าของเด็กสาวรุ่นๆ ก็นวลละเอียดยิ้มและบริสุทธิ์ เต็มไปด้วยความปราณีชวนให้จับใจหญิงสาวคงจะเพลิดเพลิดกับงานอีกนานถ้าไม่ได้ยินเสียงฝีเท้ามาดังมาแต่ไกลแข่งกับเสียงพายุฝน ปากกาในมือหยุดนิ่งกับที่ชั่วคราวพร้อมกับเจ้าของมือเงี้ยวหงัง เสียงฝีเท้ามาใกล้เข้ามาทุกที...ทุกที จนกระทั่งหยุดนิ่งอยู่ตรงหน้าบ้าน คิ้วของนายแพทย์หญิงรัตยา วิศวากุล ชมวดเข้าหากันเล็กน้อย ปิดปลอกปากกาแล้วขยับกายลุกขึ้นยังไม่ทันจะพ้นโต๊ะ เสียงเคาะประตูก็ดังขึ้นอย่างแรงและถี่ หญิงสาวปราดไปที่ประตูความเคยชินต่อการถูกเคาะประตูเรียกบ่อยๆ ทำให้ไม่ปรารถนาจะตะโกนถาม ทันทันที่สลักประตูถูกดอออกกว้างของบุคคลภายนอกก็ถลันพรวดเข้ามาจนแทบจะชนเอาเจ้าของบ้าน ถ้าหากเธอไม่หลบเสียทัน เขาเป็นผู้ชายร่างสูงเบียดโขกโขนตั้งแต่หัวตลอดเท้า ก่อนที่รัตยาจะทันได้ไต่ถามเรื่องราวร่างของแขกแปลกหน้าก็ล้มพาดลงกับพื้นเสียก่อน หญิงสาวจึงได้เห็นว่าเหนือไหล่ซ้ายข้างหลังของเขามีรอยกระสุนปืนทะลุเสื้อโลหิตสีแดงเข้มยั่งไหลปรืออยู่และโลหิตส่วนมากก็คงจะได้ถูกน้ำฝนชะไปแล้วมิใช่น้อยรัตยาซ่อนร่างของเขาให้พลิกขึ้นด้วยความยากลำบาก ขณะเดียวกับที่แม่บ้านและเด็กกรีบใช้พรวดพราดเข้ามา

“ผู้ชายคนนี้ถูกยิงมาจากที่อื่น” เธอบอกเรียบๆ ก่อนที่ตนทั้งสองจะทันถาม “แม่ช่วยต้มน้ำให้ที่ พงศ์เตรียมเครื่องมือไว้ด้วยนะ หัวกระสุนยังฝังอยู่ข้างใน...อ้อ! เตี้ยวก่อน ช่วยกันยกเขาไปไว้ในห้องฉันทนอยเถอะ เราจะต้องช่วยกันเปลี่ยนไอ้เสื้อกางเกงเบียดๆ ชุดนี้เสียก่อน

กว่าจะจัดการนำร่างชายหนุ่มขึ้นวางบนเตียงได้ก็ลำบากมิใช่น้อย แพทย์หญิงรัตยาเริ่มดำเนินงานของเธออย่างรวดเร็วโดยมีแม่บ้านและพงศ์เป็นผู้ช่วย ไม่นานถึงชั่วโมงก็เสร็จเรียบร้อย รัตยาเดินไปล้างมือในอ่าง ปากพูดว่า

“เขายังอ่อนเพลียอยู่มาก ต้องให้นอนพักผ่อนนิ่งๆ เพราะหัตถ์ที่เราเลือดยังฝังอยู่มีฉะนั้นจะลำบากอยู่สักหน่อย เขาเสียเลือดไปไม่ใช่น้อยทีเดียว แม่ช่วยจับให้นอนหงายหน้าหงายหน้าจะกระเทือนแผลนะจ๊ะ”

“ใครกันคะคุณน้อย?”

“น้อยเองก็ไม่รู้ เขามาเคาะประตูเรียก พอน้อยเปิดประตูยังไม่ทันจะถามไถ่อะไรสักคำเขาก็ล้มลงเสียก่อน คงจะมาไกล... อ้อ! ตายจริงเขาขี่ม้ามาจะ น้อยก็ลืมไป พงศ์ลงไปจัดการกับม้าที่เกิด”

“แล้วที่คุณน้อยจะนอนที่ไหนกันคะนี่ คุณคนนี่มาแย่งที่เสียแล้ว” แม่พวงบ่นเบาๆ รัตยายิ้ม “ไม่ต้องเป็นห่วง น้อยหรอก แก้อันนอนข้างนอกก็มี สงสัยจริงว่าเป็นใครทำไมถึงถูกยิงมาอย่างนี้ก็ไม่รู้...” พุดพลางเดินเข้ามาใกล้ร่างซึ่งยังนอนหลับสนิทอยู่บนเตียงพลางพิจารณาดูดวงหน้าเกือบสะดุ้งเมื่อเห็นไผ่ดำเม็ดใหญ่ที่ปลายคิ้วข้างซ้าย

“เอ๊ะ!”

“ใครคะ คุณน้อย? คุณน้อยรู้จักหรือคะ?”

รัตยาไม่ตอบ จ้องมองดูดวงหน้าอันคล้ายเกรียมเพราะความตกตรากว่านั้นซ้ำแล้วซ้ำอีกจิตใจเต้นระทึกด้วยความรู้สึกที่ได้ประสมกับสิ่งซึ่งไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ หญิงสาวปราดไปที่กองเสื่อทางเก่งซูดสีน้ำตาล หยิบเสื้อขึ้นมาล้วงดูตามกระเป๋อย่างรีบร้อนโดยไม่เอาใจใส่กับสายตาแสดงความประหลาดใจของแม่พวง ผู้ชายคนนี้เป็นใครหรือ? คุณน้อยของแกซึ่งเคยแต่มีลักษณะเย็น และเก็บความรู้สึกได้ดีเสมอ จึงกลับกลายเป็นเช่นนี้ แกเห็นรัตยาหยิบสมุดสีน้ำตาลอ่อนขึ้นมาพร้อมกับกระเป๋าสีน้ำตาลไหม้ หญิงสาวเปิดสมุดขึ้นดูด้วยมือที่ค่อนข้างสั่น แม่พวงก็พลอยชะเง้อดูด้วย แกเห็นภาพถ่ายครึ่งตัวของบุรุษหนุ่มผู้หนึ่งแต่งเครื่องแบบทหารอากาศสง่างาม แม้จะไม่ได้ดูอย่างใกล้ชิดแม่พวงก็ยังแลเห็นไผ่ดำเม็ดใหญ่ที่หางคิ้วข้างซ้ายบนดวงหน้าเข้มคมเห็นถนัด! ไผ่หน้า “คุณน้อย” ของแกแดงระเรื่อขึ้นแล้วก็กลับชืด แต่ประกายดาววาวอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อนนับตั้งแต่คุณน้อยเริ่มเป็นนายแพทย์

“นาวาอากาศตรีนางค์ ผู้ต้องหาคดีกบฏ... นายทหารอากาศผู้อารีคนนั้นนั่นเอง ฉันได้รู้จักเขานี้โดยไม่มีนักฝันหลังจากที่หมดศรัทธารอมาหลายปี เออ... ดูๆ ก็น่าขัน”

รัตยา มองดูดวงหน้าของชายผู้นอนนิ่งอยู่บนเตียงอีกครั้ง บอกแม่พวงด้วยเสียงเรียบๆ และสีหน้าเป็นปกติแล้วว่า

“แม่เข้านอนเสียเถอะ น้อยจะนั่งพักสักครู่ ประเดี๋ยวเดียวเท่านั้นแม่ไม่ต้องเป็นห่วง ไปสิจ๊ะแม่...” รัตยาจับไหล่แม่พวงเบาๆ เมื่อเห็นแม่พวงยังลังเล หลังจากนั้นเธอก็ทรุดกายลงนั่งบนแก้อี ตาจับอยู่ที่นาวาอากาศตรีนางค์... เสียงลมเสียงฝนยังไม่ซาลงแม่แต่น้อย รัตยาปล่อยใจให้

เลื่อนลอยกลับไปสู่เหตุการณ์ในครั้งกระโน้น... เสียงลมเสียงฝนแบบนี้แหละ... ถ้าไม่มีนาวาอากาศตรีนางค์ผู้นี้ก็คงไม่มีแพทย์หญิงรัตยา วิศวกรกุล ผู้สูงด้วยเกียรติและความรู้ นึกแล้วอดใจหายเสียมิได้...

เสียงครางเบาๆ ดังมาจากเตียงทำให้รัตยาสะดุ้งตื่นจากภวังค์ รีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหาเขา นาวาอากาศตรีนางค์ ลืมตาอันขุ่นมัวด้วยความเจ็บปวดขึ้นมองดูหญิงสาวพลางขยับกายเหมือนจะลุกแต่รัตยาชิงแตะหน้าอกเขาไว้

“ไปรตนอนเฉยๆ เอะคะ คุณเพิ่งได้รับการผ่าตัดเอากะสุนปืนออกเมื่อสักครู่นี่เอง”

“ผ่าตัด...?” ชายหนุ่มพึมพำ แกวตามอกความฉงน “คะ”

“ใคร? คุณหรือ?” เขาถามอีก

“คะ” รัตยาน้อมศีรษะรับคำ “คุณเผอิญขึ้นมาล้มบนบ้านของดิฉันพอดี” ชายหนุ่มมองสบดวงตาคู่ปริศนาร้อยอย่างชอบคุณ เขาขยับกายอีกครั้ง พร้อมกับพูดว่า

“ได้โปรดเถิด คุณ... เอ้อ... คุณหมอ ผมอยากจะนั่งให้ถนัดสักหน่อย”

รัตยาประคองกายเขาขึ้นให้นั่งพิงในท่าสบายอย่างแผ่วเบานุ่มนวลที่สุด แม้กระนั้นนายทหารหนุ่มก็ยังขมวดคิ้วน้อยๆ เมื่อได้นั่งเรียบร้อยแล้ว เขาก็เอ่ยขึ้นว่า

“ผมเป็นหนี้บุญคุณคุณหมอมากมาย ถ้าผมมาถึงคุณหมอช้าไปอีกนิดเดียว ผมอาจจะต้องกลายเป็นผีเฝ้าป่าไปแล้ว หรือถ้าคุณหมอไม่กรุณา...”

“เป็นหน้าที่ของดิฉัน” รัตยาขัดขึ้นอย่างสุภาพ “ความจริงลำพังบาดแผลก็ไม่เท่าไรหรอก แต่ว่าคุณเสียเลือดไปมาก เพราะหัตถ์ที่ดิฉันมีเลือดสำรองอยู่เล็กน้อย ซึ่งบังเอิญอีกเหมือนกันที่เลือดเหล่านี้เป็นเลือดชนิดเดียวกับคุณ”

“สักฟรุ้งนี้ผมพอจะเดินทางต่อไปได้ไหมครับ”

รัตยายิ้ม สั้นศีรษะซ้ำๆ

“ถ้าแผลได้รับความกระทบกระเทือนมากเกินไปจะออกอีก คุณควรระวังพักผ่อนเสียที่นี้อย่างน้อยก็เจ็ดวัน”

“เจ็ดวัน” ชายหนุ่มทวนคำเบาๆ ประกายตากราวคมของเขามีแววประหลาดเหนือความขุ่นมัว “ผมอาจจะอยู่ไม่ถึงเจ็ดวัน” เขานิ่งสักครู่ หัวคิ้วขมวดเข้าหากันอย่างครุ่นคิด รัตยาคงนั่งมองเขาเสียบๆ และในทันทีนั้นชายหนุ่มก็เงยหน้าขึ้นสบตากับรัตยา ปลอ่ยคำถามออกมาอย่างกระตือรือร้นเร็ว

“คุณหมอมิคิดว่านักโทษกบฏเป็นคนเลวหรือเปล่า? บางทีคุณหมอมองจะต้องเสียใจที่ได้ช่วยชีวิตผมไว้ ถ้าคุณหมอทราบดีว่าผมเป็นใคร”

รัตยาี่ยมอย่างเยือกเย็น แวตตาใสสะอาดอ้อมเอิบ

“ดิฉันไม่เคยคิดว่าใครเป็นคนเลว แม้จะเป็นนอสุรกายหรือมหาโจรก็ตามทีเถอะ หน้าที่ของหมอก็คือให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตทุกๆ ชีวิตไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ ดีหรือเลว รวยหรือจน...” หญิงสาวเปลี่ยนเรื่องพูด ถามว่า

“คุณหิวไหมคะ? ร่างกายของคุณอ่อนเพลียและบอบช้ำมาก ดิฉันจะหาอาหารอ่อนๆ มาให้คุณรับประทาน”

“ไม่ต้อง...” แต่รัตยาี่ยมได้ฟังเสียงเขา เชอลุกขึ้นอย่างว่องไว นางก็จึงได้แต่มองตามร่างสูงระหงจนลับตาแทบไม่น่าเชื่อว่าหญิงสาวสวยสูงด้วยความรู้อย่างแพรวพราวผู้นี้ จะยอมสละอนาคตและความรุ่งเรืองของอารยธรรมมาใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมแคบๆ ซึ่งปราศจากคนเหลียวแลในป่าดงเช่นนี้ หล่อนมีเหตุผลอะไรหนอ? หรือว่าอกหัก? ดูหน้าและดวงตาอันบริสุทธิ์แจ่มใสแล้วไม่มีร่องรอยของความทุกข์ระทมใจอยู่เลยแม้แต่น้อย... นางก็คิดพลางทอดสายตามองรอบๆ ห้อง เป็นห้องนอนขนาดย่อมตกแต่งเรียบๆ สะอาดตาบนโต๊ะหัวเตียงมีแจกันปักดอกไม้ป่าสองสามชนิดสีสวยแต่ปราศจากกลิ่น มีหนังสือวางอยู่ 2 เล่ม ชายหนุ่มหยิบขึ้นดูอย่างเอาใจใส่ เล่มหนึ่งชื่อ Oliver Twist ของ Charles Dickens อีกเล่มหนึ่งชื่อ Sorrel and Son ของ Warwick Deeping

“ไม่เลว...” นางก็พึมพำกับตัวเอง วางหนังสือสองเล่มไว้ที่เดิมพอดีกับที่รัตยาี่ยมเดินเข้ามาพร้อมด้วยถาดอาหารหญิงสาวหยิบมาเคี้ยวมาวางคร่อมตัวชายหนุ่มแล้วจึงวางถาดลง “ผมไม่คิดเลยว่าจะได้พบนายแพทย์หญิงสละสุข ส่วนตัวออกมาทำงานอยู่ในป่าในดงอย่างนี้ แม้แต่แพทย์ผู้ชายยังหายาก” ชายหนุ่มพูดเหมือนรำพึงกับตัวเองเมื่อวางถ้วยโอวัลตินและใช้ผ้าเช็ดมือซับปาก รัตยาี่ยมเรื่อย ๆ

“ในกรุงมีแพทย์อยู่เพียบพอแล้ว แต่ตามชนบทยังต้องการแพทย์อีกมากมายนัก แพทย์ที่มาอยู่ตามชนบทจะรู้สึกที่ได้รับประโยชน์จากวิชาที่ตนเรียนมากคุ้มค่าทีเดียว การที่เราช่วยชีวิตคนโดยที่มีได้หวังอะไรตอบแทน ย่อมทำ ความอ้อมเอิบใจ และรู้สึกในคุณค่าของตนเป็นทวีคูณคนบ้านนอกไม่ร่ำรวยเงินหรือยศ แต่ทว่ารวยน้ำใจ” หญิงสาวยกโต๊ะลงจากเตียง หันไปมองหน้าของคู่สนทนาเค็มตา ก่อนจะถามว่า

“คุณเห็นขามากรณีการเมืองหรือคะ?”

“กบฏในพระราชอาณาจักร” เขาตอบขำๆ “ผมติดคุกมาแล้วเกือบ ๔ ปี พอออกมายังไม่ทันตั้งตัวติดก็โดนเข้าอีก”

“เกือบ ๔ ปี...” หญิงสาวทวนคำ นางตั้งก้มศีรษะรับ

“ครับ เกือบ ๔ ปี กว่าที่จะออกมาได้ ศูนย์ล้นหมดทุกสิ่งทุกอย่าง เหลือแต่ตัวกับเงินอีกเล็กน้อย” เขาหัวเราะหึๆ เหมือนจะเยาะตัวเอง “กบฏครั้งแรกด้วยอุดมคติคิดว่าถ้าสำเร็จจะทำทุกอย่างเพื่อประชาชนเพราะกบฏในขณะที่กำลังมีทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมแต่กบฏครั้งที่สองนี้ขอรับว่าเพื่อตัวเองมากกว่า เพราะหาทางคืนรณอย่างอื่นไม่ได้เท่ากับเป็นการเสี่ยงโชคชีวิตคุณหมอก็คือว่าผมเป็นมนุษย์สาระเลวเห็นแก่ตัวเองไหมครับ?”

“มนุษย์เราส่วนมากที่สุดมักจะได้เห็นแก่ตัวเองก่อนเห็นแก่ผู้อื่น แต่มนุษย์ส่วนมากอีกเหมือนกันที่ชอบตะโกนว่าเขาทำอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อผู้อื่นทั้งๆ ที่ความจริงอันซ่อนเร้นอยู่นั้นเขาทำเพื่อตัวของเขาเองต่างหาก การที่คุณกล้าพูดออกมาว่าคุณคิดการกบฏเพื่อตัวของคุณเอง ดูเหมือนจะทำให้ดิฉันนับถือคุณมากขึ้น เพราะอย่างน้อยคุณก็มีความสุจริตใจอันหาได้ยาก”

“ขอบคุณในความเห็นอย่างยุติธรรมของคุณหมอ...เออ...ผมเพิ่งทราบว่าคุณคือที่เป็นหมอมักจะเป็นคนที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นเสมอ...ใช่ไหมครับ?”

รัตยาี่ยมทอดสายตาออกไปนอกหน้าต่างมองดูเมล็ดฝนซึ่งยังพร่าอยู่อย่างมีความหมาย

“สำหรับคนอื่นจะคิดอย่างไรไม่ทราบ แต่สำหรับดิฉันรู้สึกว่าคุณสละชีวิตให้แก่การเป็นหมอล้วนแล้วนั้นต้องการแต่ความร่มเย็นเป็นสุขของมนุษย์ไม่ต้องการอำนาจ ทว่า... ทุกครั้งที่มีการชิงอำนาจเกิดขึ้น หมอมักจะต้องพลอยวุ่นวายไปด้วยเสมอไม่ใช่หรือคะ?”

“คุณหมอเห็นจะเกลียดสงคราม และการปฏิวัติเหลือเกิน”

“สงครามและการปฏิวัติทำให้ชีวิตมนุษย์ต้องศูนย์เสีย ต้องทรมาณอย่างน่าเอนจอนาถ...” หญิงสาวพึมพำเบาๆ แวตตาริสุทธ์นั้นดูเศร้าซึ้ง ยิ่งประกอบด้วยดวงหน้าขาวนวลและเลือดลมยาวยาวจะเลื่อมกับทำนองประสานเมื่อไว้นาดังศีรษะก้มนิดๆ ภาพของหญิงสาวก็ยิ่งจับตาจับใจเหมือนแม่พระผู้มาโปรดบาปนั้นทีเดียว นางจึงมองดูหญิงสาวตรงหน้าด้วยกิริยาของบุคคลผู้ละสิ่งมองสิ่งอันงดงามน่าเลื่อมใสจนไม่อาจจะถอนสายตาหนีไปได้ จนกระทั่งรัตยาี่ยมมาสบตาของเขาและยิ้มน้อยๆ

“แต่ทว่า... ตราบใดที่มนุษย์เรายังทะเลาะทะเลาะกัน

ของเขาและยิ้มน้อยๆ

“แต่ที่ว่า... ตราบใดที่มนุษย์เรายังทะเลาะทะเลาะกัน ใฝ่สูงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตราบนั้นสงครามและการปฏิวัติก็ยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในโลกและประเทศ คนที่ใฝ่สันติและต้องการความเสมอภาคจริงๆ ก็มีอยู่มากมาย หากแต่เป็นเพียงปากพูดและทฤษฎีซึ่งดูเหมือนว่าจะยากแก่การปฏิบัติ เหลือเกิน มีหน้าซ้ำทฤษฎีก็แตกต่างกันเสียอีก” รัตยาหยุดหัวเราะนิดๆ “ดูสิคะอย่างไร ก็เห็นการประท้วงประท้วงกันไม่พ่น อย่างคุณอย่างนี้ปฏิวัติโดยอ้างว่าเพื่อความสุขของประชาชนหน้าเจ้าความสุขที่คุณจะนำมาให้แก่เขาเหล่านั้นนำมาได้ง่ายๆ อย่างทฤษฎีของคุณหรือคะ ถ้าไม่แลกด้วยการเสียเลือดเนื้อและชีวิต การล้างผลาญฝ่ายที่มีความคิดตรงข้ามกับคุณ? แล้วก็... ข้อสำคัญจะเอาอะไรเป็นหลักประกันว่าถ้าหากคุณเป็นผู้กำอำนาจในการปกครองได้แล้วคุณจะไม่หลงและลืมตัว ผลสุดท้ายก็ล้มประชาชน?”

นางงค์อึ้งไปชั่วครู่ สมองอันหนักและสับสนอลเวงของเขาไม่ได้ความ คิดพอฟังจะแย้งคำพูดของหญิงสาวได้ เป็นครูใหญ่จึงพึมพำออกมาเหมือนเด็กหนุ่มโง่ๆ

“ทำไมหนอ ผมจึงไม่เรียนแพทย์เสียตั้งแต่ต้น ผมจะได้เป็นนักบุญแทนที่จะมาเป็นนักปฏิวัติผู้พ่ายแพ้ต้องหนีซอกซอนอยู่อย่างนี้”

รัตยาทอดสายตาดูเขาอย่างปรานีและเข้าใจตอบอย่างอ่อนโยนว่า

“ทั้งคุณและดิฉันต่างก็มีจิตใจอย่างเดียวกัน คือเมตตาและประสงค์ให้ทุกคนได้รับความสุขความสบาย หากแต่การที่จะให้บรรลุผลสำเร็จนั้น คุณใช้อำนาจใช้การประท้วงประท้วงเป็นเครื่องมือ ซึ่งตรงข้ามกับดิฉัน”

ชายหนุ่มมองสบดวงตา ซึ่งประเล้าประโลมและมีแวววิงวอนอย่างประหลาดนั้น

“ผมได้ก้าวมาแล้ว สายเกินไปกว่าจะเปลี่ยนทางเดินได้”

รัตยาส่ายหน้าเล็กน้อย

“ไม่มีอะไรสายเกินไปสำหรับชีวิตมนุษย์ซึ่งสั้นนิดเดียว”

“คุณหมอย่าลืมว่า ผมเข็ญบุคคลที่กำลึงถูกตามตัว”

“อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถทราบล่วงหน้า ดิฉันมีความเชื่ออยู่อย่างเดียว ถึงอย่างไรคุณก็คงไม่ถึงกับถูกตัดสินประหารชีวิต”

นางงค์มอดดูแก้มนวนขาวอันเริ่มมีสีเรื่อๆ ขึ้นของ

หญิงสาวอย่างกึ่งลึกลับกึ่งสงสัย

“คุณจำดิฉันไม่ได้เลยหรือคะ?”

ชายหนุ่มสั่นศีรษะอย่างไม่แน่ใจ

“ผมคลืบล้ายคลืบลกว่าจะเคยเห็นดวงตาอย่างนี้มาก่อน แต่ว่าผมอยู่ในคุกเสีย ๔ ปีเต็มทีเดียว...”

รัตยายิ้มน้อยๆ ลุกขึ้นเดินไปจากเขาโดยไม่พูดวาทะไร ครู่หนึ่งจึงกลับเข้ามาพร้อมด้วยหีบกระดาษในมือ เธอส่งให้แก่นางงค์

“ดิฉันขอถือโอกาสคืนสิ่งนี้ให้แก่คุณ ดิฉันเก็บรักษาไว้ถึง ๕ ปีกว่า เพื่อรอคืนให้แก่เจ้าของคู่อริ”

นางงค์เปิดหีบกระดาษออกทันที ด้วยดวงใจอันระทึกไปด้วยความสนเท่ห์ สิ่งที่ปรากฏแก่ตาของชายหนุ่มก็คือเนื้อกันฝนอย่างดีสีเทาแกมฟ้าสำหรับนายทหารอากาศ! ดวงตาของนางงค์เป็นประกายวาวอย่างตื่นตะลึง ลืมว่าตนกำลังอยู่ในฐานะคนเจ็บ เขาขยับกายพรวดลุกขึ้น แต่แล้วก็ต้องขมวดคิ้วขณะเดียวกับที่รัตยาถลันเข้ามาจับตัวเขาไว้ มีอันแข็งแรงและร้อนผ่าวของนางงค์ยึดมือหญิงสาวไว้แน่นไม่ยอมปล่อย แม้ว่าเขาจะได้ถอนลงไปเรียบร้อยแล้วก็ตาม

“คุณ... เอ้อ... รัตยาใช่ใหม? ผมจำผิดหรือเปล่า?... เด็กน้อยของผม อ่า! ผมไม่คิดเลยว่าเราจะได้พบกันอีกครั้งในลักษณะอย่างนี้”

เขาหลับตาลงอย่างอ่อนเพลียและตื่นตะลึง ภาพต่างๆ วิงวอนสับสนในสมองแจ่มใสเจิดจ้าแม้ว่าจะได้ถูกลืมโดยสิ้นเชิงไป ๕ ปีเต็มแล้วก็ตาม... ภาพของเด็กสาววิงวอนหนุ่มอ้วนสามคน ท่ามกลางสายฝนและพายุที่ถนนสายดอนเมืองหูดหวิดจวนจะเสียที ภาพของตัวเขาเองขับรถตะบึงฝ่าฝนด้วยงานสำคัญรออยู่ข้างหน้า แต่ก็ตัดสินใจหยุดช่วยเด็กสาวผู้นั้น เขายังจำได้ถึงร่างอันสั่นสะท้าน และดวงตา... เอ้อ... เพิ่งนึกออกเดี๋ยวนี้เองว่าดวงตาคู่นั้นกลมบริสุทธิไม่ผิดกับดวงตาของแพทย์หญิงผู้นี้ ในครั้งกระนั้นแววดาคู่งามล้ำฉายประกายตระหนกตกใจเหมือนลูกเนื้อห่านแม่ และบังเอิญรอดภัยมาได้จากปากเสือ จริงสิ... เด็กสาวเล็กๆ คนนั้นบอกเขาว่าเธอเป็นนิสิตแพทย์ กลับบ้านค่ำเพราะต้องปฏิบัติงาน มากกลางทางรถประจำทางเที่ยวสุดท้ายเกิดเสียขึ้นมา เธอจึงต้องฝ่าทั้งพายุฝนและอันตราย เขายังสังเกตเห็นเข็มตารางพันคบไฟกลัดอยู่ที่หน้าอกเบื้องซ้าย นางงค์ยังจำได้ดีเมื่อเขาหยุดส่งเธอที่ปากซอยแห่งหนึ่ง เกือบถึงบางเขน เขาได้บอกแก่เธอว่า

“ขอโทษที่ไม่อาจจะส่งคุณจนถึงบ้านได้ ผมกำลังจะไปราชการสำคัญ”

“ดิฉันกราบขอพระคุณอีกครั้ง ชีวิตและอนาคตของดิฉันยืนยาวต่อไปอีกก็เพราะคุณ...ดิฉันชื่อรัตยา...คุณ...”

เขายิ้มขมขื่นๆ ไล่ปลายคิ้วซ้ายของเขาเด่นอยู่ท่ามกลางแสงไฟสลัวๆ ข้างถนน เป็นสิ่งเดียวที่รัตยาจำได้แม่นยำ

“ไม่จำเป็นดอกคุณรัตยา ผมอาจจะไม่ได้พบกับคุณอีกแล้ว...”

“ดิฉันเสียใจที่อาจจะไม่มีทางได้ตอบแทนพระคุณของคุณ แต่จะจำไว้ว่า ชีวิตของดิฉันนอกจากพ่อแม่แล้วยังมีคุณซึ่ง...” เสียงของเด็กสาวขาดหายไปดวงตาใสสะอาดมองสบตานายทหารอากาศหนุ่มซึ่งเหลียวมาพอดี เป็นแวตาริสสุทธีรู้คุณจนชายหนุ่มอดสะเทือนใจไม่ได้ เขาหยิบเสื้อผืนซึ่งพาดอยู่ข้างหลังคลุมร่างให้หญิงสาวและโดยฉับพลันนั้นนางค์ก็ตั้งวางเล็กน้อยเข้ามาไว้ในอ้อมแขน ก้มลงจูบเบาๆ บนหน้าผากเกลี้ยงเกลาและมีดวงตางามล้ำทั้งสองด้วยกิริยาอ่อนโยนและปราณีเหมือนเธอเป็นเด็กเล็กๆ

“เด็กน้อยที่น่ารัก อย่าคิดถึงผมให้เปลืองสมองเลยนะ เราจะไม่ได้พบกันอีก ถ้าในระหว่างเดือนนี้ผมไม่ได้มาทวงเสื้อผืนคืนจากคุณ โปรดเก็บมันไว้เป็นที่ระลึกด้วยก็แล้วกัน ลาก่อน...เด็กน้อยของผม...”

เท่านั้นเองสำหรับเด็กสาวเล็กๆ ผู้มีนามว่ารัตยา ซึ่งบังเอิญเขาได้ช่วยเธอไว้ก่อนจะถูกจับกุมฐานกบฏเพียงไม่กี่ชั่วโมง...นางค์ไม่เคยคิดว่าจะได้พบกับเธออีก ประกอบกับความทุกข์ทรมาน ทำให้เขาลืมเหตุการณ์เหล่านั้นเสียสนิท...นำขันธ์โชคชะตา...

“คุณไม่ได้ลิ้มหมดยอดหรือ?” นางค์ลืมหูลิ้นถามเบาๆ

“ใครจะลิ้มคนที่ช่วยชุบชีวิตของตนไว้ได้” รัตยาตอบอ่อนโยน “ดิฉันสวดมนต์อธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองคุณอยู่ทุกวันทุกคืน ทั้งๆ ที่ไม่ทราบว่าคุณเป็นใคร นอกจากนายทหารอากาศชั้นนาวาตรีผู้หนึ่ง จนกระทั่งคืนนี้ดิฉันจึงได้มีโอกาสรู้จักบุคคลที่ดิฉันฝังใจอยู่ตลอดเวลา”

นางค์ลูบมือขาวเรียวในมือของเขาเบาๆ ดวงตาคมกร้าวเศร้าลลง

“เสียตายที่ผมเผชิญเป็นแต่เพียงนักโทษหนีเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้นผมจะตั้งต้นชีวิตใหม่ที่นี้กับคุณ เด็กน้อยที่น่ารัก...แม่พระที่นำบูชา”

“คุณคิดว่าจะหนีต่อไปหรือคะ?”

เขาพยักหน้าช้าๆ รัตยาจึงมีมือออกจากอ้อมมือของชายหนุ่มอย่างสุภาพ ฝนหายขาดเม็ดแล้ว ท้องฟ้าเริ่มสว่างเมื่อรัตยาเดินไปจุดม่านหน้าต่างก็ได้ แลเห็นแสงสีทองแกมแดง

ทาหามอยู่บนท้องฟ้าเบื้องหน้า ต้นไม้ใบหญ้าถูกฝนเขียวชุ่มสดชื่น ดอกไม้ป่าสีขาวและแดงสดดอกเล็กๆ แยมกลับออกมารับอรุณรุ่ง เมล็ดฝนยังติดอยู่ตามกลีบเป็นมันละเลื่อมหญิงสาวยืนพินิจพิจารณาภาพอันงดงามเบื้องหน้าเงิบๆ ครู่ใหญ่ เมื่อหันกลับมาช้าๆ ก็พบว่านางค์กำลังจ้องเขม็งอยู่

“ที่ดินในเมืองไทยซึ่งกำลังรอคอยการรื้อฟื้นยังมีอยู่อีกกว้างใหญ่ไพศาลนัก นำเสียตายที่คนไทยมัวแต่ไปหลงความฟุ้งเฟ้อ อำนาจและความล่อลวงอยู่เสียในกรุง แทนที่จะทำแผ่นดินทองของเราให้เป็นประโยชน์ สมกับที่ดินฟ้าอากาศและธรรมชาติอันนวย...เอ้อ...คุณเนนางค์คิดว่าจุดจบของคุณอยู่ที่ตรงไหนคะ?”

“ถูกยิงตายกระมัง...” นางค์ตอบพลางหัวเราะอย่างไม่มีความหมาย

“คุณเนนางค์คิดบ้างไหมคะว่า ทุกๆ ชีวิตเกิดมาชาติหนึ่งก็มีความเหมือนกันหมด แม้ว่าบางทีจะไม่มีค่าสำหรับคนหลายๆ คน จนเจ้าตัวเองหลังคิดว่าชีวิตของตนไร้ค่า แต่...บางทีเขาหารู้ไม่ว่าชีวิตของเขาอาจจะมีค่าสำหรับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ “รัตยาพูดเสียงแผ่ว ดวงตาอันบริสุทธิ์จางล้ำตามความรู้สึกของนางค์เป็นประกายวาววับด้วยน้ำใสๆ

“รัตยา!” นางค์เรียกเบาๆ รู้สึกวูบที่ดวงใจอย่างบอกไม่ถูก ตัวเบาหวิว เขากางแขนขวาออก ร่างระหงของรัตยาก็ผวาเข้าหาเขาอย่างลึมตัวเหมือนหนึ่งลูกนกบินเข้าสู่อ้อมอกแม่ฉะนั้น นางค์ก้มลงจูบบนหน้าผากและดวงตาของหญิงสาวช้ารอยเก่าซึ่งเคยสัมผัสมาเมื่อ ๕ ปีก่อน

“ผมจะไม่จากคุณไปอีก เด็กน้อยของผม นอกจากว่าจะถึงเวลาจำเป็น” ริมฝีปากร้อนผ่าวของเขาพึมพำเคลือบอยู่ข้างใบหูเล็กๆ

“เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว ดิฉันก็จะรอคอยจนกว่าคุณ จะกลับมาอีกครั้ง...ชีวิตของคนเราสั้นนัก ในเมื่อวันนี้มีความสุข โฉนจึงจะไปมัวนั่งนึกถึงแต่ความทุกข์พຽນนี้...ออกจะเป็นปรัชญาที่ไม่สู้จะรอบคอบอยู่สักหน่อย...ใช่ไหมคะ?”

“แต่ก็ดีพอแล้วสำหรับเรา กว่าจะถึงวันพຽນนี้ของรัตยา ผมคงจะสร้างความเป็นปึกแผ่นจากที่ดิน ให้รัตยารอผม จนถึงวันพຽນนี้อันแสนสุขอีกครั้ง วันพຽນนี้ของความทุกข์จะมีอยู่อีกเพียงครั้งเดียว แต่วันพຽນนี้ของความทุกข์จะมีอยู่เรื่อยไปนะรัตยา...”

ฟ้าสว่างแล้ว...แสงทองสาดลงส่องต้องพื้นโลก เหลืองอร่ามไปทั่ว ต้นไม้ใบหญ้าเขียวชุ่มขึ้นด้วยน้ำฝน ตั้งแต่ตอนกลางคืน เริ่มตื่นพื้นขึ้นรับแสงอาทิตย์ มีฝน...แล้วก็ มีแดด...เหนือแผ่นดินทองอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเรามีส่วนเป็นเจ้าของ กลัวอะไรกับมารอดตายในแผ่นดินทองเหล่านี้?”

ปกรณ ปิ่นเฉลียว

เข้าเรียนคณะวิทยาศาสตร์จุฬาฯ แต่ถูกรื้อไทรี่จึงสอบเข้าคณะอักษรศาสตร์จุฬาฯอีกครั้ง ต่อมามหาวิทยาลัยถูกสั่งปิดเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงไปสมัครศึกษาวิชานายทหารสารวัตรและโอนย้ายมาเป็นตำรวจตลอดตามีผลงานมากมายหลายชุด เช่น คาวคน, กูเขียว, หมูเคน, คมคน, เพชรภูธร, พล่าเรื่องสั้น, ไกลปืนเที่ยง ฯลฯ

เหล้า

โดย ปกรณ ปิ่นเฉลียว

ในชีวิตของลูกผู้ชายเรา, อะไรคือความวิบัติสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุด?

คำถามนี้ ถ้าท่านเอ่ยกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะตอบได้ทันทีว่า, “เหล้า!”

อีกนัยหนึ่ง ความสูญเสียของข้าพเจ้าอันนี้ถ้าจะพูดกันให้ถึงใจมันต้องใช้คำว่า เป็นการสูญเสียแบบฉิวหายวาววอด-ฉิวหายวาววอดจริงๆ!

ขอภัยที่ข้าพเจ้าใช้ภาษากวี แต่มันเป็นความจริง!

ย้ำกันอีกที เหล้าทำให้ข้าพเจ้าฉิวหาย เหล้าทำให้ข้าพเจ้าวอดวายตายโหง ทำไมจึงย่ำหนักย่ำหนานะ? ก็เพราะว่าตรงนี่เอง! คือจุดโคลแม็กซ์ ของเรื่องทั้งหมดที่ข้าพเจ้ากำลังจะเล่าและท่านกำลังจะฟังต่อไป ตรงนี่เอง! ได้โปรดกรุณาอ่านบททวนอีกครั้ง...

ข้าพเจ้าเริ่มกินเหล้าเมื่ออายุ สิบเจ็ด, สิบแปด, สิบเก้า, หรือยี่สิบ?- จำไม่ได้ แต่จำได้ว่า ในตอนนั้นญี่ปุ่นยังยึดครองประเทศไทยอยู่ ข้าพเจ้ากินเหล้าที่มีชื่อว่า “สาเก” เป็นครั้งแรกในชีวิต ณ งานเลี้ยงแห่งหนึ่งแถวสี่พระยา ทันทีที่มันล่องล้าล้าคองสู่กระเพาะ ความเหินเหิน ความขมขื่นและความกระอักกระอ่วนร้อยแปดก็ตีกลับขึ้นหน้าอก มันทำให้แน่นและสวิงสวยชอบกล มันทำให้จะจุกแล้วพาลทำท่าจะตายเอาด้วย ข้าพเจ้ารีบวิ่งพรวดพรวดเข้าห้องเล็ก อาเจียนจนหมดไส้หมดพุง จนน้ำต้ออกมา นั่น, เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในชีวิตเช่นกัน, ที่ข้าพเจ้ากินเหล้าแล้วอาเจียน

ปฐมปฏิบัติกริยา ที่ข้าพเจ้ามีต่อเหล้าเช่นนี้ นึกๆ ไปแล้วมันไม่น่าจะทำให้ข้าพเจ้ากลับกลายเป็นนักเลงสุราบานไปในภายหลังได้เลยต่อมาครั้งที่สองข้าพเจ้าทนการคะยั้นคะยอของเจ้านายเพื่อนฝูงไม่ไหว เลยจิบมันอย่างแหยงๆ ขยาดๆ เมื่อไม่ปรากฏว่าอาเจียนเช่นครั้งแรก ข้าพเจ้าจึงค่อยกล้าดื่มมันบ้าง ดกครั้งที่สามข้าพเจ้าชักกินได้มากแล้ว ทว่า, ยังหาเกิดความรู้สึกในทางดีมีมงคลต่อมันประการใดไม่ จนกระทั่งครั้งที่สี่-ห้า-หก-เจ็ด เจ้าซาตานที่ซ่อนเร้นอยู่ในนั้นจึงค่อยๆ แยมัศจรรย์และดวงตาอันทรงพลังอำนาจของมันออกมาเคลือบและครอบข้าพเจ้า ความขมขื่น เหินเหินในกลืนรสหายไปหมดแล้ว มีความหอมหวานเอร็ดอร่อยเข้ามาแทน ความตึกตักกระเหียนกระหือรือ แต่สนุกสนานยิ่งทับทิวเข้าคูมันช่างมีความสุขอย่างแปลกประหลาด และซาบซ่านจนบอกไม่ถูกจริงๆ ในท่ามกลางความมึนงงพร่าพร่าอันน่าพิสมัยนี้ ตัวเบาโหวงลอยหวิวหวิว โลกทั้งโลกเป็นของอาดมา ทำให้เกิดพลังห้ามๆ และความกล้าชนิดบ้าบิ่นทำอะไรง่ายไปได้ง่ายๆ อย่างน่าอัศจรรย์ มันทำให้ลืมทุกข์ทั้งหมด ทำให้ดอกไม้บาน โลกสดชื่นสว่างไสว ข้ายังเฮฮาเข้ากับเพื่อนฝูงได้ตีเล็คอีกด้วย ไร้ความรู้

ลึกทั้งหลายแหล่ดังกล่าวมานี้ เกิดขึ้นตอนครั้งที่สิบ เห็นจะได้ และตกมาถึงตอนนั้นแทนที่เพื่อนฝูงจะเป็นฝ่ายชวนข้าพเจ้าตั้งเคย, ข้าพเจ้ากลับเป็นตัวตั้งตัวตีชวนเขาเสียเองฉิม...

ความขำขันเริ่มเป็นชั้น ๆ แดงง่าย ๆ เช่นนี้เอง! ความขำขันแยบยลใจและมีเสน่ห์อย่างนั้นเล่า! สุราทั้งถูกและผิดกฎหมายนานาชนิด ถึงได้ยี่นหัยดถุยน้ำลายให้คำสั่งสอนของพ่อแม่พี่น้อง ครูบาอาจารย์ตลอดจนพระสงฆ์องค์เจ้ามาได้จนแทบทุกวันนี้

ในตอนเปิดฉากแรกของการดื่มสุรานั้น ข้าพเจ้ายังรับราชการและเป็นหนุ่มแน่นตัวคนเดียวอยู่ การกินเหล้าจึงมีจุดประสงค์เพียงแต่ต้องการความสนุกสนานกับเพื่อน ๆ เท่านั้น กินเสร็จก็เที่ยวเตร็ดเตร่ไปตามสถานมหรสพ เรียงมย์ต่างๆ แล้วกินอีก จบชีวิตในคืนหนึ่ง ๆ ด้วยขำขันตมกัยรองท้องตอนเที่ยงคืน และช่องโสมกัยยันสว่าง ข้าพเจ้าปฏิบัติตนเช่นนี้เป็นกิจวัตร จากวันเป็นเดือน เดือนเป็นปีและปีผ่านไปเป็นปี ๆ คอมันจึงแข็งขึ้นเป็นลำดับขนาดดื่มคนเดียวขวดใหญ่ได้อย่างสบาย ในกรณีนี้ท่านผู้ใหญ่และผู้บังคับบัญชาของข้าพเจ้าหาได้กล่าวคำตำหนิติเตียนประการใดไม่ เพราะข้าพเจ้าจะเที่ยวจะดื่มก็ต่อเมื่อยามค่ำยามเย็นเสร็จจากรางานในหน้าที่แล้วเท่านั้น ตอนเช้าข้าพเจ้ายังคงมาปฏิบัติงานได้ตามเวลา มีสมรรถภาพเข้มแข็ง ท่านเหล่านั้นจึงดูเหมือนจะกล่าวชมเชยข้าพเจ้าด้วยซ้ำไปว่า ข้าพเจ้ารู้จักแบ่งเวลา มีความรับผิดชอบเคารพตนเองดีมาก ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าภูมิใจในการกินเหล้าของตนเองอยู่คราครั้น ข้าพเจ้ายังตั้งใจเด็ดขาดอีกว่า จะเลิกดื่มเล็กเที่ยวเมื่อตอนแต่งงานมีครอบครัวแล้ว กระทั่งในที่สุดวัยหนุ่มของข้าพเจ้าก็ถึงกำหนดธรรมชาติดและสัญชาตญาณได้จูงข้าพเจ้าไปพบหญิงสาวคนหนึ่งเข้า ข้าพเจ้าได้รู้จักกับเธอรักกับเธอ แล้วแต่งงานกับเธอ พอแต่งงานกันได้ไม่ถึงเดือนนี้เองข้าพเจ้าจึงสำนึกถองแห้วว่า ไอ้ที่ตั้งใจจะอดเหล้าเล็กเที่ยวเตร่เด็ดขาดนั้น มันไม่ง่ายเหมือนปากพูดเสียแล้ว ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าพยายามสุดความสามารถทุกวิถีทางที่จะเลิกมัน เลิกเที่ยวข้าพเจ้าพอเลิกได้ แต่เลิกกินเหล้าจนแล้วจนรอดเลิกไม่ได้ ข้าพเจ้าคิดมัน!

ในระยะแรก ชีวิตสมรสของข้าพเจ้าราบรื่นหอมชอมกันดี แต่หกเดือนต่อมา เมื่อภรรยาข้าพเจ้าเห็นข้าพเจ้าเสพสุราทุกเย็นเป็นนิสัย เธอก็เริ่มบ่น การบ่นจูงไปสู่การมีปากเสียงกันในบางครั้ง ข้าพเจ้าจึงออกนอกบ้านอีก ดื่มมันหนักเข้าไปอีก ที่นี้เลยเกิดปัญหาเรื่องการเงินติดตามมา มันยอบแยบชักหน้าไม่ถึงหลังเนื่องจากส่วนใหญ่ข้าพเจ้านำไปลงขวดเสียหมด การมีปากมีเสียงของเราจึงกลายเป็นทะเลาะ

วิวาทกัน หนัก ๆ เข้าก็ถึงขั้นด่าประจาน อาละวาดทุบต่อย ตบตีกัน คราวนี้ความกลัดกลุ้มใจเลยทำให้ข้าพเจ้าดื่มแบบถอนเข้าถอนเย็น ว่ามันตลอดวันตลอดคืน ไปหยุดเอาตอนเมาพุบหลับไปเท่านั้น ร่างกายมันสมองของข้าพเจ้าเสื่อมโทรมลงอย่างน่าใจหาย โรคภัยยาริต่าง ๆ สำแดงอิทธิฤทธิ์ โดยเฉพาะระบบประสาทที่แปรปรวนไป ทำให้ข้าพเจ้าแสดงและกระทำการสิ่งวิกลจริตต่าง ๆ นานา นี่ก็คือความหายนะข้อแรก ของข้าพเจ้า ข้อถัดมา, คือ เงินทองที่ขาดแคลนลง ชักหน้าไม่ถึงหลังนั้นทำให้เกิดหนี้สิน และหนี้สินนับวันมันเพิ่มขึ้น ๆ เป็นดินพอกหางหมู ข้าพเจ้ากลายเป็นคนหมดเครดิต ไม่มีใครเคารพเชื่อถือดังเคย มีแต่ความหน้าด้านทุกวิถีทางที่จะหาเงินมาเสพสุราอย่างเดียว จนที่สุดของที่สุดภรรยาของข้าพเจ้าขอหย่าขาด เธอชนของออกจากบ้านกลับไปอยู่กับพ่อแม่ตามเดิม อายุแต่งงานของข้าพเจ้ารวมสองปีสองเดือนจึงพังครืนลงโดยเหตุฉะนี้

แทนที่จะรู้สึกสำนึกตัว ข้าพเจ้ากลับตีกตีใจยกใหญ่ในการที่ภรรยาข้าพเจ้าไปเสียพันพันทตา เราไม่มีลูกเต้าด้วยกัน จึงปราศจากพันธระอะไรมายึดเหนี่ยวเยื่อใยอีก ข้าพเจ้าสวดมนต์กรวดน้ำไล่หลังเธอ แล้วรีบเชิญเพื่อนฝูงมาเลี้ยงฉลองยกใหญ่ในวันเธอจากไป และในคืนนี้เองเจ้าของบ้านที่ข้าพเจ้าเช่าอยู่ ก็เดินอาด ๆ เข้ามากลางวงเหล้า ยื่นโนติสไล่ข้าพเจ้าออกจากบ้าน เนื่องจากทนทวงค่าเช่าบ้านที่ค้างมาแรมปีไม่ไหว ข้าพเจ้าเลยหัวเราะใส่หน้าเขา ฤทธิ์สุราแท้ ๆ ทำให้กล้าด่าว่าเขาต่าง ๆ นานา ข้าพเจ้าหาว่าเขาเป็นยิวบ้าง, เป็นพญาปลิงบ้าง, เป็นอ้ายผีดิบสูบเลือดมนุษย์บ้าง ยิ่งไปกว่านั้น ข้าพเจ้ายังหน้าทนพอที่จะเอ่ยเอื้อนประชดประชันเขาต่ออีกว่า ข้าพเจ้าไม่แคร์ไปก็ไปซิวะ ข้าพเจ้าคือชายชาติเรียดคั้งน้ำ โลกทั้งโลกยังเป็นของข้าพเจ้า คนอย่างข้าพเจ้าอยู่ไหนก็อยู่ได้ ขอให้ไม่มีมิตรแท้คือเหล้าก็แล้วกัน พุดเสร็จสรรพข้าพเจ้าและบรรดาเปรดขี้เมาทั้งหลายก็ฮาดิงโห้เขาเป็นเหตุให้เขากำหมัดกัดฟันหัวฟัดหัวเหวี่ยงออกไป ดูเอาเถอะ, อนิจจา!

จากต่อไปซึ่งเป็นฉากข่าวรอโดยเหตุดังเล่ามาจากพิษสุราเรื้อรังทำให้ข้าพเจ้าปฏิบัติงานในหน้าที่บกพร่องตก ๆ หล่น ๆ และผิด ๆ พลาด ๆ เสมอ ข้าบางวันไปทำงานบ้างไม่ไปบ้าง ท่านผู้บังคับบัญชาจึงได้กรุณาเรียกตัวไปว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน แต่อาการของข้าพเจ้าเข้าขั้นโคม่าเสียแล้ว ในสมองของข้าพเจ้ามีแต่ความมึนงงสับสนเพราะฤทธิ์แอลกอฮอล์ไหลย้อยไม่ค่อยได้สติสติ มีอัสัน ตัวสัน และตกใจหวาดผวาง่าย คำเตือนจึงกลายเป็นหมันไปผู้บังคับบัญชาได้ดุด่าแต่ยังไม่จำ มันก็ไม่บังเกิดผลอีก มันเหมือนกับท่านหน้าเรา

รดหัวหลักหัวตอจะนั้น จนท่านอดรนทนต่อไปไม่ไหว ท่านเลยส่งตัวข้าพเจ้าเข้าโรงพยาบาล หมอเยียวยารักษาข้าพเจ้า อยู่เกือบสองเดือนเต็ม พอข้าพเจ้าแข็งแรงดีมีอาการเป็นปกติ ข้าพเจ้าก็กลับมามีชีวิตทั้งวันทั้งคืนใหม่ เมื่อการณเป็นเช่นนี้ชั้นดีของเจ้านายก็แตก วันหนึ่งท่านจึงเชิญตัวข้าพเจ้าเข้าไปพบในห้อง ยื่นกระดาษแผ่นหนึ่งให้ข้าพเจ้าเซ็นทราบ...

มันคือคำสั่งปลดข้าพเจ้าออกจากราชการ!

เขียนมาถึงแค่ครึ่งบางท่านคงนึกรำคาญในความเยิ่นเย้อของเรื่อง และบางท่านที่ใจร้อนหน่อยคงอาจถึงกับแซงแซงหักกระดูกข้าพเจ้าที่มีมานั่งสาธยายประวัติและประจาดตนเองให้เป็นเรื่องสัปดนอยู่ทำไมกัน? ข้าพเจ้าก็เลยขอตอบตัดความรำคาญทั้งสองฝ่าย (คือข้าพเจ้าก็รำคาญตนเองเช่นกัน) ว่าเพราะว่าปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าเลิกดื่มเหล้าเด็ดขาดแล้ว แต่เรื่องราวที่ท่านจะฟังต่อไป มันเกี่ยวกับอดีตตอนข้าพเจ้าดื่มเหล้าอยู่ พุดง่าย ๆ ก็คือเดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าไม่ดื่มเหล้า แต่เรื่องมันเกี่ยวกับเหล้า จึงต้องเล่ามัน อธิบายเช่นนี้ดูออกจะวากวนเข้าไปใหญ่ เอาละ, ถ้างั้นท่านฟังมันต่อไปดีกว่า...

หลังจากเจ้านายมาทำให้ข้าพเจ้าสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตแล้ว ข้าพเจ้าก็เซซังไปตามยถากรรมดำรงตนเป็นไอ้ขี้เมาเที่ยวไกลเพื่อนกินไปวันหนึ่งๆ คำไหนซุกหัวนอนนั้นนึกถึงเวลานั้นขึ้นมาครั้งใด ข้าพเจ้ายังอดขนลุกขนพองไม่หายสภาพของข้าพเจ้าช่างไม่ผิดอะไรกับคนขอทานถือกะลาเก็บเศษอาหารอุรุมถนนเลย ข้าพเจ้าเร่ร่อนไปได้ยี่สิบวันประมาณเดือนเศษๆ โชคชะตาก็ยึดเยียดให้ข้าพเจ้าเข้ามาอยู่ในร่มเงาพระบวรพุทธศาสนา โดยการชักนำของภิกษุรูปหนึ่ง มันเป็นการหลุดเข้ามาอย่างบังเอิญแบบปาฏิหาริย์แท้ๆ แต่โดยที่ข้าพเจ้าได้รับการขอร้องจากพระภิกษุผู้ทรงคุณล้นฟ้าต่อข้าพเจ้ารูปนั้น มิให้เล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง ข้าพเจ้าจึงจำต้องผ่านไปอย่างห้วนๆ อีกโดยขอร้องต่อท่านตามเคย

ข้าพเจ้าบวชเป็นพระอยู่หนึ่งปีเต็ม หนึ่งปีในชีวิตผ้าเหลือง สาธุ! พระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระพุทธองค์ช่างประเสริฐเลิศล้ำเช่นนี้เองหนอ นัยน์ตาของข้าพเจ้าสว่างไสว รู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดีในกรรมอันปฏิบัติมา แม้มันยังไม่สลายเกินไปแต่ความขะเขย่งความรังเกียจกรรมชั่วของตนก็ถดถอยเป็นรอยบาปในดวงจิตข้าพเจ้าทุกวันนี้ข้าพเจ้าเลิกเหล้าได้เด็ดขาดก็เพราะพระพุทธรักษา ข้าพเจ้าถูกซบชีวิตเป็นคนใหม่ก็เพราะพระพุทธรักษาอีกจึงขออนุญาตกราบไหว้บูชาตลอดไปทั้งในภพนี้และภพหน้า

เมื่อสึกออกมา ข้าพเจ้าได้เริ่มก่อร่างสร้างตัวใหม่ แต่...อ้อเดี๋ยวก่อน, เกือบเล่าข้ามไปแล้ว, ข้าพเจ้ามากหน้ากลับไป

หากรายของข้าพเจ้าเพื่อสารภาพผิดขอคืนดีกับเธอ และชวนเธอมาเริ่มต้นชีวิตใหม่กัน ทว่านอกจากเธอไม่ยอมฟังเสียงไม่ยอมมองหน้าข้าพเจ้าแล้ว, เธอยังไล่ทุ้มข้าพเจ้าด้วยสาทกระเบื้องแผ่นออกจากบ้านแทบไม่ทันอีก ซึ่งข้าพเจ้าก็หาได้โกรธแค้นเคืองเธอประการใดไม่ มันสาสมแล้วที่เธอจะทำกับข้าพเจ้าเช่นนั้น แต่ข้าพเจ้าขอสาบานไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ข้าพเจ้ายังรักเธอเสมอ-เสมอไปชั่ววันจิรันดร

ข้าพเจ้าขายเนื้อขายตัวเป็นครั้งสุดท้าย เข้าซื้อรถกุดังขนาดเล็กมาได้คันหนึ่ง ขับมันตระเวนหากินอยู่ภายในกรุงเทพฯ โดยรับจ้างขนส่งสิ่งของเครื่องใช้บ้าง ขนสินค้าบ้าง จิปาถะ แล้วแต่จะมีคนว่าจ้าง แม้มันเหน็ดเหนื่อยไม่สู้มีกำไรนัก แต่มันก็ได้งานสม่ำเสมอ และเป็นสุขดีพอควรข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะเก็บรวบรวมเงินให้ได้สักก้อนหนึ่ง จากนั้นจึงขอละชีวิตเมืองหลวงออกไปทำอะไรทำสวนอยู่แถวๆ สระบุรี หลบหนีความเอิกเกริกเกียวกวาวไปหาความสุขแท้จริงจากความสันโดษตั้งคำของพระพุทธองค์ตรัสไว้

ข้าพเจ้าได้วางชีวิตใหม่ไว้แน่นอนเป็นเส้นตรงอยู่แล้ว และพยายามเดินไปตามเส้นตรงนี้ด้วยความระมัดระวังยิ่ง แต่ไอ้ชีวิตมันไม่ยั้งงั้น ชีวิตมันกลับเป็นเส้นคดไปเสียฉิบแล้วบางครั้งก็เป็นเส้นคดชนิดนำเคราะห์กรรมความชวยยิ่งกว่าเดิมมาให้เสียอีก ฟังต่อไปเถอะท่าน...

ฟังต่อไป แล้วช่วยกันหัวเราะ หรือร้องไห้ให้กับข้าพเจ้าด้วย!

เช้าวันหนึ่ง ได้มีผู้ว่าจ้างให้ข้าพเจ้าขับรถบรรทุกเครื่องแกวจากบ้านในซอยสุทธิสารวินิจฉัย ไปส่งที่บริษัทแห่งหนึ่งแถวถนนเยาวราช หลังจากได้ตอรองตกลงราคากันและขนของขึ้นรถเสร็จสรรพ ข้าพเจ้าก็ขับโกดังคู่ยากมาตามถนนพลโยธาบ้ายหน้าไปยังจุดหมาย เมื่อมาถึงอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ผ่านร้านกาแฟขาประจำตรงหัวมุมซ้าย ความเคยชินทำให้ข้าพเจ้าจอดรถแอบหน้าร้านกาแฟนี้ ตั้งใจจะเข้าไปดื่มชาสักแก้วก่อน แล้วจึงจะนำของไปส่ง ข้าพเจ้าก้าวเข้าไปในร้าน นั่งลงบนเก้าอี้ที่โต๊ะตัวหน้าสุด ร้องตะโกนสั่งไอ้ก๊งให้ชงชาร้อนมาด่วน ข้าพเจ้าไม่ได้เอาใจใส่ชายชราคนหนึ่งผู้นั่งอยู่ก่อนเลย...

มาสนใจแกก็เมื่อตอนข้าพเจ้าควักผ้าเช็ดหน้าในกระเป๋ากางเกงออกมาซับเหงื่อ แล้วบังเอิญดวงชะตาโหราศาสตร์ที่ท่านอาจารย์ผูกไว้ให้เขียนจิตในหลังนามบัตรของข้าพเจ้าติดออกมากับผ้าเช็ดหน้านั้น มันหลุดตกลงบนพื้น ข้าพเจ้าจึงก้มลงเก็บ เป็นตอนหนึ่งเองที่ชายชราผู้นั่งร่วมโต๊ะคนนั้นพูดกับข้าพเจ้าเบา ๆ ว่า

“ขอโทษ ขอให้ผมดูหน่อยได้ไหม?”

ข้าพเจ้าชะงักเล็กน้อย มองคู่มือแกที่ยื่นออกมาอย่างลังเล แกมีอายุประมาณหกสิบปีเศษ รูปร่างผอมสูง ผมขาวโพลน บนใบหน้าไม่มีลักษณะพิเศษใดๆ ก่อให้เกิดความสนใจเลย ข้าพเจ้าจึงยกไหล่ ในที่สุดส่งดวงตัวเองในนามบัตรนั้นให้แก่

แกรับไปดู พึมพำอะไรเริ่มงาในลำคอไม่ทราบ แล้วจัดแว่นออกมาสวม ตรวจดวงข้าพเจ้าอย่างพิถีพิถัน

“ลุงเป็นหมอดูด้วยหรือ?” ข้าพเจ้าถามส่งเดชไปยั้งนั่นเอง

แกไม่ตอบ คงวางอยู่กับตัวเลขและทำปากขมขม ขมิบต่อไปเป็นเวลาค่อนข้างนาน แกจึงเงยหน้าขึ้นถามข้าพเจ้าด้วยเสียงเบาๆ ของแกตามเดิมว่า

“ดวงนี้ เป็นดวงของคุณเองกระมัง?”

ข้าพเจ้าพยักหน้า

“วัน, เดือน, ปี, ตรงหรือเปล่า?”

ข้าพเจ้าพยักหน้าอีก

คราวนี้แกมองข้าพเจ้าเต็มตา ส่งบัตรคืนให้ สายหัวข้าฯ แล้วถอนใจยาว

“เป็นไงหรือลุง?” ข้าพเจ้าถาม มีความทึ่งในท่าของแกขึ้นมาบังนิดๆ

“แยมมาก, กำลังเคราะห์ร้าย” แกโพล่งตอบทันที, “คุณจงระวังตัวให้ดีๆ จะวอดวายเสียคน เพราะเครื่องดองของเเมา!”

ข้าพเจ้าหยุดคนซา แล้วหัวเราะก๊ากออกมา

“ถูกแยมเลยลุงเอ๊ย” ข้าพเจ้าร้องทั้งยังกลัวหัวเราะ, “ผมเคยป่นปี่ย่ำมาแล้วครั้งหนึ่งเพราะเหล้า แต่เดี๋ยวนี้เลิกดื่มมันเด็ดขาดแล้ว ลุงหายยังกับหมอลูกเตา” ข้าพเจ้าหัวเราะหัวเราะอยู่, “ตามจริงๆ เถอะนำ ลุงเคยรู้จักผมหรือแอบดอดรู้ความลับความหลังของผมบ้างแล้วซินี้”

แกชะงักไปในประโยคหลังของข้าพเจ้า จ้องหน้าเขม็ง คราวนี้เสียงที่ตอบออกมามีน้ำหนัก และมีอำนาจจนไม่น่าเชื่อว่าคนชราขนาดแกจะพูดได้ปานนั้น

“ฟังนี่นะ, พ่อหนุ่ม คนเราถ้าไม่เชื่อ ก็จงอย่าดูถูกวามารถที่คุณแสดงออกมาเถียงนี้จะทำให้ลำบากตัวไปในวันหน้า ผมไม่ใช่หมอดูอาชีพ ไม่ต้องการเงินหรือของตอบแทนในการทำนายทายทักคุณหรอก แต่ผมบอกคุณให้เอาบุญเท่านั้น” โดยไม่หลบสายตาข้าพเจ้า แกเน้นเสียงต่อไปอีก “ขอยืนยันอีกครั้ง ถ้าหากวัน เดือน ปีเกิดของคุณไม่ผิด คุณจงระวังตัวไว้ให้ดี แม้คุณจะบอกว่าเลิกดื่มเหล้าไม่เกี่ยว

ข้องกับมันเด็ดขาดแล้วก็ตาม แต่ไม่เคยมีมนุษย์หน้าไหนฝันดวงตัวเองพัน คุณจะได้รับเคราะห์กรรมแสนสาหัสเพราะเครื่องดองของเมา ภายในเวลาเร็วๆ วันสองวันนี้ ผมสงสัยว่าคุณจะต้องติดคุกเสียด้วยซ้ำ...”

ว่าแล้วแกก็หัวเราะหึๆ ในลำคอหลุดลุกขึ้นเดิน ผลิผลามออกจากร้านทันที

ข้าพเจ้ามองตามแกจนหายลับไป ฉับพลันทันใดนั้นเอง...สิ่งหนึ่ง, เหนียวเหน็บ แต่เย็นเฉียบได้ไต่ตะตั้งแต่ศีรษะข้าพเจ้าลงไปตามลำคอจนถึงไซสันหลัง มันช่านไปตลอดสรรพวงค์กายสิ่งนี้มีไซ้เกิดจากคำทำนายทายทักของแกหรอก แต่...คุณพระเจ้าช่วย! ข้าพเจ้าเพิ่งสังเกตเห็นแกดอนลูกออกไปนั่นเอง ตลอดเวลาที่แกนั่งพูดกับข้าพเจ้า ดวงตาของแก-ดวงตาของแกทั้งคู่ไม่เคยกระพริบเลย, มันลึมหิ่งเบิกโพล่ง เหมือนดวงดาศพจะนั่น!

ข้าพเจ้าถามไถ่ถึง ตามเด็กรับใช้ทุกคนในร้านถึงชายคนนั้น แต่ไม่มีใครสักคนรู้จักหรือเคยเห็นหน้ามาก่อนเลย อีกครั้งหนึ่งชนตามตัวข้าพเจ้าลูกโล่กูเกี้ยว, ยะเยือกหนาสะท้านไปตั้งแต่หัวถึงตีน ทั้งๆ ที่มันเป็นเวลากลางวัน แดดเปรี้ยวๆ!

ตำรวจจราจรนายหนึ่งกรากเข้ามาทันทีที่ข้าพเจ้าสตาร์ทรถโกดัง

“ไบซิปซี? เขาแบมือพร้อมกับพูดเสียงลึๆ

ข้าพเจ้าส่งไบซิปซีให้เขา ตามเสียงประณิตบรรจงที่สุดว่า

“ผิดอะไรกันอีกล่ะ, หมู? ผมมากินกาแฟที่นี้ทุกวัน หรือว่าเพิ่งปักป้ายห้ามจอด...”

ยิ้มอันมีเลศนัยของเขา ทำให้คำพูดของข้าพเจ้าขาดหายไปในลำคอ เขายัดไบซิปซีลงกระเป่าโดยไม่ตรวจ, กระโดดขึ้นมานั่งคู่ข้าพเจ้าบนรถทันที มันรวดเร็วเด็ดขาดเสียจนไม่ใช่ความผิดตามกฎหมายจราจรธรรมดาเสียแล้ว ข้าพเจ้าตัวแข็งทื่อ ผินใจถามเขา

“เรื่อง...เรื่องอะไรกันนี่, หือหมู?”

“เราไปโรงพักดีกว่า” เขาตอบและตะมือนลงบนไหล่ข้าพเจ้า, “ไปเสียดีๆ เถอะ อย่ามัวดีดามหรือเล่นลูกไม้มากนักเลย มันไม่มีประโยชน์อะไรหรอก แล้วอีกอย่าง, ขอบอกกล่าวให้รู้ กันเป็นตำรวจชนิดซังสินบนที่สุดด้วย อ้าว-บอกให้ขับไป!”

ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนถูกฟ้าผ่าโครมลงกลางบาลดาวนับล้านๆ ดวงแตกกระจายเต็มหน้า แขนขาเนื้อตัวอ่อนปวกเปียกไปหมด หันหลังไปดูลุงไม้จ้ำฉาที่บรรทุกเต็มหลังรถ

บนนั้นมีพลตำรวจอีกนายหนึ่งนั่งกุมอยู่เรียบร้อยแล้ว
ข้าพเจ้าเข้าใจทันที! ไอ้ลิงเครื่องแก้วระยำที่รับบรรทุกมานี้
ทำพิษเข้าให้แล้ว มันไม่ใช่ลิงเครื่องแก้ว...! และสวรรค์ทรง
โปรดข้าพเจ้าเถิด, ข้าพเจ้าจำหน้าไอ้คนจ้างไม่ได้, ไม่รู้จัก
มันว่าเป็นใคร?

“ผม...ผมรับจ้างเขามาจริงๆ หมู” ข้าพเจ้าตะกุก

ตะกุกเพื่ออิสรภาพเป็นครั้งสุดท้าย “ผมไม่รู้เรื่องอะไรด้วย
จริงๆ เอาไปสาบานเจ็ดวัดเจ็ดวาาก็ได้...”

ยิ้มของนายสิบโทจรรยาผู้นั่งข้างๆ คมยังกับมีด
โกนขณะพูดขัดคอข้าพเจ้าเบาๆ ว่า

“ทุกคนพูดอย่างนี้ทั้งนั้น ทุกๆ คนที่ค้าเหล่าเถื่อน
ต่างประเทศหลบหนีภาษีชอบแก้ตัวเช่นนี้ทั้งนั้น”

จาก รวมเรื่องสั้น ชุดชีวิตของคนร้อยแปดพันเก้า “สุดกู่”, สำนักพิมพ์ประเสริฐวาทีน : ๒๕๑๘

นิตยา นาฏยะสุนทรเป็นนามปากกาของ คุณหญิงสุรีย์พันธ์ มณีวัต คู่ชีวิตของคุณนิลาส มณีวัต จบจากคณะบัญชี มีผลงานเขียนนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวนมาก เคยเป็นสมาชิกวุฒิสภา ปัจจุบันใช้ชีวิตสงบงามอุทิศแต่ธรรมะ

นวนิยายของ “แม่นงค์”

นิตยา นาฏยะสุนทร

อีกครั้งหนึ่ง...ซึ่งข้าพเจ้าเปิดหนังสือปกหนังมอรอคโค เดินทางตามลวดลายกนกตรงสัน ดุงดงาม...พลิกดูสายชื่อที่หน้าสารบัญและผ่านต่อไปยังเรื่องต้นภายในอย่างลวกๆ ในที่สุดก็ต้องปิดหนังสือเล่มนั้นโยนลงบนโต๊ะด้วยความหงุดหงิดใจ

“คุณแน่ใจแล้วหรือว่างานทั้งหมดของท่านผู้ร่วมอยู่ในชุดนี้?”

“ดูเหมือนหน้าปกและคำนำตั้งแต่เล่มแรก ควรจะบอกคุณได้ดีกว่าผม” ชายชราผู้เป็นพนักงานประจำหอสมุดแห่งชาติสะบัดเสียวอย่างรำคาญใจ ครั้งแรกอาจรู้สึกทึ่งและแปลกใจที่เห็นข้าพเจ้าแสดงความสนใจ “แม่นงค์” เป็นพิเศษ ถึงกับลงทุนนั่งจมอยู่ในห้องอ่านหนังสือของหอพระสมุดตลอด ๒ วันติดๆ กัน แต่แล้วความประหลาดใจก็เปลี่ยนแปลงเป็นฉุนโครน เมื่อถูกรบกวนให้เดินเที่ยวไปเที่ยวมาเพื่อแบกหนังสือชุด “ชีวิตและงานของ “แม่นงค์” ทั้ง ๖๐ เล่มมาให้ตามที่นายหนุ่มน้อยผู้นี้เรียก แกอาจจะหมั่นไส้ เมื่อเห็นข้าพเจ้าตั้งหน้าตั้งตาอย่างละเอียดละออราวกับความเปิ่นความตายเขavnอยู่กับประโยคใดในหนังสือชุดนี้หรือสำนวนสั้นๆ เพียงวลีเดียว!

“ถ้าคุณไม่แน่ใจ...ลองไปค้นดูที่หอสมุดกลางของจุฬาฯ อีกครั้งหนึ่งซีครับ” แกกล่าวต่อเสียงเบาเมื่อระลึกถึงหน้าที่และมรรยาทของตนขึ้นมาในทันที นั้น “บางครั้งหอสมุดที่นั่นมีอะไรดีๆ หลายอย่าง ซึ่งที่นี่ไม่มี”

ข้าพเจ้าไม่ได้บอกกับแกว่าแม่จะไม่ใช้บรรณารักษ์ของหอสมุดแห่งนั้นและเพิ่งกลับจากการไปทำปริญญาโทต่อที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียเพียงเมื่อสองเดือนที่แล้วมานี้...แต่เวลาสี่ปีเต็มของการเป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ ย่อมเคยตระเวนดูหนังสือจนจำได้แทบทุกชอกทุกมุมว่าหนังสือเล่มไหนอยู่ในตู้ตอนใด! ข้าพเจ้าไม่ได้ปรับทุกข์ให้แกฟังว่า ได้ไปค้นจากรั้วสี่หมูปูมาแล้ว เมื่อไม่ได้วิ้วสิ่งที่ต้องการจึงได้ตามมายังสถานที่นี้ ข้าพเจ้าไม่ได้บ่นอุบอปปต่อไป ซึ่งควรจะเป็นตั้งนั้นว่าต้องคว้าน้ำเหลวมาหลายต่อหลายแห่งแล้วก่อนจะมาถึงหอสมุดแห่งชาติ

แต่สิ่งที่ข้าพเจ้ากระทำอย่างมากที่สุด คือยิ้มแสดงความขอบคุณในคำแนะนำของแกและถอยกลับไปนั่งที่โต๊ะโดยเงียบขริม “ประชาธิปไตย” รายอาทิตย์ฉบับนั้น พิมพ์ด้วยกระดาษอาร์ตอย่างดีทั้งเล่ม ดูคล้ายกับมันวางท่าลำพองใจเผยอหน้าขึ้นมายิ้มเยาะในความพยายามอย่างโง่ๆ ของมนุษย์ผู้หนึ่ง ครั้นข้าพเจ้าก้มลงเพ่งดูอีกวาระหนึ่ง เจ็บลือคพาดหัวเรื่อง “สำเนาแห่งชีวิต” ก็เม่งประกายออกล้อเลียนแข่งกับชื่อผู้ประพันธ์ทางหน้าตรงข้ามโน้น เบื้องใต้นาม “แม่นงค์” ลงไปซุกตัวเอนขนาดจึกกลุ่มหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าอ่านซ้ำซากจำจนขึ้นใจ

ว่า...นำเสนอโดย 'น.น.น.'

ใครเป็นผู้นำนวนิยายเรื่องนี้ออกเสนอต่อชาวไทยในสมัยกลางพุทธศตวรรษที่ยี่สิบหก? และใครกัน ซึ่งให้นามแฝงแก่ตนเองสั้นๆ ว่า "น.น.น.?" อักษรเพียงสามตัวไม่อาจบอกอะไรได้มากไปกว่านั้น แม้แต่จะเป็นเพศใด หรือว่า... เขาเผชิญไปพบหนังสือพิมพ์ที่เก่าแก่ พอจับเข้าก็กรอบหลุดเป็นชิ้นๆ เพราะมีอายุถึงเจ็ดสิบกว่าปี และเป็นฉบับแรกเมื่อพิมพ์ "ล่านำแห่งชีวิต" ของ "แม่อนงค์" ออกมาปาเรตลาดหนังสือแล้วก็สูญหายไปจากความทรงจำของมหาชน? หรือ... เขาเป็นมนุษย์ผู้เดียวในโลกซึ่งมีบทประพันธ์ชิ้นนี้ไว้ในครอบครอง? แนนอน...เป็นไปไม่ได้! ถ้าการณ์เป็นไปดังที่สมมุติทำไมเขาไม่นำสมบัติอันนี้ออกขายแก่สำนักพิมพ์ทั้งหลาย ซึ่งจะแบ่งกันตะครุบด้วยราคาอันสูงลิ่วแทนที่จะนำมาลงในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ปราศจากทั้งคำนำหรือคำอธิบายต้นที่มาของเรื่องเช่นนี้!

ประหลาดเหลือเกิน ถึงข้าพเจ้าจะถือตัวว่า เคยค้นคว้างานแทบทุกแขนงของวรรณคดีชั่วระยะรอบร้อยปีที่ผ่านมา ก็เคยเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับ "วรรณกรรมยุคใหม่ของชาติไทย" ก็ดี แต่ยังคงสารภาพกับตัวเองว่า ไม่เคยอ่านหรือทราบนวนิยายเรื่องใดที่มีชื่ออันหรรษาตั้งนี้มาก่อนเลย ถ้าไม่มีความบังเอิญว่าเป็นเรื่องเก่าของ "แม่อนงค์" นำมาพิมพ์อีกครั้งหนึ่งแล้ว ข้าพเจ้าคงจะงมงายตั้งปัญหาเอ่อยๆ ตามตัวเองว่า เหตุใดชื่อ "ล่านำแห่งชีวิต" อันเต็มไปด้วยกังวาลไพเราะของภาษานี้จึงสามารถลอดพ้นจากความคิดคำนึงของบรรดาศาวรรณศิลป์นทุกท่านมาได้ ในเมื่อควรจะได้รับเกียรตินำมาร้อยกรองเป็นชื่อเสียงไม่รู้จักตายเสียนานแล้ว อนิจจา! เจ้ากบถอยู่ที่หลงเพื่อคิดว่าตนนั้นฉลาดหลักแหลมยิ่งกว่าบรรพบุรุษของตน!

ตามที่ได้เรียนรู้มาชีวิตอันแท้จริงของ "แม่อนงค์" เริ่มต้นเมื่อสี่สิบปีที่ Walter Titkin กล่าว หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ วยี่สิบเป็นอรุณเบิกชีวิตใหม่ที่ตั้งต้นทำงานอย่างจริงจังเพื่อฝากบรรณพิภพ เรื่องที่ดีที่สุดแทบทุกเรื่องของท่านเขียนขึ้นในระยะนั้น ซึ่งคงจะรวมทั้ง "ล่านำแห่งชีวิต" ด้วยเพราะสังเกตุสำนวนไม่ผาดโผนรุนแรง แต่ทว่าคมสุขุมและเยือกเย็นตามวัยที่ผ่านโลกและชีวิตมาอย่างจัดเจนแล้ว

จำไม่ได้ว่า ความซาบซึ้งในโครงเรื่องและสำนวนแบบไทยแท้ได้บังคับให้ข้าพเจ้าอ่านซ้ำอ่านซ้ำเป็นครั้งที่เท่าใดแล้วภาษาสวรรค์...อ่อนหวานแต่ไม่ตืดจืดติดดินกาวล้าทำลายไวยากรณ์ของชาติตั้งนักประพันธ์บางคน ไหวหารแหลมคม ทั้งแง่คิดแก่ผู้อ่านว่าจะมีอะไรแฝงอยู่ระหว่างบันทึกต่อบันทึก

ทั้งทำนองที่ดำเนินเรื่องเป็นจังหวะ มีเอกภาพแห่งพฤติกรรมตลอดจนตอนจบซึ่งสามารถลงท้ายได้อย่างงดงาม...เหล่านี้ได้ทำให้ข้าพเจ้าเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่า "ล่านำแห่งชีวิต" จะเป็นนวนิยายที่ดีที่สุดอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งกาลเวลาที่ล่วงไปทุกวินาที ดูช่างไม่มีความหมายอะไรเลย

ข้าพเจ้าเอนตัวพิงเก้าอี้โน้มอย่างปล่อยอารมณ์นางเอกของ "แม่อนงค์" ลอยเยิ้มหน้าออกมาจากหนังสือชุดปกหนังตั้งสูงนั้นและแอบมองอาคันตุกะอย่างสงสัยและตื่นใจระคนกัน แต่ละนางเป็นหญิงสาวร่างอวบอัด ริมฝีปากแดงเต็มยิ้มเย้ายวนความรู้สึกด้วยปฤษฎณาอันเร้าร้อน บางนางก็สะเทือนเอียงอายตามแบบผู้หญิงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งนุ่งผ้าลายแข่งกราก ห่มสะไบทิพย์รำหอมกรุ่น กระทั่งผิวเนื้ออันผุดผ่องดั่งมะปรางทอง...ดูเหมือนตะวันย่ำพลบยังกลิ้งแสงเกลือกแก้มตรูณอยู่ในมโนภาพ เสียงซอสามสายก็ยั้งกังวานแว่วเนิบนาบอยู่ตามคลื่นอากาศ ได้กลิ่นดอกส้มป่าละเลงล้ำมากับพยอมไพร ระรินลงไปโน้ทหัวใจ ภาพไฟป่าซึ่งมองแต่ไกลดูสวยซึ่งราวกับน้ำรินบั้นทองไปวางทาบกววนรอบภูเขาสูงในยามราตรี และเหนือสิ่งอื่นใดมหคดีวิญญาณของเราจะพลันตื่น สำนึกในสี่เลือดของชนชาติเผ่าเดียวกัน กลับรักป้ารักเขา รักทุ่งนา รักท้องฟ้า รักตลอดจนต้นหญ้าทุกต้นที่เขียวข่มอยู่ในผืนแผ่นดินไทย

นี่แหละคือ "แม่อนงค์"

ข้าพเจ้าจากหอสมุดแห่งชาติมาด้วยความมึนงงและเกือบสิ้นมานะที่จะพยายามตอบข้อสงสัยซึ่งยังหนักอึ้งอยู่ในสมอง ฉะนั้นในวันรุ่งขึ้นเมื่อมีโอกาสไปพบราชย์ ซูพิณิจเพื่อนรักร่วมมหาวิทาลัยที่บ้านของเขา ข้าพเจ้าจึงปรารภถึงปัญหาซึ่งยังข้องใจอยู่และสอบถามว่า ไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือในเมื่อเขาผู้เป็นทายาทโดยตรงของผู้ประพันธ์มิได้ทราบเรื่องราวเลย

"กั้นไม่ค่อยรู้เรื่องงานของคุณปู่นักหรอก" เขาสารภาพ "ส่วนมากคุณพ่อท่านเป็นคนจัดการพิมพ์ บางเรื่องก็ขายลิขสิทธิ์เลย แต่นั่นแหละ...เวลาตั้งหกสิบเจ็ดสิบปีถึงท่านไม่ขายลิขสิทธิ์คงหมดอายุนานแล้ว"

อย่างไรก็ตาม เขาควรจะได้ยินชื่อ "ล่านำแห่งชีวิต" ไม่ใช่หรือ? ข้าพเจ้าบ่น พลังสายหน้าอย่างหมตภูมิ "เพิ่งได้เห็นใน "ประชาชาติปัตย์" เล่มนี้เอง ไม่รู้ว่าไปซ่อนอยู่ที่ไหนเสียหลายสิบปี"

ราชย์หัวเราะด้วยความขบขัน "แกขี้คิดตามงานทุกชิ้นของคุณปู่ละ...เหนื่อยตาย! กั้นเองเป็นหลานแท้ๆ ยังไม่รู้เลยว่าท่านเขียนไว้ที่ร้อยเรื่อง บางทีเรื่องนี้อาจจะอยู่

ในสมัยที่ท่านยังเป็นเด็กไม่มีชื่อเสียงอะไรก็ได้ แต่จะเขียนในสมัยไหนมันก็ต้องรวมอยู่ในสมุดรวบรวมต้นฉบับนั้นแหละ โอ๊ย! กระบวนละเอียดละออเป็นไม่มีใครชนะท่านหรอก เห็นคุณพ่อแล้วว่าไม่ว่าส่งเรื่องให้สำนักพิมพ์แห่งใด ท่านจะมีโน้ตสั้นๆ กลัดติดไปด้วยเพื่อขอให้รีบพิมพ์ติดต่อด่วนเอาไว้และส่งต้นฉบับคืนมาโดยเร็วกับรู้ง่วงหน้าแน่...ว่าลายมือของท่านจะเป็นของมีค่าสำหรับในรุ่นเรา ขึ้นไปเที่ยวห้องหนังสือใหม่เล่า จะได้ค้นดูด้วยตนเองให้สิ้นสงสัยว่ามีนอยุ่ตอนใด”

แม้กระดาดทุกแผ่นซึ่งถูกเย็บเล่มอย่างเรียบร้อยจะมีสีเหลืองคร่ำคร่าด้วยความชราภาพ และอีกขระบางตอนจะลบเลือนไป เพราะเขียนด้วยดินสออย่างเร่งรีบเพื่อแข่งกับช่างเรียง แต่มันก็เป็นลายมือแสดงเกียรติประวัติอันงดงาม ซึ่งผู้สืบสกุลทุกคนหวงแหนยิ่งนัก ข้าพเจ้าพลิกดูตั้งแต่เรื่องแรกในเล่มแรก “นามของหล่อนคือหญิง” ผ่าน “หญิงคนดี” “อวสานต์ของแม่เทพธิดา” “สวนหงษ์” “แผ่นดินของเรา” ตลอดมาจนถึงนวนิยายเรื่องสุดท้าย ซึ่งท่านได้เขียนค้างไว้ ขณะเมื่อมฤตยูชิงพรากท่านไปจากความรักใคร่ของคนไทย แต่หาไม่มีชื่อ “ลำน้าแห่งชีวิต” ไม่ กระนั้นต้นฉบับก็ได้ตกมาถึงมือ “น.น.น.” “น.น.น.” จะเป็นใครก็ตาม ข้าพเจ้าจำต้องเปิดเผยกับตัวเองว่ารู้สึกใคร่และอยากรู้จักเขาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความสนใจของเราตรงกัน และอย่างน้อยที่สุด เขาก็เป็นผู้มีบุญคุณแก่ประวัติศาสตร์วรรณกรรม ด้วยการนำดอกไม้ดอกหนึ่ง ซึ่งสูญกลืนและสิ้นพันธุ์ไปเสียช้านานกลับมาเป็นศรีสวนอักษรสืบไป

ตามปรกตินิสัยของคนใจร้อน บ่ายวันนั้นเอง ข้าพเจ้าได้ไปปรากฏตัวอยู่ที่โรงพิมพ์ “ประชาธิปไตย” บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เป็นชายกลางคนท่าทางปราดเปรียว ใช้นิ้วเคาะโต๊ะเป็นจังหวะทุกขณะที่ใช้ความคิดจนลืมตัวต่อคำถามเรื่องนวนิยายของ “แม่นงนค์” ที่พิมพ์ในหนังสือรายอาทิตย์ฉบับที่แล้วเขาแสดงความพิศวง นิ่งยั้งขังใจ อยู่ครู่หนึ่งก่อนที่จะเสียนามบุรุษผู้เป็นตัวลึกลับสำหรับข้าพเจ้ามาเป็นเวลานานกว่า 3 วัน และแล้วข้าพเจ้ากลับเป็นฝ่ายประหลาดใจยิ่งกว่า เมื่อได้ยินนาม นิตยา หันทเสนี!!

เวลาเพียงสิบกว่านาทีที่สนทนากับบรรณาธิการ ข้าพเจ้าได้ทราบเรื่องที่เกี่ยวข้องทุกประการเกี่ยวกับสตรีผู้นี้ นั่นหมายความว่าเพียงเท่าที่เขาทราบ เพราะทุกคงในโรงพิมพ์ไม่เคยรู้จักเธอเป็นส่วนตัวนอกจากฉบับหลังที่สุด และทำไม่เธอจึงปฏิเสธไม่ยอมรับคำตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

“เนื่องจากหนังสือพิมพ์ของเราออกจะมีทุนน้อยและไม่สู้จะแพร่หลายไปทั่วประเทศ ผมจึงพยายามจัดหาเรื่อง

ที่ไม่จำต้องจ่ายเงินค่าป่วยการให้ พร้อมทั้งมีคุณลักษณะเป็นที่ต้องอารมณ์ของคนอ่านทั่วๆ ไป คุณนิตยาเป็นบุคคลแรกที่เราค้นพบและให้ความไว้วางใจตลอดมา เธอมีความรู้พิเศษสามารถเลือกค้นหางานต่างๆ ของบรรดาศิลปินผู้หาชีวิตไม่แล้วนำมาลอกใหม่ด้วยลายมือของเธอเองอย่างบรรจงแล้วม้วนส่งมาทางไปรษณีย์ ด้วยวิธีนี้เอง “ประชาธิปไตย” จึงมีโอกาสเสนอนวนิยายซึ่งไม่ค่อยมีผู้ใดเคยเห็นหรืออาจจะถูกละลิมกันหมดแล้วได้บ่อยครั้งที่สุด เป็นต้นว่าของ “ศรีบูรพา” “ยาขอบ” “เวทวงศ์” หรือของ “แม่นงนค์” ที่คุณกำลังสนใจอยู่ขณะนี้ นอกจากนั้นเธอยังลอกจดหมายรักข้อความในสมุดบันทึกและข้อเขียนอื่นๆ อีกมากหลาย ซึ่งล้วนแต่แปลกตา น่าฟังของบรรดาท่านนักเขียนชั้นครูของสมัยนี้

“ลำน้าแห่งชีวิต” เป็นโบราณคดีฉบับชิ้นสุดท้ายที่คุณนิตยาเลือกส่งมาให้พร้อมกับจดหมายแสดงความเสียใจที่เธอหมดหวังจะติดต่อส่งงานเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้มารวมสนุกอีกได้เพราะความไข้ซึ่งคอยรบกวนเธออยู่เสมอมานั้นได้ทำให้เธอเจ็บทรุดหนักลงทันที และกำลังรอความตายอยู่ในวันพรุ่งนี้ จดหมายของนิตยาฉบับนั้นได้ขอร้องมาเป็นพิเศษ ๒ ข้อคือให้ผมรีบนำ “ลำน้าแห่งชีวิต” ลงในฉบับอาทิตย์แรกที่ได้รับต้นฉบับและข้างล่างนามผู้ประพันธ์ขอให้พิมพ์ตัวจิ๋วไว้ว่า นำเสนอโดย “น.น.น.” นี้แหละคุณจะได้ตัดสินใจได้ทันทีว่าผมควรจะถือคำขอร้องของคุณนิตยาเป็นประกาศิตหรือไม่ในเมื่อมันเป็นความปรารถนาครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของผู้ตาย”

เขาเล่า ตามที่ทราบ แล้วก็ทำหน้าเศร้าเจ้าทุกข์ เหมือนดังว่า ความตายของนิตยา นั้นทสเน็ได้มาถึงแล้ว มิใช่เป็นแต่เพียงความคะเนของตน “ผมไม่ได้สลดใจเพราะทราบข่าวมรณะของผู้ที่คุ้นเคยในด้านการงานอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผมเสียใจ เสียตายแทนกองบรรณาธิการ เราจะหาบุคคลที่มีความรู้กว้างขวางอย่างคุณนิตยาไม่ได้ง่ายนัก”

ข้าพเจ้ากล่าวคำขอบคุณอย่างสั้นๆ ที่ได้รับความแจ่มแจ้งมาจากคำอธิบายของเขา และรีบจดตำบลบ้านที่อยู่ของนิตยา หันทเสนีลงในสมุดบันทึกเพื่อกำลิม เมื่อก่อนจะจากสำนักงานหนังสือพิมพ์แห่งนั้น ข้าพเจ้าได้ตั้งคำถามเป็นครั้งสุดท้ายว่าเหตุใดกองบรรณาธิการจึงไม่ส่งชื่อย่อของสุภาพสตรีผู้นำนามนับถือคนนั้นนอกจากฉบับหลังที่สุด และทำไม่เธอจึงปฏิเสธไม่ยอมรับคำตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

เขาหนึ่งอันอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ราวกับไม่เคยนึกถึงปัญหาทั้งสองมาก่อน “ก็คุณนิตยา...ไม่เห็นแสดงความประสงค์ให้ผมทราบ และเรื่องเงินค่าตอบแทนนั้นก็เหมือนกัน

เธอไม่เคยพูดถึงเลย!”

ข้าพเจ้ากลับมาถึงบ้านอย่างลึกลงใจ ด้วยตรงไม่ตกว่าควรจะหยุดยั้งความอยากรู้อยู่เพียงแค่นี้หรือไม่ การที่จะออกไปสืบต้องกินเวลานาน และอีกประการหนึ่งความเจ็บไข้ของเธอก็ได้ห้ามปรามอยู่แล้ว แต่ถ้า...สตรีผู้มีนามว่านิยดา นั้นทสเนห์ ค่อยยังชั่วขึ้นมาก...ความคิดอย่างหนึ่งปราดเข้ามาในสมองทันที ทำไม่ข้าพเจ้าไม่เขียนจดหมายไปแนะนำตัว และถามข่าวต่อเธอ คงไม่หนักหนาอะไรนักถ้าเธอจะตอบว่า บางทีจดหมายจากมิตรผู้ร่วมรักในศิลปะประเภทเดียวกัน อาจจะเป็นเครื่องช่วยให้กำลังใจเข้มแข็งพอที่จะต้านทานโรคต่อไป...อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้จิตใจสงบเข้มขึ้น พร้อมทั้งจะเผชิญมฤตยูทุกขณะ ไม่ว่าจะมาถึงในรูปลักษณะที่เจ็บปวดรวดร้าวอย่างไร...หรือมีฉันทัดจดหมายฉบับนี้ไปถึงช้าเกินไป ทางการไปรษณีย์คงจัดคืนกลับมาให้ผู้ส่ง...ซึ่งเพียงแต่เขียนชื่อ และตำบลที่อยู่ของข้าพเจ้าลงในด้านหลังเท่านั้น

ในเรื่องเขียนจดหมายได้ไพเราะและนอบน้อมต่อผู้รับแล้วข้าพเจ้าไม่เคยใส่ใจใครยิ่งไปกว่าตนเอง แต่จดหมายฉบับนี้ก็เหมือนฉบับแรกที่ทำให้ข้าพเจ้าผิดหวัง เพราะเวลาผ่านไปเร็วกว่าสามอาทิตย์ โดยไม่ได้รับตอบหรือได้รับจดหมายคืนจากบุรุษไปรษณีย์ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าคงไม่มีโอกาสรู้จักต้นฉบับที่แท้จริงของ “สำเนาแห่งชีวิต” เป็นแน่แท้ กระทั่งบ่ายวันหนึ่งข้าพเจ้าได้รับจดหมายลงทะเลเบียนหน้าปีก จ่าหน้าของด้วยลายมือตัวเอนเรียงตามลักษณะของผู้คงแก่เรียน ตรงมุมล่างทางซ้ายมือเขียนไว้ว่า “จาก น.น.น.”

ตัวอักษรซึ่งวิ่งไปตามกระดาดสีนวลอย่างเป็นระเบียบแถวแล้วแถวเล่ายึดยาวถึงสามแผ่นนั้น มีข้อความดังนี้

“คุณ.....ที่นับถือ”

ได้รับจดหมายของคุณด้วยความตื่นตะลึงอย่างยิ่ง ที่กรุณาเขียนจดหมายมาเยี่ยมเยียนและถามข่าวบุคคลที่ไม่มีใครแยแสแล้วเช่นนี้ ฉะนั้นถึงแม้การฝันตัวลุกขึ้นนั่งจะทำให้เหนื่อยหอบและสิ้นแรง การจับปากกาทวนเขียนจะทวนวันที่เหลืออยู่ให้สิ้นเข้า แต่...ดิฉันก็พอใจจะทำงานแข่งกับมฤตยู ดังนี้ เพราะคำถามของคุณไม่ได้ร่างจากข้อสงสัยของนักศึกษาเด็ก ๆ ซึ่งไม่อยากจะโง่เขลาอย่างคุณต่อมตัวมา แต่เป็นคำปราศรัยขอทราบความจริงจากตัวแทนของโลกทั้งโลกซึ่งตลอดเวลาสามสิบหกปีของดิฉัน ดูช่างเต็มไปด้วยความปั่นป่วน มีนขาไม่ยอมหยุดจาดด้วยแม้แต่คำเดียว!

“เมื่อยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ดิฉันยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ซึ่งหลงตัดสินใจตามผลคะแนนสอบทุกครั้งว่าตนเองฉลาดหลัก

แหลมยิ่งกว่าเด็กอื่นในรุ่นเดียวกัน โลกสำหรับดิฉันแคบจำกัด อยู่ในวงล้อมเพียงเท่าห้องสมุดที่บ้าน จะพาออกไปพบปะบุคคลแปลกหน้าภายนอกเนื่องจากคุณพ่อของดิฉันเป็นอาจารย์วิชาพฤกษศาสตร์ในมหาวิทยาลัย (แห่งเดียวกับที่คุณเคยศึกษานั้นแหละค่ะ แต่ราชทินนามของท่านคงหลอกให้คุณคิดว่า ไม่เคยได้ยีนนามสกุล “นันทเสนี” มาแต่ก่อน) หนังสือซึ่งท่านสะสมไว้จึงบริบูรณ์ไปทุกประเภทไม่แต่วรรณคดีโบราณตลอดยุคสิ้นครหลวง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ทวาทศมาส มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย รามเกียรติ์ และขุนช้างขุนแผน เท่านั้น ยังรวมทั้งวรรณกรรมร้อยแก้ว สมัยปรีดยูนอีกด้วย เหตุนี้คุณจึงไม่ควรประหลาดใจถ้าดิฉันซึ่งเป็นเด็กหญิงจะอาศัยกลิ่นกระแจะจันทร์ในตัวอักษรเหล่านั้น ช่วยอธิบายให้เรื่องราวปราชญ์ในหนังสือแทบทุกเล่ม แม้อ่านพอจะสันนิษฐานตั้งแต่ดิฉันยังมีอายุเพียงแปดขวบ!

“อีกห้าปีต่อมาคุณแม่ก็ถึงแก่กรรมอีกผู้หนึ่ง เพราะเหตุที่เป็นลูกคนเดียว และครอบครัวเราไม่มีญาติพี่น้องอันสนิทเลยดิฉันจึงรู้สึกเหมือนถูกละทิ้งไว้ในโลกตามลำพัง ปราศจากทั้งเพื่อนและผู้เอาใจใส่สนใจ นอกจากหนังสือที่รักเหล่านั้น! ในตอนแรกดิฉันพยายามขออนุญาตขอร้องใหม่ซึ่งได้รับความนิยมาจากคนทั่วไปมาอ่าน เพื่อให้หัดคิดกัน “เวลา” และ “โลก” แต่เป็นความผิดของดิฉันคนเดียวหรือ? ในเมื่อดิฉันอ่านนวนิยายของปัจจุบันไม่เข้าใจ เต็มไปด้วยศัพท์แปลดแปลงๆ พูดคำสบถคำเพราะคิดว่าโก้โก้ ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นภาษาไทย หาประธาน กริยา หรือกรรมให้ครบถ้วนมิได้กระนั้น เขาก็ยกย่องกันเองว่าเป็นสำนวนใหม่ สไตล์แปลกหูควรแก่การเอาอย่าง! ดิฉันต้องอุทานออกมาด้วยความสลดใจในภาษาของพ่อนักประพันธ์สมัยใหม่เหล่านี้ ไวยากรณ์ของชาติมันไปซ่อนตัวอยู่ที่ไหนจึงได้ปล่อยปลละละเลยเช่นนี้...!

“วรรณกรรมร้อยแก้ว “เก่า” กับ “ใหม่” สำหรับดิฉัน แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดราวกับถูกกั้นกลางไว้ด้วยหุบเหวใหญ่ซึ่งแสนจะมีดคลุ้ม เมื่อไม่พยายามดิ้นรนหรือคิดที่จะดิ้นรน หัววิธีข้ามเหวนี้ออกไป โลกของดิฉันก็ยิ่งแคบเข้าถอยกลับไปซุกอยู่ในความฝันของศตวรรษที่เล็ก ลึกซึ่งเข้าไปทุกที ในที่สุดดิฉันได้ตั้งใจจะพูดกับมนุษยชาติด้วยสมองของตัวเอง ครั้งแรกความรู้สึกปฏิบัติต่อระบบการเขียนสมัยใหม่พุ่งออกมาในรูปคำร้อยกรอง เปลี่ยนเป็นความเรียงเรื่องสั้น และประการสุดท้ายนวนิยาย!

“ถ้าคุณเป็นนักเขียนหรือเคยพยายามเขียนนั้นแหละ จะเข้าใจซึ่งจิตใจของผู้ที่รักการประพันธ์ได้ทันที เราทุกคนหมกมุ่นแต่งงานของตน หายใจเป็นมันอยู่โดยมัน

และเพื่อน การรอคอยผลงานซึ่งจะปรากฏเป็นหมึกพิมพ์นั้น จะให้ความรู้สึกไม่ต่างกับนักโทษคดีอุกฉกรรจ์ซึ่งรอคำพิพากษาของศาลอันจะตัดสินระหว่างการดำรงชีวิตกับตะแลงแกง เราไม่เคยเบื่อหน่ายที่จะเดินเลียบเคียงอยู่ตามหน้าร้านขายหนังสือ เพื่อสำรวจเรื่องของตนในสารบาญ เราไม่เคยทอดทิ้งที่จะสร้างความหวังสำหรับสัปดาห์หน้าต่อไปอีก

“โปรดอย่าคิดว่า นักประพันธ์ทุกคนดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่เขาจดจำไว้ในหนังสือ ในฐานะ “ศิลปิน” เขาเป็นพระเจ้าอันน่ารักน่าบูชา แต่...ในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งของโลก เขาก็มีมนุษย์สามัญเนือง รู้จักโกรธ โลก หลงเห็นแก่ตัว พร้อมทั้งบิดบาเมื่อเห็นใครตีมีเกียรติยศยิ่งไปกว่าตัวหนังสือของเขาอ่อนหวานเชื่อเชิญ แต่...ด้วยการกระทำ เขากลับตบหน้าและเฉดหัวทวาทกเพียงสอนเตือนเหล่านี้ออกมาจากโลกฝันที่เขาเองนะและชักจูงเข้าไป สำหรับสำนักพิมพ์ ยิ่งแล้วไปกว่า เขาโยนเงินลงมาฟาดหน้าผู้ให้อาหารแก่ปากท้องของเขา โดยไม่ลืมโพนทนาว่าเป็นบุญคุณอย่างหาที่เปรียบมิได้ที่เขาช่วยรับซื้อเรื่องไว้ให้ในราคาตั้ง... ทั้ง ๆ ที่เขาเองดีดลูกคิดวางแคว่มองเห็นกำไรลอยล่องอยู่โดยใกล้แล้วสภาพอันน่าสลดใจเช่นนี้ยังมีอยู่แม้บรรพศิลป์ของเราจะแผ้วถางทางมานานสักเพียงไร

“ดิฉันไม่ได้ประณามโรงพิมพ์ทุกหนสำนักพิมพ์ทุกแห่ง บางสำนักอาจมีมรรยาทดีพอที่จะตอบจดหมายหลังจากที่เราเฝ้าวิงวอนถามไปหลายต่อหลายครั้ง แต่ในหน้า “ผู้อ่านเขียนมา” ทุกครั้งล้วนมีใจความแบบนี้ ยินดีต้อนรับเยาวชนหน้าใหม่ แต่เสียใจที่โครงเรื่องอ่อนไป “ภาษาสำนวนของคุณราวกับอยู่ในรอบร้อยปีที่ผ่านมา” หรือ “พวกเราทุกคนคงจะดีใจอย่างสุดซึ้ง ถ้าทราบว่า “ยาขอบ” ได้กลับฟื้นขึ้นมาในนามปากกาของคุณ” เขาเยาะเย้ยอย่างหยิ่งยะโส แต่การนี้มิได้ทำให้ดิฉันท้อถอยเพราะเข้าใจว่าสไตลล์ของตัวเองยังอ่อนแออยู่มาก ไม่สมควรผ่ากับหอพพระสมุดไว้แทนตัวและไม่ถึงกระทั่งขีดขั้นมาตรฐานของหนังสือพิมพ์เหล่านี้ จึงได้กลับไปศึกษาวรรณกรรมตามแขนงต่างๆ อย่างเพ่งพินิจอีกวาระหนึ่ง ก่อนที่จะกล้าจับปากกาอีกครั้งที่สอง แต่แล้วคำปฏิเสฐของผู้พิมพ์ทุกคนก็ไม่ผิดเพี้ยนกัน

“ยิ่งได้รับเรื่องคืนมากเท่าใด ความตั้งใจเอาชนะให้เรื่องของตนได้ลงพิมพ์ก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ดิฉันได้ส่งต้นฉบับเหล่านี้ไปให้ท่านศาสตราจารย์ผู้หนึ่งซึ่งเคยเป็นเพื่อนรักของคุณสพอเพื่อขอความเห็นและคำแนะนำจากท่าน แม้เวลานี้ดิฉันก็ยังจดจำข้อความในจดหมายของท่านผู้หนึ่งได้ทุกคำพูด เพราะเฝ้าแต่อ่านทบทวนจำ ไม่ได้ว่าเป็นศรีที่เท่าใด มันไม่

ต่างกับคำพิพากษาคัดสินประหารชีวิตที่ฟาดลงมาโดยไม่มีทั้งอุทธรณ์และฎีกา ดิฉันเข้าใจตั้งนี้ตั้งแต่อ่านจดหมายจบเป็นครั้งแรก และตลอดเวลาสี่สิบปีก็ไม่อาจเข้าใจเป็นอย่างอื่นได้ ท่านไม่คิด...คิดไม่ถึงว่าได้ทบทุดักตาเนรมิต ที่วิญญาณเด็กคนหนึ่งฝันไว้อย่างวิจิตรบรรจงนั้นแหลกละเอียดไปทั้งตัว...โดยไม่ได้หยิบยื่นความหวังอย่างอื่นใดมาให้ยึดเหนี่ยวแทนที่

“ท่านกล่าว...เพราะเหตุที่รักและเอ็นดูเหมือนลูกหลานจึงต้องตำหนิอย่างเปิดเผยและจริงใจ ตราบใดที่ดิฉันยังไม่เป็นอิสระต่องานของท่านศิลปินรุ่นอาจารย์แล้ว จะไม่อาจเป็นนักเขียนที่ดีได้เลย ตัวอย่างง่าย ๆ ที่ดิฉันควรจะสำนึกก็คือ ถ้า “ศรีบูรพา” เป็นสมบัติของไทยสมัยนี้ จะยังคงสร้าง “ข้างหลังภาพ” ด้วยสำนวนเดิมดังที่เขียนเมื่อ พ.ศ. 2480 หรือไม่?..... “จะเด็จ” ของ “ยาขอบ” จะไม่พลิกประวัติศาสตร์งามเจิดชายยิ่งไปกว่านี้อีกหรือ? ถูกแล้ว...อมตะนิยายย่อมไม่แยะแสดต่อวันเวลาว่าสำเร็จรูปลงเมื่อใด แต่นักวิจารณ์ผู้เชี่ยวชาญอาจจะแยกแยะออกไปได้ว่าอยู่ในกึ่งศตวรรษคนใดเล็กมันเหลวไร้สาระเสียที่เกิด ตอนสุดท้ายจดหมายของท่านผู้เฒ่าได้ปรารภมา โดยไม่อาจทนดูลูกสาวเพื่อนรักหลงหวังเกียรติยศลม ๆ แล้ง ๆ ต่อไปได้

“ในต้นฉบับที่คืนมาศาสตราจารย์ผู้หนึ่งได้กาเดินสอดแดงลงไปทุกวรรคตอนที่เห็นว่าอิทธิของผู้อื่นได้จูงปากกาของดิฉันให้เขียนตามอย่าง แแถบทุกหน้าจึงแดงพริ๊ดไปหมดด้วยชื่อ “มัจฉาพ” ตรงนี้ “เวทวงค์” ตรงนั้น และ “ศรีบูรพา” ตรงนั้น... ฯลฯ แต่เมื่อดิฉันอ่านข้อความเหล่านั้นอย่างระมัดระวังแล้วก็ต้องลงความเห็นของท่านกล่าวถูก! ในจินตนาภาพ...เห็นนามเหล่านี้ก็เคียงคู่อยู่กับนิยาย ซึ่งดิฉันเพิ่งเขียนจบ...และกำลังตั้งใจจะเขียน...อย่างหรรษา โดยเหตุนี้ ถึงแม้จะรู้สึกขมขื่นเพียงไรก็ตาม แต่ดิฉันยังอดภาคภูมิใจไม่ได้เมื่อทบทวนว่าตัวเองเขียนได้ใกล้เคียงนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่มากที่สุด

“เมื่อวันหนึ่งดิฉันได้เห็นคำปรารภในหนังสือพิมพ์ “ประชาธิปไตย” ซึ่งตั้งใจจะรื้อฟื้นงานของนักเขียนผู้ล่วงลับไปแล้วเฉพาะประเภทที่ไม่สู้แพร่หลาย มาให้เป็นที่รู้จักในหมู่นุชนรุ่นใหม่อีกครั้ง ดิฉันนั่งมองดูหนังสือพิมพ์ตรงหน้าอย่างใจลอย...ทำไมดิฉันจึงไม่ไปเกิดร่วมยุคกับท่านเหล่านั้น?...ในเมื่อเรามีระเบียบและความรู้สึกนึกคิดไม่แตกต่างกัน วิญญาณของพวกเราเคยสหนานแลกเปลี่ยเจงรวมรัฐะหว่างกันราวกับเวลาหกสิบเจ็ดสิบปีนี้ไม่ใช่ข้อกีดขวางอันสำคัญเลยแม้แต่น้อย...ไม่มีอะไรหรือทนอกจากดิฉันเกิดมาผิดเพศผิดพวกผิดยุค! ถ้าหากว่าเจ้าพ่อกที่ถูกโยนทิ้งมาจากสำนักพิมพ์ทั้งหลายนี้เป็นของนักเขียนมีชื่อ! ถูกแล้ว ถ้าหากเป็นของ...สมมุติว่า

ศรีบูรพา แล้วจะเป็นอย่างไร?.....!

“ดิฉันเริ่มเขียนเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งโดย “แม่นงค์” ส่งไปให้ “ประชาธิปไตย” พร้อมกับรู้สึกดีใจที่สามารถแก้แค้นความลำเอียงอย่างไรเหตุผลของมหาชนได้ ขณะที่รอวันลงพิมพ์อยู่อย่างกระวนกระวายนี้ หลายต่อหลายครั้งดิฉันอยากจะไปขอต้นฉบับคืนมาจากโรงพิมพ์ แต่ก็หลายครั้งเหมือนกันที่จิตใจและความทะเยอทะยานฝ่ายหนึ่งซึ่งห้ามไว้ จนกระทั่งอาทิตย์หนึ่งดิฉันได้พบเรื่องสั้น “โดยแม่นงค์” เรื่องสั้นวางทำสง่างามอยู่ตามร้านขายหนังสือแทบทุกแห่งเป็นหัวข้อกล่าวขวัญในหมู่คนเลงหนังสือทั่วไป...

“ดิฉันทำงานต่อไปอย่างสนุกสนาน ด้วยความระมัดระวัง หยิ่งจองหองในความสามารถของตนนำนักเขียนชั้นอาจารย์มาวางเป็นแบบฉบับ...และแล้วดิฉันก็กำหนดชีวิตใหม่ใส่ให้เขาอีกครั้งหนึ่ง ปอยทีเดียวที่รู้สึกประหนึ่งว่า “เขา” มานั่งก้มหน้าก้มตาเขียนที่โต๊ะของดิฉันอย่างเงิบๆ ในขณะที่ดิฉันยืนอยู่เบื้องหลังคอยช่วยหลังไหลความคิดจากสมองของเขาไปตามบันทึดต่อบันทึด... “มัน” ไม่ใช่ของคนอื่น...หากเป็นของ “ดิฉัน”!!

“ด้วยนาม “ศรีบูรพา”...ดิฉันเขียนเรื่องยาวในทำนองอันโอ้อ่าของนักคิดผู้สง่าเยือกเย็น กล่าวคำคมเต็มไปด้วยแง่ปรัชญา รักและบูชาความยุติธรรมยิ่งกว่าชีวิต...สำหรับ “เวทงค์” นั้น ไม่อาจจะเขียนอะไรมั้จะเป็นบทรักของคู่พระคู่นาง ถ้าขาดพระธรรมแห่งพุทธศาสนาทางแผ่อยู่ตรงหน้า!.....ผ่าน “ยาขอบ” ดิฉันสร้างจดหมายรักตามสำนวนที่พรวิจิตใจคนอ่านให้ไหวเอียงไปแล้วแต่ปากกาจะสับไปอย่างไร...กำหนดถ้อยคำให้บุคคลสำคัญๆ ออกความเห็นเกี่ยวกับผู้อื่น และเหตุการณ์ซึ่งอุบัติขึ้นในสมัยเดียวกัน ดิฉันพยายามฝึกตัวอย่างตั้งอกตั้งใจอยู่เพียงปีกว่าๆ ก็สามารแปลงตัวได้โดยสนิทสนม ไม่มีผู้ใดสงสัยหรือจำได้สักคนเดียว (คงเป็นเพราะคุณไม่ได้อยู่ในสยาม และไม่ได้เห็นงานเหล่านั้น?) เมื่อเข้าไปนั่งอยู่ในนามใคร ความนึกคิดจิตใจของดิฉันจะพลันเปลี่ยนเป็น “เขา” ผู้นั้นทันที...แม้แต่ตัวของดิฉันเอง ก็ยังคิดว่า ร่างที่เฝ้าผลิตนวนิยายออกมาในแบบต่างๆ กันนี้...ช่วงมีชีวิตอาศัยอยู่หลายร้อยชีวิต...แล้วล้วนแต่เป็นของ “ผู้อื่น”...ไม่ใช่ของสตรีที่มีนามว่า นีดา นันทเสนี!

“นักเขียนประจำสำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง นางานอันยิ่งยงของ “บุหร่ง”...ซึ่งเขียนผ่านดิฉันไปวิจารณ์ด้วยความ

เคารพ และนิสิตคนหนึ่งได้เขียน “ความเรียงว่าด้วยงานของนักเขียน” ลงในหนังสือมหาวิทยาลัย พร้อมกับผูกข้อความ “ของดิฉัน” นั้นสนับสนุนเป็นหลายคน ชัยชนะเหล่านี้ช่วยให้ดิฉันศรัทธาในความสามารถของตัวเอง และกล้าขยาย “งาน” กว้างออกไปทุกที่จนกระทั่งถึง “ล่านาแห่งชีวิต” เป็นเรื่องสุดท้าย!

“ถ้าคุณได้ติดตามจดหมายของดิฉันมา ตั้งแต่หน้าแรกแล้วจะทราบได้ทันทีว่า “ล่านาแห่งชีวิต” ไม่ใช่ของ “แม่นงค์” หากเป็นการกระทำอันขลาดทรมาณของหญิงคนหนึ่งซึ่งแอบอ้างชื่อนักประพันธ์ที่ใครๆ นับถือ มาสวมใส่เพื่อคุ้มกับคำตำหนิจากมหาชน ต่อทนายของท่าน ต่อนักศึกษาผู้แสวงหาความจริงแทนโลก...ดิฉันขอสารภาพผิดถึงแม้จะรู้ตัวว่าเป็นคนโกงคนเลวคนหลอกลวง แต่ดิฉันก็ยังภูมิใจที่กระทำโดยมิได้มุ่งหวังสิ่งตอบแทน ซึ่งคุณคงทราบจาก “ประชาธิปไตย” แล้ว...ไม่เคยอวดอ้างชื่อของตัวเองนอกจากเรื่องนี้ที่ดิฉันเข้าใจอย่างไ้ๆ ว่าควรจะมีสิทธิทำได้ในเมื่อมันเป็นครั้งสุดท้ายของชีวิต!

“จดหมายฉบับนี้ ยาวเยิ่นเย้อ ใจความไม่ติดต่อกัน และสีหมึกซึ่งเข้มหรือจางเป็นตอนๆ ย่อมบอกคุณได้ทันทีว่าอาการไข้ของดิฉันบังคับให้ใช้เวลาเขียนนานเพียงไร! ดิฉันได้ตอบปัญหาคุณหมดทุกข้อแล้ว คุณเป็นบุคคลแรกที่สามารถถอดหน้ากากของดิฉันออกมาได้สำเร็จ แต่ข้าเกินไปดิฉันมองเห็นมฤตยูกำลังคอยวนเวียนอยู่ในห้อง...ข้ออ้างเพื่อขอผิดผ่อนวาระสุดท้ายได้สิ้นสุดลงพร้อมกับจดหมายฉบับนี้...วันเวลาของดิฉันถูกกำหนดลงอย่างจำกัด จึงตั้งใจจะจบจดหมายปิดฉีกในขณะนี้

“ขณะที่ทุกคนอ่าน...จดหมายฉบับนี้คงเป็นเพียงถ้อยคำของผู้ที่ตายแล้วลุกขึ้นมาสารภาพบาปต่อมนุษยชาติ เพราะมันจะถูกเก็บไว้จนภายหลังวันตายของคนเขียน...ผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย จึงจะจัดการส่งมาให้ถึงมือคุณต่อไป และ...ถ้าไม่เป็นการล่วงเกินเข้าไปในจิตใจของคุณจนเกินไปแล้วโปรดกรุณาให้ความเห็นใจและไม่ตรีจิตแก่ผู้หญิงคนนี้เหมือนเมื่อครั้งเขายังมีชีวิตอยู่...ด้วย!

“ดิฉันจำต้องขอบคุณอีกครั้งหนึ่ง สำหรับศรัทธาอันงดงามที่คุณเคยมีต่อ “ล่านาแห่งชีวิต” ของดิฉันอย่างจริงใจ

“ด้วยความนับถือ
นีดา นันทเสนี”

จากด้วยรักที่จักเขียน, สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย : ๒๕๓๗

อาจินต์ ปัญจพรรค์ เรียนวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบปริญญาโทแล้วกลับมาทำงานที่กรุงเทพฯ เพื่อมุ่งเป็นนักเขียน เขียน เขียน เขียน จนมีชื่อเสียง เป็น บรรณาธิการหนังสือเครือฟ้าที่เปิดโอกาสและสร้างนักเขียนรุ่นใหม่เป็นผู้มีคุณภาพการต่อวงการนำหมึกมากได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์

ไอ้จูนหนีโรงเรียน

อาจินต์ ปัญจพรรค์

ไอ้จูนไปโรงเรียนที่ไร้กี้ถูกเขียนในห้องประชุมทุกที สาเหตุเพราะมันหนีโรงเรียนเป็นอาทิตย์ๆ เมื่อมันจะหน้าด้านรักดีไปโรงเรียนวันไหนเช้า วันนั้นก็คือวันคิดบัญชีหนีโรงเรียนตกเบิก

ไม้เรียวของโรงเรียนประจำจังหวัดเหลาจากไม้ไผ่ที่ดีที่สุด รูปงามและเป็นสปริงยิ่งกว่าคันเบ็ดล่อปลาช่อน ครูพลเป็นคนเขียนนีกดูที่หรือว่าเรียวแรงเท่าไร เจ็บยิ่งกว่าคำพูด เจ็บจนกันแตก ถูกเขียนวันไหนดินแทบไม่ไหวนอนตะแคง นอนหงายไม่ได้ต้องนอนคว่ำ ไข้จิบและนั่งชี้ไม่ได้ ต้องยืนชี้

เรื่องอายนั้นไม่ต้องประมาณ ไม่มีที่ใดน่าอายเท่าในห้องประชุม เช่นเดียวกับไม่มีเวทีใดทรงเกียรติเท่าในห้องประชุม มันแล้วแต่กรณีว่าถูกเขียนหนีโรงเรียนหรือถูกประดับเหรียญหมั้นเรียน

ถูกเขียนวันไหน รุ่งขึ้นไอ้จูนก็หายหน้าไป แต่แล้วมันก็บากหน้าไปโรงเรียนอีกจนได้ มันคงคิดถึงเพื่อนหรือมันอยากจะเรียนบ้าง หรือมันอาจจะเบื่อบ้านเหมือนกัน แต่ผลลัพธ์ปรากฏแน่นอนออกมาทุกครั้งว่า ในวันนั้นทุกชั้นเรียนเมื่อเลิกเรียนแล้วจะต้องเข้าแถวไปห้องประชุมไปดูไอ้จูนถูกตีประจานคราวแล้วคราวเล่า จากการหนีโรงเรียนเป็นอาทิตย์ มันต้องหนีเป็นเดือน เป็นทอม แล้วมันก็บากหน้าพากันไปให้เขียนอีก

ที่มันต้องหนีเป็นปี พอโผล่หน้าไปโรงเรียน เอาอีกแล้ว มันต้องเสวยไม้เรียว หนัก แรง จำนวนที่ถูกหวดมากครั้งขึ้นไปตามสัดส่วนกับความยาวนานของกาลเวลาที่มันหนีโรงเรียน

มันสอบตก ที่จริงคือไม่ได้สอบ ชำชั้นอยู่ชั้นแล้ว จนข้าพเจ้าผู้อยู่ ป.๔ ร่วมกับมันในครั้งแรกจะขึ้นถึง ม.๒ แล้ว ไอ้จูนก็ยังมีอยู่ ป.๔ และยังคงถูกตีทุกครั้ง ที่ไปโรงเรียน

ทุกครั้งที่มีการตีประจานไอ้จูน ข้าพเจ้าจะก้มหน้ามองพื้นกระดานห้องประชุม ได้ยินแต่เสียงเกี้ยวของไม้เรียวเฉือนอากาศลงมาดังฟ้ายที่กั้นกางเกงพร้อมๆ กับเสียงฮับจากปากไอ้จูน ความเจ็บของมันมาอยู่ที่หัวใจของข้าพเจ้า ความอายของมันมาเป็นความหวาดหวั่นของข้าพเจ้า ความทุกข์ของมันมาเป็นความหงอยเหวของข้าพเจ้า มันแก่กว่าข้าพเจ้า ๒-๓ ปี แต่มันคงมีความอดทนมากกว่าข้าพเจ้าสัก ๒๐-๓๐ ปี อย่างแน่นอน

แต่ข้าพเจ้าเจ็บและจำเรื่องนี้อาจจะยิ่งกว่าตัวมันเอง ข้าพเจ้าจำได้ด้วยหัวใจเล็กๆ ของเด็กๆ มวจนบัดนี้ ไม่มีลืมและไม่จืดจางเลย นี่ละกระมังสระเวทิตีที่แสนโศกเรื่องแรกที่ข้าพเจ้าได้ดู ไอ้จูนเป็นพระเอกผู้จากทัพ ไม้เรียวเป็นอาวุธของผู้ร้าย กฎเกณฑ์ของโรงเรียนคือผู้ช่วยผู้ร้ายที่บังคับมือไอ้จูนให้กอด

อกยอมรับการโอบตื เด็กทั้งโรงเรียนคือผู้ถูละครซ้ำ ๆ เรื่องนี้
นักเรียนคนอื่น ๆ อาจจะนึกสนุกที่มีการเดินแถว
หยอกล้อกันเข้าห้องประชุม เหมือนผู้ใหญ่ใจดำที่ชอบดูการ
ประหารชีวิต เด็กที่ขยันหมั่นเรียนคงชอบการทำโทษไอ้จูน
เพราะมันหมายถึงว่าเหรียญทองแดง เหรียญเงิน เหรียญทอง
ที่พวกเขาได้รับเป็นเกียรติยศในการหมั่นเรียนจะมีค่ามีความ
หมายลึกล้ำยิ่งขึ้น

ที่จริง เหรียญเหล่านั้นเปล่งรัศมีได้เพราะไอ้จูน
เหมือนกัน นักเรียนที่ได้รางวัลหมั่นเรียนอันมีประกายรุ่งโรจน์
ของโลหะนั้นด้วยรอยแตกแสนลึกที่กั้นไอ้จูนนี่เอง

ข้าพเจ้ารักมัน... ไอ้จูน... ไม่มีใครอยากพูดกับมัน มี
แต่ข้าพเจ้า เพราะอยู่ในจังหวัดอันโหดเหี้ยมของเรา นักเรียน
แต่ละคนบ้านอยู่ห่าง ๆ กัน แต่ไอ้จูนกับข้าพเจ้าอยู่ร่วมวัดกัน
เราเคยเป็นเพื่อนกันที่ ป.๔ เราต้องแยกชั้นเรียนเพราะข้าพเจ้า
ถูกแม่เรียวกที่บ้านเร่งให้ไปโรงเรียน ขณะที่ไอ้จูนต้องหนีไม้
เรียวของโรงเรียน เรื่องนั้นทำให้เราห่างเหินกันก็แต่ในตอน
เย็นเลิกเรียน และในวันอาทิตย์ทั้งวันไอ้จูนกับข้าพเจ้าก็ได้
เล่นกันตามประสาเด็ก

ข้าพเจ้าพูดอะไรไม่ออก ในเมื่อวันหนึ่งไอ้จูนบอก
ข้าพเจ้าว่า

“กูจะต้องออกจากโรงเรียนแล้ว”

ตอนนั้นเป็นเวลาเย็น ข้าพเจ้าอยู่ ม.๑ สอบไล่จะขึ้น
ม.๒ แล้วปิดเทอม และข้าพเจ้ากับพี่น้องกำลังจะย้ายจาก
จังหวัดนั้นเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ

วันนั้นไอ้จูนแบกจมวกแทงปลาไว้บนบ่า สะพาย
ย่ามผ้าชีวรี่ไว้บนไหล่ แม้จะเป็นเด็ก มันก็เป็นเด็กที่มีค่ามี
ความอดทน ร่างกายของมันเกร็ง หน้าดำ ตัวดำเกรียมเพราะ
ตากแดด

เราเดินออกจากตรอกไปริมคลอง ข้าพเจ้าแอบไป

ดูเรือที่ครอบครัวของเรากำลังขนของลง เพื่อจะไปกรุงเทพฯ
แต่ไอ้จูนจะไปแทงปลา

เราไปนั่งบนสะพานอ่อน อันเป็นชื่อเรียกสะพาน
ที่ทอดด้วยไม้ ๓ แผ่นต่อกัน ๓ ช่วง คือช่วงลาดขึ้นลาดลงและ
ช่วงกลาง ซึ่งยกระดับสูงสำหรับให้เรือลอดได้ เป็นสะพาน
สำหรับคนเดินข้ามคลอง มีไม้ไผ่ลำยาวเป็นเสาแยกโย้โย้
และเมื่อมีคนเดินเกาะราวไม้ไผ่ไป ความกว้างของกระดาน
แผ่นเดียวจะไหวววบ ๆ อย่างน่ากลัว

ข้าพเจ้าไม่ชอบเดินบนสะพานนี้เลยเพราะกลัว
ตก แต่วันนี้ไอ้จูนเดินนำหน้าข้าพเจ้าจึงต้องตามไป เราจะไป
นั่งบนช่วงสะพานที่ลาดด้านโน้น เพราะไกลตาคน เพื่อ
ข้าพเจ้าจะได้ไม่ต้องถูกเรียกไปช่วยขนของลงเรือ แต่สำหรับ
ไอ้จูนนั้น มันจะได้สะดวกในการเอาจมวกทำทำเป็นแทงปลา
แตกกลับแทงลงไปหัวเผือกมันในเรือที่เจ้าของผลอ

“มึงไปกรุงเทพฯ แต่กู...” มันหยุดพูดเพราะพอดี
สบตากับเจ้าของเรือบรรทุกหัวเผือกมัน

เมื่อเขาผลออีกมันก็แทงอีก เอามันขึ้นมาได้หัว
หนึ่ง ใส่ยามไว้แล้วจึงพูดต่อ “กูคงติดคุก”

ไอ้จูนเดินเลาะตลิ่งไปตามเรือที่บรรทุกของลำอื่น
ตะวันตกดินแล้ว มันยังเดินไป ส่วนข้าพเจ้าต้องกลับบ้าน
มิฉะนั้นจะต้องถูกตี

ผ่านบ้านของมันก่อน แล้วจึงถึงบ้านเช่าของเรา
บ้านของมันใหญ่โต เรือนฝากระดานยังมีตื่อไม่มีคนจุด
ตะเกียง ไอ้จูนไม่ใช่เลือดเลว ๆ เลย มันเป็นลูกคุณพระเจ้าของ
บ้านนี้ แต่คุณพระตายเสียตั้งแต่มันยังเล็ก ๆ มันเป็นลูกคน
เดียวที่อยู่บ้านนี้เรื่อยมากับย่า ส่วนแม่ของมันนั้นได้ผ่าใหม่
ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้

มันไปเรียนทุกวันเหมือนคนอื่นไม่ได้ เพราะมันต้อง
เลี้ยงย่าตาบอดของมัน

ดวงใจ ตัวจริงเสียงจริงคือ
ร.ศ.ประทุมพร วัชรเสถียรจบรัฐศาสตร์
เป็น เขียวชาญด้านยุโรปศึกษา ในอดีต
เขียนนิยายดั่งๆ มาหลายเรื่อง เช่น
จากดวงใจ, บ่วงกรรม, รัฐมนตรีหญิง,
บ้านรมณีย์ ปัจจุบันสอนหนังสือและ
เขียนบทความด้านการต่างประเทศ

เมื่อแม่มีหนูพุก

ดวงใจ

แม่ตั้งชื่อลูกของแม่ว่า “หนูพุก” ตั้งแต่แม่เริ่มท้องได้เพียง ๒-๓

เดือน

“ไม่เอา ชื่อเถื่อนยังกะอะไร” พ่อว่า

ส่วนเพื่อนนักวิจารณ์ของแม่บางคนบอกว่า

“เออดี อีกหน่อยเอ็งก็มีหนูนา หนูตะเภา หนูหริ่ง หนูผี ออกมาให้ครบ
ขบวนการหนูก็แล้วกัน”

แม่อธิบายไม่ได้ว่าทำไมลูกของแม่จะต้องชื่อว่า “หนูพุก” แต่แม่มีความ
มั่นใจเหลือเกินว่า ลูกของแม่ต้องเป็นผู้ชาย ผิวสีชาวมขมพู่ แก้มขยุ้ย ตัวหอมแป้ง
ฟุ้ง ซึ่งแม่จะปล้ำจูบแล้วกอดไว้แนบอก พร้อมกับเรียกซ้ำเรียกซ้ำว่า “หนูพุก
ของแม่ หนูพุกของแม่”

ตั้งแต่นั้นมา แม่ก็เรียกลูก ซึ่งยังไม่มีตัวตนว่า “หนูพุก” ตลอดมา แม่ชื่อ
เสื่อเล็กๆ เตรียมไว้ให้หนูพุก แม่เตรียมจัดห้อง หาทมอสนสวยๆ ไว้ให้หนูพุก
จนในที่สุดทุกคนรวมทั้งพ่อก็เรียกลูกว่า “หนูพุก” ตั้งแต่ก่อนลูกเกิด

แม่ไม่ได้หนูพุกมาง่าย ๆ แม่แต่งงานมารวม ๓ ปี ยังไม่มีแว้วว่าจะมีลูก
ตอนแรกๆ แม่ไม่สนใจที่จะมีลูกเท่าไร เพราะแม่เป็นคนมีงานทำวันทั้งวัน ทั้งงาน
หลวงงานราษฎร์ พ่อก็ต้องไปประจำอยู่ต่างจังหวัด นานๆ จึงจะกลับมาทีหนึ่ง
แม่คิดว่าถ้ามีลูก แม่คงเหมือนถูกตัดแขนตัดขาไปไหนมาไหนไม่สะดวก และต้อง
เลี้ยงลูกเหงาอยู่กับบ้าน

แต่ยิ่งเวลาผ่านไป พ่อแม่ก็ค่อยๆ คิดว่าชีวิตคงไม่สมบูรณ์ถ้าไม่มีลูก
จึงเริ่มตระเตรียมที่จะมีสมาชิกน้อยๆ เพิ่มมาในชีวิตแต่งงานเสื่อที่นัดจนแล้วจน
รอดความหวังก็ยังไม่เป็นความจริง มีคนเอาดวงของแม่ไปดู แล้วบอกว่าน่ากลัว
แม่จะเป็นหมัน แม่นั่งซึมไปนานใจคอแห้งเหี่ยว แม่เริ่มไปหาหมอทางสูตินรีเวช
หมอดตรวจพบว่า มีสิ่งผิดปกติเล็กน้อย จึงเริ่มรักษา ไม่นานก็มีที่ทาว่าความหวัง
คงจะเริ่มเป็นความจริงแล้ว แม่รีบไปหาหมออีกครึ่งเพื่อยืนยันความแน่ใจแต่หมอ
บอกว่าแม่ยังไม่มีลูกหรอก แม่มีความรู้สึกทั้งโมโหและเสียใจ
จนต้องร้องไห้

แต่มีอะไรบางอย่างที่ทำให้แม่เกิดความมั่นใจว่า หนูพุกของแม่ได้
ปฏิสนธิขึ้นมาแล้ว ทั้งๆ ที่หมอบอกว่าแม่ยังไม่มีลูก แต่แม่ก็เริ่มมีครรภ์ตัวเป็น
ขยับขยับ ไร่ว่าจะเดินหนึ่ง จะขึ้นหรือลงบันได แม่พยายามใส่กางเกงอาหารสจัด
ไม่ทำอะไรให้เกิดความกระทบกระทั่งอันทั้งกายและใจ

“ไม่มีตรรกะนั่น” พ่อพูดให้แม่สติกำลังใจ

“ใช่พี่ทำอะไร” เพื่อนๆ แม่ว่า “เคยเห็นคนท้องปัดลมไหมวะ

นั่นแหละเอ็งละ”

แม่ไม่ต่อล้อต่อเถียงคนเหล่านั้น คงตั้งหน้าตั้งตา
รักษาเนื้อรักษาตัวต่อไป อีกไม่นานแม่เริ่มมีอาการคลื่นไส้
วิงเวียน หัวถี่ เข้าห้องน้ำบ่อย แม่กลับไปหาหมออีกครั้ง ด้วย
ความมั่นใจ ผลปรากฏว่า หนูพุกของแม่อยู่ในท้องแม่มาได้สอง
เดือนแล้ว

แม่ไม่เคยเกิดความวิตกกังวลอะไร เท่ากับการ
ได้ข่าวครั้งนี้เลย

“ขอบคุณพระเจ้าให้มาก ๆ นะลูก” คุณยายพร่ำ
บอกแม่

“ถ้าพ่ออยู่คงดีใจมาก” คุณยายพูดถึงคุณตาซึ่งเพิ่ง
เสียชีวิตไปไม่นาน

“มีน้ำละ ใฝ่เขียนถึงได้ออก ๑๖ ดอกตั้งหลายที”
พ่อพูดอย่างไม่ค่อยแคร์ คงกลัวเสียหน้าที่ไม่ยอมเชื่อ เมื่อแม่
บอกว่ามีลูกตั้งแต่ก่อนหมอยืนยันพ่อทำให้แม่หมั่นไส้หลายครั้ง
ตอนนั้น

“ขอไอ้จ๋มน้องหนูพุกได้ไหมคะ” น้ำไอ้ตัวเล็กถาม
แม่ แยกยังไม่ยอมรับว่าจะมีหลานขอให้เป็นเพียงน้องก่อน ส่วน
เพื่อนฝูงของแม่ที่เคยปรามาสแม่ไว้เริ่มเปลี่ยนท่าทีใหม่

“เวรกรรม นีตกลางเอ็งจะมีลูกจริง ๆ หรือ ช่างบ้า
ตายถ้ามันพูดไม่หยุดเหมือนแม่ ถามจริง ๆ ะ ใครเป็นพ่อ”

มีการหยอกล้อตบท้ายให้แม่เขิน

เดือนแรก ๆ แม่มีอาการแพ้ท้องมาก ตอนเช้าแม่
ต้องวิ่งจีไปทานโจ๊กตรงร้านที่เคยทานประจำ เปลี่ยนร้านไม่ได้
เช้าวันไหนรถติดแม่แทบคลั่ง ตอนกลางวันกว่าแม่จะสั่งอาหาร
ได้ ต้องนั่งพะอืดพะอมอยู่นาน จนกว่าจะได้ตักลูกชิ้นจากจาน
น้ำจู้ หรือชิ้นหมูจากจานน้ำปุย แล้วจึงจะบอกได้ว่าอยากจะ
ทานอะไร ตอนเย็นพอกลับจากทำงาน แม่ต้องรีบวิ่งไปที่ข้างรั้ว
หลังครัว โยนเสาไว้ต้นหนึ่ง แล้วอาเจียนออกมาจนหมดกระ
เพาะ แล้วต้องเข้านอนทันที ทานอาหารเย็นไม่ได้เลย แม่แต่
เดินเฉียดโต๊ะอาหารก็ไม่ได้ ตอนนั้นแม่กลัวแทบแย่ว่าหนูพุก
จะออกมามีแต่กระดูก เพราะแม่ทานของดี ๆ ไม่ได้เลย นอก
จากนี้แม่มยังมีจุกไว้เป็นพิเศษ คือหมิ่นกลิ่นต่าง ๆ ไปหมด
ตั้งแต่ยาสีฟัน เครื่องสำอาง น้ำหอม น้ำมันรถ ควันจากท่อ
ไอเสีย ตลอดจนกลิ่นผู้คนรอบตัว

ท้องแม่ค่อย ๆ โตขึ้นทุกวัน ตอนแรกแม่นึกว่าใคร ๆ
คงต้องเห็นแม่เห็นไซ้ในหิน เพราะกว่าจะมีหนูพุกได้ก็รอแทบ
แม่ แม่จึงมีอาการ “เอาแต่ใจ” มากขึ้นโดยเฉพาะกับคนข้าง
เคียง แต่วิธีการของแม่ไม่ได้ผล

“ผมไม่มานั่งเอาใจหรอกครับ เดี่ยวจะเสียนิสัย”

พ่อบอกคุณยาย

แม่ฟังแล้วน้ำตาตก นึกว่าเลือกมนุษย์สมัยหินมา
แต่งงานด้วย แต่ก็ได้ประโยชน์ พ่อไม่มีโครมา “ไอ้” แม่จริง ๆ
แม็กทำตัวได้เหมือนคนปกติ กำลังนั่งคุยอยู่ พอนึกมวนท้อง
ก็ลุกเดินไปเข้าห้องน้ำ เสร็จแล้วก็กลับออกมานั่งคุยต่อได้
เหมือนกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น กิจการประจำวันแม็กทำได้เหมือน
เดิม เช่นขับรถไปทำงานจนครบ ๘ เดือน หัวตะกั่วจ่ายตลาด
หนัก ๆ กวาดบ้าน ถูบ้าน ถอนหญ้า แม็กกระทั่งยามขาดคน
ทำงานที่บ้าน แม็กก็สามารถซักผ้าปูที่นอนผืนใหญ่ขึ้นราวตาก
ได้หน้าตาเฉย และนี่คงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณหมอบอกว่า
หนูพุกของแม่คลอดง่าย บางทีเวลาอยู่ที่ทำงาน แม่ออกจะ
คล่องแคล่วเกินไปสักหน่อย เพื่อนร่วมงานทั้งหลายต้องร้อง
กันไว้วาย

“เบา ๆ หน่อยแม่คุณ จะเดินจะเหิน เดี่ยวก็จะร่วง
ลงมาเสียก่อนครบหรอก”

แต่แม็กไม่ฟัง เพราะหนูพุกเติบโตในท้องของแม่
ที่ละนิด จนแม่เกิดความเคยชิน ไม่รู้สึกหนักอะไร

หนูพุกตื่นครั้งแรกวันที่ ๕ พฤษภาคม วันนั้นพ่ออยู่
กรุงเทพฯ เราจึงเชิญลุงวิชัยกับอาโก๋รงมาทานอาหารกลางวัน
ที่บ้าน แม็กกำลังทำกับข้าวอยู่ในครัว มือถือหม้ออยู่ แม็กรู้สึกว่า
มีอะไรระทุ้งอยู่ในท้อง แม็กตกใจจนหม้อตกจากมือบวบเป็นรอย
แม่ดีใจที่รู้ว่าหนูพุกของแม่เริ่มมีอาการเคลื่อนไหว นับแต่นั้น
หนูพุกก็ตื่นแรงขึ้นทุกวัน เวลาท้องแม่แก่ ๆ อวัยวะของหนูพุก
จะกระทุ้งท้องของแม่ออกมาเป็นส่วนแหลม ๆ ตรงนั้น ตรงนี้
บางทีตื่นเหมือนปลาวายน้ำ บางทีกระโดดสูงขึ้นมาจนเห็น
ถนัด แม็กกระทั่งเวลาแม็กนั่งทำงานอยู่ที่ทำงาน ลูกนึกอยากจะ
เดินหรือพลิกตัวขึ้นมา ลูกก็ทำเต็มที่จนเสื้อแม่กระเพื่อม
แม่ต้องวางปากกลางแล้วนั่งมองดูลูก บางทีแม็กก็วิ่งบอกคนนั้น
คนนั้นว่าแม่เห็นข้อศอกของลูก เห็นมือ เห็นเท้าเล็ก ๆ ของลูก
เป็นรอยแหลมขึ้นมา

“ไอ้หนูพุกนี้มีแม่บ้า” เพื่อน ๆ แล่งความเห็น
ทุกคืนก่อนนอน แม่จะนั่งเฝ้าดูหนูพุกเต้นอยู่ใน
ท้องแม่ จนลูกเหนื่อยแล้วหยุดไปเอง ตอนแรก ๆ แม่เอามือพ้อ
มาวางตรงที่ลูกเต้น

“ไม่เอา กลัว” พ่อรีบยกมือหนี แต่ต่อ ๆ มาพอก็เกิด
ความเคยชิน แล้วกล้าจับเอง

ใกล้กำหนดคลอด ท้องแม่โตมากจนรู้สึกอึดอัดไป
หมด แม่เริ่มเดินไม่ถนัด แม่จะไม่มีอาการบวมอย่างที่เขาคือเป็น
กัน แต่ก็ขยับออกตามเนื้อตัว โดยเฉพาะแถวหลัง บั้นเอว และขา
เวลาขึ้นบันไดที่ทำงาน กว่าที่จะครบ ๓ ชั้น แม่ต้องหยุดพักเสีย

หลายครั้ง

“นี่แหละ จำเอาไว้เถิดว่าฉันแบกเรามาลำบากยากเย็นแค่นี้ โพอโตขึ้นก็เที่ยงคำไม่ตกปาก” คุณยายรีบซ้ำเติมเวลาแม่บ่นเจ็บตรงนั้น ปวดตรงนี้

แม่รีบทำงานต่างๆ ที่ตั้งค้างให้สำเร็จก่อนกำหนด ลูกตลอด ทั้งงานประจำและงานส่วนตัว แม่รีบเขียนเรื่องยาวส่งบรรณาธิการจนจบหมด เวลาเขียนท้องของแม่โตออกมาค้ำโตะเขียนหนังสือทำให้อึดอัดยิ่งขึ้น แต่ก็เป็นที่ระลึกว่ามีนวนิยายเรื่องยาวของแม่เรื่องหนึ่งที่แม่เขียนระหว่างที่หนูพักอยู่ในท้อง

“หนูพุกเกิดนี่เองจะเอาอะไร” เพื่อนๆ แม่ถามเมื่อเห็นแม่ท้องโตโตที่โตแล้ว

“อยากจะได้ผ้าเนื้อดี สัก ๓ เมตร รองเท้ากระเป๋าดิจ สักชุดหนึ่ง” แม่ตอบหน้าตาเฉย

“ไอ้บ้า กำริบ ข้าถามว่าเอ็งอยากได้อะไรให้หนูพุก เอาม้านั่งเอนๆ ไว้กินข้าวดีไหม หรือจะเอาที่อุ่นนมไฟฟ้า เออผ้าอ้อมก็ดีนะ ต้องใช้เยอะ หรือจะเอาที่ดูดขี้มูก เอาแบ่งกับสบู่อีกแล้วกันนะ ต้องใช้ไปจนโต”

แม่กลัวใจมากเมื่อเห็นของขวัญให้หนูพุกทยอยมาตั้งแต่ลูกยังไม่เกิด ความจริงเรื่องการมีลูกนี้เป็นเรื่องส่วนตัวแท้ๆ ไม่น่าที่คนอื่นจะต้องมาเดือดร้อนเลย แต่แม่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ได้แต่ขอบคุณท่านผู้มีน้ำใจเหล่านั้น

วันที่แม่เริ่มเจ็บท้อง พอยังไม่กลับจากต่างจังหวัด

“รีบโทรฯ ทางไกลบอกผมนะ จะรีบบินกลับมาทันที” พ่อสั่งไว้ก่อนไป ตอนนั้นพ่อชักเริ่มเห่อลูกแล้ว แม่ไม่กลัวที่พ่อไม่อยู่ เพราะพ่อหัดแม่ให้แข็งแรงจนเคยชินแล้ว แม่ตั้งใจเสียด้วยซ้ำว่า พ่อเจ็บท้องก็จะขับรถไปโรงพยาบาลเอง ซึ่งแม่ก็รู้ว่าแม่ต้องทำได้ เพราะก่อนวันเจ็บท้อง แม่ยังกวาดถูห้อง แปรงหยากไย่ขนาดใหญ่เป็นครั้งสุดท้าย เตรียมรอรับลูก และยังไม่จ่ายตลาดครั้งใหญ่ สะสมเสบียงไว้เพื่อใช้ระหว่างที่แม่ต้องไปนอนโรงพยาบาล วันนั้นฝนตกใหญ่จนน้ำท่วม ผู้คนมองแม่ด้วยความขบขัน ที่เห็นคนท้องแก่ตัวกลมยกชายกระโปรงขึ้นสูงเดินเท้าเปล่าย่าน้ำครั่งนองเข้าตลาดหน้าตาเฉย ต้องขบใจหน้าเบ้าที่ช่วยขับรถให้แม่ และยังช่วยแบกถุงต่างๆ หนักหลายกิโลย่น้ำไปกับแม่

คืนวันเจ็บท้อง แม่นอนดูโทรทัศน์อยู่สักครู่มีเสียงดัง “ฟูบ” ในท้อง แม่ก็ยังไม่นึกอะไรจนกระทั่งเข้าห้องน้ำจึงเห็นเลือดออก มือเท้าแม่อ่อนไปหมดทำท่าจะเดินไม่ได้เอาจึงบอกให้น้าหนูโทรศัพท์ไปรบกวนเพื่อนบ้านที่มีน้ำใจอารีแล้วน้าหนูก็ช่วยขนของของแม่กับคุณยายที่เตรียมไว้

แล้วขับรถไปยังโรงพยาบาลทันที

แม่เจ็บท้องถี่มากระหว่างที่รถจอด ความเจ็บปวดรวดร้าวตลอดหนึ่งชั่วโมงที่แม่ได้รับนั้น เป็นความรู้สึกที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับแม่เลยในชีวิต แต่แม่พยายามทนเพราะรู้ว่าอีกไม่นานแม่ก็จะได้เห็นหน้าหนูพุกแล้ว ความตื่นเต้นทำให้ความเจ็บปวดค่อยบรรเทาลงได้บ้าง แต่แม่แทบรอไม่ไหวเพราะแม่รอที่จะเห็นหน้าหนูพุกมาแล้วตั้ง ๔ เดือน แม่ไม่ได้โทรศัพท์ทางไกลบอกพ่อ เพราะรู้ว่าพ่อจะถึงกำหนดกลับภายใน ๒-๓ วันนั้น แม่นอนกระสับกระส่ายอยู่บนเตียง ยาระับประสาทที่พยาบาลฉีดให้ไม่ช่วยให้แม่หลับ คุณยายซึ่งมานอนเป็นเพื่อนหลับปุยไปนานแล้ว ในที่สุดประมาณตี ๔ คุณหมอแต่งตัวชุดขาวเตรียมพร้อมมารับถึงห้อง แล้วพาไปเข้าห้องคลอด

“เอาอย่างไมเจ็บนะคะ คุณหมอ” แม่บอกคุณหมอเสียงอ่อย

“เออเนะ เออเนะ” คุณหมอผู้หญิงที่แสนน่ารักรับคำอย่างขอไปที่คิดในใจว่าไม่อย่างเจ็บแล้วคิดถึงลูกทำไม พ่อแม่เป็นขึ้นเตียงคลอด ความเจ็บปวดต่างๆ ไม่รู้ว่าประดังมาแต่ไหน แม่ปวดร้าวไปทั้งตัว จนต้องโอดโอย คุณหมอฉีดยาให้สองสามเข็มก็ไม่ช่วยได้เลย แม่เริ่มอาละวาดจนพยาบาลต้องมัดมือไว้ แม่สลัดมือออกจากที่มัดแล้วตะโกนร้องลั่นห้องคลอด

“คุณหมอขา...คุณพ่อขา...คุณแม่ขา...ช่วยด้วย...ปวดเหลือเกิน...คุณหมอขา...ขอจับมือหน่อย”

“ไม่ให้จับ” คุณหมอพูดอย่างไม่สนใจ รีบเตรียมการต่อไปเพื่อให้ทันเวลาลูกคลอด

แม่โวยวายอยู่พักใหญ่จนหมดสติไป ลูกคลอดออกมาเมื่อไหร่ แม่ไม่รู้ตัวเลย มารู้อีกตัวอีกทีเมื่อมองเห็นภาพสีสวยๆ งามๆ เหมือนศิลปะสมัยใหม่ แพรพราวระยิบระยับซึ่งภายหลังคุณแม่ได้อธิบายว่าเกิดจากฤทธิ์ยาที่ฉีดให้แม่หมดความรู้สึกนั่นเอง ความเจ็บปวดต่างๆ หายไปจนหมดสิ้น แม่มองเห็นภาพอยู่ไม่นาน ความรู้สึกก็หมดไปอีก จนแสงแดดส่องเข้าตา แม่จึงฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง พอลืมตาขึ้นมา เห็นคุณพยาบาลคนหนึ่งยื่นท่าอะไรอยู่ปลายเตียง แม่จึงถามขึ้นว่า

“ผู้หญิงหรือผู้ชายคะ”

“ผู้ชายคะ น้าหนัก ๓,๕๐๐”

พอได้ยินคำตอบ แม่ขนลุกซ่าไปทั้งตัว หนูพุกของแม่เป็นผู้ชายจริงๆ อย่างที่แม่หวังไว้ และเกิดวันจันทร์ วันเดียวกับแม่เสียด้วย สักครู่แม่ก็ได้เห็นหนูพุกเป็นครั้งแรก ลูกของแม่อยู่ในห่อผ้าขาวเนื้อตัวขาวชมพูสะอาด ผิวละเอียดยิ้มก้องนัยน์ตาลับ แขนขาน่ารักเหลือเกิน แม่หลับตาลงอย่างอ่อน

เปลี้ย แต่ความปิติมีอยู่จนล้นออก แม้มันไม่เคยสนใจอะไรเท่าครั้งนี้เลย ไม่ใช่เป็นคนพิเศษอะไร ทำบาปมากก็คงมากโขแต่ทำไมแม่จึงมีบุญที่มีลูกแข็งแรง มีอวัยวะครบถ้วน เป็นผู้ชายที่มีหน้าตาอย่างที่แม่คิดไว้ พระเจ้าโปรดแม่เหลือเกิน จนแม่ไม่รู้จะขอบคุณอย่างไร

เมื่อแม่กลับมาถึงห้อง คุณยายเข้ามาทอดแม่ไว้กับอกแสดงความยินดีกับแม่ แม่คิดถึงคุณตามาก คุณตาต้องหลงหนูทุกคน เสียหายที่คุณตาไม่อยู่ทันรับขวัญหนูทุกคนของแม่

คุณยายให้แม่นอนพักผ่อน แต่แม่ตาสว่างและดีใจเกินกว่าที่จะนอนได้ จึงลุกขึ้นล้างหน้า สีฟัน แต่งตัว หวีผม ทาเล็บเตรียมตัวรอแขกที่จะมาเยี่ยมพร้อมกับเล่าประสบการณ์ของการออกลูกให้คุณยายฟังอย่างละเอียดถี่ถ้วน จนคุณยายแปลกใจว่า ทำไมแม่จึงแข็งแรงอย่างนี้

“สมัยฉัน ต้องนอนตั้ง ๑๐ วัน กว่าจะลุกได้”
คุณยายบอก

เมื่ออยู่โรงพยาบาล ๖ วัน พ่อกลับมาวันที่สองที่ลูกคลอด พ่อมองดูลูกอย่างตื่นๆ เพราะยังไม่ค่อยแน่ใจว่าได้เป็นถึงพ่อคนแล้ว พ่อไม่กล้าจับลูกเลย เพราะลูกบอบบางเหลือเกิน แต่แม่จับลูกพลิกไปพลิกมาสองสามครั้งก็อุ้มลูกได้คล่อง หนูทุกคนของแม่หลับทั้งวันๆ นานๆ จึงจะร้องหรือสะอึกสักที เสียงลูกน่ารักมาก เนื้อตัวของลูกอวบตึง ไม่มีรอยเหี่ยวยุ่นเหมือนเด็กๆ อื่น

“หนูทุกคนอะไรตัวสีชมพู” เพื่อนๆ แม่ที่มาเยี่ยมต่างวิจารณ์

“คิ้วกับตาเหมือนแม่ ปากเหมือนพ่อ ตาย นั่นคุณแลบลิ้นออกมายาวเพื่อยืดชีวิต”

บ้างก็อยากรู้ อยากเห็น

“ไหน แกะผ้าอ้อมมาดูหน่อยซิ”

เพื่อนบางคนหวังดีกับแม่เกินขนาด

“เอาเหอะ ข้าจะรีบไปบอกเพื่อนฝูงให้รีบๆ มาเยี่ยมเองจะได้ไม่ต้องเสียค่าห้องนอนรอหลายวัน”

แต่บางคนไม่เป็นอย่างนั้น

“อ้าว ได้เวลากินพอดีหรือ มีอะไรมังนะ ไอ้โฮสลัดไก่เขียวรี ขอกินมัง”

“ปลายจุมูกบานจิง สันก็ดูโตงตืออยู่หรือ”
คุณยายว่าหลังจากนั่งมองลูกมา ๒-๓ วัน

“อย่างนี้ต้องบีบปลายช่วยหน่อย”

แม็กก็เชื่อ แต่บีบที่ไร ลูกตวาดแม่แค้นทุกที

“หน้าตาคคล้ายคุณตามาก” ญาติผู้ใหญ่ของแม่ที่มาเยี่ยมบอก

วันกลับบ้าน พ่อค่อยๆ ขับรถช้าๆ ปลอຍให้แม่นั่งบนเบาะหลัง อุ้มประคองลูกไว้บนตัก ลูกใส่เสื้อสีฟ้าทั้งชุด มีผ้าห่มสีฟ้าที่บิดให้คลุมไว้ ในอกแม่มีทั้งความภูมิใจและหนักใจปนกัน ความภูมิใจนั้นไม่ต้องอธิบาย มันเปี่ยมล้นอยู่ในอกแม่ตั้งแต่วันลูกเกิด แต่ความหนักใจเกิดจากความกังวลว่าแม่จะเลี้ยงลูกต่อไปได้อย่างไร ในเมื่อลูกตัวเล็กบอบบางเหลือเกิน และเป็นลูกคนแรกของแม่ แม่ตั้งใจจะเลี้ยงลูกเองโดยไม่ต้องรบกวนคุณยายหรือใครๆ ทั้งนั้น แม่จะต้องรู้จักลูกให้ดี และสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ด้วยตัวเอง มิฉะนั้นจะลำบากภายหลัง

คืนแรก แม่แทบร้องไห้ เพราะลูกตื่นและร้องกวนตลอดคืน และรับประทานนมไม่หยุดจนแม่กลัวว่าท้องลูกจะเพ้อ แต่วันต่อๆ มาลูกก็เลี้ยงง่ายขึ้นจนแม่จัดระบบความเป็นอยู่ของลูกได้ทุกอย่าง ทำให้ค่อยสบายใจขึ้น แม่สามารถฟังเสียงร้องของลูกออกแล้วว่า ร้องอย่างไรแปลว่าหิว ร้องอย่างไรแปลว่าง่วงนอน บางทีแม็กปลอຍให้ลูกร้อง ถ้ารู้ว่าลูกไม่เป็นไร แต่ตอนกลางคืนแม่ห่วงลูกเป็นพิเศษ ลูกร้องเพียงแะเดียวแม่ต้องรีบลุกขึ้นมาดู กลัวว่าอาจจะกัด หรือผ้าห่มจะปิดหน้า แต่ถ้าลูกหลับเงียบไป แม็กก็ต้องเวียนมาดูเหมือนกันกลัวว่าลูกจะไม่หายใจ เพราะความเป็นห่วงเช่นนี้ ทำให้แม็กยังแยกลูกไปนอนห้องอื่นไม่สำเร็จ จึงตั้งเตียงของลูกไว้ข้างเตียงพ่อแม่

ตลอดเวลา ๖ สัปดาห์ที่แม่หยุดพักฟื้น แม่เลี้ยงลูกด้วยตัวแม่เอง แม่หนึ่งขวดนมของลูกเอง ชงนมให้ลูกเอง อาบน้ำสระผมให้ลูกเอง แม่แทบไม่ได้แยกจากลูกเลย นอกจากเวลารับประทานอาหารและอาบน้ำ แม่จึงรู้เห็นวิวัฒนาการของลูกโดยตลอด ลูกคอแข็งเร็วมากเมื่ออยากให้ลูกซบที่บ่าแม่มาก็ไม่ซบ กลับชูคอสำไปมา หน้าตาเปื่อเหลือ

“ลูกเต๋าของพ่อ” พ่อมักเรียกลูกอย่างนี้เวลาลูกยกคอสำ พ่อค่อยๆ หลงลูกมากขึ้นทุกวัน พ่อจับลูกถ่ายรูปบ่อยๆ เวลากลับไปต่างจังหวัด พ่อจะต้องรำลาลูกไม่รู้จักจบจักสิ้น พ่อเดินทางไปถึง ก็ต้องรีบโทรฯ ทางไกลมาทันที แม่เหงามากเวลาพ่อไม่อยู่ แต่แม็กมีลูกไว้ชื่นใจแทน บางทีพ่อก็เขียนจดหมายมาถึงลูกซึ่งแม่จะเก็บไว้อ่านให้ลูกฟังตอนโต

แม่จับลูกนอนคว่ำตลอดเวลา เพราะศีรษะของลูกกลมสวยมาก แม่ไม่อยากจะให้ต้องเสียรูปไป ผมของลูกสั้นเล็กละเอียดนุ่มสลวยเป็นสีน้ำตาลอ่อน บางหรือมหรือม ตรงกลางศีรษะเกือบไม่มีเลย

“บอกแล้วไม่ให้กินพริก หัวเลยลั่น” พ่อต่อว่าแม่เพราะกว่าแม่จะหายแพ้ท้องได้ ต้องทานเผ็ดจัดอยู่นาน

“หัวล้านของย่า” คุณย่าเรียกลูกอย่างนี้ทุกครั้ง
ที่มาเยี่ยม

แม่ทาน้ำมันเด็กให้ลูก และหวีผมเป็นแบบต่างๆ
หวีไปจูบไป บางทีพ่อกับแม่ต้องหัวเราะกันเมื่อลูกมีหน้า
แปลกๆ เปลี่ยนไปตามทรงผม

หนูพุกของแม่แข็งแรงมาก ตั้งแต่อายุได้เพียง ๒-
๓ อาทิตย์ เวลาแม่จับนอนคร่ำลูกจะหมุนตัวกลับกลับทางได้
หรือบางทีก็ดิ้นไปข้างหน้า จนหัวชนผนังเตียง แม่ต้องเอา
หมอนบังไว้ แล้วแม่ก็เที่ยวคุยอวดเพื่อนฝูงทางโทรศัพท์

“เออ เห็นไหมล่ะ ชำบอกแล้วว่าหนูพุกมันมีแม่บ้า”
เพื่อนๆ แม่สรุปเอาง่ายๆ อีก

“มีอย่างหรือ เด็กอายุ ๒-๓ อาทิตย์ คอก็แข็ง
คืบก็ได้ อีก ๒ เดือน มันคงจะลุกขึ้นวิ่งได้ พุดได้ พอ ๕ ขวบ
ก็จับมันมีเมียแยกบ้านไปเสียเลยเป็นไง

มีอยู่วันหนึ่ง ลูกกำลังร้อง พอดีมีโทรศัพท์มา
แม่อุ้มลูกไปพูดโทรศัพท์ด้วย

“พี่คะ” เพื่อนรุ่นน้องพูดสายมาด้วยเสียงตื่นเต้น

“รู้หรือเปล่าว่ามีชื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญกับเขา
ด้วย หมายเลข ๙๓ ค่ะ...ธีรยุทธ ประพันธ์ศักดิ์ ถูกจับหมด
แล้วนะคะ...อ้าว นั่นเสียงใครร้อง...ตายจริง...เตรียมตัวเปลี่ยน
ที่เลี้ยงลูกได้แล้วค่ะ สงสัยคราวนี้เขาเอาจริงแล้วๆ”

“นี่สันติบาลพูดนะ...” เพื่อนอีกคนโทรฯ
มาหยอกล้อ

“นอนคลอดลูกอยู่ ยังอุตล่ำหัดตะเกียกตะกายไปเข้า
ชื่อกับเขาด้วยหรือไม่เจียมสังขาร...”

หนูพุกเอ๋ย แม่ไม่เห็นชั้นเลยในการที่ร่วมมีชื่อเรียก
ร้องรัฐธรรมนูญไปกับเขา โดยที่มีได้มีบทบาทจริงจังในวัน
มหาวิปโยค

วันนั้น แม่นั่งฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ไปพลาง มองลูกไป
พลาง คิดถึงอกพอกพ่อแม่ที่ต้องเสียลูกไปในวันนั้น ใจของแม่
แทบขาด แม่เข้าใจซาบซึ้งว่าลูกมีความหมายต่อแม่อย่างไร
และแม่จะมีความรู้สึกอย่างไรถ้าลูกโตขึ้นแล้วอยู่ๆ ต้องหายไป
ไม่กลับมาบ้านในวันที่มีเหตุการณ์เช่นนั้น แม่ได้อธิษฐานขอ
อย่าให้มีเหตุร้ายแรงอันใดเกิดขึ้นซ้ำอีก เช่นในวันนั้นเลย

วันแรกที่แม่หมดวันลา และเริ่มมาทำงานตามปกติ
แม่นั่งคิดถึงหนูพุกทั้งวัน หนูว่า ได้ยินเสียงลูกร้อง จมูกก็พาล
ได้กลิ่นตัวลูก โชคดีที่แม่มีคุณยายอยู่ช่วยเลี้ยงลูกให้ที่บ้าน
มิฉะนั้นใจแม่จะพะวักพะวนสักแค่ไหน

“โอ๊ย ร้องกวนทั้งวันเลย”

คุณยายบ่นเมื่อแม่กลับไปตอนเย็น

“กินก็ไม่รู้จักอิ่ม ทำทางหัวโหยทั้งวัน กินจุเหลือ
เกินหนูพุกตัวนี้”

คุณยายบ่นได้ทุกวัน แต่คุณยายก็รักลูกมาก พอลูก
ร้องแอะขึ้นมาคต้องรีบวิ่งมาอุ้ม แม่ต้องห้ามๆ ไว้ เพราะกลัวลูก
เสียนิสัย

เวลานี้หนูพุกของแม่อายุได้ ๒ เดือนแล้ว น้ำหนัก
เกือบ ๕ กิโล ตัวโตใหญ่ ผิวยังสีขาวชมพูเหมือนเดิม ยิ่งเต่งตึง
ขึ้น แขนขาวอวบเป็นมัดๆ ลูกยิ้มได้แล้ว เวลาอารมณ์ดีลูกจะส่ง
เสียงอ้อแอ้เป็นคำต่างๆ เช่น “เอ้ว เอ๊ย ไซ้อ อากือ” ลูกเริ่มทำ
เสียงหัวเราะเอ๊กอักแล้ว

“รับรองแบบนี้พูดได้เร็วแน่” ใครๆ ที่เห็นลูกต่าง
บอกกัน

ลูกพลิกตัวคว้าได้เอง เวลาคว้าแล้วก็ยกสูงได้ถึง
เอว เวลาหัวก็ตูดนิ้วดั่งจับๆ เวลาแม่กอดลูกไว้ ลูกจะห้อย
ติดอยู่กับอกแม่โดยแม่ไม่ต้องจับ

“เหมือนลูกลิง” เพื่อนๆ แม่ที่มาเยี่ยมให้ความเห็น

เวลาแม่นอนหงาย แม่จับลูกวางนอนบนอกแม่
ลูกก็อยู่ได้อย่างนั้นดูท่าทางลูกสบายอกสบายใจเหลือเกินที่
อยู่ใกล้แม่

บางคืน เวลาลูกหลับสนิทแล้ว แม่จะมาเปิดมุ้งยื่น
มองดูลูกครั้งละนานๆ หน้าของลูกกลมผ่องหันเอียงซบหมอน
บางครั้งมีรอยน้ำตาติดอยู่ที่ข้างแก้ม ถ้าลูกร้องจนหลับไป
บางทีลูกก็ทำปากจูบจูบเหมือนกำลังดูดนมอยู่ แม่มองลูกพลาง
อธิษฐานขอให้แม่ได้มีกำลัง และความสามารถที่จะเลี้ยงลูก
ได้ตลอดไปจนลูกโต แม่อธิษฐานขอให้ลูกมีสมองที่จะเรียน
หนังสือพอที่ใช้ความรู้เป็นประโยชน์ในการหาเลี้ยงชีวิต ขอให้
ลูกเป็นคนดีมีปัญญา รู้จักคิดรู้จักตัดสินใจในทางที่เหมาะสม
ขอให้แม่รักลูกในทางที่ถูกต้อง ให้แม่ใจแข็งในสิ่งที่จำเป็น

ขณะนี้หนูพุกยังมีเวลาให้แม่ชื่นชม ไปอีก
นาน แต่เมื่อลูกโตเต็มที่แล้ว ขอให้แม่รู้จักจำกัดขอบเขต
ของแม่ที่จะไม่เข้าไปก้าวก่ายในชีวิตส่วนตัวของลูกจน
เกินไป ขอให้แม่มีใจเป็นธรรมกับทุกคนที่เข้ามาเกี่ยว
ข้องในชีวิตของลูก แต่อย่างไรก็ตาม แม่จะยังคงเป็นแม่
ที่รักลูกมากที่สุดจะเป็นที่พึ่งให้แก่ลูกอกของแม่จะเป็น
ที่พิทักษ์แก่ลูกยามที่ลูกต้องการอ้อมแขนของแม่ยินดี
เปิดอ้ารับลูกหนูพุกของแม่ตลอดไป จนกว่าชีวิตแม่จะ
หาไม่...

จากหน้าใสในสายธาร. สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ; ๒๕๓๖

เหลืองฝ้ายคำเป็นชาวจามจรี
 สี่ห้าได้รับรางวัลพลับพลาบาลีของชมรม
 วรรณศิลป์จากเรื่องสั้น “การเดินทาง
 ทางครั้งที่สอง” เป็นสมาชิกกลุ่มวรรณ
 กรรมพินิจ ผลงานรวมเล่มในอดีตคือ
 ลูกหว่า, เพลงศพแห่งหุบเขา เคยเป็น
 ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร “หมอชาว
 บ้าน” ปัจจุบันทำงานหัตถกรรมใน
 ครอบครัวยุ

ชัยชนะ

เหลืองฝ้ายคำ

จันทร์เจ้าปิดหนังสือ หลับตาพร้อมกับถอนใจ รู้สึกหัวใจเต้นแรงดัง
 ตีกลองอยู่ข้างใน หล่อนนั่งไม่ค่อยถนัด ประเดี๋ยวเดียวก็ต้องเปลี่ยนท่า ยกเข้งยกขา
 ซ้ายที่ขาที่อยู่ข้างในแล้ว

นี่ขนาดว่าเคยคลอดแล้ว...หล่อนนึกอยู่ในใจ หนังสือที่อ่านไปเมื่อครู่เป็น
 เรื่องเกี่ยวกับกระบวนการคลอด นับแต่เริ่มเจ็บท้องเดือน จนกระทั่งเจ็บถี่ทุก ๕ นาที
 หนังสือเล่มนี้หล่อนอ่านมาตั้งแต่ตั้งท้องลูกคนแรก อ่านแล้วอ่านเล่า
 ตอนที่เจ็บท้องจะคลอดลูกคนแรกเมื่อสี่ปีก่อน จำได้ว่าทางตำรากันบนเตียงนอน
 เพื่อจะดูว่าเจ็บอย่างไรใช้เจ็บจะคลอดจริงหรือเปล่า เพราะหล่อนคลอดก่อนวันหมอ
 กำหนด ไปตั้งแปดวันเลยไม่แน่ใจ กับทั้งเพราะหล่อนเข้าใจว่าคนจะคลอด
 ทุกคนก่อนเจ็บท้องคลอด ถูงน้ำคร่ำจะต้องแตกก่อน นี่หล่อนไม่มีอะไรแตกสักอย่าง
 มีแต่อาการเจ็บถี่ๆ แล้วก็หายไป เวลาเจ็บก็เจ็บจนสุดทน ถึงกับทั้งอาเจียนทั้งถ่าย
 แบบท้องเสีย ช่วยกันเปิดตำราสองสามเล่มกันจ้าละหวั่นกับสามีของหล่อนจนเปิด
 ไม่ไหว เพราะจันทร์เจ้าเจ็บจนสุดทน หล่อนไปถึงโรงพยาบาลเที่ยงคืนพอดีหลัง
 จากยื่นบัตรที่ฝากพิเศษกับหมอ ให้พยาบาลหน้าห้องคลอด หล่อนก็ถูกเรียกเข้าไป
 ข้างใน เหลียวหลังออกไปมองสามีที่มาส่งอยู่หน้าห้องด้วยความรู้สึกโหวงเหวง

พยาบาลให้หล่อนเปลี่ยนเสื้อผ้า จัดการโกนขนทำ

ความสะอาดให้หล่อน ตรวจดูปากมดลูก

“เพ็งเซนต์เดียว” หล่อนได้ยินคำสนทนาระหว่างพยาบาลสองคน

“หมอมาหรือยังคะ” จันทร์เจ้าเอ่ยถาม

“กำลังตามอยู่” หล่อนคิดถึงหมอ คนที่ในยามนี้เหมือนเป็นเทพเจ้า
 สำหรับหล่อน เที่ยงคืน...หมอคงกำลังหลับอยู่ที่บ้านจะมีใครไปเรียกให้หรือเปล่านั้น
 ความกังวลเกาะกุมใจอาการปวดยิ่งรุนแรงขึ้นตามเข็มนาฬิกา ภายในห้องคลอด
 มีบรรดาคนท้องนอนรออยู่ราว ๆ ๕-๖ คน บางคนก็นอนรออย่างสงบ บางคนก็ร้อง
 โหยด้นรนทุรนทุราย จันทร์เจ้าไม่ถึงกับดิ้น แต่หล่อนก็ร้องเสียงดังด้วยความเจ็บ
 ปวด พยาบาลเวรสามสี่คนในห้องนั้นล้วนเฉยเมยเห็นเป็นปกติ ไม่มีใครมีแว่ใจ
 เดินมาพูดคุยปลอบใจคนไข้เลยแม้แต่คนเดียว

ตีสอง จันทร์เจ้าได้ยินเสียงดังโพละ พร้อมกับที่มึนๆ ใหลนอนที่นอน
 ของหล่อน นี่กระมังน้ำคร่ำแตก หล่อนนึกอยู่ในใจ พยาบาลเดินมาเปลี่ยนผ้าห่มให้
 หล่อนบอกเธอว่าปวดจนจะทนไม่ไหว ขอยาระจับปวดหน่อย พยาบาลบอก
 หล่อนเพียงว่า ต้องรอหมอมาก่อน เพราะหล่อนเป็นคนไข้ของหมอ คนอื่นไม่สามารถ
 ตัดสินใจอะไรได้

ตีสองครึ่ง หมอของหล่อนเข้ามา ทำทางจ้วงเมย์ จันทร์เจ้ารู้สึกใจชื้น

หล่อนรีบบอกหมอบว่าปวดมาก หมอบบอกอย่างนุ่มนวลว่า เดี่ยวจะฉีดยาระงับปวดให้เข็มนี้จะช่วยลดความเจ็บปวดลงได้ จากนั้นหมอบก็ตรวจปากมดลูก หล่อนได้ยินหมอบพูดกับพยาบาลว่า

“โอ.เค. ปกติ ๔ เซนต” นิ่งคงจะหมายถึงว่า จันทรเจ้าสามารถคลอดปกติได้ ไม่ต้องผ่าออก ปากมดลูกเพิ่งเปิด ๔ เซนต หลังจากนั้นหล่อนก็ไม่เห็นหน้าหมอบอีกเลย พยาบาลเข้ามาฉีดยาตามคำสั่งของหมอบ หมอบคงจะกลับบ้านไปนอนต่อปล่อยให้หล่อนต่อสู้กับความเจ็บปวด และถ้อยคำไร้น้ำใจของพยาบาล ยามที่หล่อนบอกว่าปวดจนทนไม่ไหว

ตีสาม...ตีสี่...ตีห้า...เวลาผ่านไปอย่างเชื่องช้า สุดโหดลมเบ่ง นึกระมิ่งที่เขาเรียกว่าลมเบ่ง มันมาเหมือนพายุเหมือนจะดันเนื้อดันตัวของหล่อนให้ปริแตกออกเป็นเสี่ยง ๆ พยาบาลปากร้ายเดินเข้ามาตรวจปากมดลูกของหล่อนเป็นระยะ ๆ พร้อมกับขู่ตะคอกว่า ห้ามเบ่ง เพราะปากมดลูกยังไม่เปิด ถ้าเบ่งปากมดลูกจะบวมซ้ำ ทำให้คลอดไม่ได้ จันทรเจ้าไม่เข้าใจ ก็ในเมื่อลมเบ่งมันมาของมันเอง จะให้หล่อนห้ามมันได้อย่างไร แต่หล่อนก็เจ็บเสียจนไม่ใส่ใจกับหน้าตาของคนขู่ตะคอกจดจำได้แต่ความอ้อมหิตทางน้ำเสียง และภาพลักษณ์ของ “พยาบาล” ในห้องคลอดคืนนั้นอย่างไม่มีวันลืม

หมอบโผล่หน้ามาให้เห็นอีกครั้งราวหกโมงเช้า ขณะที่หล่อนนอนหายใจแถมบิ ๆ รู้สึกเหมือนคนใกล้ตาย หล่อนมองลอดกระจกเหนือหน้าต่างห้องคลอด พ่ายังไม่สว่าง แต่ก็พอเห็นแสงสว่าง เป็นช่วงเวลาที่คนบ้านนอกมักพูดกันว่า พระออกบิณฑบาต จันทรเจ้ารู้สึกอยากร้องไห้ แต่ก็ร้องไม่ออก ปากคอกแห้งผากแทบจะเป็นผุยผง กว่าที่จะถึงเวลาประกาศิตที่หมอบบอกว่า “คลอดได้” ก็เกือบสองโมงเช้า หล่อนถูกจับขึ้นซาหยัง มีพยาบาลล้อมรอบ ก็คนหล่อนไม่ได้สนใจ รู้แต่ว่าพยาบาลพากันประสานเสียงช่วยหล่อนเบ่ง “อืด... ๆ... ๆ...” โดยมีหมอบเป็นผู้กำกับใหญ่ จันทรเจ้าจำได้ว่าเจ็บสุดชีวิตเหมือนธาตุในตัวแตกกระจาย แต่ความรู้สึกยังคงอยู่ วินาทีแห่งการเกิดและการตายเกือบจะเป็นจุดเดียวกัน...

ในที่สุดหล่อนก็คลอดเจ้าตัวน้อยออกมาเรียบร้อย พร้อมกับประสบการณ์ความเจ็บปวดที่ทำให้เอาหล่อนขีดเขียนบนลูกขนพองเมื่อคิดถึงอยู่ทุกครั้งที่

เวลาล่วงเลยมาสี่ปี หล่อนกำลังจะมีลูกคนที่สอง จันทรเจ้าบอกไม่ถูกว่าทำไมจึงตัดสินใจมีลูกอีก ทั้งที่ตอนมีคนแรกก็เข็ดหลาบเสียจนคิดว่า ไม่เอาอีกแล้ว เหตุผลหลักก็คงมาจากความคิดที่อยากให้ลูกคนโต ได้มีน้องเป็นเพื่อน

ท้องลูกคนที่หล่อนก็ยังมีกลิ่นเหมือนเดิม แม่ใคร ๆ จะบอกว่า ท้องหลังจะคลอดง่ายและเจ็บน้อยกว่าท้องแรก

ก็ตาม ความกลัวของหล่อนมีสารพัด โดยเฉพาะหล่อนตั้งท้องเมื่ออายุมากแล้ว ความกลัวว่าลูกจะไม่สมบูรณ์ ทำให้หล่อนสนใจหาหนังสือหนังสือมาอ่าน ส่วนมากก็จะเป็นพวกนิตยสารเกี่ยวกับแม่ ๆ ลูก ๆ เพื่อจะค้นหาว่ามีใครมีมีปัญหาแบบหล่อนหรือไม่ บางทีข้อมูลในหนังสือก็กลับทำให้หล่อนวิตกกังวลมากขึ้นไปอีก สามีของหล่อนเสียอีกที่เป็นคนบอกว่า ลูกเราไม่เป็นอะไรหรอก เขารู้ได้ด้วยสัมผัสที่หก ถึงกระนั้น จันทรเจ้าก็ไม่เคยวางใจ “คุณจะไปรู้อะไร” หล่อนนึกเถียงอยู่ในใจ ไม่เคยนึกเชื่อเรื่องสัมผัสที่หกของสามีเอาเสียเลย

ลูกคนแรกของหล่อนกำลังซนสุดเหวี่ยง ทั้งดิ้อร้นทั้งเอาแต่ใจตัวเอง หลายครั้งที่คนเป็นแม่ตะแบก ทั้งที่หล่อนเป็นคนใจเย็น (ตามที่คนอื่นบอก) จันทรเจ้าจึงเข้าใจว่า ทำไมพ่อแม่บางคนจึงทำทารุณกรรมลูกได้ โดยเฉพาะแม่ซึ่งเป็นคนใกล้ชิดลูกที่สุด ทุกวันนี้ความเครียดของแม่ที่เกิดจากอะไรก็แล้วแต่ ซ้ำยังมีมากมายเหลือเกิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคนที่ เป็นพ่อ เราจะหวังให้แม่ที่สภาพจิตใจไม่ปกติเลี้ยงดูลูกอย่างปกติสมบูรณ์ได้อย่างไร...แล้วลูกล่ะ เขาก็คือผลพวงทั้งหมดที่เกิดขึ้น เราจึงเติบโตขึ้นมาแบบดีบ้างชั่วบ้างอย่างนี้แหละ

ลูกสาวคนแรกของหล่อนเกิดมาพร้อมกับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี จันทรเจ้ายังจำวินาทีแรกที่ได้เห็นหน้าลูกได้ดี หมอบที่ท่าคลอจัดจับลูกวางบนท้องของหล่อน แล้วบอกเสียงอ่อนโยนว่า “ลูกสาวนะ” หล่อนไม่ทันดูหน้าลูก เพราะเนื้อตัวของลูกยังเต็มไปด้วยเมือกด้วยเลือด จำได้เพียงว่ามีผมหงอกดำเต็มหัว หลังจากนั้นพยาบาลก็มารับเอาเด็กไปอาบน้ำ และจัดการตามขั้นตอนของเขา ในขณะที่หมอบยังจัดการกับรกและแผลจากการคลอด ส่วนตัวหล่อนก็อ่อนเพลียเสียเหลือเกิน

ความรู้สึกต่อลูก โดยเฉพาะในช่วงแรก ๆ ซ้ำอ่อนโยนเต็มต้นใจ ในขณะที่เดียวกันก็แสนจะเปราะบาง การมีลูกของตัวเองทำให้จันทรเจ้าเข้าใจความรู้สึกของคนเป็นพ่อเป็นแม่ และมีจิตใจเอื้ออาทรลูกของคนอื่น ๆ มากขึ้นกว่าเดิมเสียอีก เมื่อได้รับรู้ชะตากรรมโหดร้ายของเด็กบางคน หล่อนจะรู้สึกร่วมความเจ็บปวดนั้นอย่างมาดลึกเลยทีเดียว...ถ้าเป็นลูกเรา...หล่อนมักจะคิดย้อนกลับเช่นนี้เสมอ แต่คิดก็รู้สึกทรมานไม่ได้เสียแล้ว

นับแต่ลูกเกิด จันทรเจ้าเฝ้านับวันนับคืน ความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียจากการเลี้ยงลูก มีปัญหาการงานจุก ๆ จิก ๆ ที่เผชิญหน้าอยู่ทุกวัน ทำให้การเลี้ยงลูกกลายเป็นหน้าที่อันเหน็ดเหนื่อย และอาจจะเหน็ดหน่ายด้วยในบางครั้ง ความนึกฝันอันเจิดจ้าเกี่ยวกับลูก เกี่ยวกับการให้กำเนิด

การดูแลเลี้ยงดูฟูมฟักเขา ถูกม้วนกลับเข้าเทปแห่งความฝัน ในอุดมคติ ปล่อยให้ชีวิตแห่งความเป็นจริงโลดแล่นสำแดงตน ของมันออกมาแทนที่

จันทร์เจ้าเคยรู้สึกอยากให้ลูกโตเร็ว ๆ หล่อนจะได้พ้นจากสภาพเหน็ดเหนื่อยที่ต้องคอยเอาใจใส่ดูแล ป้อนข้าว ป้อนน้ำ เช็ดขี้เช็ดเยี่ยวนี้เสียที

ลูกคนโตเกือบจะพัน ก็เกิดมีคนที่สองขึ้นมาอีก จันทร์เจ้าถอนใจอย่างไม่รู้สึกตัว หล่อนหยิบหนังสืออ่านเมื่อ คุงขึ้นไปเก็บไว้บนโต๊ะ เดินไปสำรวจจะตราที่เตรียมข้าวของ สำหรับไปโรงพยาบาล เหลือเวลาอีกราว ๒ อาทิตย์จะถึง กำหนดคลอด แต่ความรู้สึกของหล่อนเหมือนกับจะคลอตในวันนี้พรุ่งนี้เป็นอย่างนั้นแหละ เพราะบางขณะหล่อนรู้สึกห่วงท้อง หนักจนแทบจะเดินไม่ได้ โดยเฉพาะตอนเย็น ๆ หลังกินข้าว ก่อนนอน บางคืนขณะนอนหลับ นอกจากตะคริวจะกินขาจน แทบกระดิกตัวไม่ได้ ยังรู้สึกปวดเกร็งที่ท้องน้อยขึ้นมาเป็นริ้ว ๆ

จันทร์เจ้าฝากท้องกับหมอคนเดิม แต่ขอไปคลอดที่โรงพยาบาลเอกชนซึ่งหมอไปทำงานพิเศษอยู่ที่นั่นด้วย หมอหนุ่มอัยยาศัยดี ฝีมือการทำคลอดเป็นที่เลื่องลือในจังหวัด

ก่อนวันที่หมอกำหนด ๗ วัน จันทร์เจ้าก็ไปโรงพยาบาลเข้านั้น เมื่อลุกไปเข้าห้องน้ำ เห็นมีเลือดออก หล่อน รู้สึกตกใจ จำได้ว่าในบัตรคนไข้ที่หมอให้ไว้ มีข้อความระบุที่ หลังบัตรตอนหนึ่งว่า “ให้รีบไปโรงพยาบาล ในกรณีนี้ ๑) มีเลือดออก...” จันทร์เจ้ารีบไปบอกสามีเก็บข้าวของ (ที่เก็บรอไว้แล้ว) ไปโรงพยาบาลทันที

“หมอจะบล็อกหลังให้นะ” จันทร์เจ้าตกลงกับหมอ ไว้ตั้งแต่ช่วงฝากท้อง หล่อนบอกกับหมอว่า เช็ดหลาบกับการ คลอดลูกคนแรก และไม่มีลืมเล่าความเจ็บแสบจากพยาบาลให้ ฟังหมอรับฟังยิ้ม ๆ ไม่ออกความเห็นอะไร คงเพราะรู้อยู่แล้ว ว่าทำอะไรไม่ได้ จันทร์เจ้าอดคิดไม่ได้ว่า ทำไมนะ คนเราจึง ต้องอดทนกับอะไรซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกนั้นแหละ น่าเบื่อจริง หล่อน นึกไปถึงเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่องในทำนองเดียวกัน

จากการที่หมอ “บล็อกหลัง” หรือฉีดยาเข้าไขสัน หลัง การคลอดหนึ่งจึงไม่เจ็บปวดทรมานเลย จะมีสิ่งที่น่า ตื่นเต้นบ้างก็ตอนที่ในขณะบล็อก ความดันเลือดของหล่อน ลดลงอย่างฉับพลัน จันทร์เจ้ารู้สึกหายใจไม่ออก เหงื่อออก ท่วมตัว ร้องเรียกหมอเสียงหลง หล่อนเห็นพยาบาลวิ่งกัน ชุลมุน พร้อมกับคำสั่งให้ทำโน่นทำนี่ของหมอ

“ไม่เป็นไรนะครับ เดี่ยวหมอจะฉีดยาเพิ่มความดันให้” เสียงนุ่มนวลของหมอเหมือนแว่วมาจากที่ไกล ๆ นี่กระมังความรู้สึกของคนใกล้ตาย ความรู้สึกนี้แวบเข้ามาใน

ห้วงนึกของจันทร์เจ้า หลังจากนั้นไม่นานหล่อนก็กลับเข้ามา ในห้วงนึกของจันทร์เจ้า หลังจากนั้นไม่นานหล่อนก็กลับเข้าสู่ สภาวะปกติ มีน้ำเล่า เพื่อนบางคนจึงบอกว่า การบล็อกหลัง ต้องอาศัยหมอที่ชำนาญการ

ลูกคนที่สองเป็นผู้ชาย ขอบคุณพระเจ้า จันทร์เจ้า อยากจะพูดอย่างนี้ ที่ลูกของหล่อนปกติ แข็งแรงสมบูรณ์ดี แม้น้ำหนักของลูกจะน้อยไปหน่อย ไม่ถึง ๓,๐๐๐ กรัม ตามมาตรฐานเด็กไทย หล่อนรู้สึกปลอดภัยไปพร้อมกับภาวะที่เพิ่ง เสรีลีน

“ถ้าเราไม่มีลูก เราจะเป็นยังไงนะ” สามียของหล่อน เคยตั้งคำถามทำนองนี้ หล่อนตอบว่า “คงกักกันมากขึ้น” เขาหัวเราะหึ ๆ ถ้าไม่มีลูก...ชีวิตเราก็คงไปอีกแบบ เราคง ทำงานได้มากขึ้น หล่อนคิด คงมีเวลาไปเที่ยวที่โน่นที่นี้เหมือน สมัยที่ยังเป็นสาว แล้วก็...คงจะมีเวลาเขียนหนังสือมากขึ้น จันทร์เจ้าแอบฝันลม ๆ แล้ง ๆ แล้วจะเหงาหรือเปล่านั้น ไม่รู้เหมือนกัน คงไม่มี

ลูก...บางครั้งจันทร์เจ้าคิดถึงคำว่าลูกขึ้นมาอย่างงง ๆ อยู่ ๆ ก็มีเขาเกิดขึ้นมาในชีวิตของเรา เป็นใครก็ไม่รู้ หน้าตา อย่างนี้ ผิวพรรณอย่างนี้ คนเดียวในโลกไม่เหมือนใครและไม่มี ใครเหมือนแต่ก็มีบางอย่างที่เหมือนหล่อนซุกแทรกอยู่ในตัวของเขา

“บุตรของเธอ ไม่ใช่บุตรของเธอ เขาเหล่านั้นเป็น บุตรและธิดาแห่งชีวิต เขามาทางเธอ แต่ไม่ได้มาจากเธอ...” ปรัชญาชีวิตของคาลิล ยิบราน แวบเข้ามาในความคิดของ จันทร์เจ้า “...เพราะว่าวิญญาณของเขาอยู่นั้นอยู่ในบ้านของพรุ่งนี้ ซึ่งเธอไม่อาจเยี่ยมเยียนได้ แม้ในความฝัน...”

แต่สัตว์ทุกชนิดมีสัญชาตญาณแห่งความรักลูก ปกป้อง ลูก โดยเฉพาะเพศแม่ และสำหรับมนุษย์ ความรักมักจะกลายเป็นพันธนาการผูกมัดกันจนดินไม่หลุด...พ่อแม่บางคนจึงไม่ เข้าใจว่า ทำไมความรักที่มีให้ลูกอย่างท่วมท้นจึงได้รับการ สนองกลับจากลูกอย่างตรงกันข้าม

“อะไรนะคะ” นี่หล่อนเผลอคิดอะไรไปกระเจิด กระเจิงเสียจนไม่ได้ยินคำพูดของหมอ พยาบาลเดินมาบอก ซ้ำว่า

“เดี๋ยวยายเตียงนะคะ คุณหมอจะผ่าตัดต่อเลย” เธอหมายถึงผ่าตัดทำหมัน

“แข็งแรงดีนะครับ” หมอหนุ่มเดินมาทัก

“คะ” นี่หล่อนแข็งแรงจนตัวเองยังแปลกใจ จันทร์เจ้าลุกจากเตียงทำคลอดไปขึ้นรถเข็นที่บุรุษพยาบาลเข็น เข้ามาเทียบได้อย่างสบาย ๆ คงจะเป็นด้วยฤทธิ์ยาจากการ บล็อกหลังที่ยังไม่หมดเชื้อ หากหมดฤทธิ์ยาคงเจ็บแผลน่าดู

หมอนี่ดยาครอบสะคือ พลังชวนคุยเรื่องนี้
เรื่องนี้จนกระทั่งผ่าตัดเสร็จ จันท์เจ้ารู้สึกกระหายน้ำ คอแห้ง
แทบจะเป็นผุ่ยผอง

“ยังดื่มไม่ได้นะครับ เดี่ยวหมอจะให้จิบนิดหน่อยพอ”

“อยากกินเป็นขันเลยคะ”

หมอหนุ่มหัวเราะ บอกว่า “อีกสองชั่วโมงก่อนครับ”

ฤทธิ์ยาซาคงเริ่มคลาย ความรู้สึกที่แท้จริงกำลัง
จะคืนมาหลังจากนอนพักอยู่ในห้องผ่าตัดเกือบชั่วโมง นุรุษ
พยายามสีกิเซ็นหล่อนออกจากห้อง

จันท์เจ้าเห็นสามียืนรออยู่หน้าห้อง หน้าตาของ
เขาบอกความปลื้ม แม้จะรู้สึกไม่ต่างจากหล่อนมากนักว่า
ภาระหนักกว่ากำลังรออยู่ข้างหน้า เขาเข้ามาบีบมือหล่อน
เบาๆ เหมือนจะบอกว่า “เห็นใจนะ เจ็บมากไหม”

จันท์เจ้ายิ้ม แม้จะเป็นยิ้มอ่อนระโหยเต็มที
แต่หล่อนก็รู้ว่า นี่เป็นชัยชนะอีกครั้งหนึ่งของหล่อน
ชัยชนะในชีวิตของลูกผู้หญิง ที่ผู้ชายคนไหนก็ไม่มีสิทธิ์มี

จาก สองแม่, แพรวสำนักพิมพ์ : ๒๕๓๘

ศรวากเป็นนามปากกาของ
อนุช อภาภิรม ซึ่งคนทั่วไปมักเข้าใจว่า
จบคณะวิทยาศาสตร์ แต่จริงๆ แล้วจบ
อักษรศาสตร์ ปัจจุบันเป็นนักเขียนและ
เป็นคอลัมนิสต์ในมติชนสุดสัปดาห์

รู้จักกับหนูแหวน

ศรวาก

หนูแหวนของเราคนนี้แขนไม่อ่อน แต่ว่าหัวอาจจะอ่อนเหมือนกับ
เด็กไทยทั่วๆ ไป หนูแหวนเป็นเด็กดีที่เชื่อฟังผู้ใหญ่มีสัมมาคารวะและวาจาอ่อน
หวาน แต่บางทีก็เป็นเด็กไม่ดีที่ซุกซนเกเรไทยกไทยข

บ้านของหนูแหวนอยู่ที่ชายทุ่ง มีลำคลองเล็กๆ ไหลผ่านหลังบ้าน
ลำคลองนี้ไหลมาจากไหน หนูแหวนไม่รู้ แต่ก็คิดว่าคงไหลมาจากสวรรค์
หนูแหวนรู้ว่า น้ำจะต้องไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ถ้าคลองนี้ไม่ไหลจากสวรรค์จะไหล
มาจากไหน พ่อแม่ของหนูแหวนเป็นชาวนา ปู่ย่าของหนูแหวนก็เป็นชาวนา และ
หนูแหวนก็คงจะเป็นชาวนาเหมือนกัน หนูแหวนมีพี่น้อง ๓ คน ตัวหนูแหวนอายุได้
๖ ขวบ ยังเล็กอยู่ไม่ต้องเลี้ยงควาย ไม่ต้องเรียนหนังสือ เล่นอยู่กับบ้าน
อย่างเดียว โลกของหนูแหวนบริสุทธิ์แบบไร้เดียงสา ครั้งหนึ่งหนูแหวนทำเรือ
ลอยไป ลังว่าถ้าพบสิ่งใดแปลกก็ให้กลับมาเล่าให้ฟัง แล้วหนูแหวนก็เฝ้ารอเรือน้อย
นั้น หวังว่าวันหนึ่งมันคงจะกลับมาเล่าเรื่องผจญภัยที่แปลกประหลาดบ้าง
แต่เมื่อจลาหนูแหวนหาเรือไม่มา กระแสน้ำไหลไปแล้วก็ไม่ไหลกลับคืนมา เธอจึงต้อง
ผิดหวังในการรอนี้

หนูแหวนเสียใจอยู่มากทีเดียว ที่เรือน้อยนั้นใจร้ายทิ้งเธอไป แต่เธอ
ก็หาของเล่นใหม่ได้ อาจจะเป็นปุยพู่ที่เธอเก็บได้ตามบริเวณบ้าน เธอเอามาเป่า
เล่น ดูกระแสนลมพัดมันลอยสูงขึ้น จนบางทีก็หายลับไป แล้วเธอก็คิดไปเรื่อยว่ามัน
จะลอยไปถึงไหน “อาจจะไปตกเมืองยักษ์” ถ้าเธอคิดอย่างนี้ก็ต้องรีบอธิษฐานว่า
“เพียง ขออย่าให้ถูกกินเลยเจ้าปุยพู่” ดังนั้นหนูแหวนจึงไม่สามารถจะคิดกฎแห่ง
ความโน้มถ่วงเหมือนอย่างนิวตันที่เห็นลูกแอปเปิลตกลงจากต้นไม้ได้

แม่ของหนูแหวนชอบเอ็ดหนูแหวนว่าไปเที่ยวคลุกฝุ่นมาสกปรก แต่
ช่วยไม่ได้ ตามพื้นดินมีสิ่งที่น่าสนใจมากมาย “แม่ไม่รู้หรอกว่าการคลานไปตามดิน
มันน่าสนใจแค่ไหน” หนูแหวนนึกเถียงในใจทุกครั้ง แต่ก็ไม่ได้พูดออกมาดังๆ
คิดดูซิบางทีเธอได้พบกิ่งก้อตัวแดงๆ มีขำย้วยเย็บ เวลาเดินขาเหมือนลูกคลื่น “โอ้
ทำไมเธอมีขำมากนักละ” หนูแหวนอุทานกิ่งก้อไม่ตอบ หนูแหวนถามไปว่า
“เธอรังขำก็ขำนะ” กิ่งก้อก็ตอบไม่ได้อีก มันไม่ค่อยนับขาของมันเลยว่ามีอยู่เท่าใด
มันรู้สึกอายเหมือนกันที่มันไม่รู้จักตัวเอง คนอื่นมาถามเกี่ยวกับตัวของมันแต่
ยังไม่ตอบไม่ได้ มันจึงรีบคลานหนีไป แต่หนูแหวนไม่ยอมรีบเอานิ้วชี้ไว้จะหับขา
ของมัน กิ่งก้อรู้สึกอายจัด จึงม้วนตัวจนกลมไม่ยอมให้หนูแหวนหับ หนูแหวน
นั่งนั่งมองอยู่พักหนึ่ง ก็ขอโทษที่ทำให้มันอาย แล้วสั่งว่าวันหลังให้มันขำมาบอกเธอ
ก็ได้ แต่กิ่งก้อตัวนั้นก็ไม่ว่างกลับมาให้เธอเห็นอีกเลย

“การไม่รู้จักตัวเองคงเป็นของน่าอายมาก” หนูแหวนรำพึง “ถ้าเขม่นั้น

เราจำเป็นต้องรู้จักตัวเองไว้”ตั้งแต่นั้นมาหนูแหวนก็เฝ้าแต่ถามแม่ว่า หนูแหวนเป็นใคร มาจากไหนจนแม่ชักรำคาญ หนูแหวนจึงเสียดอกจะไปคุยกับต้นหญ้าและต้นไม้ เธอได้เห็นต้นฝรั่งที่ริมรั้วออกลูกมาพวงหนึ่ง

“โอโฮ เธอคงจะเจ็บมากนะ” หนูแหวนพูดขึ้น

“เจ็บอะไรกันจ๊ะ” ต้นฝรั่งตอบ

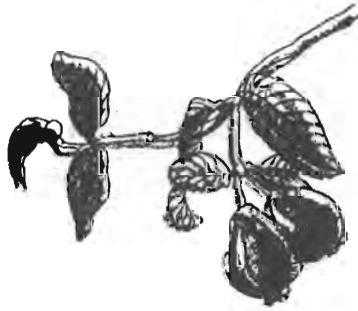
“ก็ที่เธอมีลูกนั้นไม่เจ็บหรือ แม่ของฉันทบอกว่าออกฉันทบอดเดียวยังเจ็บแทบแย่ ของเธอออกมาตั้งหกเจ็ดลูกอย่างนี้ต้องเจ็บมากทีเดียว”

“เด็กน้อยเอ๊ย” ต้นฝรั่งหัวเราะ “ฉันไม่เจ็บหรอกคนกับต้นไม้ไม่เหมือนกัน เธอจะเอาความรู้สึกของคนมาให้แก่ความรู้สึกของต้นไม้ไม่ได้ และเธอก็จะเอาความรู้สึกของเธอเป็นที่ตั้ง แล้วบอกว่าใครๆ จะต้องรู้สึกเหมือนเธอก็ไม่ได้เหมือนกัน ของต่างๆ ในโลกนี้ไม่เหมือนกันหรอก เธอจะต้องเรียนรู้สักมากัน”

หนูแหวนรู้สึกโกรธน้อยๆ ที่เจ้าต้นฝรั่งบังอาจมาหัวเราะเยาะและอวดรู้สั่งสอนเธอ แต่เธอก็ไม่รู้ว่าจะโต้เถียงอย่างไร เธอรู้สึกอายเหมือนกับกิ้งกืออาย แต่ว่าเธอเป็นคนมีอำนาจมากกว่าต้นฝรั่ง เธอจึงลงโทษมันด้วยการเด็ดเอาลูกของมันมากินเสีย ขณะที่เธอนั่งแทะฝรั่งนั้นก็นึกถึงเรื่องนี่ไปพลาง “แปลกนะ ของในโลกนี้ไม่เหมือนกัน ทำคงใช้มันต่างกันเหมือนแม่กับน้ำ แม่ชอบตีชอบเอ็ดเรื่อย แต่ว่าน้ำใจดี เอาขนมมาฝากทุกครั้งเวลามาเยี่ยมแม่”

คืนนั้นหนูแหวนคงเก็บเอาเรื่องนี้ไปคิดอีก ถ้าพ่อไม่เล่าเรื่องดาวลูกไก่ให้ฟัง ก่อนนอนหนูแหวนมองไปนอกหน้าต่างนึกคำนึงในใจ “ไม่ใช่แน่ เธอต้องไม่ใช่ดาวลูกไก่ ฉันไม่เห็นพ่อแม่ของเธอเลย ถ้าเธอเอาพ่อแม่มาอวดฉันไม่ได้ ฉันไม่ยอมเชื่อหรอกว่าเธอเป็นลูกไก่ ลูกที่ไหนกันไม่มีพ่อแม่” แล้วหนูแหวนก็พยายามนึกว่ามันเป็นดาวอะไรแน่ แต่ก็นึกไม่ออก จนกระทั่งมอยหลับไป

จาก โลกของหนูแหวน, ไทยวัฒนาพานิช : ๒๕๒๕

เรียกมันว่าความสุข...

สิริมา อภิจาริน

ทำไมหนอ...ในเวลาที่คนเรามีความสุข เราจึงได้อับจนด้วยคำที่จะบรรยายมันออกมา ไม่เหมือนความทุกข์เลย ที่เราจดจำมันได้แม่นยำ พูดถึงมันได้ไม่รู้จักรู้ลึน ประเดี๋ยวมันก็ไหลออกมาตรงนี้ ประเดี๋ยวมันก็ไหลออกมาตรงนั้น พอถึงความสุขกลับพูดไม่ถูก มันรู้สึก...แต่บางทีมันไม่มีคำพูด...

อย่างที่เรารู้สึกในเวลานั้น

ตอที่ยังจำได้ เมื่อคราวเห็นหน้าพ่อกลับต่างจังหวัด เทียนนั้นพ่อกลับล่ามมาก เพราะจัดการธุระต่างๆ ไม่ลงตัว พอมาถึงกรุงเทพฯ พ่อก็โทรศัพท์ไปหาเพื่อนที่ทำงาน ให้เพื่อนออกมาหา มารับข้าวของ พ่อเพื่อนเจอพ่อ เพื่อนก็ร่ายยาวเรื่องตอ พ่อฟัง...เฉย...แล้วพ่อก็ชวนเพื่อนกลับบ้านตอนบ่ายๆ

ตอนเย็นตอกลับจากเรียนหนังสือ ก็ดลเข้าหาพ่อ ตัวปลิว ตือกตือใจ ไม่มีอะไรปาน พ่อเอาของมาให้ดูไม่ได้ถามอะไร พ่อไม่ชอบพูดมาก พ่อพูดน้อย แต่สนุก มีอะไรขำๆ ขวนขวายเราอยู่เสมอในคำพูดของพ่อ

ตอนเช้า พ่อบอกตอว่า

“ตอต้องไปหาอานะลูก ออกมาอย่างนี้ไม่ดี”

“พ่อไปซี” ตอเกี้ยว พ่อมองหน้า “ไม่รู้ว่พ่อไปหา

ยาหรือเปล่า เพราะตอบอกพ่อว่า

“เอาไว้ตออยากไป ตอจะไปเอง”

และจากนั้นพ่อก็ไม่ได้พูดอะไรอีก ตอคิดว่าพ่อเข้าใจ เมื่อเช้าอะไรๆ ให้ฟัง พ่อฟังอย่างตั้งใจ ตอไม่เคยลืมนึกหน้าพ่อเลย ไม่ว่าจะพูดอะไรพ่อก็ฟัง ทั้งนั้นฟังจริง ๆ จัง ๆ ไม่ต่อเติมเสริมแต่งอะไรที่ตอเล่าทั้งสิ้น พ่อปล่อยให้ตอจบก่อน แล้วพ่อจะพูดบ้างในที่สุด พ่อไม่ชอบสอน เพราะตอไม่ชอบให้ใครสอน ตอชอบฟังคำบอกเล่ากล่าวแนะ แต่ไม่ชอบฟังคำ สั่งสอนของขบครพูดที่สร้างสรรค์ไม่ชอบคำพูดที่ทำลาย คิดว่าคนส่วนใหญ่ทั้งชายทั้งหญิงก็เป็นแบบนี้

อาทิกับแม่ชอบสอน สอนซ้ำ ๆ เรื่องเดียวกัน แต่น่าแปลกที่เรื่องซึ่งได้รับการพูดซ้ำ ๆ บ่อยนั้นบางทีกลับเป็นเรื่องที่เราจำไม่ได้เลย

ตอใช้เวลาครึ่งปีสี่ของการเรียนมหาวิทยาลัยอย่างมีความสุข คิดว่าไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว แม่พ่อกับแม่จะไม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่ตอก็มีพ่อ มีแม่ พี่ชั้น และน้องตอส่งข่าวสม่ำเสมอ ตออยู่บ้านเล็ก ๆ ที่อบอุ่นของพี่ชั้น มีอนาคตที่แลเห็น ทุกอย่างนั้นพ่อใจ ไม่ใ้ก่อยากดิ้นรนอะไรอีกเลยในขณะนั้น

ชีวิตในบ้านพี่ชั้นสอนตอหลายอย่าง อย่างหนึ่งนั่นก็คือ เริ่มรู้สึกว่าตัวเองนอนหลับยาก เนื่องจากเสียรต่าง ๆ รอบตัว ใครเดินก็ได้ยิน เพื่อนบ้านก็อยู่รอบ ๆ พี่วิทย์ฟังเพลงอะไร ก็พลอยได้ยินไปด้วย ใครเถียงกับใคร ก็ต้องเฝ้าฟังไปโดยปริยาย ตอหันกับบ้านกว้างขวาง อยู่กันเงียบสงบไม่ได้ยินเสียงจากใคร

ทั้งสิ้นอย่างบ้านของอา มาก การมาอยู่ในบ้านพี่อื่นจึงทำให้ สะดุ้งตื่นบ้างกลางดึก เมื่อข้างๆ บ้านกลับจากโรงงานผลัดดึก แล้วอาบน้ำซู่ๆ พลังเปิดเพลงดังสนั่น

“บ้านข้างๆ เรานี่บ้านใครฮี ตีง” ต้องถามหลาน ชายคนเดียวในบ้าน

“บ้านพี่พจน์ อา เขาเช่าอยู่ เขาทำงานโรงสังกะสี” นายตั้งตอบอย่างรอบรู้

“เธอ...” ต้องทำหน้ายู่ๆ “มีหน้าเขากลับดึกจึง มาถึงอาบน้ำซู่ๆ เปิดเพลงดังเซียว อานอนไม่ได้เลย ตีงลอง บอกเขาหน่อยได้ไหมว่า ตอนดึกๆ ของให้เปิดวิทยุเบาลงหน่อย เพราะห้องของเขาตรงกับห้องอา พุดกับเขาตีง นะ บอกอา ขอโทษที่ต้องขอร้องเพราะอานอนไม่ได้ อาเป็นคนหูไวเสีย ด้วยซี” ต้องอดบ่นตัวเองไม่ได้

นายตั้งรับคำอย่างดี เช้าวันเสาร์ก็ออกเดินลี้วไป บ้านชายหนุ่ม แล้วก็เดินกรายยิ้มแบ่นกลับมา

“หนูบอกพี่เขาแล้ว อา เขาขอโทษใหญ่เลยเขาบอก เขาจะไม่ตีงแล้ว” นายตั้งรายงาน

“ตีงพุดกับเขาตีหรือเปล่า บอกเขาหรือเปล่าว่าอา หลับยาก” ต้องยังกลัวเพื่อนบ้านจะคิดว่าตองกดขี่ผูกขาด อยู่ ไม่หาย

“บอกแล้วอา หนูบอกว่าอาตีงง่าย ใครทำเสียง เบาๆ อะไรก็ตีง พี่เขาเข้าใจละอา หนูบอกคำเดียวว่า อาเป็น คนหูเบา เขาก็เข้าใจ”

“หา...ว่าไงนะ” ตองร้อง “บอกเขาว่าอาหูเบาเธอ”

“อ้าว...” นายตั้งร้องบ้าง”ก็อาบอกหนูยังงั้น”

“หูไวจะ หูไว...” ตองขันจนหัวเราะ “ไอ้หูเบากับ หูไวนี้ไม่เหมือนกันนะตีงนะ”

“ก้อ...หนูไม่รู้” นายตั้งซึ่งพุด “หนู” กับพ่อแม่ หน้าอา จนเป็นหนุ่ม ครางเสียงอ่อยๆ

แม่ชอบมาหาตองเสมอ มาทุกครั้งที่มีเวลาว่าง มาถึงพี่อื่นกับพี่ตู่ก็เป็นต้องทำกับข้าวเลี้ยง แม่ชอบทาน ก้วยเดียวผัดซีอิ้ว พี่ตู่จึงรับรองอยู่เสมอ

“ของตองใส่ไข่หลายๆ โบนะ เอาเกี๋ยมๆ” ตอง แผลงๆ แบบนั้น เพราะเป็นคนกินแผลง

พี่ตู่ค่อยไข่ลงสองสำหรับตอง ผัดสุดฝีมือ แล้วก็ เอาตั้งตรงหน้า

“ว่า...ไม่เห็นไข่เลย” ตองชะงักดูในจาน แลเห็น เส้นหมี่ผัดเกี๋ยม และผักคะน้ามองดูกรอบ ที่จริงก็แลเห็น เนื้อสีนวลของไข่แล้วแต่ก็ยังแหงพี่ตู่

“กินนะ” พี่ตู่ทำหน้าที่บั้งบั้งถึงขั้น “แล้วประเดี๋ยวจนเจียวไข่ให้ต่างหากอีกใบ”

พี่ตู่เป็นคนมี “ลูกเล่น” มาก เห็นเป็นผู้หญิงชาว บ้านซื่อๆ เกอะ ลูกเล่นพราว เป็นคนชอบทำกับข้าว และทำ อร่อย และมีภาษาพูดอันฟังดูเพราะหู แม้จะพุดซื่อๆ

“ต้มยำปลากะพงนี่นะ ต้องกินกับหม้อหอยวนโล้ว” พี่ตู่บอกตอง “ฉันชอบจิง หม้อหอยวนโล้วนี้ทำให้ต้มยำพวก สัตว์ทะเลไม่เหม็นคาว ถ่านตรงกลางนี้ มันทำให้น้ำต้มยำเดือด สุขุม”

ฟังเกอะ...สำนวน “เดือดสุขุม” ของพี่ตู่ ฟังแล้ว เห็นภาพ

ตองชอบคุยกับพี่ตู่มาก อยู่บ้านเดียวกันก็จะเดิน ตามกันไปตามกันมาคุยกัน ทุกวันนี้ถ้ามีโอกาสก็จะต้องไป ปากน้ำ ไปคุยกับพี่ตู่ ไปฟังพี่ตู่พุดถึงไอ้ไอ้นั้นแล้วก็เพลิน อย่างเมื่อไม่นานมานี้ พี่ตู่ถามตองว่า

“นี่ตองขึ้นรถเมล์สองชั้นหรือยัง ฉันเห็นแล้วฉัน ไม่กล้าขึ้นหรอก กลัวมันโค่น” สำนวน “กลัวโค่น” ของพี่ตู่นี้ ถูกใจเสียจริงๆ จังๆ เพราะตองลองนึกภาพรถสองชั้นคันโต “โค่น” แล้วก็อยากหัวเราะ คิดว่ามันคงดูตุลัตุลดีพิกล

ในวันหยุดตอนนั้น ตองจะไม่ค่อยออกไปไหน จะขลุกอยู่บ้านกับพี่อื่นพี่ตู่ ถ้าพอมาก็จะอยู่ด้วยกัน ทำอะไรอ่อยๆ กินกัน เป็นครอบครัวที่ตอง “หิว” มากที่จะมี เพราะฉะนั้นเมื่อมันมาถึงมือ ตองจึงขลุกขลุ่ยอยู่ด้วยอย่าง คนตะกละที่ขอคลุกเคล้าอยู่กับความสุขสบายในบ้านให้ได้ มากที่สุด วันไปเรียนนั้น ตองจะทำทุกอย่างอยู่ที่คณะถึงค่ำมืด แต่พอวันหยุด ตองจะอยู่บ้าน จนพี่อื่นออกปาก

“นี่ตองนี่ ไม่มีแฟนมั่งหรือไง”

“ทำไม่ละจ๊ะ” ตองย้อนถาม

“ก็พี่ไม่เห็นไปไหน เสาร์อาทิตย์ก็อยู่บ้าน คนมีแฟนคงไม่อยู่บ้านติดยั้งงี้ มันต้องออกไปไหนมั่ง นี้อะไรก็ไม่มาหา ไปไหนก็ไม่ไป”

“ตองอยู่กับอา อาว่าตองเที่ยวเก่ง” ตองบอกพี่อื่น “ตองหาเรื่องออกจากบ้านเรื่องเลย เสาร์อาทิตย์ก็ออก ตองเบือ”

ตองประมวลคำพุดได้เพียงนั้น สำหรับความรู้สึก ที่ว่าทำไม่ถึง “อยาก” จะอยู่บ้าน และทำไม่ถึง “ไม่อยาก” จะอยู่

ตองจึงไม่แปลกใจเลย ที่เห็นเด็กวัยรุ่นคนเดียวนี้ เตรีดเตร้อยตามแหล่งต่างๆ เด็กสมัยไหนๆ ก็อยากมืออิสระ เหมือนกัน ต่างกันที่สภาพรอบตัวเท่านั้น ที่จะทำให้เขาพลังเร็ว หรือพลังช้า ให้ตองมาเติบโตในปัจจุบันนี้ พรอมด้วยภูมิหลัง ที่ตองมีอยู่ ไม่รู้เหมือนกันว่าจะได้เป็นอย่างไรที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ใหม่ บางทีอาจไปทำอะไรอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ อาจติดยาเสพติด

หรืออะไรอีกก็ได้ ถ้ามันยังมีอะไรที่เลวร้ายมากไปกว่านั้นอีก

บางคืนตองนอนหลับและฝันเห็นบ้านอา ฝันแล้ว ก็กระสับกระส่าย พอสะดุ้งตื่นกลางดึกก็ตกใจผวาว่ายังอยู่ที่ บ้านอาหรือนี่ แต่พอชินกับห้องนอน และรู้ว่าตองได้เป็นอิสระ ใจก็ชื่นตื้นตัน ตองไม่เกลียดบ้านอา ตองชอบ มีหลายมุมที่ ตองคิดถึง แต่ก็กลัวบ้านนั้น มีอะไรไม่รู้ คงจะเป็นบรรยากาศ มันมีความเหงา ความว่างเปล่า ความไม่เป็นที่รักของใคร แผ่ กระจายอยู่บาง ๆ ซึ่งตองรู้สึกได้

แต่น่าแปลกที่ตองมักจะฝันถึงบ้านอาเสมอ ทั้งฉาก อันสุขและทุกข์ ในฝันจะเป็นฉากของบ้านอา และทุกๆคนใน ความฝัน จะเป็นคนของที่นี่ บางทีโดยส่วนลึกที่สุดของใจ ตองยังอาจจะอาลัยที่นั่นอยู่บ้างก็ได้ก็ตองโตมาจากที่นี่ ใช้เวลาถึงสิบห้าปีที่นั่น บางครั้งไม่เข้าใจว่า ทำไมหนอ...คนเรา จึงปล่อยให้เวลาผ่านไปได้ตั้งสิบห้าปี...อย่างหงอยเหงา....และ อย่างไรจุดหมายปลายทาง

เมื่อลืมหาด้านในในแต่ละวันที่บ้านปากน้ำ แต่ละวัน จึงมีความสุข ตองรู้สึกมี “พลัง” ที่จะมีชีวิตอยู่ มีความสดใส มีความรัก และมีความอดทน ไม่มีเวลาจะหงอยเหงาเศร้าสร้อย น้อยใจอะไรอีกอย่างที่เป็นมา

ตองไม่เบื่อที่จะตอบคำถามแปลกๆ จากหลาน อย่างตั้งซึ่งนั่งดูหน้าข่าวโทรทัศน์ ภาพผู้คนหลายหลากกำลัง ล้างบาปอยู่ที่แม่น้ำคงคา ภาพนั้นทำให้นายตั้งถึงกับอ้าปากค้าง “ไอ้โฮ...คนเยอะนะอาตอง” นายตั้งสะกิดตองซึ่ง กำลังจ้องภาพตรงหน้าอย่างสนใจ บางคนปลดผ้าโพกผม บางคนลุยลงไปแล้ว คนเป็นหมื่นเป็นแสนยู่ยัยมากมาย

“แม่น้ำนี้อยู่ที่ไหนนะอา” นายตั้งถามสนใจ เนื่องจากตัวเองยังไม่เคยเรียนถึง

“ที่อินเดีย” ตองตอบสั้นๆ ยังคงสนใจภาพตรงหน้า เหมือนกัน

“น้ำลึกไหมอา” นายตั้งถามอีก

“ลึกซี”

“เย็นไหมอา” ตั้งยังสงสัยเพราะเห็นภาพคนมากมาย ลอยคอไม่กลัวหนาว

“ก็อ...คงเย็น” ตองตอบสั้นๆ แต่ออกนึกขึ้น

“แห่ม...เราก็ก...” พี่อ้นร้องมาจากมุมห้อง “ถามยัง กับอาเขาเคยไปลงอาบมาแล้วยังงั้นนะ”

พี่อ้นก็เป็นอีกคนหนึ่ง “ลูกเล่น” มาก คอยกับ พี่อ้นแล้วก็หายเข็ง

นานๆ แม่มารับตองออกไปซื้อผ้าด้วยกัน ตองชอบ ไปซื้อผ้ากับแม่ แม่จะมีสายวัดอยู่ในกระเป๋าถือพร้อมเสมอ พอตองจับผ้าแล้วบอกว่าชอบ แม่จะใส่แว่นตา ยกชายผ้าขึ้นดู

ดิ่งๆ นิดหน่อย เหมือนจะยี่เส้นผ้า แล้วเดี๋ยวแม่ก็จะบอกได้ว่า ผ้าผืนนั้น มีอะไรผสมอยู่ที่เปอร์เซ็นต์ ใส่แล้วร้อนเย็น ชักรีด ยากง่ายยังไง แม่เป็นรู้หมด

ถ้าตองบอกแม่ว่า อยากได้เสื้อแบบนั้นๆ แม่ก็จะ ดูหน้าผ้าแล้วหยิบสายวัด วัดตัวทันที แล้วบอกคนขายว่า

“เอาเมตรสิบเจ็ดเซ็นต์ก็พอจะ”

“เอาไปเมตรยี่สิบห้าไม่ดีหรือจะแม่” ตองกระซิบ บอกแม่ ไม่เคยเป็นใครซื้อผ้าเหลือเศษประหลาดๆ ยังงั้นแต่ แม่ว่า

“เอาไปทำไมล่ะลูก ตองใช้เมตรสิบเจ็ดเซ็นต์ก็พอ ตัวลูกเล็กนิดเดียว เอาไปก็เหลือเปล่าๆ”

แล้วก็เป็นอันว่า คนขายขอให้เอาเมตรยี่สิบเซ็นต์ เพราะเมตรสิบเจ็ดเซ็นต์นี้เขาตัดไม่ถูก อาจจะกลัวตัดแค่เมตร สิบหกเซ็นต์ หรือเมตรสิบแปดเซ็นต์ก็ได้ เพราะมันใกล้ๆ กัน ออกยังงั้น

ถึงเดือนตองมักจะให้ตุ้มไปบ้านอา ไปหาต้อยขอ จดหมายต่างๆ ที่จะมีมาถึง คนรู้จักหลายๆ คนไม่รู้ว่าเป็นใคร ที่อยู่ ก็คงส่งข่าวไปที่บ้านอา ที่ห่วงมากที่สุดคือจดหมาย จากแฟนเรื่องสั้นเรื่องราวที่มีมาถึงเสมอๆ ในสมัยนั้น บางฉบับตองก็ไม่ได้รับ เพราะบางครั้งคนกวาดบ้านรับไว้เอง แล้วอ่านเสียเอง แล้วก็ทิ้งไป อย่างที่ต้อยฝากตุ้มมาบอก ตองรู้สึกผิด เวลาไม่ตอบจดหมายคนที่เขียนมาถึง เพราะเหตุ อันสุดวิสัยอย่างนั้น บางคนเจ้าหน้าที่ติดแสดมปีมาเรียบร้อย ด้วยความตั้งใจ แล้วจดหมายฉบับนั้นก็ไปถึง หลากๆ คนโกรธ ตองรู้สึกได้จากจดหมายที่เขามีถึงบรรณาธิการ มันนานเน หลายปีมาแล้วละ แต่ตองยังจำได้ และนึกถึงคนอ่านเหล่านั้น เสมอมา...

ยามว่างตองก็นอนฟังเพลงลูกทุ่ง ชอบฟังลูกทุ่ง เพราะเพื่อนบ้านจะได้ฟังด้วย บางทีเพื่อนบ้านก็เปิดดั่งๆ มาเข้าหู ชีวิตเหล่านี้ตอนอยู่บ้านอา ตองไม่เคยพบเลย สมัยนั้น ไวพจน์ เพชรสุวรรณ ดังมากเพราะรางวัลของไวพจน์นั้นเพราะ จะตาย โดยเฉพาะที่พี่น้องรำหลังจากได้บุกป่าฝ่าดงมาเยี่ยม เยือนถึงวงรำว่า

“เห็นใจละก็พี่บางซี คินนี้พี่นะมาไกล

พี่มาทุกคำ พี่ก็รำทุกคืน

ก็ถ้าพี่รักคนอื่น แล้วพี่จะมา...เอ๊ย...ทำไม”

ระหว่างฟังเพลง พี่ต้อยก็จะทำของว่างนิดๆ หน่อยๆ มาให้ใส่ปาก กันไม่ให้ปากว่าง ตองเป็นคนชอบกินของนิดๆ หน่อยๆ ไม่ชอบกินมากๆ เห็นอะไรเยอะๆ แล้วเบื่อ ชอบของกินนิดๆ หน่อยๆ อยู่ในจานเล็กจานน้อย กินละเลียด เพลินๆ อย่างเพื่อนคนหนึ่งทุกวันนี้ก็ยังว่าตองทุกครั้งที่ได้เจอแล้ว

มีโอกาสได้กินข้าวด้วยกัน

“คุณนี่มันไม่ได้กินเพื่อชีวิตเลยให้ตาย กินอะไร ละเสียดกิน ไม่จริงไม่จัง เหมือนมานั่งกินเล่นๆ เขาเรียกกิน ตามประสาพวกมีแดง”

เขาขวางวิธีการกินของตองมาก และคงจะขวางคน อีกรหลายๆ คนที่มีชีวิตการกินอย่างนี้

แต่ตองก็ไม่ได้นั่งกินนอนกินอยู่ในบ้านทุกเสาร์ อาทิตย์หรอกนะ เดือนหนึ่งก็ต้องออกบ้าง ออกมาเดินเล่น ยาม นั้นยังมีถนนหลายสายที่ยังสวย ตองออกมาดูหนึ่งคนเดียว แล้วก็ไปเดินร้านหนังสือ หรือไม่ก็ไปดูเสื้อสวยสำหรับคุณ... เอ้อ...สำหรับใครก็ได้ที่ชอบเสื้อสวย

ตองรักถนน เดินถนนแล้วเห็นอะไรหลายอย่าง ได้ยิน ได้มองอะไรหลายประการ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลง ทำไมไม่มีใครถ่ายรูปถนนทุกสายไว้บิลละครั้ง ไว้ดูการเปลี่ยน

แปลงในแต่ละปี คนขับรถเสมอๆ นั้นจะอดดูได้เห็นอะไร หลายๆ อย่างอย่างที่คนเดินถนนได้เห็นตองชอบเดินถนนมาก เป็นความสุขอย่างยิ่ง สุขอย่างยอดสุขทีเดียว โดยเฉพาะยาม แดดอ่อนของใกล้ค่ำวันหยุดปลายๆ เดือนที่ถนนไม่ค่อย คลาคล่ำด้วยรถด้วยคน

และนานทีก็ต้องมีเพื่อนชายมาเดินด้วย ตอง นั้นตองยังไม่มีใครเป็นตัวเป็นตนจนที่อื่นออกปากว่า แต่ตองก็มีเพื่อนผู้ชายที่ประเทืองอารมณ์และปัญญาเอา ไว้ยู่หลายคน ชวนกันมาเดินให้เพลิน ไม่ได้เป็นแฟนจี๊จ่า กันหรอก ใครก็ได้ที่ถูกใจกัน และประเทืองอารมณ์ของ กันและกันเป็นใช้ได้ ตองโชคดีมีเพื่อนหนุ่มรูปงามอย่างนี้ มากไว้จรรโลงจิตใจ เอาไว้คุยกัน แล้วก็ประเทืองปัญญา และวันอันมีความสุขอยู่แล้วก็สวยขึ้น หวานขึ้นด้วย สีสน...วันแล้ววันเล่า...

ตัดตอนจาก”กุหลาบสีแดง”, สำนักพิมพ์ ดวงดาว : มปป.

ณัฐ ศาสตร์ส่องวิทย์ เป็นนามปากกาของ รศ.ดร.วิชัย เชิดชูศาสตร์ จบจากคณะวิทยาศาสตร์ เขียนบทความและเรื่องสั้นลงหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ เป็นประจำผลงานรวมเล่มได้แก่ผู้สืบทอด

ผู้สืบทอด

ณัฐ ศาสตร์ส่องวิทย์

เพลิง!

เสียงแก้วตกกระทบพื้นดังก้องไปทั่วห้อง น้ำส้มคั้นสีเหลืองสาดประดับด้วยเศษแก้วกระจายไปตามพื้น

“เป็นอะไรไปหรือคุณรัฐ” ผู้ชายท่าทางสุภาพสมกับชุดแต่งกายสีสะอาดตาที่สวมอยู่หันมาถามเพื่อนร่วมงานที่กำลังสาละวนใช้กระดาษชำระซับน้ำที่เลอะอยู่บนพื้นอย่างเห็นอกเห็นใจ

“เอ้อ...ไม่รู้สิวิรัช ทำไมผมถึงปัดมันตกจากโต๊ะได้ก็ไม่รู้ไม่น่าเลย...” คนชื่อรัฐตอบเสียงกระเส่า

“รู้สึกว่าคุณมีท่าทางใจลอยมากนะ มีอะไรไม่สบายใจหรือเปล่า หรือเป็นเพราะว่า...”

“ไม่หรอก...ขอบคุณะที่เป็นห่วง”

เสียงอดสู่นๆ ติดต่อกันสามครั้งดังขึ้น รัฐรวบรวมเอกสาร ๒-๓ ชั้นบนโต๊ะใส่ลงในกระเป๋าเอกสารประจำตัว ก่อนลุกขึ้นจากโต๊ะทำงาน เขาเอี้ยวตัวไปทางด้านหลัง ใช้ปากกาขีดแดงขีดเครื่องหมายกากบาทบนปฏิทินที่แขวนอยู่บนฝาผนังด้วยมือที่สั่นเทา หมึกสีแดงขีดทับตัวเลขวันที่สีน้ำเงินที่อยู่ถัดจากตัวเลขที่มีร่องรอยถูกกากบาทมาก่อนแล้ว เขาเหลือบมองดูรอยหมึกล่าสุดพร้อมกับถอนใจยาว

“สถานีจอดยานขนส่งมวลชนจุดต่อไปคือสถานีเตาปูน ผู้โดยสารที่มีความประสงค์จะลงที่สถานีนี้ กรุณาเตรียมตัวได้แล้ว ยานของเราจะใช้เวลาจอด ๑๐ วินาที” เสียงประกาศด้วยน้ำเสียงแปร่งๆ จากลำโพงสีแดงดังขึ้นบนเพดานยาน รัฐถอนใจยาวอีกครั้งก่อนที่จะคว้ากระเป๋าลุกขึ้นจากที่นั่ง เขายกนาฬิกาข้อมือดูในขณะที่เคลื่อนตัวไปยังประตูทางออก

“ตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว กรุณารับบัตรประจำตัวและกุญแจรถจักรยานของคุณคืนได้ที่ช่องรับของ” เสียงตอบเบาๆ ดังออกมาจากลำโพงสีแดงขนาดเล็กเหนือช่องที่มีป้าย“ช่องรับของ” รัฐสืบท้าวไปข้างหน้าสองก้าวเพื่อรับบัตรประจำตัวและกุญแจรถที่เลื่อนไหลออกมายังช่องรับของ จากนั้นจึงหิ้วกระเป๋าก้าวเท้าผ่านประตูไปยังด้านใน แล้วเลี้ยวซ้ายตรงไปยังจักรยานสี่เขี้ยวคันเล็กๆ ที่จอดแ่งอยู่ในแถวจักรยานอีกนับพันคันที่อัดแน่นอยู่บริเวณลานจอดรถ เขาวางกระเป๋าเอกสารที่หิ้วติดมือมาลงในตะกร้าหน้ารถ จากนั้นจึงปั่นจักรยานคู่ชีพออกไปยังถนนสายเล็กๆ เลียบคลองซึ่งคลาดล้าไปด้วยแถวจักรยานแน่นถนน

“เข้ามาได้ ใช้ประตูหมายเลข ๒ ด้านขวามือ” เสียงจากกล่องโลหะสีตะกั่วบนด้านข้างของประตูห้องพักดังขึ้นเมื่อรัฐสอดบัตรประจำตัวเข้าไปในช่องเล็กๆ เห็นตู้รับจดหมายประจำห้องพัก เขาดึงบัตรกลับแล้วจูงจักรยานข้ามธรณีประตูที่เปิดอ้าออก ประตู

บานนั้นเปิดไล่หลังในทันทีที่จักรยานคู่ชีพเคลื่อนพ้นแนวประตูเข้าไป

“กลับมาแล้วหรือพี่ ทำไม่ถึงได้ทำหน้าอย่างนั้นล่ะ ไม่เอาน่า พี่น่าจะเข้าใจนะ สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับเราก็เกิดขึ้นกับคนอื่น ๆ เหมือนกัน”

รัฐปิดปากเงียบ เขาปลัดมือนุ่มละไมของภรรยาที่โอบรอบคอลงอย่างช้า ๆ ฝ่ายสามีถอนหายใจอีกครั้งแล้วเดินขึ้นไปยังด้านในของห้องพัก แก้วกาญจน์มองตามหลังคู่ชีวิตพร้อมกับน้ำตาที่เริ่มไหลลงมาอาบแก้ม

“คุณแม่ครับ...วันนี้คุณพ่อเป็นอะไรไปหรือครับ ตั้งแต่วันที่ผมเอาบัตรที่ศูนย์บริการประชากรแห่งชาติส่งกลับมาให้คุณพ่อแล้ว ผมรู้สึกว่าคุณพ่อเปลี่ยนไปมาก ทุกเย็นเคยเล่นวิดีโอเกมกับผมก็ไม่เล่นเลยที่เคยออกวิ่งด้วยกันก่อนเวลาอาหารเย็นก็หยุดไปเหมือนกัน มีอะไรหรือเปล่าครับคุณแม่” เสียงลูกชายคนเดียวที่โตเป็นหนุ่มเต็มตัวแล้วดังแว่วขึ้นมาจากชั้นล่าง “เอ๊ะ...คุณแม่ คุณแม่ คุณแม่ร้องไห้เรื่องอะไรหรือครับ” นั่นคือเสียงรบกวนครั้งสุดท้ายที่เขาได้ยินวันนั้น

“พี่ตึกแล้วนะ...ทำไมยังไม่หลับอีกล่ะ” เสียงภรรยากระซิบตามในความมืดหลังจากฝ่าฝันเสียงถอนใจของฝ่ายสามีจนทนไม่ไหว “รีบนอนเถอะ พรุ่งนี้จะได้หน้าตาสดใสอย่าลืมว่าเราต้องเป็นเพื่อนเจ้าโทนไปที่ศูนย์ฯ เพื่อรับตัวคู่ของลูกที่ทางศูนย์ฯ เขาจับคู่มาให้ ทำใจให้ได้เถอะพี่ ขอให้ใช้วันที่เหลือของเราอย่างมีความสุขที่สุดจะดีกว่า...นะพี่ให้เหมือนเมื่อครั้งที่เราเจอกันครั้งแรกที่ศูนย์ฯ ก่อนที่คุณพ่อและคุณแม่ของพี่จะรับตัวน้องมาที่นี่ ก่อนที่งานทั้งสองจะ...”

“หยุดพูดเรื่องนี้เสียที่ได้มัย” เสียงของเขาแผดลั่นห้องนอนก่อนที่จะยกมือขึ้นก่ายหน้าผากอีกครั้ง แล้วปล่อยให้หลับไปอย่างลำบากยากเย็นอย่างนั้นตลอดคืน

“อ้อ...พ่อหนุ่มคนนี่เองที่จะมาเป็นคู่กับลูกสาวเรา” เสียงฝ่ายบิดาของหญิงสาวหน้าตาดีที่นั่งอยู่ตรงมุมห้องเอ่ยทักขึ้นเมื่อรัฐและภรรยาพาลูกชายเข้าไปยังห้องนัดหมายที่ศูนย์บริการประชากรแห่งชาติจัดไว้ให้ “เฮ้สร้อยสวาท...ลูกขึ้นมาทำความรู้จักกับคู่ของลูกเสียสิ” ชายคนนั้นยังคงพูดต่อ แก้วกาญจน์ประคองโทนเข้าไปหาฝ่ายหญิงอย่างรีนรีง ในขณะที่รัฐยืนนั่งอยู่กับที่

“ขอให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขนะ เอละ สร้อยอย่าลืมกระเป่าเสื้อผ้าของลูกละ เอ้อ...คุณ” บิดาของหญิงสาวหันหน้ามาทางแก้วกาญจน์ “ผมขอมอบลูกสาวของผมให้กับลูกชายของคุณ ตอนนี้นผมกับภรรยาต้องขอตัวก่อนนะครับ ผมมีโปรแกรมตลอด ๗ วันสุดท้ายที่เกาะกงกอล์ฟรีสอร์ท ไนน์แอนด์ คุณคงมีโปรแกรมที่ตึกเก่าเพราะสามีของคุณทำงาน

อยู่ในตำแหน่งที่สูงมากนี่ ขอให้เที่ยวกันให้สนุกนะครับ แล้วเราจะเจอกันอีกที่นี่ เมื่อถึงเวลานั้น”

“ขอบคุณนะครับที่คุณพิจารณามอบตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายคอมพิวเตอร์ประจำบริษัทให้กับผม” เสียงลูกน้องคนสนิทเอ่ยตอบในขณะที่รัฐมอบแฟ้มเอกสารกับกุญแจห้องนรภัยประจำบริษัทให้ “ขอให้คุณและภรรยาใช้เวลาที่เหลืออย่างมีความสุขนะครับ อย่าลืมห่อของส่วนตัวของคุณที่พวกเราช่วยกันจัดรวมไว้ อยู่บนโต๊ะโน้นนะครับ และนี่เป็นของขวัญเล็กๆ น้อยๆ เนื่องในโอกาสพิเศษนี้จากพวกเรา” เขายื่นห่อของขวัญในกล่องดีบุกแวววาวขนาดกะทัดรัดให้ ในขณะที่เอื้อมอีกมือหนึ่งไปรับกุญแจมาจากรัฐ

“ทำไมนะ ทำไมคุณจึงไม่ยอมพาฉันไปเที่ยวที่ไหนเลย คุณไม่เคยมีโอกาสได้หยุดงานหลายวันแบบนี้เลยตลอดช่วงระยะเวลาการทำงานของคุณ แต่คุณกลับไม่ยอมให้มีความสุขแก่ฉันเลย” เสียงแก้วกาญจน์สะอื้นให้ขณะต่อว่าสามี “คุณจะทำตัวให้แข็งอยู่ตลอดเวลาจนถึงวันตายของเราเลยหรือไง”

“คุณพ่อคุณแม่ครับ ผมขอส่งคุณพ่อคุณแม่แต่ตรงนี้นะครับ สร้อยสวาทอยู่กับคุณพ่อและคุณแม่ของเธอทางโน้น ผมคงต้องออกไปหาเธอแล้ว ผมขอสัญญาว่าจะพยายามทำงานให้ก้าวหน้าไม่น้อยกว่าที่คุณพ่อเคยสร้างชื่อเสียงให้กับตระกูลของเรา และสำหรับคุณแม่แม่ครับ ผมจะรักและดูแลสร้อยสวาทอย่างดีที่สุด” โทนยกมือขึ้นกราบบนไหล่บุพการีทั้งสองก่อนจะเดินจากไปหาคู่ของตน ปลดปล่อยรัฐได้อยู่ตามลำพังกับภรรยา

“เข้าไปก่อนเถอะพี่ ไม่ต้องรอคุณั้นหรอก พวกเขาอาจมีเวลามากกว่าเรานิดหน่อย ไปกันเถอะ” แก้วกาญจน์โอบเอวสามี เดินเข้าไปยังห้องโถงขนาดใหญ่ที่อยู่ด้านในของตัวตึก ซึ่งมีป้ายตัวโตติดอยู่หน้าห้องว่า “ห้องหมดอายุ”

“ห้องหมดอายุ” เป็นห้องโถงกว้างที่มีห้องเล็กๆ เรียงรายอยู่ริมฝาผนังนับร้อยห้อง ห้องกว้างนั้นมีผู้คนเดินเข้ามาเกือบตลอดเวลา

“รัฐคะ ฉันขอลาคุณแค่นี้ละ ขอขอบคุณมากสำหรับความสุขและความอบอุ่นที่คุณมอบให้อย่างจริงใจตลอดเวลาที่เรายู่ด้วยกัน ฉันจะใช้ห้องเบอร์ ๔ ส่วนคุณใช้ห้องเบอร์ ๕ ที่อยู่ติดกันนะ” แก้วกาญจน์กล่าวคำอำลาสามีด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม แล้วจับลาก่อนจะก้าวเข้าไปในห้องเล็กๆ เบื้องหน้าเธอคว้าสายระโยงระยางที่แขวนอยู่ตรงผนังห้องขึ้นมาที่ปลายด้านหนึ่งมีที่ครอบศีรษะต่อเชื่อมอยู่ เธอครอบมันลงอย่างบรรจงในขณะที่หย่อนตัวลงนั่งบนเก้าอี้โลหะสีดำมะเมื่อมกลางห้อง แก้วกาญจน์ระบายยิ้มเป็นครั้งสุดท้าย ในขณะที่

เอื้อมมือขวาไปกดปุ่มสีแดงตรงด้านข้างพนักเก้าอี้...

ในห้องหมายเลข ๕ ยังคงว่างเปล่า รัฐไม่ได้ก้าวเข้าไปในห้องนั้นตามที่แก้กฏจนหวังไว้ เขายังคงยืนนิ่งอยู่ในห้องโถง สายตาจ้องแน่วแน่ว่าไปที่ห้องหมายเลข ๔ เขายังพอมองเห็นการเคลื่อนไหวของภรรยาสุดที่รักได้ร่างๆ จากการมองผ่านประตูกระจกฝ้าเข้าไปสิ่งสุดท้ายที่เขาเห็นดูเหมือนจะเป็นรอยยิ้มกว้างของเธอ ก่อนที่ประกายเจิดจ้าสีแดงสดของลำแสงที่ฉายออกมาจากที่ครอบศีรษะจะกลบร่างของเธอไว้หมดเมื่อลำแสงนั้นจางลงร่างของแก้กฏจนก็ไม่มีปรากฏอยู่บนเก้าอี้ในห้องหมายเลข ๔ อีกแล้ว

“ไม่!” เขาตะโกนก้อง“ผมจะไม่ยอมให้ไอ้เครื่องจักรพวกนี้มาบงการชีวิตของผมอีกต่อไป ชีวิตนี้ผมลิขิตเองไม่ใช่ที่นี่”

รัฐถลันออกมาจากห้องหมดอายุ เขาปะทะกับบิดาและมารดาของสร้อยสวาทที่กำลังเดินตระกองกอดกันเข้าสู่ห้องหมดอายุอย่างมีความสุข ทั้งคู่หันหน้ากลับมามองพร้อมกับตะโกนไล่หลัง “คุณ! อย่าทำอย่างนั้น!”

รัฐไม่ฟังเสียงใครอีกแล้ว เขาเผ่นพรวดเดียวออกมาถึงเชิงบันได ในขณะที่หนุ่มสาวที่เดินเคียงกันอยู่ข้างหน้าหันกลับมามองพร้อมกับเสียงร้องตื่นตระหนก “คุณพ่อ! อย่า...!”

เขายิ้มอย่างเป็นสุข เป็นยิ้มแรกในช่วงเวลาสัปดาห์สุดท้ายที่เขาคนเดียวที่ปฏิเสธห้องหมดอายุ เป็นคนเดียวที่คอมพิวเตอร์ประจำศูนย์บริการประชากรแห่งชาติไม่สามารถบงการได้เหมือนคนอื่นๆ เขารู้สึกได้ถึงสัมผัสสวาทหวีของสายลมแห่งอิสรภาพที่อาบอยู่รอบกาย แต่แล้วสายลมนั้นก็กลับร้อนแรงขึ้นอย่างกะทันหัน ความรู้สึกตึ่มตึงถึงเสรีภาพที่ได้รับขาดหายไปทันใด เขารู้สึกว่าสมองถูกบีบอย่างแรงจากพลังที่มองไม่เห็น จาก...

ร่างที่โลดลิ่วมาตามขั้นบันไดพร้อมกับรอยยิ้มแปรเปลี่ยนไปอย่างกะทันหัน โทนได้มีโอกาสเห็นหน้าพ่อนานกว่าที่คาดคิดแต่นาทีสุดท้ายที่เขาได้มีโอกาสเห็นคือ

ร่างที่หม่นคว้างกลางอากาศ

“ว่าไงหมอมวล” ชายผมสีดอกเลาในชุดเสื้อกาวน์สีขาว สะอาดตาเดินเข้ามาทักชายหนุ่มที่กำลังเพ่งมองภาพที่ปรากฏในจอภาพเบื้องหน้าอย่างสนใจ “มีอะไรเกิดขึ้นหรือ?”

“มีคนวิ่งเตลิดออกมาจากห้องหมดอายุครับอาจารย์” หมอหนุ่มตอบโดยไม่เสียสมาธิต่อการจ้องดูภาพของชายที่กำลังหม่นคว้างอยู่กลางแนวขั้นบันได

“อืม...เป็นรายที่แปลกมากนะเท่าที่เราเคยเจอ มีแต่วงจรควบคุมสมองทำงานก่อนที่เราจะส่งสัญญาณไปกระตุ้นวงจรการทำงานส่วนสุดท้าย ทำให้คนพวกนั้นหมดอายุก่อนมาที่นี่ แต่รายนี้มาถึงแล้วกลับเกิดปฏิกิริยาต่อต้าน อาจเป็นความบกพร่องในวงจรนั้นก็ได้ แต่เขาก็มารับการตรวจสอบทุกๆ ปีตามกำหนดไม่ใช่หรือ ยังดีที่มีนทำงานในหน้าที่สุดท้ายให้เราพอได้เห็นผลกันคุณช่วยส่งคำเตือนไปยังฝ่ายผลิตด้วยนะให้เพิ่มการทดสอบกับสมองถึงที่ศูนย์สัตว์ทดลองแห่งชาติให้มากขึ้น ให้ทางโน้นเพิ่มความรู้ในการสูมตัวอย่างให้มากขึ้นด้วยนะ คำเตือนสุดท้าย ส่งไปให้หมอที่อยู่ในหน่วยฝังวงจรกะโหลกเด็กด้วย เกือบไปแล้วซี ไม่นั้นสถาบันของเราคงโดนพวกหนังสือพิมพ์ทั้งหัวเขี้ยวหัวแดงตีแหลกแน่”ชายผู้นั้นร้ายยาว “ช่วยดูคนทางนี้ด้วยนะ ผมคงลาพักร้อนสักอาทิตย์หนึ่งว่าจะพาคอร์ปครวไปพักผ่อนที่พระบางรีสอร์ทที่เสียหน่อย”

ศาสตราจารย์ นายแพทย์นิกร สุนทรธิดิกาล ก้าวเดินลงบันไดด้วยท่าที่กระฉับกระเฉง เสื้อกาวน์ถูกถอดม้วนพับไว้ในอุ้งมือซ้าย เขาชายตามองพนักงานประจำศูนย์สองคนที่กำลังช่วยกันยกร่างไร้วิญญาณบนบันไดสวนขึ้นไปข้างบน ในขณะที่มือขวาล้วงกระเป๋าทางเกงหยิบกุญแจยานประจำตำแหน่งขึ้นมา เสียงอะอะของกลุ่มเด็กต่างวัย ๕+๖ คนที่ยืนรออยู่ใต้ต้นจามจุรีทำให้เขาหันหน้าไปเบื้องหน้าเหมือนเดิม พร้อมกับระบายยิ้มกว้างอย่างไร้กังวล

“เร็วหน่อยพ่อ พวกเรารอนานแล้วนะ!”

จาก ผู้สืบทอด, สำนักพิมพ์ดอกหญ้า : ๒๕๓๖

“รัศมีดารา” เป็นนามปากกาของ ดาราณีย์ ดันชัยสวัสดิ์ จบจากคณะอักษรศาสตร์ แต่กลับมาทำงานธนาคารและได้ทุนไปศึกษาต่อปริญญาโทที่สหรัฐอเมริกา ผลงานเขียนส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นแนวระทึกขวัญ และเรื่องชวนหัว ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้เธอมากคือ เรื่องสั้นชุด ชาวแบงค์ ปัจจุบันนอกจากจะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ บ.ม.จ.ธนาคารกสิกรไทยแล้วยังเป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ”

เมื่ออักษรทำแบงค์

“รัศมีดารา”

เราหอบตำรามาวางไว้ที่โต๊ะ แล้วมองราวกับจะให้มันซึมซาบเข้าไปในสมอง โดยที่ไม่ต้องท่อง

ถ้าตอนนั้นมีใครมาถามเราว่า “เบื่อมากหรือ”

เราว่าเราคงตอบคำถามนั้นไม่ได้ถูกต้องเท่าสภาพความรู้สึกของเราที่เป็นอยู่ เราพลิกสมุดหนังสือเหล่านั้นไปมา ตัวเรานั้นที่รู้ว่า เรายังไม่ได้ลงมือ “ดู” หนังสือเลย พอจิตสำนึกเตือนว่า “เถิดน้า” สอบครั้งสุดท้าย แล้วก็จะได้เป็นบัณฑิตกันเสียที โอ...สวรรค์ โก้ซมัด หลังจากที่ขบเคี้ยวกับตำรามาตลอด ๑๘ ปี ดูสิ เราเรียนหนังสือมา ๑๘ ปี เพียงเพื่อจะได้โบะไรสักใบให้เป็นที่ยอมรับว่า “ทรงภูมิ” เชื่อได้แค่ไหนก็ไม่รู้ว่า มีความรู้ความสามารถนะ คิดมากฟุ้งซ่านเปล่าๆ รวบรวมสมาธิดูหนังสือดีกว่า

เราลงมือเปิดสมุดหน้าแรก

เริ่มอ่านอย่างใจจดจ่อแน่นได้เพียงสองบรรทัดกับอีกสามตัว ฟอน้องชายที่เคาะพริกก็เดินถือของยาวๆ เหมือนของจดหมายราชการชูเข้ามาใกล้ๆ

“นี่อะไร...นี่อะไร”

“ไม่รู้สิ”

“ดูให้ดีๆ”

เราเขม่นมองเพราะไม่ได้สวมแว่นตา เห็นเขายิ้มๆ อย่างมีเลศนัย ขะรอยคงจะมีข่าวอะไรดีๆ วิธีหนึ่ง ซึ่งจะรู้ได้เร็วขึ้น ก็คือทำเป็นไม่สนใจ

“ไม่เห็นจะอยากดู”

“จอมอจากแบงค์ไงล่ะ”

“แบงค์อะไร แบงค์ที่พี่สมัครสอบเข้าทำงานนะเธอ”

“น่านแหละ เอ้า...เอาไปอ่าน เขาว่ามาว่าอย่างไร”

เราถือจดหมายฉบับนั้นค้าง รู้มาก่อนว่า ถ้าหากผู้ที่ผ่านการสอบสัมภาษณ์ แล้วทางธนาคารจะแจ้งข่าวให้ทราบทางจดหมาย ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่าเราสอบเข้าทำงานธนาคารแห่งนี้ได้ละสิ เราได้งานแล้ว เป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อวันที่ธนาคารส่งเจ้าหน้าที่ธนาคารไปรับสมัครนิสิตนักศึกษาถึงมหาวิทยาลัย และพวกเราพากันไปสอบนั้น เพื่อนๆ ยังพูดกันว่า

“สอบๆ ไปอย่างนั้นแหละ ใครๆ ก็ว่าแบงค์ก็ ต้องเอาคนสวยไว้ก่อน หรือไม่ก็ต้องเส้นหนุ่ยๆ”

“อย่างเรานอกจากจะไม่สวยแล้วยังขี้ริ้วสุดโต่งอีกด้วย เรื่องเส้นมันก็ไม่เป็นสายเอาเสียเลย”

สรุปแล้ว พวกเราก็ “สอบๆ ไปส่งๆ” อย่างนั้นแหละ โดยสรุปเอาไว้

ตั้งนานแล้วว่าจริงๆ แล้วพอเรียนจบ พวกเราก็จะแก้กันไป เป็นครูสอนหนังสือ โดยเฉพาะตัวเราเองหมายมั่นปั้นมือกว่า สองร้อยสิบสองเปอร์เซ็นต์ว่าจะเป็น “คุณครู” เป็น “แม่พิมพ์ ของชาติ” เอ้อ...สุดจะภูมิใจเขี้ยวแหละ แต่อยู่มากๆ ก็มี จดหมายมาถึงอย่างนี้...อย่างนี้ จะไม่ให้ตื่นเต้น ทนไหวเรอะ ทนไม่ได้ ต้องตื่นเต้น ตื่นเต้นจนดูหนังสือไม่รู้เรื่อง

ผลก็คือ เราตอบข้อสอบในวันรุ่งขึ้นไม่เป็นท่าเลย จึงมีความวิตกเข้ามาแทนที่ความตื่นเต้นว่า บางทีเราอาจจะ ต้องผ่านการ “แชม” ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปทำงาน ราชการก็ได้ เอ...แล้วถ้าเกิดเราต้อง “แชม” เข้าจริงๆ แบนด์ จะยกเลิกความคิดที่จะรับเข้าทำงานหรือเปล่า คงไม่หรอก เพราะแบนด์ก็ควรจะทันสมัยพอที่จะรู้จักคิดว่า เรียนหนังสือ มันก็ต้องมีสอบเมื่อมีสอบก็ต้องมีได้มีตกกันบ้างแหละ

หลังจากสอบเสร็จ เราไปรายงานตัวที่ธนาคาร ทำสัญญาค้ำประกันเรียบร้อยแล้ว ทางสำนักงานใหญ่โดยฝ่าย บุคลากร จริงๆ แล้วเขาว่า “ฝ่ายการพนักงาน” ก็ส่งตัวเรา ไปฝึกงานที่สาขาแห่งหนึ่ง นัยว่า ก่อนจะเป็นพนักงานแบงค์ ได้โดยสมบูรณ์พูนสุขนั้น ควรที่จะรอบรู้ในกิจการงานแบงค์ ให้ทั่ว หรืออย่างน้อยอย่างมากที่สุดก็เกือบทั่วทุกอย่าง

สาขาที่เราไปฝึกงานนี้รู้ทีหลังว่าเป็นสาขาใหญ่ที่สุดเพราะอดีตเคยเป็นสำนักงานใหญ่มาก่อนนั่นเอง เราถือ จดหมายนำตัวเข้าไปพบผู้จัดการ ผู้จัดการอ่านจบแล้วยิ้ม นิดๆ ก่อนจะส่งจดหมายฉบับนั้นต่อไปให้ผู้ช่วยผู้จัดการ ผู้ช่วยเป็นสตรีวัยกลางคนท่าทางใจดีพอให้ใจขึ้นบ้าง ผู้ช่วย อ่านจดหมายฉบับนั้นหลายตลบขยับแว่นแล้วหลายครั้งก่อน จะถามเราเบาๆ ว่า

“หนูจบอักษรศาสตร์หรือจะ”

“ค่ะ”

เราตอบรับเบาๆ เช่นกัน เพราะยังไม่แน่ใจว่าจะ จบจริงๆ หรือเปล่า ก็ยังไม่ทราบผลสอบนี่นา ผู้ช่วยพยักหน้า อย่างกังขา พิมพ์กำกับตัวเองว่า

“จบอักษรจะให้มาฝึกงานธนาคาร”

ว่าแล้ว ผู้ช่วยก็ถอดแว่นตาออกมาเคาะกับโต๊ะ อย่างใช้ความคิด แล้วจึงลุกขึ้นอย่างลึกลับ

“งั้นหนูมารู้จักกับผู้ใหญ่ก่อน”

ผู้ช่วยพาเราเดินไปตามโต๊ะต่างๆ พร้อมกับยื่น จดหมายให้ “ผู้ใหญ่” หลายคนอ่านส่วนมากทำท่าไม่ค่อย แน่ใจ สงสัยว่าจะฝึกงานธนาคารให้เราได้อย่างไรมากกว่า

แนะนำพอเป็นที่ “รู้จัก” แล้ว ผู้ช่วยก็พาเราไปนั่ง อยู่ที่หน้าโต๊ะออฟฟิศเซอร์ ซึ่งหมายถึงพนักงานระดับที่มี

ตำแหน่ง

“หนูหนึ่งดูประภาวรรณเขาทำบัญชีนะ แล้วพอวัน จันทร์หนูจะต้องฝึกแทนประภาวรรณ เขาจะได้ย้ายไปฝึก แผนกอื่น”

แล้วผู้ช่วยก็รู้สึกเหมือนจะโล่งใจที่จับเราวางไว้ที่ได้ ที่หนึ่งได้ เรายิ้มให้กับหญิงสาวสวยทันสมัยที่ชื่อประภาวรรณ เธอยิ้มตอบอย่างเป็นกันเองที่สุด พลังพูดว่า

“นี่ชื่อแคंपนะ แคंपที่แปลว่าหมวกนะไม่ใช่แปลว่า เฮโรอิน”

ตั้งแต่นั้นมา เราเรียกเธอว่า แคंप จนเกือบจะลืมชื่อ จริงๆ ไป

“จะทานอะไรไหมคะ”

ออฟฟิศเซอร์คนนั้นถามเรา เรายิ้มนิดๆ ปากตอบ ปฏิเสธ แต่ชะรอยเขาคงมีหลักใจโคตรอ่อนข้างสูง เขาจึงสั่งน้ำ ส้มให้เรา เรานั่งอยู่ตรงนั้นอย่าง “ดู” งานจริงๆ ฟังเสียงแคंप เรียกออฟฟิศเซอร์คนนั้นบ่อยๆ แต่จับชื่อไม่ได้ถนัด พอวัน ต่อมา เราจึงตัดสินใจเรียกว่า “คุณอาคิน”...เขาเป็นชายหนุ่ม สมัยใหม่ ทำทางคล่องแคล่วสุขภาพ สมเป็นนักธนาคาร คอยสนุก ไร่แจ่มใส พอคัน ๑ เข้าสักหน่อย ระบบอาวุโสจากมหา วิทยาลัยยังซาบซ่านอยู่ในสายเลือด เราจึงเปลือยเรียกเขาว่า “พี่อาคิน” แล้วเราก็ได้รู้ว่าจริงเขาชื่อ “อคิน” และอาจจะไม่ ยินดีให้เราไปใช้สายเลือดสีชมพูกับเขาก็ได้ เพราะเขามีเลือด เหลืองแดงงามเด่น

เช้าวันจันทร์ต่อมา แคंपย้ายไปฝึกแผนกอื่น เราเข้า ประจำแทนที่แคंप คือทำหน้าที่ลงเงินสดประจำวัน เจ้าของ ตำแหน่งคือคุณธีระ เราคิดว่าคุณธีระเป็นคนดู วันไหนคุณธีระ ยิ้ม เราคิดว่าพระอาทิตย์ขึ้นสองดวงพร้อมกัน อีกดวงจะมาจาก ไหนเราขี้เกียจจะค้นหา

ตอนเช้า เราจะต้องหยิบสลิปขึ้นมาสักห้าหกแผ่น เขียนวันที่ แผ่นที่ลงยอดเงินคงเหลือจากวันก่อน จากนั้นก็รอ ว่าใครเอาเงินมาฝากหรือมาถอนบ้าง วันจันทร์เป็นวันที่งานยุ่ง ลูกค้ายาก เมื่อลูกค้าเอาเงินมาเข้าธนาคารพร้อมกับสมุดบัญชี ของลูกค้า เจ้าหน้าที่ตรงเคาน์เตอร์จะตรวจนับ เช่นชื่อและ ประทับตราในใบฝากเงิน แล้วส่งใบฝากเงินนั้นมาให้เรากรอก จำนวนเงินลงในสลิป เราจะต้องจำแนมๆ ว่า สายเชนธ์ที่อ่าน ไม่ออกนั้นเป็นของพนักงานรับเงินหมายเลขหนึ่ง หรือสอง หรือสาม ถ้าเรามีเวลาแกะลายเชนธ์ของพนักงานรับเงินเหมือน สมัยการอ่านศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็จะดีหรอก เพราะจะทำให้เรารู้สึกดีใจว่าได้ใช้วิชาที่เฝ้า “โตดเรียน” มา เป็นประโยชน์บ้างเล็กน้อย พอจำสายเชนธ์ได้แล้ว เราจะจดลง

ในช่องรายการว่าหมายเลขหนึ่ง สองหรือสาม ทั้งนี้ ทราบภายหลังว่าเพื่อความสะดวกขั้นหนึ่งในการตรวจเช็คหากเกิดมีรายการบัญชีเลื่อมล้ำกันเกิดขึ้น จากนั้นก็จะลงหมายเลขประจำสมุดบัญชีของลูกค้า และลงในช่องรายรับว่าลูกค้านั้นๆ นำเงินมาฝากธนาคารเป็นจำนวนเท่าไร ส่วนในช่องรายจ่ายนั้น เราจะต้องคอยไปตรวจในตะกร้าที่ใส่เช็คซึ่งจ่ายเงินไปแล้ว นำเช็คเหล่านั้นมาจดลงในสลิป เขียนเลขที่เช็คตรงช่องรายการ ลงจำนวนเงินที่ช่องรายจ่าย พอตอนเย็นธนาคารปิดบัญชี เราจึงรวมยอดเงินรายรับและรายจ่าย ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว คนที่ทำบัญชีจะต้องใช้เครื่องบวกเลขเป็นหรือมิฉะนั้นก็จะต้องดีดลูกคิดเป็น เราไม่เป็นสักอย่าง แต่ได้ใช้ความอดทน และความตั้งใจอันสูงส่งของเรา “หัด” ใช้เครื่องคิดเลข พอจะจำได้ทีละตัว ไม่เร็วแต่ก็ๆๆ ตั้งๆ อย่างคนอื่นทำ

“เราปลอบใจตัวเองเวลาบ่นว่า “ข้าฯ ได้พริ้มเล่มงาม”

เย็นวันจันทร์ เมื่อเราบอกยอดรายรับรายจ่ายออกมาแล้ว เราจะต้องเอายอดเงินที่คำนวณได้ ไปเทียบกับยอดเงินที่แคชเชียร์ ถ้าสองกรณีตรงกัน ก็เป็นอันถูกต้อง พอแคชเชียร์กดเครื่องบวกเลขของเขา ปรากฏว่ายอดเงินรายรับของแคชเชียร์ และของเราต่างกันอย่างลิบลับ เราใจหายวูบ เพราะยอดเงินรายรับของเราขาดไปแสนกว่า เราคงหน้าซีดและทำหน้าที่เหมือนจะร้องไห้ คุณเอคินจึงปลอบว่า

“ไม่เป็นไร แสทนกว่าเท่านั้นเอง ค่อยๆ หาเดี๋ยวก็ได้”

ใจเรานึกว่า ถ้าเป็นสมัยเรียนหนังสือ เราจะต้องตีความหมายนี้ไปอีกแง่หนึ่งตามลักษณะของผู้วิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีทันที แต่นี่คุณเอคินเป็นนักธนาคาร คงไม่มีอารมณ์เสียดื้อเยาะเย้ยคนเล่นๆ

“ลืมลงอะไรละหนูเอ๊ย”

คุณธีระบ่นเบาๆ พลงค่อยๆ หาอย่างที่คุณเอคินว่า เรานึกในใจว่า

“จะรู้ได้ยังไง ถ้ารู้ว่าลืม ก็หมายความว่าไม่ลืมนะสิ ธรรมดาวิทยาค้นพื้นฐานแท้ๆ เชียว”

เราจำได้ ห้าโมงยี่สิบนาที (เลยเวลาปิดบัญชีมาสองชั่วโมง) คุณธีระถึงได้โยนปากกาลงบนโต๊ะ พร้อมกับบอกรายใจเฮือกใหญ่

“เจอแล้ว นี่ไง โบนัสฝากสองใบไม่ได้ลงใบละเจ็ดหมื่นเก้าร้อยหกสิบบาท”

เรายิ้มแห้งๆ ยืนหน้าไปดูใบเบย์อินหรือใบนำฝาก

ซึ่งคุณธีระหาออกมาได้ ปรากฏว่าสองใบนั้นไม่มีลายเซ็นผ่านของเรา

“พื่อคินนั่นแหละ ตรวจเซ็นแล้วไม่ส่งมาให้ลง”

เราบ่นเบาๆ แต่คุณเอคินประสาทุโวราวกับเครื่องเรตาร์

“ว่าอะไรนะอะ”

“เปล่านี่ ทำไมหรือคะ”

“ผมได้ยินชื่อผมแว่วๆ”

“อ้อ...ว่าพื่อคินนะขยันทำงาน ปีนัดได้สองชั้น”

“ขอให้สมพรปากเถอะหน้า จะเลี้ยงใหญ่”

ปากพูด หัวเราะ มือถือปากกาเซ็นชื่อแกรๆ บางทีทำงานไปคุณเอคินก็ฮัมฮัมเพลงไปเราอยากถามว่าทำไมคุณเอคินถึงปรับอารมณ์ให้แจ่มขึ้นอยู่ทั้งวันได้แต่ยังไม่มีโอกาสถามเราก็ได้รู้เสียก่อนว่า คุณเอคินแจ่มใสอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะว่าโลกของคุณเอคินกำลังเป็นสีชมพู และดอกกรักบานสะพรั่งอยู่ในหัวใจ

เย็นวันนั้น เรากลับบ้านอย่างละห้อยละเหี่ยวใจ ดีใจอยู่ชนิดหนึ่งที่วันรุ่งขึ้นได้หยุดหนึ่งวัน เพราะเป็นวันสงกรานต์ แต่พอเช้าวันพุธ เราแต่งตัวไปก็คิดทวนอยู่ในใจว่า “เจ้าประจัน ขออย่าให้ลงบัญชีผิดเลย”

ตลอดวัน ทุกอย่างผ่านไปเหมือนเดิม พอตอนเย็นเราถือยอดเงินรายรับรายจ่ายไปหาแคชเชียร์ รอเวลาที่แคชเชียร์จะกดเครื่อง ใจเต้นตุ้มๆ ราวกับกลองศึกพม่า

พอแคชเชียร์กดเครื่อง เราก็เข้าอ่อน

ยอดรายจ่ายของเราขาดไปยี่สิบสองสตางค์

“โธ... พื่อคินผิดอีกแล้ว คุณธีระคะ ผิดไปยี่สิบสองสตางค์”

“รับหรือจ่ายล่ะทีนี้”

“จ่ายคะ น้อยไป”

“ไม่เป็นไร เดี่ยวหาเจอผมให้บาทหนึ่งเอา”

คุณเอคินยังล้อเล่น แต่เรายิ้มไม่ออกเสียแล้ว ส่วนคุณธีระ ดูเหมือนจะรู้ชะตากรรมของตัวเอง จึงไม่ “ดู” แต่ไม่ยิ้มตามเคย เสียงคุณเอคินฮัมเพลงอย่างสบายอารมณ์เออ... เวลาที่เราเป็นทุกข์นี้ คนอื่นเขาเป็นสุขกันถมไปนะชะรอยเราคงจะดีหน้าพิกล คุณเอคินจึงหยุดฮัมเพลง หันมาปลอบว่า

“ไม่เป็นหรอกอะ ของอย่างนี้ก็ต้องมีผิดพลาดเป็นธรรมดา คนที่ไม่ได้ทำผิดคือคนที่ไม่ได้ทำอะไรใช้ไหมอะ”

เรานึกในใจว่า ช่างเป็นคำปลอบอย่างเป็นทางการเสียนี้กระไร ก็ยังดีที่ “ชาวเบงค์” คนอื่นๆ ไม่ได้ขุ่นเคืองกับ

เรามากนัก

“มาดูนี่สิ ถ้าเป็นนักเรียนต้องโดนตี”

“อะไรคะ คุณธีระ”

“ดูเชคใบนี้สิ เท่าโหระ”

“ห้าพันคะ

“ไม่มีสตางค์อะไร”

“โน้”

เราตอบอย่างมั่นใจมั่นใจใจ เพราะใบเชคใบนั้นเขียนตัวเลขห้าพัน และเขียนเอ็กซ์สองตัว ส่วนร้อยก็แสดงว่าไม่มีเศษสตางค์ค่าอธิบายตัวเลขเป็นภาษาจีนเราอ่านไม่ออก

“ดูดี ๆ นี่มันห้าพันกับยี่สิบสองส่วนร้อย”

“ไหนคะ”

เราเขม่นมองดี ๆ ก็รู้สึกจะเห็นจริงด้วย โห...ใครก็ใครเกิด ลองเขียนตัวเลขสองอารบิคหัด ๆ กับตัวเอ็กซ์หัด ๆ ดูซิ จะรู้ว่ามันเหมือนกันแค่ไหน เรานึกก่อนไปถึงคนเขียนเชคโน้เน่ ไม่รู้จะรีบร้อนกันไปถึงไหน หรือต่อให้เขามีเวลาพอที่จะเขียนได้อย่างชัดเจนสละสลวย เขาก็ต้องเขียนให้มันหัด ๆ ยุ่ง ๆ อย่างนั้นเองทั้งนี้เพื่อแสดงความเป็นนักธุรกิจผู้มีภารกิจวุ่นวาย

เพียงไม่นาน เราก็ติดนิสัย “ไม่ดี” อย่างหนึ่งของนักธนาคารมา คือเซ็นชื่อให้อ่านไม่ออก และเขียนลายมือยุ่ง ๆ

“ผมว่าแล้ว คุณไม่ใช่แวนเวลาลงบัญชี”

เสียงใครไม่รู้ว่า เราคือนอยู่ในความคิด “ฮึ”

เหตุการณ์อันน่าระทึกใจผ่านไปอีกหนึ่งวัน

บ่ายวันรุ่งขึ้น คุณธีระไม่อยู่ ติดธุระ ส่วนคุณอคินแวน ๆ ว่าจะไปดูรถที่ซื้อใหม่ เรานั่งหง่าวอยู่ที่กองเงินคนเดียว นาน ๆ แคบจึงจะแวะมาคุยกับเราเสียทีหนึ่ง เหลียวไปเหลียวมา เราจึงนั่งจิ้มเครื่องคิดเลขเล่น ทั้ง ๆ ที่คุณธีระสั่งไว้ว่าลงบัญชีแล้วไม่ต้องบวก เขาจะมามบวกเอง เพราะเราบวกผิดทุกทีสิน่า

อีกสักครู่ใหญ่ ๆ คุณอคินก็กลับมา ใช้น้ำแฟ้มโมกกลมจนเรานึกขึ้น

“พ้อคินพัดให้ผู้จัดการเห็นสิคะ จะได้ติดแอร์เพิ่ม”

“ผมก็ว่างั้น เป็นไงอะ งานมากไหม”

“ไม่มากคะ”

“ดีอะ จะได้มีเวลาระวังละเอียดขึ้น”

เราพยายามปรับตัวปรับใจให้ชินชอบอยู่กับงานของเรา แม้ว่าบางครั้งจะต้องฝืนความรู้สึกก็ตามที่ เราควรจะฉลาด และมีเหตุผลพอที่จะระลึกได้ว่าไม่เคยมีใครไต่ในหูกลิ้ง

ที่หวัง เราเรียนมาอย่างหนึ่ง แต่กลับต้องมาทำอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเราทำได้ ก็นับเป็นความสำเร็จที่สูงกว่าใครมิใช่หรือ เราคิดอย่างนั้น และมีความสุขอยู่กับความอหังการของเราเสียด้วยสิ...

เราต้องฝึกงานอยู่ที่กองเงิน จนถึงวันศุกร์

เช้าวันศุกร์ เราจึงบอกคุณธีระว่า

“วันนี้วันสุดท้าย จะทำอย่างไรลายเลยคะ คุณธีระ”

วันนี้เนิ่นนานมาก คุณอคินไปติดต่องานที่สำนักงานใหญ่ เราจึงต้องลุกจากโต๊ะบอย ๆ เพื่อเอาสมุดบัญชีของลูกค้าไปให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเซ็นชื่อแทนคุณอคิน เขาไม่ใช่คนช่างชวนคุยเหมือนคุณอคิน เราก็เลยติดต่อกับเขาอย่างเงิบเขยิบ คือยื่นสมุดให้เขา เขาเซ็นชื่อเสร็จ ยื่นกลับให้เรา เราเอาไปส่งคินให้ลูกค้าแล้วกลับไปโต๊ะของเรา ติดต่องานอย่างนี้หลายสิบเที่ยว เราจึงได้ยินเสียงเขาพูดว่า

“วันนี้เดินมากเหนื่อยนะอะ”

“คะ” รู้สึกจะหลายสิแล้ว”

คราวนี้เราได้ยินเสียงหัวเราะก๊าก ๆ จากเขาจนเราตกใจ รีบถอยกลับไปโต๊ะของเราแทบไม่ทัน เอ...คนหน้าตายนี้มักจะเสี้ยนต้นหรืออย่างไรกันนะ

ความรีบร้อนทำให้เราถอยไปชนโต๊ะแคชเชียร์ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ แคชเชียร์เงยหน้าขึ้นมองแล้วขมวดคิ้วกับหน้าก้มตาทำงานต่อไป เราเพิ่มพ้าขอโทษ

ตอนเย็นเราไปเทียบยอดเงินกับแคชเชียร์ตามเดิม ใจเราเดินราวกับรอฟังผลการออกสลากกินแบ่งยังงี้ยังงั้น เขียว พอดีแคชเชียร์กดเครื่องของเขาออกมา เรา “ไฉไล” จริงคือผิดทั้งรายรับและรายจ่าย กว่าที่คุณธีระจะหา “ความผิด” ซึ่งเกิดจากความละเพร่าของเราเจอก็เกือบค่ำ

“วันจันทร์ย้ายไปแผนกฝากประจำแล้วคะ”

เรารีบบอก เมื่อคุณแคชเชียร์ตีหน้ามุ่มยเข้ามา

“คุณทำยุ่งทุกวัน”

ไม่รู้เขาจะบ่นจริงหรือแกล้งบ่น แต่เราก็ออดที่จะคิดนิยบวกเข้าข้างตัวเองไม่ได้ว่า

“เออะเน่า ถ้าเราไม่ทำยุ่ง คุณก็ทำงานเรียบ ๆ เซ็ง ๆ ไม่มีอะไรตื่นเต้น ชีวิตน่าเบื่อตายเลย”

แต่เราก็แกล้งพูดเสียงเสียว ๆ ว่า

“ผิดอีกแล้วพ้อคิน ผิดทุกวันเลย”

“ไม่เป็นไรหรอกอะ อักษรศาสตร์ไม่ได้สอนให้ทำบัญชีนี่อะ”

จริงๆ ด้วยสิ เมื่ออักษรทำบัญชีจะไม่ให้ยุ่งอย่างไรไหว

จาก เรื่องสั้นชุด “ซารแมงค์”

มัทนยา ธนะภูมิ จบจากคณะ
อักษรศาสตร์รับราชการที่กรมชลประทาน
เป็นนักเขียน, นักแปล ผลงานสำคัญ
เช่น เรื่องสั้นชุด “ชาวเขื่อน” และชุด
“เลขาניתานาย” ผลงานเล่มล่าสุดเป็น
สารคดี “ก.ศ.ร.กุหลาบ”

ลายมือขอม

มัทนยา

“เพื่อน ๆ เรียกฉันว่าไอ้ขอม
ก็เพราะลายมือของฉันนี่แหละ
คุณรู้ไหมว่าบางทีตัวมันเอง
ยังอ่านลายมือของมันไม่ออกเลย”

นายเป็นคนมีลายมืออันหาได้ยากคือคล้าย ๆ อักษรขอมปน
อินทระเคียวเมื่อเอมเข้ามาทำงานใหม่ ๆ นายจึงซื้อแว่นขยายให้เอมใช้หนึ่งอัน
เพื่อประโยชน์สุขของทั้งสองฝ่าย แต่กระนั้นก็ยังไม่ได้ทำให้สถานการณ์กระเตื้อง
ขึ้นมากนัก ด้วยว่าเอมทำงานอยู่กับนาย ๓ เดือนก็แล้ว ๔ เดือนก็แล้ว
เอมก็ยังอ่านลายมือของนายอย่างกระฉิกกระฉักเป็นที่น่าสมเพชเวทนาของคน
ใกล้ชิดยิ่งนัก

“นายเค้าเขียนสั่งงานคุณเป็นตัวเลขี่ไร คุณถึงอ่านยากยั้งนี้” คุณซิด
เคยถาม

“เอมก็ไม่รู้เหมือนกัน” เอมตอบพลงปาดเหงื่อ “บางทีเอมก็คิดว่า
นายเขียนภาษาไทย แต่ดูๆ ไปเอ๊ะซักจะไม่ใช่เสียแล้ว ดูพัน ๆ กันไปหมดยังกะ
ภาษาอื่น”

“ภาษาขอม” คุณซิดบอกอย่างมั่นใจ

“เอ๊ะ ทำไมคุณซิดรู้”

“ก็ผมเรียนหนังสือกับมันมา เพื่อน ๆ เรียกมันว่าไอ้ขอม ก็เพราะลายมือ
ของมันนี่แหละ คุณรู้ไหมว่าบางทีตัวมันเองยังอ่านลายมือของมันไม่ออกเลย”

เมื่อนายอารมณ์ดี เอมก็เลยเสียบเคียงตามอย่างเกรงใจว่า ทำไมนายจึง
เขียนหนังสือหวัดนัก

“ผมรีบเขียน” นายตอบอ่อย ๆ “กลัวจะลืม”

“เขียนหวัดนักเอมก็แะเหมือนกัน” เอมบอกอ่อย ๆ บ้าง “เอมอ่าน
ไม่ออกนี่คะ”

“ผมก็อ่านไม่ออกเหมือนกัน” นายบอกอ่อยลงไปอีก “แกมยังจำไม่ได้
เสียอีกว่าเขียนอะไรไปมั้ง ก็ผมรีบเขียนนะ คุณรู้”

ตกลงเวลานายเขียนอะไรยาว ๆ ก็ตกที่นั่นเอมต้องอ่านให้ออกแล้วก็
นายเองนั่นแหละที่จะมาแะแะกันว่านายเขียนว่ากระไร เพื่อเอมจะได้เขียนไว้
ค่อยยังชั่วขึ้นแล้วส่งไปพิมพ์ ผลสุดท้ายเลยต้องใช้วิธีนายบอกคำบอกไปให้เอมจดซึ่ง
นายก็ไม่ค่อยชอบนัก

“มันไม่ ‘มัน’ เหมือนเขียนเอง” นายบอก “เขียนเองนี่ ต่อตรงนี่

โยงตรงนี้ได้”

กระดาษที่นายเขียนสั่งงานซึ่งมีโยงตรงนั้นโยงตรงนี้เอมจินดาแล้วจึงไม่รู้สึกละอะไร แต่วันหนึ่งคุณกิจจามาแจ้งคุณที่โต๊ะเอมแล้วก็ร้องอย่างแปลกใจ

“ไอโฮ คุณเอม นั้นลายแทงมหาสมบัติของใครนะ มีภาษาโบราณเท่ากับพราวเขียว”

“นี่ถ้านายได้ยินเข้าละก็ อูยยยย...เสียใจ”

ความจริง ถ้าจะว่ากันอย่างยุติธรรมแล้ว ลายมือของนายก็ไม่ถึงขั้นที่เสมียนพิมพ์ดีดจะต้องกินยาแก้ปวดหัวเอมเคยมีเพื่อนนักเขียนคนหนึ่งเป็นคนชอบเขียนเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ประเภทพระเอกเป็นเจ้าชาย นางเอกเป็นพระราชกุมารีอะไรทำนองนั้น เธอหัวฟัดหัวเหวี่ยงกับเจ้าหน้าที่พิสูจน์อักษรจนเธอเองนั้นแหละต้องเป็นฝ่ายกินยาแก้ปวดหัวเป็นประจำทั้งนี้เพราะเวลานางเอกร้องให้ชบกับพระเพลาวงเล็บตักของพระเอกที่ไร ปฏิเสธแล้วกลายเป็นร้องให้ชบพระบาทวงเล็บตักของพระเอกทุกทีไป ความจริงลายมือของรุ่นพี่คนนี้ก็ร้ายแรงอยู่จะไปโทษคนปฏิเสธเขาคนเดียวก็ไม่ถูก

“โอ้ ของพรรคนี้มันก็น่าจะใช้สามัญสำนึกกันมันนะหนู” เธอบ่นกะเอม “ถ้าแค่ว่าชบพระอุระกลายเป็นชบพระอุระพี่ก็ยังไม่พออีก แต่จะให้ชบตักกลับเป็นชบดินนี่ออกจะยุ่งไปๆ อยู่นะ”

“แล้วพี่ทำยังไงคะ” เอมซักไซ้ (เพื่อที่จะนำไปใช้กับนายต่อไป)

“พี่เลยต้องวงเล็บภาษาปะกิดเอาไว้ด้วย” เธอบอกเปลี่ยๆ “อย่างเขียนว่าพระเพลาที่วงเล็บ lap เขียนว่าพระบาทที่วงเล็บ feet”

“ไอเดียดินะคะ” เอมชม “แล้วเป็นยังไง ค่อยยังชั่วผิดซ้ำมันใหม่คะ”

เธอส่ายหน้า ละเหยียยขึ้นกว่าเดิม

“คราวหนึ่งพี่เขียนว่า ‘พอลิ้นพระสุรเสียง ชายหนุ่มก็ทรุดกายลงกับพื้นพระตำหนัก กราบลงแทบพระบาทวงเล็บ feet ด้วยอารยะยิ่ง’ เขาพิมพ์ออกมาว่ายังงี้ ‘พอลิ้นพระสุรเสียง ชายหนุ่มก็ทรุด กบแทบกับจิมพระนำหนัก กราบลงแทบพระบาทวงเล็บ feet ด้วยอารยะยิ่ง’...พี่กำลังคิดอยู่นะว่า ถ้าหาอาชีพอื่นได้พี่เลิกเป็นนักเขียนดีกว่า”

“แต่อย่าไปเป็นคนตรวจปฏิรูปหรือเป็นเลขชายเลยนะคะ” เอมบอก (ในใจ)

เดี๋ยวนี้พี่คนนั้นไปทำงานบริษัทเทรดดิ้ง เป็นใหญ่เป็นโตขนาดนายท่ารถหรือยังไปแล้ว แล้วก็ดูเหมือนจะลืมเรื่อง ‘กราบลงแทบพระบาท วงเล็บ feet ด้วยอารยะยิ่ง’

ไปเสียแล้ว

ความจริง เอมก็ไม่ได้ตั้งใจจะมาทำงานเป็นเลขชาย เมื่อเข้ามาทำงานก็คิดว่าคงจะได้ทำราชการธรรมดา ต่อเมื่อทางการเขาส่งนายมาให้และสั่งให้เอมเป็นเลขชาย นาย เอมก็เลยตกบันไดพลอยโจนเป็นมาเรื่อย ๆ จนบัดนี้ ถ้ามีคนถามว่าเอมชอบงานเลขชาย หรือไม่ เอมก็จะบอกอย่างแน่ใจว่าชอบ เพราะงานเลขชาย เป็นงานสนุก ได้ทำงานกระฉับกระเฉงตลอดวัน เดี่ยวรับโทรศัพท์ เดี่ยวมีแขกมาพบนาย เดี่ยววิ่งไปติดต่องานตรงโน้นตรงนี้ วันหนึ่งๆ แทบไม่ได้อยู่นิ่ง นับว่าสนุกอยู่ แถมยังมีเพื่อนพ้องของนาย ซึ่งกลายเป็นเพื่อนเอมไปเสียแล้ว โดยผลการ มาคุยโน่นนี่สนุกๆ ทำให้ได้หัวเราะไม่มีเบื่อ แต่พูดกันจริงๆ งานเลขชานุกรการก็เป็นงานหนักแล้วก็เหนื่อยมากถ้ามีนายขยันมากหรือมีนายที่มีงานมาก เอมมีเพื่อนเป็นเลขชาย มากมาย หรือจะพูดให้ถูกก็คือเพื่อนของเอมเกือบทุกคนก็เป็นเลขชาย เหมือนๆ กับเอม ต่างก็ออกปากเป็นเสียงเดียวกันว่าเหนื่อย ถ้าคนไหนมีนายดีเห็นใจลูกน้องก็พอค่อยยังชั่ว ถ้าใครมีนายจู้จี้ไม่โหด เจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจแล้วก็คิดว่าคนราวกับเป็นขี้ขาม้าครอกก็เป็นอันว่าช่วยไป เงินเดือน ๒ ชั้นหรือ ๓ ชั้นที่นายให้ปลายปีก็ไม่มีความหมายอะไรทางด้านจิตใจในเมื่อเลขชายต้องทำงานด้วยความทุกข์ทรมานใจมาตลอด

เกิดมาเป็นเลขชาย ต้องรู้อะไรนะ นี่เป็นคติพจน์ที่คนเป็นเลขชาย ทุกคนจะต้องรู้ดี ไม่ว่าเลขชาย คนนั้นจะเป็นเลขชายที่ดีหรือไม่ก็ตาม เอมทำงานเป็นเลขชาย มาหลายปีติดต่อกันแล้ว แต่ก็ยังรู้สึกว่าตัวเองยังเอาดีไม่ค่อยจะได้ ด้วยว่าการพยายามแต่จะทำให้ถูกใจคนนั้นไม่ใช่ของง่ายเลย ในเมื่ออารมณ์และใจของคนนั้นซึ่มักจะเปลี่ยนแปลงไปต่างๆ นานา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์ของคนที่เป็นนายซึ่งจะนึก (เอาเอง) ทุกวันที่ว่า คนเป็นเลขชาย นั้นต้องรู้อะไรและทำให้ถูกใจคน (เท่านั้น) การเป็นเลขชาย จึงเท่ากับเที่ยวได้ไล่ตะครุบใจนายอยู่ตลอด ๘ หรือ ๙ หรือ ๑๐ ชั่วโมงที่อยู่ด้วยกันอย่างน่าเหน็ดเหนื่อยยิ่งนัก บางทีเอมยังอดนึกไม่ได้ว่า คนที่เป็นเมียนั้นง่ายและสะดวกสบายกว่าคนเป็นเลขชาย ของผู้ชายขี้โมโหสักคนหนึ่งเป็นไหนๆ ในเมื่อคนที่เมียนั้นได้พบและได้พูดคุยกับผู้ชายคนนั้นเพียงวันละไม่กี่ชั่วโมง บางคนอาจจะไม่ถึงชั่วโมงเสียด้วยซ้ำ ในกรณีนี้เธอเป็นภรรยาแผนโบราณอยู่บ้านและสามีไม่ใช้นารีแผนปัจจุบันที่อื่น

เอมมีเพื่อนเป็นเลขชาย ของผู้ชายบ้างนางบางคนซึ่งรีบร้อนออกจากบ้านแต่โกโก้เพื่อไปทำงานแต่เช้า อันเป็นผลให้เลขชาย ผู้นำสงสารต้องตะเกียกตะกายไปรับหน้าแต่เช้าไปด้วย พอลงนั่งโต๊ะทำงาน ผู้ชายบางคนนั้นก็จะมีคลุ้มคลั่ง

ไปกับแฟ้มโน้ตแฟ้มนี้ โทรศัพท์เครื่องโน้ตเครื่องนี้ชมคนโน้ต
 ด่าคนนี้ (อย่างหลังเสียละมาก) ไม่ก็ประชุม...ประชุม
 และประชุม สลับกับการออกมาเรียกหาแฟ้มชื่อแปลกๆ
 ที่คนสำคัญว่ามี (แต่เลขาฯ รู้ว่าไม่เคยมีในสากลโลก) พอถึง
 เวลาพักกลางวัน ผู้ชายบ้างนางก็จะนั่งทำงานเฉยเสียยังงั้น
 แหะละ จนเกือบจะบ่ายโมง เพื่อจะตะลิตะลานไปกวาดหา
 อาหารเหลือๆ ในโรงอาหาร (ถ้ายังมี) ในเวลาบ่ายโมงเศษๆ
 เมื่อคนอื่นเขาอ้อมกันไปแล้ว ดูดๆ อยากรๆ นำเอกสารเต็มที
 เมื่อกินเสร็จก็ตะลิตะลานกลับมาทำงานงเงินต่อจนเย็นย่ำ
 สนิทหรือคำมิดราวกับว่าพรุ่งนี้โลกจะปิดกิจการก็ไม่ปาน
 การรงงานเช่นนี้ทำให้เลขาฯ ทั้งหลายทั้งปวงต้องกลืนยาแก้
 ปวดหัวบ้าง เป็นความดันสูงบ้างและโรคประสาทบ้าง
 (เหมือนๆ กับนาย) ไปโดยทั่วหน้า

แม้ว่าเธอจะไม่เคยระทมขมขื่นกับนาย แต่บางครั้ง
 เมื่อมีงานยุ่งๆ ระดมเข้ามาหลายๆ เธอก็ยังคงนึกสงสารตัวเอง
 ว่า นี่ตุนึกยังงั้นถึงได้มาเป็นเลขานุการ

ความจริงนายของเธอก็เป็นนายที่ดีพอใช้คือไม่
 จู้จู้ขี้น ถึงไม่โหดบ้างก็หน้าบึ้งประเดี๋ยวประด๋าว พอได้นั่งแอร์
 เย็นๆ วดไอเลียงสักแก้วใหญ่ๆ ประเดี๋ยวก็หาย ความจริง
 นายก็เคยอารมณ์เสียหน้าตาบูดบึ้งตึงเครียดบ้างเหมือนกัน
 เวลางานด่วนๆ และยุ่งๆ เพราะเหตุที่เป็นคนใจร้อนทำอะไร
 ก็จะทำให้ได้ดังใจเร็วที่สุด ดังนั้นเธอจึงต้องพัฒนาการตัวเองให้
 เป็นคนทำอะไรว่องไวเหมือนมี ๑๐ มือ ๑๐ เท้าไปด้วยเพื่อให้
 ทันใจนาย

คุณศักดิ์ยังคงนึกแทนนายว่า

“หยั่งนายนี้ให้แกขื่นรถเมลิไม่ได้หรอก ชะอืดๆ
 หยุตที่ละป้ายๆ ปรี๊ดตด...จอดลูกพี ปรี๊ดตด...ป้ายลูกพี งุ่มง่าม
 ยังงั้นแกรำคาญตาย ใจแกร้อน รถมล็ดหยุตๆ ติตๆ แกได้บิน
 ออกไปทางหน้าต่างปะไร ไม่ทันใจแก”

นอกจากความใจร้อนจนหน้ากลุ่มของนายแล้ว
 สัมพันธภาพของนายกับพวกลูกน้องในห้องก็เป็นไปด้วยดี
 กล่าวคือไม่มีใครกลุ่มใจใครมากมาอะไรนัก ส่วนที่เธอเอา
 นายมานินทาบ้างนานๆ ครั้งก็ไม่ไช่เรื่องหนักหนาสาหัสอะไร
 เรียกว่านินทาแก้มือหรือแก้งวงมากกว่าจึงไม่มี ใครถือสาอะไร
 แต่เรื่องนี้ว่าไม่ได้ เพราะเมื่อเร็วๆ นี้ที่เธอนินทานายเรื่องรถ
 ของนายที่เหมือนลิ้งนมตราหมีมีลูกล้ออันน่าจะเอาไปปลุก
 สะระแทนเสียยิ่งนักนั้น นายอำพจนก็ทำเป็นหัวเราะก๊ากก๊ากที่
 ในห้องทำงาน แต่ลुकนัยน์ตาบอกว่าก้วงลชอบกลอยู่

“ทำไม คุณแอม รถของมมมันแยังงั้นนี่กระ
 คุณถึงต้องเอาไปนินทา” นายถาม

“รัฐบาลกำลังส่งเสริมการเพาะปลูกสะระแทน
 แล้วสกัดน้ำมันส่งขายเมืองนอกนะคะ” แอมเสมองเพดาน
 “แต่ปัญหาเมื่ออยู่ว่า เรายังขาดแคลนที่ปลูก”

นายค้อนขวับ

“ผมไม่เห็นจะเป็นยังงั้นเลย รถของมมก็ออกดี
 ขับคล่องออกนะ จอดก็ง่าย...”

“การระบายน้ำที่พื้นรถก็สะดวก” แอมต่อในใจ
 เมื่อเร็วๆ นี้เองคุณพลเพื่อนคนหนึ่งของนายยังเอา
 มานินทา

“ผมนั่งไปสัมผัสมากับมันนะคุณแอม ไอ้โฮ พอฝนตก
 ต้องวิตน้ำไปตลอดทางเลย น้ำเข้ามาทางท้องรถพุงๆ พักเดียว
 สูงแค่ตาคู่มนั้นแ่นะ ผมวิตน้ำมากๆ เข้าหมดแรงเลยเลิกแล้ว
 ต้องใช้วิธีถอดรองเท้าข้างนึงออกไปจนถึง พอมันหันมามองผม
 ก็เลยเก้อแล้วก็ปลั่งผลอบอกมันไปว่า เฮ้ยมันง้ออย่างกูซิวะ
 เท่านั้นแหละมันโกรธแพดเลย ต่าผมว่า “ไอ้...มันเห็นรถกู
 เป็นรถไซลานหรือยังงั้น จะได้มันง้อๆ ขับได้” มันโกรธผมไป
 ตั้งหลายวัน”

“นายเค้าก็โกรธคุณแอมด้วยนะ ตั้งแต่คุณแอมเขียน
 ล้อแกเรื่องรถนะ” คุณศักดิ์ใส่ไฟ

“เรอะคะ” แอมตกใจ “แอมไม่เห็นรู้อยู่ ไม่เห็นนาย
 ทำหน้ายังงั้นเลยนี้ ก็เห็นเฉยๆ คุณศักดิ์รู้ได้ยังงั้นว่านายโกรธ”

“ก็แกไม่ยอมกินสะระแทนเลยตั้งแต่วันนั้น”

แต่เธอก็รู้ว่านายไม่ได้โกรธจริงๆ เพราะเมื่อไม่นาน
 มานี้เองเมื่อแอมแกะลายมือนายไม่ออก นายยังหัวร่อเสียลิ้ง
 ห้องจนได้ยื่นไปทั้งบาง เธอมั่งอ้ายแทบจะแยะ เรื่องมันเกิดขึ้น
 เพราะนายจะรีบไปประชุมจึงรีบแต่งเรื่อง (เป็นสำนวนของ
 ข้าราชการซึ่งแปลว่าเขียนบันทึกรวบรวมหนังสือเรื่องราว)
 เสนออธิบดี ลงในเศษกระดาษชิ้นหนึ่งซึ่งพบบนโต๊ะทำงาน
 พอจะผลุนผลันออกจากห้อง ก็ผลึกกระดาษให้แอมแล้วร้องสั่ง

“อ้าว คุณแอมลอกให้ใหม่ด้วย แล้วตามเข้าไปให้
 ผมเซ็นในห้องประชุมนะ”

ลายมือของนายเวลาปกติก็เหลือริบประมาณอยู่
 แล้ว ยิ่งเป็นลายมือเวลาหัวดีๆ ริบๆ อย่างนั้น เธอก็เลยต้อง
 กุมขมับ

“ถ้าอ่านไม่ออกก็ให้ลองพยายามเขียนลงไปเท่าที่
 จะแกะออกมาได้” คุณศักดิ์ร้องเตือนมาจากข้างหลัง เมื่อเห็น
 แอมเหยียบยาหม่องเป็นหนที่ ๓

แอมกลั่นใจและกัดฟันแกะไปได้จนจบ แต่พอออก
 มาครบครันแล้วก็กลายเป็นภาษาเขมรปนไทยล้าจนแอมต้องหัวร่อ
 ก้ากออกมาดัง ๆ แล้วก็ลุกขึ้น

“โอ๊ย ไม่ไหวแล้วคุณศักดิ์ฉันจะเป็นบ้า นายไป
ลอกลายแทงภาษาขอมที่ไหนมานะ มีแทงหวาย มีหัวโกร๋น
แล้วก็ยังมีไห่ล่ำอีก สงสัยจะเป็นรายการขุมทรัพย์ชิงโชค
หรืออะไร”

“สงสัยบอกไปให้ไปหาขุมทรัพย์ที่เกาะไห่ล่ำ
ซึ่งผีคุณจับไขหัวโกร๋น แต่ถ้าใครไม่ยอมไป จะแทงหวายที่
เมืองสยามแทนก็ได้” คุณศักดิ์ช่วยปะติดปะต่อให้เพื่อน
ที่ตี

แอมเดินไปที่ประตู

“ขอไปห้องน้ำเดี่ยวนะคะมินจัง ทำจะต้องล้างหน้า
เสียหน่อย”

แอมไม่ได้รู้ว่าเมื่อนายเดินออกจากห้องไปแล้ว
หลังจากล้างหน้านั้นนายได้พบเด็กพิมพ์ดีดเข้ากลางทางจึงได้
ร้องส่งตามประสานใจร้อนและห่วงงานว่า

“เฮ้ย ไอ้หนู ชันวานพิมพ์ลายแทงหนอยนะ
อยู่บนโต๊ะคุณแอมพิมพ์แล้วเตือนให้แกเอามาให้ชั้นเซ็นใน
ห้องประชุมด้วย”

เด็กพิมพ์ดีดเดินเข้ามาในห้องไม่เห็นแอมซึ่งไป
ห้องน้ำแล้ว สำคัญ (เอาเอง) ว่านายพูดถึงลายแทงจริงๆไม่ใช่
พูดล้อเล่นถึงลายมือขยุกขยิกของนายอย่างที่แอมล้อ จึงคว่า
กระดาษที่แอมแกะลายมือนายไว้เอาไปพิมพ์แถมพิมพ์เสร็จ
ยังเอาไปให้นายในห้องประชุมด้วยตัวเองเสียอีก

ใบปะหน้าที่นายเขียนว่า

เสนออริบตี
เพื่อโปรดทราบเรื่องตั้งตัวแทนของบรรดา
รายละเอียดแผนปฏิบัติงาน และเรื่องให้เริ่มการก่อสร้างงาน
จ้างเหมาสร้างบ้านพักชั่วคราวตามที่หัวหน้าแผนกบประมาณ
เสนอมานี้
ลงชื่อนาย

จึงกลายเป็นข้อความใหม่จากการแกะของแอม
ยอดเลขาฯ ดังนี้

เหงงอริบตี
เผด็จไปเกณฑ์เรียงต้นต้นแทงหวายโกร๋นงละ
เมียด แบบทรปฏิบัติและเป่างไห่ล่ำงานก่อตวั๊กบาน
จ้างเฬาสวิงกันงัก ชั่งครางตมที่หิงห้อยแผนกหวายโกร๋น
เสนอม
หจิก

การประชุมบ่ายนั้นเลยต้องเสียเวลาไปพักใหญ่
เมื่อนายรับกระดาษไปแล้วหัวร่อออกมาทักใหญ่ลั่นห้อง
หัวเราะเอะๆ จนหน้าหูหน้าตาไหลหยุดไม่ได้ พอส่งกระดาษให้
คนอื่นอ่านบ้าง เขาก็กลับมามองนายอย่างแปลกๆ ว่าจะมีหรือ
ยังไง อยู่ๆ ก็ลุกขึ้นอ่านลายแทงแล้วก็หัวร่อเหมือนคนบ้าอยู่
คนเดียวยังงั้น

“เลขาฯ ของผมมีวิธีเตือนนายอย่างอ้อมๆ ให้รู้จัก
เขียนหนังสือหัวดีหน่อยลงเสียบ้าง” นายพยายามบอก แต่ไม่มี
ใครฟัง

บ่ายวันนั้นเมื่อประชุมเสร็จนายเดินกลับมาห้อง
ก็หย่อนเศษกระดาษรุ่งริ่งชิ้นหนึ่งลงบนโต๊ะแอมแล้วเดินเข้าห้อง
ของนายไปโดยไม่พูดไม่ว่า

ลายมือของนายคราวนี้ดีกว่าเคย แอมจึงอ่านจบใน
เวลาอันรวดเร็วแล้วก็ใจหายวาบ

คุณแอม
เชิญออกไปทำงานที่อื่นได้แล้ว คุณไม่มีสมรรถ-
ภาพเลย ผมจะหาเลขาฯ ใหม่
ลงชื่อนาย

แอมเห็งอแตกพลั๊ก เพราะยังไม่รู้ว่าเรื่องเป็นยังไง
มาอย่างไร ด้วยว่าไม่ได้เจอกับเด็กพิมพ์ดีด แล้วก็ไม่ได้เห็นด้วย
ว่าเกิดอะไรขึ้นในห้องประชุม

พักใหญ่ แอมจึงคิดวิธีแก้ปัญหาได้ แล้วค่อยๆ ลอก
ลายมือนาย (ภาษาขอม) ลงบนกระดาษแผ่นใหม่ เป็นลายมือ
แอม (ภาษาไทย) จากนั้นก็ถือไปให้นาย

“แอมลอกใหม่แล้วละ นายจะให้พิมพ์เลยไหมคะ”
นายรับกระดาษจากแอมไปดู ทำหน้านิ่งคิ้วขมวด
เหมือนคนเสียสติ

กระดาษแผ่นที่แอมลอกใหม่มีข้อความดังนี้

คุณแอม
เชิญออกไปกำภนก็อิมไว้แจ้ว ถูกไม่มีสมอก
เสนาใหม่
หจิก

“ภาษาขอมของนายฟังแปลกๆ ดินะคะ” แอมพูด
เรียบๆ

นายพยักหน้าหจิก
“ฉลาด คุณแอม คุณนี่ฉลาดยอดเลย”
เป็นเลขาฯ ก็ตายตรงนายเขาอยู่นี้แหละ

จากเลขานันทนาย, สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า : ๒๕๓๓

ศุภักษรเป็นนามปากกาของ
ศุภวัฒน์ จงศิริ จบจากคณะนิเทศศาสตร์
เจ้าของผลงานเรื่องสั้นชุด “ชีวิตรักนัก
ศึกษา”, “ไฟรักนักศึกษา”, “รักพิลึก
ของนักศึกษา”, “รักมัน ๆ ของบัณฑิต”
และหันมาเป็นผู้กำกับภาพยนตร์ในระยะ
หลังจนคนลืมนามว่า “ศุภักษร” เป็นนักเขียน
มาก่อน

ชื่อนั้นสำคัญไฉน

“ศุภักษร”

“ศิลปะปรัชญา” กาวแสดงเพื่อหารายได้ของสถาบันศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากรในคืนวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ นับว่าเป็นการแสดงที่
ยิ่งใหญ่ และประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม บัตรในวันนั้น ขายได้หมดเกลี้ยง
แต่ก็ยังมีคนยืนรอกันแน่นที่หน้าโรงละครแห่งชาติ จนกระทั่ง
ต้องเปิดให้คนเข้าไปดูฟรีจนแน่นชนิด

ไอ้ยานยืนมองดูคนเข้าโรงอย่างอึ้งออดอึ้ง ไอ้ยานเป็นหนึ่งในผู้จัด
การแสดงครั้งนี้ ไอ้ยานอยู่ปี่สี รูปร่างสมส่วนพอติดพอดีผิวสีคล้ำสมชาย...ไว้
หนวดดำเด่นเห็นแต่ไกล แดมไอ้ยานนี้มีเขี้ยวเท่ห์ๆ อีกหนึ่งซี่ สาวๆ หลายคน
จึงห้ามใจไว้ไม่ได้ทุกทีที่เห็นไอ้ยานยิ้ม... แต่ยามไอ้ยานเดินหลายสาวไม่ค่อยกล้า
ไปยุ่งด้วยเพราะไอ้ยานมันเดินได้ยวนตีนพิลึก

ไอ้ยานรับหน้าที่อยู่หลังเวที ไม่ได้แสดงกับเขา เมื่อเริ่มการแสดงด้วย
เรื่อง สมศรีและสมชาย ซึ่งเป็นการฉายสไลด์ติดต่อกันเป็นเรื่องเป็นราว
ไอ้ยานก็เลยเดินเอื่อยลงมาดูอยู่ข้างล่าง...

เสียงหัวเราะครืนเครงดังลั่น เมื่อความรักของสมศรีและสมชายกำลัง
สนุก แต่ไอ้ยานกลับยืนเฉย เพราะไอ้ยานเป็นคนทำ มันช้าจนเสียแล้ว
และนั่นทำให้สาวสวยคนหนึ่งซึ่งนั่งดูอยู่แถวนั้นมอง ไอ้ยานอย่างแปลกใจ และเมื่อ
ไอ้ยานหันไปเจอ ไอ้ยานก็แปลกใจและซักขอบใจหน้าขาวๆ นั้นขึ้นมาอย่าง
ประหลาด พอดีกับเรื่องสมศรีและสมชายจบลง มีการหยุดพักการแสดง นานี่
สาวสวยคนนั้นลุกขึ้นจากที่นั่งเพื่อจะเข้าห้องน้ำ พอเดินผ่านหน้าไอ้ยาน
ไอ้ยานก็เริ่มเจรจา

“ปวดฉี่มากมั๊ยครับ” สาวสวยคนนั้นน่าจะดำ ไอ้ยานที่กักทายนผู้หญิง
อย่างห้ามๆ เช่นนั้น

แต่เธอลืมตอมนยิ้มๆ

“มันไม่หนักเบื่องบนของคุณนี่คะ”

ไอ้ยานยิ้ม ยิ้มเท่ห์ของมันทำเอาสาวสวยใจเต้นไปเหมือนกัน

“ผมเรียนดาบัด”

“ฉันเรียนโบราณ”

“ทำไมต้องดาบัดกับโบราณ”

“หมายความว่ายังไงคะ”

“ทำไมพวกดาบัดจึงต้องเป็นแฟนกับเด็กโบราณ”

“โทษค่ะ...พวกโบราณไม่ใช่เด็กแล้วนะคะ”

“เราจะได้คุยกันอีก...ผมชื่อยาน ใครๆ เรียกไอ้ยาน” ไอ้ยานแนะนำ

ตัวเองเรียบร้อยพร้อมคอยฟังการแนะนำตัวเองของเธอ แต่...ทันใดไฉ่หยานก็ได้ยินเสียงเรียก

“ไฉ่หยาน...อนันต์จะแสดงแล้ว...บนเวทีไม่มีคนคอยให้คิวไว้”

ไฉ่หยานถึงรีบผลมาอย่างเสียดาย...แต่ไม่เป็นไร ยังไม่รู้จักชื่อแต่รู้จักตัวไว้ก่อนก็ดีกว่า

เมื่ออนันต์ (ชื่อการแสดงชุดหนึ่ง) แสดงจบแล้ว ไฉ่หยานก็รีบเดินลงมาอีก เห็นหลังไวๆ อยู่หน้าห้องน้ำ ไฉ่หยานรีบเดินไปประกบได้ทันก่อนที่เธอจะได้เข้าห้องน้ำ

“ปวดมากเธอเปล้าครับ”

“มันก็ไม่หนักเบื่องบนคุณอีกนั่นแหละค่ะ”

“ผมชื่อหยาน”

“ชื่อเล่นของคุณอะไรคะ”

“ชื่อที่เพื่อนๆ เรียกครับ ชื่อเล่นผมไม่มี ผมไม่ได้เกิดในสังคมของคนที่มีชื่อเล่น ซึ่งพวกเขา มักจะตั้งจากปมด้อยของลูกๆ เช่น หัวหยิกก็ชื่อ ไฉ่หยิก หรือถ้าเด็กไม่มีจุดเด่นอะไรเลยก็ให้ชื่อซึ่งมันแปลไม่ค่อยได้ เช่น อิว แอ้ว แต่ว ตึก” ไฉ่หยานพูดได้คล่องจนนึกกระดากปากตัวเองเหมือนกัน “แล้วคุณล่ะครับ ชื่ออะไร”

สาวสวยคนนั้นยิ้มกว้างขึ้นจนเห็นฟันซี่เล็กๆ เรียงกันได้มีระเบียบยิ่งกว่าเด็กเข้าแถว

“คุณมีความรู้ทางชื่อคนพอสมควร ลองทายดูซิคะ ว่าชื่อเล่นของฉันชื่ออะไร”

ไม่ทันที่ไฉ่หยานจะได้ตอบ เสียงเพื่อนตะโกนเรียกมาอีก

“ไฉ่หยานไว้ย ยักษ์คนสุดท้ายของโลก (ชื่อชุดการแสดง) กำลังจะแสดงแล้วไว้ย”

แน่นอนไฉ่หยานต้องกลับไป และแน่นอนสาวสวยคนนั้น ก็ยังไม่ได้เข้าห้องน้ำอีกตามเคย

เมื่อยักษ์คนสุดท้ายของโลกแสดงจบลง ไฉ่หยานก็รีบเดินไปตักน้ำห้องน้ำหญิงอีกเช่นเคยและสาวสวยคนนั้นก็รู้สึกว่าคุณไม่ได้ฉีกแน่ๆ

“ผมจะไม่ถามอีกแล้วว่าคุณปวดฉี่มากมั๊ย”

“ฉี่ก็จะไม่ตอบอีกเช่นกันว่ามันไม่ได้หนักเบื่องบนของคุณ”

“ตะกี้เราคุยกันค้างอยู่เรื่องหนึ่ง”

“ค่ะ...คุณทายชื่อฉัน แต่ฉันให้คุณทาย”

“ส่วนใหญ่ชื่อเล่นก็มาจากชื่อต่างๆ รอบตัวเรา...เช่น นำมาจากผัก ผมทายว่า คุณชื่อมะเขือยาว”

“ผิดค่ะ”

“งั้นก็ต้องเป็นผลไม้...ชื่อเล่นของคุณจะเป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง ผมทายว่าคุณชื่อถั่วยาว”

“ไม่ใช่ผัก ไม่ใช่ผลไม้ งั้นน่าจะเป็นเครื่องใช้ ผมทายว่าคุณชื่อ ยายกะลา”

“ผิดค่ะ”

“ไม่ใช่พวกผัก ผลไม้ หรือเครื่องใช้ งั้นน่าจะเป็นสี ผมทายว่าคุณชื่อ สีเทา”

“ผิดค่ะ”

“เฮ้ยไฉ่หยาน...ผู้รุกรานจากต่างดาว (ชื่อชุดการแสดง) จะแสดงแล้วไว้ย”

แน่นอน...ไฉ่หยานต้องไปและแน่นอนสาวสวยคนนั้นก็ยังไม่ได้เข้าห้องน้ำ

เมื่อผู้รุกรานจากต่างดาวแสดงสิ้นสุดลง การแสดงชุดศิลปปรัชญา ของ “ถาบัด” ศิลปากรก็สิ้นสุดลงเช่นกัน ไฉ่หยานเดินมาดูแถวห้องน้ำปรากฏว่าไม่มีร่างของสาวสวยคนนั้น ไฉ่หยานก็เลยเดินไปที่หน้าโรงละคร

“ไม่ปวดฉี่เธอครับ”

“ไม่ได้หนักเบื่องบนของคุณอีกนั่นแหละค่ะ”

“ตะกี้ผมยังไม่รู้จักชื่อคุณ”

“ฉันให้คุณทายใจล่ะ”

“ชื่อของคุณไม่ได้อยู่ในจำพวกผัก ผลไม้ เครื่องใช้ หรือสี งั้นน่าจะเป็ในเสียง...ผมขอทายว่าชื่อคุณยายปืดหรือไม้ยายปืด”

“ผิดค่ะ”

“ผิดอีกแล้ว...บอกมาเสียดีกว่าน่า”

“ฉันอยากให้คุณทาย”

“งั้นผมทายว่าคุณชื่อไม้กวาด”

“บ้า ฉันไม่ใช่ไม้แท่งบิลเลียดของคุณ...ฉันกลัวล่ะ...อ้อ ฉันให้เวลาคุณ ๑ นาทีสำหรับคิดชื่อฉันแล้วร่ายกายเจอกัน...”

สาวสวยไร้ชื่อคนนั้นเดินจากไปแล้ว ไฉ่หยานพอตามแล้วยกคิ้วให้กับตะโพกเธอแผ่สบหนึ่งก่อนหมุนตัวกลับเข้าไปเก็บของในโรงละคร

หนึ่งอาทิตย์ผ่านไป โดยไฉ่หยานไม่ได้สนใจที่จะไปไต่ถามใครว่ายายแก้วขวดคนนั้นชื่ออะไร

เย็นวันนั้นเมื่อไฉ่หยานลงจากตึกข่าวจะมาตะตะกร้อ ยายแก้วขวาก็นั่งลิ้นจี่จากจิกยูเนียนสงมาหาไฉ่หยาน...หนวดดำเด่นของไฉ่หยานกระตุกเล็กน้อยแบบฉบับของชาลร์ส ยรอนสัน

“ชื่อฉันยังรีคะ”

“ยัง...ไม่เห็นสำคัญที่ครับ...ผมคบคนไม่ได้คบชื่อ”

“แต่ชื่อนั้นเป็นตัวแทนของเราละคะ”

“ถ้าให้ผมทายอีก ผมทายว่าคุณชื่อ แก้มขาว”

“ผิดอีกค่ะ...ฉันให้เวลาคุณอีก ๗ วัน ถ้ายังไม่รู้จักชื่อฉัน ก็อย่ามาจีบเลยล่ะ”

“ทำไม...มันเกี่ยวกับอะไรด้วย” ไ้อยานชักพาลเมื่อยายแก้มขาวทำท่าจะตัดเยื่อ

“ทำไมไม่เกี่ยวคะ กะแค่ชื่อผู้หญิงที่คุณจะจีบคุณยังไม่สนใจ แล้วคุณจะไปสนใจอะไรเธอ...” ยายแก้มขาวพูดเสีจก็เดินลอยหน้าเฉิบๆ ออกไป ตะโปกที่ไหวๆ ถ้าเป็นผู้ชาย ไ้อยานคงจะเตะให้สักเปรี้ยว แต่นี่เป็นผู้หญิงที่ออกจะชอบซะด้วย...

ไ้อยานมีกิจกรรมให้ทำเยอะแยะ ไ้อยานจึงไม่มีเวลาไปสืบว่าชื่อเธอชื่ออะไร มีหน้าซ้ำไ้อยานยังถือเป็นธุระไม่ใช่ซะอีก...จนกระทั่งครบกำหนดที่ยายแก้มขาวให้ไว้ ไ้อยานก็ยังไม่รู้ว่าครบกำหนดแล้ว ไ้อยานเฝ้าตั้งแต่เที่ยงพอบ่ายก็ลงมเตะตะกร้อพอเหงื่อตก ยายแก้มขาวก็เดินมาขึ้นหน้ายูเนียน ไ้อยานเลยจำใจเลิกเล่นตะกร้อในบัดนั้น

“รู้จักชื่อฉันหรือยังคะ”

“ผมบอกแล้วว่า ชื่อไม่สำคัญ ผมสนใจคุณเพราะตัวคุณไม่ใช่เพราะชื่อ”

“แต่สำหรับฉันชื่อสำคัญค่ะ...เอาละค่ะ ถ้าทายไม่ถูก ฉันก็จะบอกให้ค่ะว่าฉันชื่อ แตน”

ไ้อยานยิ้มขันทายแดนชักโมโห...

“ชั้นอะไรคะ”

“พ่อแม่คุณนี่ไม่มีกวีในหัวใจเลย”

“ทำไมคะ”

“แดนชื่อสัตว์ดู แต่หน้าตาคุณสวย ไม่ดู คมและหวาน คุณน่าจะชื่อ ทองหยิบ หรือทองหยอด”

ไ้อยานายแดนกึ่งโมโห กึ่งขันที่ไ้อยานเข้าใจพูดชม โดยไม่น่าเกลียด...แต่อดน้อยใจไม่ได้ที่ดูๆ ไ้อยานไม่ได้สนใจชื่อเธอเท่าที่ควร

“ก็เป็นอันว่า รู้จักชื่อแดนแล้ว”

“ความจริง ผมอยากให้คุณบอกผมเรื่องอื่นมากกว่า”

“บอกอะไรคะ”

“บอกว่าคุณมีความหวัง”

“หวังตายเรอะคะ”

“หวังหัวใจของแดนไงล่ะ”

“หัวใจไม่ใช่วัตถุละคะ”

“ถ้าใช่ผมคิดว่าไปนานแล้ว”

“เรื่องของเราเร็วเกินไปล่ะ”

“ผมรอได้...ถ้าผมไม่ซีเกียจรอ” ไ้อยานมันจะสรุปการสนทนาด้วยวาจากวนทำอยู่เสมอ แต่นั่นมันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง เสน่ห์ที่ทำให้ยายแดนรู้สึกว่าการสนทนาที่เดียว

วันเกิดย เยแดน ไ้อยานมารู้เอกก็เมื่อยายแดนมาชวนไปทานข้าวข้างนอกมหาวิทยาลัยด้วยกัน ทานข้าวเสร็จไ้อยานก็หยิบพวงกุญแจรูปหัวใจ ซึ่งด้านข้างเป็นหัวใจเล็กๆ สลักชื่อตัวเองไว้เรียบร้อย ยื่นให้ยายแดน

“ของขวัญวันเกิดครับ”

“ขอบคุณค่ะ...อ้อมชื่อสลักกับนามสกุลของคุณไว้ด้วย”

“ครับ...จะได้รู้ว่าเป็นของผมไงล่ะครับ...เอ้อ...เย็นนี้ผมขอไปส่งแดน เราจะแวะหาอะไรทานฉลองกันนิดหน่อย...นะครับ”

เพราะยิ้มมหาเสน่ห์ของไ้อยานแท้ๆ ทำให้ยายแดนต้องพยักหน้า

ที่ร้านไอศกรีมฟอริโมสสยามสแควร์ ไ้อยานพยายแดนเข้าไปนั่ง สั่งไอศกรีมมาฉลองกันเต็มที่ แต่เมื่อมีหญิงสาวนางหนึ่งอย่างเข้ามาในร้าน ไ้อยานก็สะดุ้งและรีบขอตัวเข้าห้องน้ำทันที หญิงสาวนางนั้นแต่งตัวเหมือนพนักงานขายของตามห้างร้านใหญ่ๆ หรือพนักงานของศูนย์สรรพสินค้าแห่งใดแห่งหนึ่ง หญิงสาวคนนั้นนั่งโต๊ะติดกับยายแดน และเมื่อหญิงสาวคนนั้นหยิบผ้าเช็ดหน้าในกระเป๋า สิ่งหนึ่งก็หลุดร่วงออกมาด้วย จากสายตาของยายแดน ยายแดนมองสิ่งนั้นอย่างเห็นได้ชัด...มันเป็นพวงกุญแจที่มีทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับที่ไ้อยานให้หล่อน และที่สำคัญ ยายแดนเห็นชัดถึงชื่อที่สลักบนพวงกุญแจนั้น มันเป็นชื่อของเขา ชื่อของไ้อยาน...และก่อนที่ยายแดนจะเข้าไปถามเธอคนนั้น ก็ปรากฏมีหญิงสาวอีกคนหนึ่งปราดเข้าไปประจบหญิงสาวคนนั้นอย่างจะกินเลือดกินเนื้อ

“พวงกุญแจนี้ เธอขโมยใครมา”

“เปล่า มีคนเขาให้”

“ของฉันก็มี นี่ไง...เหมือนกันเปี้ยวเชียว”

สิ่งที่แม่หญิงคนที่สองชูขึ้น มันคือพวงกุญแจรูปหัวใจนั่นเอง และมันเหมือนกันกับของหญิงสาวคนแรกและเหมือนกันกับสิ่งที่ยายแดนได้รับจากเขา...ยายแดนรับไว้ด้วยความซาบซึ้ง และยายแดนก็ทะนุถนอมสิ่งนั้นดูจขงมีค่าสำหรับตน...แต่...เดี๋ยวนี้...แดนรู้ความจริงแล้ว...แดนไม่ใช่คน

สำคัญหรือบุคคลพิเศษสำหรับเขา...เขามองแดนเหมือนกับผู้หญิง
ธรรมดาทั่วไป...หักใจเสียเถอะยายแดน... หักใจเสียก่อนที่จะ
รู้ว่าพวงกุญแจรูปหัวใจนั้นไอ้ยานสั่งทำไว้เป็นโหล เพื่อแจก
ผู้หญิงโดยเฉพาะ

หลังจากวันนั้น ไอ้ยานก็วนอยู่กับงาน พอมีเวลา
ว่าง ไอ้ยานจึงตรงไปยังตึกโบราณ และเจอหน้ายายแดนใน
ขณะที่ยายแดนกำลังจะกลับบ้านพอดี

“แดน...ผมไปส่งนะ”

“ไม่ต้องค่ะ เราไม่มีอะไรกันแล้ว แดนหักใจได้แล้ว”

“ทำไม”

“พวงกุญแจใจละคะ พวงกุญแจที่คุณทำไว้แจก
ผู้หญิงทุกคนที่อยู่เกี่ยวกับคุณ”

“เดี่ยวแดน...มันอาจจะไม่ใช่ของผมก็ได้”

“ไม่มีทางค่ะ...ชื่อที่สลักบนพวงกุญแจเป็นชื่อของ
คุณค่ะ...”

“แต่”

“ไม่มีแต่ค่ะ...เป็นไงคะ แดนบอกแล้ว...ชื่อเป็นสิ่ง
สำคัญมากเหมือนกัน...เพราะในพวงกุญแจมีชื่อคุณเป็น
หลักฐานที่ดิ้นไม่หลุด...ลาก่อนค่ะ...แดนไม่ขอเป็นผู้หญิงพวง
กุญแจ ของคุณเด็ดขาด”

ร่างสวยสมส่วนเดินจากไปแล้ว...ไอ้ยานยืนนิ่ง
ดูจวบป็น...แดน...เธอยึดถือว่าชื่อเป็นสิ่งสำคัญ...และไอ้ยาน
ก็เพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า ชื่อนั้นสำคัญไฉน...ถ้าไม่มีชื่อมันในพวง
กุญแจ ป่านนี้มันก็ยังพอแก้ตัวได้ และไม่ต้องมายืนเสียดายกับ
การจากไปของผู้หญิงที่มันต้องการรักจริง

จากไฟรักของนักศึกษา, สำนักพิมพ์บางกอก : ๒๕๒๑

ย่อหน้าเวลา จุฬาลงกรณ์

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

Zona เอาเรื่องเกร็ดๆ ที่จะหาไม่ได้จากบันทึกใดๆ มาเป็นก้าน้ำให้
แก่ท่านบ้างเล็กน้อย

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระจุลจอมเกล้าฯ อันเป็นรากเหง้า
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้มีประวัติที่แจ่มอยู่แล้วว่าเป็นพระราชปฏิญาณคุณ
ในพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อสนองพระราชประสงค์แห่งองค์พระบรมชนกนาถ
แต่ชื่อของโรงเรียนยังจำกัดว่าจะฝึกหัดคนเฉพาะใช้ราชการ

ต่อมาเมื่อการศึกษาของบ้านเมืองได้ก้าวเข้าสู่ความกว้างขวางที่
ต้องการแผ่อุดมศึกษาให้แก่พลเมืองผู้มีปัญญาความสามารถ ไม่ว่าจะไป
ประกอบอาชีพใดๆ แม้ที่ไม่ใช่ราชการ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราช
ดำรัสแก่ฉันผู้เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการเวลานั้นว่า ชื่อของวิทยาลัยนั้นยัง
ส่อตัว อาจทำให้คนเข้าใจผิดว่าจะฝึกหัดให้เข้าทำราชการเท่านั้น แทนที่จะเข้า
ใจว่าเป็นตลาดวิชา ใครปรารถนาอะไรก็มาซื้อหาเอาได้ไม่ว่าจะข้าราชการหรือ
ไปทำงานส่วนตัวในบริษัทใดๆ หรือในหน้าที่พลเมืองทั่วไปได้ มีพระราชดำรัส
ถามฉันว่า จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเสียทีเดียวไม่ได้หรือ? จะได้เป็นตลาดวิชาให้
คนเข้าใจถูกเสียทีเดียว

ที่ฉันกล่าวข้างต้นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเกร็ด จะค้นหาจากบันทึกใดๆ ไม่ได้
ทั้งหมด ก็เพราะเป็นเพียงพระราชปฏิญาณการเป็นการหารือกับเสนาบดีของ
ท่านในที่รโหฐาน คือที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานในเวลาที่ ณ ที่นั้น

ฉันได้กราบบังคมทูลสนองพระราชปรารภว่า ถ้าถือเอาอ็อกسفอร์ด
หรือเคมบริดจ์เป็นมาตรฐาน เราก็คงไม่พร้อมที่จะสถาปนามหาวิทยาลัย จะ
ต้องลงทุนรอนมากมายนัก ทั้งเงินทั้งคนของเรายังไม่พร้อม แต่ถ้าจะลดหย่อน
ลงมาเพียงมหาวิทยาลัยรุ่นใหม่ๆ ซึ่งกำลังเกิดขึ้นสะพรั่งราวกับเห็ด ทั้งใน
ตะวันตกและตะวันออก เราก็พอทำได้ มหาวิทยาลัยใหม่ๆ กำลังเกิดขึ้นใน
ประเทศอังกฤษแทบทุกมณฑล ในตะวันออกก็เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นและ
อินเดีย แม้ที่ฮ่องกงก็ยังตั้งมหาวิทยาลัยได้ มหาวิทยาลัยใหม่ๆ นี้เปรียบ
เหมือนเป็นโรงเรียนกลางวัน แต่อ็อกسفอร์ด เคมบริดจ์ เปรียบเหมือนเป็นโรง
เรียนประจำต่อยอดจากบัลลังก์สูงของอังกฤษ การจัดต้องแพงกว่ากันมาก

เมื่อคิดเทียบจำนวนนักเรียนเป็นหัวละมากน้อยในการลงทุนให้การศึกษาแก่เขา

มหาวิทยาลัยเก่าของอังกฤษเท่ากับเป็นที่ประทับใจตราว่าคนนี้ออกไปทำงานอะไรๆ ก็ไว้ใจได้ เขาเป็นสุภาพบุรุษโดยสมบูรณ์แล้ว แต่มหาวิทยาลัยใหม่จะประทับใจได้แต่เพียงว่า คนนี้มีวิชาเอนจิเนีย, แพทย์, กฎหมาย, วิทยาศาสตร์, อักษรศาสตร์ ฯลฯ ประถมและมัธยมศึกษาของเราใช้แผนโรงเรียนกลางวันอยู่แล้ว เมื่อตั้งมหาวิทยาลัยก็ต้องไปแผนนั้นด้วย การมีหอสำหรับรับนักเรียนประจำบ้านนั้น ไม่ทำให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับกรณีโรงเรียนประจำเล่นสองสามโรงเรียน ไม่ทำให้เราขึ้นชื่อที่ใช้แผนโรงเรียนประจำ

พระราชดำรัสต่อไปนั้นว่า แผนบับลิสกกุลก็มีแต่ของอังกฤษซึ่งเจ้าของอวดนัก ได้ทำมานานักหนาแล้ว นอกนั้นทั้งบนภาคพื้นยุโรปและอเมริกาก็ต้องใช้แผนโรงเรียนกลางวัน เราทุนน้อย จะให้ได้งานมากก็ต้องเลือกเอาข้างใส่หุ้ยน้อยอยู่เอง ว่าแต่ว่าจะถึงเวลาที่เราจะตั้งมหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับเขาบ้างได้หรือยัง?

ฉันสนองพระราชปจฉาว่า จำนวนนักเรียนจบมัธยมบริบูรณ์ของเราอย่างน้อยมาก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนยังต้องรับผู้จบมัธยมหก ในแง่นี้เองเดี๋ยวก็อาจมีผู้คัดค้านได้ว่ายังไม่ถึงเวลา แต่การศึกษาของเราทุกส่วนได้ดำเนินตามพระบรมราโชบายที่เร่งเวลาและไปหน้าเวลาทั้งนั้น เป็นการปฏิบัติทางล่อให้เกิด 'ดิมานด์' แทนที่จะคอยแต่ตั้ง 'สับพลาย' ขึ้นรับ 'ดิมานด์'

พระราชดำรัสต่อไปนั้นว่า นี่คือนิติธรรมของประเทศจัดใหม่ ซึ่งต้องตัดทางลัดเพื่อให้ถึงที่หมายทัน เขาจะไปมัวคอยให้ 'ดิมานด์' เกิดเสียก่อนแล้วจึงขยับตัวตามอย่างไรได้? ประเทศจัดก่อนเขาจำเป็นอยู่เองจะต้องเดินตามหนทาง ซึ่งต้องอ้อมวกเวียน เพราะต้องคิดเอาเอง ไม่มีแบบอย่างต้องตรัสรู้ต่อยอดจากที่รู้กันแล้ว ก่อนตรัสรู้ต้องทิ่มผัดทิ่มถูกไปตามเพลงของการค้นคว้า ฉะนั้น นิติธรรมของเขาก็คอยดูนิมิตร คือ 'ดิมานด์' ว่ามีอะไรเกิดขึ้นจะได้ไหวตัวตามโดยจัดตั้ง 'สับพลาย' รับให้พอเหมาะ เดินเกิดอ่ยาค่อยเวลาเลยอย่างไรเสียเราก็ต้องการมหาวิทยาลัย ตั้งเสียเดี๋ยวนี้ทีเดียว จะได้เป็นตลาดวิชาของเมืองไทย ไม่เป็นแต่เพียงที่เพาะข้าราชการไว้ใช้

ต่อจากนี้ก็มีการประกาศกระทรวงธรรมการออกมาในราชกิจจานุเบกษาดำเนินกระแสนพระบรมราชโองการ

สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมนามาภิไธยแห่งพระปิยมหาราชพระองค์นั้นเอง

เสนาบดีกระทรวงธรรมการเวลานั้นถูกกระทรวงพระคลังหาว่าคอมมิตรัฐบาลหรือพักรัฐบาลเข้าปึงในทางเงิน แต่ขอท่านทั้งหลายจงระลึกถึงพระคุณของล้นเกล้าฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าท่านไม่ทรงสถาปนาวิทยาลัยแต่ครั้งนั้น เดียวนี้เราจะอยู่ที่ไหน?

ต่อมาถึงวันจันทร์ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมายังสถานที่ก่อสร้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อเวลาบ่าย ๔ โมง พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกสภากรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน กราบบังคมทูลมีความว่า

โรงเรียนมหาดเล็กซึ่งเป็นรากเหง้าเค้ามูลแห่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ ได้เริ่มตั้งขึ้นเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๔๕ อาศัยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระปิยมหาราช ได้ทรงพระราชปรารภถึงการจัดการปกครองมณฑลหัวเมืองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๐ ว่าข้าราชการที่ขึ้นจากชั้น ขุนหมื่น นายเวร โดยปกติย่อมไม่อาจรอบรู้ในหลักแห่งรัฐประศาสน์ และไม่ใช่เข้าใจขนบธรรมเนียมในพระราชฐาน ส่วนมหาดเล็กซึ่งได้โอกาสศึกษาข้าราชการในพระราชสำนักแล้ว และเป็นมหาดเล็กรายงานมีกัณฑ์จนมีความสามารถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการมีตำแหน่งในกระทรวง ทบวงกรม ตามโบราณราชประเพณีนั้น บัดนี้วิธีราชการก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ราชการไม่ได้อยู่ในท้องพระโรงเหมือนแต่ก่อน ต้องแบ่งแยกการงานเป็นกระทรวง กำหนดความรับผิดชอบเป็นชั้นๆ ละเอียดยิ่งขึ้น เจ้ากระทรวงต่างก็แสวงหานักเรียนซึ่งมีภูมิรู้เข้าฝึกหัดราชการตามกระทรวงมหาดเล็ก ในชั้นหลังนั้นหาได้มีโอกาสเรียนข้าราชการทั่วไปเหมือนดังแต่ก่อนไป ทรงพระราชดำริโดยพระปรีชาญาณอันสุขุมที่จะทรงแก้ไขการฝึกหัดข้าราชการโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความบกพร่องทั้งสองสถานประสมประสานให้เหมาะสมกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น สำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียนที่มีภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัธยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน์ พระราชนิยมและขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความบกพร่องทั้งสองสถาน

ประสมประสานให้เหมาะสม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น สำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการ และนักเรียนที่มีภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัธยมมาแล้วให้รอบรู้ใน วิชารัฐประศาสน์ พระราชนิยมและขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่หน้าที่ สำหรับส่งออกไปเป็นมหาดเล็ก ราชการแล้วเข้าตำแหน่งราชการตามวุฒิความสามารถใน กระทรวง ทบวงการต่างๆ มีกระทรวงปกครองท้องที่เป็นต้น ครั้นมาถึงรัชสมัยแห่งได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรง ตระหนักด้วยพระญาณที่ชนะสอดส่องถึงวิธีการอันพึงเป็น ไปในสมัยนี้โดยถูกต้องแจ้งจัด พอเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราช สมบัติจึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ อันเป็นวันที่ ๕๒ ในรัชกาลแห่งได้ ฝ่าละอองธุลีพระบาทให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัวขยายการเรียนให้กว้างขวางออกไป แบ่งแยก วิชาเป็นแผนกๆ เช่น กฎหมาย รัฐประศาสน์ การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง การครูและการแพทย์ เป็นต้น โดยควร แก่เวลาที่จะจัดได้สำหรับฝึกหัดข้าราชการ ส่งออกรับราชการ ตามกระทรวง ทบวงการต่างๆ ท้ายไป ทรงพระกรุณาโปรด เกล้าฯ ให้มีกรรมการจัดการเป็นสถาบันอันหนึ่งสำหรับ วินิจฉัยกิจการ ก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา และให้เสนาบดีกระทรวงซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการที่จะ ต้องปรึกษาในสถาบันนี้เป็นสมาชิกพิเศษของสถาบันนี้ตาม เวลาที่จะมีกิจอันเกี่ยวเนื่องกัน โปรดเกล้าฯ พระราชทาน เงินที่ราชฎกรเรียไรกันสร้างพระบรมรูปเป็นอนุสาวรีย์ในสมเด็จพระ บรมชนกนาถพระปิยมหาราช ซึ่งยังเหลืออยู่นับทั้งดอก

เบ็ยรวมกันในบัดยวันนี้เป็นเงิน ๙๘๒,๖๗๒ บาท ๔๗ สตางค์ เป็น ทุนสำหรับทำการปลูกสร้างโรงเรียนต่อไป กับโปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชกำหนดเพิ่มโรงเรียน ข้าราชการพลเรือน สำหรับ พระราชทานเป็นเป็นบำเหน็จแก่นัก เรียนผู้เรียนวิชาสำเร็จจากโรงเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิสมาศรได้รับความ ยกย่องเป็น ชั้นบัณฑิตพิเศษด้วย

ในการจัดตั้งโรงเรียน ข้าราชการพลเรือนอันจะเป็นมหา วิทยาลัยสำหรับพระนครนี้มีความ ขัดข้อง ข้อสำคัญมาแต่แรกเรื่อง หนึ่งคือเรื่องภูมิที่ๆ จะสร้างโรงเรียน เพราะโรงเรียนทั้ง หลายที่มารวมกันเข้าเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ตั้ง แยกย้ายอยู่ในที่ต่างๆ ไม่มีโรงเรียนใดซึ่งภูมิที่จะพอ หรือจะ เหมาะแก่การที่จะรวมตั้งเป็นมหาวิทยาลัยได้ จะหาที่ใหม่ให้ เหมาะก็เหลือกำลัง กรรมการปรึกษากันมีรู้ที่จะทำประการ ใดที่จะแก้ไขความขัดข้องเรื่องภูมิที่ให้สำเร็จสะดวกได้ เมื่อ ความทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรด เกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างโรงเรียน ในเขตที่พระคลังข้างที่ๆ สระประทุมนี้ มีกำหนดเนื้อที่ถึง ๑,๓๐๕ ไร่ ทิศตะวันออกจดถนนสนามม้า ทิศตะวันตกจด คลองสวนหลวง ทิศเหนือจดถนนสระประทุม ทิศใต้จดถนน หัวลำโพง

อาศัยพระมหากรุณาทั้งนี้ อันเป็นพระมหากรุณา โดยทางสละประโยชน์ในส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์แก่บ้าน เมือง จึงปลดเปลื้องความขัดข้องสำคัญ มีภูมิที่ตั้งเหมาะ และพอแก่การตั้งมหาวิทยาลัยได้ เมื่อการปลูกสร้างในที่นี้ แล้วเสร็จ ได้ขยายการสอนครบแผนก โรงเรียนข้าราชการ พลเรือนจะมีนักเรียนได้ ๑,๐๐๐ คน ดึกที่ลงมือสร้างอยู่แล้ว หลังนี้เป็นแต่ส่วนหนึ่ง เมื่อเสร็จแล้วจะจุนักเรียนได้ ๕๕๕ คน จะเป็นโอกาสรับโรงเรียนแผนกอื่นๆ มาสมทบ เพื่อรวม กว้างดังความมุ่งหมายได้อีก คำนวณพื้นที่แห่งดึกหลังนี้ มี ๓,๖๖๐ ตารางเมตร บริษัทคลุเซอร์เป็นผู้รับทำ ในราคา ๔๓๖,๐๐๐ บาท ได้เริ่มก่อสร้างมาแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ กำหนดสัญญาว่าจะแล้วใน ๑๕ เดือน

**พระราชดำรัสของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทาน
ในงานพระราชพิธีวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการ**

“วันนี้เรายินดีที่ได้รับอัญเชิญให้มาวางศิลาฤกษ์สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่มานานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารภมานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุติดขัด ซึ่งการยังจะดำเนินไปไม่ได้ตลอดไปจริง ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่ อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้วจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์เป็นที่คำนึงถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนิน ล่วงมาได้มากแล้ว ในบัดนี้เราจะได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่แลเห็นความดีงามในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้ ส่วนการที่ดำเนินไปได้จนเป็นรูปถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องอาศัยความอุตสาหะของกรรมการผู้ได้รับมอบเป็นหน้าที่ผู้อำนวยการประกอบกับความอุตสาหะแห่งบรรดาผู้มีหน้าที่เป็นครูอาจารย์สั่งสอนในโรงเรียนนี้ ของกรรมการที่ได้รับมอบหน้าที่ ไปจากเรา ให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน จึงได้รับความชอบใจของเราแล้ว และขอให้แสดงความชอบใจของเรานี้แก่ครูอาจารย์ทั้งหลายที่พยายามทำการตามหน้าที่อย่างสามารถด้วย ขอจงมีความเจริญสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลทั่วกัน ความมุ่งหมายและกิจการซึ่งต่างก็ตั้งหน้าพยายาม เพื่อจะให้เป็นความดีความงามแก่มหาวิทยาลัยในเบื้องต้นนั้น ก็ขอให้ได้ผลสำเร็จสมปรารถนาโดยเร็วเทอญฯ”

การตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อันโครงการที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในประเทศไทยนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริไว้แล้ว และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบ็ญ มาลากุล) เมื่อยังเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เป็นผู้ร่างโครงการทูลเกล้าฯ ถวาย และเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ซึ่งขณะนั้นดำริว่าจะใช้นามมหาวิทยาลัยว่า “สาถกวิทยาลัยรัตนโกสินทร์” แต่ก็ต้องรอมานเป็นเวลาถึง ๑๕ ปี จึงได้มี “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ขึ้น เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก

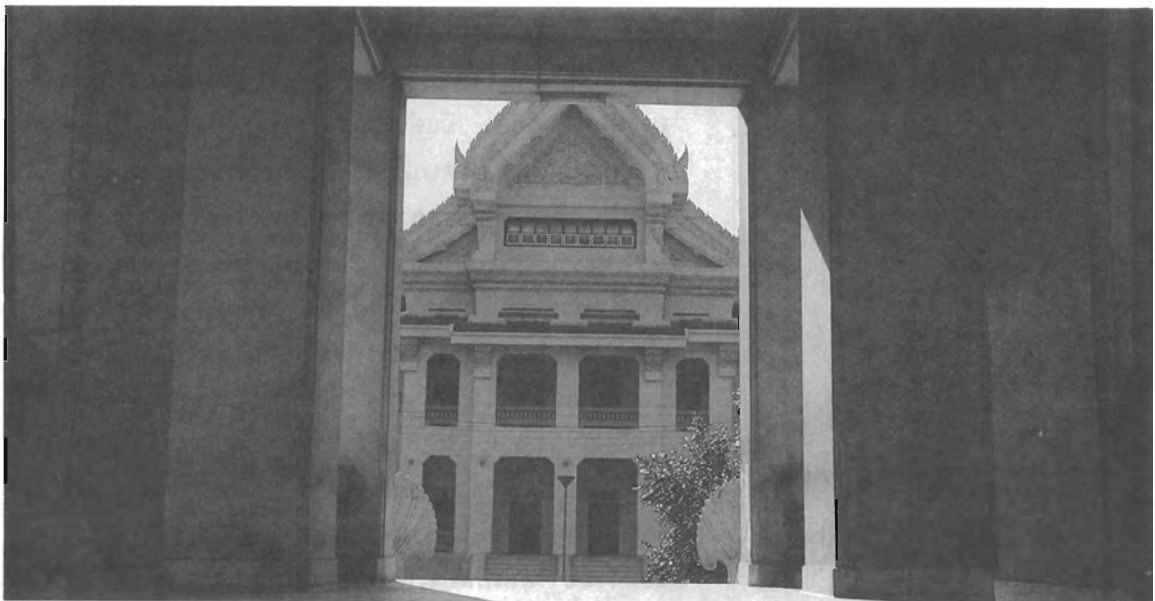
ของประเทศ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเห็นสมควรที่จะขยายโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิทยาการอันสูงส่งดุดจที่มีในอารยประเทศ และให้ใช้พระบรมนามาภิไธยเป็นนามมหาวิทยาลัยเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมชนกนาถผู้ทรงมีพระราชดำริจะให้ให้มีวิทยาลัยมาแต่นั้นประการหนึ่ง และเพื่อรักษานามอนุสรณ์แห่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระองค์ท่านไว้ด้วยนั้นอีกประการหนึ่ง

ประกาศ
ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้น และได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่เหลือจากการเรียไรสร้างอนุสาวรีย์ปิยมหาราชเป็นเงินทุนของโรงเรียน โดยมีพระราชประสงค์จะจัดให้เป็นสำนักเรียนของผู้ที่จะรับราชการในทางพลเรือนนั้น การงานของโรงเรียนนี้ได้ดำเนินมาโดยลำดับ ได้มีนักเรียนจากโรงเรียนนี้ออกรับราชการเป็นอันมาก

บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษา ในโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่วกัน เหตุฉะนั้น ควรประดิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัย ให้เหมาะแก่ความต้องการแห่งสมัยเสียทีเดียว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และมหาวิทยาลัยนี้ให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ ให้เสนาบดีกระทรวงนั้น ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการศึกษาทั่วไปอยู่แล้วเป็นผู้รับผิดชอบแต่บัดนี้ ส่วนกรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นกรรมการที่ปรึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๖ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ เป็นวันที่ ๒๓๒๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระบรมราชานุสาวรีย์ อันยิ่งใหญ่ถาวร ที่ไม่มีเวลาเสื่อมสูญ

สวัสดิ์ จงกล

“มีพระบรมราชโองการในสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ซึ่งสมเด็จพระชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริเริ่มตั้งขึ้นโดยพระราชปรารภที่จะทรงจัดการปกครองพระราชอาณาจักรให้ทันกาลสมัย...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการฝึกหัดกุลบุตรสำหรับรับราชการในกระทรวงมหาดไทย... ครั้นการปกครองหัวเมืองซึ่งได้จัดตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖ ดำเนินมาเป็นรูปเรียบร้อยขึ้น ความต้องการฝึกกุลบุตรสำหรับรับราชการยิ่งทวีขึ้น จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกการฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนจากกระทรวงมหาดไทยตั้งเป็นโรงเรียนต่างหาก...โรงเรียนนั้นได้ฝึกหัดกุลบุตรเข้ารับราชการเป็นต้นรากของกระทรวงมหาดไทยเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว มีแต่จะขยายวิชาให้สูงยิ่งขึ้นต่อไป...จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนพระราชทานนามปรากฏว่า “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” เหตุด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชดำริเริ่มตั้งไว้...มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์แห่งโรงเรียนนี้...และนักเรียนก่อนที่จะออกรับราชการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กตามพระราชประเพณีเดิม”

ข้อความข้างต้นเป็นประกาศพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๒๙) เป็นวันที่ ๕๒ ในรัชกาลปัจจุบัน สิ่งสำคัญที่เสนอบทความนี้ก็เพื่อจะชี้ให้ชาวกรุงเทพฯ เห็นว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าอย่างสำคัญยิ่ง นั่นคือเมื่อเสด็จขึ้นเถลิงสิริราชสมบัติเพียง ๕๖ วัน ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษา การที่ผู้เขียนเรียกว่าเป็นการสถาปนาขึ้นนั้นก็เพราะได้จากคำกราบบังคมทูลของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการของโรงเรียน ข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ความตอนหนึ่งว่า “...ถึงเวลาแล้วที่จะขยายการโรงเรียนให้กว้างขวางออกไปสำหรับฝึกหัดมหาดเล็กให้เป็นข้าราชการได้ทุกกระทรวงทบวงกรม จัดการโรงเรียนให้เป็นแผนกวิชาต่างๆ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ กฎหมาย การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง การแพทย์ ครู เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นมหาวิทยาลัยสง่าพระนครต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเดิมขึ้นเป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา พระราชทานนามว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเฉลิมพระบรมนามาภิไธยในสมเด็จพระบรมชนกาธิราชเจ้า เป็นการสนองพระเดชพระคุณให้สมพระบรมราชประสงค์ดังที่ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้แล้ว” ที่อ้างถึงนี้เป็นการแสดงเจตนารมณ์ของการสถาปนา ดังปรากฏใน คำกล่าวรายงานของเสด็จฯ นายกสภาจัดการโรงเรียนมหาดเล็ก (ต่อมาทรงเป็นนายกสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อไป)

สิ่งที่แสดงว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นมหาวิทยาลัยต่อไปคือ ระเบียบการรับนักเรียนตามภูมิรัฐ ๒ ประเภท ซึ่งนับเป็นนักเรียนชั้นอุดมศึกษาคือ

ก) นิสิต (matriculated student) นับเอาจำพวกที่รอได้ประโยคมัธยมศึกษาบริบูรณ์ (คือมัธยมปีที่ ๘) แล้วเข้าเป็นนักเรียนชั้นสูง ซึ่งเรียนตามหลักสูตรเพื่อจะสอบเอาวิชาเป็นบัณฑิต (graduate) ของสำนัก

ข) ศิษย์ เป็นผู้สอบได้วิชาขั้นต้นของโรงเรียน และเข้าเรียนตามหลักสูตรขั้นต่ำ เพื่อสอบไล่และรับแต่ประกาศนียบัตรของสำนัก

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นสถาบันอุดมศึกษาก็คือ ได้มีข้อกำหนดว่า นิสิตของโรงเรียนเมื่อสอบไล่ได้เป็นบัณฑิตแล้ว พระราชทานพระ

บรมราชานุญาตให้ใช้เสื้อครูสำหรับเกียรติยศบังคับติดได้ และจะมีเข็มตราโรงเรียนประดับอกเสื้อข้างซ้ายเป็นเกียรติยศเพื่อเป็นเครื่องหมายเกียรติยศของนักเรียนผู้เรียนวิชาสำเร็จแล้ว

ที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าน้ำพระราชหฤทัยในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าที่พระราชทานแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างลึกซึ้ง เพราะทรงเลือกวันสถาปนาให้ตรงกับวันพระราชสมภพในพระองค์ท่าน คือ วันที่ ๑ มกราคม และเป็นเวลาเพียง ๕๖ วัน หลังเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ นับว่าการสถาปนาครั้งนั้นเป็นพระราชกรณียกิจดังๆ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สิ่งหนึ่งที่ชาวจุฬาฯ ควรภาคภูมิใจและถวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าให้มากที่สุดก็คือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เครื่องแบบนักเรียนโรงเรียนราชสำนักซึ่งนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กได้รับพระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงให้แต่เครื่องแบบดังกล่าวได้ นอกจากนั้นขอให้ชาวจุฬาฯ ได้เห็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ เข้าเฝ้าถวายตัวก่อนออกมารับราชการตามพระราชประเพณีเดิม

พระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้แก่ ชาวจุฬาฯ ที่เป็นพระราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ถาวรและไม่มีเสื่อมสูญ นี้เป็นพระราชดำริสในพระองค์ในวันที่ทรงวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชา การโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ตึกบัญชาการเป็นอาคารซึ่งแสดงความเป็นมาของจุฬาฯ อย่างเบ็ดเสร็จ กล่าวคืออาคารหลังที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงสร้าง คือโปรดเกล้าฯ ให้สร้างและเสด็จพระราชดำเนินมาวางศิลาพระฤกษ์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติในสมเด็จพระบรมราชชนก ดังที่มีพระอักษรเป็นตราอาร์มแผ่นดินที่ประดิษฐานที่หน้าบันของมุขยอดด้านหน้าตึกที่หันหน้าไปทางตึก ๒ ของคณะอักษรศาสตร์ การตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการเชิดชูเกียรติพระบรมราชจักรีวงศ์ ดังที่ปรากฏเป็นรูปปั้นครุฑอัญเชิญจักรีตรีอันเป็นเครื่องหมายของพระราชวงศ์จักรีที่หน้าบันสูงสุดของมุขกลางทั้งด้านหน้าและด้านหลัง อาคารหลังนี้ยังให้เห็นวิวัฒนาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าสืบทอดจากโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้พระราชทานกำเนิด นั่นคือ หน้าบันพางมุข

ข้างขวาและซ้าย มีรูปปั้นเทวดาถือหางนกยูง เทวดาองค์นี้คือ อรุณเทพบุตร อรุณเทพบุตรเป็นเทวดาที่รับใช้ใกล้พระอิศวร ประดุจมหาดเล็กทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวิทยาลัยนี้เป็นสถาบันที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างและทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์มาก เพราะตึกบัญชาการหรือ เทวาลัยหรือตึกอักษรศาสตร์ ๑ สร้างตามแบบคตินิยมของเขาคิงสุเมรุ ซึ่งพระอิศวรสถิตย์อยู่ ณ วิมานสูงสุด วิมานนั้นคืออาคารตึกบัญชาการดังที่มีจักรตรัสสัญลักษณ์ของพระราชจักรวรงค์ ชั้นล่างของเทวาลัยคือป่าหิมพานต์ซึ่งมีขนาดเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของสัตว์ในป่าหิมพานต์ แนวคิด (concept) ของรูปแบบตึกบัญชาการนั้นเป็นพระราชประสงค์ในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสิกขาวิธานไปศึกษา รูปแบบของพระราชวังที่สุโขทัย ซึ่งมีแนวคิดแบบเดียวกับปราสาทนครวัด ตึกบัญชาการจึงเป็นอาคารที่แสดงความสำคัญและความเป็นมาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ความเป็นมาดังเสนอข้างต้นจึงแสดงให้เห็นหน้าพระราชาเทวาลัยและพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างหาที่เปรียบได้ยาก

ปีนี้ครบ ๘๐ ปี ของการประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และเป็นเวลา ๘๑ ปี ของปฏิบัติการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ถวายเข็มบัณฑิต ๓ สาขาคือรัฐประศาสน บัณฑิต ธรรมศาสตรบัณฑิต (นิติศาสตรบัณฑิตในปัจจุบัน) และครุบัณฑิต (ครุศาสตรบัณฑิตในปัจจุบัน) เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสสั้นแต่กินใจยิ่งนักว่า

“เรามีความขบใจที่ให้เข็มบัณฑิตทั้ง ๓ แขนงแก่เรา เรามีความยินดีไม่ว่าจะตอบอย่างไร เราตั้งใจจะอุปถัมภ์ให้กิจการได้เป็นไปสำเร็จตามความมุ่งหมายและความ พยายามของกรรมการ” (คณะกรรมการจัดการหรือคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบันผู้เขียน)

๘๐ ปี ของการประดิษฐานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะมีความหมายมากขึ้นหากชาวจุฬายา รู้จักและชื่นชมอดีตของเรา รู้จักและเข้าใจปัจจุบัน มองอนาคตจากรากฐานอันมั่นคงของอดีตผนวกกับความก้าวหน้าของศิลปะ ศาสตร์และวิทยาการทั้งมวล ก็จะช่วยให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ถาวรและไม่มีวันเสื่อม สูดสมดังพระราชปณิธานในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าและพระราชปราชญ์ในสมเด็จพระปิยมหาราชของชาวจุฬายา และชาวไทยทุกคน

เมืองมหาวิทยาลัย

ครูเทพ

บรรณาธิการได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่อง “เมืองมหาวิทยาลัย” ข้าพเจ้าไม่เข้าใจจึงทวนถามและซักไซ้ แต่ท่านบรรณาธิการไม่สามารถให้ความเข้าใจแก่ข้าพเจ้าได้ เมืองมหาวิทยาลัยดูเป็นเรื่องเลื่อนลอยราวกับความฝัน ในที่สุดเราจึงได้ตกลงกันว่า ข้าพเจ้าเคยฝัน และหากจะเล่าความฝันสู่กันฟังบ้างก็จะเป็นไรไป

เมื่อครั้งโรงเรียนมหาดเล็กในวังย้ายมาสมทบกับโรงเรียนเกษตรเก่าที่วังใหม่ (สระประทุม) รวมเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้น ในที่ดิน ๑ ตารางไมล์มีถนนเป็นขอบเขตต์ ๒ ด้าน คือถนนพระราม ๑ กับถนนพระราม ๔ เขตต์อีก ๒ ด้านเป็นคลอง คือคลองนางหงษ์กับคลองสวนหลวง เวลานั้นนอกจากตึกวังใหม่ ซึ่งมีฉายาว่า วินเซอร์คาสเซิลตั้งตระหง่านอยู่ทางถนนพระราม ๑ แล้ว ที่ดินนอกนั้นก็เป็นที่สวนและไร่ผัก ไร่ดอกไม้ มีถนนพญาไทผ่ากลางเนื้อที่สามโนครวัพื้นที่ ๑ ตารางไมล์นี้มีแต่กสิกรจีนและไทยผู้เช่าสวน กับนักเรียนข้าราชการพลเรือนจำนวนไม่มากและเป็นนักเรียนกลางวันทั้งนั้น สถานศึกษาแห่งนี้จึงมีโชคดีได้

ตั้งอยู่ที่สงบสงัด ท่ามกลางธรรมชาติอันสวยงาม มีตึกกว้างใหม่ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่าหอวัง และบัดนี้ได้รื้อลงทำเป็นกรีทาสถานเสียแล้วนั้น เป็นสถานที่เล่าเรียนอันโอเอ

โชคแห่งสถานศึกษานี้มิได้มีอยู่แต่เพียงในความสงบสงัดกับความระโหฐานแต่เบื้องต้นคือในเวลานั้นเท่านั้น ย่อมมีอยู่ในความฝันแห่งอนาคตว่าจะได้เป็นที่อยู่แห่งอุดมศึกษา คือมหาวิทยาลัยศรีพระนครในเบื้องหน้าด้วยโชคแห่งความฝันบัดนี้ได้ปรากฏขึ้นเป็นความจริงแล้ว เรือกสวนสระประทุมอันสงบสงัดแวดล้อมด้วยธรรมชาติ บัดนี้กำลังเริ่มคึกคักเข้ารูปเป็นบ้านเมือง มีตึกงามๆ กำลังเกิดขึ้นสะพรั่ง มีบ้านช่องตลาดโรงร้านอัดแอ มีผู้คนไปมาเคลื่อนกลาด มีนิสิตชายหญิงนับพัน และที่สำคัญยิ่งกว่าสำคัญก็คือ เป็นแหล่งค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าในศิลปศาสตร์ต่างๆ สมเป็นศรีแห่งพระนครส่วนหนึ่ง

อันที่จริงโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นก้าวคั้นแรกแห่งมหาวิทยาลัย เพราะได้มีแบ่งคณะตามประเภทวิชาต่างๆ ไว้แล้ว เมื่อก้าวคั้นสองได้เปลื้องภาระในอันจะหัดคน

จะเพาะใช้ราชการ ขยายให้เป็นตลาดวิชาอันไพศาลสำหรับประเทศ ก็ได้สำเร็จรูปเป็นมหาวิทยาลัยทีเดียว การตั้งต้นด้วยเป็นสถานศึกษาจะเพาะกลางวันก็ได้ค่อยเปลี่ยนไปเป็นสถานศึกษาที่เป็นบ้านให้บ้างทีละน้อยๆ ด้วย คือนอกจากผู้ที่มาศึกษาจะเพาะกลางวันแล้ว ยังมีผู้ศึกษาประจำในหอของมหาวิทยาลัยบ้าง กับอยู่นอกหอโดยมีบ้านเช่าอยู่ในเขตต์มหาวิทยาลัยบ้าง

มหาวิทยาลัยกลางวันให้แก่การศึกษา ทำหน้าที่เป็นโรงเรียนแบบโรงเรียนกลางวันทั้งหลาย แต่มหาวิทยาลัยซึ่งมีบ้านให้นักเรียนอยู่ย่อมสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งโรงเรียนและทั้งบ้านด้วย โรงเรียนกลางวันพยายามช่วยทำหน้าที่ทางอบรมนิสัยบ้างก็จริงอยู่แต่ทำไม่ได้ถนัดเท่าบ้าน เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยกลางวันซึ่งตั้งปณิธานจะทำความอบรมด้วย จึงยอมสร้างหอให้นักเรียนอยู่เป็นบ้านบ้างเท่าที่มีกำลังทุนพอจะทำได้ นอกนั้นก็อุดหนุนให้มีบ้านเช่าตามควรแก่ฐานะของผู้ศึกษาขึ้นในเขตต์ของมหาวิทยาลัยเอง มหาวิทยาลัยไม่ลงทุนสร้างแต่ตั้งตัวเป็นผู้อนุญาตและวางระเบียบควบคุมด้วยประการทั้งปวง คือควบคุมให้มีสถานที่ตามต้องการ มีอาหารสมควร และมีความเป็นอยู่ถูกต้องตามข้อบังคับ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ตรวจการเป็นหูเป็นตาสอดส่องตรวจตราอยู่เสมอเป็นปกติ

คำว่า “บ้าน” ในแง่อบรมปลูกนิสัยนี้ ต้องยอมรับว่าของเรายังล้าละล้งอยู่ เพราะเป็นระยะหัวต่อแห่งการกรอกน้ำอ่อนใหม่ลงในขวดเก่า การอบรมทางบุญบาปอันเป็นน้ำอ่อนเก่าได้จางรสไป และการอบรมทางน้ำอ่อนใหม่ก็

ยังกว้างแวงอยู่ โดยจะเพาะอย่างยิ่งในชั้นมหาวิทยาลัยซึ่งจะส่งผลผลิตออกไปเป็นกระดูกแห่งการทำงานทั้งหลาย

เมื่อความฝันได้มาปรากฏเป็นความจริงขึ้น โดยมีผู้เช่าที่ดินของมหาวิทยาลัยตั้งรับนิสัยดีให้อยู่เป็นสุขด้วยคิดค่าอยู่ค่ากินพอสมควร เป็นอาชีพพอสบายขึ้นดังนี้ ก็เป็นการตั้งต้นในทางสนองความปรารถนาดังกล่าวนั้นได้ทีเดียว เครื่องจักรตั้งต้นทำงานแล้วผลจะพึงหมายได้ในไม่ช้า ตัวจักรที่หมุนเข้าสับฟันเฟืองกันเป็นทอดๆ นั่นคือ การอบรมเป็นเหตุให้เกิดพิธีการสังสรรค์ เช่น ชุมนุมโต้วาที, ชุมนุมฟังดนตรีและสังคีต, ชุมนุมกีฬา, การสมาคมเชื้อเชิญกันไปมา ฯลฯ การชุมนุมเหล่านี้เป็นเหตุให้นิสิตชายหญิงต้องอยู่ในเขตต์มหาวิทยาลัยเพื่อสะดวกในการไปมาเวลาดำคิน (นิสัยดีหญิงมีหออยู่ต่างหากไม่ปะปนกับนิสัยดีชายและในการสังสรรค์ทั่วไป นิสิตชายจะต้องให้เกียรติแก่นิสิตหญิงอย่างแบบแผนที่ดี) ความจำเป็นต้องอยู่ในเขตต์มหาวิทยาลัยเป็นเหตุให้เกิดมีผู้จัดบ้านให้นักเรียนอยู่กิน และการอนุญาตโดยวางระเบียบคุ้มครองในความตรวจตราของเจ้าหน้าที่ เป็นเหตุให้บ้านเหล่านี้สำเร็จรูปตามปรารถนาของมหาวิทยาลัย

เมื่อฟันเฟืองแห่งตัวจักรกัณกันตลอดจนเป็นเรือนจักรขึ้นเช่นนี้แล้วไฉนงานของเครื่องจักรจักไม่ผลิตผลให้เห็นทันตาเล่า? นี้เองคือความฝันที่ได้ตั้งต้นปรากฏเป็นความจริงขึ้นแล้ว และนี่เองกระมังคือเมื่อมหาวิทยาลัยที่ทำงานบรรณาธิการต้องการ

จากหนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๔๗๒ : มหาธีรราชานุสรณ์

วันสำคัญของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.มรว.สุนนชาติ สวัสดิกุล

ในชีวิตของเรานั้น ย่อมมีวันสำคัญที่ต้องระลึก หรือมีการเฉลิมฉลองเช่นวันเกิดเป็นต้นแต่มหาวิทยาลัยของเรา มีวันสำคัญที่เราควรทราบอยู่มาก ท่านทราบแล้วหรือ?

บรรณาธิการหนังสือ “มหาวิทยาลัย” ได้พยายามเคี้ยวเชิญให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องความสำคัญของวันที่๑มกราคมที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยนี้ เพื่อจะออกหนังสือ “มหาวิทยาลัย” ฉบับพิเศษอีกฉบับหนึ่ง ข้าพเจ้าได้พยายามทบทวนดูในเอกสารต่างๆ อันเกี่ยวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหลายฉบับ แต่ก็หาได้พบความสำคัญประการอื่นไม่ นอกจากเป็นวันตรงกับวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้สร้างมหาวิทยาลัย

วันสำคัญของมหาวิทยาลัยนี้ที่เห็นถือกันมาอย่างเคร่งครัดก็คือวันที่๒๓ ตุลาคม อันตรงกับวันสวรรคตขององค์สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า ซึ่งมหาวิทยาลัยนี้ได้นำพระบรมนามาภิไธยมาใช้เป็นชื่ออยู่ว่า “จุฬาลงกรณ์” และวันที่๒๓ ตุลาคมวันเดียวเท่านั้นที่มหาวิทยาลัยนี้ประกาศเป็นที่ระลึกของมหาวิทยาลัย และปิดมหาวิทยาลัยโดยเด็ดขาด ๑ วัน ทั้งที่บางปีจะมีได้ถือกันว่าเป็นวันหยุดราชการประจำปี

วันสำคัญอื่นที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยนี้ ก็มีวันที่ ๒๖ มีนาคมอีกวันหนึ่งเพราะวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นวันมีประกาศพระบรมราชโองการประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเองก็เคยถือเป็นวันสำคัญอยู่ชั่วระยะหนึ่ง โดยประกาศเป็นวันเอาปริญญา และให้ปริญญาแก่นิสิตที่สำเร็จการศึกษาในวันสถาปนามหาวิทยาลัยนั้น แต่บัดนี้ก็ได้เลิกเสียแล้ว

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นอีกวันหนึ่งที่มีอยู่ในเอกสารคือเป็นวันเริ่มสร้างตึกที่เรียกกันในครั้งนั้นว่า “มหาวิทยาลัยแห่งสยาม” คือสถานที่ซึ่งบัดนี้ใช้เป็นที่ตั้งภาควิชาอักษรศาสตร์กับภาควิชาวิทยาศาสตร์และการบัญชี แต่ก็หาได้เคยถือวันนี้เป็นวันสำคัญประการใดไม่

มีวันสำคัญอีกวันหนึ่ง คือวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ เวลา ๑๖.๐๗ นาฬิกา วันนั้นเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นี้ และได้ทรงวางศิลาพระฤกษ์ของตึก “มหาวิทยาลัยแห่งสยาม” อันเป็นรากฐานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ประกาศเอาวันที่ ๑ มกราคมทุกปี เป็นวันที่ระลึกของสมาคม และจะทำการฉลองวันที่ระลึกอย่างมโหฬารเท่าที่โอกาสจะอำนวย ประกอบทั้งวันที่ ๑ มกราคมนี้เป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวโลกและชาวไทยด้วย ส่วนความสำคัญของวันที่ ๑ มกราคมที่เกี่ยวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น คงมีอยู่เพียงเป็นวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาธีรราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐดังกล่าวมาแล้ว

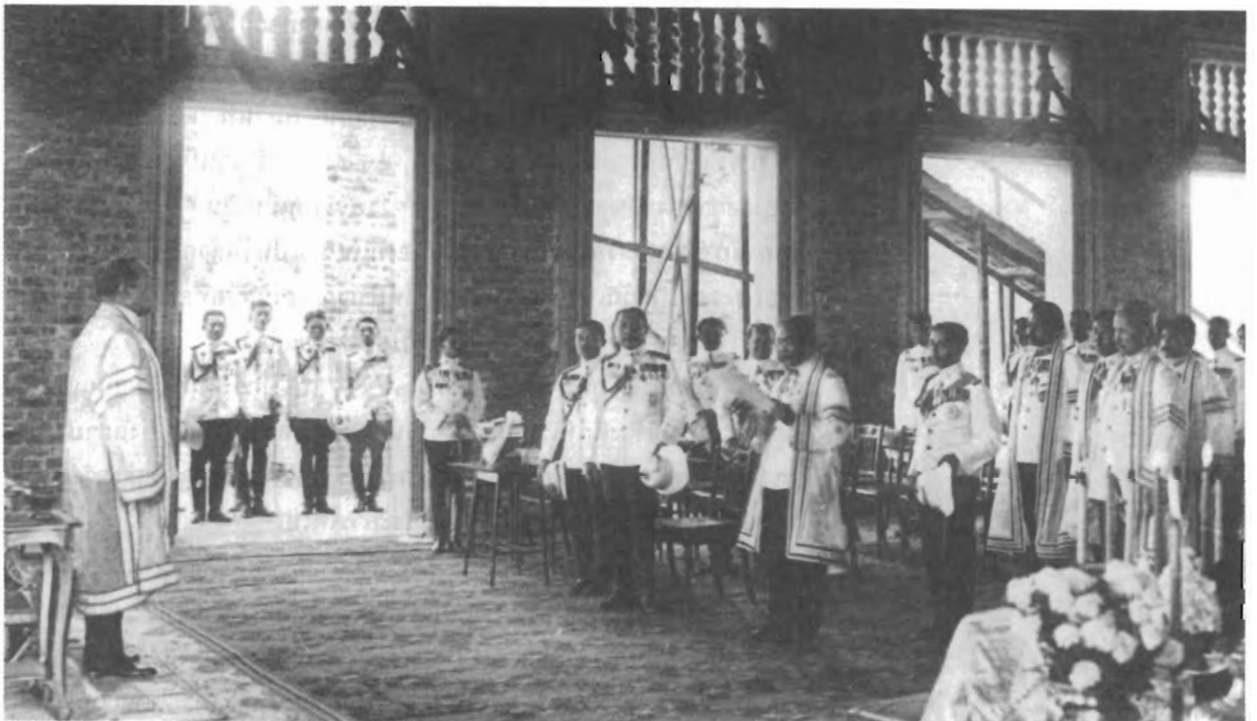
ในวันสำคัญนี้ นิสิตเคยจัดให้มีงานรื่นเริงฉลองกันอยู่สมัยหนึ่งเป็นงานประจำปี การที่มีได้เลือกเอาวันที่ ๒๓ ตุลาคม อันเป็นวัน "ปิยมหาราช" นั้นเป็นวันที่เศร้าโศก เพราะเป็นวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยก่อนๆ เรื่องงานรื่นเริงของนิสิตนั้น ไม่ได้จัดให้มีรื่นเริงกันมากเหมือนสมัยนี้ซึ่งถ้าพิจารณากันแต่เผินๆ แล้ว ผู้ไม่เข้าใจมักกล่าวกันว่า มาเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อมาเล่นมากกว่ามาเรียน เพราะมีงานกันเกือบทุกสองสัปดาห์ งานรื่นเริงสมัยนั้นจัดให้มีเพียงปีละครั้ง เพื่อให้รื่นเริงกันจริงๆ ก่อนสอบไล่ การที่ไม่จัดให้มีงานรื่นเริงในวันที่ ๒๓

ตุลาคม ก็เพราะไม่เหมาะแก่กาลที่จะรื่นเริงและเป็นฤดูฝน และที่ไม่เลือกเอาวันที่ ๒๖ มีนาคม ก็เพราะว่าวันนั้นเป็นวันรู้ตัวรู้แดงว่าใครสอบได้สอบตก ถ้าจัดงานฉลองก็มีแต่พวกสอบได้เท่านั้นที่มาฉลอง รื่นเริงกันไม่ได้เต็มที่ โดยเหตุนี้จึงได้เลือกกันจัดงานรื่นเริงขึ้นในเดือนมกราคม ทั้งนี้เพราะเดือนมกราคมเป็นฤดูหนาวประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นประการสำคัญยิ่งก็คือ เป็นเดือนพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้สร้างมหาวิทยาลัยด้วย

และเพราะวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันพระบรมราชสมภพ วันที่ ๓ มกราคมเป็นวันที่ทรงวางพระฤกษ์มหาวิทยาลัย จึงได้ถือเอาเป็นวันมงคลมีงานรื่นเริงฉลอง เป็นงานสองวันบ้างสามวันบ้าง และด้วยเหตุนี้ นิสิตในสมัยก่อนจึงจัดให้มีการแสดงละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมอมา แต่วันที่ระลึก ๑ มกราคมนี้ได้ละเลยกันมานาน จนในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ นี้ มหาวิทยาลัยจะออกเป็นฉบับพิเศษเพื่อระลึกถึงวันนี้ จึงนับเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะวันที่ ๑ มกราคมเป็นวันพระบรมราชสมภพของพระผู้สร้างมหาวิทยาลัยนี้

จากหนังสือมหาวิทยาลัยฉบับวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๔

ศ.ดร.บุญรอด บิณฑสันท์
อดีตคณบดีภาควิชาวิศวกรรมมหา
วิทยาลัยปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประ
ธานมูลนิธิธินิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย

๘๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร. บุญรอด บิณฑสันท์

๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ จะเป็นวันครบรอบอายุ ๘๐ ปี ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนับเอาจากวันที่ได้มีการวางศิลาฤกษ์ตึกอักษรศาสตร์ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระมหากษัตริราชเจ้าของพวกเรา ชาวจุฬาฯ

แต่ถ้าจะนับจากวันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของปวงชนชาวไทยมีพระราชดำริแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็จะมีอายุแก่กว่า ๘๐ ปี อีกหลายสิบปีเพราะไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนแพทย์และโรงเรียนยันตรกรรม ก็เกิดขึ้นโดยพระองค์ท่านทั้งสิ้น โดยมีพระราชดำริมุ่งหวังให้โรงเรียนเหล่านั้นเป็นสถานที่ที่ริเริ่มพัฒนาต่อไปจนถึงขั้นอุดมศึกษาเพื่อรับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างรีบเร่ง

ในระหว่างที่ผมศึกษาอยู่ในมัธยม ๘ ของโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีคณะวิศวกรรมศาสตร์แล้ว แต่มีการศึกษาเพียงระดับหลักสูตร ๓ ปี ประกาศนียบัตรชั้นสูง และมีข่าวมาถึงพวกผมที่เทพศิรินทร์ว่า ในปีการศึกษาหน้านี้จะขยายการศึกษาเป็น ๔ ปี และมีหวังว่าเมื่อจบจะได้รับปริญญาตรี แต่ก็มีข่าวลือออกมาด้วยว่า หลักสูตรนี้กระดุกยั้งนัก เพราะครูอาจารย์ที่สอนมีทั้งฝรั่ง แขก จีน และคนไทยที่ได้รับปริญญามาจากต่างประเทศ

เพื่อน ๒ คนที่เทพศิรินทร์ เช่น ศาสตราจารย์ พิเศษ ป๋อตะพงษ์ พระจำรูญ ศิษย์นนท์ และนายช่างเชื้อ หุ่นจำลอง ที่เรียนอยู่ห้องเดียวกันที่เทพศิรินทร์ก็ลงมติรวมกันว่าเราสู้ ทั้งสี่คนรวมผมจึงไปสมัครเข้าวิศวกรรม เมื่อจบแปดแล้ว และเข้าจุฬาฯ ได้ทั้งสี่คนตั้งกล่าว ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓

การไปเข้าเรียนในครั้งนั้นไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนแต่อย่างใด ไม่มีค่าหน่วยกิตเหมือนสมัยนี้ แต่ก็มีค่าบำรุงมหาวิทยาลัยบ้างเล็กน้อย

การเรียนก็กันไปโดยเรียบร้อย ไม่มีใครถูกรื้อไทร์ทั้งสี่คน แต่ในปีสุดท้ายของการศึกษาของพวกผม มหาวิทยาลัยได้จ้างอาจารย์อาวูไลมาจากต่างประเทศ ๒ ท่าน คือ ศาสตราจารย์ชาร์ล เกเวิร์ท D.Sc จาก MIT มาเป็นหัวหน้าแผนกไฟฟ้า และศาสตราจารย์ อันส์ บันทลี Dip. Eng. จากสวีเดน แลนด์ มาเป็นหัวหน้าแผนกช่างกลและโยธา ฉะนั้นก็เป็นที่น่าพอใจที่เราจะได้รับปริญญาวิศวกรรมศาสตร์บัณฑิตเป็นที่แน่นอน เมื่อจบการศึกษา ๔ ปีแล้ว

ระหว่างเรียนที่วิศวกรรม นมสายๆน้อยมาก สามปีแรกของการศึกษา ผมเล่นหมากกัวกีเรียน แต่มาถึงปีที่สี่ ผมมี ศาสตราจารย์ ดร.ชาร์ล เกเวิร์ท เป็นอาจารย์ ผมจึงขมกั้หมกั้หมกั้ในการเรียนมาก เมื่อจบการศึกษาจึงจบด้วย

เกียรติยศอันดับหนึ่ง หลังจากนั้นผมก็ได้รับบรรจุเป็น อาจารย์ผู้ช่วยของแผนกวิศวกรรมไฟฟ้าในเองเมื่ออายุ ๑๙ ปี

เมื่อผมจบอุดมศึกษาปีแรกยังไม่ได้รับปริญญา เพราะ พ.ร.บ. จุฬายังร่างไม่เสร็จ จึงมารับในปีต่อไป คือ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งมีผู้รวบรวมไปถึงพวกที่จบการศึกษาในปีถัดไปนั้นด้วย แต่พวกที่รับในปี ๒๔๗๖ นั้นมีเพียง ๑๒ คน ภาควิชาละ ๔ คน คือ ไฟฟ้า ช่างกลและโยธา พวกที่มาจากเทพศิรินทร์ทั้งสิ้น ซึ่งได้กล่าวมาแต่ต้นก็จบชั้นปริญญาตรีทุกคนในปีแรกนี้ด้วย

ระหว่างเรียน พวกเราเรียนกันอย่างสบาย ๆ เล่นกีฬาควบคู่ไปด้วยทุกคน เช่น ฟุตบอล รักบี้และกรีฑา มาหนักเอา ก็เมื่อปีที่สี่เพราะมีชาวต่างประเทศที่มีชื่อเสียงโด่งดังมาเป็นอาจารย์

นักศึกษาวิศวะ เป็นพวกที่พูดจาเสียงดังและมักชอบใช้เสียงเรียกความสนใจจากนิสิตหญิงของคณะอักษรศาสตร์เสมอ แต่ก็ไม่มีอะไรเกินเลยไปกว่านั้น

ผมเป็นอาจารย์ผู้ช่วยของคณะวิศวกรรมศาสตร์อยู่สองปี ก็สอบชิงทุนของจุฬาย ไปเรียนต่างประเทศได้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ผมเลือกไปเรียนที่อเมริกา ณ สถาบันเทคโนโลยีแมทซาชูเซต (M.I.T.) และจบได้ปริญญาโททางไฟฟ้ากำลังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ จึงได้เดินทางไปเรียนปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน

เมื่อญี่ปุ่นบุกไทยในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ผมยังเรียนไม่จบปริญญาเอกดี แต่ก็ตัดสินใจสมัครเป็นเสรีไทย มาร่วมรบที่จีน อินเดีย และศรีลังกาตามลำดับ พอสงครามเสร็จผมก็กลับไปศึกษาต่อแต่ไม่ได้ไปที่วิสคอนซิน กลับไปที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเพราะรัฐบาลไทยในขณะนั้นขอให้ผมไปเรียนทางไฟฟ้ากำลังน้ำ ซึ่งมีอาจารย์ชาวเยอรมันเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้เป็นอาจารย์อาวุโสอยู่ที่นั่น

ผมเรียนฮาร์วาร์ดอยู่ ๓ ปี ก็ได้รับปริญญาเอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ และได้เดินทางกลับมาเข้าสอนที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ทันที ตอนแรกก็เป็นชั้นตรีแล้ว ก็เลื่อนขึ้นเป็นชั้นโทและชั้นเอกตามลำดับ

ในปี ๒๕๐๐ ผมได้รับการแต่งตั้งเป็นเลขาธิการของการพลังงานแห่งชาติ และทางจุฬาย ก็ได้แต่งตั้งให้ผมเป็น ศาสตราจารย์ พิเศษ ในคราวเดียวกัน

ผมเป็นหัวหน้าแผนกไฟฟ้าอยู่จน พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงต้องลาออกไปเพราะรัฐบาลแต่งตั้งให้ไปเป็นผู้ทำการแทนคณะกรรมการไฟฟ้าตะวันออกเฉียงเหนืออีกตำแหน่งหนึ่ง จึงไม่สามารถแบ่งภาคมาปฏิบัติภารกิจที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ได้ และพร้อมกันนั้นงานทางคณะกรรมการแม่น้ำโขงก็เพิ่มมาก

ขึ้น โดยผมเป็นหัวหน้ามาโดยตลอด ทั้งงานทางองค์การสหประชาชาติก็เพิ่มมากขึ้นในฐานะที่ปรึกษา จึงทำให้ผมจำต้องลาออกจากจุฬาย ไป

ชีวิตของผมผ่านไปนอกจุฬาย โดยเลื่อนจากเลขาธิการพลังงานแห่งชาติ ไปเป็นปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการของกระทรวงนั้นจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงไปเป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และก่อนเกษียณอายุก็ไปเป็นผู้ว่าการการประปานครหลวง ๒ ปี และประธานคณะกรรมการการประปานครหลวงอีกห้าปี จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๓

ในระหว่างที่ผมเป็นประธานกรรมการการประปานครหลวง ผมก็ได้รับเลือกให้เป็นนายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย และได้เป็นนายกสภาดังกล่าวอยู่เป็นเวลา ๒๐ ปี จึงพ้นตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘

พ้นจากตำแหน่งนายกสภาจุฬาย แล้ว ผมก็ยังไปทำงานที่จุฬาย ทุกวัน โดยแบ่งเวลาดังนี้ ๐๖.๐๐ น. ไปเป็นที่ปรึกษาใหญ่ของบริษัท MEC ของคุณวีระ เอกสกุล ลูกศิษย์และลูกน้องคนหนึ่งของผม ๐๙.๐๐ น. ไปเป็นประธานชมรมจุฬายพหุวิชาจารย์ ที่ตึกจุลจักรพงษ์ หลังศาลาพระเกี้ยว ๑๑.๐๐ น. ไปเป็นประธานมูลนิธินิสิตเก่าจุฬาย ที่สมาคมนิสิตเก่าจุฬาย ตรงข้ามตึกมาบุญครอง ถนนพญาไท ๑๔.๐๐ น. ไปเป็นประธานกรรมการองค์การต่าง ๆ ระหว่างชาติที่กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานที่เชิงสะพานกษัตริย์ศึกยศเส ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า ผมต้องทำงานอยู่ตั้งแต่เช้าจรดเย็นของวันทำงานทุกวัน และวันเสาร์ อาทิตย์ ก็จะเดินทางไปต่างจังหวัดเพื่อเยี่ยมเยียนหน่วยงานส่วนบุคคล เช่น ที่จังหวัดสระบุรี และราชบุรี เป็นต้น

สำหรับจุฬาย แล้ว ผมไม่ได้ขาดหายไปไหนเลย เว้นแต่เมื่อไปศึกษาโดยทุนของจุฬาย ณ ต่างประเทศ ในระหว่างที่ไปรับราชการอยู่ที่อื่นระหว่าง ๒๕๐๖ ถึง ๒๕๑๙ ผมก็เป็นกรรมการหรือนายกสมาคมนิสิตเก่าจุฬาย อยู่โดยตลอด ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าผมไม่ได้จากไปจากจุฬาย เลย ตั้งแต่เข้าเรียนจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้นในความรูสึกแล้วผมเป็นลูกจุฬาย โดยแท้

ความรู้สึกในเบื้องต้นอีกประการหนึ่งก็คือ ถ้าผมไม่ได้รับความรู้ในวิชาชีพจากจุฬาย และไม่ได้รับความรู้ในวิชาชีพจากต่างประเทศโดยทุนของจุฬาย ผมจะเป็นตัวของผมอย่างในปัจจุบันนี้ได้หรือ ฉะนั้นชีวิตทั้งชีวิตของผมก็เป็นหนี้ต่อจุฬาย จนท่วมท้นท้น จะตอบแทนได้ ก็คือทำประโยชน์ให้แก่จุฬาย อย่างเต็มกำลังความสามารถไปตลอดชั่วอายุขัย โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น

จามจุรีศรีสง่างามตระหง่าน
 สีชมพู คลีบาน สวยสดใส
 ผ่านร้อนหนาวผ่านเวลากล้าแกร่งไกร
 เป็นหลักชัยยั่งยืน ผืนแผ่นดิน
 พระนาม "จุฬา" อยู่เคียงคู่ฟ้า
 จักเทอดทูนบูชา ไม่สูญสิ้น
 เลือดจุฬายา ไม่เคยจางจากชีวิน
 จักอยู่ถึนหนใดไม่ลืมพระคุณ
 เรามีหลักสามัคคีมีพีมีน้อง
 มีน้ำใจคอยประคองรองเกื้อหนุน
 มีระเบียบ ดิงาม คอยค้ำจุน
 รุ่งต่อรุ่ง สืบทอดประเพณี

จะอดีต ปัจจุบัน อนาคต
 เกียรติจุฬายา เด่นปรากฏประกาศศักดิ์ศรี
 เสริมสร้างชาติด้วยความรักมุ่งภักดี
 สมองรองบาทราชพลีไม่เปลี่ยนไป

พระเกี่ยวแก้ว พระเกี่ยวแกร่ง แหล่งศึกษา
 สร้างสรรคนมีคุณค่ากว่าแหล่งไหน
 พระเกี่ยวแก้วพระเกี่ยวกล้าอ้าอ้าไพ
 ส่องสว่างนำทางไทยนิจนิรันดร
 ดำกานท์

ขอขอบคุณ

แผนกสารานุกรมโครงการบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่มีส่วน
อนุเคราะห์และทำให้หนังสือมหาวิทยาลัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงออกมาได้ทันเวลา หากรายชื่อผู้ที่ให้
ความอนุเคราะห์ท่านใดขาดตกบกพร่องก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

- สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
- หอวิชาอุทยานสุนทรีย์ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
- มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ในรัชกาลที่ ๖
- ศ. ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- ร.ศ. ไพฑูรย์ สีนลาวรัตน์
- ร.ศ. ศรีวงศ์ สุมิตร
- ร.ศ. ธงทอง จันทรางศุ
- ร.ศ. นสพ. ดร. สมเกียรติ ทาจำปา
- ร.ศ. ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล
- ผ.ศ. พุทธกาล รัชชวร
- ผ.ศ. อารดา กิระนันท์
- ผ.ศ. ดร. ตริศศิลป์ บุญขจร
- อ. สวัสดิ์ จงกล
- อ. วรชาติ มีชูบท
- พี่ประยอม ชองทอง
- พี่มัธยม แสงกระจ่าง
- พี่สิทธิชัย แสงกระจ่าง
- พี่อำพล สุวรรณธาดา
- คุณศศิธร สุพจน์
- คุณวิไล สุระชาญชัย
- และเจ้าของผลงานเขียนผลงานประพันธ์ทุกๆ เรื่องที่ตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้

พิมพ์ที่ บริษัท เพ็ญฟ้า พรินติ้ง จำกัด

๔๕/๔๔๗-๔๔๘ ถนนวงแหวนรอบนอก

แขวงบางบอน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ

☎ ๘๙๕-๒๓๐๐-๓

“วันนี้เรายินดีที่ได้รับอนุญาตให้มาวางศิลาฤกษ์
สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่ง
ซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้
เป็นผลสำเร็จ ตามพระราชประสงค์ของพระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
องค์ได้ทรงพระราชปรารภมานานแล้วในเรื่อง
ที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้น สำหรับเป็นสถาน
ศึกษาของชาวสยาม... ตัวเราเป็นรัชทายาท จึง
รู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้
สำเร็จตามพระราชประสงค์
...เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้
มากแล้ว ในบัดนี้เราได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความ
หวังที่ได้แลเห็นความดิ่งมในอนาคตกาลแห่ง
มหาวิทยาลัยนี้..”

จากกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานเมื่อ วันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘